

България и антисемитизмът

Тематичен сборник на списание „Либерален преглед“

ЕКСТАЗ

България
и антисемитизмът

Тематичен сборник на списание „Либерален преглед“

ЕКСТАЗ
Берлин, 2018

Тази електронна книга ви се предоставя при условията на лицензия „**Криейтив Комънс — Признание — Некомерсиално — Без производни**“ версия 2.5 (CC-BY-NC-ND version 2.5).

Съдържание

Списък на авторите 6

Статии 7

Евреите в българската словесност от началото на XIX век до Освобождението
Автор: Олга Тодорова 8

„Спасение“ и падение
Автор: Румен Аврамов 31

Усилия в търсене на истината
Автор: Ед Гафни. 121

Холокостът и България
Автор: Любомир Марков 282

България и Холокостът: състояние на проучване на проблема и задачи
Автор: Надя Данова 391

Спасение, депортиране или Холокост?
Автор: Щефан Трьобст 421

Българска антисемитска логика в 1940 г. и 60 години по-късно
Автор: Динчо Желязков 445

Кратката история на евреите в Народна Република България
Автор: Улрих Бюксеншютц. 460

Държавният антисемитизъм 1940-1944 г.
Автори: Надя Данова, Румен Аврамов, Николай Поппетров 496

Ти вярваш: Осем погледа върху Холкоста на Балканите
Автор: Леа Коен. 512

Крехкостта на доброто – Част 1
Автор: Цветан Тодоров 557

Крехкостта на доброто – Част 2
Автор: Цветан Тодоров 581

Забравено свидетелство за антисемитизма в България
Автор: Николай Поппетров 601

70 години война на интерпретациите
Автор: Стилиян Йотов 627

Четейки архивите на депортацията
Автори: Румен Аврамов, Надя Данова 650

Дългата сянка на миналото
Автор: Надя Данова 679

За човешката цена на националния идеал
Автори: Копринка Червенкова, Румен Аврамов, Христо Буцев 711

Спасяването на българските евреи – уникално ли е наистина? (Първа част)
Автор: Александър Везенков 728

Спасяването на българските евреи – уникално ли е наистина? (Втора част)
Автор: Александър Везенков 751

Забранените травми. Антисемитизъм, антиосманизъм и българската национална идентичност
Автор(и): Румен Петров 773

Правни аспекти на държавната антиеврейска политика в Царство България (1940-1944 г.) – Откъс
Автор(и): Здравка Кръстева 789

Списък на авторите

А

Аврамов, Румен **31**, **496**, **650**, **711**

Б

Буцев, Христо **711**

Бюксеншютц, Улрих **460**

В

Везенков, Александър **728**, **751**

Г

Гафни, Ед **121**

Д

Данова, Надя **391**, **496**, **650**, **679**

Ж

Желязков, Динчо **445**

Й

Йотов, Стилиян **627**

К

Коен, Леа **512**

Кръстева, Здравка **789**

М

Марков, Любомир **282**

П

Петров, Румен **773**

Поппетров, Николай **496**, **601**

Т

Тодорова, Олга **8**

Тодоров, Цветан **557**, **581**

Трьобст, Щефан **421**

Ч

Червенкова, Копринка **711**

Статии

Евреите в българската словесност от началото на XIX век до Освобождението
Автор: Олга Тодорова

Отношението на възрожденския българин към евреите, респективно-образът на евреите в българската възрожденска книжнина, се оформя колкото под въздействието на актуални за XIX век социално-икономически, културни и политически фактори, толкова и в резултат на наследени от по-далечното или по-близко минало стереотипи и предразсъдъци. Ето защо една кратка ретроспекция на българо-еврейските контакти през вековете би била само от полза за по-адекватното осмисляне на възрожденската представа за „Израилевите синове“.

Както е добре известно, разселването на децата на Палестина по света започва още през античността. Познала вавилонския плен, персийското владичество, а накрая и господството на римляните, Обетованата земя непрекъснато излъчва емигрантски потоци към близки и далечни територии, включително и към Балканите, където еврейската диаспора датира от времената на елинизма.

В изпълнената с превратности еврейска история епохата на ранната Римска империя заема особено място. Именно тогава сред множеството секти, обособили се в лоното на ортодоксалния юдаизъм, възниква и тази на последователите на Исус, на чието учение е съдено да се превърне не само в една нова и могъща световна религия, но и – по една ирония на съдбата – в най-жестокия опонент на юдаизма и на целия еврейски род за столетия напред.

В самата зора на християнството част от балканската еврейска диаспора се поддава на обаянието на неговата проповед. Друга, и то поголямата част от балканските евреи, обаче продължава да се придържа към старата си юдейска вяра. С официализирането на християнството и с постепенното му налагане като държавна религия във всички страни от балканския регион за това изповядващо юдаизма население настъпват трудни времена. Християнската доктрина трайно дамгосва ев-

реите с клеймото на позора, като ги свързва фатално с най-трагичния и същевременно най-ключов епизод от християнската свещена история – разпятието на Спасителя. На собствено-еврейската митология за „богоизбрания народ", залегнала в Стария завет, се противопоставя новозаветният мит за тежката родова вина на евреите – богоубийци и наследници на изменника Юда, вероломно предал Исуса Христа за трийсет сребърника. В съответствие с този техен непростим грях, друговерците-евреи в балканските средновековни държави, включително и в България, са третирани като „втора категория" поданици и са обект на дискриминационно законодателство, сегрегация и периодически преследвания. При все това православният балкански антисемитизъм се изразява в едни сравнително омекотени форми. Той в никакъв случай не може да се съизмерва с развихрилата се на Запад по време на кръстоносните походи и продължила с неотслабващо темпо в епохата на Реформацията и Контрареформацията антисемитска истерия. Забележително е, впрочем, че именно от кръстоносната епоха датира имиграцията на сравнително големи групи немски евреи („ашкенази"), които, търсейки спасение от кървавите погроми, устроени им от католическа Европа, хвърлят котва на Балканите и се присъединяват към старите еврейски колонисти – грецизираните „романьоти".[1]

Завладяването на Балканите от османците открива нова страница не само в живота на християнските народи от европейския Югоизток, но и в историята на еврейството. В края на XV в. подгонените от католическата реконкиста на Пиринейския полуостров испански евреи („сефаради") биват радушно приети във владенията на султана и се разселват из всички по-големи имперски центрове, включително из градовете на територията на днешна България.[2] „Сделката" е взаимно-изгодна – срещу предоставеното на бегълците убежище османската държава получава едни изключително лоялни поданици. И това не е единствената

1 За съдбата на евреите на Балканския полуостров в предосманската епоха вж. **Ешкенази, Е.** Заселването на евреите на Балканския полуостров, тяхната организация, икономика и бит до образуването на Първата българска държава. -*Годишник на обществената и културно-просветна организация на евреите* (по-нататък ГОКПОЕ), 1966, N 1, 81-101; **Същият**. Към въпроса за историята на евреите на Балканите от образуването на Българската държава до падането й под турска власт. – *ГОКПОЕ*, 1967, № 1, 41-63; Срвн. **Bowman, St**. *The Jews of Byzantium 1204-1453*. The University of Alabama Press, 1985.

2 **Ешкенази, Е**. Евреите на Балканския полуостров през XV и XVI в. – *ГОКПОЕ*, 1968, № 1, 130-134. **Матковски, Ал.** *Историја на евреите во Македонија*. Скопје, 1983, 34-40.

ѝ печалба. С присъщия си практицизъм имперската власт не пропуска да оцени по достойнство, пък и да се възползва и от други респектиращи качества и умения на евреите: техническите им познания (включително и на огнестрелното оръжие), лечителското майсторство, богатия търговски опит, широките делови контакти с Европа и не на последно място – внушителните парични капитали на имигрантите, които вливат живителна струя в османската икономика. В замяна на еврейството щедро са отпуснати някои права и привилегии, които по принцип „не се полагат“ на немюсюлманите в една ислямска държава. Евреите издължават данъците си към фиска не лично, а чрез посредничеството на своите общини; те са избавени от кошмарния „кръвен данък“, който стряска съня на поколения християнски, в това число и български, родители; на строителството на еврейските синагоги се гледа през пръсти, докато строежът на нови християнски храмове се преследва с цялата строгост на шериатския закон.[1] Като допълним и това, че ислямизационният натиск върху изповядващите юдаизма е сравнително слаб и че в същото време османската власт се старае да защитава поданиците си с юдейско изповедание от християнския фанатизъм, в частност – от т. нар. „кръвна клевета“ (т. е. от приписваните на евреите ритуални убийства на християни)[2], става напълно разбираемо защо Османската империя се превръща във втора „обетована земя“ за евреите и защо примерът на сефарадите се оказва заразителен. И през следващите векове техни събратя от всички краища на Европа продължават да прииждат към владенията на падишаха. Обстоятелството, че евреите са първата, а вероятно и единствената немюсюлманска общност, поставила се доброволно под османско поданство, сам по себе си е достатъчен, за да настрои зле към пришелците християнската рая, която и без друго е възпитавана от своята религия във враждебност и подозрителност спрямо „юдействащите“. По-облагодетелстваният статут, на който се радват османските поданици-евреи, само подсилва християнската неприязън. Фрапиращите прилики между исляма и юдаизма – строгият моноте-

1 За статута на евреите в Османската империя вж. по-подробно **Epstein, M**. *The Ottoman Jewish Communities and Their Role in the Fifteenth and Sixteenth Centuries*. Freiburg, 1980, 26-36; **Shmuelevitz, A**. *The Jews of the Ottoman Empire in the Late Fifteenth and the Sixteenth Centuries. Administrative, Economic, Legal and Social Relations as Reflected in the Responsa*. Leiden-E. J. Brill, 1984; Срвн. **Lewis, B**. *The Jews of Islam*. Princeton University Press, 1984.

2 **Galante, A.** *Documents officiels turcs concernant les Juifs en Turquie*. Stamboul, 1931, 157-158.

изъм, който кара и юдеи, и мюсюлмани да се отнасят с насмешка към триипостасния християнски Бог; отхвърлянето на изображенията и от юдейската, и от мюсюлманската култови практики; обрязването; табуирането на свинското месо и пр. – още повече укрепват християнското убеждение за сърдечна близост между евреи и мюсюлмани.

Цялата тази палитра от верски, социални и политически антагонизми обяснява защо в българския фолклор образът на евреина е оцветен в плътни черни краски. В основата на този образ безспорно лежи евангелският архетип за християнненавистния, подъл и сребролюбив евреин – архетип, разработен и в средновековната ни религиозна книжнина. Чисто прагматичната мотивация на образа обаче понякога е съвсем прозрачна. Очевидно е, например, че българинът, който традиционно се препитава от изнурителен и по правило нискодоходен земеделски труд, гледа на заможните си съседи-евреи през кривото огледало на завистта. Той не може да прости на „еврее тежки сарафе“ и на „чифутчетата базиргянчета“ (от тур.-търговчета), че притежават непостижимото за него умение да трупат пари без много пот на челото. Спасителното за гордостта на бедняка обяснение е, че евреите са богати най-вече благодарение на своето безчестие и на склонността си към измамничество.[1] Специфичен отзвук във фолклора намира и крайно болезненият за християнското самочувствие реален исторически факт, че по време на османското владичество редица църковни средища и отделни православни духовници, притиснати от тежките данъци, наложени им от държавата, изпадат в мрежите на евреи-лихвари. На тези богати евреи народният певец приписва пъклени помисли. В някои песни от Крали Марковия цикъл например се пее как юнакът спасява „чиста Света гора“ от попълзновенията на „жълта еврещуга“ („желта базиргяна“), която, според един вариант на песента, искала да изкупи „белите манастири и черните калугери“, а според друг вариант – възнамерявала да изгори „сички вангелия“ и да обърне християнските храмове на „хаври“ (т. е. – на синагоги).[2] В последна сметка българският безименен творец без колебание причислява евреите към „лагера на врага“. За него турци и евреи стоят „от едната страна на барикадата“. Съществуват немалко песни с паралелни сюжети,

1 Вж. **Тодорова, О**. Образът на „нечестивия“ евреин в българската книжнина от XVIII – началото на XIX век и във фолклора. – *Български фолклор*, № 3, 1994, с. 18.

2 Вж. напр. Български юнашки епос. – *Сборник на народни умотворения и народопис* (по-нататък СбНУН). Кн. III. С., 1971, N 118, 119, 120.

в които мястото на турци и евреи е взаимнозаменяемо, и други, в които турци и евреи действат „рамо до рамо“. По подобие на „турската“, например, еврейската вяра в нашия фолклор се квалифицира като „мръсна“ и зловонна. Приравняването на евреи към мюсюлмани добре проличава от онези народни песни, в които е разработена темата за брак с друговерец. Момите, насилени да се омъжат за евреин, реагират точно както и посестримите им, които са принудени да отидат в харема на някой турчин – прилагат всички възможни хитрини, за да осуетят нежелания брак или в краен случай се самоубиват.[1] В известен смисъл по своята уродливост образът на евреите в нашия фолклор дори засенчва този на мюсюлманските господари. Докато турците се явяват просто олицетворение на грубата сила, чиято бруталност обаче поне е откровена и открита, то на евреите се гледа като на един също толкова хищен, но подъл и потаен, и затова може би още по-опасен враг. Показателни са да речем песните, в които на „чуфутчетата“ е отредена ролята на издайници на юначните български хайдути пред турските паши.[2] Показателни са и песните, в които е вплетен мотивът за обредните еврейски убийства на християни. Народният певец е убеден, че на еврейските сватби се поднасят гостби от „дребни дечица“ и че от кръвта на тези невинни християнски жертви евреите си правят „чифутски комки“.[3]

Веднага трябва да се каже, че в българската писмена култура от XIX в. основните характеристики на току-що очертания крайно непривлекателен еврейски образ продължават да се репродуцират. Съвсем правомерно е да си зададем въпроса защо този образ се оказва толкова жилав – вероятно най-статичният в сравнение с всички останали „образи на другия“ от османската епоха. Един от отговорите, разбира се, гласи, че виталността му се дължи на самата християнска сакрална традиция. В края на краищата сред множеството „други“, с които българинът живеел в рамките на Османската империя (турци, гърци, арменци, цигани и пр.), евреите били единствените, чийто образ бил „закрепен“ – уви, по един злощастен за тях начин – в християнското Свещено писание.

1 **Тодорова, О.** Цит. съч., с. 12, 17.

2 Вж. напр. **Арнаудов, М.** Северна Добруджа. Етнографски наблюдения и народни песни. – *СбНУН*, Кн. XXXV, 1923, N 219, 220, 224.

3 Вж. напр. Български, аромънски и албански фолклор. Под ред. на Антон П. Стоилов. – *СбНУН*. Кн. XXXVI, 1926, N 70; *Народно песенно творчество от Ловешки окръг*. Съст. Хр. Вакарелски и П. Цветанова. С., 1970, 456-463; Срвн. **Тодорова, О.** Цит. съч., с. 15.

Наличието на осветен от религията иконографски модел обаче съвсем не е единственият ключ към доста консервативното представяне на евреите във възрожденската ни книжнина. Точно толкова, ако не и много по-важни, се оказват политическите и социално-икономическите причини. През XIX в. волята и енергията на българина е подчинена на една нова „свръхзадача“ – пълната национална еманципация. В същото време евреите остават коректни османски поданици и се отнасят по-скоро равнодушно, отколкото съчувствено към българските тежнения. Ако към тази колаборационистка позиция прибавим и специфичния за евреите социално-икономически профил (лихвари и търговци, откупчици на данъци и на държавни монополи, притежатели на модерно оборудвани манифактури, чиято конкуренция заплашва с разорение дребните български производители)[1], става ясно защо „имиджът“ на евреина се изчиства така трудно и бавно. Нека не пропускаме и това, че по време на Възраждането в България се осъществява значителен „внос“ на антисемитизъм. Той иде преди всичко от държавите на Slavia Orthodoxa – държави, които през целия XIX в. се отличават с ретроградната си антисемитска политика или в най-добрия случай с половинчатите и неохотно предприемани реформи за подобряване положението на евреите.[2] Силният ефект на този импортен православен антисемитизъм се предопределя от обстоятелството, че тъкмо страните на Slavia Orthodoxa са онези, с които българинът е свързан с традиционни духовни и културни връзки; това са и страните, с които по време на Възраждането българите поддържат все по-активни политически контакти; това, най-сетне, са страните, в които получава образованието си една голяма част от новобългарската интелигенция и в които е съсредоточена българската възрожденска емиграция.

През XIX в. обаче се разгръщат и някои процеси, които способстват за постепенното туширане на негативизма спрямо евреите. XIX-ото

1 За позициите на евреите в имперската икономика вж. **Тодоров, Н**. Еврейското население в балканските провинции на Османската империя през XV-XIX в. – В: *Проучвания за историята на еврейското население в българските земи XV-XIX век*. С., 1980, 7-20. За икономическото съперничество между християни и евреи вж. **Dumont, P**. Jewish Communities in Turkey During the Last Decades of the Nineteenth Century in the Light of the Archives of the Alliance Israelite Universelle. – In: *Christians and Jews in the Ottoman Empire*. Ed. B. Braude, B. Lewis. Vol. I, 1982, 209-242.

2 За политиката на балканските православни държави и Русия по еврейския въпрос вж. **Дубнов, С. М**. *Новейшая история еврейскаго народа*. Т. II (1815-1881). Третье издание, дополненное. Берлин, 1923, 136-193; 344-380; 433-440.

столетие е времето, когато нашенецът казва решително сбогом на средновековието. Битът и културата му започват да се преустройват според повелите на модерните буржоазни стандарти. Религиозните ценности лека-полека отиват на заден план, все по-безапелационно изтласквани от култа към рационалното светско познание. От Запад долитат авангардните идеи за свобода, братство и равенство пред закона на всички граждани, без оглед на тяхната раса, етнос или вяра. Присъщият за духа на Новото време индивидуализъм бавно, но сигурно подрива вековните патриархално-колективистични стереотипи. От „колективен човек" българинът се преобразява в личност. Мнението му за заобикалящата го действителност, включително и за „другите", вече не се диктува безусловно от патриархално-религиозната традиция, която по принцип е осторожна и враждебна към всяка „различност". Това мнение все по-често се базира на персоналния опит и личните наблюдения, пречупени през изградената с помощта на образователните институции и печатното слово индивидуална ценностна система. Освен това, независимо дали възрожденските българи желаели това или не, върху тяхното отношение към евреите известно влияние, и то най-вече позитивно, оказва политиката на самата османска държава като официален регулатор на взаимоотношенията между многобройните етнически и конфесионални общности под нейна власт. Прокламираното с големите реформени актове (Хатишерифа от 1839 г. и Хатихумаюна от 1856 г.) равенство на поданиците от всички изповедания не остава изцяло на книга – поне що се отнася до евреите. Все по-зависимото положение на „болния човек" от водещите западно-европейски страни (страни, в които през XIX в. евреите постигнали една значителна степен на гражданска еманципация и в които се оформили могъщи еврейски политически и финансови кръгове) принуждава османските власти да бдят особено усърдно за спазване на правата на поданиците си от еврейски произход.1 Тази покровителствена правителствена политика спрямо евреите отеква по двояк начин сред българите. Ако у част от възрожденската ни интелигенция тя само изостря антиеврейското озлобление, у друга част тази политика без съмнение култивира по-голяма търпимост към друговерците. Реформите имат още едно важно позитивно отражение върху българо-еврейските взаимоотношения. До този момент двете общности

1 Пак там, 441-444. **Galante, A.** Op. cit., 158-161, 214-240.

сякаш се движат в различни координатни системи – всяка от тях се моли на своя Бог; чете, пише и печата книги на своя език; съди се по собствения си закон в собствените си религиозни съдилища. Преките контакти като че ли се изчерпват само със сферата на деловите взаимоотношения. Реформеното законодателство постепенно променя нещата. То въвежда общи за всички конфесии съдилища. То принуждава мюсюлмани, християни и евреи да седнат един до друг в провинциалните съвети и заедно да решават въпроси от общ интерес.1 Реформите дават зелена улица и на „малцинствения“ периодичен печат, който се превръща в още един канал за взаимно опознаване. Възрожденската ни преса следи развоя на просветното дело сред османските евреи, информира за появата на нови еврейски „известници“ и публикува материали, посветени на обичаите, историята и културата на евреите.2 Така на практика в периода на реформите се осъществяват първите по-сериозни пробиви във вековната изолация между българи и евреи и се подготвя почвата за преминаването на двете общности от стадия на „паралелното съществуване“ към този на пълноценното, необременено от верски и етнически предразсъдъци общуване.

* * *

Пристъпвайки сега към същината на нашата задача, нека преди това направим уговорката, че в своеобразната йерархия на българските етно-религиозни „другости“ от епохата на Възраждането евреите не заемат челно място. Макар и често интерпретирана като неприятелска, тяхната „другост“ не се мисли от българите като „враг номер едно“. Обстоятелството, че за българина от епохата на Възраждането евреите спадат не към „главните“, а към „маргиналните други“, и че „еврейският въпрос“ далеч не е сред най-животрептущите въпроси от дневния ред на българското общество преди Освобождението, вече подсказва колко трудно е изнамирането на един-два „представителни текстове“, които да резюмират по задоволителен начин българското отношение към евреите през този период. За да бъде максимално верен с оригинала – нито прекалено „бял“ (както тенденциозно го рисуваше историографи-

1 Вж. накратко за тази страна на реформите изложението на **Дюмон, П.** Периодът на реформите (Танзимат).- В: *История на Османската империя*. Под ред. на Р. Мантран. Превод от френски Г. Меламед. С., 1999, 489-491, 497-498.

2 **Димитров, Ф.** Българският възрожденски печат за евреите. – *ГОКПОЕ*, 1980, 59, 65-68.

ята ни само допреди десетина години)[1], нито изцяло „черен“ (каквато би могла да е естествената ответна реакция на досегашното едностранчиво представяне) – колективният портрет на евреите в българската доосвобожденска словесност трябва да се сглобява търпеливо, парченце по парченце, въз основа на пръснати тук и там из възрожденския ни печат дописки на еврейска тема, бегло щрихирани еврейски образи в художествената литература и публицистиката, епизодични споменавания за евреи в частната кореспонденция на възрожденски дейци и пр. Един от най-удобните начини за обобщено поднасяне на тази хаотична информация е да се проследят най-популярните мотиви и сюжети, посредством които еврейската проблематика присъства по страниците на българската възрожденска книжнина. Затова, пред многото други възможни подходи – хронологически, по автори, по жанрове и пр. – предпочетохме за основа на изложението си тъкмо този подход.

Да започнем с външния облик на евреите – един на пръв поглед второстепенен, но в действителност твърде съществен детайл от техния портрет, като се има предвид подчертаният вкус на епохата към прийомите на физиогномиката. Външният вид на евреина в българската възрожденска проза не събужда друго чувство, освен погнуса. Евреинът е не само грозен, но и мръсен. В този смисъл можем да констатираме един силен континюитет с християнската полемична книжнина и с фолклора, в които евреите също са представени с отблъскващи физически черти, съответстващи на „мръсната“ им вяра. Така например в издадената от Теодосий Синаитски през 1839 г. книга „Служение еврейско“ се лансира версията, че евреите били проклети още от самия Мойсей, поради което европейските евреи имали краста по седалищата си, а азиатските – рани по нозете си.[2] Във фолклора ни също битува представата за евреите като „келави“, „шугави“, „лунави“, „дупчени“ и пр.[3] Ето сега едно красноречиво описание на епизодичен герой-евреин, което намираме във втората, непубликувана част на повестта на Васил Друмев „Ученик и благодетели, или чуждото си е чуждо“: „Лицето на евреина беше от-

1 Ярък пример за това е цитираната по-горе статия на **Ф. Димитров**, в която на читателя е „спестено“ почти всичко негативно, което може да се прочете в българската възрожденска преса по адрес на евреите.

2 Срвн. **Тодорова, О.** Цит. съч., с. 14.

3 Вж. напр. Български, аромънски и албански фолклор, N 57; Народно песенно творчество от Ловешки окръг, с. 462; **Цепенков, М. К.** *Македонски народни умотворби*. Второ изд. Кн. VII. Преданија. Скопје, 1980, N 555, 558.

вратително. С едно око, разрязана устна, с черни зъби, дълъг, извърнат нагоре нос, със сбръчкано лице, наполовина изгоряло, с дълга жълта, но от много време нечесана и набита със сламки и боклук брада“. И за да бъде образът съвсем завършен, авторът добавя, че евреинът „понякогаш се оригваше, като изпускаше лукова и чесънена миризма.“[1] Но ако евреинът на Друмев все пак е само един художествена измислица (при това може би донякъде повлияна от чужди образци – натрапва се например приликата с Дикенсовия Фейгин от „Оливър Туист“), то Любен Каравелов вече не щади и „реалните“ евреи. В пътеписните си „Записки за България и българите“ той обявява еврейските квартали на София за „вонейша чума“, която съперничела дори на Солун – „столината на еврейското отрицателно благовоние“. „Ако софийският евреин са приближи до вас, то вие сте принудени да отидете в банята и да се омиете с хума“ – предупреждава авторът и съветва софиянци, че ако „желаят да имат здрав воздух и да са избават от тифусните трески, то са длъжни или да преселят своите евреи на връх Витоша, или да ги натопат в саламура“. Впрочем, Каравелов не пропуска да напомни на аудиторията, че евреите „са известни на сичкият свят не само със своята телесна, но и душевна нечистота“.[2]

В какво, според българина, се състояла тази „душевна нечистота“?

На първо място (и това е най-малкият грях на евреите в очите на българските им съседи) – в пристрастеността към един „паразитен“ начин на живот. Иван Богоров например изтъква, че за разлика от българите и от турците, които били орачи и овчари, „крехкий син на Ревека, като ся бои да хване оралото, за да не му ся изприщят ръцете, той за прехранването си залягва на лесни и хитри печалби – търговия и монопол“.[3] Приглася му Каравелов, който твърди, че „гърците..., както и евреите, обичат да живеят без труд, без мъки и без голямо безпокойство“.[4] Евреите са нарочени не само за хитри и пресметливи, но и за непочтени. На тях не бива да се гласува доверие. „А на Давида Хаима нямам твърде голямо уверение, защото плете разновидно тая работа кату чист чифу-

1 **Друмев, В.** *Художествено творчество. Критика*. Съст. и ред. Д. Леков. С., 1976, с. 274.

2 **Каравелов, Л**. *Записки за България и българете* (Библиотека „Български книжици“ № 21). С., 1930, 52-53.

3 Цит. по: *Пътища и пътешественици (XIV-XIX в.)*. Подбор и ред. Св. Гюрова. С., 1982, с. 238.

4 **Каравелов, Л**. *Събрани съчинения*. Т. 8. Публицистика. Уводни статии. Подбор и ред. П. Тотев. С. Бълг. писател, 1986, с. 92.

тин“ – пише Раковски в едно свое писмо.[1] Коварството и продажността минават за иманентни черти на израилевите чада. Показателен е смисълът, който се влага в метафората „чифутин“. Например: „Стреснете се, събудете се, братя българи плоещчени. Доста сте падали с главата надолу в чуждите ями, доста сте били чифути, които за пет пари продават майка си“.[2] Оттук вече има само една крачка до мотива за еврейската склонност към предателство – мотив, който безспорно възхожда към евангелския разказ за падението на Юда. В кризисни моменти за християнската общност митът за предателите-евреи се възражда с неподозирана сила. Например в своя приписка, оставена върху страниците на Протопопинския дамаскин, даскал Тодор Пирдопски обвинява „проклятити чифути“, че с предателството си по време на Гръцкото въстание от 1821 г. станали причина за обесването на цариградския патриарх и за всички други репресии, предприети от властите спрямо християнското население в столицата.[3] Мълвата приписва на евреите предателска роля и по време на Априлското въстание, както и в хода на Руско-турската освободителна война. Евреите, твърди следосвобожденският историописец Г. Димитров, „всегда са клеветели българите пред турското правителство“. В Карлово например те ходели преоблечени като турци и показвали на башибозука „кого да улови за бесене“.[4]

Изобщо, евреите са си извоювали печалната слава на жестокосърдечни злоумишленици на християнския род. С едва ли не генетично „вроденото“ у тях християноненавистничество се обяснява дори политическото поведение на някои европейски държавници от еврейско потекло. Показателно е например как в едно стихотворение под надслов „Дизраели“, публикувано през 1876 г. в емигрантския вестник „Стара планина“, е разтълкувана позицията на английското консервативно правителство на Дизраели-Биконсфилд във връзка с Априлското въстание. Авторът с псевдоним „Пейчин“ (всъщност Ив. Вазов) не само че не пропуска да отбележи еврейския произход на английския министър-председател, но

1 *Архив на Г. С. Раковски*. Т. 1. Писма и ръкописи на Раковски. Съст. и подг. за печат Г. Димов. С., 1952, 181-182 (N 107, 108).

2 **Каравелов, Л**. *Събрани съчинения* Т. 11. Дописки, известия, редакционни бележки. Подбор и ред. Цв. Унджиева. С.: Бълг. писател, 1989, 149-150.

3 **Стоянов, М**. Гръцкото въстание от 1821 г. в българските ръкописи. – В: *Сто и петдесет години от гръцкото въстание 1821-1828 г.*. С., 1973, с. 92.

4 **Димитров, Г**. *Княжество България. Исторически, географическо и етнографическо отношение*. Част I. С., 1894, с. 90.

и се стреми да внуши, че тъкмо в „жидовството“ на Дизраели се крие разковничето за антибългарската му политика: „Тъй нагло Лорда с мирен вид/ свой взгляд министерски исказа,/ и като същий злобен жид/ към нази пълен бе с умраза,/ и тъй цинически, без стид очите на света замаза...“. Стихотворението завършва с прочувствения възглас „О, Англио, защо ли днес/ бездушен жид те управлява“.[1]

Но в края на краищата, най-отрицателната черта на евреите и първопричината за всичките им пороци, си остава тяхната вяра. „Разобличаването“ ѝ е предмет на специални усилия от страна на православното духовенство. С голяма популярност в духовните среди се ползват един особен тип антиюдейски полемични съчинения, уж писани – за по-голяма „достоверност“ – от покръстени равини. Софроний Врачански например превежда от гръцки едно такова съчинение с автор новопокръстения евреин Павел Медик, като го включва в ръкописния си сборник от 1803 г., известен в науката под името „Книга за трите вери“.[2] В личната си библиотека на Неофит Рилски имал друга подобна гръцка книга – „Златно произведение на Самуил, равин юдейски“ (1834 г.).[3] Към същия тип принадлежи и споменатото вече „Служение еврейско“ от 1839 г., което всъщност представлява свободен български превод от гръцки език на съчиненията на новопокръстения бивш равин Неофит с малки допълнения от книгата на Павел Медик. Сред многото шокиращи неща, които могат да „научат“ за юдейската религия читателите на този тип литература е и това, че евреите убиват християни с ритуална цел. В „Служение еврейско“ например се обяснява как евреите хващат християнски деца на своя празник Пурим и ги държат затворени до Пасха, когато ги принасят в жертва. От така получената „християнска кров мучена“ се слагало в еврейските пасхални хлябове; от нея равините давали да пият на новообрязаните еврейски деца; с нея евреите пръскали своите покойници и захранвали новобрачните.[4] През XIX в. мнозина – не само на Балканите, но и в цяла Европа – продължават да вярват в този мит. Продължават да вярват в него и немалко българи. Не-

1 *Стара планина*, I, бр. 2, 14 авг. 1876.

2 Вж. публикувани откъси от това в съчинение в: **Софроний Врачански**. *Съчинения в два тома*. Т. 2. С.: Бълг. писател, 1992. Вж. също **Иванова, Кл**. Бележки върху Софрониевия сборник от 1803 г. (т. нар. „Книга за трите религии“). – *Духовна култура*, 1983, N 10, 4-5.

3 *Литературен архив*. Т. IV. Неофит Рилски. Приписки в библиотеката му. Подбраи и подг. за печат Д. Леков и А. Алексиева. С., 1976, 182-184.

4 Вж. по-подробно **Тодорова, О.** Цит. съч., 14-15.

офит Бозвели например, както ясно личи от един пасаж в диалога „Плач Бедния Мати Болгарии“ (1846 г.), взема за чиста монета еврейското „убаятелное захранване и запояване“.[1] Но митът за ритуалните убийства не остава само на литературно равнище – понякога той се „инструментализира“, превръщайки се в отдушник на дълго трупани напрежения от социално-икономическо естество между християни и евреи.[2] Ето как от време-навреме общественото спокойствие в някои български градове с еврейски колонии се взривява от слухове за извършени от евреите ритуални убийства или опити за убийства на християни – Скопие (1852 г.); Самоков (1859 г.); София (1869 г.); Кюстендил (1875 г.)[3] Истина е обаче, че в България – дали поради сравнително късния генезис на градската ѝ буржоазия, дали поради по-умерената религиозност на православните българи или поради някакви други причини – християнско-еврейските противоречия не се проявяват в есктремни форми, не се стига до кланета и погроми над евреите, а случаите на „кръвна клевета“ са относителна рядкост, което, впрочем, дори дава основание на излизащия в Цариград в. „Източно време“ да направи оптимистичната констатация, че българският народ „не е молепсан с тая крыва мисъл на гърците“[4].

Интересен е начинът, по който възрожденската ни преса интерпретира т. нар. „кръвна клевета“. Сред различните вестникарски дописки и материали, посветени на тази тема, може да се долови една доста ясно изразена разлика в подходите на „вътрешния“ (издаван в границите на Османската империя) и емигрантския печат. Легалните вестници, макар и с известни нюанси, демонстрират едно общо-взето толерантно отношение към набедените евреи – отношение, без съмнение повлияно от стандартите на правителствената политика към евреите. Емигрантският, и особено революционният печат, си позволява един крайно остър антисемитски тон. Като илюстрация можем да си послужим с едно трагично събитие, което се разиграло в Кюстендил през 1875 г. Става дума за зверското убийство на едно дете – престъпление, за което местната християнска община тутакси обвинила евреите. Това мрачно

1 **Арнаудов, М**. *Непознатият Бозвели*. Първообразът на „Мати България“ и други необнародвани трудове и писма. С., 1942, с. 128.

2 За преплитането на верските и социално-икономическите антагонизми вж. конкретни примери у **Todorova, O**. The Nineteenth-Century Bulgarians' Perception of the Jews. – *Études Balkaniques*, 1995, № 3-4, 40-41.

3 Ibidem, 36-37.

4 *Източно време*, VI, бр. 25, 29 юни 1874.

събитие, коментирано от няколко български вестника, ни дава възможност да сравним позициите на различни по своята политическа ориентация среди по въпроса за ритуалните убийства. Списание „Ден“, което се печатало в Цариград не вярва във виновността на евреите:“Ний не знаем що да кажем за тя жаловита вест, като преди всичко се съмняваме м истинноссттта ѝ. Извора като е мътен, какво да кажем за водата...“ Още по-категоричен в оправдаването на оклеветените евреи е официозният вилаетски вестник „Дунав“, който квалифицира умонастроенията на кюстендилци като „едно суеверие“. Ботевото „Знаме“ обаче никак не се колебае в посочването на виновника и въпреки липсата на доказателства решително отсъжда: „по сичко се вижда, че детето е заклано от изкусна хахам-башийска ръка“.[1] Със своята поезия и публицистика Ботев е дал предостатъчно доказателства за не особено ревностната си религиозност. Защо тогава той така стръвно се нахвърля върху евреите? Отговорът гласи, че зад смущаващото антиеврейско ожесточение на „Знаме“, пък и на други издания от революционната емигрантската преса, всъщност се крият силни политически мотиви. Българските революционери-емигранти, чиято висша цел е свободата на отечеството, са дълбоко възмутени от проосманската външна политика на западно-европейските Велики сили – политика, която нерядко била в съзвучие с интересите на крупни европейски финансови магнати от еврейски произход. Обяснима е следователно злобата, с която Ботевите и Каравеловите издания („Свобода“, „Независимост“, „Знаме“) бичуват „обрезаните и необрезани еврейски екселенсии“, „израилските барони“ и „великите царе юдейски на капиталът“, Ротшилдите и барон Хирш или „чафутските“ вестници „Нойе Фрайе Прессе“ и „Пестер Ллойд“, които пеели възторжени оди за султана.[2] Фактът, че тези „чафутски вестници“ имали свои дописници и сред българските евреи[3] покачва градуса на омразата. Ненавистта към шепата „израилски барони“ се пренася върху „чафутите“ въобще, преплита се с „кръвната клевета“ и в последна сметка циментира добре познатия стар образ на подлия, христоненавистен евреин.

1 Срвн. *Ден* (научно-политическо списание), I, бр. 14, 12 май 1875; *Дунав*, XI, бр. 968, 16 май 1875; *Знаме*, I, бр. 18, 30 май 1875.

2 Вж. напр. **Каравелов, Л**. *Събрани съчинения*. Т. 7. Публицистика. Подбор и ред. Цв. Унджиева. С., 1985, с. 161, 168, 226; **Ботев, Хр**. *Събрани съчинения*. Т. 1. Под ред. на Цв. Унджиева. С., 1979, 125 – 126; Т. 2. Под ред. на Ст. Таринска. С., 1979, с. 339.

3 Каравелов например споменава за евреи от Русчук като сътрудници на „Пресата“ и на „Пестер Лойд“ (**Каравелов, Л**. *Събрани съчинения*, Т. 8, с. 72).

По-скоро на конюнктурна, отколкото на принципна плоскост се гради отношението на българина и към евреите в чужбина. Различните модели на третиране на гражданите с юдейско изповедание в различните европейски страни най-често са оценявани не сами за себе си, а съобразно начина, по който съответната страна се отнася към българската национална кауза. Най-грубо казано, схемата е следната: ако една държава показва благосклонност към българските въжделения, то и политиката ѝ спрямо евреите, макар и дискриминационна, общо-взето не среща възражение; ако ли пък някоя страна, в която евреите се радват на просперитет, се отнася враждебно или с безразличие към българските национални стремления, то и на толерантната ѝ спрямо евреите политика се гледа с недоброжелателство. По силата на тази логика процесът на реална гражданска еманципация на евреите, който, макар не и без колебания и обрати, постепенно си налага като отчетлива линия в политиката на повечето западно-европейски Велики сили, не печели българските възторзи – по простата причина, че през XIX в. Западът защитава с всички средства целостта на Османската империя. И обратното, възрожденците ни рядко си позволяват да осъждат проявите на антисемитизъм в страните от православния „блок“ – защото това са страните, в които българинът вижда стратегическите си партньори в своята борба за национална независимост.

Многобройни са текстовете, с които може да се илюстрира това безкритично отношение. Така Софроний Врачански в една от своите оригинални вставки към превода на „Театрон Политикон“ (1809) възторжено приветства мерките, предприети от императрица Анна и наследницата ѝ Елизавета Петровна за „очистването“ на Русия „от еврейскаго невернаго скверность“. Според Софроний благотворният морален ефект от изгонването на „оный зломысленный християноненавистный род еврейский“ напълно щял да компенсира загубите на руската хазна от еврейските данъци.[1] Същата тази линия на безпринципно одобрение на руската политика по еврейския въпрос е подета и от българска журналистика. Фотиновото „Любословие“ например тълкува недоволството на руските евреи от репресивното царско законодателство като „неблагодарност“.[2] Подобно на Фотинов, и Раковски е склонен да забелязва преди всичко положителните промени в руското еврейско зако-

1 Цит. по **Киселков, В.** Сл. *Софроний Врачански. Живот и творчество*. С., 1963, с. 199.

2 *Любословие*, 2, бр. 18, юни 1846, 83-84.

нодателство и да омаловажава оставащите в него антидемократични пунктове. Нещо повече, отмяната на някои грубо дискриминационни наредби Раковски разглежда не като естествен процес на възстановяване на справедливостта, но като особена царска милост, за която евреите трябвало се покажат „достойни“.[1] Каравелов, на свой ред, не само че не приема справедливите критики на европейската общественост срещу румънския антисемитизъм, но и става негов отявлен защитник – впрочем, с доста съмнителни аргументи. Най-силният му коз в подкрепа на антиевреиската политика на северните ни съседи се свежда до това да покаже, че тя не е по-достойна за укор от западно-европейската политика на двойни стандарти – съчувствена към страданията на евреите, но безразлична към мъките на други народи: „Когато Англия има право да беси фениянците и да преследова шотландците, когато Австрия има право да души хорватите и да притеснява чехите, когато Турция има право да сече християнски глави за нищо и никакво, то и Румъния има право да изгони евреите и немците, които искат на живея от чужд пот“. Във всеки случай, нашият публицист е убеден, че румънското правителство имало пълното право да защитава земята си от „невикаките и нежелаемите скакалци“, които я били превърнали в „положителни чафутски пазар“.[2] Че политическите пристрастия са ключов момент за формирането на едно или друго отношение към „външните“ евреи личи и от начина, по който различните български издания разглеждат темата за антиевреиските погроми в Русия и Румъния. Официозната и „туркофилската“ преса категорично застава на страната на репресираните евреи. „Дунав“ например е потресен от „противните на човещината“ действия на молдовските власти, по чието нареждане неколцина евреи от Галац били насилствено отведени на един пуст остров на Дунава, а когато двамина от нещастниците се опитали да се доберат до брега, за да потърсят храна, полицията открила стрелба срещу тях и ги убила. „Где ся е чюло да ся умори человек от глад, по причина че бил Евреин“ – възмущава се „Дунав“.[3] Вестниците с русофилска насоченост обаче съвсем не са толкова състрадатели към жертвите на погромите.

1 *Българска дневница*, бр. 4, 17 юли 1857; бр. 5, 24 юли 1857; бр. 17, 16 окт. 1857.

2 **Каравелов, Л.** *Събрани съчинения*, Т. 7., с. 306, 426.; Т. 8, с 182.

3 *Дунав*, III, бр. 189, 5 юли 1867. П-подробно за линията, следвана от този вестник при представянето на еврейската тема вж. **Paunovski, Vl.** The Attitude of the Vilaet Newspaper Dounav towards the Antisemitism. – *Études Balkaniques*, 1994, № 4, 3-13.

„Право“, да речем, твърди, че авторите на Великденския погром в Одеса от 1871 г. били движени не от омраза и фанатизъм, а от едва ли не справедлив гняв срещу евреите, „които владеят сичката търговия на мястото, защото заемат парите със секакъв начин на сиромасите и ги развращават, като им продават спирт“. „Отечество“ пък се опасява, че „чуждите“ вестници щели да преувеличат размерите на кръвопролитието и уверява читателите си, че „много евреи показват загуби, които никак не са им направени“.[1]

Повече от очевидно е, следователно, че „абстрактният“ либерализъм, който загърбва произтичащите от етносите и религиите различия, не се ползва с особена популярност в средите на българската възрожденска интелигенция. Очевидно е, също така, че формулирането на една принципна позиция по въпроса за статута и правата на малцинствата „по света и у нас“, а в частност – и по въпроса за статута на евреите, не е сред приоритетните задачи на тази интелигенция. На пръсти се броят онези възрожденски дейци, които са издигнали идеалите за взаимна толерантност и гражданско равноправие в свое непоколебимо лично и политическо верую. В този смисъл Васил Левски, който ратува за пълна равнопоставеност между българи, турци и евреи в бъдещата свободна българска държава („било във вяра, било в народност, било в каквото било...“)[2] представлява по-скоро едно приятно изключение, което само потвърждава правилото.

Справедливостта изисква да признаем обаче, че през XIX в., и най-вече през втората му половина, средновековно-религиозната ксенофобия и „политическият“ антисемитизъм малко по малко отстъпват място на едно ново мислене, което загърбва формираните на верска или националистическа основа антипатии, за да даде преднина на общочовешките ценности. Петко Р. Славейков например, макар да споделя възгледа, че евреите са „фанатици и ругатели“, все пак съветва сънародниците си да гледат на тях „с милост като към братя по человечество, защото братството по человечество е по-старо от братството по вяра“.[3] Правилата на това пробиващо си път по-разкрепостено мислене диктуват човек

1 *Право*, VI, бр. 7, 12 апр. 1871; *Отечество*, II, бр. 87, 30 апр. 1871.

2 **Левски, В.** *Писма, статии, песни*. Пълно събрание под ред. на Ст. Каракостов. С., 1941, с. 36. Срвн. *Архив на Възраждането*. Т. I. Документи по политическото Възраждание. Под ред. на д-р Д. Т. Страшимиров. С., 1908, с. 88.

3 *Македония*, I, бр. 32, 8 юли 1867.

да бъде преценяван не според конфесията му, а според индивидуалните му качества. Точно такъв е подтекстът на реторичния въпрос, зададен от търговеца Хаджи Мина Пашов на страниците на „Цариградски вестник“: „Ако некой търговец вземе в работите си некой достоян Евреин за слуга, то религията на тоя последний, какво безчестие ще направи на репутацията на първийт?“[1] Естествено, тези по-прогресивни умонастроения влизат в противоречие със закостенелите възгледи на една голяма част от българското население, което предпочита по старому да се държи на „безопасна дистанция“ от друговерците. И през втората половина на XIX в. общественото мнение продължава да таксува близките контакти с евреи като компрометиращи. Знаменателен е например един от доводите, с които в 1860 г. кюстендилци атакуват владиката си Дионисий и искат отзоваването му: „не познава християнието за свои чеда, но евреето и циганьето има за най-верни и любезни, сос них замръква, сос них осамва, сос них са советова за церковни и християнски работи...“[2] Въпреки всичко, сближаването между християни и евреи в епохата на реформите е един неудържим, макар и бавен процес. За това, между другото, може да се съди и по факта, че някои българските издания лека-полека изоставят маниера на представяне на друговерците като някаква хомогенна безлична маса. На мястото на анонимното „некой евреин“ вече се появяват имена на конкретни личности от еврейски произход – при това тези личности се споменават не за да бъдат охулени, а за им се изкаже благодарност или похвала. Вестник „България“ например не пести суперлативите си за главния ямболски равин Рафаил, който „бил достоен за всяка признателност“, тъй като „много заслуги е принесъл и принася на нашите училищни заведения“.[3] С добри думи се споменава във „вътрешния“ ни възрожденски печат и австрийският консул в София Рабен Замеро (евреин по произход) – както заради благородния му жест да лекува безвъзмездно някои от „сиромашките“ български ученици, така и заради цялостното му „съчувствие“ към българските училища.[4]

1 *България*, II, бр. 98, 1/13 февр. 1861.

2 Цит. по **Иванов, Й.** *Северна Македония. Исторически издирвания.* С., 1906, с. 334.

3 **Димитров, Ф.** Цит. съч., с. 64.

4 За него вж. по-подробно **Мордехай, Й.** Освобождението на България от османско владичество и българските евреи. – *ГОКПОЕ*, III, 1968, N 1, с. 17.

Разбира се, до самото Освобождение негативните изказвания по адрес на евреите в българската книжнина определено преобладават над позитивните. Утешителното е, че ако не всички, то поне една част от тези негативни изказвания всъщност функционират като щампа. Те са своего рода топоси, които пишещият се чувства длъжен да използва като атестат за своето христолюбие или родолюбие. Във всеки случай там, където се говори не за евреите като общност, а за конкретни евреи, щампата обикновено се изоставя. Ако в качеството си на духовник например Софроний Врачански се чувства длъжен да заклейми „христоненавистните" евреи, то вече като човек, правещ личната си изповед, той не може да подмине с мълчание добрината, която му оказали представителите на същото това „христоненавистно" племе – в „Житие и страдание" Врачанският епископ откровено разказва как на младини цариградски евреи го спасили от похотта на „содомити-турци".[1] В „Записки за България и българите" пък Каравелов изгражда един изключително привлекателен образ на пловдивското еврейство („честни и трудолюбиви", „добри, работни и милостиви личности", „готови да помогнат всекиму без да гледат неговата вяра, народност, племе и лице" и пр.) – образ, който рязко контрастира на карикатурния портрет на софийските евреи в същото съчинение.[2] Разбира се, причините за този „диференциран" подход са до голяма степен политически. Софийските евреи, както Каравелов сам подчертава, спадали към немския клон на еврейството – същия, от който произхождали и редакторите на Виенските и Пещенски „чафутски вестници", спечелили си омразата на нашия автор със своите славословия за султана. Представителите на пловдивската еврейска колония принадлежали към другия, испанския клон на еврейството, което за Каравелов автоматично ги поставя извън „списъка на заподозрените". Не можем да не си дадем сметка обаче и за един друг фактор, който вероятно в немалка степен е предопределил симпатията на писателя към пловдивските евреи. Става дума за един вид „локален патриотизъм". Копривщенецът Каравелов без съмнение познавал отблизо пловдивските евреи, а нищо чудно да е имал и лични контакти с хора от пловдивската еврейска община – обстоятелство, което не му позволява да демонизира образа им.

1 **Софроний Врачански**. *Съчинения*. Т. 1. С., 1989, с. 24.

2 **Каравелов, Л**. *Записки*..., 103-104.

Завършвайки сега изложението си, ще ни се да обърнем особено внимание на това, че независимо от положителната си или отрицателна коннотация, образът на евреина (както впрочем и образът на който и да е „друг“ във възрожденската ни книжнина) служи – пряко или косвено – за избистряне на собствено-българския образ, за уплътняването на българската национална идентификация. Евреите се оказват подходящи за тази функция не на последно място поради своята „съизмеримост“ – също като българите те са един не особено многочислен народ, който от векове живее под чужда власт. В едни случаи тъкмо тази съизмеримост подсилва ефекта на контраста и укрепва българското самочувствие. Българинът се блазни от мисълта, че поставен при общо-взето еднакви условия с евреите, той е по-чист, по-трудолюбив, по-честен, по-борбен, по-свободолюбив от тях. В други случаи „съизмеримостта“ добива ролята на стимулатор на национални добродетели и завоевания. „В Цариград, в Смирна ся издават толики вестници и месечна списания от Турско поддани гърци, ерменци и даже еврейци, а ми българи народ от више пет милиона счисляем...“[1] – тези думи на Раковски, който явно е уязвен в националната си гордост от това, че „даже еврейци“ са изпреварили сънародниците му в областта на периодичния печат, звучат като настойчив апел към българската общественост за наваксване на непростимото изоставане.

* * *

И така, ако трябва с няколко думи да обобщим казаното, бихме могли да заключим, че образът на евреите в българската доосвобожденска словесност в една или друга степен повтаря чертите на добре известния евангелски архетип. Наистина, този стандартизиран образ, който се възпроизвежда по силата на религиозната инерция, както и под влиянието на специфични политически и социално-икономически фактори, постепенно губи своята монолитност. Липсата на реална дълбока конфликтност в отношенията между българите и „техните“ евреи по време на Възраждането, в съчетание с характерната за XIX в. еволюция на човека по посока на едно рационализиране на вярата, освобождаване от суеверията и религиозния фанатизъм и в последна сметка – по посока на едно по-толерантно възприемане на „другия“, подкопават многовековния стереотип. Веднъж създаден обаче, стереотипът се оказва изклю-

1 *Архив на Г. С. Раковски*, Т. 1, с. 73 (№ 41).

чително устойчив и в една кога съвсем явна, кога по-“облагодородена“ форма присъства в съзнанието, а оттам и в писанията дори и на най-просветените ни възрожденци.

Източник

ОЛГА ТОДОРОВА

Олга Тодорова е българска историчка и литературоведка.

Коментари (5)

- 24-02-2013|**Либерален европеец** – Истината, Санчо, истината...

Наистина, любопитно е, че причината за негативния образ на евреина, който съществува у всички народи (а защо ли всички са така солидарни в оценката си за евреите?), се търси винаги и изцяло само у другите, но не и у евреите. Като че ли евреите не притежават недостатъци и в делата им отсъстват каквито и да е основания да бъдат критикувани или причини останалите да бъдат крайно предпазливи с тях? Очевидно е (но не и за заслепените от пристрастия), че обществата, основавайки се на своя горчив опит, са възприели евреите като коварна заплаха.

Тази статия е поредният опит да се използува научния инструментариум за по-голям тежест и убедителност с цел да бъде омаловажено и компрометирано всяко критично мнение относно еврейството. Жалко, че е положен толкова труд в името на една неистина.

- 24-02-2013|**Златко**

Уфф... уморителна работа Едно след друго наредени Магавридита (това от Добри Войников, не от мене)...

Уморително, наистина.

- 17-05-2013|**Петър**

И нито дума за еврейската алчност и пресметливост, за лихварството, забранено и осъдено като неморално от всички религии?! Според религиозните предписания на юдеите обаче, лихва не се взима от от свой, но от друговерец – езичник може, морално е.

А какво да кажем за договорите, витиевато омотани и обърквaщи длъжника, одобрени от Талмуда?

Мисля, убеден съм че това са истинските причини за лошото име на евреите, уж юдеи, пък държавата им е Израел, кои са всъщност?

Разделението на свои и чужди и двойнствения морал залегнал и в нациналната им доктрина е расизъм пар екселанс.

Внушението, често срещано, за религиозно мотивирани войни е възмутителна измама, истината е че войните винаги се за поробване и грабежи от древността до ден днешен!

- 17-05-2013**|Златко**

М-дааа. Такъв ни е халът, такова ни е и мисленето. Всъщност, за да бъда честен, вече съм престанал да си задавам философски въпроси от вида „кое определя кое – халът мисленето, или обратно?“. Остава си факт, че, като се започне с, примерно, връщането на бутилки в магазина, при което „трябва да си пазите бончето“, защото иначе ви връщаме само половината от цената (Защо? За да не могат ‘прошляците’ да ни връщат бутилките, които са насъбрали по парковете. Повторно ‘това пък защо?’ – отговор липсва)... и като се стигне до подобни бронтозаврски концепции за исконната, от пред-библейски времена, „вина“ на тия или ония, само не и нашата, сегашна – навсякъде, навсякъде, навсякъде, нашего брата, солидно облъчван от миазмените излъчвания на една информационна и медийна среда, в сравнение с която старите, добре познати български клозети, нацвъкани отвсякъде, изглеждат като уютни гнезденца на чистотата и уюта... Навсякъде нашего брата живее с представи и разбирания за света, които просто не могат да доведат до нищо друго освен онова, което наблюдаваме ежедневно. Пълна безизходица в главите, пълна безизходица и в реалността. Обида, гняв, ярост, срещу всекиго и всички. Пасивна себеизолация, за да се спаси човек поне от най-пагубните въздействия на всеобщата, необявена гражданска война... Апокалиптични мисли, апокалиптични настроения, прекрасна почва за бизнеса на всякакви врачки и прочие... Краят на света, някъде около хиляда години след Христа...

Та така, да си дойдем на приказката. Кое е първо – яйцето или кокошката? Ще можем ли да помръднем нещичко в мисленето на тази подивяла от облъчване и всевъзможни манипулации населенческа маса,

или да си хващаме шапките и да се обесваме на първия по-здравичък клон?

Ах да, евреите. Нашата гордост, тия, които до скоро ни правеха да изглеждаме отличници. Олеле, сега и тия ни предадоха. Глей ся братче ний пък кат са развихрим ко стаа... У миши гъз че ги нàврем, те тия хабер си нямат с кого си имат работа...

- 18-05-2013|**уф**

Петре, ми съжали ги евреите, че не са се родили християни като тебе. Тогава щяха да знаят да не съдят толкова бързо и на дебело, че всеки сам и поединично отговаря за делата си. Щяха да знаят за радостта да дадеш от своето на някой мърляв, прост клошар, и той е душа божия. Пък и не се знае, той може да стои по-горе в очите на Господ. Нали познаваш своята религия, поне толкова колкото си запознат с тяхната.

„Спасение“ и падение
Автор: Румен Аврамов

Встъпителни думи[1]

Антисемитизмът днес на пръв поглед изглежда лесна тема, в която разпределението на ролите на добри и лоши е предопределено. Това още повече важи за България, където се е настанила уютната и галеща представа за уникално „спасение“ на еврейската общност през годините на Втората световна война.

Но в историята очевидностите най-често са подвеждащи, а, противно на клишето, затворени страници не съществуват. Доказва го темата за Холокоста, която е не само постоянно преосмисляна, но и дълбоко е белязала цялата следвоенна философия и хуманитаристика. А в нашата си домашна среда го потвърждава непрестанно тлеещият и периодично приплamващ дебат за съдбата на евреите през 1940-1944 г. Защото независимо от изгладения, политически коректен разказ, който излъчват институциите, страстите не са успокоени, съвестите не са изчистени, въпроси не са намерили отговорите си.

Една от причините за това нестихващо безпокойство е, че българското (но не само) публично говорене вкарва в сюжета целокупните *нация и народ* с всички съпътстващи изкушения за самоутвърждаващо превъзнасяне на техните добродетели. Поради това не е учудващо, че националистите или носители на държавния (в частност външнополитически) интерес посрещат болезнено и агресивно всяко проблематизиране на удобната опрощаваща версия. В името на „висша национална целесъобразност“ те са склонни да инструментализират факти, да толе-

1 Поместени тук са въведението (с. 7-8) и заключителния раздел (с. 195 - 234) от обширното изследване на Румен Аврамов *„Спасение“ и падение. Микроикономика на българския държавен антисемитизъм, 1940-1944 г.* (София 2012, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“). Бел. ред.

рират онзи типаж, който гръцки националист от зората на XX в. беше нарекъл „добродетелни злодеи“[1].

Тъкмо обратното, на следващите страници стъпвам върху разбирането, че няма *народ* с изконни качества или недъзи, а в историята и в живота има преди всичко *личности.* Съвсем конкретни лица и групи обмислят, планират и провеждат антисемитската политика на българските правителства в „старите“ предели, Беломорието и Македония, както също толкова конкретни индивиди ѝ се противопоставят, а повечето хора просто мълчат или не забелязват. Именно заради дълбоката двусмисленост на този епизод от историята ни поставям – в съзвучие с други, усъмнили се в адекватността на думата – *спасяването* в кавички. При това я слагам редом с *падение,* тъй като, въпреки че по-голямата част от евреите под властта на българската държава запазват живота си, спасението трудно се съвместява с депортирането на останалите към нацистките лагери за изтребление, с тоталното отнемане на гражданските им права, с тяхното изселване и брутално икономическо ликвидиране.

Стопанската територия, на която разглеждам събитията, като правило остава по-встрани от вниманието за сметка на интереса към правото или политиката. Но икономиката, особено в нейните микроизмерения, е едно от полетата, на които най-изразително се проявяват мотивацията, движещите сили, механизмите и последиците на антисемитската политика. В тях, на свой ред, се оглеждат най-разнообразни въпроси. Така, захващайки се с един наглед страничен и частен случай, до който бегло се бях докосвал в досегашните си занимания със стопанска история, изведнъж попаднах сред проблеми, където по нов начин се появяват редица от общите ѝ загадки.

Държа да засвидетелствам сърдечната си благодарност на Александър Везенков и на Надя Данова, които дадоха проницателни бележки и препоръки по чернови на вече публикувани сегменти[2] и на цялостния текст, без, разбира се, да носят отговорност за техните недостатъци.

1 Вж. Марагос, Василис. Гръцкият идеал на Йон Драгумис. Реализъм и утопия между преднационалните реалности и националното действие. – В: Балканите. Модернизация, идентичности, идеи. Сборник в чест на проф. Надя Данова. С.: Институт за балканистика с Център по тракология, 2011, с. 680.

2 Аврамов, Румен. Сетивата към злото. – В: Балканите. Модернизация, идентичности, идеи. с. 425-462; Аврамов, Румен. Микроикономика на антисемитизма. Българската държава „аризира“ „еврейските“ акционерни дружества, 1941-1944 г – Критика и хуманизъм, 2011, № 37. В настоящото издание тези текстове претърпяха допълнителна редакция.

Сетивата към злото

Описаните дотук събития са задвижени от съдбоносни държавни решения. Те добиват плът в по-малко или повече рутинни и банални действия на живи хора и легитимни институции, а всяко човешко действие неизбежно минава през филтъра на етична (само)преценка. Пропускливостта на този филтър е екзистенциален проблем, който за ангажираните в случките, описани из предходните страници, изглежда е решаван пътьом, без особени терзания. Във всеки случай свързаните с тях документи рядко носят следи за избор пред ясно и остро формулирани лични дилеми...

В гънките на архива на Комисарството по еврейските въпроси (КЕВ) обаче попаднах на свидетелства, които позволяват пряко да се усети прагът на морална допустимост както на едно тихо мнозинство, така и на представители на неговите „елити“. В тези свидетелства конкретни имена се сблъскват с конкретни ситуации, при които допират със злото е незаобиколим и неприкрит, а следователно решенията са взимани трезво и информирано. Те говорят за изостреността на сетивата към злото, като с това обясняват и обобщават цялата уродлива действителност, за която ставаше дума дотук.

Една папка

Находка

Профилът на заетите в КЕВ не предполага особена чувствителност към нравствената страна на възложените им задачи. Същевременно в действителност, където често и най-строгата норма се тълкува според случая, в един или друг момент техните функции дават възможност за прояви, които отдалеч могат да заприличат на снизхождение или великодушие. *Н*ачините, по които сред въпросната отбрана група реагират на налагащите се (налагани им) изключения, набезите, на които тя е подложена, и нагла*с*ите на разноликия *с*вят, свързан с КЕВ, въплъщават по неповторим начин интимната тъкан на насилието и обществените настроения по време на антисемитските преследвания.

На следващите страници търся да извлека смисъла на малък по обем, наглед слабо съдържателен, но всъщност крайно експресивен за ширещата се атмосфера набор от документи. Става дума за папката *Лич-*

ни преписи с ръкописен надпис *Ходатайства* върху корицата ѝ, на която се натъкнах в архивния фонд на КЕВ[1]. Между кориците ѝ са запазени отпечатъци от взимане-даването на началниците във ведомството с висшата и средната номенклатура в държавата по повод работата на Комисарството. Тези контакти – в полза на българи и на евреи – поразяват със своята тривиалност, неразличими са от която и да е друга схема за оползотворяване на властта: споразуменията са за бартер, протекция, имуществени облаги... И въпреки че така познатата във всяко държавно учреждение материя тук има за предмет съдбата, имотите и движимостите на едно обезправено малцинство, „контрагентите“ с нищо не дават да се разбере, че забелязват разликата. Претръпнали в бизнеса с влияние, както и останалите си събратя, те следват познатите им, утъпкани пътеки.

Документите в папката могат да бъдат класирани по различни начини и всеки разрез прибавя щрихи към задкулисието в Комисарството. *По* силата на самите си цели и устройство КЕВ е обречено да се превърне в тържище на взаимни услуги, сделки и изнудване. Формално пред него всеки гражданин може да изложи оплакванията или заявките си. Подобни преписки действително са налице, ала тяхното придвижване става с обичайната мудност и безнадеждност, присъщи на една затлачена бюрокрация. И както в типична канцелария наред с глухите коловози съществува друга, паралелна реалност, в която въпросите се уреждат с половин дума, светкавично, без търкания. В нея пребивават заемащите важни постове в държавата, както и целият обслужващ персонал, който жужи около тях, притежавайки достъп до връзки, материални или финансови средства и най-вече близост до ухото на началство.

На върха на привилегированата мрежа стоят политически овластените. По право един от главните герои из бумагите е министърът на вътрешните работи в кабинета на Б. Филов Петър Габровски, натоварен с множество задачи, притежаващ голямо влияние и (именно поради тази комбинация) често опериращ в сивата зона на изключенията. От другите членове на това правителство са регистрирани постъпки на министъра на търговията, промишлеността и труда Никола Василев и на ми-

1 ЦДА, ф. 190, оп. 3, а.е. 133, 127 листа. „Ходатайство» тук може отчасти да е използвано в поархаичния смисъл на легитимна постъпка пред някаква „висша» инстанция/институция. Но съдържанието на случаите показва, че подобна употреба важи само за сравнително малка част от тях.

нистъра на войната. Документирани контакти и *ходатайства са търсили също* седем депутати (разбира се, от мнозинството).

Следващият концентричен кръг е съставен от разночинни служители. Най-действен е частният секретар на Габровски – Досев, като при неговия пост е трудно да се прецени доколко изпълнява нареждания на шефа си и доколко използва сянката на неговата власт. От същия ранг са главният секретар на Министерския съвет, началникът на канцелярията на Народното събрание и интендантът на Цивилната листа на царя, които по един или друг повод са се обръщали за „съдействие“ към КЕВ. Сред държавната администрация следа са оставили началникът на криминалната полиция, началник на служба в Министерството на вътрешните работи и народното здраве (МВРНЗ), директорът на Главната дирекция на държавните и гарантираните от държавата дългове (ГДДД), на инспекцията по труда... Към групата би следвало да *се причисли* и главният секретар на организацията „Отец Паисий“. В по-различно, макар и съпоставимо положение, са намесилите се чужди легации в София. *Н*акрая особено характерен е кръгът на предполагаемите „хора на духа“: отделни интелектуалци, журналисти и представители на православната църква, един от които проявява забележителна настойчивост.

Тази пъстра общност от просители невинаги (дори по-скоро рядко) гони пряко някакъв личен дневен ред. Става дума преди всичко за брокери или лобисти, като комисионните и дивидентите им идват по-късно или по косвен път. Но ако „входът“ е разнолик, то „изходът“ е сведен до няколко имена. Почти всички ходатайства са адресирани до Белев, който на практика се разпорежда еднолично. Осигуряването на достъп до него (чрез адресирани до комисаря кратки бележки) е от най-търсените у*с*луги. В редки случаи молбите са отправени към други (също висшестоящи) началници в Комисарството, особено към главния инспектор д-р Попов.

Между кориците на папката естествено не се съдържат всички отправени към или преминали през КЕВ ходатайства. Телефонното право и устните договорки вече са били широко разпространени. Но все пак културата и етикетът на общуване са в по-голяма степен писмовни, отколкото днес, всеки се чувства задължен да остави знак, а формата и носителите на тези свидетелства говорят много. Основен инструмент е визитката, запазени са и голям брой ръкописни бележки, дори на хвърчащи листове. Текст на лицето или на гърба на една картичка

или неформално запълване на бял лист придава търсена небрежност на постъпката, омаловажава нещо, което във външните (по-рядко в собствените) очи не изглежда съвсем редно, внася съзаклятническа близост. Създава се усещане за свойско разбирателство в тесен кръг. Не е рядкост обръщението към Белев да е на „ти“, „драгий ми“ или с друга формула на фамилиарност. Някои послания са сервилно любезни, но не липсват и заповеднически от висшестоящи. Полуофициални ходатайства се пишат на ведомствени бланки, изпращат се машинописни писма, съчиняват се дори текстове, приличащи на политически петиции. Неизбежни са и стигматите на властта, излети в кратки резолюции или във властническо коригиране на изготвени списъци.

Какво всъщност се иска?

Независимо от тона и стилистиката на тези послания, при ходатайствата в полза на „български“ приятели, познати или политическа клиентела доминират прости мотиви. Щенията се свеждат почти изключително до *недвижимости* и *назначения* – двата архи-банални обекта на желание, особено в бедна държава и семпло устроено общество. Бруталните и недвусмислени искания за квартири, офиси или други активи на изселените представляват ВИ*П*-мародерство, разгърнало се в големи мащаби след „вдигането“ на евреите от „новите земи“ и особено от София. Схемите задействат всички възможни инструменти за натиск, плетат кръстосани връзки и услуги с цел придобиване на силно желано имущество, което изглежда поднесено даром, на ръка разстояние. От друга страна, Комисарството е фаворизирано, просперираще и динамично държавно учреждение, неподвластно на военновременните ограничения. То предлага (повече отколкото всяко друго ведомство) извънредно ценените дарове на държавен трудоустроител: „служби“, синекури, чиновническа стабилност и още маса благини, които го правят привлекателно за децата на „елитите“.

Съпричастност?

Папката съдържа на пръв поглед изненадващи застъпничества за преследвани евреи. Тези казуси изискват отделен прочит, който показва тяхната двусмисленост.

Ходатайствата в полза на „лица от еврейски произход“ визират преди всичко освобождаване от изселване в провинцията или разрешение

за пребиваване в населено място, различно от първоначално посоченото от властите. Най-голямата част са именно за периода около и след софийската акция през май 1943 г., когато трябва да се действа веднага, понякога буквално до края на деня. Личните съдби на няколкото десетки хиляди „вдигнати“ евреи са толкова различни, че постоянно възникват нестандартни случаи. Налага се връщане в София или преместване по административни, здравословни и всякакви други причини. Правят се постъпки и от българи, които имат бизнес интерес от оставането на техни партньори, от уреждане на висящи търговски проблеми, от продължаване ползването на уникални умения...

Хуманни мотиви в тези постъпки се долавят съвсем рядко, а принципно несъгласие с антисемитския характер на мерките не прозира никъде. Като правило зад регистрираните покровителства стои материален интерес (съмненията за откупуване са неизбежни), връщане на услуга или просто битово удобство... Донякъде парадоксално, но съвсем обяснимо е, че по-“смели“ в тези начинания (както през комунистическите години) са най-високопоставените, които се чувстват свободни в отношенията си със закона и в тълкуването му по двойни стандарти. А нагласите, начинът на мислене и практиките на просителите се проявяват в съдържанието на запазеното в папката.

Особен пласт в нея (28 листа или малко над 1/4 от общия брой) образуват многократно преправяните и коригирани ръкописни или машинописни списъци с пренасочвани и освобождавани от изселване евреи. Те са осем, с различен брой имена (някои припокриващи се), като са посочени адресите, основанията за „неизселване“, приложените справки. Тези документи включват общо около 600 души и онагледяват как антисемитското „право“ се прилага на практика.

Голямата част от случаите са свързани с определени нормативни основания, а решенията са взимани най-вече от Белев и д-р Попов. В самото постановление на Министерския съвет от 21 май 1943 г. са посочени допустимите изключения при изселването. Това са женените за лица от нееврейски произход, граждански мобилизираните, покръстените до 28 август 1942 г.[1] и заразноболните[2]. Към тях се прибавят евреите – чужди поданици, с изключение на тези от Германия и от окупираните от

1 Това е в известен смисъл смекчаване на Закона за защита на нацията, където граничната дата за покръстването (1 септември 1940 г.) е по-ранна.

2 Гринберг, Н. Документи, с. 187.

Германия страни[1]. Прегледът показва, че преобладават именно посочените категории. Най-голямата група са покръстените (95 души), чуждите поданици (86 души), граждански мобилизирани (79 души), болни (51 души), чиновници в еврейски общини (41 души).

Но покрай тези „законно" оставени по домовете си и покрай две дузини гранични казуси списъците предоставят многобройни индикации за произволни отклонения от правилата. Самият чиновник от КЕВ е сложил като заглавие на свитъка документи „Списъци на евреи от София, които не се изселват поради ходатайство на отговорни лица". Външният им вид, с нашарени навсякъде зачеркивания и добавки, говори за същото. *П*оказателен е и големият брой забележки към имената на оставените евреи. По „нареждане на комисаря Велев" от София не са „вдигнати" 43 души, а по „бележка от д-р Попов" – още 82 души Макар и в по-малко случаи, тази формулировка има и други титуляри: бележки са издавали Илия Добревски (инспектор в КЕВ – 3), Ярослав Калицин (началник на административното отделение на КЕВ – 4), Тасев – 1, самият КЕВ – (5)...

Най-изразителни са два отделни списъка, които също носят антетката „ходатайство" и където неговите автори са изрично посочени. Първият от тях[2] е нехомогенен и включва десет лица без указана ведомствена принадлежност. Те се застъпват за това общо 17 евреи да бъдат изселени не в посочените им от властите, а в избрани от самите тях градове. Сред ходатаите са двама военни, единият от които е добре известният с изстъпленията си през 1923-1925 г. ген. Кочо Стоянов. Списъкът съществува и в разширен вариант[3], с 56 имена и с разнообразен състав на инициаторите. Появяват се генералът от запаса К. Панов (за 4 души), полк. Стоянов, командир на 10-и полк, полеви комендант от МВР, полицейски комендант, финансов инспектор, журналистът Борис Ножаров, прокурор и бивш военен прокурор, „бившият главен секретар" Голюбов (за 6 души)... Тук се открояват намесите (по една) на двореца, на министъра на войната и на Александър Цанков. Вторият от специалните списъци[4] е гвоздеят на колекцията и инвентаризира имената на евреи, оставени

1 Между България и Германия е сключено споразумение, по което евреите на всяка една от страните се третират в другата според действащото там законодателство.

2 ЦДА, ф. 190, оп. 3, а.е. 133, л. 24.

3 Пак там, л. 126, 127.

4 Пак там, л. 26.

в София „по лично разпореждане на министър Габровски“. Ако пренасочването е по-“меко“ ограничаване на насилието, то оставянето в София (или дори само отлагането на изселването) на подлежащ на „вдигане“ евреин е флагрантно отклонение от буквата на правителствените решения. Тази стъпка е по силите най-вече на министри и по привидно парадоксален начин самият автор на ЗЗН Габровски[1] се намесва в полза на единадесет души, като в графата „бележки“ са изписани интересни откъслечни уточнения за основанията му. Той „облагодетелства“ граждански мобилизирани; „цялото семейство на полковник Грасиани“; майка и брат на душевно болни; „във връзка с разкриване на някаква афера“; болногледач...

*П*отапянето в по-телеграфния или по-обстоятелствен език на постъпките в полза на евреи разкрива наситена тъкан от зависимости. Досев (частният секретар на вътрешния министър) например е и експресивно лаконичен, и многословен в начинанията си. В един случай той иска (не от Белев, а от д-р Попов) евреин да остане като граждански мобилизиран, тъй като „има основания да бъде тук, но КЕВ не му дава карти за продоволствие“[2]. За друг, допуснат само временно в София, направо нарежда „да отиде с тази бележка, за да получи удостоверение за оставане на по-стоянно местожителство“[3]. С ръкописна бележка от 7 юли 1943 г. Досев настоява Люба Берко Гаф и Рашел Исак, които се намират в Горна Джумая, да бъдат преместени в Стара Загора[4]. А през август се включва в друга верига, като моли Белев да удължи с два дни вече разрешения (пак по негово ходатайство) петдневен престой на евреин в София, понеже „довечера изтича срока, а не си е уредил работата с Христо Иванов“[5].

Досев организира и серия от посредничества с участието на министър Никола Захариев и на неговия антураж. Първоначално моли Белев двама евреи от фабрика „Рила“ да бъдат оставени още известно време, което със сигурност е свързано с търговски интереси. Уточнява, че е „трябвало да ти [на Белев] съобщи това адвоката Н. Златарски. Сега

1 Другият документиран случай е намеса на министъра на войната.

2 ЦДА, ф. 190, оп. 3, а.е. 133, л. 65, 31 май 1943.

3 Пак там, л. 79, 7 юни 1943.

4 Пак там, л. 28. Бележка на Досев до Белев.

5 Пак там, л. 117, 26 август 1943.

моли министър Захариев.“ Само седмица по-късно[1] Досев влиза в друга комбинация, в която са ангажирани лица около същия министър, оплитайки сложен възел и разказвайки съвсем чистосърдечно мотивите си. Поради съдържанието и стилистиката си това писмо до Белев заслужава да бъде предадено *in extenso.* „Приложено ти изпращам, пише той, две служебни бележки, по които срока за временно местожителство изтича днес. Отнасят се за хора, близки на д-р Ковачев [секретаря на Н. Захариев]. Не бих никога му услужил за това, но знаеш около постройката на новата къща колко неприятности съм преодолявал и неведнъж съм използвал доктора за получаване материали. Неговата молба, мое ходатайство, е да оставиш *тия по бележките* (км., Р. А.) за още 10 дни. Моля те, направи това, защото не искам да бъда никому длъжен. Уверявам те, че това не ми е много приятно и че ще е предпоследната ми молба (запазвам си правото и друг път да трогвам сърцето ти за друго). Моля те върху тази бележка си сложи парафа и датата и ще ми направиш услугата. Ако не ми ги върнеш парафирани, значи че си отказал, за което няма да се сърдя и ще се поизложа само. Все пак аз ти предварително благодаря и уверявам, че ти пиша истината.“ Мрежата тук е между обслужващия персонал (двама секретари на министри), капитализиращ близките си позиции до властта. Този тип връзки водят до каскадни и кръгови зависимости, като в случая (въпреки декларираното нежелание да бъде длъжен някому) Досев не вижда проблем в това да изпадне в нова зависимост, този път от Белев. Звучи ефектно да се изрази неприятно чувство от постъпката, но показната *mea culpa* е съпроводена от обигран и сладникав апел към „чувствата на Белев“ за да се остави отворена вратичка за следващи ходатайства. В лабиринта на схемата самият инструмент за нейното изграждане („тия с бележките“) остава без никакво значение. В крайна сметка думата е за осигуряване достъп на Досев до строителни материали (ресурсът на секретаря на министъра на промишлеността и труда) срещу покровителство на някакви си евреи (ресурсът на Досев поради близостта му с Белев), към които пък по определен начин (неясно точно какъв) е задължен секретарят на министър Захариев. Удобният актив, подлежащ на размяна между двамата чиновници, в случая (както и в други подобни) се оказват поставените в безизходица евреи.

1 Пак там, л. 29, 15 юли 1943.

Ако тази бележка изглежда не получава парафа на комисаря, то много други със сигурност са решени положително и придвижени по каналния ред. Само от най-активния посредник Досев в папката с ходатайствата са запазени още 18, като той дори препраща по време на командировка на Белев в страната (чрез личната секретарка на комисаря Лиляна Паница) преписки на петима души, за които иска временно оставяне или завръщане от провинцията в София[1]. По-голямата част препредават разпореждания на началника му, министър Габровски. Но и в тези документи прозират мотиви, свързани с разплащане за услуги, а зад някои вероятно стои опосредстваният личен интерес на секретаря. На хвърчащ лист например Досев без никакви уточнения изписва две имена, които „да останат в София по нареждане на г-н министъра“[2]. На друга бележка стои резолюция на Белев, която уважава министерската воля Исак Леви да не бъде изпратен в провинцията, а да остане в София. Резолюции за оставане в столицата са поставяни и върху печатни бланки за изселване с влак (на тях са посочени дата и час)[3]. По друг случай Досев се позовава на заповед на министъра еврейско семейство „да останат за постоянно в София. Това беше и по-раншното му нареждане. Изрично нареди бележката за това да ми се върне на мен, за да я предам.“[4] Подобни постъпки на вътрешния министър за временно или постоянно оставане и за пренасочване на конкретни лица се съдържат в поне още шест писма. Някъде това става без конкретни аргументи, със сух диктат искането да се удовлетвори „на всяка цена“. Другаде са посочени мотиви, които говорят за посредническа роля на самия министър. Така по каприз и за удобство на ген. Жеков Габровски издейства икономката на вилата на генерала (еврейка от Княжево) да остане в София[5]. По друг повод резолира на секретаря си Досев *„тия двамата“* (к. м., Р. А.) вместо на посочените им места да отидат във Враца, „ако там има еврейска община“, като изрично посочва, че това става по молба на министър Василев[6]. В един от случаите[7] Габровски се превръща в най-обикновен търговски посредник, разрешавайки (чрез намеса пред Велев) Моис Ар-

1 Пак там, л. 78, 3 юли 1943.
2 Пак там, л. 43, 44.
3 Пак там, л. 52.
4 Пак там, л. 60.
5 Пак там, л. 65, 31 май 1943.
6 Пак там, л. 68, 26 май 1943.
7 Пак там, л. 72, 11 септември 1943.

дити да дойде за седмица от Кюстендил в София. „Това се иска от дружество „Стрела“ чрез директора на в. „Утро“ г-н Дамянов, който има да урежда някакви сметки с Ардити.“ А в спешно писмо Досев препредава на комисаря волята на вътрешния министър[1] относно друго лице: „на *този* да му се поднови удостоверението до обед ... изпращам ти всички документи ... ще дойде човек на име Петър Атанасов, комуто да го предадеш“ (к. м., Р. А.). На министъра дори се налага да гарантира за етническа „чистота“ и да възпира прекаленото усърдие на Комисарството. Той е наредил „да не бъде обезпокояван Стефан Унтерберг, тъй като не е евреин. Аично го познавал и твърди това. Агентите на КЕВ са ходили да му искат документите.“[2]

Спешността е разбираема, след като голяма част от споменатите постъпки се прави в самия разгар на „вдигането“ от София, когато са важни броени дни, дори часове. Но самата заинтересованост на министъра с положителност отразява неговите добре известни връзки с еврейския бизнес отпреди антисемитските гонения. Контактите на бившия адвокат на фирми на български евреи очевидно не се заличават с неговото ангажиране с ратническото движение и с публичното му превръщане в идеолог и изпълнител на репресивните мерки срещу това малцинство. Габровски продължава да интервенира дори след напускането на поста през септември 1943 г. В папката е запазена негова намеса (отново пред Белев с посредничеството на Досев) в полза на Бернард Фархи[3]. Веднъж стигнал до разрешение да остане в София след намеса на министъра отпреди септември, сега (след смяната на правителството) Фархи „получи съобщение за изселване. [Той] е занимал г-н Габровски да се застъпи за неговото оставане тук. Служебната бележка изпращам по молба на г-н Габровски, ако е възможно, да се остави лицето в София заедно със семейството му.“ Не се разбира какъв е изходът на това ходатайство[4], но то при всички случаи говори за силен личен интерес по конкретни случаи от страна на бившия министър.

Постъпките на евреите пред министъра е можело да се правят директно (в случай на лично познанство) или чрез официални писма. В

1 Пак там, л. 75, 29 май 1943.

2 Пак там, л. 48, 27 януари 1943.

3 Пак там, л. 71, 27 септември 1943.

4 Скоро след това поста си ще напусне и самият Белев. На 25 октомври 1943 г. той е сменен от Христо Стоманяков, оглавявал КЕВ до 31 юли 1944 г.

папката се съдържа само едно такова, което с тона си добре показва състоянието на духа в общност. Става дума за здравословен проблем и невъзможност на съпругата да издържи дълго пътуване до назначената дестинация. Съпругът се обръща към Габровски (жена му е „жив труп“) да бъдат изпратени в родния Кюстендил вместо в Карнобат[1]. „Ако оставането ни в София е нежелателно, пише той, моля най-почтително ... да ни определите място за заселване в Кюстендил... Надявам се, че жена ми може би ще издържи по-краткото пътуване дотам. В Кюстендил, заобиколена от роднини, надявам се и аз, човек в напреднала възраст и също с разклатено здраве, да намеря материална и морална подкрепа. Като вярвам, че ще се вслушате в молбата на един човек, който чувства притегателната сила на родния си край и желае там да свърши земните си дни, надявам се...“ За да потвърди пълното отсъствие на предвидими принципи при взимането на конкретни решения, в този случай чисто хуманитарният проблем е разгледан положително.

Кръгът от ходатаи, разбира се, не се свежда до министъра и неговия секретар. Благоразположени застъпничества с различни мотиви идват и от други държавни чиновници. В самото МВР (което е шапка на КЕВ) например инициатива проявява служител от по-ниския ешелон. Може да се помисли, че любопитното писмо на началника на софийската криминална полиция Константин Константинов изисква необикновена гражданска смелост, но от обръщението му „Драги мой!“ в друго писмо става ясно, че е близък на комисаря. Добавено към обсъждането на текущи служебни проблеми, искането до Белев е вмъкнато свенливо, с известно неудобство, в края на посланието. „В министерството, отбелязва началникът, се изработва допълнителния списък на еврейските фирми износители, които ще имат право и за в бъдеще да продължават търговията си. Преди няколко месеца бях отправил едно писмо ... с молба да се има предвид фирмата „Балкан скин“, която в лицето на Исак Калдерон направи грамадни услуги на Дирекцията на полицията и на БНБ. За тия заслуги е известен и г-н министъра на вътрешните работи и народното здраве. Сега „Балкан скин“ се явява като еднолична фирма „Исак Калдерон“, който е един от двамата братя, които направиха и продължават да ни правят безвъзмездно големи услуги. На тия хора отначало се дадоха големи обещания и в края на краищата държавата не на-

1 ЦДА, ф. 190, оп. 3, а.е. 133, л. 38, 25 май 1943.

прави абсолютно нищо за тях. Като Ви съобщавам горното, моля Ви, ако няма законни пречки, да бъде удовлетворена молбата на Исак Калдерон, с което държавата ще може отчасти да му се отплати.“[1] Не се разбира за какви „грамадни“, при това „безвъзмездни“ услуги става дума. Опитът за овъзмездяване се прави всъщност именно с това посредничество. Очевидно еврейски търговци са сътрудничели на полицията дори след влизането в сила на ЗЗН. На тези контакти (независимо дали са били доноси във връзка със закона или по друг повод) те са гледали като на превенция срещу бъдещи преследвания. Откъм полицейския началник пък епизодът е вопъл на безсилие пред нелоялността на държавата, възприемано болезнено от по-ниските чинове в администрацията. Покъсно Константинов изпраща други две искания. Когато „вдигането“ в София вече е в ход, на гърба на визитката си той отново моли („ако няма законни пречки“) Белев, Калицин и д-р Попов да пренасочат изселването на евреи от Стара Загора в Шумен, от Пазарджик във Враца и от Хасково в Русе[2]. Началник на друга служба в МВРНЗ също се застъпва за пренасочване на евреин, разкривайки *л*ичния мотив за постъпката си, представена без стеснение като размяна. *„Дължа* [я] на Ешуа, пише той, понеже аз наех апартамента му“[3] (к. м., Р. А.).

Макар служителите на МВР да са всъщност от вътрешния кръг на КЕВ, те са внимателни във формулировките си. Предпазливостта е още по-характерна за повечето молители извън ведомството. Високопоставен бюрократ като интенданта на Цивилната листа Антон Разсуканов, да кажем, сондира дали, „ако е възможно“, ще се даде разрешение на приносителя на бележката му (назначен на работа в шуменска фабрика) да замине за Шумен[4]. От своя страна, директорът на държавните дългове Александър Моллов се застъпва за това дъщерята на негов бивш служител евреин (вече пенсионер) да изтегли от блокирания ѝ авоар 12 000 лв. за разноски по изселването[5]. Дори депутатът и председател на парламентарна комисия Христо Статев е сметнал за нужно да оправдава ходатайството си за пренасочване[6]. На обратната страна на визитка-

1 Пак там, л. 90, 91, 10 април 1942.

2 Пак там, л. 103, 1 юни 1943; л. 106, 3 юни 1943; л. 116, 3 юни 1943.

3 Пак там, л. 113, 31 май 1943.

4 Пак там, л. 125, 27 февруари 1943. Искането е отпреди изселването.

5 Пак там, л. 98, 31 май 1943.

6 Пак там, л. 109, 3 юни 1943.

та си той държавнически обяснява, че въпросното лице има роднини в Стара Загора *и* следователно там семейството му не би тежало „на гърба на държавата“. При това народният представител държи напълно да изчисти от подозрения деянието си, отбелязвайки, че се намесва „по молба на свой познат българин“. А служител в Интендантството от цивилната листа ходатайства да се назначи на работа Регина Москова, като омаловажава молбата си с отказа от всякакви претенции („за работничка където и да е“)[1].

Има, разбира се, и по-самоуверени намеси. Така на гърба на визитката си Борис Ножаров безпрекословно изисква от д-р Попов да изслуша неговия познат Нисим Майер и „обезателно да му услужи, като съм убеден, че това е възможно“[2]. Друг просител (Пл. Чаров), на свой ред, се позовава на думата, дадена му от Белев при две посещения, за да изисква отговор дали „при сега стеклите се обстоятелства“ ще му бъде разрешено да получи онова, за което настоява[3]. „Обстоятелствата“ са току-що започналото изселване на евреите от София, а очакването е да му *бъдат* прехвърлени (респективно на фирмата му) стоката и инвентарът на магазин за детски потреби в центъра на града, на улиците „Леге“ и „Клементина“. Особеното в искането е, че то предполага известна снизходителност към бившия собственик Хананел, който притежава специфични познания. Чаров моли по изключение да бъде разрешено на Хананел „да посещава известно време магазина, докато ни въведе в работата, тъй като продължаването на предприятието без неговите, макар и временни, упътвания е почти немислимо“.

Към категоричните искания могат да бъдат отнесени и постъпките на чуждите легации, които представляват самостоятелен сюжет. В повечето случаи те се изпълняват леко, за да бъдат избегнати дипломатически усложнения. Френската легация е издействала оставането на библиотекаря към Френския институт и на три семейства евреи с френско поданство[4]. А испанският пълномощен министър Хулио Паленсия се застъпва пред Габровски за майка и дъщеря, които в деня на акцията получават 15-дневно разрешение за пребиваване в София, като веднага след

1 Пак там, л. 89, 11 януари 1943.
2 Пак там, л. 108.
3 Пак там, л. 87, 88, 25 май 1943.
4 Пак там, л. 35, 26 юли 1943.

изтичането му то е преоформено на постоянно[1]. Впрочем активността на испанския дипломат далеч надхвърля обичайното[2]. През септември 1942 и през март 1943 г. (когато депортирането на евреите от Македония и Беломорието е в ход) той изпраща алармиращ доклад за крайните антисемитски мерки на българското правителство и търси намеса на своето в полза на сефарадските евреи, чиито предци произхождат от Испания[3]. (Въпреки усилията му те не получават испански визи.) Предлага също да се отворят испански консулски агентства в „новите земи". Паленсия дори осиновява децата на осъдения на смърт Леон Арие, за да ги изведе от страната. Представен от германското посолство като юдеофил, пълномощният министър не само е обявен за *persona non grata* през лятото на 1943 г., но и наказан от своето министерство на външните работи за „намеса във вътрешните дела на чужда държава".

Възможно е приведените казуси да навеждат към паралели, но нека жанровете не се смесват: нито една от споменатите „опрощаващи" листи и от личните постъпки не е подобие на възпятия „списък на Шиндлер" или на други сходни благородни деяния. В интервенциите на въпросните властници (с минимални изключения) отсъства каквато и да е тънка чувствителност (презрителното отношение към евреите се проявява в самия език на много от бележките), или съмнение в правотата на „линията". Онези от тях, които са свързани с Комисарството, са доказали по много начини (включително из „освободените земи") ревностното си усърдие в преследването на евреите, за да се допусне прикрито човеколюбив. А служебното положение и личните биографии на останалите изключват идеологическа несъвместимост или готовност за открита конфронтация с държавния антисемитизъм.

Подтикът им за избирателна помощ е можел да идва само от две места. Единият възможен източник са парите. Въпреки че в папката (ес-

1 Пак там, л. 36, 118; 25 май, 10 юни 1943.

2 Данните са от документи, представени на изложбата „Визи за свобода» (София, ноември 2010).

3 Показателно е тълкуването на българската позиция от испанския пълномощен министър. „България, пише Паленсия на 17 март 1943 г. до правителството си, не иска да участва във войната и следователно, по силата на един почти първичен психологически феномен, се опитва да компенсира в своите отношения с Германия нежеланието си за (военно] сътрудничество чрез драстичното прилагане на онези мерки, които счита, че биха могли да поласкаят могъщия й съюзник.» По-нататък дипломатът твърди, че България може да се разглежда като германска „колония или протекторат».

тествено) няма конкретни улики, откупуването на по-заможни евреи е публична тайна[1]. Когато липсва друга легална възможност, редица от тях успяват по този начин да напуснат страната. Ако това е ставало срещу големи суми, вероятно оставането в София или пренасочването е купувано с по-малко средства.

Но със сигурност работи и втори мотив, свързан със социалната текстура на българското общество. Връзките, познанствата, размените на услуги изплитат мрежи не само вътре в етнически компактните общности, но и между тях. Както преди, така и след този исторически период ходатайството е най-тривиалната им форма, то е „народното“ разбиране за лоялност и почтеност. При относителната интегрираност на еврейското малцинство в българския стопански и публичен живот общността е вплетена в множество подобни контакти. Затова не е учудващо, че (както видяхме) някои измежду висшите държавни служители са се чувствали подтикнати да погасят стари задължения към свои еврейски познанства и/или партньори. В крайна сметка жестът на Пешев тръгва именно като спонтанен отклик на жалбата на негови добре познати съграждани и приятели, за да прерасне в осмислено политическо действие срещу една политика. Но приликата със стореното от кюстендилския депутат (крехкостга на доброто) свършва тук и оттук нататък започва контрастът (проявата на латентното зло). Защото нито един от персонажите в папката (чиновници и политици) не извършва пътя на Пешев. В най-добрия случай някои от тях се поддават на мимолетен импулс на състрадание или на някакво разбиране за лична задълженост; в най-лошия действат срещу пари. Тези хора не рискуват позиция и репутация, а отричането на самата репресия им е напълно непосилно и чуждо. Основната част от споменатите решения са взимани безпринципно, при пълен произвол и носят хлъзгавината на всяко медиаторство. Много малък брой казуси дават основание да се допусне, че включ-

1 Бернард Розенберг си спомня как Алберт Искович, заможен собственик на фирмата „Искович и Леви», заминава за Америка със специално съгласие на Министерския съвет, по искане на министъра на финансите Добри Божилов, който му е личен приятел. „Слуховете по това време, пише Розенберг, говореха, че за решението е заплатил няколко милиона в брой.» (Розенберг, Бернард. Изтръгнати и посадени. България – Израел. Животът на четири поколения 1875 – 1948. С. 1997, с. 87). Със същите обществени нагласи може да се обясни, че след застъпничеството на Д. Пешев веднага се появява мълвата, че той и приподписалите неговото писмо са „купени» (вж. Пешев, Д. Спомени. Съставителство Николай Поппетров. С. Гутенберг, 2004).

ват в отношенията някаква доза угризения, неудобство или наранено чувство за гражданска справедливост. В повечето приведени документи става дума преди всичко за цинична и студена размяна на услуги, в които злото е или негласно приемано, или дори осребрявано. Така тези изолирани и селективни застъпничества всъщност само подчертават съгласието и съпричастието с антисемитската идеология и политика.

Мародерство

Ако при горните случаи все пак има (било то проформа) обмен, то във втория тип свидетелства от папката е отпаднала каквато и да е взаимност и вече става дума само за едностранно, пряко посегателство върху изкараната на публичната сергия еврейска собственост. Този пласт е още по-изразителен, тъй като в него маските са паднали и истинските движещи сили са напълно оголени. Тук действащите лица без прикритие и напълно съзнателно са приели злото, докосвайки се до чуждо имущество или търсейки работа и назначения в едно откровено репресивно учреждение.

След първите разпоредби на антисемитските закони и особено след изселването от София *еврейската квартира* се превръща в особен вид актив, който не се търгува, а се *разпределя* или *раздава* според правилата на патроната и клиентелизма. Комисарството е станало агенция за не/движими имоти, социална институция, осигуряваща „нуждаещи се". В тази си хипостаза то предвещава как след 1944 г. новата номенклатура ще присвоява домове и ще обсебва жилищна площ на „старата буржоазия"[1].

Езикът и духът на тези документи сами свидетелстват срещу авторите си. Така върху визитна картичка, адресирана до Велев, е изписано, че „Камен Каменов има нужда от квартира. Той е намерил еврейско жилище, за наемането на което е нужно само твоето съгласие. Моля те,

1 Бернард Розенберг разказва как посещение на милиционер в дома му в началото на 1948 г. е последната капка, довела до решението да се изсели със семейството си в (тогава все още) Палестина. „Униформеният ми позвъни на вратата, пише Розенберг, и ми направи бележка, че живеем несгъстено в голям апартамент, предлагаше да се сгъстим доброволно, като приемем него и жена му за съжители в апартамента ни. При наш отказ каза, че ще действа по служебен път и щяло да бъде неприятно съжителство за нас... Успяхме да отложим натиска за няколко седмици докато заминем..." (Розенберг, Бернард. Изтръгнати и посадени.... С. 1997, с. 145).

услужи му в кръга на закона. Бъди здрав, твой Павел Павлов.“[1] Извинявайки се за безпокойството, служител от Инспекцията на труда пък се е загрижил за ведомствените интереси[2]. Той „напомня“ за взетите от КЕВ мерки „да бъде освободен час по-скоро апартамента от Морис Коен“[3] Друго, очевидно близко на Белев лице, уж между другото се позовава на донос за отлъчил се от гетото евреин. „Потънахме в много работа, пише Тишалов, че не можем да се видим. Буко Овадия ... живее в апартамента на българин в забранената зона. Отдавна си е събрал багажа, получил е писмо от КЕВ и въпреки това още *не е* напуснал, а най-важното – че си е намерил квартира тук, а така също и в провинцията. Моля те, нареди потребното, за да се изпълни нареждането на КЕВ. Получих оплакване от българи и затова ти се обаждам и те моля.“[4] Тази гражданска отговорност не е безкористна, а само увертюра, за да мине по-лесно ходатайството. „Моля те, също и г. Вълканов, продължава просителят, за г-жа Ботушарова, зъболекарката на Сдружението на финансовите служители, за апартамента на „Гурко“ 38 – Моис Самуил Мешулам.“ Целият маньовър завършва с победоносния призив „Дай ѝ го!“

Множество са кратките съобщения (обикновено върху визитки), в които се моли даден въпрос да бъде решен „както е възможно в моя полза“, или представляват посредничество в полза на приносителя („добър приятел“) за среща и услуга, която той ще поиска. Тези постъпки се правят не само за външни лица. Белев е сезиран и за протежета, работещи в самия КЕВ. В учреждението е пласиран например (показателно за престижа и привлекателността на ведомството) племенникът на началника на кабинета на министър-председателя: влиятелният роднина моли комисаря „да му услужи по възможност, като благодари предварително“[5]. При Белев идват и съидейници, за да черпят идеологията от извора.

Така, веднага след софийската акция, среща с него иска главният секретар на Всебългарския съюз „Отец Паисий“, за да получи „някои осветления, необходими за доклада [му] пред Управителното тяло [на съюза] по някои народностни въпроси, възникнали във връзка с еврей-

1 ЦДА, ф. 190, оп. 3, а.е. 133, л. 30, 20 май 1943.

2 Във фонда на КЕВ са налице внушително количество „институционални» искания за получаване на „еврейско имущество» отправяни от държавни служби, учреждения, организации...

3 ЦДА, ф. 190, оп. 3, а.е. 133, л. 92, 30 декември 1942.

4 Пак там, л. 96, 26 ноември 1942.

5 Пак там, л. 124.

ския въпрос у нас“[1]. Но комисарят по-често е посещаван за намиране на работа. Така неговият бивш колега Пашанко Манчев, контрольор-счетоводител в Семинарията и по-късно в МВРНЗ (вече пенсионер по болест и експерт-счетоводител), изплаква неволите си от ниската пенсия, която не достига. Иска да бъде назначен за вещо лице „или пък като ликвидатор при някои еврейски предприятия, за да припечеля по нещо“. Всъщност става дума за „повишение“ в уникалния бизнес, управляван от КЕВ. „Досега, пише той с простодушна откровеност и гордост, без абсолютно никакви ходатайства съм бил назначаван, обаче на малки предприятия, от които се заплащат и много малки хонорари. Затова сега се обръщам към Вас, за да ми се даде някоя по-подходяща ликвидация, от която да мога да получа по-значително възнаграждение.“[2]

Тези документи лесно могат да бъдат подредени според предпочитаните *обекти* на присвояване. Но по-интересен е критерият, който откроява *актьорите* и демистифицира някои добре установени клишета. Въпреки наложилите се героизирани представи, активна роля в разчленяването на еврейската собственост играят именно политици, духовници и интелектуалци от истаблишмънта.

Това, че депутатите са отново в центъра на събитията, не е толкова учудващо. Народният представител Никола Василев, да кажем, се обръща към Велев от гърба на визитката си, пишейки му, че „г-н Георги Кузманов, запасен полковник, е член на управителното тяло на Сдружението на търговските представители, той ще Ви занимае с нуждите на сдружението им от канторско помещение. Моля Ви, да им дадете съдействие да намерят такова. За услугата ще Ви бъда признателен.“[3] Тук няма никакъв патос, а просителят очевидно не е свързан с комисаря по някакъв специален начин. Става дума просто за рутинен колегиален контакт между двама души от същия „висок“ социален слой, където не представлява проблем да се направят взаимни улеснения: защо пък да не се опита, след като единият е бил потърсен от нуждаещи се, а другият разполага с ресурс? Със сходна нагласа и със същата логика, но вече не по повод на изглеждаща респектабилна професионална организация, а в полза на „плебей“, се застъпва народният представител Ангел Сивинов. На картонче с бланка той моли Белев да помогне на приносителя

1 Пак там, л. 121, 7 юни 1943.

2 Пак там, л. 122, 15 април 1943.

3 Пак там, л. 31, 7 юни 1943.

Иван Мундров (келнер в софийския „Юнион клуб“). Достатъчно основание е, че има решение Мундров по някакви причини да бъде изваден от заеманото жилище и че бил „намерил еврейска квартира“ в По-дуене, „където живеел още един келнер“. За форма е добавена обичайната формула услугата да се предостави, „ако има законна възможност“[1]. Трети депутат направо търси съдействие за уреждане на личен имуществен въпрос, като при това за авторитет препраща към действащ министър. Върху бланка на Народното събрание Ст. Радионов пише на ръка, че „апартамента на Леви“ е бил продаден на търг за дълг към държавата и той „се присъединил. Държавата получи своето, аз следва да получа моето, а остават още около милион свободни пари от този човек за лични нужди... Моля, разрешете да ми се приведе сумата. Г-н министър Божилов е осведомен за това.“[2]

Ако за тези повече или по-малко познати депутати подобни ходове не изненадват особено, то се сблъскваме с неординерен етичен проблем, когато сходна постъпка идва от един от народните представители с неоспорима заслуга в защита на българските евреи, признат за „праведен сред нациите“ от Мемориалния музей на Холокоста Яд Вашем. Петър Михалев е кюстендилски депутат, включил се в знаменитата делегация, която на 7 март 1943 г. заминава за София, среща се с Д. Пешев и така слага начало на поредицата от събития, довели до осуетяване депортирането в нацистките лагери на евреите от „старите земи“.

А само броени месеци по-рано Михалев (също на гърба на визитка) се е обърнал към КЕВ, за да издейства квартирна услуга в полза на познати. На ръка той сухо е написал на Белев: „Моля Ви, наредете да се даде квартира за младата двойка Бондаренко, които чакат квартира, за да се венчаят.“[3] Съжителството на позициите няма как да не смути. И двете изглеждат движени от благородство, но ходатайството за жилище става *за сметка* на експроприирани евреи, а застъпничеството в Народното събрание се прави *в полза* на еврейската общност. Поименното зло спрямо конкретни евреи (скрито зад поименно облагодетелстване на българи) и доброто към анонимната общност са дело на един и същи човек. Общоприетата днес като светла *обществена* постъпка идва след

1 Пак там, л. 94, 5 април 1943.

2 Пак там, л. 97, 10 май 1943.

3 Пак там, л. 32, 11 декември 1942.

укорима *частна*, но по всичко изглежда у него не възниква вътрешно напрежение между тях.

По-различен, но отново повдигащ нравствен въпрос е казусът с народния представител Георги Кендеров. Той също е един от 43-мата подписали писмото на Пешев срещу депортирането на българските евреи от страната. Нещо повече, Кендеров е сред само тримата депутати от мнозинството (Пешев не е от тях)[1], които при обсъждането на ЗЗН през 1940 г. изказват определени несъгласия с проектозакона. И изведнъж той се оказва изправен пред последиците от „вътрешното" им изселване в края на май 1943 г. Въпросът възниква от усложненията, свързани с настаняването на голям контингент в избирателния му район (Пазарджик). В известен смисъл Кендеров се разплаща за постъпката си от март: нейната хуманна мотивация е останала на заден план, влизайки в колизия с грижи и неприятности, породили нежелателни политически резултати. Еврейският проблем е сведен от морален (какъвто е в мартенската петиция) до плоскостта на политическата целесъобразност. Отново възниква разминаване между утвърдения в историята положителен публичен образ и двусмисленост на личното поведение...

На 12 юни 1943 г. Кендеров изпраща тревожно писмо до Белев, в което *описва* последиците от заселването на 2100 души в един 25-хиляден град[2]. Посочени са жилищните, снабдителните и санитарните трудности, съпътстващи 10-процентното нарастване на населението на Пазарджик в рамките на няколко дни. Това е „прекалено голямо число", отбелязва Кендеров, като посочва „крайното възбуждане особено за ужасното положение в продоволствието, квартирите и във връзка с възникващата епидемия от петнист тиф и шарка". Тревогата, разбира се, тръгва от съвсем реалните комунални неуредици, но бързо придобива партийни и персонални измерения. Народният представител се безпокои от това, че „известни среди използват създаденото положение и турят в ход най-фантастични слухове и неблагоприятни оценки за управлението. Пусна се един позив от легионерите, в който се обвиняват народните избраници и правителството за създаденото положение." Още на 4 юни 1943 г. с телеграма депутатът е поискал „да се спре изпращането на повече евреи в Пазарджик". Поради отсъствието на какъвто и да е резултат сега той подновява апела си, наблягайки именно на притеснението от загу-

1 Благодаря на А. Везенков за това, че ми посочи това обстоятелство.

2 ЦДА, ф. 190, оп. 3, а.е. 133, л. 120, 12 юни 1943.

ба на политически кредит на властта. „Моля ви, вземете мерки веднага, пише Кендеров, за да не се допуснат усложнения, които ще изложат управлението. Направете веднага потребното, за да се внесе облекчение в уреждането на появилите се затруднения и да пресекнат неблагоприятните преценки за управлението.“

Наред с тези политически аргументи се чувства уязвеността на депутата, чиято почтеност е поставена под въпрос. В писмото си Кендеров споменава за анонимка (очевидно също тръгнала от легионерските кръгове), която го заплашва и обвинява, че „е причината, „за да се изпратят евреите в града ни“ и то срещу „рушвети“. Станал съм причина за гладуването на съгражданите ми и в края се заключава, че това щял съм да „заплатя с живота си“.“ Включването в инициативата на Пешев го е превърнало в лесна мишена, в образ на политик, „продал се на евреите“. По всичко изглежда Кендеров се е замислил върху своето участие и не е съгласен да плати подобна цена за принципната си постъпка. Тонът на писмото излъчва не само известно съжаление, но и съгласие с решителни действия на общественост в други градове. С разбиране за мотивите (и със „завист“ за резултатите) е споменат слухът, че „в Ямбол властите и гражданите енергично се противопоставяли и не приели евреите“. Доблестта на бунта в Парламента е удавена, като са изплували само съмнения, огорчение, прозаични политически и „местнически“ съображения. Ясно разграничените през март високи принципи за добро и осъдително са размити от текущите обстоятелства...

Неочаквана съвместимост със злото се забелязва и у представители на друга общност, която трайно е влязла като положителен фактор в политически коректния разказ за спасяването на българските евреи. Това са сановници на православната църква и най-вече първият измежду тях – наместник-председателят на Светия синод, Видинският митрополит Неофит. Добре известните документи, свързани с обсъждането на „еврейския въпрос“ в Светия синод[1], открояват различни позиции сред архиереите. По-радикалните решения са формирани най-вече под влияние на митрополитите Стефан, Кирил и Паисий, чиито изказвания на заседанията впрочем също не са напълно лишени от предразсъдъци и

1 Вж. Гласове в защита на гражданското общество. Протоколи на Светия Синод на Българската православна църква по еврейския въпрос. (1940-1944 г.). Съставители Албена Танева и Ваня Гезенко. ГАЛ-ИКО. Център за еврейски изследвания при СУ „Св. Климент Охридски“. С. 2002.

битов антисемитизъм. В дискусиите Неофит остава общо взето пасивен. По силата на поста си той огласява общите позиции на Синода, подписва от негово име съответните писма до официалните държавни инстанции, участва в (не всички) делегации, влизали в пряк разговор с правителството. Но на синодалните заседания практически не взима думата по принципни въпроси, а неговата главна грижа и застъпничество е за покръстените евреи.

Въпреки че ореолът на смела гражданска позиция – като напълно прилягащ на нейната мисия – се приписва на *цялата* църковна институция, в това число и на наместник-председателя ѝ, в папката Неофит присъства в съвсем друго битие. Запазените шест документа с неговия подпис го представят като един от най-настойчивите и безскрупулни ходатаи. Близостта му с Белев е обяснима с обстоятелството, че преди да постъпи на същата длъжност в МВРНЗ Комисарят е бил юрисконсулт на Светия синод. Очевидно оттам идват добрите му връзки с духовенството и с висшия клир.

Първата молба-заповед на Неофит е в социален регистър. Той е сезиран да посредничи в полза на майка, почувствала се онеправдана при прилагане на новоприетия закон за многодетните семейства. В писмо до Белев митрополитът споменава, че Синодът е разгледал законопроекта и благосклонно отбелязва какви „голяма закрила и привилегии им се предвиждат“[1]. Не щеш ли обаче, „на многодетното семейство на г-жа Йорданова не е дадено жилище. Пиша Ви пак, защото не ме оставят на мира.“ Диспозитивът е категоричен, с императивен, но и бащински тон. „Наредете, пише Неофит, да ѝ се даде подходяща за това многодетно семейство квартира. Вие ще я приемете и изслушате, а мене ще простите, че Ви безпокоя. С отчески привет и благословия...“

Два месеца по-късно и три седмици преди депортацията на евреите от „новите земи“ наместник-председателят пише отново до КЕВ. Този път това става по съвършено безпардонен начин, пряко в полза на негови близки. В края на писмо до Белев митрополитът рязко променя настроението и преминава към циничния изказ на човек, обръгнал във всякакви сделки с влияние. Към комисаря той се *о*бръща едновременно приятелски и като към обслужващ експерт по недвижими имоти. „Сега вече за нашата черга. Спомни си, че когато дохожда при мене в Св. Си-

1 ЦДА, ф. 190, оп. 3, а.е. 133, л. 80, 23 ноември 1942.

нод, ми обеща да дадеш квартира на моя внук Жеко Жеков, който се ожени ... и сега е назначен на служба в София. Дойде момента да си изпълниш това обещание. Услугата ще бъде лично за мене. Дано му се посочи един по-удобен апартамент. Ако би могло дори да го купи. Жеко лично ще ти предаде тая бележка. И ти би могъл да му дадеш някои съвети по квартирния въпрос. С най сърдечни привети, отческа благословия и всегдашна преданост...“[1] Само след два дни въпросът е решен, но Белев, изглежда, се е забавил повече от допустимото за Неофит, което е предизвикало изпращането на студено, нервно-нетърпеливо напомнящо послание. „Бяхте обещали, пише предстоятелят на православната църква, че ще посочите подходяща квартира за моя внук, който е счетоводител при храма-паметник „Св. Александър Невски“[2]. Обаче от обещанието нищо не излезе. С най-сърдечни поздрави...“[3] Дори да е имал сянка от колебание, комисарят веднага поставя резолюцията: „Да се намери квартира“. Допълнителен щрих е, че Видинският митрополит действа като ангросист. В същото писмо той между другото е вметнал: „Моля, изслушайте при носителката Райна Вълкова и направете възможното.“

Четири месеца по-късно, непосредствено след софийската акция, Неофит за пореден път се активизира. Личният му въпрос вече е решен и той може да стане посредник на други благородни искания. Стилът омеква, вмъква се християнско човеколюбие, сантиментално се апелира към доброта. „Добрий ми Ал. Велев, пише митрополитът, по телефона говорихме за Мара Накова, несретница и самотна в живота. Ако може да ѝ се даде малка работа за прехрана, ще се направи едно голямо добро. Нека твоето благородно сърце реши тази молба.“[4] В идентичен дух е и друго писмо на Неофит до „драгий ми Белев“. В него той обръща внимание, че в КЕВ „работи препоръчаната от мене девойка Донка Вълкова като надничарка. Тя е почтена девойка, сирак от г. Видин. Наводнението разруши малката къщурка, в която живееше майка ѝ, и те останаха без подслон... Ходатайствам да увеличите стореното добро, като я назначите на щатна длъжност, каквато сега била открита. С всегдашната ми обич

1 Пак там, л. 84, 14 февруари 1943.

2 Светските служби около катедралния храм винаги са били обект на „специални» намеси и покровителства. От началото на 90-те години на XX в. в настоятелството му неизменно има силно присъствие на кръга около Мултигруп.

3 ЦДА, ф. 190, оп. 3, а.е. 133, л. 85, 16 февруари 1943.

4 Пак там, л. 83, 8 юни 1943.

и с отчески благословии...“[1] V екзекутора е търсено благородство и към него са проявени топли пастирски чувства тъкмо в момента, когато висшето духовенство (включително Неофит) обсъжда как да се застъпи за преследваната от същия този Белев еврейска общност...[2]

По всичко изглежда това, което е правел наместник-председателят, са вършили и други сановници. В папката се съхранява например писмо на архимандрит Ириней, който на бланка на Софийската митрополия „много моли“ (отново веднага след изселването на софийските евреи) служителят от КЕВ Гьошев да предаде на Белев, „да направи необходимото, ако има налице, да благоволи и нареди да се даде един апартамент под наем (от 2-3 стаи) на женения му брат, архитект в Земеделската банка“[3].

Трето съсловие, което се кичи със заслуги в спасяването на българските евреи, е интелигенцията. Няма съмнение, че за някои нейни представители това е легитимна претенция. Но и тук, подобно на предходните две групи, документите показват, че всякакви претенции за *колективна чест* (както и за колективни права или отговорности) са несъстоятелни. Издайническо в случая е *машинописно* писмо до Белев на всеобщо уважавания, обрасъл с всевъзможни доброжелателни фолклорни легенди проф. Александър Балабанов. Ролята му изглежда по-скоро странична, ала зад нея също стои показателна логика. „Потвърждавам писмото на г. секретаря на г. министъра на просвещението, заявява професорът, и наистина и аз намирам за необходимо да се улесни с квартира г. Борис Арнаудов, понеже шестчленното му семейство много се измъчва в досегашната му квартира и моля най-учтиво да му съдействате.“[4] Свенливият тон на тези няколко реда говори повече за наивност, отколкото за пъклен умисъл[5]. Но няма как да не се отчете, че те също свидетелстват за нечувствителност към злото, за невъзможност или нежелание то да бъде забелязано и ограничено. В разгара на

1 Пак там, л. 86, 5 юли 1943.

2 Вж. Гласове в защита на гражданското общество.

3 ЦДА, ф. 190, оп. 3, а.е. 133, л. 100, 10 юни 1943.

4 Пак там, л. 99, 9 юни 1943.

5 Балабанов е например един от включените в антирасисткия сборник Българската общественост по расовия въпрос и антисемитизма (вж. Справка на германската легация в София за дейността на българския търговец от еврейски произход Жак Асеов. – В: Обречени и спасени. България в антисемитската програма на Третия райх. Изследвания и документи. ИК Синева. София 2007. док. № 7, 1937 г., с. 185).

изселването (датата е 9 юни 1943 г.), за което Балабанов няма как да не е осведомен, той се разнежва от страданието на Арнаудов, оставайки ням за това на хилядите „вдигнати“.

Начинът на мислене на университетския интелектуалец всъщност битува сред всички слоеве на населението. Той не се различава принципно например от нагласата на военноинвалид от Битоля, който в края на март 1943 г. (когато евреите от Македония току-що са натоварени за *П*олша) е съзрял възможност да реши проблем. Вярно е, че в неговия случай става дума за личен въпрос, но умонастроението и заинтересованата, уж „невинна“ наивност, са практически идентични. Писмото на Никола Павлов до началника на отделението за пострадалите от войните при Министерството на войната в София е рядко откровен документ[1]. „Най-покорно моля за ходатайството Ви до по-висшето началство, започва той, за да ми се *даде* една къща, *по възможност от еврейските,* които имат покъщнина“ (к. м., Р. А.) След като иска безсребърен достъп до неочаквано появилото се предлагане, човекът се чувства длъжен да изложи моралните заслуги, които в очите му го правят легитимен претендент. Той изтъква, че е „опълченец от войната 1912/13 и военноинвалид от Световната война 1915/18“. Наред с този патриотичен принос идва и материалната несрета, представляваща според житейската и икономическата философия на мнозинството „обикновени хора“ сама по себе си основание за искане от държавата. Както и в ходатайството на А. Балабанов, тук конкретният повод е многолюдното семейство. „Многодетен съм с 6 деца, продължава Павлов, от които първият ми е войник..., вторият е ученик в VI клас в Битоля, а две момиченца отиват тук на училище. Изложен съм на големи разноски, а що е най-главното, като бежанец нямам къща, нито какъвто и да е друг имот, от който бих могъл да бъда малко подпомогнат, за да изведа децата на добър път.“ Наред с тези обичайни аргументи обаче се появява и мотивът за несправедливото пренебрегване в сравнение с неговите съратници. „Моите другари, които останаха в София след Световната война, днес всички са с къщи и в добро състояние, като им е създадена работа и ползват всичките права по закона за военноинвалидите, обаче аз – съдбата ми е била такава, че и след Световната война останах под Сръбско робство.“ Сега той мизерства с малката заплата на „общински служебник“ и с военноинвалидна-

1 ЦДА, оп. 1, а.е. 360, л. 6. Заявление на Никола Христов Павлов, 31 март 1943.

та си пенсия. Нищетата, отдаденото на „Отечеството“ и страданието да живееш в държавните предели на „врага“ изглеждат напълно достатъчно основание да се поиска наличното. Неговият произход не повдига и най-малко притеснение. „Ето защо, г-н Началник, завършва Павлов, покорно моля Вашето ходатайство, барем да ми се спомогне *с това, което днес има* – с една къща по възможност, както казах, с покъщнина, ... за да мога да подслоня [децата си] под *своя* къща“ (к. м., Р. А.).

Убедеността, че благодарение на взетото от евреите „днес има“ и с това „имане“ могат да бъдат посрещани всевъзможни лични или обществени предизвикателства, е необорима. Тя е обладала както „широките маси“, пред чиито очи се извършва грабежът, така и „елитите“, чиито дела (само документираните) са грижливо скътани в специално хранилище.

Папката *Ходатайства* е регистър на „кадифен“, „стерилен“ и „респектабилен“ стил изнудване, търсещо да се скрие и дистанцира от нелицеприятните изстъпления на „гмежта“. Но откъслечността на събраните в нея факти би могла да хвърли съмнение върху тяхната представителност. Един оптимистично настроен прочит на този свод от документи дори би предположил, че те са твърде малко, че е можело да се очаква значително по-широко разпространение на задкулисната експроприация, че цели сегменти от обществото не присъстват на този пазар и активно или пасивно се дистанцират от него. Това щеше да е вярно, ако всичко се свеждаше до мародерството на висш кръг нетипично лоши хора около КЕВ, отразено във въпросните документи. Ала съдържанието им съвсем не изчерпва деянията, а е показателно за системна практика. Вършеното от водачите в центъра (това се доказва от други архиви) се мултиплицира, дори в по-интензивни форми, из многобройните разклонения на КЕВ по страната, в Беломорието и Македония.

Потвърждава го самата бюрократична машина на Комисарството, изготвяла редовно десетки справки. Една от тях обобщава занятието на наемателите на отдадените под наем към 31 март 1943 г. (т. е. още преди изселването от София) 364 „еврейски“ апартаменти, магазини или кантори[1]. Днес тези данни се четат като „листа на позора“: и да няма

1 ЦДА, ф. 190, оп. 3, а.е. 222, л. 57. Справка на Службата за управление на еврейските имоти. Към почти същия момент (януари 1943 г.) в картотеката на служба „Еврейски имоти» в КЕВ са описани 1030 апартамента (ЦДА, ф. 190, оп. 3, а.е. 108, л. 39). По данни, приведени

придобиване на собственост, тук става дума за привилегирован достъп, от който без задръжки са се ползвали именно избраници на властта. В списъка влизат 160 чиновници, 57 офицери, 10 дипломати, 10 лекари, 4 полицаи[1], 5 народни представители, 9 музиканти, художници и артисти, 3 свещеници, 15 учители и професори, 13 журналисти и адвокати, 75 пенсионери, съдии, индустриалци, домакини и непосочили; 3 учреждения и организации. Все хора от сой, от тогавашните „висши“ социални страти ...

Многолюдното присъствие на чиновници е предвидимо, като тяхното „подпомагане“ за сметка на експроприираното даже предизвиква политиканска възбуда. Народният представител от мнозинството Дочо Христов (бъдещ министър на вътрешните работи в кабинета на Добри Божилов) смята, че „имоти, които се вземат от евреите, трябва да бъдат използвани по друг начин“. Уредбата предполага всеки български гражданин, който няма жилище, да е в правото да се яви и да наддава за еврейските имоти, но на практика, твърди той, от това се възползват само спекулантите. Ето защо тези недвижимости „трябваше да бъдат дадени на изплащане само на безимотни държавни служители ..., да се направи един жест, за да се облекчи материалното положение на чиновничеството у нас“[2]. По-показателното в горните числа обаче е видното място в разпределението на трофеите, извоювано от различни превъплъщения на „интелигенцията“, включително от смятания за особено чувствителен и изтънчен неин „художествено-творчески“ отряд.

Внушенията на папката с ходатайствата, приведената статистика на КЕВ и масата факти, пръснати из неговия архив, ме връщат към теза, формулирана по друг повод[3]: безнравствеността (корупцията; ко-

в парламентарно изказване, общият брой на отчуждените имоти към юли 1943 г. е 3160, от които 1058 апартамента и 1218 къщи. (Стенографски дневници на XXV Обикновено народното събрание. V изв. сесия, 3 заседание., *22 юли 1943*, с. 53, 54.)

1 Как Дирекцията на полицията обсебва апартамент на евреи „за живеене на [нейни] чиновници» може да се проследи например в жалбата на Виолета Ашер Бенсусам по повод незаконно обсебени вещи от назначените пазачи на имуществото й (ЦДА, ф. 190, оп. 1, а.е. 8606, л. 7-10, ноември 1943).

2 Стенографски дневници на *XXV* Обикновено народно събрание. *V* изв. с., 3 зас., 22 юли 1943, с. 53.

3 Вж. Аврамов, Р. Стопанският *XX* век на България. Център за либерални стратегии. С 2001, с. 114-115; Аврамов, Р. Комуналният капитализъм. Из българското стопанско минало. Фондация Българска наука и култура; Център за либерални стратегии. София 2007. Т. I–**III**.

ристната злоупотреба с положението на едно обезправено от държавата малцинство) вирeят по-добре сред маргиналните („елитите“ и дъното) на обществото. От порядъчност, скрупули или просто от недостигащо им влияние онези пластове, които за удобство наричаме средна класа, като правило стоят настрана. В интересуващия ни случай те по-рядко се включват в набега срещу евреите. Рядко и надигат глас против него. В разпалена парламентарна реч през юли 1943 г. Никола Мушанов недоумява „как може хора, които не са нито коравосърдечни, нито жестоки, да търпят ненужната и излишна свирепост, която се упражнява спрямо едни хора, които трябваше да се изселят от София... [Още повече ме интересува] деморализацията, която може да се констатира от преследването на евреите. Това е безчовечното, жестоко ограбване, и най-важното, оная стръв, онзи инстинкт към непочитане собствеността, алчността към грабеж. Из покрайнините на София бяха тръгнали и селяни с каруци да вземат келепир – еврейски имущества. ... Моето мнение е, че сериозни хора не отиват да наддават и да купуват еврейски имоти... Като търпим похищенията върху еврейските имоти насърчаваме ... инстинкта за жестокост, който въобще се упражнява от масите, от долните тълпи, които участват в грабежите.“[1] Коментираните дотук документи показват, че „сериозните хора“ уреждат проблемите си по друг начин...

Но независимо от тези социални предразположения, моралният капитал е неотчуждаема *лична* собственост; той не може да се присвоява/отнема от цялото или от едри структури на обществото. Ето защо прославяното застъпничество за преследваните български евреи от шепа имена из интелигенцията или политиката извисява единствено и само тях, а не средата им, която гъмжи от (останала скрита или населяваща само архивите) низост на други представители на същите тези „елити“. Точно както успокояващите примери с благородно поведение на „обикновени люде“ не може и не трябва да заличават гаврата на пълчища от анонимния „народ“.

1 Стенографски дневници на XXV Обикновено народно събрание, V изв. с., 3 зас., 22 юли 1943, с. 58. Дотук неведнъж бяха споменавани архивни свидетелства както за мародерско поведение на градската беднота спрямо недвижимостите на изселените или депортирани евреи, така и относно „голямото задоволство» на населението от предприетите антисемитски мерки.

Живот със злото

Нравственият проблем, който изплува от всички споменати епизоди, е търпимостта към злото, начинът и степените на съжителство с него.

Сред архитектите на антисемитските гонения и сред висшите изпълнители в ръководството на КЕВ въпросът изглежда решен на едро. Те действат по идеологическо убеждение в правотата на делото или по политическа целесъобразност, като и двете позиции потушават чувството за вина. А онези, които се позовават на алибито на геополитическата принуда (поне в началния етап от прилагането на мерките), вмъкват в баланса политическите „изгоди“ и намират вътрешно равновесие, претегляйки в своя полза плюсовете и минусите. При някои от тях (Пешев е най-яркият пример) осмислянето на случилото се идва по-късно, когато се пристъпва към опитите за привеждане в изпълнение на „окончателното решение“. Но, както видяхме, даже важни действащи лица от парламентарния бунт срещу управляващите и от отпора на „гражданското общество“ не прокарват отчетлива демаркационна линия между добро и зло, размивайки некомформисткия жест с прагматично и/или делово сътрудничество с репресивния апарат по повод на преследваните евреи.

Колкото повече се слиза към изпълнителските равнища в държавната машина, толкова по-неизбежно става самоопределението. Въпреки наложените ограничения на мундира, нямало е как чиновници, пряко ангажирани с провеждането на „мероприятията“ (най-вече от КЕВ), напълно да избегнат оценка на задачите, с които са натоварени. Свидетелства говорят, че някои от тях си дават сметка, че вършат нещо осъдително. Показателно е например как главният инспектор в КЕВ д-р Попов умишлено подвежда разследван за използвачество свой подчинен. Попов не намира по-ефективен начин да предразположи заподозрения към признания от това да му съобщи, че така и така министър Габровски и правителството скоро си отиват, за всички чиновници от Комисарството ще има държавен съд и те ще бъдат обвинени, че са „обирали евреите“[1]. Изричането на тази със сигурност достатъчно широко разпространена версия показва, че работещи в КЕВ са били наясно с характера на работата си и притеснени от очаквано възмездие. За същото говори натрапчивото сплашване на евреите с „изпращане в Полша“.

1 ЦДА, ф. 190, оп. 1, а.е. 8582, л. 11. Рапорт от И. Лозанов, бивш чиновник при КЕВ, 22 юли 1943.

Както неведнъж стана дума, тази заплаха се изговаря от служители на най-различни нива, които чудесно знаят (те не го крият, а напротив – използват го като средство за рекет), че това означава целенасочена физическа ликвидация. Накрая, отбелязаното тук-там усещане за преходност на антисемитските мерки е признак за несигурност пред една откровено репресивна политика.

Лесно убежище на впрегнатите в невзрачното начинание, които изпитват някакви съмнения, е законопочитанието. Прикриването зад бюрократичния дълг, държавния императив и внушителната законова уредба е успокояващо бягство от отговорност. Но алибито има и неочаквана последица. Позоваването на правото в изграждането на антисемитската конструкция налага да бъдат съблюдавани, макар и формално, някои базисни принципи. Защитата на частната собственост например е лицемерно заложена в учредяването на блокирани сметки, които на хартия не лишават титуляра от активите му. Назначаването на ликвидатори на еврейски предприятия е аргументирано не като наказание, а с нуждата да се защитят интересите на ликвидирания собственик. Принципът за възмездност на отчуждаването е привидно спазен, като държавата дори уж (не и на практика) се съгласява да поеме дълг. Скрупульозността на процедурите (пример са търговете за движимо имущество) създава видимост на легалност, което при многократното им прилагане напластява усещане за приемливост. Нещо повече, създадените контролни механизми отварят някаква вратичка за търсене на права в рамките на безправието. Архивите на КЕВ пазят разследвания и анкети (някои по искане на самите потърпевши) срещу облагодетелствали се служители, нарушили действащите разпоредби в (още по-голям) ущърб на преследваните евреи. Критичните доклади на главния инспектор д-р Попов за начина, по който е проведено „вдигането“ в „новите земи“ (някои от тях бяха цитирани по-горе), съдържат множество уличаващи факти, използвани впоследствие в процеса срещу „антисемитите“ на Народния съд[1]. Възможно е те да са натежали, когато Седми състав на трибунала оправдава Попов по обвиненията в използване служебното положение „за набавяне на облаги“ и го освобождава[2]. Разбира се, силата

1 Вж. Гринберг, Н. Документи.

2 ЦДА, ф. 1449, оп. 1, а.е. 179, т. 2, л. 14, VII състав на Народния съд. Присъди от 2 април 1945. Главният инспектор е оневинен заедно с две други ключови фигури в КЕВ – частната секретарка на Комисарството (и на Белев) Лиляна Паница и Мария Павлова.

е на страната на репресивния апарат и шансовете на ищците са слаби. Ситуацията обаче допринася за „нормализиране“ на едно само по себе си дълбоко несправедливо извънредно законодателство.

Това е налице и в други страни, където е изграждана сходна система. „Едновременно комплексното и абсурдно измерение“ е отбелязано за антисемитския френски режим във Виши[1]. Властта посочва мишената, като по този начин отприщва всички тъмни енергии към набелязаната жертва. Ала в един свят на погазени права продължават плахо да се проявяват някакви реликти на правосъдие. „Това е, пише Л. Жоли, характеристика на всяка изключваща политика, присадена към една правова държава, която преди това е била управлявана от универсални норми: прицелвайки се легално в определена група от населението, тя прави от нея предпочитана плячка на всевъзможни използвачи. Но едновременно с това действията на някои от тях са преследвани и осъждани, защото традиционното призвание на правото... продължава въпреки всичко да се упражнява успоредно с новото „чудовищно право“.“[2] Макар откъслечни, непредставителни и непроменящи по никакъв начин общата картина, подобни случаи по парадоксален начин допринасят за притръпване към репресията и в България.

Архивите показват как провеждането на антисемитската политика поражда цяла мозайка от отношения, в които прекрачването границата към злото и допирът с него престават да са събитие. На концентрични кръгове то се настанява сред върхушката, сред призваните да са обществена съвест, сред пряко ангажираните в репресивния апарат, за да зарази „народните маси“, поддали се на грабителския нагон и излъчили безчет използвачи. Когато цялата държавна власт е впрегната в осъдителна кауза, когато тя изгражда съответни специализирани институции, разписва подробна юридическа уредба, разгръща агитационна и идеологическа кампания, атмосферата в обществото се променя и етичните норми помътняват[3]. Независимо дали вътрешно приемат каузата или не, поданиците на царството са принудени да се докосват до нака-

1 Joly, Laurent. Escrocs, maîtres chanteurs et profiteurs de Juifs autour du Commissariat général aux Questions juives (1941-1944) – In: *Juifs et Polonais 1939-2008*. Sous la direction de Jean-Charles Szurek et Annette Wieviorka. Albin Michel. 2009. p. 43.

2 Пак там, с. 44.

3 По-добре отколкото в историографията, тази метаморфоза е показана в художествената проза. Джонатан Лител го прави по впечатляващ начин през галерия от литературни образи и в частност през този на Адолф Айхман, вж. Jonathan Littell. Les Bienveillantes.

зателната политика. Държавата ѝ е придала множество ежедневни измерения: хората общуват с „тежко“ учреждение, каквото е КЕВ, и където работят чиновници като всички останали; почти няма орган на административния (съдебния) апарат, който да не е натоварен да прилага (да правораздава по) една или друга разпоредба на антиеврейските мерки; започват да текат задължителни (включително за етническите българи) административни срокове, вменяват се задължения; заинтересованите постоянно се сблъскват в пресата с обяви за напълно законни търгове и разпродажби на вещи, дялове и акции, които им вършат работа; появили са се редица възможности за достъпна и позволена „аванта“, за удобно уреждане на дребни и по-едри висящи проблеми; всички са облъчени от речи или изявления на легитимно избрани държавници и на публични личности, които говорят на превръщащия се все повече в приемлив език на етническата (расовата) омраза... Злото е дедраматизирано. То вече не е нещо извънредно, а просмукало се и настанило във всеки елемент на „нормалността“. За онова множество, у което разделителната линия между порядъчно и непорядъчно е и без това подвижна, новата среда раздава допълнителни индулгенции. Голяма част от обществото започва да живее в промискуитет, където досегът с изпълнители на репресията (например служителите в КЕВ) става напълно допустим, нейните олицетворения добиват респектабилен вид, по-рано двусмислени (ако не и съвсем осъдителни) деяния се превръщат в оправдани и политически коректни. Дори да не е предвидено преследване срещу несъгласните с подобно състояние на нещата, инакомислещите редеят, а огласените им позиции звучат все по-маргинално. Показателно е, че след бурните публични протести, съпровождали приемането на ЗЗН, идват две години на почти пълно обществено мълчание, през които наложената уредба навлиза в рутината и се превръща в обикновен антисемитизъм. Новият пик на съпротива около инициативата на Д. Пешев е също спазматичен: щастливият животоспасителен изход за евреите в „стара България“ е съпроводен от отсъствие на реакция към депортирането на тези от „новите земи“[1] и последван от продължаване на щурма

Paris: Gallimard, 2006 (български превод: Джонатан Лител. Доброжелателните. С.: Колибри, 2009).

1 Най-силен протест по този повод са парламентарните речи на Никола Мушанов и особено на Петко Стайнов срещу отнетото поданство на евреите от Беломорието и Маке-

към еврейската собственост, наченат със ЗЗН, усилен с Наредбата от 29 август 1942 г. и прераснал в масово погромоподобно брожение при акцията по изселването от София.

Злото става нещо обичайно чрез подкупващо прости схеми на мислене, които само потвърждават огледалната крехкост на доброто. Една от тези нишки (следвана – видяхме, както от несретника от Битоля, така и от достолепния професор Балабанов или от депутата Д. Христов) е като че ли подразбираща се: някой има някаква нужда, налице са наличности (еврейските имоти), следователно с тях трябва да му се „услужи“. Все повече хора изглеждат обладани от шопската народопсихология, според която „има, значи трябва да се вземе „оти ми требе“[1]. Тя е пропила голяма част от кореспонденцията с КЕВ по повод разните ходатайства. В нея няма и сянка от притеснение за произхода на имота. Тонът ѝ е дружелюбен, дори добряшки. Усещането е за пълна естественост на молбите и на последвалите „транзакции“. Появил се е проблем, разсъждават авторите, но (за щастие) е възникнало и решение. Работи и обратната схема: допълнителното предлагане на пазара само си генерира търсене.

Този начин на разсъждение не се проявява само в задкулисните сделки. Вече беше посочено, че той присъства при всички форми на стопанска експроприация на еврейството. Водещ е в рутинната и смазана процедура по ликвидиране и „аризиране“ на еврейските дружества и акционерни фирми. Превръща се в елемент от конкурентното поведение на предприемача или търговеца, тъй като новите „възможности“ задължително трябва да бъдат уловени, ако той не иска те да бъдат използвани от конкурента, кредитора или клиента. След като се е появила пролука за разширяване на пазарния дял (дори за монополизиране) никой няма изгода да се откаже от нея. Понякога смятана за пренебрежима допълнителна цена, заплащането на която си струва и винаги помага, е да се огласи съпричастност към идеологията, духа и „благородните национални идеи“ на ЗЗН. Същата нагласа имат и другите стопански субекти.

дония (вж. Обречени и спасени, документи № 93, 96). За остра реакция по този повод, но вече в рамките на тесен кръг, свидетелстват и протоколите от заседанията на Светия синод, където се открояват изказванията на митрополит Стефан (вж. Гласове в защита на гражданското общество…).

1 Тази крилата реплика е фиксирана в „Мацакурци» на А. Христофоров (Христофоров, Асен. Мацакурци. С.: Медицина и физкултура, 1958), който описва как селяните от Говедарци за пореден път си набавят нужните им материали чрез „разглобяване» на неговата вила.

С особена наслада я изповядва държавата, намерила в антисемитските мерки лесен лост за разширяване на икономическия си периметър. А големи групи от населението се хвърлят с хъс да получат своето от вещите на „ликвидираните“ евреи, проявявайки (без емоции и патетика) делови здрав разум. Разказите за тези набези са като за факти от живота – равни и напълно анекдотични.

„Нормализирането“ на антисемитската политика си пробива път и чрез административната култура. Изправена пред значителен обем бюрократична работа, държавната администрация бързо тривиализира новите задачи. Впрегнатото чиновничество проявява гордост от свършеното и бодро рапортува, без да проблематизира смисъла на вършеното. Държи да покаже старателност и грижа на добър бюрократ. Компетентни и смислени технократи от всички равнища (пример са тези от ръководството на БНБ) прибавят към обичайните си задължения специфичните антисемитски поръчения, като изпълняват нареденото от държавата без ропот, с демонстративно чувство за дълг. А успоредно с тях десетки по-дребни началници намират чудесна възможност за материалното поукрепване на собствените си служби...

В споменатата вече реч Н. Мушанов изрича визионерско предзнаменование. При разпродажбата на еврейското имущество, заявява той, „ние присъстваме безмълвно на алчността, на грабежа спрямо частната собственост... Хората, които днес извършват издевателства, са способни утре да се нахвърлят и на моите, и на вашите имоти със същата стръв ... Когато не пазите имота и частната собственост днес, утре комунистите с по-голямо право няма да ги пазят, защото имат и теоретическо основание... Вие днес помагате на комунистите, които могат да кажат на един буржоа: той е по-лош, *по*-грозен, по-опасен и по-чифутин за комуниста, отколкото чифутинът за българина, защото буржоата държи капитала, експлоатира моя труд, а аз се боря за правда.“[1] Сега, седем десетилетия по-късно и след преминаване през тежък исторически опит, можем да си дадем сметка доколко е прав Мушанов и че моралният казус с антиеврейските закони от началото на 40-те години действително е бил репетиция в по-ограничен мащаб за бъдещето, наложено с установяването на комунистическата система в страната. Както при *авторитарния,*

1 Стенографски дневници на *XXV* Обикновено народно събрание. *V* изв. сесия, 3 зас., 22 юли 1943, с. 58.

така и при *тоталитарния* режим животът е потопен в полутонове, полувина и размити етични норми.

Мащабът е по-малък, защото, въпреки почти повсеместното разстилане на антисемитското законодателство, някакви свободни от изстъпленията територии все пак се намират. Дори да не надигне глас, човек е бил в състояние от почтеност да избегне контакт с протагонистите на злото. В немалко ситуации участието е било практически задължително, но използването на възникналите възможности за осребряване гоненията срещу евреите е оставало въпрос на личен избор. При по-изострена чувствителност самоотстранилите се несъгласни с тази политика са можели да намерят мир със себе си, поддавайки се (евентуално) само на тревожното чувство за виновно бездействие пред развихрящата се репресия.

С комунизма обаче кодираните в онази политика принципи стигат до предела си. Вратичките са затворени и изключени сектори вече няма. Ако човек не тръгне на пряка конфронтация (твърде рядко в България), не възприеме радикална изолация (трудно осъществима практически) или не избяга от страната, социализираното съществуване предполага неизбежен досег с безнравственото. Той възниква по всевъзможни битови, житейски, служебни, интелектуални или ритуални поводи, тъй като във всяко действие (от най-личното до най-публичното) е заложено засвидетелстване на лоялност към властта и идеологията. В контактната зона неизбежно попадат както привържениците на (или облагодетелстваните от) режима, така и чужди на (преследвани от) системата хора – „бивши буржоа“, репресирани, вътрешни емигранти... Живелите в тези условия знаят от собствен опит, че подобен тип социум допуска единствено нюанси в *толерирането* на злото, изразявано във възходящи компромиси. Като се тръгне от спектър неконформистки изкази (възможностите за тях се увеличаваха с времето), обличани в по-малко или повече езоповски език и/или опаковани в наложени формули. Мине се през опити за „минималистично поведение“ чрез странене, в рамките на възможното, от обществения живот и от кресливите му идеологически прояви. Продължи се с връзки, съзнателно договаряне на по-дребни или по-значими удобства с различни чинове от персонала на режима, домогване до привилегии и сделки с него. За да се стигне до активно сътрудничество (убедено или от нагаждане) с идеологическата машина, с промиването на мозъци и с репресията...

Днес условията са различни, а човек като че ли е изправен пред помеки дилеми. Но въпросът за моралния избор всъщност продължава да стои като сериозно изпитание. Това, разбира се, е вече друга тема.

Румен Аврамов (род. 1953) е български икономист и стопански историк.

Коментари (48)

- 11-06-2012|**Златко**

Всички ние до такава степен сме свикнали с твърдението за „спасяването“ на българските евреи, че почти не ни минава през ума да си зададем простичкия въпрос: „добре де, щом сме ги спасили, защо тогава те с такава готовност са напуснали страната-спасителка само няколко години по-късно? И дали страхът от комунистите е достатъчен като обяснение?

Обширният труд на Румен Аврамов – първи по рода си у нас – показва ясно, убедително и без емоции до каква степен „спасението“ всъщност е било един вид последна милост, подхвърлена на 50.000 души, които преди това – по закон български, о, да! – са били обрани до шушка, оставени без каквито и да е граждански права или дори право на собственост, за да можем след това ние, печелившите от масовия обир, да се тупаме в гърдите и да се гордеем.

Паралелите с „Възродителния процес“ са повече от очевидни... Да живеят спасителите!

- 11-06-2012|**Иван Рангелов**

Любопитно четиво, наистина. Любопитно откъм възможно най-клюкарската си страна: кой за кого ходатайствал, кой какъв апартамент си поискал...

За отбелязване е, че в цялата тази ходатайстваща кореспонденция не се виждат данни да е бил умишлено набедяван някой, че е евреин – т. е. не се виждат доноси от типа: „Моля проверете г-на Х, той ми прилича на евреин, сигурно е такъв, нека му се експроприира имуществото!“ – напротив, вместо натопяване, виждаме един противоположен случай споменат (за Стефан Унтерберг), в който се прави застъпничество в смисъл: „Този не е евреин, оставете го на мира!“.

А иначе, за да се разбере какво се случва и защо, добре е да се познава цялата стопанска история. Защото за да се стигне до такива антиеврейски настроения, е необходимо едно наистина дълго натрупване. Натрупване с векове.

Например, много поучително е човек да се запознае с един британски парламентарен и правителствен документ от далечната 1275 г. Става въпрос за т. нар. „Статут за еврейството“ („Statute of the Jewry“) – този документ, който мнозина евреи вероятно и днес смятат за „антисемитски“, в действителност е насочен само и изцяло против „лихварството“. Това е, което прелива чашата.

- 11-06-2012|**Златко**

Едва ли има нужда от чак толкова много напъване, за да си обясни човек настоящата, пък и не само, икономическа, културна и политическа ситуация на България. Достатъчно е само да се хвърли един поглед върху идеите, които определят начина на мислене на определени, неизвестно колко големи и колко влиятелни, части от „интелигенцията“ ѝ. (Рангелов, ти се броиш за интелигенция, нали така?) А думата е проста и очевидна: **Средновековие**!

Толкова с общите неща, сега нека станем малко по-конкретни. Що се отнася до липсата на доноси срещу евреи в този текст, то според мен тя е лесно обяснима: тук става дума за ходатайствания и искания за получаване на имущество, **което вече е било иззето**. С други думи, собствениците му са ясни, какво има тук да се донася? Пък и какво би могло да се спечели от донос срещу човек, комуто вече е отнето всичко? Евреите в България от онова време не са имали много възможности, пък и нужда, да се крият – онова, което им се е отнемало, е било собствеността, а не живота. В това, че не сме стигнали чак дотам, се крие и дребното основание за гордост, ако и не за чак толкова големи думи като „спасение“.

Но, след като Рангелов подхвана темата за историческите корени на антисемитизма, защо пък да не поднесем на уважаемата публика и някои други факти, които тя едва ли някога е чувала? Каква например е била ситуацията на евреите не през ранното средновековие, и то не в някое изостанало място като Русия или Полша, а във Франкфурт, в началото на 19 век (малко преди окупацията на града от Наполеоновите войски, които слагат началото на края на тази срамна ситуация)?

И така: във Франкфурт не са могли да живеят повече от 500 еврейски семейства, и всички те са били задължени да живеят в една малка, оградена част от града, наречена Judengasse (еврейската уличка, на практика гето). Всяка година най-много две нови семейства са могли да се заселят в гетото, а най-много 12 еврейски двойки са могли да сключат брак, при това само ако са навършили 25 години На евреите не се е разрешавало да обработват земя, нито пък да участват в търговия с подправки, вино или зърно. До 1726 година те са били задължени да носят специални отличителни знаци и всички са били задължени да плащат специален поголовен данък.

Това са само някои от подробностите на еврейския живот в центъра на Европа до началото на 19 век. Фактът, че само малко след това различни бизнеси, ръководени от евреи, започват да доминират немалко части от европейската икономика, е и едно от основните реалистични обяснения за нестихващия и до днес антисемитизъм. Нещата са простички, ключовата дума е „завист", както и страх от конкуренция на равни начала, откъдето и нуждата от особена идеология, която да оправдае „специалните мерки" за защита срещу „еврейската доминация". Тъжното в момента у нас е, че неща, които са общо взето ясни на Запад и не са тайна за никого, включително и за „широките народни маси", у нас тепърва трябва да си пробиват път и да се борят срещу вековните клишета, които нашенските „интелектуалци", както виждаме, лапат като шарани и разпространяват като бълхи.

Но така е у нас, поне засега. Който не му харесва, да се е родил другаде...

- 12-06-2012|**Иван Рангелов**

Не, Златко, аз не се броя за интелигенция – след всичката тази все интелигенция, чийто словесии виждам тук, аз не смятам себе си за интелигенция!

Но добре, Златко, нека приемем, че именно аз не съм разбрал правилно написаното от Румен Аврамов, и нека приемем, че в горния откъс действително става въпрос само за „имущество, което вече е било иззето“ (а не изобщо за всякакъв вид ходатайства, отправяни към КЕВ, на всички етапи от административните процедури).

Именно това последното („имущество, което вече е било иззето“) променя моралния баланс на ситуацията – не мислиш ли?

Или ще отречеш, че все пак има една голяма морална разлика между това да пишеш искания от типа „Моля изземете имуществото на тогова евреина, и го дайте на моята нуждаеща се близка“ – и това да се опитваш да уредиш да бъде настанен един нуждаещ се човек в жилище, което към момента (както ти казваш) „вече е било иззето“, и стои празно (и вероятно ще остане празно още дълго време, докато траят разните процедури)...

А по въпроса за „темата за историческите корени на антисемитизма“ – ако не си разбрал, Златко, аз нарочно взех за пример една отдалечена епоха: 1275 г.

(Както сам можеш да се досетиш, ТОГАВА настроенията срещу евреите още не са били достигнали по-късната си острота.)

И причината да използвам именно този пример е съвсем проста и видна: в документа „Statute of the Jewry“ от 1275 г. всеки може лесно да види, че по отношение на евреите тогавашните британци нямат никакви ДРУГИ оплаквания, освен лихварството. Ако към онзи момент е имало някакви други реални поводи за напрежения и оплаквания (от типа, например, че евреите са едни такива хора, дето убиват, крадат, лъжат, изнасилват, грабят, развратничат, богохулстват и т. н. – т. е. всички възможни обвинения, които едни хора, които действително МРАЗЯТ други хора, биха могли да отправят), сигурен съм, че тези евентуални други оплаквания щяха да бъдат добавени в текста, за подсилване на обосновката, така да се каже... Такива оплаквания обаче тогава – към 1275 г. – в текста на британския Статут няма!

Така че, Златко, да: Нещата са простички, ключовата дума обаче е не „завист“, а „лихварство“!

Тежко, рецидивиращо лихварство. Първоначално то се усладило и на монарсите в Британия – и те, монарсите, също като някои днешни управляващи в редица европейски страни, били все така на мнение, че е доста добре да имат под ръка винаги от кого да взимат пари назаем...

Народът британски обаче бил на друго мнение!

И успял да наложи през 1275 чрез парламента на краля да ограничи възможностите на евреите да лихварстват. А през 1290 г. следва и Едиктът за изгонването („Edict of Expulsion“).

По-късно, естествено, след „революция“, съответния новоиздигнат диктатор (Кромуел), през 1656 г., отново поканва евреите да се заселят в Британия... Тъй върви светът, такива са обратите на историята.

- 12-06-2012|**Златко**

Иване, драгий, опитваш се да откриваш топлата вода, с напълно предсказуеми резултати. Фактът, че през средновековието евреите са се занимавали предимно с финансова дейност (лихварство), намира логичното си обяснение в това, че навсякъде, освен в Османската империя, не им е било позволено да упражняват повечето от нормалните за онова време занаяти, примерно притежаването или обработването на земя. Разбира се, освен всичко друго лихварството е и много доходен занаят, което също прави нещата логични (а лихвари, между другото, е имало навсякъде, от всякакви етноси, но кой знае защо еврейските лихвари са били сред най-успешните – което пак опира до въпроса за страха от конкуренция, не мислиш ли?). Но да тръгваме сега да си поднасяме един друг като открития неща, които са известни, обсъждани, изследвани и дискутирани в хиляди трудове и какво ли не още, ми се струва един вид подценяване на собствената интелигентност – до степен, която ме кара да мисля, че нашата тук дискусия само цапа изключително високото качество на текста, който я предхожда. Хайде, ако ще си говорим, да си останем на нашенска почва, какво ще кажеш?

„Спасение“ или падение? Какъв все пак е вашият отговор на този въпрос, уважаеми читатели?

- 12-06-2012|**Златко**

Между другото, именно по въпроса, който Иван Рангелов повдига, само преди няколко месеца в Германия излезе солидно изследване на известния историк Гьотц Али („Защо немците? Защо евреите?“), откъс от което ви предлагам тук на английски език. Съжалявам, не ми се превежда сега толкова дълъг текст.

И така:

Цитат:

Poison envy
The first English excerpt from historian Goetz Aly's new book „Why the Germans? Why the Jews? Equality, Envy and Racial Hatred 1800 – 1933“.
The Prussian reforms of 1808 to 1812 granted all citizens freedom of trade, and put an end to serfdom and what until then had been utterly unchecked arbitrariness towards the Jews. The Jews were still only allowed to become public servants in exceptional cases and certainly never officers in the military, but unlike the Christian majority, they made the most of the new opportunities. They emancipated themselves and at high speed. Germany, with its half-hearted reformism, sluggish economic development (until 1870), and strong legal security provided a fertile ground. To top it all, Germany had some of the best Gymnasiums and universities in Europe, as well as some of the worst primary education.

Unlike the majority of their Christian and still largely illiterate peers, Jewish boys as a rule had always been taught to read and write Hebrew. Their parents did not put silver spoons in their cradles, but all manner of educational nourishment. Jewish parents knew exactly how much cultural skills such as reading, writing and arithmetic would improve their children's chances, whereas Christian parents and clerics were still claiming, right up into the 20th century, that „reading is bad for the eyes!“
This constellation led to huge differences in levels of education and rates of social advancement. In 1869, 14.8 of pupils in Berlin's Gymnasium schools came from Jewish families, although only four percent of the population was Mosaic by confession. In 1886, 46.5 percent of Jewish pupils in Prussia continued their education beyond primary school, and by 1901, this number had risen to 56.3 percent. During the same period of time the Christian interest in higher education crept up from 6.3 to 7.3 percent. Eight times more Jewish schoolchildren completed middle school and high school than their Christian counterparts. Likewise in Berlin 1901, in terms of population percentages, 11.5 times more Jewish girls attended girls' high schools than Christians.

Of course the successes in Gymnasium educations then translated to the universities. In Prussia, Jewish students made up just short of ten percent of university students in 1886/1887, and Jews constituted just short of one percent of the population. As a rule Jews went to university significantly earlier and completed their studies faster than their Christian peers, and as the Prussian statisticians confirmed: „On average Jewish students seem to possess more ability and to develop more diligence than the Christians."

In the school year of 1913/14 the Viennese commercial college teacher Dr. Ottokar Nemecek looked into the educational successes of Christian and Jewish commercial college students. He did not try to establish what percentage of the two groups attended such institutions of higher eduction in the first place (the differences were evident), but how to measure average performance levels. To this end he analysed the school reports of 1539 schoolboys and girls and carried out a variety of additional tests to determine articulacy, memory, and speeds of association and writing.

The tests weighed overwhelmingly in favour of the Jewish pupils, except when it came to marks for comportment and diligence. Nemecek ascribed this to „the greater liveliness of the Jews who as chatterboxes and disturbers of the peace — as every teacher will confirm — stand head and shoulders above the Christian pupils." Despite their lack of discipline and diligence, the Jewish children clearly emerged on top (26:16 percent) in the category of „very good" and „good" marks for overall performance, whereas they hardly featured at all (4:23 percent) in the „average" performance group. In German, French, English and History they achieved consistently better results. The same picture emerged from marks in Mathematics, Chemistry and Physics as well as in Business and Law studies. The reasons Nemecek listed were „the greater maturity of the Jewish pupils in the areas of abstract thinking", mental agility, writing speed, width of vocabulary and emotional alertness. Only in drawing, calligraphy and gymnastics did the Christian children perform better.

Whatever reasons experts gave for the educational advantage of the Jews, the non-Jews felt the difference and reacted violently. In 1880

the liberal member of parliament Ludwig Bambeger talked about the „unusual learning drives“ of the Jews, of „the visible haste“ with which they were catching up on everything they had been denied for so long, and concluded: „Undoubtedly the recrudescence of ill-feeling is closely linked to these things.“
The Social Democrat August Bebel described in a similar way the differing levels of educational zeal among Jews and Christians; in 1912 the difference between stubborn perseverance and quick-witted elasticity became the focal point of Werner Sombart's sociological analysis because he held this to be the principle contributor to the intellectual divide between Jews and Christians, and thus to the modern form of social and envy-driven anti-Semitism. Sombart found that the influence of the Jews was greater „the heavier, the more viscous and the less business-oriented“ the conduct of the surrounding population, and he concluded that on average the Jews „are so much brighter and more bustling than us“. With these words Sombart justified their widespread exclusion from university teaching positions. In the interest of science, he wrote, it was unfortunate that of two applicants the all round „more stupid party“ would almost always be chosen over the Jewish one. Nevertheless, he believed such protective measures were necessary because otherwise „all lectureships and professorships would be occupied by Jews“ whether baptised or unbaptised, it remains the same.“ In Sombart's comments „baptised and unbaptised“ Jews „the fact remains the same“ it becomes obvious where the racial anti-Semitism begins. He based his conclusions on the simple experience that the intellectual superiority of the Jews was no way eradicated by conversion to Christianity.
The „Jewish ingenuity's sanguine, bold humour that borders on the frivolous“ and its „wonderfully agile, sarcastic, skeptical spirit that is impossible to discipline“ incensed the placidly obedient Christian popular majority, as the Social Democrat Karl Kautsky commented and concluded: „The mental qualities of the Jews are the bone of contention.“ The British historian John Foster Fraser scoffed in 1915 that German academics were falling over themselves to keep the Jews out because the competition „between the sons of the North with

their blonde hair and sluggish intellect and the sons of the Orient with their black eyes and alert minds" was so unequal. In other words, the extent to which the latecomers were catching up reflected their own shortcomings in education and dexterity. These shortcomings were becoming embarrassing and could easily be concealed behind racial theory. A good example stems from the Leipzig student Curt Mueller who in 1890 wrote a pamphlet on „Judaism among German students." There were two things he didn't like about his fellow students: they would do anything „to the point of self-sacrifice" for their fellow believers and that in terms of percentages there were „not nearly as many failed Jewish students as there were Germanic." And why? Mueller of course had the answer. The Jews are „more hard working and assiduous" you have to give them that", they „swot like mad at home": „like all money-loving tribes" the Jews eat modestly. Over a glass of beer the Jewish law student speaks about his studies far more than is necessary! He doesn't stop chattering and that impresses people. He understands rapidly but with no depth. Why should he? Like this he gets through his exams in the prescribed time, and Germany is blessed with another Jewish referendarius." Later on they earn fast money as doctors, lawyers and chemists! This is the sort of language that informs every second sentence in Mueller's pamphlet, until he finally chimes in: „Stand up to the Jewish students with superiority and pride!" German racial pride fed exclusively on feelings of inferiority. In 1922 Wilhelm Stapel published his book „Anti-Semitism" for the cultivated, middle-class Jew adversary. If it is determined, he wrote, that our own kind „is being confused to the point of discomfort by another intellectual being, then „the devil take me" I have the right to defend myself in my way, regardless how brilliant and illustrious this other mind may be." Ten years later Stapel spoke out in response to the question of why Jewish quick-wittedness was so bothersome: „There would be no anti-Semitism if the Jews were capable of keeping their mouths shut. They can do everything except keep their mouths shut." In his day this widely read popular philosopher ascribed marvellous qualities to the most inhibited German silences: „grace", „aristocratic nature", „refinement" and „depth".

An incident experienced by philosopher Rudolf Schottlaender in 1936, which he later so relished retelling, took place in proletarian surroundings. Schottlaender had been forced to retreat with his Christian wife and children to the more affordable Berlin district of Heiligensee. The neighbours knew why. Having financial difficulties, he sublet two rooms to a working-class family, whose children went to school together with the children of the SS family across the road, but brought home better school reports. This incensed the racially noble SS mother who shouted over the garden fence in a loud voice: No wonder, when you live with Jews!“
In 1924 Karl Kraus heard an „authentic Germanic lady newspaper seller“ in Berlin, peddling the day's Fridericus at the top of her voice: „Why does the Jew earn more money and faster than the Christian?“ In 1933 Kraus recounts the incident again in „The Third Walpurgis Night“, commenting: „Suddenly I had it, I hit up against the root, I sensed what is so hard to put into words.“ That same year the retired Bavarian civil servant Siegfried Lichtenstaedter described the Nazi Party as the party of social advancement, and drew conclusions from this insight regarding his own future and that of other German Jews. On average, he stated, the Jews in Central and Western Europe held higher positions in society and this was increasingly being held against them by the less mobile non-Jews. The Jews' efforts to catch up and move upwards in society meant their opponents were rapidly growing in number. According to Lichtenstaedter's impressions, such motivated anti-Semites considered the Mosaic religion and the Jewish race as „practically irrelevant“. They were competing for „food, honour and esteem.“ In Lichtenstaedter's mind anti-Semitism was based on social envy, competition and social ambition: if the group of Jews seemed „disproportionately 'happier'„that the others, „why should this not provoke envy and resentment, worries and concern for future in the heads and hearts of the others, as it does all too often in relations between individuals?“
The gnawing envy which the individual is prepared neither to admit to himself nor others — and not only a popular collectivist dream of a life among equals — was what led directly to racial theory. It came right on cue for the oppressed Germans so unhappy with themselves. Maladroit Christian students, businessmen who lacked

ideas or salesmen who had miscalculated could not permanently complain about the superior results of their Jewish rivals. This was not only bad for morale, it also increased the fear of failure. It was an obvious step to transform envy and social anti-Semitism into racial defamation. Racial theory transformed weak Germans plagued by self-doubt and feelings of inferiority into members of a purportedly so strong and intellectually superior collective. Racism is nothing other than the flight into collectivism propelled by weakness.

***

„Warum die Deutschen? Warum die Juden? Gleichheit, Neid und Rassenhass 1800 1933“ (S. Fischer Verlag, August 2011).

- 12-06-2012|**Иван Рангелов**

Златко, книгата на Гьоц Али сигурно е много интересна, но тя засяга периода 1800 -1933. А мен повече ме интересува как се е почнало. Защото според британските историци в Англия например, до 1066 г. присъствието на евреи е несъществуващо или незабележимо, а ето че след това, само след малко повече от 200 г. – към 1275 г. – отношенията се изострят дотам, че се отива към ограничаване на част от възможностите им в бизнеса и по-късно (1290 г.) към пълно изгонване – съвсем официално, с указ!

И пак според британските историци – и противно на това, което ти така самоуверено твърдиш, че било „ясно“ („лихвари, между другото, е имало навсякъде, от всякакви етноси“) – истината е малко по-различна. Малко, но съществено по-различна: и двете средновековни религии – и християнската тогава, и еврейската – са забранявали и осъждали лихварството!

Тънката разлика е, че еврейската религия е забранявала лихварството не изобщо, а САМО МЕЖДУ ЕВРЕИ! Т. е. евреин да лихварства над евреин е било неприемливо – но евреин да лихварства над не-евреин е било ОК според религията на юдаизма!

Защо ти обяснявам всичко това – защото твоят въпрос, който ти е любим и ти го повтаряш („Спасение“ или падение?), на практика е безнадеждно закъснял. Късно е било! И през 1943 г. е било късно, и през 1933 е било късно! А ако се заровим в историята, може да се окаже, че още и през 1275 г. и през 1290 г. също е било ВЕЧЕ късно!

Късно е било тогава за спасение! ПО-РАНО, много ПО-РАНО е трябвало да се мисли – който има глава, да мисли – кое, как да се направи така, че да не се изострят чак дотам отношенията! И от двете страни е трябвало по-рано да се мисли! Сам виждаш, че през Втората световна война цялата мобилизирана военна сила на толкова държави-съюзени пак не стига, пак НЕ УСПЯВА да спаси евреите (или спасява много малка част – ей тъй, колкото да има сега кой да си изтъква някакви заслуги)!

А ти си седнал да питаш конкретно нас, българите: „Вие, драги, спасихте ли си евреите? Ако не изцяло – защо? Не ви ли е неудобно? Не е ли това едно никакво спасение, не е ли това вашето падение?“ – и други такива абсурдни въпроси.

За да разбереш как аз гледам на тези неща, ще ти кажа, че когато аз, като българин, съм в чужбина, аз гледам да не създавам проблеми! Аз гледам да не правя прекалено впечатление. Аз гледам да си върша работата – и дори и в даден момент да ми се струва, че хората отсреща са тъпи, аз гледам да не им показвам, че ги мисля за тъпи. И ще съм по-спокоен, ако и останалите българи са като мен. На мен щеше да ми е много неудобно, ако нещата се развият така, че примерно, специално по отношение на българите бъдат въведени някакви специални мерки! Ама заслужено ли било, незаслужено ли – аз ти казвам, че на мен щеше да ми е неудобно, ако поведението на нас, българите, в чужбина, беше такова, че да доведе до надигане на някакви масови настроения конкретно срещу нас като народ.

- 12-06-2012|**Златко**

Иване, преследването на евреите в християнска средновековна Европа е било повсеместно – изключения не са ми познати, освен примерно женитбата на нашия Иван Александър за (покръстената) Сара, майката на Иван Страцимир и Иван Шишман, което се посреща с голямо неодобрение навсякъде по онова време. Единствените места, където евреите са могли да живеят повече или по-малко нормално, са били ислямските владения – първо халифатите в днешна Испания, после Османската империя. Така че, като търсиш корените, поне ги търси истински дълбоко. Не може цял един етнос да бъде нарочен за жертвено агне (мътиш ми, не мътиш, ще те ям), а наш Иван да дойде така хиляда години по-късно и да твърди, че е открил разковничето в действията на самите евреи. Изобщо, да водим тук с теб някакъв разговор, който ми

напомня притчата за слепците, опипващи слона, ми се струва дребнаво и непродуктивно. Ти тръгваш по (според мен) възможно най-абсурдната от всички възможни линии на аргументиране – чрез търсене на някакви ранноисторически свидетелства за първична „вина“ на еврейския етнос – нещо, което е до такава степен архаично, та според мен граничи с абсурд, особено в наше време. Именно оттук идва и ужаса ми от целия този разговор, все едно двамата с теб сега се пазарим за цената на неща като шаяци и гайтани. За да бъда откровен, чувствам се толкова неудобно от целия този разговор, та направо се чудя защо го водя. Може би защото все пак поднасяш някакви аргументи, колкото и от преди потопа да ми се струват.

Причините за традиционното преследване на евреите из цяла Европа най-вероятно се крият в изключителната религиозна нетолерантност на цялото ранно християнство – за разлика и в противоположност на исляма, който преследва само политеистичните религии, но не и монотеистичните. В момента, в който най-тежкото преследване престава – някъде в началото на 19 век – евреите просто за отрицателно време постигат невероятни резултати и в бизнес, и в наука, и в култура, навсякъде в цивилизована Европа – което е и основната причина за модерния, вече не чисто религиозен антисемитизъм. Затова ти и предложих откъса от тази книга. Тя поне все пак представя някаква реална фактическа база, на която човек може да се опре, за да дискутира нещо си. Инак, с твоята методология на свеждане на проблема до някаква форма на първороден грях, единствената ми реакция е да се питам къде се намирам всъщност и в кой свят ми е мястото, като „своите“ комай са ми по-чужди от чуждите... Но това, да речем, си е мой проблем.

И все пак Иване, за да стигнем до някаква форма на конкретност – да смятам ли сега, че твоето „късно е било“ означава, че по принцип ти смяташ икономическото унищожение на българските (и физическото – на европейските) евреи по някакъв начин за неизбежно, да не кажа дори оправдано? Щото предците им били лихвари, примерно... Ей това са парадоксите на българско мислене, които ме изправят на задни копита, честно казано. И единственият въпрос, който ми идва на ума в такива случаи е „как ще ги стигнем американците, като бягаме в напълно различни посоки?“ Как ще станем част от Европа, като мисленето ни, дори и с владеене на езици, дори и с днешния достъп до информация и всичко, си остава мислене отпреди стотина години? Не че в такива

въпроси има някакъв смисъл, но по дяволите, да се родиш сто години ПРЕДИ времето си, според мен е възможно най-тежкото наказание, което може да се наложи на някое мислещо същество. Господ да ни е на помощ и на двамата, Иване!

- 13-06-2012|**Иван Рангелов**

Златко, напълно те разбирам, че се чувстваш неудобно от целия разговор – това е много типично за нашето съвремие, всички ние просто не сме свикнали да говорим за евреите като ... като за всеки друг народ, най-просто казано. Всички ние, и евреи, и не-евреи, като че ли някак вече сме се примирили, че евреите са винаги нещо много специално, че когато става въпрос за евреи, винаги трябва много да внимаваш какво точно казваш, и т. н.

Разбира се, тази скованост на разговора, а тя се превръща и в скованост на мисленето, с нищо не помага да бъдат решени реалните проблеми.

Ще се опитам да бъда кратък.

Когато споменаваш за някаква „изключителна религиозна нетолерантност на цялото ранно християнство“ би трябвало да си наясно, че такава въображаема „нетолерантност“ просто НЕ съществува! Всъщност, зависи какво точно имаш предвид под „ранно християнство“ – за мен това е християнството ПРЕДИ превръщането му в официална религия на Римската империя (т. е. до около 313 г. – оттам нататък то вече става по-скоро властови инструмент).

Защо директно ти възразявам по въпроса за „изключителната религиозна нетолерантност“ на християнството? Ами много просто: защото християнството е на практика, казано със съвременен език, точно обратното, то е най-“инклузивната“ религия в онзи момент! То затова се и разпространява толкова силно из цялата Римска империя, и то в условията на преследване, и то въпреки наличието към онзи момент на много други конкурентни религии! Обратно на това, религията на евреите е доказано „ексклузивна“. Евреите държат на своята изключителност. Религията на евреите намира много по-слабо разпространение сред народите в Европа (като изключим хазарите на север от Черно море – но това е територия и население, което пак е съмнително доколко може да се приеме, че са част от „европейското“).

Но да се върнем на това, което ти смяташ за безнадеждно „остаряло“ в моето мислене, а именно: „търсене на някакви ранноисторически свидетелства за първична „вина“ на еврейския етнос“.

Дали това е „вина“, не съм сигурен – може би по-скоро е „беда“?

Но го има!

За мен е безспорно, че в основата на всички проблеми, които евреите са имали в Европа през вековете, стои тяхната претенция за собствената им изключителност.

Сега ти сигурно ще кажеш: „Ама те имат основания да претендират за изключителност!“ И ще ми цитираш пак данните от Гьотц Али или от някой друг.

Само че така проблеми в отношенията между народите не се решават! Не може да държиш на собствената си изключителност, и да очакваш, че всички други ще приемат тази твоя изключителност за даденост! Това би трябвало да може всеки нормален човек да го разбере! Или поне да е достатъчно предвидлив да се усети, че ако ти сам държиш на някаква твоя си изключителност, то много вероятно е и хората отсреща в отговор също да си изработят някаква своя си „изключителност“! (И после се чудим, защо ставали войни...)

Но да се върнем и на откъса от Гьотц Али, който според теб дава „някаква реална фактическа база“ за разговор. Първо, в този откъс има и прекалено много, както се казва, „анекдотични свидетелства“ (от типа „една съседка чула друга съседка да казва, че...“). Но по-важно е, че някои части от текста на Г. Али звучат като обосновка на расово превъзходство – на евреите над всички останали. Не знам дали самият Г. Али е евреин или това се дължи на нещо друго – но го има в текста. И друго, много важно, което за щастие също го има в текста (но по-слабо забележимо): реалната фактическа база, която самият Гьотц Али ни представя, ясно говори за „паразитния“ (знам, че не е приятна думата, но не виждам каква друга да употребя) тип съществуване на еврейските общности – дори да вземем само небрежното споменаване в текста, че Германия била за тях „плодоносна почва“ („fertile ground“)...

Ще цитирам съответното място от текста:

„Germany, with its half-hearted reformism, sluggish economic development (until 1870), and strong legal security provided a fertile ground.“

Това изречение е предостатъчно. То ни разкрива нещо, което рядко се признава открито, а именно: че евреите, с целия си характерен начин

на живот и начин на правене на бизнес, всъщност могат да съществуват само там, където вече има поставена някаква друга основа – само там, където вече има поне някакво друго население, към което те да се прилепят и да съществуват покрай него (всъщност „покрай“ е тук може би слаба дума, по-правилно е „върху“...“покрай“ по-скоро съответства на начина на живот на циганите).

Така че когато с възхищение пишеш как „евреите просто за отрицателно време постигат невероятни резултати и в бизнес, и в наука, и в култура, навсякъде в цивилизована Европа“, имай предвид и това: „невероятни резултати“ се постигат там, където има ВЪРХУ КАКВО да ги постигнат...

Ето, авторът Гьотц Али сам споменава, че за да е „плодоносна почвата“ („плодоносна“ за евреите, естествено!), едно от условията е да има там вече изградена „strong legal security“ („силна правна сигурност“) – а всички ние, като българи, особено през последните години, добре знаем колко трудно се постига на дадено място, върху дадена територия, такава правна сигурност! Но, евреите това не ги занимава – те гледат къде вече има натрупана нужната им плодоносна почва, и отиват там... Така че ако ще само това да са създали германците – „силна правна сигурност“ – пак евреите би трябвало во веки веков да са им благодарни!

(Но пък от друга страна вероятно пак това – липсата на такава „силна правна сигурност“ е една от причините, поради които в страни като България, например, евреите, както изглежда, никога не са достигнали в икономиката онези „висоти“, които са достигнали в други страни...)

- 13-06-2012|**Златко**

В последния ти постинг откривам три твърдения, Иване, ще му отговоря в три точки.

Първо: причината за неудобството, което изпитвам, идва не от темата на разговора ни, а от нивото му. На мястото, където живея, да се твърди нещо от рода на „евреите сами са си виновни“ е израз не на политическа некоректност, както мнозина в България смятат, а на чиста простащина. С други думи, ако човек би започнал някакъв подобен разговор тук, реакцията отсреща няма да бъде ужас, ахкане или охкане от „политическата некоректност“, а едно хладно „егати простака!“, последвано от обръщане на гръб и т. н. Никой няма да тръгне да те преследва,

не и на ниво ежедневие, просто хората ще престанат да общуват с теб. Това е днешна Германия, а и голяма част от Европа, плюс Америка.

Второ: в частта, в която се спираш на спецификите на християнството, ти обърквaш две напълно противоположни понятия и умонагласи: толерантност и това, което сам наричаш „инклузивност", тоест „способност за включване". Неправилно използваното от мен понятие „ранно" християнство може и да те е подвело – всъщност онова, което имам пред вид, е пред-конкурентното християнство (преди Реформацията и модерната държава да принудят класическото християнство да приеме толерантността към различни от собствените възгледи и разбирания за света). Но „инклузивността" е точната противоположност на толерантността – тя е желание за и поредица от опити за превръщане на всички наоколо в нещо, подобно на мен самия, а не живот с и в търпимост към техните различия. В това отношение християнската религия е напълно уникална, доколкото тя е единствената от големите световни религии, която си поставя открито целта да превръща всички хора в християни, примерно чрез мисионерската институция, но на първо място чрез цялата си базисна нагласа на пълна нетърпимост към нехристияните, докато е можела да си го позволи (във времената, преди да се сблъска с реална конкуренция, както споменах по-горе). Нито ислямът, нито юдаизмът, да не говорим за будизма, притежават някакви подобни институции, нито някога са провеждали политика на последователно конвертиране на народите, с които са влизали в досег (това е и основната причина за нашето оцеляване като християни, а не митологичната ни „устойчивост" и приказките за Балканджи Йово).

Трето: твърдението, че еврейската претенция за изключителност е водещо основание за антисемитизма, е според мен израз на неосъзнавана комплексираност и усещане за собствена уязвимост и неконкурентоспособност. Какъв би бил проблемът с нечии претенции за изключителност, ако отсрещната страна би се чувствала също толкова (конкуренто)способна и компетентна? Разбира се, че никакъв. В най-добрия случай ще се стигне до (честна) конкуренция, в резултат на която ще се постигне реален прогрес и за двете страни. В реалния, от този свят, случай, некомпетентната и неконкурентоспособна страна ще се опита да утвърди за себе си някаква ситуация на монопол, обвинявайки другата в нарушаване на правилата, които първата страна е наложила веднъж и завинаги. Резултатът от това ще бъде преследване, агресия и социал-

на стагнация – тоест всичко, което наблюдаваме в повечето общества, където няма реална конкуренция на идеи и дейности, в това число и България. От конкуренция, „еврейска“ или не, се страхуват само некомпетентните и неспособните. Реално способните хора и общности могат единствено да я приветстват, тъй като друг мотор за прогреса и добруването просто не съществува. (Приказките за това, че евреите били се нуждаели от някой, който да им осигури „плодоносна почва“ – което на практика е твърдение, обявяващо ги за вид паразити – просто ще пропусна покрай ушите си. Държавата Израел съществува достатъчно дълго време и нейните постижения – икономически, научни и културни, не се нуждаят от особена реклама. А че в страни, където цари всеобща анархия, не може да се очаква от евреите да оправят бакиите, според мен е очевидно. Пак простащина, Иване, поне от моя гледна точка).

Толкова. Не мога да престана да се притеснявам от нивото на този разговор, но пък, следвайки Стефан Стамболов, опитвам да се успокоявам с мисълта, че къща се строи с кал, тоест, че който се страхува да се оцапа, по-добре да не се захваща със строеж.

П. П. Бих искал да поясня, че правя категорична разлика между простащина и глупост. Глупостта е липса на интелект. Простащината е интелект, приложен за малоценни, долнокачествени цели. По принцип тя винаги съществува благодарение на усещането за безнаказаност, а при определени обстоятелства – и за особена успешност, с което я съпровожда обкръжението ѝ. Шоуто на Слави Трифонов е един от по-нагледните примери за това, което имам пред вид, а изразът „простак е, ама му отива“ – едно от по-директните изражения на спецификите на времето, в което живеем.

- 14-06-2012|**Майя Маркова** – защо този текст ме ядосва

Когато чета текст от този тип, от известно време си задавам въпроса: Ако не беше имало гражданско движение в защита на евреите и всички български евреи бяха депортирани, щеше ли авторът да използва за българския народ по-силни думи? (Като всеки въпрос тип „какво би станало, ако“ не можем да дадем надежден отговор, разбира се.)

Не приемам доводите на автора за кавичките; все едно в учебниците по медицина да се слага в кавички всяко лечение, което не помага на 100% от болните. Аз мисля, че добрите дела трябва да се хвалят, насърчават и помнят, за да стават повече. Един важен мотив хората да вър-

шат добри дела е надеждата, че ще бъдат споменавани с добро от съвременници и потомци. За мнозина като автора обаче е толкова важно българският народ да бъде бит по главата, че гражданската доблест на хората, спасили българските евреи, няма никакво значение. Делото на тези хора трябва да бъде омаловажено, а имената им – забравени. Такива неща дотолкова ме ядосват, че не желая да се запозная с изнесените от автора факти, които са важни и интересни.

- 14-06-2012|**Златко**

Майа, сигурно ще направиш най-добре да си купиш книгата и да я прочетеш, защото твоята гледна точка (която очевидно възприемаш като различна) е точно гледната точка на автора (пък и моята). Никой не се опитва да омаловажава делото и заслугите на хората, които действително са заложили всичко и са успели да извършат едно истински героично дело. Прочети отново това изречение от текста:

> *Цитат:*
> *Тъкмо обратното, на следващите страници стъпвам върху разбирането, че няма народ с изконни качества или недъзи, а в историята и в живота има преди всичко личности.*

Онова, което тази книга разрушава, е фалшивата представа за „целокупния български народ“, който, видите ли, бил спасил евреите. „Целокупният български народ“, при цялото ми уважение към собствения корен, най-вече дреме, през по-голямата част от историята си, освен когато му се удаде да си крадне нещо, както примерно в този случай или по време на Възродителния процес. Така че нека не изпадаме във фалшиви патоси и прочие. Ние сме такива, каквито сме, и никакво гримиране няма да ни направи по-значителни. Напротив, истината за делата ни (именно „ни“, защото всеки, който откаже да бъде поставен под щемпела на целокупната българска тегавост, крадливост и апатия, първо ще трябва да го докаже – съжалявам, но така ми се привиждат реалностите нашенски)... та истината за делата ни може единствено да ни помогне – или поне на ония от нас, които са склонни да не приспиват съвестите си дотам, че да приемат съдбата си на „българи“ като нещо неизбежно. Да обичаш България и рода си не означава да храниш флашиви образи за тях и себе си. Човек трябва да бъде строг към ближните и безпощаден – към себе си. В това е единственият шанс за морално или каквото и да е друго спасение. (А когато падне – което също е неизбежна част от

човешката съдба – трябва да намери силите за честно признание, молба за прошка и работа за изкупление. Друг път няма.)

Няма нации-герои, има само личности, които (при определени обстоятелства) успяват да надмогнат нищожността на човешкото си битие. Така е навсякъде, така е и при нас.

- 14-06-2012|**Майя Маркова** – Добре, че е така!

Радвам се, че съм се подвела по кавичките в заглавието – явно те са само реторичен похват на автора. Впрочем и аз понякога нарочно слагам провокативни заглавия, неотговарящи съвсем на съдържанието, с надежда да заинтригувам някого.

- 15-06-2012|**Иван Рангелов**

Това вероятно е някаква действително „интелигентска“ черта на личността – хората му отварят очите за неща, които той сам би бил неспособен да види (поради собствена идейна ограниченост) – а в отговор той се чуди как точно да нарече събеседниците си – дали „глупаци“ или „простаци“ – и след като му става ясно, че не върви да ги нарече „глупаци“, човекът се примирява – и ги нарича само „простаци“...

Да, за теб става въпрос, Златко!

Това, което ти твърдиш за религиите („Нито ислямът, нито юдаизмът, да не говорим за будизма, притежават някакви подобни институции, нито някога са провеждали политика на последователно конвертиране на народите, с които са влизали в досег“), е абсолютно невярно!

„Политика на последователно конвертиране“ е нещо, характерно за всяка от изброените от теб религии, нарича се с думата „прозелитизъм“.

Има си изследвания по въпроса, например: „Jewish proselytism – a phenomenon in the religious history of early medieval Europe“, от Norman Golb от University of Chicago, ще го намериш в Интернет, напълно свободно достъпно е.

Или, хайде, за да не те затруднявам да четеш такива сложни и дълги текстове, може просто да погледнеш схемичката, дадена в Уикипедия под заглавие „Buddhist proselytism at the time of king Ashoka (260-218 BC), according to the Edicts of Ashoka“

Да не говорим пък за по-актуалната съвременна проблематика на „Saudi Proselytism in North Africa: An Interpretive Study of Wahhabi Religious Expansion in the Arab Maghreb“ by Michael Marcusa.

Така че всичките ти приказки по-надолу за това как който се страхувал от конкуренцията, бил такъв и онакъв, са напълно безпочвени – към момента, в който християнството започва да се разпространява, е имало реална конкуренция. И самият факт, че християнството надделява в тази конкуренция, и то ПРЕДИ да бъде обявено за официална религия, е предостатъчен. (Всъщност то именно затова е и било избрано от управляващите в Рим за официална религия – защото те, след всичките си опити да го изкоренят, постепенно осъзнават, че всъщност християнството е по-силно от останалите налични в империята религии!)

И ти, ако беше истински либерал, щеше сам да видиш и сам да посочиш факта, че християнството надделява в Европа именно защото то е по-ЛИБЕРАЛНАТА религия в сравнение с останалите! (И особено в сравнение с юдаизма).

Ти твърдиш, че „толерантност“ и „инклузивност“ били „противоположни“ – а здравият разум, или, ако щеш, историческият опит, показва, че по скоро едното е предусловие за другото: ако една религия първо сама по себе си не е достатъчно толерантна, тя няма как да стане инклузивна! Ако една религия поставя прекалено много изисквания към тези, които евентуално биха пожелали да станат нейни последователи, тя няма как да придобие широко разпространение!

Изобщо добре би било либералните интелектуалци да имат малко повече усет за някаква идейна последователност. Като си заел някаква позиция, поне имай достойнството да я отстояваш последователно.

Защото иначе се изпада в някакви абсурдни ситуации.

Ето сега Златко по-горе се позовава на думи на автора Румен Аврамов „на следващите страници стъпвам върху разбирането, че няма народ с изконни качества или недъзи, а в историята и в живота има преди всичко личности“.

ОК, аз лично не съм съгласен, че „в историята и в живота има преди всичко личности“ – но добре, нека за нуждите на дискусията да приемем, че е така.

Само няколко реда по-надолу пак същият Златко обаче обръща нещата наопаки. Това, че „целокупния български народ“, бил спасил евреите, е за него „фалшива представа“ – но виж, това, че същият този целокупен български народ е носител на негативни качества („целокупната българска тегавост, крадливост и апатия“) – това за него е безспорна реалност...

Значи, какво се получава: ако е за нещо добро, то там не народът има принос, там личностите са решаващи. А ако е за нещо лошо, то вече там именно народът целокупно е виновен, личностите нямат никакво значение...

- 15-06-2012|**Златко**

Прозелитизъм и масово покръстване са две различни неща, Иване. Всяка религия, по самото си естество на вяра и учение, се опитва да печели привърженици. Разликата между отделните религии е в начина, по който се провеждат тези опити. Не са ми познати „опити“ на други религии с мащабите на масовото конвертиране към християнство, което европейските колонизатори провеждат в абсолютно всички страни, където стъпят (поради което някои от страните, като например Япония, се затварят напълно за европейско присъствие в течение на векове; по-малко способните на самозащита, като американски индианци, африканско коренно население, австралийски аборигени или жители на различните архипелази, открити от европейците, биват похристиянчени или унищожени; именно така – в случаите, в които те НЕ СА похриотиянчени, това се прави изключително по икономически причини – за да могат да бъдат директно използвани като стока, под формата на безплатна работна ръка в сребърните мини в Андите или просто продадени като роби, в Африка). Нищо подобно при исляма, будизма или юдаизма. Да твърдиш, че прозелитизмът и политиката на целенасочено конвертиране (и отчасти унищожение) е едно и също, е израз, нали знаеш на какво?

А за българския народ, какво да ти кажа. Човек брули най-много ония, които са му най-близки. Така че, ако ще търсиш някаква „идейна последователност“ в нещата, които пиша за „народа“... (Впрочем, кой е той, Иване? Ти ли си това, можеш ли да ми кажеш? Обожавам ситуациите, в които започваш да говориш тук като представител на „народа“. Още малко и ще се почувствам като в Народното събрание.)

Но ние пак нещо започнахме да преливаме от пусто в празно. Я да се върнем на онова, което аз по едно време нарекох „простащина“, какво ще кажеш? Сами ли са виновни евреите за Холокоста? Я стига си го усуквал, изплюй най-после камъчето!

- 15-06-2012|**Златко**

Ах да, за християнството – ранно и не чак толкова... Нали ти е ясно, че има разлика между ранната християнска религия и християнската църква отпреди Реформацията и модерната държава? Че ранното християнство е една много привлекателна и, щом ти харесва да го определяш така – либерална – религия – ОК, защо не? Но да ми твърдиш, че то е едно и също с **християнската институция**, особено в различните ѝ превъплъщения като мощен участник в борбите за власт и влияние през цялата пред-модерна история на Европа и света... Не ти ли се струва, че нещо пак започнахме да си говорим като в кръчма, какво ще кажеш? Посочи ми нещо подобно на това в някоя друга религия – и аз ще ти повярвам, че ГУЛАГ и, примерно, идеите на Сен Симон, са едно и също нещо...

- 15-06-2012|**Иван Рангелов**

Добре, ще се заемем и с въпроса, на който ти, Златко, най-много държиш.

Разбира се, за мен е най-лесно да ти отговоря изцяло в твой стил.

А именно: щом за българския народ, според теб, са характерни някакви негативни качества (като например: „целокупната българска тегавост, крадливост и апатия"), които са причина за определена „съдба"(отново съзнателно слагам дума, която ти сам използваш), то много ли ще те учуди, ако кажем, че и за други народи пък са характерни някакви други негативни качества (които са причина за друга съдба)?

Толкова ли „просташко" ще ти се стори, ако приемем, че наред с другите народи дори и един такъв народ като еврейският също има някакви такива негативни качества? (Можем да се опитаме да ги изброим по твоята формула: „целокупната еврейска ...вост, ...вост и ...ия")

(Или ти отново ще застанеш на позицията, че когато става въпрос за негативни качества, то само и единствено българският народ може да има такива?)

- 17-06-2012|**Симеон Стаменов**

Подписаните с името Златко (в отговори към Ив. Р.) признания: „в кой свят ми е мястото като „своите" комай са ми по-чужди от чуждите"

и „Човек брули най-много ония, които са му най-близки"

на едно лице ли принадлежат или става дума за неосъзнато раздвояване на личността?

- 18-06-2012|**Златко** – re:

  Златко писа:

  Всички ние до такава степен сме свикнали с твърдението за „спасяването“ на българските евреи, че почти не ни минава през ума да си зададем простичкия въпрос: „добре де, щом сме ги спасили, защо тогава те с такава готовност са напуснали страната-спасителка само няколко години по-късно? И дали страхът от комунистите е достатъчен като обяснение?

  Обширният труд на Румен Аврамов — първи по рода си у нас — показва ясно, убедително и без емоции до каква степен „спасението“ всъщност е било един вид последна милост, подхвърлена на 50.000 души, които преди това — по закон български, о, да! — са били обрани до шушка, оставени без каквито и да е граждански права или дори право на собственост, за да можем след това ние, печелившите от масовия обир, да се тупаме в гърдите и да се гордеем.

  Паралелите с „Възродителния процес“ са повече от очевидни...

  Да живеят спасителите!

Най-после се получи и един първи съдържателен коментар, от господин Леон Бенатов, от София. Прилагам го тук, тъй като самият господин Бенатов е имал технически трудности.

И така:

ПО ПОВОД КНИГАТА НА РУМЕН АВРАМОВ- „СПАСЕНИЕ“ И ПАДЕНИЕ

Господин Енев, в коментара си към за книгата на Румен Аврамов вие тръгвате по елементарното опростенческо тълкуване на фактите относно съдбата на българските евреи от територията на царство България. Р. Аврамов се задоволява да излага множество архивни документи в ненужни подробности, относно прилагането на Закона за защита на нацията (ЗЗН). Нито вие нито той си правите труда да анализирате какви са били другите алтернативи на българското правителство по това време. Да бяхте разсъждавали върху поне един архивен документ, например:

За външния натиск и съпротивата на цар Борис III срещу ЗЗН царският съветник Любомир Лулчев пише в дневника си,: „**АЗ** (царя) **МНОГО ОТЛАГАХ И НЕ ИСКАХ ДА ГО ПРАВИМ И НИЕ**, но сега вече, след като го имат в Румъния, Унгария и даже във Франция, **РЕШИХ, ЧЕ Е ПО-ДОБРЕ ДА СЕ НАПРАВИ ОТ НАС, ОТКОЛКОТО ДА НИ ГО НАЛО-

ЖАТ. ТОВА, РАЗБИРА СЕ, Е ПО-ХУБАВО, но нека бъде справедлив и да затваря вратата за произволи“

Главните букви в текста са от мен и те показват същността на проблема. Всички останали действия, като депортирането на евреите от Беломорието, Македония, град Пирот, опитът за депортиране на „нежеланите евреи“ от царство България, прибирането на мъжете в трудови войски (като оправдание пред Германия), облагането с еднократен данък от 20-25%, изселването на евреите от София в провинцията, носенето на жълти значки и много други са в изпълнение на подзаконовите нормативни актове към този закон. Архивите показват и много други документи показващи нежеланието на българското правителство да изпълнява повелите на нацистка Германия.

За друга алтернатива – ето ви примера на нашия съсед Югославия. Техният крал (правителство) е следвало политика подобна на тази на България. И 25 дни след България те се присъединяват към тристранния пакт (25 март 1943). Но на 27 март 1943 под давление на Москва или Лондон в Белград е извършен преврат и на 6 април 1943 немските войски през България навлизат в Югославия.

Не е било алтернатива и акцията „Соболев“ през 1940 г. СССР не е могъл да осигури безопасност на България, тъй като немските войски са били вече в Румъния.

Министърът на културата при правителството на Тодор Живков-професор Илчо Димитров, през социализма е изказал предположение, че декларацията на 43 народни представители начело с Димитър Пешев срещу депортирането на българските евреи е била поискана от царя за оправдание пред Хитлер за „отложената“ депортация на около 8000 евреи от царство България.

Защо не си зададете въпроса защо при наличието на цялата власт над средствата за масова информация, царят не е публикувал или правил антисемитски изказвания, с изключение само на едно- това на 15 април 1943 пред светия синод. Много е важно да се анализира момента. На 31 март и 1 април 1943 царят е извикан в Берлин за шести път. Вероятно е трябвало да дава обяснения за провалената депортация на 8000 български евреи. След завръщането си в присъствието на своя министър председател пред светия синод той прави това единствено антисемитско изказване. С положителност той е знаел, че думите му ще бъдат докладвани в Берлин.

Защо при повторния опит за депортиране на български евреи през месец май 1943, от предложените му два варианта, той не е избрал вариант „А“ за депортация?

Елементарните обяснения, за уплаха от развоя на войната не издържат. Вижте примера за Унгария където от април 1944 до март 1945 евреите са били унищожавани, под тътена на настъпващите войски на червената армия.

През 1943 аз съм бил 5 годишно дете и заедно със семейството ми бяхме изселени от София в Провадия. С този акт Комисарството по еврейските въпроси без да е планирало е направило голямо добро на изселените евреи. Избягнахме бомбардировките и сред тези 852 загинали в София предполагам, че почти няма евреи.

Като съвременник на тези събития, считам че съм в правото си да изкажа мнението си. И това, че аз съм жив и създадох поколение го дължа единствено на мъдрата политика на българския цар Борис III, подкрепен от част българските интелектуалци, православната църква като официална институция и част от българските политици.

Господин Аврамов, може да преписва архивите, но му препоръчвам да се опита да анализира предпоставките за създаване на различните документи, без да е предварително обременен от идеология.

На въпроса- защо „спасените“ напуснаха България през 1948-1949. В България имаше силно ционистическо движение. При създаването на държавата Израел първи тръгнаха ционистите. След тях, за да не се разкъсват семейните връзки техните роднини и след това стадното чувство надделя. Ограниченията върху частния бизнес, червеният терор, споменните за тежките години по време на войната, недоимъкът след войната също са допринесли 90% от евреите да направят избора си към държавата Израел.

Леон Бенатов от София 11 юни 2012

- 18-06-2012|**blag009** – Да бе...

1. Кой все пак е конвоирал евреите от Македония и Гърция.

2. Били добре приети в ислямският свят, НОООООО защо сега ислямският свят иска да ги затрие ... ЗАЩОТО си прават държава.

3. Постиженията на германският евреин е постижение на Германия, Айнщайн е продукт на немската култура, не на ДЪРЖАНАТА ИЗРАЕЛ.

4. Не знаех Златко, че имаш ЗАДНИ КОПИТА „Ей това са парадоксите на българско мислене, които ме изправят на задни копита, честно казано.“

5. Иване говориш за либерализма на християнството, чел съм че философията на исляма е още по либерална. Джихата на терористе, е всъщност вътрешната борба на варващия против изкушения и т. н. Парадокса е, ако Римската империя е можала да избира м/у християнството и исляма кое ще предпочете.

6. Не дай поже да кажеш, че Маркс, Ленин са евреи, Да кажеш, че дядото на Хитлер е евреини и отиде коня в речката.

7. За мен да спора с комунист и „евреин“ е безмислена. Имам си една поговорка за случая „На Блаже и Моше, държавата все гледа да ИМ го натресе“!

Кибик Блаже

- 18-06-2012|**Златко**

Както вече писах в отговора си до господин Бенатов, самият аз намирам аргументите му неубедителни, по следните причини:

Първо, в този текст става дума за опитите на обикновените българи от онова време да се възползват от ситуацията на евреите, както и механизмите на привикване към живота със злото и несправедливостта, които без съмнение в някаква степен са подготвили почвата за по-късните и далеч по-мащабни акции на комунистическите правителства. В такъв смисъл примерите за мотивите на „добрия“ цар и неговото правителство, което е въвело ЗЗН единствено под натиска на Германия, ми звучат силно разкрасителски. Иван Рангелов тук ни дава великолепен пример за българския тип антисемитизъм, който се крие под общи фрази, само за да стигне накрая до заключението „абе нямам нищо против евреите, но ако можеше така някак да ги няма, щото дразнят“. Предполагам, че винаги е било същото: някакъв вид дремеща агресивност и жажда за „чуждото“, която само дебне възможност да се прояви и развихри (същото стана и по време на Възродителния процес, пред очите на всички ни). В Югославия, разбира се, нещата достигнаха форми, каквито никога не са достигали у нас, но аз не съм уверен, че те са невъзможни в България. Въпрос на обстоятелства.

Второ: преклонението пред „мъдрата политика на българския цар Борис“ игнорира факта, че и сред останалите немски съюзници е има-

ло съпротива срещу мерките за директно унищожение на евреите (както в Италия, така и в Унгария депортациите започват едва СЛЕД като тези страни са окупирани от немците – за мен няма съмнение, че при едно по-друго развитие на войната същото щеше да се случи и в България). Така че самият аз не мога да взема на сериозно твърденията за „добричкия“ цар.

В мейловете, които разменихме с господин Бенатов, го запитах дали е имало някакви опити за реституция на еврейското имущество след 9 септември, на което получих следния отговор:

> *Цитат:*
> *Всички предприятия собственост на евреи са им били върнати. Върнати са били и жилищата и недвижимата собственост. Отблокирани са били сметките им в БНБ. Остава открит въпроса за връщането на еднократния данък от 20- 25% върху имуществото. Правителството е отпуснало известна сума, която да се разпредели еврейската консистория. Моят баща не е получил нищо. Ще ви дам пример с моето семейство. Когато се завърнахме в София от изселването в град Провадия в апартамента липсваше обзавеждането. Баща ми съгласно действащото по време на войната законодателство беше определил за пълномощник негов познат от Костинброд — Никола и той беше опразнил апартамента, вероятно мислейки, че няма да се върнем. Баща ми си поиска вещите и скоро каруца с вещите се спря пред кооперацията ни на улица „Братя Миладинови“ 25. Върна почти всичко. Но липсваше един масивен гардероб. Портиерката каза, че го е взел съдържателят на един магазин от кооперацията, баща ми се обади в милицията и след часове гардеробът беше докаран и качен на втория етаж.*

Като изключим директните спомени на господин Бенатов, които не подлагам на съмнение, твърдението, че „всички предприятия собственост на евреи са им били върнати“ ме изпълва с недоверие. Но тъй като не познавам материята, не мога да кажа нищо. Могат ли тук да се намесят по-компетентни хора? Въпросът е важен, тъй като от това зависи поне донякъде отговора на въпроса защо евреите напускат толкова масово България след войната.

- 18-06-2012|**Майя Маркова** – re:

  Златко писа:

  ...И сред останалите немски съюзници е имало съпротива срещу мерките за директно унищожение на евреите (както в Италия, така и в Унгария депортациите започват едва СЛЕД като тези страни са окупирани от немците – за мен няма съмнение, че при едно по-друго развитие на войната същото щеше да се случи и в България).

Това е съвсем вярно, но то за мен значи само, че и хората, управлявали другите европейски страни-съюзнички на Германия, не са били чак толкова черни, колкото ги изкарват.

- 18-06-2012|**blag009** – „В търсене на нацистите"-X епизод

Бих препоръчал на Златко да погледа във Viasat History – поредицата „В търсене на нацистите"-X епизод и да ми каже, започва ли най после отрезняването в броя на жертвите в лагерите на смъртта. Записах си следните дани. Германия 200 хил. евреи, Австрия 180 хил. Полша 3.2 милн. евреи които са живеели тогава, общо загинали в лагерите 5 млн. ПЕТ милиона евреи.

Но Златко, не може един Соломон Паси бивш министър на Вн. Р. да ми казва „Майната му на православието"? Така, че колкото и да ВИ е мъчно ... спасихме Ви, и пред угрозата от мустакатият грузинският евреин Сталин, и условието, че трябва все пак ЗАСЕЛНИЦИ на Държавата Израел, за което СИ платихте на комунистите, сега да НИ говорите врели не кипели ... не знам чадо.

Както сте я подкарали, май е вярна поговорката „Че евреите не остават не наказано ДОБРО"!

Попитах в един форум един дали е комунист(едно на ръка, че се изказа провокационно за спасението на евреите) Отговори ме че е евреин. Отговорих му „Че АЗЪ-БЛАЖЕ съм българин и скромен, скромен създател на БИБЛЕЙСКИ НАРОДИ"!!

ПП. Говориш за цар Шишман и Сара, но нищо не казваш за Сюлейман Паша(Соломон Леви) избил 14-15 хил. българи в Стара Загора. И на него ли да издигнеме паметник?

- 19-06-2012|**Иван Рангелов**

БЛАЖЕ, то, честно казано, много по-важен от въпроса колко точно евреи са станали жертва е другият въпрос: колко точно евреи са СЕ жертвали (себе си!), за да спасят с оръжие в ръка СВОИТЕ сънародници (поне)... Уви, ТАЗИ цифра е по-важна – и много по-малка – и много по-тъжна...

- 19-06-2012|**blag009**

Ванка както и по-горе казах безмислено е да спориш с такива като Златко, Румен и т. н. Като чета Златко ... прави такива свободни съчинения за БЪЛГАРИТЕ, че горкия не се усеща. Ако иска Златко мога да МУ извада цитатите. Особено това ме подразни „В Югославия, разбира се, нещата достигнаха форми, каквито никога не са достигали у нас, но **аз не съм уверен**, че те са **невъзможни в България**. Въпрос на обстоятелства“.

Затова намесих Соломон Леви(Сюлейман Паша).

Питаш „колко точно евреи са СЕ жертвали (себе си!), за да спасят с оръжие в ръка СВОИТЕ сънародници (поне)..“

Доколкото съм чел, почти 50 % от бойните групи в София преди девети са от евреи.

Гледах един ... все пак смешен филм, как американски евреи, правят диверсии или нещо подобно по време на ВСВ, на територията на Франция при нейната окупация. Просто имаше фрази, които СЕ казват след края на ВСВ, не по нейно време.

Не виждам кое е СРАМНОТО за евреите, че сме ги спасили или не сме ги натоварили на влаковете към Дахау, та търсат под вола теле, че сме виновни за евреите в Македония и Северна Гърция. Военното ръководство е БИЛО германско и от там нататък, да ми викат „Вие биете негриге“ си е тъпичко.

Истината е ясна, след девети, ТРЯБВАТ заселници на Държавата Израел и те си „цакат“ парички на комунистите и ... бай бай ...

Трагедията на евреите е, че СЕГА те избиват арабски деца и цивилно население. Не може да изселиш милиони араби от родните ИМ места, да избиеш стотици хилади от тях и да няма някаква съпротива.

Не знам какво ще правят евреите, когато „катюшите“ станат мощни и мобилни и стигнат обсег до примерно 300 км.! Как ШЪ си пазат там 200-300 ядрени глави???

Ако речат да ги използват срещу арабите, американците ЩЕ ги изпепелят първи за нула време ... петрола все още е ТАМ!

Както казваше Сталин КОЛКО са дивизиите на Ватикана. Всичко е малко и недостига на Държавата Израел.

Кибик Блаже

- 24-06-2012|**Д. Димитрова** – ге:

  Златко писа:

  Всички ние до такава степен сме свикнали с твърдението за „спасяването" на българските евреи, че почти не ни минава през ума да си зададем простичкия въпрос: „добре де, щом сме ги спасили, защо тогава те с такава готовност са напуснали страната-спасителка само няколко години по-късно? И дали страхът от комунистите е достатъчен като обяснение?

  Обширният труд на Румен Аврамов — първи по рода си у нас — показва ясно, убедително и без емоции до каква степен „спасението" всъщност е било един вид последна милост, подхвърлена на 50.000 души, които преди това — по закон български, о, да! — са били обрани до шушка, оставени без каквито и да е граждански права или дори право на собственост, за да можем след това ние, печелившите от масовия обир, да се тупаме в гърдите и да се гордеем.

Паралелите с „Възродителния процес" са повече от очевидни... Да живеят спасителите!

Евреите, които не напускат България през 1948 г. са били комунисти и ако Енев беше прочел малко повече щеше да го знае.

Печелившите от „масовия обир" са комунистите, сиреч част от евреите също са се гордеели и същевременно внушавали чувство за вина именно на обществото, което ги е спасило.

Затова и сега наследниците на същите евреи (вече дълбоко набожни, разбира се) се сещат за депортираните евреи от Македония.

Е, къде бяха техните представители по онова време, за да ги защитят? Къде е било т. н. гражданско общество в администрираните от България зони?

И въобще някой смеел ли е да се съпротивлява на немските власти в Гърция и Македония, но затова пък комунистическа България дълго време плащаше репарации на същите евреи и страни.

- 24-06-2012|**Златко** – ге: ге:

  Д. Димитрова писа:
  И въобще някой смеел ли е да се съпротивлява на немските власти в Гърция и Македония...

Италианците например. От окупираните от Италия гръцки територии не са депортирани евреи. Значи може, и още как...

- 25-06-2012|**Симеон Стаменов**

Зл. Енев писа: Италианците например. От окупираните от Италия гръцки територии не са депортирани евреи. Значи може и още как...

Обущарю, не по-високо от обувката. В арията Рим, Берлин и Токио няма място за София. Що ли?

- 25-06-2012|**Иван Рангелов**

„Значи може, и още как...“, пише Златко. Един вид: италианците са спасили евреите в своята окупационна зона, СЛЕДОВАТЕЛНО и българите са могли да спасят евреите в своята зона...

Всичко това по-горе, целият подход на Златко към този въпрос, е наистина изумителен.

Аз съм чел ГРЪЦКИ изследвания, в които се споменава, че „Гърция се отличава позорно от други окупирани от нацистите страни с това, че в Холокоста тя е загубила най-голям процент от своето еврейско население – 87% от гръцките евреи са били погубени...“

Т. е. според тези гръцки изследвания, именно гърците не са успяли (в сравнение с други народи в Европа) да спасят по-голяма част от своите евреи – но от гледна точка на Златко, разбира се, именно българите са тези, които трябва сега да се срамуват, че не са успели да спасят гръцките евреи...

Нека припомним на Златко (и на други хора, които прибързват да обвиняват собствения си народ) някои основни факти: към момента на окупирането на Гърция от Нацистка Германия, на територия на Гърция е

имало около 77,600 евреи (ако броим и тези на островите Родос и Кос, които преди това са окупирани от Италия, евреите в Гърция стават 78,400).

От тях 56 хил. живеят в Солун, и съставляват една трета от населението на този стар търговски и пристанищен център.

Когато Гърция не успява да спре (дори и с пряка военна помощ от Англия!) нахлуването на германците, тя е разделена на три окупационни зони: германска, италианска и българска. Германците окупират не много на брой и не големи, но най-важните райони: Атина, Солун и някои острови с военно-стратегическо значение, включително и част от о. Крит. (Т. е. в германската окупационна зона попада почти цялото еврейско население на тогавашна Гърция).

Почти цялата останала територия на Гърция (главно селска, т. е. слабо населена с евреи) е окупирана от Италия. За България е оставена само една малка част – префектурите „Драма", „Кавала", „Родопа" и „Серес".

И, тъй като Златко е особено чувствителен на тема „предразсъдъци", „нетолерантост", и т. н. (и особено към темата кой към кого изпитвал подобни „чувства"), специално за него ще цитирам какво изречение имае, вмъкнато (ни в клин, ни в ръкав) в англоезичната версия на Уикипедия по този въпрос: „The Greeks never thought highly of the Bulgarians, considering them uncultured barbarians." („Гърците никога не са имали високо мнение за българите, смятайки ги за некултурни варвари.")

Та прочитайки това, аз се замислих: щом гърците в Гърция са смятали нас, българите, за „некултурни варвари", какво ли ще да е било пък отношението на самите евреи в Гърция към нас, българите? (Защото нали, според Златко и според цитирания от него Гьотц Али, евреите са непременно нещо „по"-така, те са „по"-образовани, „по"-умни, абе изобщо: те са винаги „по-" – и от германците, и от гърците, че какво остава от българите...)

- 25-06-2012|**Д. Димитрова** – re: re: re:
  Цитат:
  Италианците например. От окупираните от Италия гръцки територии не са депортирани евреи. Значи може, и още как...

Г-н Енев най-добре е да прочетете отново историята на ВСВ, белким си припомните някои подробности за участието на Италия в нея, и особено в Гърция.

Препоръчвам Ви горещо книгата на Рафаел Камхи, а може и да надникнете във форума де. зората. де (част „национализъм“), в екстрем-пойнт. ком и прочие, където чудесно са подредени доста статии и/или откъси от проучвания, спомени, книги по въпросната тема.

Всъщност в нета са публикувани множество материали на различни езици, които щяха да Ви помогнат да се самообразовате и по този въпрос.

- 26-06-2012|**Златко**

Благодаря за поученията, госпожо Димитрова. Обичам да си имам работа със специалисти. Впрочем, нека бъдем малко по-конкретни. Ето какво пише например по въпроса в Уикипедия:

> *Цитат:*
> *През март 1943 г. всички евреите от Солун и Тракия са изпратени в Аушвиц и Треблинка, като до лятото на 1943 г. от немската и българска зона евреите са изселени, а тези в италианската зона — не. Еврейските имоти в Солун са поверени на „гръцки пазачи“, които са избрани от специална комисия. През септември 1943 г., след излизането на Италия от войната, евреите от Атина и от бившата италианска зона също са депортирани. За разлика от сефарадите, старите романьотски общности са добре интегрирани в православното гръцкото общество и не могат така лесно да бъдат отделени от местните християни, които по-осторожно се противопоставят на исканията на германските власти. За романьотите се застъпва архиепископът на Атина Дамаскинос, който протестира пред германските военни власти в защита срещу депортацията. Местните еврейски лидери се жалват и до министър-председателя Йоанис Ралис, но той ги отбива като им казва, че евреите от Солун са били признати за виновни в извършването на подривни дейности, и че това е причината, те също да подлежат на депортация. Главният равин на Атина Елиас Барзилай е призован от Департамента по еврейските въпроси да представи списък с имената и адресите на членовете на местната еврейска общност, но той унищожава архивата, след което отправя призив към паството си всеки сам да се спасява като бяга или се крие. По този начин много от местните ев-*

реи се вливат в редиците на ЕАМ-ЕЛАС, присъединявайки се към съпротивата. От своя страна ЕАМ-ЕЛАС помагат на стотици евреи да избягат и да оцелеят по време на войната. Като цяло, най-малко 81% (около 60 000) от еврейското население на Гърция е прокудено или става жертва на войната, като този процент варира от 91% за Солун до „само“ 50% за Атина, и дори по-малко за провинциалните области, като например във Волос е 36%. В българската зона този процент е над 90%, а забележителното е че всичките 275 евреи на остров Закинтос в Йонийско море оцеляват, скрити във вътрешността на острова.

Гърция по време на Втората световна война

Бихте ли ми казали с кои точно твърдения от този цитат не сте съгласна и какво ви кара да мислите така?

- 26-06-2012|**Златко**

Между другото, за един добър алтернативен поглед към съдбата на българските евреи през Втората световна война бих препоръчал на всички документалния филм на Ед Гафни, „Празни вагони“ (Ed Gaffney, „Empty Boxcars“), който се базира на солидна изследователска работа. Ето тук може да се прочете кратко представяне на филма:

Empty boxcars for the Bulgarian Jews

- 26-06-2012|**blag009** – re:

  Д. Димитрова писа:
  а може и да надникнете във форума де. зората. де (част „национализъм“), в екстремпойнт. ком и прочие, където чудесно са подредени доста статии и/или откъси от проучвания, спомени, книги по въпросната тема.
  Всъщност в нета са публикувани множество материали на различни езици, които щяха да Ви помогнат да се самообразовате и по този въпрос.

Не виждам как от един доносчик на ВКР какъвто е **стопанина** да „дей зората“, истина да науча???

Кибик Блаже

- 30-06-2012|**Д. Димитрова** – ге: ге:
  blag009 писа:
  Д. Димитрова писа:
  а може и да надникнете във форума де. зората. де (част „национализъм“), в екстремпойнт. ком и прочие, където чудесно са подредени доста статии и/или откъси от проучвания, спомени, книги по въпросната тема.

Всъщност в нета са публикувани множество материали на различни езици, които щяха да Ви помогнат да се самообразовате и по този въпрос.

Не виждам как от един доносчик на ВКР какъвто е **стопанина** да „дей зората“, истина да науча???

Кибик Блаже

Първо, сигурен ли сте, че е доносник?!

Лично не познавам „стопанина“, но участвувам във форума, защото там има изключително будни и осведомени събеседници и съответно мнения, литература, ценни материали за четене.

Второ: дори и да е, едва ли всички участници и публикувани заглавия са написали от доносници.

- 02-07-2012|**blag009** – Когато взеха да публикуват ...
  blag009 писа:
  Д. Димитрова писа:

  а може и да надникнете във форума де. зората. де
  Първо, сигурен ли сте, че е доносник?!
  Лично не познавам „стопанина“, но участвувам във форума, защото там има изключително будни и осведомени събеседници и съответно мнения, литература, ценни материали за четене.

Второ: дори и да е, едва ли всички участници и публикувани заглавия са написали от доносници.

Когато взеха да публикуват ...списъците на журналистите, СЪЩИЯ си призна какви ги е дробил като ВОЙНИК!

Не съм съдник, проблема е негов, но ... ТОЙ си знае!

Извинявай, че реагирах така ра *стопанина на дий зората*, но ТАМ освен един гол антикомунизъм, нищо полезно не съм научил!

Кибик Блаже

- 12-07-2012|**Георгиев** – ге: ге: ге:

  Златко писа:

  Италианците например. От окупираните от Италия гръцки територии не са депортирани евреи. Значи може, и още как...

Истината е, че евреите в Италия са били изключително интегрирани в обществения живот. Те са били сред първите фашисти (интелектуалци и буржоазия), подкрепили Мусолини още в Римския поход през 1922 г. и много от тях са провъзгласени за герои след войната в Етиопия.

Освен това Мусолини е искал да води самостоятелна фашистка външна политика, а не да бъде буквално сателит на Третия райх. Още повече че е имал любовница еврейка.

След нападението на Сицилия от съюзниците и влизането му в затвора, Германия е принудена да окупира Италия и той тогава изпраща в лагерите 1500 евреи от о-в Родос както и 7600 бедни евреи главно от римското гето.

Та така за Италия и горките бедни хорица. Както обикновено заможните са били вече фашисти – близо до властта или в нея – откупили са се или са избягали извън Европа.

Както в повечето европейски страни се е случило, всъщност.

- 12-07-2012|**Иван Рангелов**

И тъй като тук някъде, пак по страниците на това списание, Златко си позволи да изрази така едно съмнение в мотивите на „добрия“ цар (Борис III), вероятно си струва да уточним някои нещица и във връзка с това.

Истината е, че царят тогава е бил главният фактор в цялото спасяване. Без него едва ли е щяло да се получи „спасяване“ – кавга между ръководните фактори в правителството – това да, но „спасяване“ – едва ли.

Разбира се, МНОГО СПОРНО е доколко тази водеща роля на царя е следствие от някакви негови ПРИНЦИПНИ съображения – и доколко е просто последица от негови ЛИЧНИ обвързаности (с евреи).

В един православен български сайт съответните зависимости на Царя са описани така:

„Приятелските отношения на царя с много семейства от еврейски произход е добре известен. Негови зъболекари са братята Джераси, придворни доставчици са семейство Розенбаум и Мешулам, а представителят на „Пакард“ за България е търговецът Лазар Герон. Най-приближените на царя дворцови служители поддържат близки контакти с еврейски фамилии и личности. Верен на страстта си към прякори, цар Борис нарича Павел Груев „еврейският консул“ поради всичките му приятели: Розенбаум, Елиас, Голдщайн, Бакиш и Бехара.“

(Ако не знаете: Груев е силно приближен на царя, дълго време е началник на неговия кабинет.)

- 24-07-2012|**О. Н. И. Р.** – Защо обезценявате стореното от бълг. народ?

ЗА СПАСЕНИЕТО И ЗА ПАДЕНИЕТО

Тъй като тази тема напоследък нашумя много, нека и да изразя скромното си мнение:

Правят се жалки опити спасението на еврейските граждани, поданици на Царство България, през годините на ВСВ да се омаловажи по всякакъв начин и да се представи режимът преди злокобния девети септември като „монархофашистки“, както и да се **„докаже“**, че българските правителства от онова време са водили антисемитска политика.

Това е толкова далеч от истината и толкова близо до стандартната комунистическа пропаганда от близкото минало, че не би заслужавало внимание, ако в арията на клеветата не се бяха включили хора, които до вчера решително и убедено заклеймяваха ционизма и политиката на Израел въобще и на окупираните територии в частност. Сега същите са се превърнали в глашатаи на „толерантността“ и по-големи защитници на Израел от собствените му граждани.

Как фактически стоят нещата?

До 1941 г. антисемитизмът е въобще тера инкогнита за българското общество – традиционно толерантно към всички религии и раси.

Приемането на Закона за защита на нацията от 25-тото Обикновено народно събрание в края на декември 1940 г. и влизането му в сила на 23 януари 1941 г. внася известна промяна в политиката на правителството. Впрочем, самият закон е насочен повече срещу тайните и небългарски

организации с подривен характер – тези, които не са признати с международни конвенции /например разните интернационали/ – отколкото срещу еврейското население. В чл. 1 от Глава първа, Дял трети се казва: Не се смятат от еврейски произход ония лица, които са родени или ще бъдат родени от заварени от този закон смесени бракове, между приели християнството лица от еврейски произход и лица от български произход и са приели или ще приемат християнството като първа своя религия. По-нататък, в Глава трета на същия дял: чл. 25. Упражняването на свободна професия, търговия (изключая амбулантната) и индустрия от лица от еврейски произход е допустимо за всяка свободна професия, търговия (изключая амбулантната) и индустрия в такъв процент от общия брой на упражняващите тази професия в царството, какъвто е процентът на населението от еврейски произход в страната.

Тези разпоредби по-късно ще дадe повод на митрополит Стефан да освободи всички семейства на покръстени евреи от ограниченията за носене на жълти звезди и макриране или затваряне на техните магазини, както и на самия министър-председател Б. Филов да направи същото за евреите, женени за неевреи.

От особена важност в Закона е Глава втора /Общи ограничения/. чл. 21 гласи:“ Лицата от еврейски произход не могат: да бъдат приемани за български поданици: жените от еврейски произход следват поданството на мъжете си.“ Това фактически създава законова забрана за намеса в съдбата на лица, които не са български поданици – а такива са всички жители от еврейски произход в предадените за администриране от Царство България земи по време на ВСВ. Затова те не могат да бъдат спасени, нито да се правят постъпки за облекчаване на участта им, както става в случая с освобождаването на сръбските войници с македонобългарски произход от немски плен.

От особена важност в Закона е Глава втора /Общи ограничения/. чл. 21 гласи:“ Лицата от еврейски произход не могат: да бъдат приемани за български поданици: жените от еврейски произход следват поданството на мъжете си.“ Това фактически създава законова забрана за намеса в съдбата на лица, които не са български поданици – а такива са всички жители от еврейски произход в предадените за администриране от Царство България земи по време на ВСВ. Затова те не могат да бъдат спасени, нито да се правят постъпки за облекчаване на участта им, както

става в случая с освобождаването на сръбските войници с македонобългарски произход от немски плен.

Приемането на ЗЗН, както и присъединяването на България към Тристранния пакт са решения, взети под силен германски натиск. При това трябва да се отбележи, че влизането в Оста обещава на българите примамливи териториални придобивки, които до голяма степен компенсират историческата несправедливост на договорите от Версай и Ньой. Румъния и Югославия също подписват Пакта, без да им бъдат дадени такива придобивки. Впрочем, и самият Сталин изявява желание да се присъедини към Тристранния пакт, като настоява пред германския посланик в СССР /на 26 ноември 1940 г./ да му бъде отстъпена Финландия, да получи контрол над Проливите и нефтените полета в арабските страни и Иран, а с България да се сключи договор за взаимопомощ и даде правото за разполагане съветски военни бази на наша територия. Хитлер отказва, ала по същото време се провежда прословутата Соболева акция: подривно мероприятие на кремълския сатрап, придружено с моркова за евентуално присъединяване към България на Одрин, Източна Тракия и земите от линията Драма-Кавала. Българските комунисти, верни изпълнители на нарежданията от Москва, изцяло се включват в „патриотичната“ агитация, независимо че скоро преди това са настоявали за признаване на „тракийска нация“, а след няколко години по-късно ще проведат безпримерната си кампания за дебългаризиране на македонските области. Цар Борис и правителството му отхвърлят провокацията, но реалната съветска заплаха ги кара, след няколкомесечно колебание, да подпишат Пакта. Доброволното присъединяване към Оста гарантира запазването независимостта на България, което не след дълго ще ѝ помогне да спаси своето еврейско население от гибел.

- 25-07-2012|**ОНИР** – Още исторически факти по темата

Какви мерки за избавление и облекчаване участта на българските /и не само!/ евреи са предприети в тежкото за това малцинство време между 1941 г. и 1944 г.?

1. 1482 души напускат България с емигрантски визи /над 3% от еврейското население на Царство България/.

2. Световната организация „Адаса“ съдейства за емиграционна квота от 4500 деца и 500 придружители от Румъния и Унгария, но също и от България, по посока Палестина. Постигнато е споразумение за това

между правителствата на България и Великобритания чрез посредничеството на швейцарското посолство в София.

Нацисткият посланик Бекерле, дочул за споразумението, пряко обвинява България, че води преговори зад гърба на Германия и злоупотребява с доверието ѝ /19 февруари 1943 г./. Въпреки всичко, преговорите продължават и през април и страните са пред подписване на споразумението. Тук обаче се намесва одиозната фигура на ерусалимския мюфтия Хадж Амин ал-Хусейни /с резиденция в Берлин/, който изпраща писма до външните министри на Италия, Унгария, Румъния и България с искане да се спре изтеглянето на евреи в Палестина и те да се насочат към концлагерите в Полша. В обръщението си до българския външен министър, мюфтията пише: „Позволявам си да Ви обърна внимание, че ще е уместно и полезно да спрете заминаването на евреи от страната ви и вместо това да ги изпратите на място, където ще са под силен контрол, например в Полша. Така ще избегнете опасността, която те представляват за вас и ще получите признанието на арабските народи“ /6 май 1943 г./. Подложено на двоен натиск, българското правителство, което съвсем наскоро е предотвратило депортацията на поданиците си евреи, се отказва от споразумението.

3. Емиграция на 1000 евреи по морски път, одобрена на 19 юни 1943 г. от българското правителство и поверена на българина Йордан Спасов /срещу собственост на кораба „Марица“/. Провалена отново по германско настояване.

4. Съдействие на чиновниците от консулско-стопанската дирекция: завеждащият Никола Пецев и помощниците му Никола Ванчев, Хари Левисон и Любен Златаров – издавали транзитни визи за Турция по посока Палестина на източноевропейски евреи по своя преценка и без да уведомят Дирекцията на полицията. За период от три години са издадени транзитни визи и са спасени около 1000 евреи.

5. Лично съдействие за издаване на италиански тразитни визи на български и словашки евреи от цар Борис или съпругата му царица Йоанна и с участието на кардинал Анджело Ронкали – бъдещият папа Йоан XIII и на италианския посланик в София. Стефан Груев посочва числото „хиляди“ за словашките евреи.

6. Всенародната акция на депутати, религиозни дейци и общественост, довела до приемането от страна на цар Борис и правителството му на спасителния план за еврейските жители с българско гражданство –

нека да подчертаем: става дума за 6-7 хиляди евреи от Царство България, самоволно включени от комисаря по еврейските въпроси Александър Белев като допълнение към 20 хилядната квота за еврейското население от новите територии, одобрена по тайното споразумение с помощника на Айхман – Т. Данекер и станала причина за избавлението и на останалите евреи – български поданици.

Еманоил Зисман, бивш посланик на Израел в България и един от спасените, седемдесет години по-късно ще заяви: „Ако хуманизмът беше критерий, България трябваше да приеме Европа, а не обратното“. Но някой максималист би казал: „Какво пък толкова?

Ами жълтите звезди, отнетото имущество, трудовите лагери? Ами неспасените, макар и невъзможно да бъдат спасени, евреи от новоприсъединените територии?“ Нека оставим останалите европейски страни: от Норвегия до Гърция и от Холандия до Украйна, където е стъпил нацистки крак и където е имало масово изтребление, депортиране и погроми, и направим сравнение със съседна Сърбия, с близък нам по манталитет, но не и по светоглед народ.

След разгрома на Кралство Югославия /което, между другото, безпричинно напада България в началото на април 1943 г., завземайки Калотина и бомбардирайки София и Кюстендил, при което загиват повече от 60 мирни жители/, на 21 май 1941 г е образувана Независимата държава Сърбия. Девет дни по-късно правителството на Милан Ачимович приема ‘Наредба, која се односи на Јевреје и Цигане’. Напълно приемайки Нюрнбергските расистки закони, Наредбата изисква кандидатите за държавна служба да представят доказателства, че са от сръбска националност и че в семействата им няма лица с еврейска или циганска кръв /двете националности са приравнени/. За изпълнението на тази наредба е взето решение за изграждане на концлагера „Баница“ в Белград, която се осъществява от местната община съвместно с полицията. Охраната на концлагера е поверена на Сръбската държавна стража / СДС/, която е образувана няколко дни след встъпване в длъжност на ново правителство начело с ген. Милан Недич на 29 август същата година. Освен това, на 15 септември с. г. е формирано и образувание на щурмовацте Сръбски доброволческа команда /СДК/, по-късно преобразувано в корпус и вляло се в системата на SS (Serbishes Freiwilligen-Korps der SS). Православната църква също активно сътрудничи на нацистите. Сред подписалите Апела към сръбската нация за лоялност към германските

окупатори са 500 изтъкнати сърби, първите трима – владици. На 30 януари 1942 г. главата на Св. синод на Сръбската православна църква митрополит Йосиф официално забранява покръстването на евреи от сръбски свещеници. С общите усилия на правителство, църква, специални служби, щурмоваците и сръбската общественост, само за една година са унищожени 94% от еврейското население в Сърбия, а през август 1942 г. Белград е обявен за първата европейска столица, прочистена от евреи (Judenfrei). Тези „успехи“ дават основание на министър-председателя Недич, по време на посещението му при фюрера на 19 септември 1943 г. да поиска обявяването на сърбите за висша славянска раса /юберменшен/. Хелзинският комитет Не по-малко расистки е настроена и въоръжената четническа съпротива. В Инструкцията на Дража Михайлович точка втора гласи: „Създаване на Велика Югославия и в рамките ѝ Велика Сърбия, която да бъде етническа чиста и да включва собствено Сърбия, Вардарска Македония, Черна Гора, Босна и Херцеговина, Сремската област, Банат и Бачко“. Точка пета включва прочистване на мюсюлманското население от Санджак и на мюсюлманското и хърватско от Босна и Херцеговина. Този символ-верую ще бъде подхванат в края на столетието от духовните наследници на четниците – комунистите на Милошевич и фашистите на Шешел.

- 25-07-2012|**Златко**

Изключително важна и ценна информация. Благодаря ви, ОНИР!

- 25-07-2012|**Златко**

И все пак това за Сърбия ми звучи като типичната политика на всяко сателитно-фашистко правителство, наложено от нацистите в окупираните от тях страни. Аз не бих говорил чак толкова обобщително, сякаш самите сърби като народ са някакви антисемитски чудовища. А какво може да се каже за отношението към евреите на хората от съпротивата? Доколкото ми е известно, съвсем нормално, другарско нещо, това е бил единственият начина за евреите да се спасят. Мисля, че Анжел Вагнещайн сигурно би могъл да разкаже доста неща от първа ръка, нали е бил в Македония...

- 26-07-2012|**О. Н. И. Р.** – А какво се случва през същото време в България?

Коренно различно е положението в България. Тук има силни националистически движения – най-вече Българските национални легиони, създадени още през 1930 г., а също „Отец Паисий“, „Бранник“, „Ратник“, и др. Единствено последното се идентифицира до известна степен с антисемитизма, докато другите издигат преди всичко верността към националните идеали. Приемането на ЗЗН среща силната съпротива на много общественици и политици, включително и на прогермански настроения проф. Александър Цанков, а срещу депортацията на еврейското население е единно цялото българско население, с малки изключения, като комисаря по еврейските въпроси Ал. Белев и някои други.

Германците нямат вяра дори на вътрешния министър П. Габровски, когото обвиняват /съгласно доклад на Шеленберг/, че не бил още ограничил достъпа на столичните евреи до обществени заведения. Посланикът Бекерле признава провала си да вдъхне антисемитски чувства у българите. При това положение, нацисткият режим решава да отложи окончателното решение на еврейския въпрос в България до окончателната германска победа по фронтовете.

(Тук би трябвало да се отвори малка скоба и да се попита – а не се ли знае всичко това отдавна, и въз основа на какво отново и отново се подвига въпросът за спасението, при това поставен в кавички и кому е нужно „развенчаването на митовете“, провеждано напоследък от с такова настървение от някои пишман историци с предполагаемото „ами би следвало да може“? И отново опираме до класическото „На кого е изгодно?“. На кого – ще видим по-долу.)

До окончателна германска победа така и не се стига, но бедите за еврейското население не свършват след съветската окупация. След 9-ти септември евреите комунисти завладяват всички местни и централни институции на еврейската общност и по безпрецедентен начин получават възможност да я управляват. Конфискуваните еврейски имоти обаче не се връщат. През първите месеци от установяването на ОФ-правителство има засилена емиграция. Некомунистическите министри – Д. Казасов, П. Стайнов, Г. М. Димитров подпомагат организирането на емиграцията, като външното министерство нарежда на граничните власти да допуснат прехода на еврейските бежанци в Турция, а Гемето, като завеждащ транспорта, осигурява и вагони за техния превоз. Обаче групите с бежа-

нци са задържани на българска територия по независещи от България причини. Първо главнокомандващият Червената армия /който трябва да даде разрешението за транзит, понеже вече сме окупирана страна/ нарежда задържането на контингента, за да „бъдел прочистен от съмнителни елементи“, а после и Турция, по искане на Великобритания, преустановява издаването на транзитни визи поради покушението над лорд Мойн /главният преговарящ от английска страна по време на Мошановата мисия в Кайро/.

Емиграция на еврейското население през 1944-1952 г.*

Януари 1944 г. – август 1944 г. 1 000

Септември 1944 г. – ноември 1947 г. 2 100

Декември 1947 г. – октомври 1948 г. 7 900

Ноември 1948 г. – май 1949 г. 32 000

Юни 1949 г. – декември 1952 г. 3 000

ОБЩО: 46 000

Нищо не се променя в живота на повечето от спадащите към еврейска общност, което да ги накара да прекратят стремежа си да емигрират в Палестина и да се борят за създаването на собствена държава. Ционисткият характер на еврейското училище е премахнат, преподаването на иврит – ограничено и поставено под контрола на комунистическата Консистория. Комисарят по еврейските въпроси /длъжността от годините на предишния режим дори остава със същото название!/ Ицхак Франсез категорично се изказва за прекратяване на емиграцията, която фактически е преустановена за срок от почти три години – до края на 1947 г. Стига се до парадокса от октомври 1945 г., когато Контролната комисия на съюзниците в България разрешава емиграция на 756 евреи извън предварително одобрената квота. Англичаните одобряват отпускането на емигрантски визи, СССР позволява отплаването по море /дотогава черноморските ни пристанища са блокирани по нареждане на съветския флот/, българското външно министерство /К. Георгиев/ е склонно да предостави едно от пристанищата, а вътрешното министерство, оглавявано от твърдия комунист А. Югов, под натиска на еврейската секция към ЦК на БКП отказва да пусне емигрантите!

Положението не се променя и през цялата 1947 г., когато Сталин решава да заложи, както се казва на политически жаргон, на еврейската карта. Студената война е вече налице и трябва да се направи опит да се подкопаят позициите на доскорошните съюзници, а най-добре – да

се създадат търкания между тях. Британският мандат в Палестина изтича, а на арабите „бащата на народите“ доверение няма. Виж, в ефективността на евреите е убеден от собствен опит и затова залага на тях, очаквайки евентуални ползи. В този смисъл следва да се тълкуват и известната реч в ООН на Громико за правото на еврейския народ за самоопределение, и подкрепата на СССР и сателитите му за декларацията на световната организация за създаване на две държави в Палестина. В същото време еврейската секция в ЦК прави постъпления пред Политбюро, предлагайки следното: пълно централизиране в уреждането на всички еврейски въпроси и съсредоточването им в ръцете на единно ръководство, съставено само от хора, лоялни към ОФ и които да управляват въпросите на организацията, представителството, културата, образованието и емиграцията в Палестина, както и разпускането на всички ционистки организации.

Отговорът на Политбюро е отрицателен, като за главна причина се изтъква обстоятелството, че „СССР не само подкрепя, но и е заинтересован от създаването на еврейска държава“. На еврейската секция се възлага единствено ролята да предотвратяване насърчаването на емиграция сред еврейската общественост. Ситуацията става трагикомична: на комунистическата партия се налага да обуздава антиционистките нападки на евреите комунисти за да прикрие пълната си зависимост от съветските зигзаги във външната политика и да спечели нужния имидж пред световната общественост /опити напразни, защото комунистическият режим дълго време е изолиран от международните организации/. А емиграцията от България съществува, освен силните ционистки стремления, и точно защото българските евреи не виждат нищо положително в съществуващата обстановка и предпочитат несигурното бъдеще в Палестина пред сигурната мизерия в родината си.

---

* Цитираните данни, както и редица други факти, са взети от българския превод на издадената в Израел книга на Шломо Шеалтиел „От родина към отечество“ /2008 г/.

Цитат

- 29-07-2012|**ОНИР** – Съдбата на евреите след 09.09.1944 г.

Продължение: началото на студената война

Главните противници в Студената война – СССР и САЩ са рамо до рамо при налагането на Резолюция 181/2/ за създаване на две независими национални държави на територията на Палестина. Обаче мотивите им са противоположни. Сталин, по буквалния му израз, иска да „забие трън в задника на Британската империя и на арабските държави, където тя има влияние“. Въпреки че СССР е първата държава, признала деюре Израел и оказала му пряка /консултантска/ и косвена /съдействие за закупуване на оръжие/ помощ, това е направено с прозрачната цел за завоюване на позиции в Палестина и оттам – възможност за проникване в американското ционистко лоби – най-богатото и влиятелно в света. Зле скриваният антисемитизъм на вожда е известен.

Още като млад болшевик, той подхвърля, уж на шега, фразата, че в партията има много евреи и не е зле да се извърши някой и друг погром. В зрели години той забранява на любимата си дъщеря да се омъжи за известния режисьор Ал. Каплер поради еврейския му произход. Независимо от заслугите на Каплер пред съветската държава, без значение на колко ленински или сталински награди е носител, евреин не може да стане зет на генсека. И режисьорът съответно е обявен за „английски шпионин“ и пратен на дългогодишен лагер в Сибир. В края на живота си Сталин е пред осъществяването на дълго замисляния антисемитски погром, предотвратен само от смъртта му, но предшестван от поредните зловещи чистки. От съвсем друга позиция на създаването на еврейска държава гледат във Вашингтон. Там се страхуват за избухването на нова и продължителен военен конфликт, в който САЩ ще трябва да вземат отношение. Но за разлика от предшественика си Фр. Рузвелт – политик до мозъка на костите си, за когото така или иначе дават вота си американските евреи /традиционни гласоподаватели на Демократическата партия/ и който е поел ангажимента през саудитския монарх да не предприема стъпки за признаване на еврейска държава без съгласието на богатите с петрол арабски страни/ – президентът Хари Трумън притежава твърди убеждения, базиращи се на религиозните му чувства и разбирания за справедливост. Независимо от съпротивата, оказвана от Държавния департамент, военното министерство и дори от посланика на САЩ в ООН У. Остин, Трумън е решен да изпълни обещанието си, дадено пред ционистките лидери, още повече че общественото мнение в Америка е на негова страна. Военна помощ обаче еврейските нелегални организации не получават – наложено е ембарго.

Въпреки подкрепата си за еврейската кауза, Трумън е скептичен относно терористическите методи, прилагани от някои от тези организации. „Страхувам се, че евреите са като всички преследвани хора: когато получат надмощие, те стават също толкова нетолерантни и жестоки към хората под тях. Съжалявам за това, защото симпатиите ми са на тяхна страна“ /споделя той в писмо на 23 август 1947 до вдовицата на Рузвелт/. Ала в Близкия изток се води не джентълменска битка, а безмилостна война, като арабските страни са решени на всяка цена да не допуснат създаването на еврейска държава и ако тя все пак бъде обявена – да я изтрият от лицето на земята. Към 1947 г. в Палестина съотношението между арабското и еврейското население е повече от три към едно в полза на първото. За да се компенсира въоръжаването на арабите от техните богати съплеменници в региона, се организира кампания за доставка на оръжие /главно трофейско – немско и италианско/ от Чехословакия. „Кой знае дали щяхме да устоим, ако не беше оръжието и боеприпасите, които закупихме от Чехословакия и транспортирахме чрез Югославия и други балкански страни в черните дни от началото на войната, преди да се промени положението през юни 1948 г.? В първите шест седмици на войната ние много разчитахме на снарядите, картечниците и патроните, които „Хагана“ можа да закупи в Източна Европа, тогава когато дори Америка обяви ембарго за доставка на оръжие в Близкия Изток“, ще си спомни много години след тези събития Голда Меир. Освен оръжието, не по-малко важен е имигрантският поток. Само за броени месеци стотици хиляди евреи зад Желязната завеса емигрират в Палестина. Числото на българските евреи в тази квота е над 32 хиляди, което представлява повече от 80% от тогавашното еврейско население у нас!

Незапознати с лупингите на висшата политика, осъществявани от Сталин, българските комунисти евреи се показват като по-големи болшевики и от него. Главният редактор на „Еврейски вести“ Хаим Бенадов в редакционна статия ругае „мразителите на строящия се социализъм“ и желае те да „се махнат, за да се отърве еврейската община в България от нездравословните си елементи и врагове на ОФ“. В същия дух се изказват Яков Барух, член на Консисторията и ръководителят на еврейската секция Жан Натан. Налага се министър-председателят Г. Димитров да ги поучава, че било „грешка да не променим линията относно емиграцията на евреите от България веднага след речта на Громико“. Но саботажът на евреите комунисти, които вътрешно не приемат емигра-

ция, не спира. „Почти няма ден, когато да не се втрещим от всякакви поразии от страна на нашите сънародници“, пише специалният пратеник от Палестина за емиграцията Шайке Дан. Българските евреи, будно, интелигентно и незасегнато от нацистките преследвания население, са високо оценени в новата си родина. Това са главно трудови и жизнерадостни хора, с оптимистичен поглед към живота /занаятчии 26%, дребни търговци – 22%, работници – 20%, чиновници – 11%, свободни професии – 4%/. Те използват и последната възможност, която им е дадена, за да напуснат България, където за тях не се очертава светлото бъдеще, за което гърми партийната пропаганда.

А пък краткият флирт на Сталин с новосъздадената еврейска държава приключва скоро. Сатрапът дори е приготвил вариант, в който, ако нещата се развият благоприятно, да командирова свое правителство в Израел, на което премиер да бъде дългогодишният болшевик, член на ЦК на ВКП/б/ през 1939-49 г. Соломон Лозовски /разстрелян през 1952 г./. Ала мечтите му не се сбъдват. Израел не е тази крепост, която болшевиките могат да превземат. И тогава върху още един народ се „стоварва върховният гняв“ /по Твардовски/ на генералисимуса. За наследниците му се остане да преместят залозите върху по-обещаващата арабска „антиимпериалистиска“ карта – чак до разпада на съветската империя...

(Следва)

- 29-07-2012|**ОНИР** – Продължение

Тъжна е съдбата на останалите 6-7 хиляди евреи в България около средата на 50-те години – по-малко от 10 процента от довоенното население. Дейността на Консисторията и еврейските общински комитети е прекратена по това време и на автономията на еврейската общност в България, просъществувала векове и призната от Търновската конституция, е сложен край. Още преди това е ликвидирана обществената еврейска собственост /сгради, клубове, земи, училища, зали, синагоги, библиотеки и пр./ чрез прехвърляне или продажба на символични цени на държавни или общински субекти. Дори еврейската болница, основана в памет на 400 войници-евреи в Българската армия, загинали през освободителните балкански войни и ПСВ, е прехвърлена на правителството. Само един-единствен глас на влиятелен еврейски комунист се надига, за да спаси болницата, но той остава глас в пустиня. Евреинът-комунист /както и принадлежащите към всяка друга националност, впрочем/

трябва да бъде враг на буржоазния национализъм – дребен или по-едричък. Той трябва да се бори за асимилацията на всички народности в общия пролетарски юмрук. Необходимо е да бъде безпощаден към класовия враг и верен на революционното дело, каквото и да означава това. Като Лазар Каганович. Или като Матиаш Ракоши. По ирония на съдбата, тъкмо вътрешнопартийният протест на българските евреи комунисти по повод на антисемитските забележки на сталнистите В. Червенков и Г. Цанков относно това, че унгарската революция се случила, понеже в ръководството на компартията имало много евреи, довежда до окончателното ликвидиране на всички еврейски организации. Остават само „Еврейските вести“, излизащи веднъж-дваж седмично и редовно заклеймяващи ционизма във всичките му варианти. За еврейските имоти, отчуждени и загубени преди и след 1944 г. никой повече не отронва и дума.

Днешните потомци на някои от тези евреи-комунисти и техните приятели се опитват да направят паралел между съдбата на българските евреи през годините на ВСВ и позорната кампания на БКП за смяна на имената на българските турци. Ако има сходство между двете неща, то е само, че и в двата случая две трудолюбиви националности с българско самосъзнание са подложени на изпитание. Но в първия случай имаме силен натиск отвън за прочистване на неудобното население, на който царят и неговото правителство не се поддават. Във втория инициативата принадлежи отвътре, от управляващата партия /и лично на др. Тодор Живков, както се казваше навремето/ за насилствена асимилация на част от българския народ. Различни са и реакциите – през 40-те години на общонародно възмущение, през 80-те – най-много на пасивна съпротива или съчувствие към несправедливостта. Комунистическият терор за смачкване и манипулиране на личността през десетилетията е оказал своето влияние.

Толкова за падението.

Сега за спасението. Реалистичната картина на събитията показва, че евреите – български поданици са изцяло спасени през тежките военни години, а през следвоенните – изпратени в огромното си мнозинство /90%/ в новосъздадената си родина. Само върху този фон могат да бъдат дорисувани останалите нелицеприятни подробности, които обаче не могат да затъмнят общото изображение. Нима някой е поставил кавички върху библейското спасение на евреите от Мойсей и достигането на Обетованата земя, позовавайки се на

отстъпленията, престъпленията, убийствата и пропуснатите ползи, съпътстващи това спасение?

Ако някой иска да направи проучване за съдбата на имотите на еврейското население в България и земите, администрирани от нея през 1941-44 г., да направи. Има достатъчно материал в тази насока. Но нека поне да се погрижи да постави правилно ударенията и останалите препинателни знаци в своето проучване.

- 07-08-2012|**Kiril Ivanov**

„О. Н. И. Р. – Защо обезценявате стореното от бълг. народ?“

Струва ми се, не става дума за обезценяване на стореното от българския народ. Монетата има две страни. Едната почти сме я заличили от лъскане, пък другата не смеем да обърнем – да не би да се наложи да задаваме въпроси, чиито отговори не ни изнасят. И двете неща са факт. И силата, и слабостта. Проблемът е, че тази история се гледа в светлината на днешни претенции, а това оставя горчив привкус поради прекаленото наблягане на статистиките за и против. Пропуснати възможности за проява на съчувствие, милост и състрадание. Излиза, че повече от това (съчувствие, милост и състрадание) трябва да получат цар, царедворци и всички „искали, но не можели“, отколкото онези от изпразнените вагони. И в двете събития участват българи, и двете събития носят своя знак, добро и лошо, с еднаква сила независимо от сметките. Трябва да се обърнем с лице към това и да го приемем такова каквото е, кураж и низост. А да съди Бог.

- 07-08-2012|**Майя Маркова** – re:

  Kiril Ivanov писа:

  „Излиза, че повече от това (съчувствие, милост и състрадание) трябва да получат цар, царедворци и всички „искали, но не можели“, отколкото онези от изпразнените вагони.

По мои наблюдения обаче лицемерното съчувствие и състрадание към онези от изпразнените вагони е прекрасен предлог да се омаловажи убиването на царедворци (като Лулчев) и други (като Владимир Куртев и Лиляна Паница), които са и искали, и можели. Без да броим другите (като Пешев), претърпели репресии, съвместими с живота.

- 08-08-2012|**Kiril Ivanov**

Избиването на хора ей така по признак и поради отмъщение, макар и „справедливо“, е зло от един и същ порядък. Това са „неща“ от същата страна на монетата дето нещем много да поглеждаме. Оцеляването, независимо от условията и съпътстващите го гадории, е велик момент. Това, за мен, е безспорно. Съпротивлявам се на мантрата за мащабите. Спасихме толкова много и дайте да не придиряме там за некви си и ала бала. Извинявам се, че не устисках с лицемерието.

Би ми било интересно ако по някакъв начин, в духа на експерименталната история, се „проиграе“ и спасението на евреите от новите земи предвид тогавашните условия и възможности. Ще бъде болезнено, но може би едно такова „лабораторно“ би разкрило част от истината. Или да го поставим като задача на „MYTHBUSTERS“?

- 16-08-2012|**Димитър Василев** – re: Защо такова отношение към нашето общество?

  Kiril Ivanov nuca:

  Струва ми се, не става дума за обезценяване на стореното от българския народ. Монетата има две страни. Едната почти сме я заличили от лъскане, пък другата не смеем да обърнем — да не би да се наложи да задаваме въпроси, чиито отговори не ни изнасят. И двете неща са факт. И силата, и слабостта. Проблемът е, че тази история се гледа в светлината на днешни претенции, а това оставя горчив привкус поради прекаленото наблягане на статистиките за и против. Пропуснати възможности за проява на съчувствие, милост и състрадание. Излиза, че повече от това (съчувствие, милост и състрадание) трябва да получат цар, царедворци и всички „искали, но не можели“, отколкото онези от изпразнените вагони. И в двете събития участват българи, и двете събития носят своя знак, добро и лошо, с еднаква сила независимо от сметките. Трябва да се обърнем с лице към това и да го приемем такова каквото е, кураж и низост. А да съди Бог.

Кой точно е „лъскал“ едната страна на монетата?

Кои евреи са били пожертвани?

Проявили ли са те самите достатъчно „съчувствие, човещина и прочие“ към братята и сестрите си?

Каква е била ролята на комунистите евреи в Царство България?
А след това?

Аз не се и съмнявам, че Р. Аврамов като достоен син на активни борци против фашизма, комунист самият той до мозъка на костите си, вече „либерален стратег“, би могъл да изпитва съчувствие към Цар Борис 3 и тогавашния българския тогавашен елит, който е бил унищожен, но да слагаш кавички, там, където няма място за такива е напълно, където хората са спасени... е наистина неуважение към спасителите, каквито и да са били те.

Какво направи самият Румен Аврамов за собственото си общество през всичките тези години?!

Прие безотказно да стане член на УС на БНБ след 1989 г., а след това да наблюдава безпристрастно разграбването на България, за което и той като теоретик и познавач на доклада „Ран-Ът“ има голям принос.

И на какво се дължи това негово отношение към тогавашните спасители и сегашна България, разбирайте след 1989 г.?

Това ли са интелектуалците, „движещите мозъци“ на България, мислителите, които ни продадоха за 100 години напред?!

Напълно съм отвратен от този „либерален стратег“, роден и създал „демократична България“.

Благодаря на Онир за подробния исторически преглед.

Усилия в търсене на истината
Автор: Ед Гафни

*(Габриел Хиршман, главен редактор на вестник „*София ехо*“, в разговор с професор Ед Гафни – създател на филма „*Празни вагони: Унищожение и спасение не българските евреи през Втората световна война*“)*

Изглежда такова е призванието на Ед Гафни – да боцка чуждото самодоволство. Като ирландско-американски католик, занимаващ се от години насам с темите на еврейско-католическия диалог, Гафни е дълбоко критичен към антисемитските предубеждения и презрението към евреите вътре в собствената му църква. Но той в никакъв случай не е някой „про-еврейски, с право или без“ мисионер от вида, който може да се открие сред християнската десница в САЩ. Той посочва несправедливостта където и да я открие.

Гафни е приятелски настроен критик на онези израелски политики, които счита неподходящи за защита на собствено израелските интереси; така например, той разглежда разрушаването на палестински домове като извършване сред други на „ужасяващите атаки срещу еврейските домове, провеждани в течение на векове, когато джентилите [хора от не-еврейски произход] са лишавали евреите от имущество или са ги изпращали в изгнание, или когато нацистите са крадели цигулките, пианата, изкуството и домовете им из цяла Европа по време на Втората световна война.“ Гафни е бил достатъчно развълнуван от тези факти, за да направи един ранен документален филм, показващ как страдащи семейства и от двете страни на израело-палестинското разделение (взаимно избиващи се) – са започнали да изпитват разбиране към страданието на отсрещната страна. Филмът, на име „Неразчупеният кръг“, представя множество еврейски критици на израелското правителство.

Представям всичко това само за да не се получи така, че читателите да възприемат Гафни като безрезервен поддръжник на всяка еврейска/ционистка кауза. Той просто е хуманист.

Под палеца на България

Гафни отказва да играе „играта на благоприятните цифри“, когато става дума за съдбата на българските евреи през Втората световна война. Когато цитирам факта, че 50,000 евреи в същинска България са оцелели по време на войната, той ме прекъсва.

„Това е аргумент без реално разграничение на фактите“, казва той. „Не мисля, че има някакво убедително оправдание за отделянето на гръцките или македонски евреи, от една страна, и неизказаното твърдение, че те са някак по-подходящи за смърт в Треблинка. Твърденията на българските власти, че не са могли да предотвратят това (унищожението извън границите на същинска България) са празни приказки. Никой няма да осъди България за което и да е от тези престъпления през 2010 година, но въпреки това те СА престъпления срещу човечеството“, казва той.

„Празни вагони“ представя, сред останалите, историята на българския равин Хаим Аса от Пловдив, който е останал жив след войната. Други членове на семейството обаче не са. Това, казва Гафни, е изключително важна част от филма.

„Имало е трима различни члена на семейството Аса, и всички те са считали себе си за евреи“, казва Гафни.

Аса е имал братовчед в Битоля, в Македония, чиито посещения от 30-те години си спомня, и още един в Кавала. И двамата са загинали в Треблинка.

„И какво казваме ние – че ще правим разлика между членовете на семейство Аса, че националните граници са начина, по който ще разпознаваме моралното оправдание или законността? Не, това е нещо незаконно и неморално всеки път“, казва Гафни.

И, като той посочва, тези хора са живеели в райони, управлявани и контролирани от българи.

„По онова време те са издавали пощенски марки с образа на цар Борис, показващи три главни града в Македония – Скопие, Охрид и Битоля. По време на окупацията българите са управлявали всичко – от пощите до полицейските участъци и учебните планове. Едно от най-глупавите обяснения, давани от българи за това защо не са успели да спасят евреите в тези други страни е, че те не са били български граждани. Е добре, а кой е решил това? Българите! По силата на Закона за защита на нацията, те са отказали гражданство на евреите“, казва Гафни.

Началото

За пръв път Гафни се е заинтересувал от еврейско-християнските взаимоотношения по времето, когато е следвал теология в Рим. Това е било времето, когато за пръв път църквата е започнала да признава дългата си история на християнски антисемитизъм.

„В известен смисъл този филм е опит на една личност да се противопостави на вековните погрешни, невероятно фалшиви твърдения, касаещи евреите“, казва той.

Първият път, когато се пробудил интересът му към България, бил свързан с четенето на книгата „**Войната срещу евреите: 1933–1945**„(от Люси Давидович). В книгата тя изрежда съдбата на евреите във всяка страна по време на войната.

„По онова време това (историята на България) ми се стори изключително забележително. По-късно срещнах в юридическия факултет един човек, който ме попита коя е била страната, съюзник на нацистка Германия, в която след войната е имало повече евреи, отколкото преди това.“ (Отговорът е България). „Оказа се, че е женен за дамата, която е била бивше културно аташе в българското посолство във Вашингтон.“

От 1998 нататък Гафни започва да прави множество пътувания до България и Израел (където болшинството от българските евреи емигрират след войната), за да интервюира оцелелите. Случайно, но може би неизбежно, това слага началото и на интереса му към израело-палестинския конфликт.

Произход на расовите закони

Българското расово законодателство след 1941 г. повтаря немското. Гафни гледа на модерния антисемитизъм – достигнал най-отровния си връх през 20 век – като на приемственост от исторически процеси. Хитлер не го е изобретил. Той просто е добавил доста объркани расови теории към една продължителна умонагласа, насочена срещу евреите, която води произхода си от погрешното християнско твърдение, че евреите са разпънали Христос. Както казва Гафни, всъщност това е бил Пилат Понтийски.

„Когато Хитлер израства в Линц, наоколо има само малцина евреи. По-късно, когато отива във Виена и вижда еврейската общност, той е

изпълнен с погнуса и отвращение. В „Mein Kampf“ той използва всички тия животински метафори – евреите са „под-хора“ – хората винаги използват животински метафори когато мразят някого; това винаги са плъхове или нещо подобно“, казва Гафни.

Според Гафни, омразата срещу евреите е чувство, което антисемитът оправдава чрез различни неистинни обвинения.

„„Протоколите от Цион‘ (известна фалшификация) изреждат световните злини и обвиняват за тях евреите, но разбира се това поставя каруцата пред коня. Съществува първо омразата, а едва след това оправданията, предназначени да я обяснят, които са измислени и тотално фалшиви“, казва той.

Вътре в антисемитския ум

Отричането на Холокоста и антисемитските уебсайтове са неща, които интересуват Гафни особено силно.

Цитирам като перфектен пример Дейвид Дюк, който изглежда е обсебен от темата за евреите. Гафни е съгласен.

„Имаше време, в което той (Дюк) се беше кандидатирал за губернатор на Луизиана и хората слагаха по колите си лепенки, призоваващи към поддръжка на кандидат-губернатора – който вече е мъртъв, но беше известен с подкупността си. На тях пишеше: ‚гласувайте за мошеника, това е важно‘.“

Дали е възможно, питам се, да се води рационален разговор с някой антисемит, който би го накарал да промени мисленето си?

„Не мисля, че тук става дума за обмислени доводи“, казва Гафни. „Тези хора не се интересуват от факти. Рационалните хора са достатъчно скромни, за да променят мисленето си когато им се каже „„почакай; не са ти известни достатъчно факти‘. Дюк не прави такива неща, той започва с предубеждението, а не с фактите, по същия начин, по който единствения опит, от който Хитлер се е нуждаел, за да оправдае отвращението си, е била срещата с няколко евреи във Виена, която е потвърдила същите вулгарни стереотипи, подхранвани от ‚Протоколите‘„

Гафни казва, че личните срещи помагат да се излекува омразата към други групи.

„Със сигурност не някакъв рационален разговор с Дейвид Дюк е това, което може да помогне. Надеждата за промяна идва от срещите на хора с

личности, принадлежащи към групи, които те не харесват (тук цитирам онова, което казваше известният гей-активист от Сан Франсиско, Харви Милк). С други думи, някой среща леля Сали, която е лесбийка, но е фантастичен член на семейството. И вие просто не можете да не я обичате, още преди да сте разбрали за нейната сексуалност. По същия начин промените идват тогава, когато разговаряте с еврейския си съсед за кръстословицата и той знае някоя дума, която вие не знаете. Тогава може би откривате, че това са изключително свестни и щедри хора – ето това е нещото, което променя отношенията."

Възходът на Хитлер

Гафни смята, че толкова много немци са възприели антисемитизма на Хитлер – пасивно или активно – поради времевото съвпадение на някои исторически фактори.

Той вижда обяснението за възхода на Хитлер като смесица от несправедливи военни репарации, дълготрайна френско-германска враждебност и тежка икономическа криза, появила се на фона на отчаянието на един народ, търсещ виновници. (Между другото, Гафни вижда най-голямото постижение на Европейския съюз в това, че е направил невъзможна друга война между Франция и Германия).

„Налагате масивни репарации на една страна, цената на хляба скача от една марка на десет, после на сто и така нататък, а освен това имате огромни дългове. Това е моментът, в който Хитлер излиза на сцената. Демократичните убеждения не играят никаква роля. Той твърди, че начинът да се излезе от кризата е да се надвият тези евреи – макар че те са помалко от десет процента от населението. Един демагог винаги се нуждае от изкупителна жертва, някой, който е под ръка. За жалост не германците са онези, които са измислили идеята за расовата чистота, тя е измислена от американците. Просто прегледайте историята на американската расова теория. За нещастие, всички тези арийски глупости, с които Хитлер пълни главите на хората, стават част от историята на България, което е толкова по-абсурдно, тъй като в България няма расова чистота – това е страна с огромно етническо разнообразие." Означава ли това, че такава расова чистота е съществувала в Германия?

„Не вярвам в расовата чистота където и да било; това са измислици", казва Гафни.

„Казвам на студентите си, че Барак Обама не е първият афро-американски президент. Това е бил Уорън Хардинг. Всеки чернокож човек в САЩ, който знае нещичко за историята на чернокожите, признава това. Но повечето бели не го правят. Хардинг е бил една осма афро-американец и по онова време това е било достатъчно от гледна точка на теорията за расовата чистота не само да бъдете определен като чернокож в трамвая, но и да ви хвърлят в затвора в САЩ. Така че расовото разграничение в Германия (между евреи и арийци) е било не по-странно от появата на някой бял човек в Южна Африка, който заявява, че холандският бог е обявил, че те са господарите тук."

Всеки расизъм, казва Гафни, се противопоставя на научния анализ и рационалното мислене.

„Както казах, Обама не е първият афро-американски президент. Впрочем, ако искате да вземете на сериозно всичко, което знаем за генетиката и произхода на човека, то всички ние сме африканци. В Германия едно от първите действия на нацистите е било да принудят всички еврейски учени и хора от академичните среди да напуснат работните си места. Защо? Защото някой е решил така. Но това не дава отговор на въпроса защо; това не може да задоволи търсещата мисъл, тук просто говори диктаторът,"

Българският случай

Гафни не омаловажава българското спасение на еврейското население и го описва като нещо „изключително, зашеметяващо и невероятно чудесно." Но въпреки това той го определя по следния начин.

„Сама по себе си това е една красива история. Лошото в нея от журналистическа гледна точка е, че това не е цялата история. Ето защо историята на равина Аса е толкова важна част от този филм."

Общо 11,393 души от окупираните територии са били унищожени в Треблинка – около 7,000 от Македония и 4,000 от Тракия.

„Истински разрушителния факт на депортирането на всички хора от една общност е описан във филма от историка на Холокоста Майкъл Беренбаум. ‚Когато депортирате цялото население на някое градче, онова, което постигате, е отсъствието на присъствие и присъствието на отсъствие'." Гафни казва, че тези престъпления не могат да бъдат подминати. „В Битоля или Скопие или Кавала, вие виждате български жандар-

меристи и войници, пазещи български влакове; вие виждате евреите от Битоля и Скопие, събрани в склад за тютюн."

Понякога картините изглеждат толкова обикновено, че човек си припомня забележката на Хана Аренд за „баналността на злото".

„Едно от изключителните неща в тази част от българската история е, че ние очакваме от спасителите си да бъдат 100 процента светци и никога да не вършат нещо лошо. Самата невероятност на българската история я прави дълбоко човешка, защото повечето от нас са такива; ние не сме светци и вършим също толкова злини, колкото и добрини", казва Гафни.

Борис – светец или грешник?

Може би всичко това се отнася в най-голяма степен до българския цар Борис. Какво, питам Гафни, е неговото истинско наследство?

„В криминалното законодателство никой не може да се опитва да преследва мъртвите", казва Гафни. „Когато някой умре, историците могат да оценяват живота му, но няма смисъл той да бъде демонизиран. Например, в случая с Хитлер – защо толкова много скинхедове му се възхищават? Това е съвременен културен въпрос, с който трябва да се борим и който трябва да вземаме на сериозно. Не можем да го игнорираме, също както не можем да игнорираме различните Дейвид Дюковци на тоя свят. Но какъв смисъл има да се оплюва Хитлер? Той е оплюл самия себе си; той е оплюл цялата цивилизация на страната, която е управлявал. А що се отнася до цар Борис, то неговото описание от страна на Хитлер е достатъчно – ‚лисица'. Той е бил умен и изключително внимателен по отношение на фактите. Хитлер е обичал неговите посещения в Берлин, защото чрез него е узнавал какво точно се случва. И понякога казвал на сътрудниците си, ‚Как е възможно да не съм знаел за това преди Борис да дойде тук?'„

Гафни казва, че Хитлер е изисквал компенсация за това, че Румъния е била принудена да върне земи на България. Част от тази цена е било депортирането на българските евреи. Резултатът от това е била катастрофа за евреите от окупираните територии.

„Годината 1943 е най-ужасната година от гледна точка на масовите убийства", казва той. „Само за няколко месеца между 700,000 и 850,000 евреи са унищожени в Треблинка. Някои хора казват, че заглавието, което съм избрал за филма – Празни вагони – е погрешно. ‚Вагоните са били

пълни, а не празни', казват хората. Да, те са били пълни докато са стигнели до последната спирка, но тук има нещо, което трябва да се знае за Треблинка. Айхман е карал всички тези вагони по много прецизно разписание – 20 вагона с точно по 2,000 души във всеки – а след това те са заминавали обратно празни, защото никои от тях не са карали храна или вода, нищо подобно. Това е било място, предназначено за унищожение."

Връщайки се към темата за Борис, Гафни действително смята, че някои от антисемитските му коментари – като например известната му реч пред Синода от 1943 – са били просто начин да защити гърба си от Берлин.

„Когато Борис се среща с Хитлер, вие придобивате усещане за това колко добре той е разбирал зловредната психика на диктатора. Например, по време на олимпиадата от 1936, той отбелязва как Хитлер е говорел непрестанно и не се е интересувал ни най-малко от онова, което другите може би имат за казване."

Но, преценявайки свидетелствата, Гафни отхвърля идеята, че Борис е бил какъвто и да е герой. „Грешното в тази теория е не това, че Борис не е имал куража да спре депортациите, а в това, че не го е направил по-рано", казва той.

Интеграция

Евреите са били по-интегрирани в България, отколкото в Германия и това може би е бил решаващият за тяхното спасение фактор, според Гафни. Ако поставите хората в гето, то вие създавате отношение на „ние и те", което насърчава дискриминацията.

„За да бъдем коректни към германците, не те са измислили гетото. То започва в Рим и Венеция, откъдето идва и името му. Но когато затворите някакви хора в даден район, като им кажете, че мястото им е там и там, и няма интеграция, то се превръща в „еврейска махала". Това е нещото, на което Хитлер е станал свидетел във Виена. Но в България, напротив, евреите са били обикновени работници и занаятчии. Може и да е имало няколко евреи в банковото дело, но няма данни, които да показват, че те са имали някакво прекомерно влияние или каквито и да е основания да се твърди, че те са управлявали финансите на страната."

България, според Гафни, винаги се е опитвала да се измъкне от отговорност за ролята си по време на войната – до такава степен, че някои

твърдят, че Давидовата звезда, която евреите са били задължени да носят на публични места, е била по-малка от онази в Германия, сякаш по някакъв начин това би могло да намали унижението.

„Ако някое еврейско хлапе е било на път за училище, това е означавало, че всякакви хулигани могат да го тормозят – както е ставало с **Норберт Яшаров**, изселен от София в Плевен (той участва във филма), който си припомня как почти всеки ден е бил пердашен от бранниците, за да може да влезе в училището."

В края на разговора аз се опитвам да извлека по-голямо съчувствие за действията на България. Не говори ли спасяването на българските евреи за някакво по-голямо състрадание като част от българския национален характер?

„Състраданието е човешко качество, а не въпрос на национални стереотипи", отговаря Гафни. Това звучи като подходящо заключение от страна на човек, чиято работа винаги го е карала да се дистанцира от идеята, че някакви наследствени или твърдо заложени качества могат да определят която и да е човешка група.

Едуард (Ед) Гафни е професор по право в университета Валпараисо (Индиана, САЩ), писател и кинематографист.

Коментари (202)

- 27-06-2012|**blag009** – По-дяволите [b]Гаф[/b]ин стига с този гаф...

„Ако някое еврейско хлапе е било на път за **училище**, това е означавало, че всякакви хулигани могат да го **тормозят** – както е ставало с Норберт Яшаров, изселен от София в Плевен (той участва във филма),

който си припомня как почти всеки ден е бил пердашен от бранниците, за да може да влезе в училището.“

–Абе то като гледам сега и американските хлапета взеха да се стрелят в училищата ...

„„Състраданието е човешко качество, а не въпрос на национални стереотипи“, отговаря Гафни“.

–От които американско страда. Нека същият ми обясни как ДЕСЕТКИ кораби с еврейски бежанци не са получили достъп до американските пристанища???

–С това словоблудство, може след време да ни обвиняват, че БЪЛГАРИТЕ са виновни за Афганистан, защото са пазили летището на Кабул и не са давали достъп на обикновеният афганец да напусне Афганистан! Те американско са вода не пипана.

Кибик Блаже

ПП. Нема ли най-после, да се пусне една нормална статийка за спасението на евреите?

Ние като народ, щом искат „ШЪ се **срамуваме** за тия 48 хил... и за не спесените 5 млн. евреи ...!!! ВЕЧЕ... 5...???

- 27-06-2012|**Майя Маркова** – Уорън Хардинг

За мен най-интересното в това интервю е беглата забележка за Уорън Хардинг. Знаех от „Съвременността“ на Пол Джонсън, че той е несправедливо хулен от повечето историци. Сега се питам дали те не са се подвели от някакъв несъзнателен расизъм.

- 27-06-2012|**Златко**

Според Уикипедия твърденията за смесения произход на Хардинг са недоказани. Мисля, че поне в този случай Гафни вероятно използва недостатъчно проверени твърдения. А инак филмът му е невероятно силен, макар че при мен функционират единствено частите, свързани с унищожението (копието спира да работи точно там, където започва частта за спасението. Питам се дали това е случайност или шегичка на човека, който ми го даде...

- 27-06-2012|**Иван Рангелов**

Тук отново е пълно с недоразумения от най-различен тип, сега нямам време да се спирам на всичките, но едно е особено фрапиращо:

„Едно от най-глупавите обяснения, давани от българи за това защо не са успели да спасят евреите в тези други страни е, че те не са били български граждани. Е добре, а кой е решил това? Българите! По силата на Закона за защита на нацията, те са отказали гражданство на евреите“, казва Гафни.“

Тук този толкова нахакан Гафни допуска огромни грешки.

Аргументът, че всяка държава (и нейните управляващи) е длъжна да се грижи преди всичко за СОБСТВЕНИТЕ си граждани, е не „глупав“, а изцяло валиден – както тогава, така и в наши дни.

И думите на Гафни: „те не са били български граждани. Е добре, а кой е решил това? Българите!“ са абсолютна глупост! Тези хора към онзи момент си имат гражданство – гръцко!

Гърция към началото на войната е била суверенна държава. Нещо повече: Гърция е била в по-добро международно положение от България, Гърция тогава е имала силни съюзници (Англия, САЩ). Именно гръцките управляващи е трябвало, с оглед на очевидно наближаващата война, да мислят как да се погрижат за своите граждани (независимо от техния етнически произход: и гърци, и евреи, и всякакви други) – и да водят такава политика, че техните граждани да не пострадат. Това е било отговорност на гръцките управляващи.

Виждаме, че в това отношение българските управляващи (и по-конкретно Цар Борис III) определено са се справили много ПО-ДОБРЕ: защото българските управляващи са направили така (и дано това ние успеем да го оценим правилно днес), че жертвите от тази война сред българските граждани (независимо от техния етнически произход: и българи, и евреи, и всякакви други) са много ПО-МАЛКИ, в сравнение с жертвите, които дават гражданите на Гърция (и гърци, и евреи, и други).

- 27-06-2012|**Иван Рангелов**

А самата идея пък да се разглежда Хардинг като „първият афро-американски президент“ на САЩ е поредният абсурд – особено с обосновката, че „бил една осма афро-американец“ – то, по тази логика, нищо чудно и ние, българите, да се окаже, че сме имали „наш си“ президент на САЩ...

И като си помисля, че всичко това излиза под заглавие „Усилия в търсене на истината“...

- 27-06-2012|**Златко**

Понякога се чудя дали това тук място е панаир по-скоро на суетата, или на глупостта. Но нейсе, нека превъзмогна собствената суета и да заговоря, ако и думите, отправени към аудитория, съставена от Иван Рангеловци, да ми се струват повече от пропилени...

И така: онова, което се случва с беломорските и македонски евреи по време на войната, колкото и унищожително да е за парцаливите остатъци от националното ни самочувствие, е важен урок поне в едно отношение – при това отношение, което е невероятно важно от гледна точка на бъдещето (което ще бъде все по-етнически и расово смесено, това поне е ясно). А именно: комшийският тип „човещина“, която открай време е била единствената основа на българския „успешен“ етнически модел, е напълно неподходяща като основа за някакви бъдещи модели, ИМЕННО защото тя е изключително късогледа и не се базира на никакви етически, морални или правни принципи, а само и единствено на простичката нужда от взаимно подпомагане пред лицето на трудното, понякога едва поносимо битие. Но тази основа е повече от крехка – както ни показва и националната история, и изврътливостта на националисти от вида на нашичкия тук Рангелов. Щом само стане дума за „човещина“ към хора, които не се намират непосредствено под носа ни, повечето от нас тозчас забравят всякакви принципи и започват да носят от десет кладенци вода, само и само да оправдаят пълната безчовечност на онова, което по-смелите и безскрупулни сред тях (сред нас!) вършат през същото това време: обявяването на някаква група от населението за „не-наши“, което ще рече „не-хора“. Окупираме, давайки гражданство на всички, освен на евреите (след което обираме имотите и спестяванията им, заставяме ги да плащат специален поголовен данък, а накрая си измиваме ръцете, пращайки ги на сигурна смърт, ни лук яли, ни лук мирисали – една от най-важните клаузи в договора Белов-Данекен гласи, че „под никакъв предлог България няма да изисква обратното завръщане на депортираните евреи“). Четиридесет години по-късно пък обявяваме турците за „българи“, поставяйки с това страната на ръба на гражданска война (и междувременно ги обираме по същия начин, по който сме го извършили преди това с евреите, като един вид „генерална репетиция“; подходите може и да изглеждат различни, доколкото в първия случай става дума за гражданство, а във тория – за националност, но резултатите им са едни и същи, просто защото са движени от един и

същи мотив: обирджийството). И накрая, за да сложим капак на всичко, обявяваме, че за всички тях трябвало да се погрижи някой друг – Гърция, Турция, ако ще би и „филанкишията“. Само да не сме ние, само да може отговорността да се прехвърли на някой друг.

Боже, помагай, Боже!

- 27-06-2012|**Майя Маркова** – гe:

  Златко писа:
  Според Уикипедия твърденията за смесения произход на Хардинг са недоказани. Мисля, че поне в този случай Гафни вероятно използва недостатъчно проверени твърдения. А инак филмът му е невероятно силен, макар че при мен функционират единствено частите, свързани с унищожението (копието спира да работи точно там, където започва частта за спасението. Питам се дали това е случайност или шегичка на човека, който ми го даде...

В случая не е важно дали Хардинг наистина е с частично африкански произход, а какво са си мислели хората по въпроса. Уикипедия посочва, че негов съвременник е написал пасквил (днес бихме го нарекли компромат) с такива твърдения. Независимо дали те са верни или не, допускам, че мнозина са им повярвали.

Как да не се сетиш за твърденията, че Иван Костов е циганин, а Филип Димитров – гей.

- 27-06-2012|**Иван Рангелов**

Златко отново обръща въпроса с краката нагоре. Той представя нещата така, сякаш аз съм казал: „Само да не сме ние, само да може отговорността да се прехвърли на някой друг.“

Не, Златко, не моята, а именно твоята позиция издава предубеденост: твоята предубеденост се изразява в нагласата ти да тръгваш да търсиш във всяко нещо „българската вина“ (както преди търсеха „българската следа“), без да се съобразяваш с фактите и с реалността: просто според теб „българска вина“ не може да няма, как така: българи са това, все за нещо трябва да са виновни... ако не успеем да набедим българите, кого другиго ще успеем?

А обективният подход към въпроса за (не)спасяването на евреите изисква съвсем друга нагласа. И аз на друго място пак по повод на ев-

рейските премеждия вече ти намекнах в каква последователност трябва да се разглеждат нещата. А тя, последователността, е съвсем проста и логична:

Когато става въпрос за гибел на хора, въпросите, които трябва да си зададеш един след друг са следните:

1. Какво са направили те самите (евреите като етнос) – за да избегнат гибелта си?

2. Какво са направили държавите, чийто граждани са били те – за да ги защитят, за да ги спасят?

3. Какво са направили „великите сили“ към онзи момент? (Които са разполагали с големи армии, с гласно и негласно международно влияние, и т. н.)

4. Какво са направили всички останали (по-близки и по-далечни държави, организации, отделни личности и т. н.)?

Обективно ролята на България (като държава) и на българите (като народ), доколкото изобщо трябва да разглеждаме тук такава роля, е някъде чак в последната, четвъртата по значимост категория (т. 4).

За да се стигне до отговорност по т.4, преди това трябва всички онези в по-горните точки (1., 2., 3.) да не са си свършили работата!

И в случая истината е точно такава: те наистина НЕ СА си свършили работата!

- 27-06-2012|**Иван Рангелов**

И аз мога точка по точка да ти докажа това.

Започвам с т.1.

За да не се позоваваме само на „Уикипедия“, нека този път погледнем какво пише в сайта, например, на United States Holocaust Memorial Museum, който е един достатъчно сериозен източник. В сайта има специална HOLOCAUST ENCYCLOPEDIA, където, наред с много друга информация, има и статия на тема „ARMED JEWISH RESISTANCE: PARTISANS“.

И именно там се съдържа такова признание:

„The impact of armed Jewish resistance should not be exaggerated. It did little to stop the Nazi apparatus from implementing the mass murder of the Jews. Most Jewish resistance to the Nazis focused on rescue, escape, aid to those in hiding, and spiritual resistance.“

Това е положението, пише го черно на бяло: въоръжената еврейска съпротива е сторила твърде малко, за да възпре апарата на нацистите в

прилагането на масово избиване на евреи. Самите евреи в съпротивата си против Нацистите се фокусирали върху спасяване, бягство, помощ за укриващитете си, и духовна съпротива.

Е, при положение, че самите най-засегнати не се решават с оръжие в ръка да отстояват своя живот, как да очакваме, че НЯКОЙ ДРУГ ще се хвърли и ще грабне оръжието и ще рискува собствения си живот, за да спаси техния?!?!

- 27-06-2012|**Златко**

Според мен – глупости, Рангелов. Общи мантри, търсене на някакви „антибългарски“ настроения във всеки опит за по-критично представяне на крайъгълните митове от последния половин век (все едно си се учил от пред-последния ни президент). А всъщност онова, за което става дума и тук, както и при повечето материали на този сайт, е правене на някакъв опит за отърсване от кореместото задоволство, в което живеем по този (и немалко други) въпрос(и) от десетилетия насам – с промити от всевъзможни комунистически и националистически манипулатори мозъци, без да сме в състояние да погледнем на самите себе си трезво, критично и със способност за понасяне на истината... Но какво ли съм тръгнал да си пилея приказките? С теб така и ще се разминаваме по завоите докато сме живи и здрави. Виж, какво ще възприемат от всичко това другите, които си мълчат и четат (да се надяваме)... За мен това е единствено важният въпрос. И като всеки важен въпрос той, разбира се, няма отговор.

- 28-06-2012|**Д. Димитрова** – Статията щеше да е обогатяваща, ако имаше

по-широк обхват, а не да ни обяснява как тогавашна България не е спасила цялото семейство на равина Аса или Яшаров е ял бой като дете.

В този ред на мисли се питам защо авторът и то професор пропътувал хиляди километри не е проучил на място, сиреч в САЩ, съществуващите материали, ами се е задоволил с нищожна част от достъпната информация.

Говорим за книгата A History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time by Howard M. Sachar, сега достъпна в Северна Америка в третото си издание. Така че, става въпрос за един сериозен академичен труд по тези въпроси.

1. Има ли оцелели от депортираните евреи от Беломорска Тракия и Македония?

Авторът не е могъл да намери такива, които да са оставили писмени спомени. Обаче е намерил няколко свидетеля, които са избягали от самите влакови композиции преди да стигнат до Полша и, следователно, са оцелели. За нас, българите, тези свидетелства са достатъчни, понеже на всички е известно каква е съдбата на депортираните когато са пристигнали в Полша. Цитирано е писмено свидетелство, в което се описва бруталното отношение на българска полиция, побоища, кражби и изнасилвания по време на задържането и изселванията към лагерите.

Срамни неща, свързани с бруталността, простотията и примитивността на отделния овластен нисш представител на репресивния апарат у нас, които продължават и до днес. Едва ли, обаче, тези криминални прояви, които, пак повтарям, продължават и до днес, имат за основа етническа омраза.

2. По въпроса за депортирането на евреите от Беломорска Тракия и Македония се поставя така настойчиво през последните години.

В цитираната книга, има и един параграф, който трябва нас, като българи, да ни заинтересува много сериозно.

Изнасят се данни за опит на българското правителство да предложи за тези евреи (от новопридобитите земи) вместо депортации в Полша, депортации в Палестина с кораби от Черно Море през проливите и Турция. По дипломатически път се сондира Великобритания за тази възможност, тъй като по това време Палестина се контролира от англичаните. Цитиран е отговорът на Антъни Идън (по това време министър на външните работи на Великобритания, по-късно министър-председател), който казва, че ако такъв прецедент стане с евреите от Тракия и Македония, евреи от цяла Европа ще поискат подобно разрешение.

Много вероятно било тогава Хитлер, според Идън, да приеме такова предложение и тогава щял да настъпи общоевропейски хаос, понеже нямало да се намерят толкова кораби че да се прехвърлят всички желаещи евреи по време на бушуващата в континентална Европа война. *Така че става ясно, че българското правителство е проучило възможността за изселване на тези евреи в обетованата земя, вместо в полските концлагери, след което получава отказ именно от Великобритания.*

При това, този дипломатически ход е направен в условията на война между Великобритания и България.

Не само това, известна е съдбата на няколко кораба натоварени с евреи и носещи звучните български имена „Струма“ и „Пенчо“, оставени да потънат след отказ на англичаните да им разрешат да акостират на брегове на Палестина. Този факт също показва, че самият Идън не е знаел със сигурност за съществуването или поне за същността на „финалното разрешение“ на еврейския въпрос в Европа формулирано неотдавна на конференцията във Ванзее. Да се иска от господата Вагенщайн, Коен, Барух да са знаели за това, но не и Антъни Идън е, меко казано, комично.

Факт е, че по признание на самите израелски историографи, българското правителство е направило опит за да отклони депортациите на тези евреи. Известно е, че този опит е бил, са съжаление, несполучлив. Обаче, човекът зад тази несполука се оказва, а именно Антъни Идън, а не Борис Трети.

За нас, българите, би било много интересно да научим подробности за този дипломатически опит на българското правителство да видоизмени депортациите, както и за отговора на Идън. Интересуват ни документи, номера на архивни единици и пр. Естествено, не очакваме комунонихилистичната историческа полунаука да ги издири, понеже тя е съсредоточена единствено върху страданията на евреите и на столичната партийна организация на БКП под ръководството на съответните техни комунистически другари, съдии и прочие персонажи от еврейски и всякакъв произход от ония времена.

Още по-малко известно е участието на българските моряци в рейсовете до Палестина от Констанца (Румъния). Както вече изясних българското правителство е търсило активно възможност за отклоняване на депортациите в Полша. Истината е че ВЕЛИКОБРИТАНИЯ НЕ Е ПРИЕМАЛА КОРАБИ С ЕВРЕИ и даже е оставила съвсем съзнателно няколко такива кораба да потънат, като огромна част от евреите на борда загиват. Само някои кораби случайно стигат до Палестина и то въпреки официалната позиция на Лондон по този въпрос. *Така че, вместо да изискват от Борис III и българското правителство по това време върховна проницателност и борческа жертвоготовност по този въпрос, няма да е лошо да покритикуват малко Сър Антъни Идън и политиката на Великобритания по това време. Ако им стиска, де.*

Ама нали е по-лесно да се нахвърляш върху спасителя, вместо върху престъпника и големия колонизатор като Франция или Великобритания, а пък за САЩ да не говорим, откъдето е големият творец.

Пък и въпросният автор на филмче щеше да си спести пари за следващата доходоносна творба и да се впише в холокостната промишленост с още постижения.

- 28-06-2012|**Дафина Д.** – ге:

  Златко писа:

  Според мен – глупости... Общи мантри, търсене на някакви „антибългарски“ настроения във всеки опит за по-критично представяне на крайъгълните митове от последния половин век (все едно си се учил от пред-последния ни президент).

Като са „глупости“ защо не отговорите на въпросите точка по точка, ами веднага се впускате в разтягане на локуми?

А всъщност онова, за което става дума и тук, както и при повечето материали на този сайт, е правене на някакъв опит за отърсване от кореместото задоволство, в което живеем по този (и немалко други) въпрос(и) от десетилетия насам – с промити от всевъзможни комунистически и националистически манипулатори мозъци, без да сме в състояние да погледнем на самите себе си трезво, критично и със способност за понасяне на истината... И като всеки важен въпрос той, разбира се, няма отговор.

Както винаги изисквания към другите, а към самия Вас дали случайно имате такива освен претенцията, че образовате някого благодарение на това, че най-добре *превеждате* на български език ли?!

А що се отнася до „кореместото задоволство“, май Вие си го осигурявате чрез същия този език.

- 28-06-2012|**Златко**

Благодаря ви за тази изключително важна информация, госпожо Димиторва. Без съмнение тя обогатява картината в значителна степен и помага на всички ни да получим по-ясна и по-балансирана представа за събитията от онова време. Именно това е нещото, което си желая най-много от тези разговори тук. Ако би имало повече хора, които да участват с компетентни и обогатяващи дискусията мнения и информации, то нивото на разговорите тук би се повишило в огромна степен. Надявам се, че след тези встъпителни думи ще прозвучи по-убедително твърдението ми, че целта на работата ми в този и други случаи не е само и единствено разбиването на умонагласи, които считам за вредни,

защото се основават на десетилетни едностранчиви представяния на фактите, тоест манипулации. Целта е обогатяване на обществения разговор – нещо, което се получава изключително рядко, вероятно поради новостта на целия подход, както и неспособността на огромна част от читателите тук да приемат някакви различаващи се от твърдо установените мнения по ключови теми от българската история, политика и култура, без моментално да скочат на бой. Но това, надявам се, ще се промени с времето.

И така, още веднъж: благодаря ви! Самият аз намирам това, което внесохте в разговора за изключително важно. Разбира се, че няма нужда сега да правим от спасителите убийци. Просто трябва да знаем какво се случвало **наистина** – с всичките му прекрасни или горчиви за преглъщане подробности. Друг начин за духовно и гражданско съзряване аз поне не знам.

- 28-06-2012|**Иван Рангелов**

И тъй като книгата A History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time by Howard M. Sachar може и да не толкова достъпна за всеки (аз поне досега не откривам в Интернет лесно за сваляне електронно копие от тази книга), можем да улесним Златко, като го насочим към следната публикация (в която „логиката“ на британския външен министър Антъни Идън е показана много добре, от друг автор – Dr. Rafael Medoff – но пак в същата светлина):

http://www.wymaninstitute.org/articles/2007-12- churchill.php

„In the early summer of 1943, DuBois and his colleagues approved a license for Jewish organizations to transfer funds to Nazi-occupied Europe to ransom French and Rumanian Jews. But for the next six months, the State Department stalled the license, claiming it had to make sure the British had no objections.

The State Department knew London would object to the rescue plan. At a White House meeting earlier that year with Churchill's foreign minister, Anthony Eden, U. S. officials had raised the idea of helping 60,000 Jews in Bulgaria. Eden replied „that the whole problem of the Jews in Europe is very difficult and that we should move very cautiously about offering to take all Jews out of a country like Bulgaria. If we do that, then the Jews of the world will be wanting us to make similar offers in Poland and Germany.“ „

Виждаме, че мотивите на Идън (в отказа му да съдейства за спасяването на 60 000 евреи от България) са, че той просто, както се казва на съвременен език, „не иска да създава прецедент“. Той не казва, че не е възможно Великобритания да допринесе за спасяването на тези евреи – напротив, става ясно, че е било напълно възможно – „но ако го направим, тогава евреите по света ще поискат от нас да предложим същото и на евреите в Полша и Германия.“

А че такава идея – за прехвърляне на евреите с кораби към Палестина още през 1943 г. е имало, и тя се е обсъждала съвсем сериозно (и то публично, а не само между дипломати), личи и от следното съобщение от 9 юли 1943 г., в което евреи от Австралия публично се обръщат към Великобритания с искане тя да използва добрите си контакти с Турското правителство, за да разреши то транзитното преминаване на българските евреи през Турция за Палестина:

http://archive. jta. org/article/1943/07/09/2861454/ australian-leaders-appeal-to-churchill-to-admit- bulgarian-jews-to-palestine

„JULY 9, 1943

Australian Leaders Appeal to Churchill to Admit Bulgarian Jews to Palestine

Melbourne, Australia, Jul. 8 (JTA) –

An appeal to Prime Minister Churchill and to Foreign Secretary Anthony Eden, asking that Jews from Bulgaria be admitted into Palestine in order to save them from deportation, was cabled from here this week under the signatures of twenty-four prominent Jewish and non-Jewish leaders in civil, religious and educational life in Australia.

„We are deeply concerned over the expulsion of the Jews from Bulgaria,“ the appeal read. „We strongly urge their admission into Palestine as the only country now capable and anxious to receive them. Also as the country which is geographically convenient and offers less transport difficulties than any other country. The only alternative is occupied Poland and death. We request the British Government to use its good offices with the Turkish Government to permit their transit. We appeal to you in the name of humanity to help the Jews whose sufferings have shocked the conscience of all freedom-loving people.“

More than $40,000 has been raised in the city of Sydney for the Jewish National Fund, it was announced here today. This is the largest sum ever

raised for a Zionist cause in Australia. A campaign for the JNF is now being conducted in other states and cities."

- 28-06-2012|**Златко**

Към Дафина Д.: Благодаря и на вас, хора като вас ме учат на смирение (не че много се научавам, но от време на време все пак се опитвам). И все пак, какво точно очаквате да отговоря на твърдения, които за мен звучат като излезли от Средновековието? Твърденията на Иван Рангелов се свеждат до това, че евреите са си виновни сами (и че е трябвало да си помогнат сами – което не е нищо друго освен вариант на приказката за барон Мюнхаузен: просто се хващаш за плитката – и надвиваш Хитлер). Общо взето, неща, които са се говорили и говорят в течение на векове и хилядолетия – и които по мое мнение заслужават също толкова внимание и енергия, колкото примерно твърденията на някой астролог, който ще тръгне да ме убеждава, че съдбата ми зависи от положението на планетите. Разбирате ли за какво става дума в случая? Разбира се, че такива твърдения са напълно разумни, ако човек се съгласи да приеме ценностната, познавателна и**цивилизационна** система, от която те произлизат. И, разбира се, на някакви степени от развитието на човечеството в тях са вярвали (и продължават да вярват) много хора. Но съвременно мислещите хора не вярват в (и не се занимават с) астрология – и то не защото тя е доказано погрешна, а просто защото ходът на историята отдавна вече е показал докъде стигат обществата, които заложат на подобен вид мислене, подобен вид ценности. Същото се отнася и до антисемтизма, войнстващия национализъм, шовинизма, провинциализма... Това не са неща, които някога биха могли да станат ДОКАЗАНО погрешни, за разлика например от твърдението, че земята е плоска. За подобни неща директно сетивно опровержение няма. Онова, по което можем да преценим ценността им са единствено резултатите, до които те водят. Всички общества, които са приемали масово подобни ценности, са стигали или до себеразрушение, или до някакъв вид задънена улица, липса на цивилизационно развитие, обществен колапс, такива работи... Ето това е причината да отказвам да вземам на сериозно повечето от твърденията на Иван Рангелов и нему подобните. Не знам на какво точно се дължи една такава умонагласа, тъй като е очевидно, че на такива хора не им липсва нито информация, нито мозъчно вещество. Онова, за което става в случая според мен е един типичен пример на чисто регионално-културна блокада, пълна

неспособност на човека да се раздели със силно ограничените и провинциални представи за истина, ценност и изобщо път на развитие, с които е израснал – и които обкръжението му продължава да подхранва, яростно и напук, независимо от всички информации, с които ги снабдява модерното време. „Не, не и не!“ – това е единственият смисъл на цялото съществуване на Иван Рангеловци. „Не“ на Европа, „не“ на евреите, „не“ на турците, „не“ на гейовете, „не“ на всичко различно от мен! Това е смисълът на всичко Рангеловско, така както успявам да го разбера аз. И, разбира се, резултатът от цялата тази „среща“ може да бъде само един: взаимна враждебност, неразбиране и пилеене на енергия в напълно ненужни спорове. Нито Рангелов ще промени нещо в моите убеждения, нито аз – в неговите. И все пак – някой ден – обществото рано или късно ще трябва да приеме ЕДНАТА от тези позиции, ЕДНАТА от тези умонагласи, като даваща надежди за бъдещето. Няма път напред в отрицанието и затварянето в „истината“ на провинциалността. И Искъро не е по-глибок от всичко...

Но може би е време да спирам. За вас също, ако не ме лъже интуицията, всички тези приказки едва ли биха могли да намерят някакъв смисъл. Е какво пък толкова? Все си остава надеждата, че хората гледат и преценяват. И избират...

- 28-06-2012|**Иван Рангелов**

Златко, ти ме упрекваш, че аз казвам само „Не, не и не“.

Вероятно това е, което ти виждаш в мен. Вероятно от твоя гледна точка нещата изглеждат именно така. От моя гледна точка обаче моето „Не“ далеч не е навсякъде. Аз мога дори да твърдя, че използвам моето „не“ твърде пестеливо. Тук, в този сайт, има толкова неща, които съвсем обективно заслужават едно категорично „не“, че аз просто не смогвам да „огрея“ навсякъде. И затова се опитвам да реагирам само при най-фрапиращите случаи.

Как да кажа вместо „не“ едно благодушно „да“? На какво? За да кажа „да“, аз имам едни сравнително скромни очаквания. За да кажа „да“, аз искам първо да видя, че човекът отсреща е поне добросъвестен. Т. е. да видя, че човекът търси истината, а не непременно някакъв пропаганден ефект.

Като си правиш пропагандата – прави си я, но нека тя се основава поне на някакви истини, а не на някакви абсурдни твърдения на някакъв човек, чийто изявления са сложени тук само защото на теб лично ти се е сторило, че съответстват на някаква „правилна“ умонагласа...

Аз понякога наистина недоумявам: на какво точно разчитат някои хора, които се впускат да правят пропаганда днес? Айде, ако това беше някакво хартиено издание, може би пропагандата в него щеше по-лесно да „минава“ (през главите на четящите, без да среща особено съпротивление там). Само че нали тук сме не на хартия, тук сме в Интернет! Ясно е, че всеки може да направи справка, има Google, всеки може да провери ДАЛИ това, което му се поднася тук (под симпатичното заглавие „Усилия в търсене на истината“) действително е „търсене на истината“?!?!

Ето, аз (както, вероятно, и много други хора) например досега не бях запознат този важен момент, който ни припомни тук Д. Димитрова на основата на книгата на Howard M. Sachar. Само че аз, и без да съм запознат с тези факти, подозирах, че такива съществуват (просто защото човек, като се стреми да гледа обективно на събитията, и като си подреди мислено как е нормално да се степенуват отговорностите и „вините“ в такива случаи, и веднага му става ясно, че подобни факти най-вероятно съществуват.). И, ако имах повече време и бях по-упорит в търсенето, сигурно и сам щях да попадна на публикуваното в книгата на Howard M. Sachar.

Това е разликата между мен и теб, Златко. В рамките на твоята „умонагласа“ ти просто няма как да стигнеш до истината – по този въпрос, а и по други въпроси. В рамките на твоята умонагласа ти можеш само да търсиш как точно „по-ефективно“ да си направиш пропагандата. И само от време на време, по някаква случайност, ако някой транзитно преминаващ читател действително много се възмути и му прекипи и реши да ти напише тук някаква уточняваща информация, ти може и да научиш нещо ново...

- 28-06-2012|**Иван Рангелов**

И трябва обаче да кажа няколко думи и по големия въпрос за ония неща, които, според Златко, били отречени от „хода на историята“. Според Златко, „Всички общества, които са приемали масово подобни ценности, са стигали или до себеразрушение, или до някакъв вид задънена улица, липса на цивилизационно развитие, обществен колапс, такива работи... „

Трябва да призная, че с това последното съм напълно съгласен: аз също смятам, че определен тип общества, които са приемали масово определен тип ценности, рано или късо са „стигали или до себеразрушение, или до някакъв вид задънена улица, липса на цивилизационно развитие, обществен колапс, такива работи... „

Въпросът е наистина да видим кои ценности до какво водят.

Засега аз имам пред себе си големият пример с историята на древния Рим, и с историята на Османската империя (която, както научаваме от някои любими на Златко историци, също била поне отчасти „мултикултурно“ общество), и с историята на бивша Югославия (която също се стараеше да бъде мултикултурална), и с историята на бившия СССР...

- 28-06-2012|**Златко**

Към госпожа Димитрова: Срамната история на неприемането на еврейските бежанци от страна на Запада е сравнително добре известна (почти не е имало страна, която да приема корабите с бежанци, включително и Америка). Анжел Вагенщайн има книга на име „Сбогом, Шанхай“, в която се описва част от всичко това. Досега не ми беше известен фактът, че е имало опити и от старана тогавашното българско правителство да се търси място за „нежеланите“. И все пак, в тона на доброжелателното взаимно обогатяване: нека оставим на всеки от нас да преценява сам за себе си кое в тази срамна (и поучителна) история е най-важно за самия него. Без съмнение в страната е имало много и различни сили, борещи се за надмощие в тази толкова трудна и съдбовна история. В края на краищата се стига до един компромис, при който евреите биват както спасени, така и унищожени. Не знам до каква степен този факт е показателен за страната и нацията ни като цяло. Важният за мен факт е, че в продължение на много десетилетия всички ние сме живели под абсолютно информационно покривало и днес, когато вече никой няма монопол върху информацията, изведнъж се оказва, че образът на „спасители“, с който толкова сме се гордели, изведнъж започва да се клати. А инак, че има различни факти, и че те дават поводи за различни изводи – това е безкрайно интересно и поучително. Странно до каква степен двойствеността, тоест (не)способността както за рязко зло, така и за решително добро, изглежда е решаваща за всички ни. Не намирате ли, че това е нещо безкрайно интересно и важно?

- 28-06-2012|**Златко** – ге:

  Иван Рангелов писа:
  Засега аз имам пред себе си големият пример с историята на древния Рим, и с историята на Османската империя (която, както научаваме от някои любими на Златко историци, също

била поне отчасти „мултикултурно“ общество), и с историята на бивша Югославия (която също се стараеше да бъде мултикултурална), и с историята на бившия СССР...

Ето това е, което имам пред вид: напълно инстинктивното недоверие към всичко различно, към всякакви опити за смесване; този абсолютно първичен стремеж към „чистота“ (на кръвта?), несмесване, оставане при „нашето“, „познатото“: все неща, които са свързани с един начин на мислене (и преди всичко ЧУВСТВАНЕ, защото тези неща са дълбоко инстинктивни; тук разумът служи само като „гумен печат“, който търси доводи за идещите отдолу, несъзнателни команди)... с един начин на чувстване, значи, който е изпълнен с пълно недоверие и страх от всякакви промени и експерименти. **Каквото ще да е, само да не се променя! – това е мотото.** И резултатът от всичко това е ОТКАЗ, отрицание, съпротива срещу каквото и да е смесване с „другите“; затваряне, отхвърляне, отблъскване на всичко „чуждо“ и непознато. Историята, светът, реалността, се претърсва с предварителната умонагласа, че всичко, което някога е направило опит да излезе от собствената си черупка, е загинало ИМЕННО по тази причина. По принцип развитието на света, погледнато от такава гледна точка, не е нищо друго освен едно непрекъснато повтаряне на ерата на динозаврите: изчезнали, защото...

Не е ли ясно тогава, че между тези две умонагласи – онази на отвореността и другата на затвореността, не може да има споразумение, не и на ниво дискусия. Инак е сигурно, че за да оцелеем, имаме нужда и от двете неща, но когато идеш от едно място, чиято почти цяла 1300-годишна история е история на непрекъсната затвореност, с всичките ѝ повече от осезаеми резултати, то за какво тогава може да се говори? Или се променяш, или изчезваш от лицето на света – това е законът на вселената, откак я има. А за да се промениш, първо трябва да се отвориш и откриеш за непознатото и чуждото.

Ей затова ти ги недолюбваш инстинктивно евреите, Иване. Защото те умеят именно онова, от което ти толкова много се страхуваш – смесването, възприемането на чуждото, непознатото, заплашителното. Защото умеят да учат. Това е според мен обяснението, ако и да звучи може би прекомерно елементарно...

Впрочем, всекиму – своето. България открай време е била място, в което един работи, а десет го гледат и викат „няма да стане!“ Така че, за

какво изобщо говорим, всичко е толкова болезнено познато, изживявано стотици, ако не и хиляди пъти?

- 28-06-2012|**Иван**

За мен въпросът не стои. Стои само един: че България е спасила 48 000, а някои нито един. И сега хора, дошли от никъде, започват да ни се катерят на главата и да питат: „А вие защо спасихте САМО 48 000, а не 59 000?! Вие сте гадове!“

Първо за аргументацията. 1) Някой си имал рода по разни краища на планетата, които трябвало също да бъдат спасени. И защо именно? Всеки ходи където си иска и си преценява дали там го устройва. 2) Намерено е еврейче, което е било пред училище. Ами такива са децата, по-големите издевателстват над по-малките. И с мен са се опитвали, но беше по време, когато масовата култура не беше озверила хората така. Но не, точно това еврейче ще покаже, че тук бият евреите. Ами бият, пред училище, също те карат да подскачаш, за да чуят дали имаш стотинки. Правят го и с българчетата, правят го и с циганчетата (това пък роми кой го измисли, дето и самите цигани не го харесват). Американчетата никога не правят така. Те направо убиват по 8 другарчета, много харесват това число. То е числото на хуманизма, види се.

Вие знаете ли, че са набили Коенчо? Не, честно казано. Защо, важно ли е?

Но най-интересното е кой го казва. Казва го един прилепчив безработен американец, който си търси работа, от която да изкара и някакви пари. И кой, кой, ами България и дъвката с евреите. Което е подигравка и с тях. Но освен еврейски етнос, има и други, нали така.

Кое е моралното право на американеца? Как кое?

Предците му са спасили милиони в Хирошима и Нагазаки от нерадостната съдба да живеят здрави и красиви, защото няма да знаят какво да правят с това здраве и красота. Спасили са ги само с един удар. Уродливите чада на спасението са още там и мърдат. Бум и готово.

Спасили са милиони корейци от гадната болест, наречена „живот“, която причинява нерадостно живеене. Фиууу, F-12, 13 1258 или каквито са там. Бум и готово.

После са спасили така и милиони виетнамци от същото. Но по-бързо, с напалм. Тържествено, с фойерверки са ги спасили. Бум и готово.

Но това е само венецът на техните спасения. Преди това е било голямото спасяване.

Спасили са милиони и милиони негри от Африка само срещу цената от един-две долара на парче, платени от следващия собственик на негрите, и са им осигурили американски начин на живот. Е, някои не са искали да бъдат спасени, но за тази работа има и пушки. В джунглата още са ги спасявали от живота. Бум и готово.

А още преди негрите са спасили всички индианци от тъжния живот да живеят на племена, без уиски и пушки и да се хранят с бизонско месо. Тъжно. Не тъжнво, а направо кошмар! Никой не знае колко са спасените от живота индианци, защото никой не знае колко са били. Бум и готово.

„The best red is the dead one." Това е от американец, не от българин.

И сего американците победно спасяват навсякъде, без покана, защото чувството им за спасяване е толкова силно, че сърце не им дава да не се намесят някъде да спасяват.

И все пак защо не сме спасили 59 000 евреи, а само 48 000? Защото сме гадове, затова.

И турско робство не е имало, а са ни обогатили културно. А ние не сме ги спасили сега от изселването. Да, ние ги изселихме, 8 милиона българи ги изселиха българските турци.

И циганите не интегрираме. Дори съм сигурен, че и някой Яшарчо е набит пред училище.

Гадове са това българите. Чак ме е срам, че съм българин. Но понякога ми е хубаво, че съм българин. Имам си кюстендилски череши, силистренски кайсии, варненка за гадже, бургаски чирози (и вечери), шопска салата, ябланишка халва, пловдивски картини, също и ямболски и хасковски, софийски скулптури, български книги, и като се събера с друга такава гад като мен, никого не искам да спасявам, а този срещу мен го питам: „Как си? Как сте у вас? Мога ли да помогна с нещо?" 7 милиона и половина сме такива гадове. Не се сещаме дори човекът срещу нас дали е българин, евреин, арменец, турчин, циганин или някакъв друг, а най-безгрижно го питаме как е, дали е ял и има ли какво да облече.

Гадове. Или по-просто казано – българи.

- 28-06-2012|**Златко** – re:
  Иван писа:

Но най-интересното е кой го казва. Казва го един прилепчив безработен американец, който си търси работа, от която да изкара и някакви пари. И кой, кой, ами България и дъвката с евреите. Което е подигравка и с тях. Но освен еврейски етнос, има и други, нали така.
Кое е моралното право на американеца? Как кое?
Предците му са спасили милиони в Хирошима и Нагазаки от нерадостната съдба да живеят здрави и красиви, защото няма да знаят какво да правят с това здраве и красота. Спасили са ги само с един удар. Уродливите чада на спасението са още там и мърдат. Бум и готово.

Моралното право, уважаеми, никога не може да бъде извлечено от принадлежността към определена националност (същото важи и за вината). Всеки от нас носи **сам, сам и пак сам**, отговорността за действията си, включително и в случаите, когато историята го принуди да бъде участник в колективни изстъпления. Не е позволено никому да се извинява с това, че „всички правели така“ – или да се бие в гърдите, защото предците му били такива или онакива. Човек живее и умира с онова, което си постигне – или провали – сам.

(А американецът, между другото, нито е безработен, нито пък някой му плаща за този филм. Като ще си говорим тук, хайде да е малко по-интелигентничко и да не изпадаме на секундата в простащини, какво ще кажете?)

- 28-06-2012|**Иван** – re: re:
  Златко писа:
  Ей затова ти ги недолюбваш инстинктивно евреите, Иване [Рангелов]. Защото те умеят именно онова, от което ти толкова много се страхуваш — смесването, възприемането на чуждото...

О, не, има всякакви евреи. И не само някои евреи, но и във всички други етноси има такива хора. Много обичат смесването и прекрасно възприемат чуждото. На един приятел бившата жена например толкова добре възприемаше чуждото, че щеше без жилище да го остави. Много възприемаше чуждото тази жена. Рускините пък колко обичат смесването и как добре възприемат чуждото, мани-мани. Те много добре възприемат и чуждите пари, и чуждите приятели и чудесно се смесват с

тях, с водка или дори без. Може в един момент и без гащи да останеш, ако не спреш навреме това смесване и възприемане на чуждото.

Но американците са шампиони. Те това работят – да се смесват и да възприемат чуждото. Даже на крака в чужд континент отиват, за да възприемат чуждото и да си го занесат у тях. Или да се настанят там, вече възприели го като тяхно.

Затова такива хора като българите, неподдатливи на либералността, предпочитат да разграничават приятелството от прекаленото възприемане на чуждото, особено ако ще се възприема по банкова сметка или с нотариален акт.

Тук все още свое и чуждо се разграничават по смисъл. Даже в речника са посочени отделно.

- 28-06-2012|**Иван** – re: re:

  Златко писа:

  Всеки от нас носи сам, сам и пак сам, отговорността за действията си, включително и в случаите, когато историята го принуди да бъде участник в колективни изстъпления.

  ...

  Човек живее и умира с онова, което си постигне — или провали — сам.

  (... Като ще си говорим тук, хайде да е малко по-интелигентничко и да не изпадаме на секундата в простащини, какво ще кажете?)

Златко, да ви кажа, не планирам да си говорим. Но ВИЕ говорите за българиТЕ, както и американецът говори за българиТЕ. Това именно е просташкото. А пък аз други освен българите нямам, затова имам просто късмета да ги харесвам. Защото можеше да ми се случи и да не ги харесвам.

Също така ВИЕ обсъждате успехите и неуспехите на българиТЕ, особено в духовното им изграждане.

А американецът е безработен. Да си търсиш теми, като надничаш по чуждите дворове, за да се осъществяваш, не е работа. Може да е заплата или хонорар, но работа не е.

Също незнайно защо пропускате, че уж всичко било лично и индивидуално, но американецът кой знае защо се занимава с нашето лично,

а не с неговото си лично – кой американец какво е направил. Въпросът със своето и чуждото. Всеки да си гледа неговото, казваме ние.

И за да затвърдя впечатлението за простащина, ще ви кажа, че на този точно американец няма да му дам шопска салата, ако го знам кой е и се появи на засата ми, а на циганина от съседния ъгъл ще дам. Защото циганинът ми е помогнал (ако е), а американецът се занимава с чуждия за него мой двор. Което вие наричате небезработност.

Впрочем, последният път дадох на циганина от съседния ъгъл чисто нов грамофон. Той възхитен и възторжен се завтече към къщи с думите: „Ще слушаме опера!“ За него, милият, грамофонът беше опера. Но когато ми посика и плочи, му казах, че не съм бог, макар да приличам, да си намери плочи с опера. Може и с Лили Иванова. Не знам дали си е намерил.

Но моят собствен национален циганин ми се радва, а чуждият американец ми гледа в двора, защото имало демокрация. Ще повторя, че мое и чуждо в нашия речник са на различни страници.

Поздрави.

- 28-06-2012|**Иван**

Пардон, моля по-горе да се чете „... ако се появи на масата ми...“.

- 28-06-2012|**Майя** – Иване, Иване...

Иване, често съм съгласна с теб, но понякога ги пишеш такива, че ме хваща срам от случаите, в които съм съгласна. Как може да твърдиш сериозно, че жертвите на геноцид (убийство, изнасилване, грабеж...) сами са си виновни, защото не са успели да се защитят? Това е просто чудовищно.

Също и част от нещата, дето ги пишеш срещу американците. Че главната им грижа по време на Втората световна война трябвало да е не войната, а да не сторят, пази Боже, нещо лошо на японците. Или че трябвало да оставят комунистите да завладеят цяла Корея, та сега да няма Южна Корея, а двойно по-голяма Северна, в която повече хора да мрат от глад. Или че има нещо лошо в това, че са се опитали да предпазят от същата участ Южен Виетнам – свой съюзник по договор.

Според теб излиза, че американците или е трябвало да оставят Южна Корея да бъде унищожена, пазейки кристално бели своите души и ръце, или да я спасят... но без косъм да падне от главата на никой кореец. Също както българите е трябвало да спасят всички евреи на Бал-

канския полуостров, а щом не са го сторили, все едно нищо не са постигнали. Ти и въпросният „безработен“ американец все едно си вадите доводите от едно ръководство.

- 28-06-2012|**Златко**

Това са двама различни Ивановци, Майа. Новият си му личи, а пък стария си го знаем открай време. Заплетени, та дори силно затлачени са понякога главите човешки (не изключая собствените) – в сравнение с тях, ония там обори, дето ги бил измил Херкулес с реката, са като райска градинка, така си мисля понякога... Но нейсе, съдба човешка.

- 28-06-2012|**Златко**

А „безработният“ американец никъде във филма си не твърди, че българите не са направили нищо. Напротив, филмът му е разделен на две части – унищожение и спасение, и според мен там се въздава всекиму по правда. Просто у нас никога не е имало нищо подобно, нещата винаги са се представяли само от едната страна, и затова сега хората така като с парцал плеснати реагират. Но нищо де, нали затова е ново време, да излиза всичко наяве и да няма скрито-покрито. Ще свикнем всички. А който не свикне, ще гледа в далечината светлинките и ще си мисли, че са светулки нощни...

- 28-06-2012|**Иван**

Драга Майя, аз съм друг Иван, не Иван Рангелов. Не му приписвайте моите грехове.:)

Даже, макар да съм съгласен общо взето с Иван Рангелов, съм съвсем отделен човек.

Например толкова отделен, че баща ми ме е водил у свои приятели евреи, които са ми разказвали, че само той е имал куража да ходи прегърнат с тях, барабар със звездите им, защото смята, че нищо не могат да му направят (можели са, но не са искали). Младежки демонстрации. Спомням си само едно име, Бернар Сиди, но имаше и други. Не знам къде са сега децата му Максим и Джеки.

Толкова различен, че у нас, докато умря, идваше като близък приятел синът на един от онези, които са се подписали под Димитър Пешев против депортацията на евреите. Казваше се Чавдар Дюкмеджиев и е син на Любен Дюкмеджиев.

Друг син на друг, който се е подписал под същото и който също идваше до смъртта си, се казваше Юли Стоянов и е син на Людмил Стоянов.

Толкова отделен, че особено удоволствие ми правеше да имам приятелка, която се казва Идесман. Всъщност удоволствието го придобих после, когато баща ми ми каза, че е еврейка. Не бях забелязал, наистина. Сега, че ѝ е хубава косата, ли е по-важно, или някаква табелка на вратата с името. Разбира се, че косата. Ние, българите, не забелязваме какъв си нито по националност, нито по раса, нито по вероизповедание. Правех младежки демонстрации с нея, за да видят хората, че съм различен от героя от „Кабаре", който се отказа от еврейката, защото вече не беше изгодна. Отдавна минали неща. Демонстрациите това.

Около мен винаги се е разсъждавало в тоналност на пълен далтонизъм откъм националност, раса и вероизповедание. За нас винаги първо е бил човекът, а после откъде произлиза. Прадядовците ми също са правили демонстрации. Педагогически. Главният ратай винаги е сядал да яде между двамата чорбаджии, за да видят всички и никой да не смее да му каже, че е по-долен.

Демонстрации. Но хубави.

И точно защото този въпрос за мен е изяснен, реагирам, когато някой чужд човек се пише за по-знаещ. А той е чужд. Американец, който не се занимава с Америка, а с България. Като обясни за индианците, за негрите, за Хирошима и за Нагазаки, тогава. Например може да обясни защо само в Съединените щати е забранена думата негър. Нещо ги притеснява явно. И то е да не се приказва за преди. Тук нашите дядовци не са доставяли с оръжие негри от Африка, за да ги продават по 1-2 лева, и затова у нас думата негър не е забранена. Не разбирам и защо трябва да се забранява думата циганин. Ние не бием никакви цигани. те ни бият, като се напият. :-)

Истината за неспасяването на останалите евреи е много проста. 1) При предоставянето на България на тези земи е имало условие евреите в тях да не получават българско гражданство. От това произлиза 2) Ако Борис се е опънел и за тях, е рискувал германска окупация и тогава всички евреи в камерите. Ситуацията не е създадена от нас, но е трябвало да решаваме. И резултатът е бил, че е по-добре само 11 000, отколкото всичките към 60 000. И все пак това е властта, а не българиТЕ.

Нещата изобщо не са толкова скандални, че да се наричат „престъпление против човечеството“. А милиони индианци и негри какво е? Мелба с бишкоти, може би?

За да живеят хората заедно, трябва да гледат на нещата обективно. Но от друга страна, за да живеят заедно, трябва всеки да си знае неговото и да не се занимава с чуждото под претекст демокрация.

Не са ми симпатични американците. Е, ако се появи някоя Джени, приятна във всяко отношение, може би вече ще казвам, че частично не са ми симпатични.:-)

Те и някои българи не са ми съвсем симпатични. Но по-малко частично.:-)

Гледайте по-леко на живота. Да се впрягат онези, които не са си изяснили какво е морал и какво не. И не ругайте Иван Рангелов без нужды.:-)

- 28-06-2012|**Иван** – re:

  Златко писа:
  Просто у нас никога не е имало нищо подобно, нещата винаги са се представяли само от едната страна, и затова сега хората така като с парцал плеснати реагират.

Напротив, много добре се е знаело винаги, както и много добре се е знаело, че 11 000 е по-добре от 60 000. И все пак 48 000 са ВСИЧКИТЕ в суверенната територия на България.

По-скоро имаме обратния проблем. Според преброяването от миналата година у нас има 1130 евреи, което ми се струва малко.

http://censusresults.nsi.bg/Census/Reports/2/2/R9.aspx

Следователно при екстремни обстоятелства ще трябва да спасяваме само толкова, което ще ни се стори скучно, предвид тренинга ни. Ще трябва да си намерим и някои други за спасяване.:-)

- 28-06-2012|**Златко**

Между другото, ако все пак някой е любопитен да гледа филма, нека ми се обади. Понякога човек научава неочаквани неща. (Сложил съм го на сървъра, но предпочитам да давам линка само на хора, които го поискат.)

- 28-06-2012|**Иван**

Между другото, ако някой иска да види как са изглеждали нещата в оригиналния им човешки вид, може да гледа този филм:

http://bt. eutorrents. me/index. php? page=torrent- details&id=21e2843e 410c7606ce337fb22a02158f35a4057 a

Той е източногермански и е номиниран за „Оскар“. Субтитри за който не може да следи оригиналния немски говор, не знам откъде.

Давам линка като много хубав филм, а не за да наливам масло в огъня за и против евреите. В края на краищата, ако нещо спаси културата у човека, това ще е културата, а не нещо друго.

- 28-06-2012|**Иван**

Онзи сайт не приема регистрации. Трябва, който иска, да си го намери. Това е филмът:

Jakob, der Lügner (1975)

http://www. imdb. com/title/tt0071688/

- 28-06-2012|**Златко**

Разни хора, разни идеали. Самият аз не виждам какво общо има историята на Юрек Бекер – източногерманска модерна класика – с темата за македонските и тракийски евреи (след като си има филм, при това признат за класика, точно по тази тема: „Звезди“ на Конрад Волф и Анжел Вагенщайн). Но както и да е. Може би си струва да се спомене, че „Якоб лъжецът“ има и американска версия, с Робин Уилямс в главната роля (1994), която, ако изобщо ще търсят, повечето хора сигурно ще намерят много по-лесно.

- 28-06-2012|**Майя** – Съжалявам

Иване (новият), поднасям искрените си извинения, че те упрекнах за „греховете“ на адаша ти Рангелов!

Склонен ли си да добавиш към името си някакъв белег – прякор, инициал, каквото искаш, та заплесите като мен да те разпознават полесно?

- 28-06-2012|**Дафина Д.**

Всъщност посоченият от мен автор отдавна виси в този и други сайтове, но явно никой от читателите и списващите не обръща внимание.

Още по-странно е, че учени и обществени личности от еврейски произход пък въобще не ги и споменават: например Вагенщайн, Еми Барух или др. Леа Коенова.., а напротив настървено и високомерно (това е точната дума!) от години ни напомнят и поучават в стил „Кои евреи обичат България?“, на която статия отговори Г-н Самуел Ардити от Израел с „Благодарните евреи обичат България – нехранимайковците – не“.

Нима въпросните интелектуалци (с претенции до Господа), говорещи чужди езици, представлявали страната ни като посланици, писатели, културни аташета и прочие на високи длъжности не са ДОСТИГНАЛИ до тези факти?!

Всъщност в повечето еврейски сайтове за изследване на унищожението им пише, че равинът от Софийската синагога ги е спасил, за ваше сведение.

Ето това е нечистоплътността на евреите!!! Взимат, ползват и хвърлят, буквално, а след това ми обясняват колко са „бели, велики и НАЙ-добри“, ето затова не са обичани – поставят себе си над всички най-ценни човешки стойности и, разбира се, останалите народи и човеци.

Това предизвика и реакцията ми на тази страница.

Ето още по въпроса – виси в интернет от 1992 г.

http://www.promacedonia.org/rami/h_bojadzhiev_evrei.html

Пуснала съм и други сведения по тези теми в други сайтове на български език.

Пускам още един линк на български език именно как са унищожени солунските евреи, написана от Рафаел КАМХИ, български гражданин, роден в Битоля и живял в Солун, спасен от българските власти именно защото е имал български паспорт.

Странно, но книгата му е публикувана на български и английски език още преди 7 години поне, и нея ли не са прочели нито гръцките евреи, които преди няколко месеца протестираха срещу България, а преди години свалиха не позволиха на Президента Стоянов да се изкаже на международен форум, именно по тези причини.

Разбира се, гърците си лапаха репарациите с широко отворени гърла, както си му е реда, а сега разни недоразвити и неграмотни погърчени българи със звучните имена *Аристотелис и Платон* разпространяват в интернет „че България продала евреите от Гърция на Хитлер“ и сипят качествена помия срещу страната България по стар ромейски обичай.

Ето и откъси от въпросната книга на Рафаел Моше КАМХИ.

http://sitebulgarizaedno. com/index. php? option=com_content&view=article&id=236:-1943- &catid=29:2010-04-24-09-14-13&Itemid=61

- 28-06-2012|**Дафина Д.** – re:

  Златко писа:
  Към Дафина Д.: Благодаря и на вас, хора като вас ме учат на смирение (не че много се научавам, но от време на време все пак се опитвам). И все пак, какво точно очаквате да отговоря на твърдения, които за мен звучат като излезли от Средновековието? Твърденията на Иван Рангелов се свеждат до това, че евреите са си виновни сами (и че е трябвало да си помогнат сами — което не е нищо друго освен вариант на приказката за барон Мюнхаузен: просто се хващаш за плитката — и надвиваш Хитлер). .....
  Но може би е време да спирам. За вас също, ако не ме лъже интуицията, всички тези приказки едва ли биха могли да намерят някакъв смисъл. Е какво пък толкова? Все си остава надеждата, че хората гледат и преценяват. И избират...

Евреите сами са си виновни наистина, защото винаги са се стремяли да създават своя държава в която и да било държава. Това е възпитанието им като цяло: да допускат до себе си само евреи и да не се смесват с останалите народи, спазвайки единствено собствените си религиозни традиции.

Всъщност те сами си създават ореол на страдалци и се опитват да държат монопола върху него.

Всеизвестно е, че Айнщайн (който е плагиат) е повдигнал например въпроса за предимствено изселване в САЩ първо на евреите със заслуги (?). Е, за каква „нравственост и научни постижения“ става въпрос в случая?!

- 28-06-2012|**Дафина Д.** – Връзки към статии за българските екипажи и кораби превозвали всякакви евреи до Палестина от 1939 г.

  http://www. extremecentrepoint. com/? p=5812

  http://morskivestnik. com/compass/news/2012/022012/022012_104. html

  http://more. info. bg/addComment. asp? articleID=73929&issueID=397&topicID=261

- 28-06-2012|**Иван В.**

Майя, няма нищо. Мисля, че е справедливо упреците за нехаресването на американците да са към мен. Те даже ТРЯБВА да са към мен. Американците такива добри хора, пък аз, видиш ли, така неуважително... Но съм сигурен, че ако се помъчиш малко, ще намериш в какво да упрекнеш и Иван Рангелов:) Или пък направо си избери каквото ти хареса най-много и му кажи, че изобщо не е така!:)

Златко, няма пряка връзка. Гледах посочения филм и след него гледах от любопитство и този с Робин Уилямс, който ми се стори пълна боза в сравнение с първия. „Звезди“ не съм го гледал, защото го няма. Възможно е да ми се види и муден, все пак е правен 1959 г., а на филмите това им е лошото, че остаряват, и най вече в темпото на повествованието, в сравнение с последващата нагласа за динамика. Монтаж, дължина на сцените и плановете, маниер на игра, но за „Звезди“ не мога да кажа, не го познавам.

Ако трябва непременно да се търси някаква връзка, тя би била как описват Холокоста хората от мястото на създаването му, а не такива, които нямат нищо общо с него (Ед Гафни).

Нека все пак да останем върху спасените 48 000. Колкото сме могли, толкова. Не бих се сърдил на някого, ако не е могъл да ме спаси, дори да ставаше дума за мен самия. Тук, в България, не сме сълзливи. Първо гледаме, ако можем, да помогнем, а чак после преживяваме и се хващаме за главата, за сърцето и за корема.

- 28-06-2012|**Златко**

Вижте, Дафина, вие очевидно познавате материята, така че за мен не намира обяснение фактът защо изведнъж въвеждате в разговора историята на солунските евреи (известно е, че Гърция е разделена три части, окупирани съответно от Италия, Германия – само големите градове, в това число и Солун – и България). За да ни обясните, че немците (и евентуално някакви гръцки колаборационисти) са били същите или по-големи... какво точно? Какво целите с това изместване на темата, наистина не разбирам. Нещата, разбира се, са силно емоционални, и не е никак лесно човек да приеме, че ролята на „спасители“ в един момент може да бъде поставена под въпрос (между другото, Иване, какво значение има дали го прави американец, афганистанец или какъвто и да е човек? – или това прави фактите по-малко факти? – като не сте съгласен,

гледайте филма и се опитайте да аргументирате, а не да излизате с една възможно най-детинска позиция). Изобщо, хайде да се постегнем малко и да се опитаме да гледаме нещата в очите, след като, по думите на Иван, „не сме сълзливи“. Самият аз не виждам никаква сила в каквито и да е демонстрации на инат, дори напротив...

Нещата са такива: има факти, които говорят за доста ужасяваща безчовечност от страна на българските окупаторски части. И в Македония, и в беломорска Тракия. При това не само по отношение на евреите. В тази част от историята ни има толкова много бели петна, че човек просто може да се хване за главата. Разбира се, седемдесет години по-късно е безсмислено да се говори за каквато и да е вина. Но да реагираме като пословичните ощипани моми, само защото някой си – при това чужденец, моля ви се! – бил си позволил да постави под носа ни неудобни за гледане и преглъщане факти... Дори и само в краткия откъс, който предлагам тук, има въпроси, на които няма как да се отговори с нещо друго освен с мълчалив опит за преосмисляне. Какво можем да отговорим на стареца, който пита защо българите са изпратили в крематориумите цялото му семейство? Че вината си е негова (Иван Рангелов, Дафина Д.)? Или че това просто не е наш проблем, защото сме родени десетилетия по-късно? Или че други петдесет хиляди са имали повече късмет... Какво можем да отговорим?

Способността за покаяние – включително и когато човек не е директно свързан с извършването на исторически престъпления – е за мен онази разделителна черта, която поставя разграничението между зрелост и детинщина, включително и на национално ниво. И канцлерът, паднал на колене пред еврейския паметник във Варшава, е, простете патоса ми, един от най-величавите образи, за които мога да си помисля (нищо, че по време на войната същият този човек е бил участник в анти-нацистката съпротива, тоест той е последният, който може да бъде обвинен в сътрудничество с престъпниците). И въпреки това той пада на колене и иска прошка. Човекът пада на колене, десетилетия по-късно. Помислете малко за това. Има ли нещо друго, каквато и да било възможност да се постъпи по друг начин, ако човек е наследил една ТАКАВА история? Какво означава то – да паднеш на колене и да поискаш прошка, само защото си член на една нация, чието минало е оплескано с ужасяващи престъпления...

Единственият възможен път обратно към нормалността, ето какво означава. Няма друг. Само мълчаливото покаяние и искане на прошка. Без сметки, без пазарлъци, без надцакване. Падаш на колене, мълчиш и се надяваш, че може да ти (ви) бъде простено.

А сега, ако ви е кеф, ми кажете, че нямам хабер от керемидите. Че съм не от тоя свят, че това са дрън-дрън истории, че изкупление така или иначе няма, че всички сме осъдени да бъдем ако не престъпници, то поне наследници на хора, оплескани с тежки престъпления. Може и така да е. Ваша си работа. Избрали сте позиция, защищавате си я. Но що се отнася до мен, аз се нареждам зад колеличилия канцлер. Не че се опитвам да се сравнявам с него. Просто вярвам, че друг начин няма. Това е от мен.

- 28-06-2012|**Златко**

И знаете ли защо покаянието е толкова важно (всъщност единствено възможното, алтернативи няма) – просто защото човекът (или нацията), които отказват да се покаят, ще вършат все същото. Спомнете си какво се случи по време на Възродителния процес. А сега погледнете реакциите към него. Можете ли да повярвате, че хора, които отново и отново реагират с „не сме ние отговорните, други да си носят калая“ няма да извършат същото начаса, щом само почувстват врата си свободен от поредния чатал? И че такива хора имат някакво цивилизовано бъдеще?

Остава си само надеждата в децата. Че те ще бъдат други, че ще израснат по-различни от нас, че ще имат друго мислене, друго чувство за отговорност, друг манталитет.

Да, но как да стане това пък чудо, като всичко, което им даваме за пример, е собственото ни инатесто упорство да прехвърляме винаги, винаги, винаги, отговорността на други? На кого да се сърдим тогава? И какво да очакваме?

- 28-06-2012|**Иван В.**

Дафина Д., не ги преживявайте толкова. Спасили сме ги не защото са евреи, а защото са ни били съграждани, а ние не обичаме да гледаме как колят и бесят наши съграждани. Капризни сме на тема естетика. Ако Хитлер е бил подгонил арменците, сега щяхме да сме спасили арменците точно по същия начин. И със сигурност нямаше да разправят, че

ги е спасил арменският поп, това анекдотично понятие:) Всъщност има ли арменски поп, който да е строго специфичен?

Въпросът сега е практически. Пречат ли ни, или не в момента евреите? Бях си наумил, че щом тогава са били 48 000, значи сега може да са 20 000. И пак не виждах пречка като процент от 8 милиона. Не следя къде колко евреи има, но съм чувал, че Христо Ботев била улица с много евреи, сигурно има и други, може би Пиротска. А те били 1130 изобщо в България. Няма да стигнат по двама-трима на град, за екзотика:)

Много важно, че имало няколко, които вдигали гюрюлтия. Те това работят, да са евреи. Явлението е подобно на Доган и Местан, които работят крепячи на етническия модел, дето го няма, защото никой с никого не враждува в генерален етнически план.

- 29-06-2012|**Майя Маркова** – re:
  Иван В. писа:

Майя, няма нищо. Мисля, че е справедливо упреците за нехаресването на американците да са към мен. Те даже ТРЯБВА да са към мен. Американците такива добри хора, пък аз, видиш ли, така неуважително... Но съм сигурен, че ако се помъчиш малко, ще намериш в какво да упрекнеш и Иван Рангелов:) Или пък направо си избери каквото ти хареса най-много и му кажи, че изобщо не е така!:)

Да, това за американците си беше към теб, но все пак ти дължах да не те бъркам с Рангелов. Цялата история с отношението на човечеството към американците е много странна – както знаем, в Южна Корея има доста силни антиамерикански настроения, но хората, които ги изразяват, нещо не са се затърчали да емигрират в Северна Корея:-), което естествено буди у мен подозрения в недомисленост или/и неискреност.

Такива настроения има и в Западна Европа и по този повод един канадски евреин от руски произход каза: „Не разбирам защо (западно-) европейците са така антиамерикански настроени. Ако не беше Америка, щеше да им се наложи да учат руски, а той не е лесен език."

А твърдението, което безспорно е най-така в тази дискусия – че евреите сами са си виновни, защото не са победили Хитлер – си е от Рангелов. Затова не разбирам намека ти, че събирам вода от девет сухи дерета, за да напиша нещо срещу човека. Или ти се присъединяваш към адаша?

Естествено, ако някой си пада по victim-blaming, за него Рангелов ще е прав, а ние със Златко ще сме криви. Но на мен лично ми кипва кръвта, като чуя, че евреите са си виновни за Холокоста и арабския терор, американците са си виновни за 11-ти септември, нашите сестри никой не ги е пращал насила на гурбет в Либия, а добрите момичета, които не искат да бъдат изнасилвани, трябва да ходят с дълги поли (забрадки, фереджета...).

- 29-06-2012|**Иван В.**

Майя, не! Не се присъединявам буквално към Иван Рангелов, че евреите сами са си виновни, поне технически за Втората световна война. Съвсем отделен е въпросът, че ЧАСТ от евреите са превърнали в своя доходоносна специалност да са жертви и това е основното им занимание. Това, разбира се, не трябва да се хвърля върху всички евреи, както нищо не трябва да се хвърля върху всички хора от някоя група по даден белег и да се казва ТЕ.

Не ме познаваш, от което сигурно не губиш, но сигурно познаваш други като мен. Смятам себе си за човек, около който има толерантна атмосфера и изобщо не допуснах, че шегата да обвиниш Иван Рангелов за нещо, ще ти прозвучи като подигравка към теб. Направих я съвсем безадресно и без подтекст – да го обвиниш за нещо и да го пуснеш да се оправдава, ако не се сещаш за конкретно обвинение:) Просто за по-весело, нито против теб, нито против него.

Американците са отделна работа. Те са събрани от къде ли не, главно непрокопсали в Европа, индиански избивания, негърско робство, надошли са и други, пишат се нация, нямат култура, пъчат се като най-велики. Сигурно има и между тях свестни хора. Запознаха ме с един американец преди години, който говореше като от Оксфорд. Марлон Брандо не им говори докрая заради индианците. Пак не може да се обобщава съвсем, но с техните „жизнени интереси“ по целия свят са ми писнали. Иначе нямам какво да деля с тях, дори работя с някои.

- 29-06-2012|**Иван В.**

Златко, не говориш сериозно за колениченето, нали? Защото ако говориш сериозно, редът е да се обърнеш към съответните институции.

1. За евреите – към Двореца. Сега неофициален представител е Симеон Сакскобургготски. Колениченето – от него.

2. За българските турци – Политбюро на ЦК на БКП. В момента има БКП и БСП и и двете твърдят, че са наследници на предишната БКП. Коленичението – от която от двете си избереш.

Добре е да изясним и въпроса на кого е тази държава. Според нас, българите, е наша. И въпреки това сме предоставили и на гостите едно добро местообитание, като сме ги приели и се държим по-добре с тях отколкото други народи с техните гости. Последното няма официално значение и е въпрос само на наша национална толерантност.

Технически много по-сложен ще се окаже въпросът с масовото коленичене, доколкото такъв пародийно-фарсов спектакъл ще бъде много труден за изпълнение. Но дори да се приеме, и там има естествена подредба.

Първо трябва да издириш колко евреи са депортирани от всяка европейска държава, да ги подредиш в низходяща градация и да започнеш отгоре надолу. Ще трябва да започнеш от Германия, на която си жител, и да караш надолу – Полша, Чехия, Унгария, Франция, Англия, Швеция и т. н. Ние няма да сме в списъка, защото при нас този показател е 0. Мисля, че и за Дания е 0. Ще трябва също да ни изпратиш снимки на всички коленичили нации и те да бъдат буквални.

После трябва да уредиш и още няколко въпроса. Те са да накараш Гърция да коленичи пред нас за византийското робство, Турция за турското робство и Русия за болшевишкото.

Може да се наложат по повече снимки от всяка от тези държави, защото само за Турция ще трябва да ни снимаш около 80 милиона коленичили.

Когато получим всички тези снимки, ще обмислим дали да напишем едно писмо с 8 милиона подписа, в което да кажем същото, което сме казвали много пъти – че съжаляваме за съдбите на евреите по време на Втората световна война и на българските турци през време на социализма и се надяваме сега да са добре. Тъй като 8 милиона подписа ще бъдат много кашони с много папки, ако не платиш пощенските разходи, вероятно ще трябва да се задоволиш с един общ имейл.

Тогава всички въпроси с покаяния, разплати и съжаления ще бъде окончателно уреден, освен ако не решиш по примера на Ед Гафни да накараш и маврите да коленичат за 7(СЕДЕМ)-вековното робство върху Испания, турците за арменския геноцид и всички останали за всички останали. Но ако ти се види много работа, почни, пък докъдето стигнеш.

Успех.

- 29-06-2012|**Златко**

Иване В., всеки избира сам за себе си дали да коленичи или не. Виждам, че идеята ти е нова, та затова те избива на смях. А инак ние тук си я дискутираме отдавнашка – тоест аз си я дискутирам, а хора като теб и по-различни, минават, заминават, и оставят след себе си по нещо, от което са искали да се отърват (е, има и постоянни членове де – Майа например вече е тук от години насам).

Та, за коленичането и покаянието – виждам, че по твое мнение стига толкова, дóста сме се каяли и коленичили. Е какво пък, твоя си работа. Аз не мога да те уча на ум и разум, щото не ми стига на самия мен. А инак, благодаря ти за участието, интересно ми е.

- 29-06-2012|**Майя Маркова** – re:

  Иван В. писа:
  Те са събрани от къде ли не, главно непрокопсали в Европа, индиански избивания, негърско робство, надошли са и други, пишат се нация, нямат култура, пъчат се като най-велики. Сигурно има и между тях свестни хора.

Нацията на Торо, Марк Твен, Джубран, Хемингуей, Фокнър, Селинджър, Стайнбек, Канети, Капоти да няма култура?

Е-хеееееей!

- 29-06-2012|**Дафина Д.** – re:

  Иван В. писа:
  Въпросът сега е практически. Пречат ли ни, или не в момента евреите? Бях си наумил, че щом тогава са били 48 000, значи сега може да са 20 000. И пак не виждах пречка като процент от 8 милиона. Не следя къде колко евреи има, но съм чувал, че Христо Ботев била улица с много евреи, сигурно има и други, може би Пиротска. А те били 1130 изобщо в България. Няма да стигнат по двама-трима на град, за екзотика:)
  Много важно, че имало няколко, които вдигали гюрюлтия. Те това работят, да са евреи. Явлението е подобно на Доган и Местан, които работят крепячи на етническия модел, дето го няма, защото никой с никого не враждува в генерален етнически план.

Не са няколко, Иване. В момента този сайт, например, се вписва ПРЕКРАСНО в започнатата от близо година кампания срещу нашата държава във връзка с поредното бизнес-филмче „Трето полувреме“ в Македония(плагиатствано от съветската пропаганда)и не само то, разбира се.

Във връзка с това именно бяха словесните и анонимни нападения навсякъде в печата срещу Д. Горчева, в които „достойно“, а често и анонимно се представи цялото еврейско войнство и редакция от БХелзинкски комитет.

Целенасочени действия въпросният започна като използва една награда, за да формулира в бюлетина си понятието „български антисемитизъм“, след което ловко се прехвърли върху историята на България, нейните сегашни закони и всичко което не му харесва, служейки си с доста РАЗМИТИ ПРОПАГАНДИСТКИ И ИЗТЪРКАНИ ПРИКАЗКИ (за да може да бъдат тълкувани двойствено, естествено), а сега се ЦЕЛИ ПОВИСОКО недопускайки и най-малката критика (косвено) към еврейската държава.

А що се отнася до „приемането навътре“ ще Ви кажа следното: смятам, че на подобни действия трябва да се реагира по същия огледален начин – безжалостно и безкомпромисно – откъдето и да идват.

- 29-06-2012**|Иван В.**

Златко, идеята не само ми е нова, но ми звучи и нелепо. От България само е взимано, поне след пленяването на цар Иван Шишман. Дори Европа дължи на нас спирането на турците. Но да оставим това. Мислил съм си например какво би станало, ако Македония се върне обратно в България. Е, и за какво ни е? Ще получим едни ябълки, но към тях ще си имаме и разни изоглавени, дето по цял ден ще крещят, че Адам и Ева са македонци:) По-добре не, освен ако се наложи и тях да ги спасяваме, например от албанците. Не знам накъде ще избие там.

Гледам на въпроса чисто организационно, защото нямам как иначе. Първото за човека са работата и личните отношения. И към тях – дали е могъл и помогнал ли е на други, когато е възникнала нужда. Да, могли сме и сме помогнали на много хора.

Случка. В някакъв момент по разпределението на териториите след Берлинския договор турците трябва да си отидат в Турция, а българите да се върнат в България. Турците не искат да си ходят, защото тук е по-

хубаво, имат съседи, приятели, но си стягат багажа. Българите пък си стягат багажа оттатък, в Турция. Турците тук опразват къщите, вещите, които не могат да вземат, остават безстопанствени. И попът вика селяните българи: „Всички турски вещи вземете, занесете ги в черквата, заключете я и ми донесете ключа. Също така заключете къщите на турците и ми донесете и тези ключове.“ „Ама защо?“ „Защото така, изпълнявайте в името на Бога и вървете да го свършите.“ Направили го. Турците си тръгнали. Българите също си тръгнали оттам насам, но малцина стигнали до селото тук, повечето били убити по пътя, а който се добрал, бил гол като пушка, ограбен. Турците отишли в Турция, но там не могли да се организират, защото мястото им било чуждо. Нямали нито домове, нито познати, нито работа. И тръгнали да се връщат наобратно, пък каквото стане. Дошли пак в селото и се чудели откъде да захванат. Попът чул, че се били върнали и ги извикал: „Допуснахме, че може да стане нещо такова. Ето ви ключовете от къщите. Вещите си ще намерите в черквата. Ето ви ключа. И внимавайте да не ми изпочупите там икони, прибори, разни работи, че ще ми трябват. Добре дошли и бягайте да се настанявате.“

Един мой прадядо също тръгнал да помогне на приятели турци да се изнесат по онова време, че имали много багаж. Не се върнал. Като благодарност за помощта. Не знаем какво е станало с него.

Това е българинът и на него му се дължи, а не той на някого, защото домът е негов. Какво дължим ние на българските турци, като тях ги преименуват под дулото на същата пушка, под което сме и ние? Да ни застрелят ли? Можем само да им съчувстваме и да им дадем да ядат. Ако имаме. Обикновено имаме.

Така стоят нещата. И че сега ДПС ги експлоатира и ги държи в бедност, също им съчувстваме. Някои имат приятели там, други не. Но повече нямаме за даване, да не говорим за коленичене.

Както казва служителят на Белия дом в „Телевизионна мрежа“: This is the atomic, the sub-atomic and the galactic structure of the things today!

Ако толкова ти се страда за нещо, мога да ти изпратя натрошени черупки от орехи, за да ти е по-болезнено коленичето. Тук имаме много. Но по-добре напиши нещо полезно, за деца например, и не им вкарвай излишни трагизми в главата, само да ги мъчиш:)

- 29-06-2012|**Иван В.** – re: re:

  Майя Маркова писа:
  Нацията на Торо, Марк Твен, Джубран, Хемингуей, Фокнър, Селинджър, Стайнбек, Канети, Капоти да няма култура?
  Е-хеееееей!

Майя, изразявам се добре, грижа се за това. Казах „американците нямат култура“, а не „няма нито един културен американец“:) Културата на културните американци я ползУваме, ползУваме я. Точно па тия, дето си ги казала, ги ползУвам всичките, без Торо и Джубран, които са извън моите интереси.

Особено ми е любим разказът „Устата ми голяма, главата ми зелена“. Или не беше точно така, а?:)))

А нация не са, но това си е техен проблем. И държава не са, защото са конфедерация от 50 държави.

- 29-06-2012|**Дафина Д.** – re:

  Златко писа:
  Вижте, Дафина, вие очевидно познавате материята, така че за мен не намира обяснение фактът защо изведнъж въвеждате в разговора историята на солунските евреи (известно е, че Гърция е разделена три части, окупирани съответно от Италия, Германия — само големите градове, в това число и Солун — и България). За да ни обясните, че немците (и евентуално някакви гръцки колаборационисти) са били същите или по-големи... какво точно? Какво целите с това изместване на темата, наистина не разбирам. .....
  Нещата са такива: има факти, които говорят за доста ужасяваща безчовечност от страна на българските окупаторски части. И в Македония, и в беломорска Тракия. При това не само по отношение на евреите. В тази част от историята ни има толкова много бели петна, че човек просто може да се хване за главата. Разбира се, седемдесет години по-късно е безсмислено да се говори за каквато и да е вина. Но да реагираме като пословичните ощипани моми, само защото някой си — при това чужденец, моля ви се! — бил си позволил да постави под носа ни неудобни за гледане и преглъщане факти...

Действително не сте подготвен по тази и други подобни теми, но затова пък продължавате да рекламирате всякакви чуждестранни авторчета, от които сте допълнили незадълбочените Ви познания с ... дреболии.

Явно сте чуждопоклонник. Подозирам, че родолюбието също Ви е чуждо и затова реагирате така. Ваша си работа.

Знаех си, че книгата на Рафаел Камхи няма да Ви хареса и въобще не познавате тази страна на положението. А книгата е публикувана през 2000 година.

Вие сте готов единствено да се нахвърляте срещу българската страна, но не сте ПОДГОТВЕН нито ОСВЕДОМЕН по редица въпроси, които повдигате тук, възползвайки се от това, че сайта си е Ваш.

Некомпетентен сте, това е за мен. Чули сте оттук-оттам нещо, но не сте проучили в дълбочина нито времената, нито познавате събитията, за сметка на това веднага използвате и тълкувате в ущърб на ... родината Ви под предлог, че става въпрос за „критическо мислене и допълване на комунистическите гледни точки, преподавани ни в училище...“

Е, книгата на Рафаел Моше Камхи, и не само тя, ги допълват тези насадени ни гледни точки, какво ще кажете сега?!

Както и книгата на Шломо Шалтиел, която също не познавате, например?!

- 29-06-2012|**Иван В.**

Дафина Д., вярно е, че пропагандират и че трябва да се реагира. Но ако започнем да преживяваме всичко, трябва да си ходим прегънати на две от непоносимо бурни емоции. Реакцията към такива в България е достатъчно да бъде просто да им се посочи вратата. В изходяща посока. Забелязал съм, че много се обиждат. Което носи допълнителна наслада на посочващия вратата:)

Иначе навлизаме в един некачествен регистър – ти си простак, ти си лицемер, ти си подлец, ти си глупак, ти си продажник – който им дава материал да навиват наново, и така безкрай.

Моята позиция е следната. Който е тук, яде тук и дава на други да ядат тук, има право да изисква за тук. Който е другаде, има право да изисква там (ако му позволят), а за тук няма право да изисква нищо.

- 29-06-2012|**Иван В.**

Дафина Д., бих могъл да погледна нещата и от друг ъгъл.

Сайтът е на Златко Енев, това е вярно. Но има и хора, които обичат да си споделят. Аз исках само да му кажа по един спокоен и положителен начин това, което казах по-горе възпитано: „Който е тук, яде тук и дава на други да ядат тук, има право да изисква за тук. Който е другаде, има право да изисква там (ако му позволят), а за тук няма право да изисква нищо."

Така всякакви вопли за надупване на турци, на евреи, на американци, които нямат друга работа, стават само едни жалки напъни между мъже (и някоя останала жена) като в късна пиянска вечер, когато пиенето и цигарите вече са свършили, а нямаш къде другаде да отидеш, освен в празната си квартира. Ако не е Златко, ще е Горчева, колко сме по-недостойни от турците, които имали някаква махала някъде си и тя я знаела, и какви прекрасни са холандците. Ако не е Горчева, някой друг с друга махала ще каканиже нещо полусантиментално, полупсевдофилософско. Тези хора не са учени никога какво е семейство, какво е махала, какво е квартал, какво е отношения (освен махленски), какво е народ, какво е родина, какво е държава. За тях това всичкото е една гмеж от понятия, които да се разменят за преживяване и за купона. За тях всичките тези думи означават че е добре там, където на тях им е добре. Но се получава нещо странно и неочаквано. Пак не им е добре, защото за тук вече не са тукашни, а за там не са тамошни.

Един паспорт, който стискат или събира прах някъде, и вече не им е за нищо... не става дори да си го опържиш с пресен лук за обяд.

И започват да продават чуждото – дайте се на тези, дайте се на онези, дайте България на тези, дайте България на онези, извинете се на тези, извинете се на онези, приемете тези, приемете онези, българите са лоши, българите не струват, българите лъжат, българите нехаят, българите не се грижат, българите не дават. Какво? На кого? На чуждите ли? Ами ние си имаме наши, за които да се грижим, за чуждите нашето внимание не е нищо повече от подарък на добра воля, и толкова.

Продават бе, Дафина Д., продават квот намерят. А самотата продължава да си е все там.

Но не мога да бъда по-груб и по-грозен, защото сайтът не е мой.

- 29-06-2012|**Златко** – ге: ге:
  Дафина Д. писа:

  Действително не сте подготвен по тази и други подобни теми, но затова пък продължавате да рекламирате всякакви чуждестранни авторчета, от които сте допълнили незадълбочените Ви познания с ... дреболии.
  Явно сте чуждопоклонник. Подозирам, че родолюбието също Ви е чуждо и затова реагирате така. Ваша си работа.
  Знаех си, че книгата на Рафаел Камхи няма да Ви хареса и въобще не познавате тази страна на положението. А книгата е публикувана през 2000 година.
  Вие сте готов единствено да се нахвърляте срещу българската страна, но не сте ПОДГОТВЕН нито ОСВЕДОМЕН по редица въпроси, които повдигате тук, възползвайки се от това, че сайта си е Ваш.
  Некомпетентен сте, това е за мен. Чули сте оттук-оттам нещо, но не сте проучили в дълбочина нито времената, нито познавате събитията, за сметка на това веднага използвате и тълкувате в ущърб на ... родината Ви под предлог, че става въпрос за „критическо мислене и допълване на комунистическите гледни точки, преподавани ни в училище...“
  Е, книгата на Рафаел Моше Камхи, и не само тя, ги допълват тези насадени ни гледни точки, какво ще кажете сега?!
  Както и книгата на Шломо Шалтиел, която също не познавате, например?!

Простащината, както е добре известно, е като змия, която хапе опашката си. Игнорирайки този нечист поток, мога само да повторя въпроса си: какво общо има разказът за съдбата на солунските евреи – слава Богу, поне за това не са отговорни български войски! – с темата, която обсъждаме тук (българската отговорност)?

- 29-06-2012|**Златко** – ге:
  Иван В. писа:
  Но не мога да бъда по-груб и по-грозен, защото сайтът не е мой.

То и това е достатъчно, Иване. Що не се опиташ за момент да си помислиш, че всъщност има голяма асиметрия в приказките, които раз-

меняме тук: докато ти говориш за неща, които нито си изживял, нито познаваш (чужбината примерно, европейска или световна), то хората, които оплюваш, се връщат оттам, където ти никога не си бил. Откъде това самочувствие да развяваш така съдийския флаг, ти сам си знаеш. (Всъщност ситуацията напомня за онзи виц с цигането, дето рекло, че най-мрази кашкавал, щото веднъж видяло някой си да яде кашкавал.)

Хайде сега мъничко повече реализъм, ако обичаш. И малко по-малко лични нападки, че става грозно и неприятно.

- 29-06-2012|**Иван В.**

Златко, ти не се връщаш, а си стоиш там, защото получаваш повече. Ти откъде знаеш как бих бил, ако съм някъде другаде? Мога да си позволя да правя каквото обичам, а не обичам да не съм си в къщи. Това не е икономически въпрос, а въпрос на сантименталност, носталгия и уют. Имам при какво да остана. И като чист българин съм го решил материално – и сантименталността, и уюта, и материята, която ги задоволява, са заедно, а не само сантименталността, пък материята съвсем другаде.

Не съдя никого, ти си този, който ни съди с някакви съмнителни турски, еврейски и американски заемки, след което казва, че имал бели петна.

За мен Германия не е лукс.

Всъщност не нападам, а само обяснявам как виждам нещата. Логиката е такава, защото иначе откъде ще ти хрумне да наставляваш чужди хора и да ползваш още по-чужди хора в тези наставления по въпросите на страна, която си напуснал сам.

Това с цигането е малко произволно, ние в България се радваме на нещо повече от пет лева, само пет лева не ни хвърлят в телешки възторг. Вас може би да, за да имаш такива представи.

Прегледах тази част от книгата ти, която си публикувал и където, ако правилно съм разбрал, защото четох набързо, някакъв от ДС чукал някакво турско момиче. Идеята ти обаче е, че всички българи са от ДС и са чукали всички турски момичета, и затова са виновни. Това пропагандираш. Добре, хвани няколко Хаиде от Родопите (пардон, Хаиде беше от „Граф Монте Кристо“, но става и така) и ги питай, да видиш, че не сме ги чукали ни най-малко, а напротив, дори не ни познават:) Сега пък трябвало да спася някакъв седми братовчед на някакъв евреин, който бил в Хонолулу, и друг в Танганайка, виновен съм, че не съм ги спасил и по

този случай трябва да коленича. Това на мен ми прилича на избиване на чивия за други неща, няма какво друго да бъде.

Съвсем друго би било, ако си тук и същите претенции към България ги съобщиш на обществото от тротоара на улица Раковски в 6 вечерта. Тогава никой няма да те упрекне, нито да те обиди, най-много да се сториш на някои хора малко странен. Но тук има много странни по най-различен начин, тъй че няма да е никакъв проблем.

Бате Климбо, когото познавах, лека му пръст, като се представяше, първо много важно заявяваше, че е българин, и после всичко останало. Ти като се представяш, първо много важно заявяваш, че българите имат много грехове и трябва да се покаят. Ами да ти кажа, виждам разлика, макар Климбо да беше живял в Канада горе-долу колкото целия твой живот.

Виждам разлика, това е, нищо друго.

- 29-06-2012|**Иван В.**

Пардон, не е колкото целия твой живот, защото замина около 35-годишен, а е починал на 69, което прави към 34 години живот в Канада.

- 29-06-2012|**Иван В.**

И за да изпълня докрай гражданския си дълг...:)

Казах си, дай да не говоря само по някакви фрагменти и нюанси, ами да видя малко повече, защото за теб знам това, колкото да видя годината на раждане, не повече:

http://www. slovo. bg/old/litforum/222/zenev. htm

и едно твое интервю (днес го прочетох) тук от 2008 година. В него по смисъл казваш, че първо в Преслав си бил старателно момче, пионер и комсомолец активист, но като си дошъл в София, си видял, че истината е друга (една и съща е навсякъде в зависимост от човека, казвам аз), намираш българите за прости и еснафи, които само се дебнат взаимно през шпионката, че българската култура е и малка, и провинциална, и че Станислав Стратиев (който се играе в десетки страни по света) се е скапал и той. До Стратиев стигнах. Толкова антибългарска мизантропия ми стигна.

Сега пък виждам

http://zonabg. info/Culture.20_25/9263. article/

че не знаеш да напишеш ЙонескО!, един от, ако не и самият основоположник на абсурдната драматургия, и че си бил много учуден, че България можела да изнесе култура. Ами значи, Златко, ти си бил в някаква друга държава, а само си мислел, че си в България, или в някоя неизвестна махала на България, за да не знаеш, че България винаги е изнасяла като луда изкуство от всякакъв вид, ама не по един-двама мижави творци, а биха могли да бъдат натоварени на огромни влакови композиции, като евреите за лагерите. Гигантски количества сме изнасяли винаги, включително и до 1989 година. Само дето ти не си разбрал. Ами значи не е чудно, че не знаеш, че Берлин не е по-културно нещо от Рожен и Копривщица и че в тях е голямата работа, а не по асфалта. Изнасяме музиканти, всички почти оркестри в Европа имат български концертмайстори – или гастролиращи, или постоянни, диригенти по гостувания, певици на върволица, певци с кошове, после ако са Борис Христов, ги погребваме насред София, хористи на тон, художници на талази. А колко пък остават тук и само произведения продават в чужбина, да не ти казвам. Драматургия – къде ли не. Кеф ти Цанев, кеф ти Бойчев, кеф ти Стратиев, кеф ти някой друг. Композитори, ето ти един:

http://bg.wikipedia.org/wiki/ Андрей_Букурещлиев_(композитор)

Жив театър, пълно по разни фестивали, дори това рядко животно куклен театър за възрастни, прочети:

http://www.kultura.bg/bg/article/view/11783

Щях да забравя, поели сме и захранването на Германия с театрални режисьори.

И ти на това точно да му кажеш и малка, и провинциална култура.

При това положение не знам как да тълкувам циганчето, което не е яло кашкавал (към мен) или простака (към Дафина Д.).

Хрумва ми една реплика от „Суматоха“ на Радичков. Тя гласи: „Жабата е мрачно животно.“:)))

Не те наричам жаба, просто такава е репликата.

- 29-06-2012|**Златко**

Нашата среща с теб, Иване, ми напомня едно четиво от читанката от началното училище. Сигурно ще се сетиш и ти, за онези два козела, дето се срещнали на едно тясно мостче, та взели да се млатят кой да отстъпи. Имаше такива поучителни текстове едно време. Тъй. А инак тук в хода на годините се изреди много народ (между другото, докато си приказ-

ваме тъй, да спомена само между другото, че се намираш на място, на което има между 5 и 10 хиляди страници текст: около 1550 текста с различна дължина, между 1 и 60 страници; сигурно разбираш и сам, че е безсмислено да дискутираме нещо толкова едностранно познато само на единия от двама ни). Няма как да отмина този детайл, заради подтекста на коментарите ти – обичаен за хората, които идват тук за пръв път, но сравнително отличаващ се от масата поради упоритостта ти да продължаваш. Та, подтекстът е обичайният: „ай сиктир бе, ти ли ще ме учиш!“ Нищо ново под слънцето. Затова, Иване, ще спра дотук, но, преди да го направя, само две неща още: първо, уточнението, че Йонеско обикновено си го пиша с „о“ (това не си го приказвам само така – можеш да се убедиш **ей тука**.) Второ, едно предсказание, ако ми позволиш тая суета: няма да се задържиш ти тук, не е за теб това място. И няма да се задържиш не защото правя намеци относно интелекта ти, а защото интересите ти, доколкото ги демонстрираш в момента, се ограничават до неща, засягащи директно България, а този сайт е малко по-широчък от това и няма как да не ти се види мощно скучен (или, което е същото – ясен от два погледа), също както ти се вижда ясно кой съм и какъв съм, след като си прочел два текста.

Прочее, със здраве. Аз оттук нататък ще гледам да си мълча, когато (и ако) се обаждаш ти.

А на Иван Рангелов, поклон до земи: дебелоглав и несговорчив е до нетърпимост, но продължава да чете и спори, вече толкова време. Не мога да изпитвам уважение към разбиранията му, поради вишеизредените причини, но пък не мога и да отмина с мълчание упоритостта му да чете и търси, ако и най-вече поводи за свада. Инат, но такъв, който не ме оставя да се одрямвам. Сигурно има нужда от него тука, ако и да не я разбирам самият аз.

- 29-06-2012|**Иван В.**

Златко, държах да ти кажа в сравнително пълен вид това, което ти казах, и се постарах да спра преди да ти покажа какво би направил Паганини с един брутален речник от „до“ на субконтра до „ла“ на шеста октава. Вече не ми прави удоволствие да ругая, пък и не обичам, освен за демонстрация, което също ми е омръзнало.

Причината да искам да ти го кажа, е, че България ми харесва каквато е (била) и ми е изключително неприятен антибългарският лъх, който пръскаш.

Иначе виждам, че сайтът е широк. А дълбок?:)))

Както и да е, чувствам, че споменаваният Иван Рангелов ми е освободил фронт аз да повраждувам малко с теб, време е да му освободя мястото, за да си продължи той войната:) Откакто написах първото нещо, той някъде изчезна и ще стане като Петър Моторов от „Януари“ на Радичков, за когото всички говорят, но не се появява. Не бива така, аз не съм узурпатор на места на Иван Рангелов в нета:)

- 29-06-2012|**Иван В.**

И да знаеш, Златко, може да ти е полезно, в българския език и граматика няма десни ударения. Не съществуват. Използваме само ляво ударение.

Долу децата крещят като разпрани: „Спукано гърне! Спукано гърне!“ и е много приятно. И се качва от липата толкова силен мирис, че е на границата да натежи.

- 30-06-2012|**Атанас Кръстев** – Българската следа в българската вина. По Иван А...

Необходимо (за мен) уточнение: Едно от нещата, заради които харесвам сайта на Дойче веле, е липсата на форум под статиите. Не защото не обичам форумите и дискусиите. Не. Макар, че, според мен, истините не се раждат в диалога. Те се констатират монологично. В диалога те само се предават, шлифоват и се утвърждават. В случая с интернет форума мисля, че мястото на критиката не е точно сред тенджерите на авторската кухня. Липсва ми високопоставения, дистанциран в печатното тяло авторитет на хубавия вестник и книга, където авторът е останал някъде далеч, в своя въображаем за читателя свят и не е седнал свойски край нас на интернет пейката. Защото, поднесен така – „дистанцирано“, авторският материал някак си ни налага да го обмислим повече преди да проговорим, да четем повече, преди да пишем. Така реакциите ни имат време да узреят, да се отсее зърното от плявата и, въобще, в публичното пространство да се появи реакцията като един по-завършен, по-стойностен продукт. Ползите от динамичното интернет общуване са безспорни, но за мен е безспорна и тази вреда, която идва от тези бързи

крошета в лицето на оратора, докато е още на трибуната, от овъргалването на неговия текст в прашуляците на невротичните ни егоистични реакции, преди да са го чули останалите, преди да е отзвучал дори в собственото ни съзнание. Интеренет форумът не дава тази възможност на мнозина и те го превръщат в гюме, от което искат единствено да демонстрират бързата и точна стрелба на критичния си гений.

В противоречие с горния си възглед, чета тук тези предимно престрелки под линия и сега вземам отношение. Правя това, за да ударя едно рамо на възхитителните усилия на редактора – господин Златко Енев, да създаде със своето издание един сериозен литературен форум, както някога се казваше на подобни периодични издания. Заради героичните му усилия да го отстоява и в шипченската битка, която се вихри в главата на нашенеца под авторските текстове, явно с по-наивната си за моите представи увереност, че хората са поправими и че словото има конструктивно въздействие върху хаоса.

По въпроса: В поднесените от изданието поредица от материали и по въпроса за спасяването на българските евреи (което лично аз не поставям под съмнение и страня от едно твърде интензивно вглеждане в изключението, за да се експлоатира сензационния заряд в сенките му) и въобще по въпросите, произтичащи от митологизирането на историята ни, което ни пречи за обективната ѝ оценка, не става дума за търсене на имплицитна българска вина в българската следа и другите следи на историята, както обидено смята Иван Рангелов, а за следите в историята на нашата конкретна вина. Или българите сме безгрешни? Или никой вече не се съмнява в българската вина в българската следа? Може ДС да не е участвала в това престъпление, но ми се струва че много ѝ приляга на фона на напълно доказаните ѝ други огромни престъпления. Това е най-малкият, но видим пръст в тази следа. Тази пратиотична поза в стил Боян Трайков е крайно ялов аргумент. Критичността към табутата е голямото право на разумната човешка природа. Изпадането в транс по време на племенните танци на смъртта, където се изтезава и убива врага на другостта са сигурно някакво „право“, но е тъпо точно в Либерален преглед и изданията като него някои да се мъчат да издигат подобни стълбове на мъчението за разума. Да се сведе рационалната и присъща на човека критичност и особено самокритичност до някакво психопатично търсене на собствена вина е просто кривата оптика на неизлечимия максимализъм на национализма, който е винаги, като

всеки идол, невинен, велик и свят. Причината да се отстояват с такава стръв явно уязвими неща изглежда е, че за Иван вината на нацията е негова вина, защото вижда само в нейния неопетнен успех и своя успех. Това си е криза на колективизма, на племенността, късо съединение в енергийния заряд на ордата. Тази идентификация на личност с народ е в основата на усилията да се громи всеки, който се съмнява в това. Защото така той се съмнява в Иван. Дали по принцип, а дали и защото дори и подсъзнателно може да има усещане за пръст в българската следа?

- 02-07-2012|**валентина**

С цялото ми уважение към автора, статията е много повърхностна и вестникарска.

- 02-07-2012|**Роберт Леви** – Спасени и избити

Чета коментарите не като евреин (какъвто съм), дори не като българин (и такъв съм), а като учен и изследовател. Няма да коментирам глупости като „Евреите сами са си виновни наистина, защото винаги са се стремяли да създават своя държава в която и да било държава. Това е възпитанието им като цяло: да допускат до себе си само евреи и да не се смесват с останалите народи, спазвайки единствено собствените си религиозни традиции“ или че е „всеизвестно“, че Айнщайн е плагиат. Учената Дафина очевидно споделя тезата на А. Х., че Общата и Специалната теория на относителността са „еврейска наука“.

Нека погледнем от друга гледна точка. Аз обичам да се вглеждам в детайли. И има един такъв детайл – споразумението за депортирането на македонските и беломорските евреи не е подписано от министерство (съответно министър), а от КЕВ – комисарството по еврейските въпроси. Днес бихме казали, че това е агенция. Никой от българското правителство – дори вътрешният министър Габровски, за когото много се е писало, че бил антисемит, фашист и какво ли не, не е искал да се ангажира с това споразумение. Впрочем Данекер – представителят на Айхман за България, – казва за македонските евреи, че те са си техни и за тях няма какво да се преговаря. И когато става ясно какво ще се случи, Стефан Сърчаджиев и други достойни българи започват да прехвърлят – кога по единично, кога на малки групи – хора към т. нар. Стари предели.

В България срещу депортирането на евреите (хората не са питали „ама за нашите ли става дума?“) скачат Съюз на амбулантните търговци,

един от съюзите на запасните офицери и подофицери, лекарският и зъболекарските съюзи и десетки други кои значими, кои не, обществени организации, да не говорим за тежката дума на Светия синод на Българската Православна църква. Тя се превръща в най-големият застъпник на евреите. А главният равин на България не е арестуван, защото е бил укрит със семейството си в дома на Софийския митрополит. За всичко това днес ползваме терминът „Гражданско общество“ и не виждам как някой ще ме убеди, че такова може да съществува и действа в тоталитарна и фашистка държава.

Да, именно българската армия и жандармерия извършват депортацията на тези 11000 души, но питам – в Македония и Беломорска Тракия обществени организации съвсем ли е нямало. Тези евреи съседи и приятели хич ли са нямали. Защо е мълчало обществото там? Хайде, счита се че Беломорието вече е било обезбългарено, но Македония? Те са посрещнали българската армия като освободителка, имали са действащи организации, имали са читалища, имали са интелигенция (тя сама е считала себе си за част от българската), те защо са мълчали?

Много е лесно за някой като Анжел Вагенщайн или Леа Коен да каже България трябваше да спаси и тях. Но никой не може да ми отговори на един въпрос – след като ние – евреите – сме били толкова зле, как става така, че българската еврейска общност има естествен прираст по време на Втората световна война? Направо мога да попитам как така ме има, след като баща ми и чичо ми са родени тогава? Истината, Златко, е, че документите наистина се четат избирателно. А най-малко четеният документ е споразумението, подписано от Данекер и Белев.

По въпроса за малкия брой български евреи днес, според данните в Организацията на евреите в България сме около 4000 души, но броят ни наистина прогресивно намалява.

И най-накрая, по повод покаянието – по време на т. нар. „Народен съд“ (т. нар., защото нито е народен, нито е съд, а си е инструмент за саморазправа) не само всички служители на КЕВ са осъдени; осъдени са и много хора, пряко ангажирани в каузата за спасяването на българските евреи. Много от тях са разстреляни. Евреинът адвокат, който си позволил да защитава Пешев, е изключен от адвокатската колегия.

И сега да се върна към началото – по-горе някой написа нещо вярно – в депортирането са участвали дребни чиновнически душици; в спасяването – един народ.

- 02-07-2012|**Златко**

Благодаря ти, Роберт, за тази искрена защита на Българското в тази сложна и многопластова история. Моите инстинктивни реакции, къде с право, къде без, са винаги против официалните исторически версии – и, разбира се, няма как понякога да не изпадам в ситуации на неправота, защото не може пък и всичко в официалните версии да е неправо. Но по принцип в едни толкова затлачени Авгиеви обори, каквито ми се привиждат ония на българската историография, позицията на Неверний Тома изглежда все пак си остава единствено надеждната. Дано да е живот и здраве, с времето да започнат да се провиждат повечко неща...

А инак, както сигурно си забелязал от текста на Румен Аврамов, който пипа неща, по които мърдане няма, поводи за критика на официалността (или поне някакво по-дълбочко замисляне) – колкото щеш. Но хайде да не отвличаме темата от конкретната, за която става дума в този текст. Онова, което интересува лично мен най-много е: абе защо така не се намери нито една любопитна душа, която да каже: „дайте пък да го видим тоя филм, какво толкова представлява, какво представя, за какво говори?“ Всички разпалени, всички наежени, само дето никой не иска да пусне обвиняемия в залата. Защо ли е така по нашенско, аджеба?

- 02-07-2012|**blag009** – re: По-полека драги ...

  Златко писа:

  ... Важният за мен факт е, че в продължение на много десетилетия всички ние сме живели под абсолютно информационно покривало и днес, когато вече никой няма монопол върху информацията, изведнъж се оказва, че образът на „спасители“, с който толкова сме се гордели, изведнъж започва да се клати...

По-полека драги ... ВСЯКО едно решение на полит. бюро на БКП от 8 до 12 часа е ставало извесно в България???

Кво покривало те гони не знам. Да го кажеш на синът ми може и да ти повярва, не и на мен живял тогава.

Нищо не казваш за отказа на Англия и САЩ да приеме депортираните евреи. Благодаря на г-жа Димитрова и г-н Рангелов за Идън и тлъстият Чърчил!

Колкото до САЩ, още преди еее 1968 г., знаех от един „народен“ враг!:)

Кибик Блаже

- 02-07-2012|**blag009** – re: re:

Златко писа:

...

Ей затова ти ги недолюбваш инстинктивно евреите, Иване.

Сериозно ли мислиш ТАКА? ... жалко

Златко писа:

Защото те умеят именно онова, от което ти толкова много се страхуваш — смесването, възприемането на чуждото, непознатото, заплашителното. Защото умеят да учат. Това е според мен обяснението, ако и да звучи може би прекомерно елементарно...

Четох, че евреите в Германия са били 200 хил. преди ВСВ? И имат Айнщайн. Инетерсно КОЛКО % от населението прави ...1-2 или повече %?

Сега имаме Държавата Израел с почти 100 % население от евреи ... ПИТАМ къде са хилядите АЙНЩАЙНОВЦИ, като сте толкова учени, талантливи и т. н.????

Нещо не ти разбирам логиката? В химията има един процес „катализация“, но тогава ... остава логическият ВЪПРОС, защо Ви е ДЪРЖАВА, както по долу казваш за нас БЪЛГАРИТЕ:

Златко писа:

Впрочем, всекиму — своето. България открай време е била място, в което един работи, а десет го гледат и викат „няма да стане!“ Така че, за какво изобщо говорим, всичко е толкова болезнено познато, изживявано стотици, ако не и хиляди пъти?

Това ли искате Златко, да станете като НАС???

Кибик Блаже

- 02-07-2012|**Роберт Леви**

Драги Златко,

Не знам дали гледаш футбол. Аз обаче съм запалянко и когато гледам мачове на националния ни отбор, забелязвам една тенденция: българските футболисти не пеят химна преди мача. Стоят с отегчени лица, докато последните им останали запалянковци се дерат „Мила Родино“. После, разбира се, нашите губят мача. Чудех се защо е така, докато не се сетих – момчетата от Националния отбор са от поколение, което постоянно е чувало от родителите си неща като (с извинение) „Еба си ска-

паната държава“ и прочие. Футболистите ни не разбират защо трябва толкова да се пънат за такава държава.

Не можеш да знаеш дали сме си изтеглили филма или не. Аз съм го гледал и преди този материал. „Пуснал съм, както се изрази, обвиняемия в залата“ и съм му дал думата.

Мисля, обаче, че в този случай – за пръв път го забелязвам, знаеш, че не съм недобронамерен човек, – не си вникнал в коментара ми. Той не защитаваше българското, по-скоро беше критика – къде днес, уж в условията на демокрация, такова гражданско общество като тогавашното, как да сравня днешния Свети синод с тогавашния?

Имаше един момент, в който бях решил да не се впускам в коментари – когато тук се обсъждаше книгата на Шломо Занд – стори ми се обидно за науката да се занимавам с нея. Тук обаче, няма как да замълча.

Няма как.

Мисля си обаче следното:

Откак се е появил текста на Хана Аренд за нормалността на България в сравнение с останалия свят (вж. „Айхман в Йерусалим“), все някой се пъне да я опровергае и да омаловажи спасяването. А комунистите дори си го присвоиха – зер, как буржоазната държава, монархо-фашистката диктатура ще спасява евреи.

Просто, Златко, аз съм потомък на спасени. И като такъв следя дебатите не само тук, и не само на стената на Дани Горчева. Чета книги, ровя се в документи. Хайде сега, да пуснем някой друг свидетел в залата. Професор Михаел Бар-Зохар е преживял в съзнателна (макар и детска възраст) и антисемитското законодателство, и изселването в провинцията, и жълтата звезда. В книгата му „Извън хватката на Хитлер“ е описана (при това подробно, с документи) историята на депортирането на македонските и беломорските евреи. Защо бе, да му се не види, не му хрумна да каже, че България няма с какво да се гордее?

А що се отнася до покаянието въобще, спомням си, че Иван Костов в качеството си на Министър-председател, на среща с български изселници в Турция се извини от името на България за възродителния процес. Е, как реагира българското общество тогава е тема на друг дебат. Но все пак се намери държавник, който извърши този достоен акт. Прочее, мисля, че не си прав и за покаянието.

Златко, струва ми се, че това една еврейска общност в Европа през Втората Световна война да има положителен естествен прираст е соли-

ден политически, исторически и морален капитал, с какъвто страната ни може да се гордее. Държави, които считат себе си за демократични и които са били сред антихитлеристката коалиция, не разполагат с такъв. Нещо повече – французи са съдействали за депортирането на френските евреи, холандец предава семейството на Ане Франк (като преди това е предал много други), Великобритания спира изселването на евреи за Палестина, а можеше да спаси много хора (тази политика продължава и след края на войната), и не ми се говори колко точно визи издават САЩ за евреи. Та понеже те не разполагат с такъв капитал, искат сега или да го омаловажат, или да го отнемат на България. Много, ама страшно много неща у нас не ми харесват, само че ние ту много се оплакваме, ту си плюем сами по родината. Ама хайде да не позволяваме и други да я плюят. Критиката е едно, клеветата – друго.

- 03-07-2012|**Велко Милоев** – Не за евреите, а за „враждуването“ с мнения

Чета коментарите и се чудя на стил и емоции, в частност на онова от Иван В. „чувствам, че споменаваният Иван Рангелов ми е освободил фронт аз да повраждувам малко с теб [Златко], време е да му освободя мястото, за да си продължи той войната:)“ Забелязвам смайлчето, радвам му се, ама пак се чудя.

Разбирам да враждуваш с някого на семейно, махленско или футболно равнище заради някакъв личен или колективен интерес. Разбирам също да сблъскваш мнения с приятел или някой друг, чието мислене евентуално ти е важно – без друг интерес освен гъделичкането на его-то или по-благородния стремеж да видиш нещата другояче. Обаче продължително време да враждуваш / воюваш във форум, чиито модератор/идеи са ти дълбоко чужди – това не го разбирам. Аз си го мисля това общуване да е като на маса в кръчмата – пихме, приказвахме и или се харесваме и пак ще си пием и приказваме, или си търсим друга компания. Да, ама не. Къде е интересът на враждуващите коментиращи – да променят реално средата си и света отчасти?

Някой може ли да помогне?;)

- 03-07-2012|**Иван Рангелов**

Какво точно не разбираш бе, г-не Милоев? Хайде, нека оставим „родина“ (ясно е, че този въпрос не те вълнува), но ти за такива неща като

ИСТИНА милееш ли изобщо? Или може би смяташ, че истината е последното, което трябва да имаме предвид, щом сме в Интернет??

Какво точно не ти е ясно? В какво точно упрекваш хората, които тук възразяват на Златко (и често му възразяват дори по-обосновано, отколкото той е готов интелектуално да поеме)?

Не е ли ясно, че това, което Златко прави тук със своята абсолютно безсмислена тенденциозност, се отхвърля от мнозинството българи? Ами той и самият Златко си го признава често!

Е, тогава за КОГО според тебе, Милоев, трябва да се отнасят с по-голяма сила собствените ти думи: „Обаче продължително време да враждуваш / воюваш“ с хора, чийто „идеи са ти дълбоко чужди – това не го разбирам“?

Не виждаш ли, че самият Златко от години прави именно това: продължително време враждува / воюва, и то не дори с някаква част от българския народ, а направо с целия народ! На него все целият народ български му е крив, все целият народ има за нещо да се извинява!

- 03-07-2012|**Велко Милоев**

Злобата не разбирам, Иване. Ти това разбираш ли го?

Не разбирам и пристрастеността към нещо, което те отвращава. Садо-мазо или героична борба, в името на велики идеали, със Сатаната (Златко)?

;)

- 03-07-2012|**Иван В.** – re: Не за евреите, а за „враждуването“ с мнения

  Велко Милоев писа:

  Чета коментарите и се чудя на стил и емоции, в частност на онова от Иван В. „чувствам, че споменаваният Иван Рангелов ми е освободил фронт аз да повраждувам малко с теб [Златко], време е да му освободя мястото, за да си продължи той войната:)“ Забелязвам смайлчето, радвам му се, ама пак се чудя.

Ами чуди се. Той и Златко Енев се чуди защо го ругаят и пак идват. Отговорът е прост – за да го наругаят пак. Това не е точно сайт, а поскоро е протурски, пропомашки, проциганski и антибългарски стенвестник и на всичките изброени прави пакост, а не услуга. Човек и да е добронамерен към тях, ще ги намрази.

Златко Енев представи Иван Рангелов като много злобен и враждебен, а аз намирам, че е удивително учтив. На Златко Енев наистина му идва доста нанагорно малко повече интелектуалност.

Усмивката ми е от чисто лицемерие.

- 03-07-2012|**Иван Рангелов**

Златко не е точно „Сатана“, но е достатъчно заблуден. Значи, добре е да го оставим да си бъде заблуден1, така ли? Е, хубаво де, нека си бъде заблуден, щом му харесва – но няма смисъл да го оставяме да заблуждава и други хора.

Иначе, ако ще си говорим за злобата, аз съм напълно убеден, че голяма част от тази злоба, или „предразсъдъци“, или или „нетолерантност“, срещу която Златко уж се бори, на практика той и сам я предизвиква с действията си. Той не го осъзнава, но това е факт.

Ето сега, виж по-горе: по въпроса за българите и евреите вече не само българи, но и поне двама ЕВРЕИ му обясняваха на Златко, че той не е прав – но той продължава да си държи на своето...

- 03-07-2012|**Иван В.** – гe:

  Велко Милоев писа:
  Злобата не разбирам, Иване. Ти това разбираш ли го?
  Не разбирам и пристрастеността към нещо, което те отвращава. Садо-мазо или героична борба, в името на велики идеали, със Сатаната (Златко)?
  ;)

Злоба няма никаква. Злобата е активно отношение, а това към Златко Енев е пасивно, дори има елемент на жалост.

- 03-07-2012|**Иван В.**

Айде сега, Сатана. Много го издигнахте:))) God made Satan, and Satan made sin. Сатаната е висш ангел, все пак, и само да ви чуе, че го обявявате за политпросветчик, така ще ви освитка със светкавици и гръмотевици, че има да се чудите откъде ви е дошло:))))))))))

- 03-07-2012|**Роберт Леви**

Не за първи път имам несъгласия със Златко, имал съм и несъгласия с много от коментиращите. Но, честно, не разбирам какво търсят някои

хора в Либерален преглед. Той не е „протурски, пропомашки, процигански и антибългарски стенвестник“, а място, където се поставят някакви – най-често интересни и значими теми и се води дебат. Това става с аргументи. Персоналните нападки срещу опонента („идва му доста нанагорно малко повече интелектуалност“) не са аргументи. И „американецът ми влиза в двора“ не е аргумент. Когато аз опонирам на Златко (в дадения случай в защита на една българска позиция) го правя с исторически аргументи. Ако, господа Рангелов и В., този начин на спор е под нивото ви, намерете място, където вашият начин е основен.

Аз влизам в Либерален преглед не като евреин, не като българин, а като човек, който се интересува от чуждата гледна точка. И се интересува и от това, което други хора считат за значимо – значимо за Европа, за България, понякога за света. Мога да ви посоча много такива теми, които сме обсъждали тук – в издавания с постоянен труд и без никакво финансиране Либерален преглед.

Е, за хора, склонни повече на национализъм, отколкото на патриотизъм, това, последното едва ли е аргумент.

- 03-07-2012|**Златко**

Вярно няма никакъв смисъл в това взаимно дразнене. Я да направим така, че пътищата ни да не се пресичат...

- 03-07-2012|**Иван Рангелов**

Г-н Леви, Вие изтъквате тук, че си служите тук с „исторически аргументи“. Поздравявам Ви за това, защото и аз се старая да правя същото.

Ако бъдете така добър да се запознаете с първия и с втория ми коментар тук, ще видите, че не аз, а именно Златко е този, който започва с персоналните нападки – срещу мен.

А в моите първи коментари няма НИЩО против самия Златко – има критики, но това са критики против Гафни. И критиките ми са именно с исторически аргументи.

Защото твърдението на Гафни, че „първият афро-американски президент“ е бил Уорън Хардинг, защото „Хардинг е бил една осма афроамериканец“, са пълна историческа нелепица! И самоувереното писане на подобни нелепици от страна на Гафни е напълно достатъчно да подкопае (както и разбрахме впоследствие, напълно основателно!) всякакво наше доверие в цялата му „версия“ за събитията в България. (Защото

дори и Хардинг да е бил „една осма афро-американец“, което е спорно, то напълно безспорно е, че той самият не е смятал себе си за „афро-американец“, и не водил предизборна кампания като „афро-американец“, а и тези, които са гласували за него, не са го направили с мотива, че той е „афро-американец“... Това са очевидни и ясни неща – за всички, с изключение на „високи умове“ от типа на Гафни и Златко...)

Впрочем, аз съм напълно сигурен, че Златко, поради някакви изцяло свои идейни или други причини, сам изобщо не е наясно с някои основополагащи факти около цялата ситуация, която сам се е заел да коментира.

Аз ще оставя на Вас, г-н Леви, да установите, може и в лична кореспонденция със самия Златко, дали той изобщо е наясно с това, което, според него, било много важна клауза („една от най-важните клаузи в договора Белов-Данекен гласи, че „под никакъв предлог България няма да изисква обратното завръщане на депортираните евреи“) – призовавам Ви именно Вие, г-н Леви, да му разясните на Златко какво точно означава тази клауза, защо е включена в споразумението, по чие настояване е включена в споразумението, и как всичко това се съотнася със Златковия „инстинкт“ („Моите инстинктивни реакции, къде с право, къде без, са винаги против официалните исторически версии“).

- 03-07-2012|**Златко**

Моите уважения към постоянството ти, Иване, но не мислиш ли, че собствените ти убеждения имат нужда от известни уточнения. Да взема например това: Хардинг ИМА право да определя себе си НЕ като афро-американец, независимо от нашето мнение за него, но българските помаци НЯМАТ такова право, и твоето мнение за тях изглежда определящо за етническия им произход. Някакъв коментар?

- 03-07-2012|**Иван Рангелов**

Някакъв коментар ли, Златко?

Ами много прост ми е коментара: когато „помак“, който определя себе си като „помак“, стане президент на България, благодарение на хората, които са гласували за него именно защото е „помак“, тогава ще ти дам коментар!

А сега само ще ти дам линк към ей този сайт:

http://holocaustteaching. eu/bg/biblioteka/archivi
в който има множество документи от епохата, така да се каже.

Има там е един такъв документ:
„Българската общественост за расизма и антисемитизма“, анкета, проведена от Буко Пити, журналист, сред 60 видни българи за отношението им към теорията и практиката на антисемитизма след Нюрнбергските расови закони от 1935 г. София, 1937 г. ЦДА
http://holocaustteaching. eu/images/stories/pdf/ archivi/46-54The_ Bulgarian_public_racism_anti- Semitism. pdf
В който документ е дадено мнението на
Владимир Василев, литературен критик
”
Какво мисля за германския расизъм?
Не познавам теориите, но струва ми се, че тая теория, за превъзходството на расите, е само един претекст. Съвсем излишен. Други са причините за злепоставянето на евреите в Германия, които не можем да не осъждаме.

Седемдесет милиона хора се задушават, няма място в земята им, стегнати в клещи, мъчат се да разкъсат веригите, и, в тоя напор, скъсват ги там, дето е най-тънко. Защо по-рано нямаше никакви преследвания на евреите в Германия? Защо днес няма във Франция, Англия? Защо дори фашисткият режим в Италия не чувства нужда да ги гони? Защото целият свят е на победителите. И, преди да отправяме проклятията си срещу хитлеризма, трябва да ги отправим към ония,
които неминуемо тласкат един велик народ към него.“
Някакъв коментар?

- 03-07-2012|**Златко**

Всичко е отлично, Иване, но тогава не виждам по каква причина ти настояваш на правото си на собствено мнение тук, без аз или някой друг да те е избрал на тоя пост? (Наречи го „изразител на мнение“ или както искаш). Откъде-накъде твоето мнение би трябвало да има пред мен или някой друг повече тежест, отколкото мнението на помаците за тях самите си има пред теб? И, докато си приказваме така, защо тогава да не бъдем последователни и двамата – тоест аз да последвам собствения ти съвет и оттук нататък да не ти давам право на мнение (понеже пак пов-

тарям, не съм те избирал, нито пък канил тук, по никакъв начин)? Така или иначе резултатите от това не са особено приятни и за двама ни?

- 04-07-2012|**Radka Falk**

G-n Zlatko Enev zaslujava da mu se dade ne samo edno ramo v bezmilostnata borba, koiato vodi, v imeto na humannostta.

Pitam se, cheteiki oponentite mu, otkade tazi omraza v sarcata na balgarite.

Ot „silno da lubiat i mraziat li"...ili po-otrano?! A, moje bi, e kultivirana po-kasno-v epohata na „socializama"...

- 04-07-2012|**Златко Ангелов**

Не е омраза, г-жо Фалк, а безсилие. И на второ място, злоупотреба със свободата на словото. На трето – дребнотемие. Тези четирима господа, които се появиха от известно време тук, представляват труден случай именно в контекста на свободата, която те ползват безотговорно. Те виждат света като ние и Врага. Идентифицират Врага по напълно произволен начин – този, който се опитва да ги насочи към някакъв плурализъм на мненията. Че са националисти в случая е най-малкия им недостатък. В края на краищата, свободни са да бъдат. Но те нямат нито идеали, нито стремеж към търсене на истината – абсолютна истина, както знаемя няма, особено в човешките дела. Тяхното желание е да се джавкат. Те дори не разбират, че интелигентността има степени. И тъкмо с това са най-опасни. Защото хем не отива да им се отнеме думата, хем трябва да им се отнеме, за да стане някакъв смислен разговор, който да се различава от кръчмарското надвикване. Крайното решение е на Златко, но аз бих го подкрепил, ако ги изхвърли. Дори само по простата причина, че проявяват неуважение към нещо, което той е създал и поставил в услуга на толкова много интелигентни читатели.

- 04-07-2012|**Златко**

До известна степен такива неща са неизбежни (и дори желателни, стига само нивото да не слиза чак до низините, които достигна напоследък). И те в никакъв случай не са характерни само за нас – „културните" войни са част от всяко нормално обществено развитие и дебат (за мен е истинско облекчение да наблюдавам колко по-жестоко те се водят в едно истински плуралистично общество, каквото е сегашна Америка).

Но наистина, според мен коментарите вече достигнаха ниво, при което е нездравословно да се продължава по този начин (в противен случай тукашният форум ще се изроди в някакъв виртуален вариант на махленска кръчма, където хората се посбиват от време на време). Всеки може да твърди, че неговото собствено разбиране за свободата на словото е „по-пълно“ от това на другите. Но все пак в края на краищата някой трябва да се погрижи за това тонът да стане поносим. Така че...

- 04-07-2012|**Иван Жерков** – въпрос

Как е възможно да гледаме филма?

- 04-07-2012|**Златко** – re: въпрос

Иван Жерков писа:
Как е възможно да гледаме филма?

Щракнете **ето тук**.

- 04-07-2012|**Иван Рангелов**

Положителното у Златко е, че той все пак понякога си признава някои неща и без да го ръчкаш специално. Например, по-горе Златко пише, че „„културните“ войни са част от всяко нормално обществено развитие и дебат“ – това е добре.

В същото време обаче Златко говори за „тези две умонагласи – онази на отвореността и другата на затвореността“ – като вижда именно себе си на страната на „ОТВОРЕНОСТТА“ – а своите опоненти поставя в „затвореността“.

За съжаление обаче фактите показват точно обратното: измежду всички тук именно Златко е човекът, който сам застана на страната на затвореността. Именно той по-горе дори сам си признава, че воден от собствените си предразсъдъци, той просто отказва да взима насериозно това, което определени хора му пишат тук („отказвам да вземам на сериозно повечето от твърденията на Иван Рангелов“) – без да е проверил фактите, без да е потърсил допълнителна информация – просто ей така, отказва!

И смята това своето за някаква много „отворена“ позиция!

А реалността е точно обратната: именно опонентите на Златко са много по-ОТВОРЕНИ от самия него – защото именно те показват способност първо да се запознаят, и то подробно, с гледната точка на своя

опонент (Златко) – и едва след това да пишат своите възражения (и много често – преки опровержения, основаващи се на факти, които са налични и които Златко обикновено дори не си дава труда да прочете – пък камо ли сериозно да разгледа и евентуално да обори (ако изобко има с какво).

- 04-07-2012|**Radka Falk**

G-n Rangelov, moiat prepodavatel po Psihologia vav Velikotarnovskia Universitet, kazvashe, che kogato chovek reshi da dokaje neshto, toi sabira izbiratelno dovodite si i go dokazva.

Niamah vreme da vlizam vav vsichki linkove i da cheta. Izhojdam ot svoia opit i nabludenia.

Ne mislia, kakto g-n Angelov, che omrazata e bezsilie. Ako chovek triabva da kaje dobra duma, nai-chesto, ja premalchava. No, ako iska da napravi neshto losho, ne pesti nikakvi usilia. Omrazata i zlobata sa goliama dvijeshta sila.

Rabotia v edin goliam kompleks „Jewish Home for the Aging". V sinagogata chuh Rabbi Gordon da kazva na edin praznik:"Neka v tozi den si dadem smetka za otnoshenieto na maja kam jenata, na roditeli kam deca (izredi vsiakakvi vazmojni vrazki mejdu horata...)a sega da pomislim za otnoshenieto na horata kam jivotnite, za otnoshenieto ni kam rasteniata..."

V balgarska carkva ne sam chuvala podobni dumi.

Vednaj beshe doshal vladika v balgarskata carkva „Sveti Georgi", za da ja „osveti".

Toi zapochna da govori sreshtu turcite i ciganite v Bg. kak te sa ni nai-golemite vragove.

V sveshteno miasto, kato tova, triabva da se propoviadva LUBOV, a ne omraza...

- 04-07-2012|**Манол Глишев** – За комшийския тип човещина

Златко, тук не съм съгласен.

Комшийската човещина не е ефективна, но не е и толкова крехка. Нашите прадядовци всъщност са спасили доста евреи от окупираните територии. По ред причини българската държава не е можела да ги спаси (не и пред натиска на Райха). Но има случаи, в които евреи от окупираните територии биват натоварвани на влакове, които минават през самата България и се оказват празни преди да стигнат границите. Пло-

вдивският митрополит (и бъдещ патриарх) Кирил, както и сума ти други българи са извършили неща, за които г-н Хиршман явно е останал неинформиран.

Така че дори без да се бием в гърдите остава фактът, че българската държава и българските граждани заедно опазват евреите от самата България, а отделни (не малобройни) български граждани спасяват колкото могат евреи от окупираните територии.

Истинският антисемитизъм в България, парадоксално, се развихря след 1948 г., когато много български евреи се оказват обрани, измамени и прогонени по волята на Партията. Ето това би могло да бъде добра тема за изследване – и то не само за г-н Хиршман.

- 04-07-2012|**Златко Ангелов**

Г-н Рангелов, заради уважението ми към фактите, моля Ви да се вгледате в текстовете, НАПИСАНИ и поместени тук от Златко, и в онова, което Вие сте коментирал по тях. Златко публикува СВОИ собствени мисли, оригинални тълкувания и е ОТКРИТ за/търпелив къч всички мнения, включително и за Вашето, което на всеки интелигентен човек няма как да не изглежда едностранчиво и недостатъчно уважително към детайлите и източниците. В същото време Вие единствено РЕАГИРАТЕ на чуждите мисли и цитирате източници, които сте прочели, включително и текстове или коментари на самия Златко. Ако Вие имахте собствена мисъл и я защитавахте с аргументи, никой нямаше да се възмути. Но такова нещо не виждаме. И се питам, за какво всъщност коментгирате тук, освен да бъдете обструкция на всичко и всекиго, особено на Златко? Сега и след този коментар очаквам поток от изопачени факти и оценки, насочени към мен. Ако наистина търсите истината, ще замълчите и ще се замислите.

- 04-07-2012|**Златко**

Иване, опитай се да погледнеш на нещата съвсем простичко, и веднага ще разбереш, че е безкрайно трудно, от каквато и да е гледна точка, да се води разговор, когато в 99% от случаите той започва с конфронтация. Ако искаш точни доказателства, ще извадя всичките ти досегашни коментари, за да ти покажа как ПОЧТИ винаги ти започваш с атака срещу нещата, които си прочел. Наистина в такъв случай възниква въпроса, след като си толкова принципно против политиките на това издание, то

какво търсиш изобщо тука? На Запад конфронтацията ни би била веднага определена под разграничението „либерално – консервативно“, и всеки от двама ни би имал достатъчно много алтернативи, за да не се принуждаваме непрекъснато да се сблъскваме на един и същи сайт. Проблемът обаче е най-вече в това, че противоречията между теб и мен са не толкова политически или идеологически, колкото чисто човешки. Ето, Майа Маркова също рядко е съгласна с моите политически позиции, но въпреки това успява или да тушира леко тона, или да намери начин за не толкова рязка конфронтация. При теб всичко, почти винаги, е на нож. РЯЗКО отхвърляне, моментална атака, директно приравняване на тезите на текста с личността на издателя, и пр., и пр. Сега, понеже вече се познаваме от толкова време, няма да скрия, че не вярвам ни най-малко във възможността за такава метаморфоза и не очаквам никаква промяна, но понеже вече не до гуша, ами до чело ми е дошло от непрекъснатата ти агресивна опозиция, казвам следното: оттук нататък ВСЕКИ твой коментар, който търси конфронтация и сблъсък, ще бъде изтриван**начаса**. Какво ще правиш, как ще пишеш, как ще мислиш – твоя си работа. Но възприема ли някой коментар като поредно търсене на свада – няма го. Толкова.

Хайде, че се ядосах вече само докато пишех всичко това.

Златко

- 04-07-2012|**blag009** – re:

  Роберт Леви писа:

  Не за първи път имам несъгласия със Златко, имал съм и несъгласия с много от коментиращите...

Г-н Леви по-горе прочетох за „спукано гърне“. Е, в момента който стана факт Държавата Израел, много митове се разпаднаха.

За интелекта, ами пак питам, при 100% евреи къде са Ви хилядите Айнщайновци, или Айнщайн е продукт на германската култура.

Национализма, при прогонването на няколко милиона араби от родните им места и убийството на поне сто хил. от тях включително старци и деца, май има нещо повече от национализъм?

За простовлутите „еврейски гета“, ще си позволя да цитирам дословно един от водачите на еврейският национализъм, празидент на Световната ционистка огранизация Нахум Голдман(1956-1968):

„Гетото исторически е еврейско изобретение...И до наши дни евреите имат тенденция да се заселват в оделни квартали, в обкръжение, което облекчава живота в общината“.

За спасението, погледнах в „гуглето“ и първите бомбандировки над България от страна на Англия е през „Добрич на 22.06.1941, Стара Загора 13.09.1942,“.

Самиат факт, че през 1943 г. е обсъждано на ниво Президент-САЩ и МВн. Р-Англия, г-н Идън за допускане на **70 хил.** БЪЛГАРСКИ евреи в Палестина си е УНИКАЛНО.

За мен специално, след образуването на Държавата Израел, всякакви приказки за нещо уникално като нация е смешно.

Добре дошли в лоното на ДЪРЖАВИТЕ, дами и господа евреи, къде се губихте толкова време...блатото от проблеми Ви чака.:-)))

За това в такива случаи казвам „И на Моше и на Блаже, държавата все гледа да ИМ го натресе“!

Дори на Моше му е леко по-терсена.

Кибик Блаже

- 04-07-2012|**blag009** – ге:

  Radka Falk ...Ако човек трябва да каже добра дума, най-често, я премълчава. Но, ако иска да направи нещо лошо, не пести никакви усилия. Омразата и злобата са голяма движеща сила. Работя в един голям комплекс „Jewish Home for the Aging“.[/quote писа:

До колкото съм запознат евреите имат специален ден „празник на омразата“.

Но съгласен съм, че нещо прието преди хиляда и кусор години заради древните елини, не обръзва и сегашните евреи.

> *Radka Falk...В синагогата чух Рабби Гордон да казва на един празник:“Нека в този ден си дадем сметка за отношението на мъжа към жената, на родители към деца (изреди всякакви възможни връзки между хората...)а сега да помислим за отношението на хората към животните, за отношението ни към растенията...“[/quote писа:*

Бихте ли попитали праподавателя Ви по психология, ЗАЩО аджеба когато изчезне малкото кутре за два дни с целувки и милувки ГО посрещате.

Когато детето изчезне за 2-3 часа яде пердах?

> *Radka FalkВ българска църква не съм чувала подобни думи. Веднъж беше дошъл владика в българската църква „Свети Георги“, за да я „освети“. Той започна да говори срещу турците и циганите в Бг. как те са ни най-големите врагове. В свещено място, като това, трябва да се проповядва ЛЮБОВ, а не омраза... [/ quote писа:*

Рядко ходя на църква, НООО от страна на дори и патриарх Максим не съм слушал подобни слова.

Виж, в публичното пространство при посещението на Папата, един български МВнР да казва „Майната му на православието“ заради първоначалният отказ на Максим да ГО покани, съм почти съгласен да повярвам.

Кибик Блаже

- 04-07-2012|**Роберт Леви**

Господин Кибик,

С удоволствие ще разговарям с вас и ще отговоря на въпросите ви, когато българският език, на който коментирате, се съобрази с граматиката и правописа.

Дотогава само ще ви чета, да кажем, с интерес.

- 04-07-2012|**Иван Рангелов**

Коментарът на Златко (този, дето е от 04-07-2012 14:45:23), напълно ме задоволява. И не предизвиква у мен никакво желание за „конфронтация“.

Наистина, защо да се конфронтирам с човек, който на пракика сам признава собственото си поражение?

Този коментар на Златко напълно потвърждава моите впечатления, които съм имал за него и досега: че у Златко декларираният стремеж към толерантност е нещо, което вероятно му е наложено отвън – на него толерантността не му е вътрешно присъща, на него му се налага да полага специални усилия, да да бъде толерантен – и понякога успява, но като цяло му е трудно.

Как иначе да си обясним този парадокс: от една страна, Златко твърде често изразява съжаление по темата „защо все не успяваме да се смесим“, дори наскоро пак тук се изказа и съвсем категорично: „Или се про-

меняш, или изчезваш от лицето на света – това е законът на вселената, откак я има. А за да се промениш, първо трябва да се отвориш и откриеш за непознатото и чуждото."

От друга страна обаче, пак същия Златко не вижда начин да се „смеси" с мен – напротив, изрично посочва, че би предпочел „да не се принуждаваме непрекъснато да се сблъскваме на един и същи сайт."

Как да разбирам това?

Ето, аз – националистът, „консерваторът", наричан тук с още какви ли не други епитети, очевидно съм готов – готов съм да дойда тук, да се „смеся", по златковски, готов съм да обсъждам неговите (не моите!) предпочитани теми... Така че, очевидно не аз – а друг е този, който не е готов да се „смеси", друг е този, който на думи е голям радетел „да уважаваме различията", а когато на практика се сблъска именно с мнение, което е силно различно от неговото собствено, той изпада в недоумение, после в раздразнение, после в отчаяние за бъдещето на България, и т. н.

Т. е. вместо да се води тук една нормална дискусия, виждаме опити дискусията на бъде прекратена. И то независимо от факта, че благодарение на дискусията до момента много хора тук узнаха разни неща, които иначе просто нямаше как да узнаят!

Ама ще кажете, това става под ужасен кръстосан огън от взаимни обвинения, кичене с етикети, грубости – да, така е, но какво от това? Нима истината не струва повече от всичко това?

Много ли е да претърпиш някоя и друга неприятна реплика – щом в замяна получаваш познание?

И как иначе би го получил това познание?

Ако всеки коментиращ ти казва: „Браво!", какво НОВО ще научиш ти от това „Браво"?

- 04-07-2012|**blag009** – re: Сега пъи граматика и правописа
  Роберт Леви писа:
  Господин Кибик,
  С удоволствие ще разговарям с вас и ще отговоря на въпросите ви, когато българският език, на който коментирате, се съобрази с граматиката и правописа.
  Дотогава само ще ви чета, да кажем, с интерес.

Г-н Леви, на едно място тук обясних, че се приемам като клавишоблъскащ, нечленоразделно пишещ и т. н.

За мен мога да кажа, че съм бил бачкатор в енергетиката, което ми е позволявало да контактувам с разни хора, с разни характери, манталитети и т. н.

Не виждам как на 62 г. те първа ШЪ променям писането и граматиката. Но това не ми е пречило, **почти** ВИНАГИ да казвам на бялото-бяло и черното-черно.

Ще ми е интересно, да коментирам разни неща из бита и душевноста на евреите. Дори един Ваш сънародник ме запали по еврейският фолклор.

Дори взех да му тълкувам, специфичните жестове при танца на евреи, българи и примерно африканци. Най голям смях стана при жестовете на момите!?!?:-))) Покажа му клип и мое тълкуване, и започва един худош ... но това беше преди време, сега чат пат по „тубето“ гледкам някой и друг танц от ... Мюнхен!

Кибик Блаже

- 04-07-2012|**Златко**

До Иван Рангелов:

За мое собствено съжаление се виждам принуден да се съглася с последния ти коментар. Не ми е приятно, но и аз мисля, че е така: действително желанието и способността ми да живея с демокрация и реален плурализъм на мненията не са едно и също нещо. Бих искал да бъда потолерантен човек, но има неща, които не успявам да надмогна, сигурно поради обстоятелствата, в които съм израсъл. И толкова по-разбираема би трябвало да бъде молбата ми, когато казвам: онова, от което се нуждая, е не съгласие с тезите и идеите, които предлагам и защищавам, а по-скоро малко повече дипломатичност при противопоставянето и обсъждането им. Как да реагирам на непрекъснатите и нападателни предизвикателства, много често отправени не срещу идеите и темите тук, а срещу самия мен и собствения ми характер (който, съгласен съм, е далеч от съвършен)? Изобщо, реалистично ли е да се очаква от мен да демонстрирам съвършенството на някакъв Ганди (който, оказва се, също не е бил чак толкова съвършен в реалността, колкото се представя днес)? Оставете ме малко на мира, всичките, опитвайте се да не изпращате все негативни, все нападателни и отричащи всичко послания – и аз ще ви се отблагодаря със същото. Толкова ли е трудно да се опитваме да ми-

слим едни за други не като противници, а просто като хора, които се опитват да разговарят през ограда?

- 05-07-2012|**Ясен Б.**

Златко,

изглежда, че оградата е по-висока от страната на Рангелов (ци)и той просто крещи, без да те вижда.

Според мен това вече отдавна престана да бъде ограда и е по-скоро барикада. Барикада, която Рангелов и подобните му изградиха с ненужните спорове, заяждания, думи без значение. Всичкото това споено с много загубено време и зареждащо единствено с отрицателна енергия. Тъпо. Аз лично нищо не научавам от тебе тук, Рангелов. Предварително знам, че НЕ СИ СЪГЛАСЕН. С каквото и да било. Единствено си убеден в собственото си величие и всезнайство. Остави настрана несъгласието по принцип със Златко, ама ти си несъгласен с авторите на всички материали публикувани тук. Голяма част от които са международно признати интелектуалци.

Целият свят греши, а Рангелов е прав... нямаше ли диагноза с подобно описание?

Причината човек да чете издание като това е както да избере материал на тема, която му е интересна, подбран от ерудиран човек, така и да прочете и евентуално да участва в коменатри ПО ТЕМАТА. Коментарите са това, кето прави

(ъм... правеше) четенето на тези материали по- интересно именно в ЛибРев, а не някъде другаде.

Не знам дали само така ми се струва, но с появяването на агресивни хора като Рангелов започна да намалява количеството и разнообразието на коментиращите и се стигна до 3-4 действащи лица, казващи едни и същи неща почти независимо от темата. Половината от „коментарите“ са всъщност принудително предизвикани от заяждането на Рангелов (или нему подобен тип) и необходимостта някой от Златковците:) да се опитва да го поставя на място. Това беше леко забавно, но започва да става досадно. Не е нужно, предполгам, да уточнявам, че аз лично съм изцяло на страната на Златко, но не знам дали не са нужни по-крути мерки в името на спасяване на самата идея на това списание?

Мислил ли си някога, Златко, че Рангелов има за цел да го разруши в крайна сметка. Съзнателни и методично да го разруши. Той играе с

твоето желание за демократичност на всяка цена и е убеден, че ще го търпиш вечно. Докато на всички четящи им омръзне и отидат другаде.

ОК, изданието си е твое, но все пак – ние защо трябва да го търпим. Това е все едно храната в любимия ти класически френски ресторант да е все така добра, но собственика да започне постепенно да толерира чалга на живо

и побоища между мутри...Изведнъж не е вече толкова чак вкусно...

Димитри Иванов им вика „КЪШ“ на Рангеловците в неговата четвъртъчна вестникарска колонка и от това популярността му не намалява, напротив!

П. С. Рангелов, не се хаби – няма нужда да ми отговаряш. Не те чувам през оградата (пардон- барикадата) Златко, ако смяташ, че аз престъпвам правилата на коментиране – дай пример с мен – изгони ме! Няма да се сърдя.

- 05-07-2012|**blag009** – re: Ама наистина ли не научи нещо?

  Ясен Б. писа:

  Златко,

  ...Барикада, която Рангелов и подобните му изградиха с ненужните спорове, заяждания, думи без значение. Всичкото това споено с много загубено време и зареждащо единствено с отрицателна енергия. Тъпо. Аз лично нищо не научавам от тебе тук, Рангелов...

От Рангелов и подобните му, НАУЧИХ, че въпреки състоянието на война м/у България и Англия на ниво президент на САЩ и министър Идън, са разменени мнения по въпроса за БЪЛГАРСКИТЕ ЕВРЕИ. Според мен уникален случай в дипломацията!

Ако си затруднен, ще ти извада точните цитати.

За мен горните факти са наистина една „БАРИКАДА“ за доброжелатолноста на българите при спасяването на евреите.

Ако сме имали ескадрили и флотии, щеше ли да ни бъде отказано, да довършиме спасяването и на егейските и македонски евреи?

Така, че драги Ясене, премини доброжелателно таз „барикада“ и да гуворим като разумни хора.

Кибик Блаже

- 05-07-2012|**Иван Рангелов**

Към Ясен Б.: Ясене, ще извиняваш, ама това твоето е някакво детинско отношеие към нещата!

Виж си само собствените разсъждения: „с появяването на агресивни хора като Рангелов започна да намалява количеството и разнообразието на коментиращите и се стигна до 3-4 действащи лица“...

Чакай малко! Кого съм спрял аз да коментира? На кого аз съм пречил той да коментира?

Когато коментирам, аз коментирам, защото имам какво да кажа по конкретния повод. Ако и други хора, независимо от какви позиции, имаха какво конкретно те самите да кажат по съответния повод, щеше да има повече коментари ПО СЪЩЕСТВО, от повече хора и от по-разнообразни позиции.

За да коментира човек обаче, е нужна и известна подготвеност – известна готовност да навлизаш в подробностите, а това на много хора им се струва, че е излишен труд. Много хора предпочитат да гледат на нещата така, по-отгоре, те виждат себе си „над“ подробностите, те смятат, че „всичко вече е ясно“, барикадите са очертани, и остава само ... какво – да се стреля по врага...!

Наистина, интересно е да се проследи какъв точно е приносът на отделните коментиращи към една дискусия.

Да вземем случая „Атанас Кръстев“ (виж му коментара по-горе). Какво точно има този човек да каже по конкретната тема? Точно НИЩО! За него е важно така, в най-общ план, да се говори за „въпросите, произтичащи от митологизирането на историята ни, което ни пречи за обективната ѝ оценка“, той държи на „рационалната и присъща на човека критичност и особено самокритичност“, много държи да каже, че „Критичността към табутата е голямото право на разумната човешка природа“ – и всякакви такива други общи неща – но сам не може и не желае да каже нищо по същество!

Друг подобен е случаят „Велко Милоев“ – той също взима думата тук – и то защо – не за да каже той самият нещо по същество, а просто за да каже, че той лично не разбира защо друг от коментиращите (аз) се е заел да коментира...

И почти идентичен е и случаят „Златко Ангелов“ – той също взима думата, не за да каже нещо конкретно ОТ СЕБЕ СИ по тази тема (или по

близка тема, или по тема, която поне по някакъв начин би могла да бъде свързана) – а за да коментира ДРУГИТЕ коментиращи!

Или да вземем случаят „Radka Falk“: това пък е наистина образец за провинциалност и затвореност на мисленето! При нея всичко се върти около нейните собствени лични преживявания – те са за нея определящи за всичко в света! Нейният преподавател по психология във Великотърновския университет преди време бил казал нещо, тя го чула, и това е – това е за нея решаващото, повече никой нищо на този свят не може да каже и не трябва да казва!

- 05-07-2012|**Златко**

Ако ми е позволено да изкажа и аз едно (надявам се конкретно) мнение по темата: очевидно е, че много хора се чувстват отблъснати от начина, по който се водят дискусиите тук (и отговорността за това е най-вече моя собствена, тъй като не винаги успявам да се задържа на висота и често влизам в ръкопашен бой, което не отговаря на позицията ми тук). **Но!** И в в това „но“ е цялата работа. Собственото ми усещане е, че и тук, както навсякъде другаде, влизат в действие национални стереотипи и начини на поведение, които хората не винаги осъзнават. По-конкретно: вместо да запретнат ръкави и сами, активно, да започнат да оформят тона и начина на водене на разговорите тук, повечето хора очакват проблема да се реши с нечия (в случая моята) „твърда ръка“. Тоест, като ми писне шапката, да изхвърля едни или други хора, които не харесват на съответния (обикновено мълчащ си) човек. Не знам дали ще ви учуди отговора ми, но той е, че това няма как да стане. Не мога да свърша вашата работа, няма как. Иван Рангелов действително внася силен елемент на разрушителност и деструктивност, тъй като за него – така поне съдя от думите и поведението му – важното е това, в което вярваш, а не начина, по който го защищаваш. Което е заблуда, разбира се, тъй като хората не са роботи и емоционалният цвят на коментарите, когато е агресивен и нетолерантен, води до силно обезценяване на фактическото им съдържание. Но не може пък да не се признае, че Рангелов – за разлика примерно от за мен напълно непоносимия Сирков – все пак поддържа последователно позициите си на човек, който се противопоставя на повечето от идеите, на които е изградено това издание (примерно идеята за равенството между малцинствата и мнозинствата от гледна точка на

закона и свободата на избор). Впрочем, достатъчно с Рангелов, тъй като неговата личност – както и всяка друга тук във форума, включително и моята, не е тема, даваща основа за съдържателна дискусия. Личностите и характерите ни са едно, убежденията – друго. Така че, уважаеми читатели, ще повторя отново – както виждате от нещата, които се случват напоследък в България, единствено ефективният начин на гражданско поведение, в реалното и виртуално пространство, е човек да запретне ръкави и да излезе на светло, за да защищава онова, в което вярва. Ако ви дразнят непрекъснатите лични нападки между мен, Рангелов и другите трима или четирима хора, които налагат тона тук, то няма кой друг освен вас да оправи нещата. Просто правете онова, което правят и те – говорете, аргументирайте, защищавайте позициите си. Или, ако не го правите, не обвинявайте мен и тях за това, че тук е станало скучно, дразнещо, неприятно. Сериозни промени се извършват само с енергията на много хора. Инак си остава в сила единствено старата пиперлия поговорка, че на калпавия ... му пречи вълната.

Аз се опитвам да надвивам собствените си слабости, които са свързани с неща като характер, възпитание, възраст и пр. Но няма как да го направя успешно без вашите корекции. Ако само си мълчите и коментирате на ум, то резултатите са ясни. За добро или зло, в момента тонът тук се налага от агресивни и не особено толерантни хора (на което много често ставам съучастник и аз). Така че, отново: промяната може да дойде единствено от самите вас, няма кой друг освен вас да свърши тази работа.

- 05-07-2012|**Атанас Кръстев** – Милост за Иван Рангелов!

или: Айде, да олабиме!

Виждам, че и господин Енев отпусна малко напрежението, затова предлагам следното, като назовавам жанра по-долу трагикомична гаргара.

Господин Енев, разкрит сте! Вие сте Иван Рангелов. Признайте си веднага, без всякакви увъртания! Защото ръката на българската следа в българската вина е дълга! Доктор Енев и господин Рангелов. Значи, нахвърляте няколко възвишени статии и нежна проза, после дерете яко във форума. Себе си!? Защо? Не изглеждате толкова луд като господин Хайд. Не, не стеее. Просто целите да направите списанието крайно интересно.

Стига удивителни! Ще карам на точки.

Точка номер едно: Иван Рангелов = Златко Енев=край на псевдодихотомията и проблема. Разкриване на шизофреничната монада. Усещате ли алитерацията? Това не е случайно. Като българската вина в българската следа – алитерация на конспирацията. Та, по точка номер едно – точка по въпроса.

Точка номер две – точка на отговора. Връщам си думите за съмненията относно качествата на интернет форума като достатъчно продуктивен форум, за критичния му потенциал. (Засега само за този сериал).

Благодарение на приноса на господин Леви, който разреди автентично-изворно с чудесната си, малко старомодна трезвеност либералния концентрат на коментираните статии, се получи една пълноценна, балансирана, съответно – мощна либерална смес, която взриви биковитото сумтене на форума като направи дискусията изненадващо градивна. Евреинът срещу семитомилството, алка-зелцер за един леко надрусан хуманитарен максимализъм. Така, от едно привидно безпомощно либерално вайкане, което се стори лесна плячка на националистически крокодили като господин Рангелов, полегнали на предизвестения брод на форумната Лимпопо, наточил зъбите на неговата „подготвеност“ и „готовност за навлизане в подробностите“, за наивните антилопи Гну на либералните мечтания, тази спонтанна, „бърза“ дискусия (да не изброявам реалните участници, те си се знаят) се насити до един задълбочен, въодушевяващо мощен отпор на всепоглъщащата гравитация на черната дупка „Рангелов“. А той май още не може да осмисли, че той стана звездата на тази дискусия и вместо да се изчерви от задоволство ни връща към статията. Не можеш да се отървеш вече така леко, Рангелов. Така от овчедуша жертва-романтичен първопроходник на суровата реалност, либерализмът в този форум се превърна в малко неочакван дори за мен Терминатор на посредствеността. Свободата се оказа не съвсем бита карта, когато се разритат атове. От Георги Димитров на Лайпцгския процес Рангелов се превърна в обикновен кокошкар, Херострат. Точка на отговора.

Точка номер три – точка на негативизма. Красиво е, когато победителите са щедри. Милост за господин Рангелов! Това е „окончателното решение“ в един мирен либерален Холокост на отрицанието чрез поглъщане на Иван Рангелов като един Холокост на съмнението. Един, всъщност, отворен за поглъщане Холокост – амбициозен кандидат за алтер–его на либерализма. Ин на Яна или Ян на Ина, (не ги знам, там, кое е плюса, кое е минуса).

Либерализмът, самопризнаващ се като един от гласовете в световната тълпа, трябва по необходимост да приеме, че ордата Иван Релатиангелов съществува едновременно с него. Главното и хубавото е, че той търси това признание. Той е доброволният минус в акумулатора с напрежението, който той приема, макар и снизходително, за аналитичен диалог. Той се включва ТУК макар и като негативен заряд. Подозирам, че не само защото би бил незабележим сред запалянковците на „Дума", на която го подозирам като редовен абонат. Тази громяща уводностатийност в стил „Работническо дело" не е случайна. А либерализмът не може да съществува без контра алтер-его. Затова г-н Рангелов е необходим за либерализма, така както спирачката е част от автомобила, създаден по принцип, за да напредва. Истинските либерали трябва да се вслушват освен в собствения си глас и в гласа на тази орда, подлагаща се жертвоготовно на хармонизиращо лъчение.

Така или иначе, изправени сме пред неизбежното самоубийство на либерализма – любовта към Иван Рангелов. Чрез нея той се самоунищожава, за да продължи да съществува. Слагаш точка на Иван Рангелов – слагаш точка на либерализма.

Та, милост за Иван Рангелов! Не го зачерквайте! Още малко Сибир за либералите! Не отнемайте каузата на либерализма! Дори, ако се окаже вечна. Ако го нямаше живота, нямаше да има понятие за смъртта. Ако я нямаше смъртта, нямаше да я има любовта към живота. Ако го нямаше Иван Рангелов, Либерален преглед нямаше да оцелее досега. Хе-хе-хе! Наздраве на всички либерали! Милост за Иван! Той е естествен либерал като маргинал на маргинализираната хуманност, от която всички ние сме част. Той е доброволен субмаргинал в обществото на маргинали. Затова Иван Рангелов е едно себеотрицателно законспирирано разкриване на Златко Енев. Иван Рангелов е нещо като свръхранен/свръхплътен Златко Енев. Може би щеше и да е вече късен, ако не му беше отишло толкова време за триене на сенките около българската вина в българската следа. Вари го – печи го: Иван Рангелов=Златко Енев. Стига криеници!

- 05-07-2012|**Златко**

Лично аз съм изключително щастлив от това, че успях да ви спечеля като автор и коментатор тук на сайта, господин Кръстев. Сигурно е напълно нормално това, че в края на краищата сред мътилките тук на форума започват ясно да се очертават два лагера (ще ги наричам условно

„либерали“ срещу „консерватори“, при което второто определение е много условно, тъй като, ако може да става дума за някакъв консерватизъм, той в най-добрия случай е инстинктивен, нашенски). Ненормалното е в тона, в нивото, но това не е нещо, което може да се промени за ден-два, а може би не и за много години. Всички ние сме деца на мястото, в което сме родени (и това, позволете ми тази нескромност, го знам по-добре от всички останали тук, защото само аз си знам колко много текстове не виждат никога бял свят в списанието, просто защото „не са за нашенското ниво“; както не спира да подчертава моят адаш Златко Ангелов, по правило най-задълбочените и сериозни текстове тук предизвикват или най-малко, или напълно неадекватни реакции). И толкова по-голяма става отговорността на всички ни с всеки изминат ден – защото, и за добро, и за зло, списанието и сайтът започват да привличат все по-разнообразна публика, което с неизбежност води до необходимостта от все ново и ново изясняване на позиции, факти, интерпретации и пр. Нека все пак си повтаряме, че едва ли е пресилено да се очаква, че в някакъв смисъл всички ние сме участници в нещо, което – ако е живот и здраве – рано или късно ще придобие исторически очертания, поради простия факт, че е толкова ново и непознато за тази страна. Може би е прекалено рано, нескромно, просто глупаво, да се казват такива неща, но собственият ми опит показва, че те служат като добра опора срещу умората, досадата и просто мързела. Когато човек знае, че върши нещо, което е далеч по-голямо и по-важно от собствената му личност, това автоматично придава И НА личността му сили и способности, които инак не би могъл да достигне. И така, нека не забравяме, че това, което се върши тук, е нещо ново, непознато, необичайно за мястото, в което сме родени. А това изисква много, много сили и енергия, от всички ни...

Благодаря ви отново!

Златко

- 05-07-2012|**Ясен Б.**

Цитат „Но не може пък да не се признае, че Рангелов – за разлика примерно от за мен напълно непоносимия Сирков ...“

Аз пък мисля, че Рангелов и Сирков са едно и също лице или поне се познават достатъчно та да ползват един и същ IP address в поне един случай:

„Накъде“ 19.02.2012

Сирков започва от 77.70.10. xxx

Рангелов 85.214.234. xxx

Сирков на 27.02 217.75.128. xxx

„Тортата трябва да бъде…“

Рангелов на 22.05 пише от 217.75.128. xxx!!!, но нали Сирков коментираше от този адрес?

после Рангелов минава на 2a02:180 … и т. н.

просто пуснах 217.75.128. xxx в Гугъл – нали съм дете и ми се играе.

Иначе ми се струва парадоксално, че се очаква от мен да се „боря“ срещу диагнозата Рангелов на страниците на едно списание, чиято същност би трябвало да бъде непоносима към Рангелов/Сирков по начало. Никой не очаква в списание като Ню Йоркър да речем, да чете коментари от Ръш Лимбо, а още по-малко да трябва да го опровергава. Но, разбира се никой не ме заставя да чета Либерален Преглед, още по-малко да се разправям с Рангелов. И двете за сега прявя доброволно.

- 05-07-2012|**Златко Ангелов**

Изцяло съгласен с двата постинга на Ясен Б. Злото, непоносимостта към интелигенцията, неразбирането що е толерантност и желанието да се разрушава вместо да се гради са качества на необразования, посредствен индивид. Алтернативата е психиатрична диагноза. Не може ние в Бг да сме чак толкова назад, че да не можем да се отграничим от това, когато вярваме на каузата си, която защитава еволюцията на идеи и прогреса. Става дума да разграничим позитивната от подривната енергия. Атанас Кръстев е прекалено ироничен – до невъзможност да се разбере какво всъщност той защитава и изповядва. Няма нужда от усукване – нещата тук са ясни и трябва да се казват в прав текст. Другото е либералничене.

- 05-07-2012|**blag009** – Е, това вече заприлича на …

–Е, това вече заприлича на комсомолско събрание с позитивни, подривни, посредствени и т. н.(З. А.).

–Кво ока Я. Б „Аз пък мисля, че Рангелов и Сирков с IP address“.

–Златко, гувори за „либерали“ срещу „консерватори“ … тцтцт кде са левите, ако направи и конрес(З), шъ разбереме за „рано или късно ще придобие исторически очертания“, и евалата на Кръстев.

–А. К. в ролята на Авакум Захов. „Иван Рангелов = Златко Енев=край на псевдодихотомията и проблема.“, четка за др. Леви и други сложни думи.:)) При по-горният МУ постинг(30-06-2012 10:54:51 |88.203.217. xxx|) не разбрах ква беше връзката м/у Папата и егейските и македонски евреи.

=Е, и документално разбрах за ролята на великите димукрати САЩ и Англия за спасението на евреите.

=Има една басня за „Комара и лъвът“ ...

Кибик Блаже

- 05-07-2012|**Златко**

Възможно е да се поизгубя малко в този коментар, защото темата е важна, а главата ми е пълна с какви ли не мисли.

Значи, нека все пак не забравяме кои сме, откъде идваме и какви сме. Повечето от нас са родени в България по времена, когато демокрация и през крив макарон не се виждаше (за либерализъм пък изобщо да не говорим – той и до днес си е ругателна дума в България). Едно на ръка, че тази страна има нулева история от гледна точка на демокрацията. Така че да виждаме в себе си някакви големи експерти по тия неща, струва ми се, основания нямаме никакви. Всички се учим, и то се учим сега, именно в този момент. Инак лесно се живее в демократични общества сред култивирани хора, които се придържат към правила и т. н. Но това отново не е гаранция за нищо, защото способността ни да бъдем толерантни и либерални се проверява най-силно НЕ сред хора, които ни поддържат. Най-лесното нещо е да удрям по един шамар на всеки човек, чието поведение възприемам като просташко или грубиянско (правил съм го стотици пъти, за собствено най-голямо съжаление). Но кого ще убедя чрез това и дали ще успея да променя нещо? Много се съмнявам.

Прекратявал съм достъпа до списанието на много хора, повече от веднъж – и винаги съм установявал, че това е огромна грешка. Нещата са пределно прости: в момента, в който дадеш на противната страна аргумента „ти се държиш полицейски“, всичко, абсолютно всичко отива по дяволите. Остава ти единствено да застанеш на позицията „аз съм по-учен (по-либерален, по-не-знам-какво) от тебе“, но кой ще ти повярва, след като няма покритие между думи и дела? Вчера уважаемият Владимир Янев, преподавател в Пловдивския университет (който се подвизаваше тук под името „Нестор Иванович“) ми написа „яж ми х..., Златко“,

защото спрях достъпа му в момент на гняв и слабост (междувременно съм махнал всички ограничения, освен онова за Сирков, който наистина ме разболява, не знам защо съм толкова алергичен към тоя човек.) Е, какво да отговоря? Че човекът ми показва някаква част от българските реалии – едно на ръка, но че и аз съм го предизвикал към това със забраната си също не може да се отрече. Изобщо, няма алтернатива на търпението и реалната демокрация – това го казвам не защото ми е много лесно и приятно, а защото го разбирам от конкретен опит.

А инак, то си е ясно, че нещата тук ще си продължават по този начин, освен ако хората се активизират и започнат да оказват редовен отпор на този агресивно-отрицателен начин на водене на дискусиите, който за (станалия вече нарицателен) Иван Рангелов е равносилен на демокрация. Не може да стане със забрани, резултатът от това е единствено, че изданието губи авторитета и привлекателността си. Хората просто си казват, „аха, и тоя л... излезе", и си отиват. А аз след това на кръст мога да се разпъна, за да им доказвам, че не съм такъв и че наистина милея за това и онова, но... късно е, чадо – мандалото хлопна.

Така че, вместо да спорим сега едни с други какво точно е демокрация и либерализъм, дайте да се стегнем и да започнем да участваме в дискусиите със същата упоритост, с която го прави Рангелов (и напоследък Благовест „Блаже", който предпочита да говори като шут, но като всеки друг човек има нужда да бъде вземан на сериозно; между другото, Благо, информацията за преговорите между българското и английското правителства по транспорта на евреите дойде не от Иван Рангелов, а от Дафина Д., която също се държеше изключително агресивно, но инак очевидно познава добре тази тема).

Толкова от мен засега. „Изключвания" няма да има, това поне е ясно. Онова, което не е ясно е колко души от тия, които се обявиха за мои съмишленици, ще го правят от ден до пладне – тоест при следващите (неизбежни) сблъсъци с Рангелов и група, ще предпочитат отново да си мълчат, защото той не си поплюва, а моментално започва с личните нападки, което никой не го обича. (След което пък аз му отговарям по същия начин и... знаете какво следва от всичко това). Както вече казах – каквото си го направим това място сами – такова ще бъде.

- 05-07-2012|**Златко**

Към Ясен Б.

Действително, и Рангелов, и Сирков са ползвали един и същи адрес (217.75.128.8), но това е адресът на **Центъра за изследване на демокрацията** в София. (Знам го, защото бях го блокирал и много хора от центъра ми се оплакаха, че не могат да влизат в сайта). Това показва единствено, че Иван Рангелов – ако такова е истинското му име – има някаква връзка с центъра, но не и че двамата със Сирков са едно и също лице. Междувременно тоя човек (Рангелов) толкова адреси изпосмени, че аз лично си го наричам „джингиби". Очевидно го гоня не само аз, май не го обичат никъде. Е, ако е Сирков, халал да му е. Самият аз живея с усещането, че в начините на водене на спора между двамата има доста прилики, но не е точно същото (Сирков е по-безразборен, по-всеяден в отрицанието си и НИКОГА, абсолютно никога не се оттегля от спора без да е имал последната дума, докато Рангелов – в редки случаи – си замълчава).

Време е, струва ми се, да престанем с обсъждането на личности и да се съсредоточим върху реалния проблем – повишаването на нивото на дискусиите. А това може да стане само и единствено с повишаване качеството на собствените ни коментари, а не чрез (колективен) бой върху един или друг участник.

- 05-07-2012|**Kiril Ivanov**

Има една приказка за камъка и мястото. Всички ние (българите) знаем, че нашият камък е най– голяма камък (по Мария К. Иванова) във Вселената, че под него е най– големата риба също във Вселената. И с право се сърдят хората(Ванката и Ванката и др. там хора), когато некой там побутва голяма камък (по Мария К. Иванова) и се опитва да мъти водата на голяма риба.

И прав е Ванката В. – никаква шопска на Gaffney (ама кво име а, ГАФни), ни варненска шопска, ни бургаска шопска, ни пловдивска шопска, абе никаква. А това чирозче тире бургазки вечери, абе я...

И да споделя тук нещо. Наскоро ми попадна един цитат от некой си д–р Самуел Джонсън, че „патриотизмът е последното убежище на негодника". Е, на тоя направо едно чадърче му требва.

И Ванка В. Don't help them to bury the fish

Don't give in without a fight.

- 05-07-2012|**blag009** – Стопанино, да не изпадаме в подробности ...

Стопанино, да не изпадаме в подробности, казваш „, Благо, информацията за преговорите между българското и английското правителства по транспорта на евреите дойде не от Иван Рангелов, а от Дафина Д., която също се държеше изключително агресивно, но инак очевидно познава добре тази тема)“. Прав си но за Рулзвет и Идън, го каза Рангелов.

Като стопанин, просто НЯМАШ възможността да следиш кой кво ока.

Интересно, когато казваи, че някой е агресивен, за мен значи, чи ТИ показва даден факт и ШАХ!:)

За автора, когато разбрах, че е американец си окнах „Да бе ТИЯ които казват, че Орфей е негър“!

Те са по шовинисти и от шапо деко ока, че от Витоша по-високо нема и от Искъро, по-длибоко нема и такова животно като Жираф(но тяхно му ДЕМОКРАЦИЯ по света) е па нема.

За Държата Израел, поздравих ги с добре дошли и както окаме в нашия край „А, сега на трастиката“!

Няма държава по света, да не е пропита с реки от кръв.

Доколкото съм чел, българските евреи са били едно макар и малобройна, но МНОГО свежа кръв в тяхната Държава. Припомни си Моше Даян, първият ГЕРОЙ на Държавата Израел един от парашетните войски, съпругата на един от премиерита на Държавата Израел и т.н.

Един вид, това с което се гордеят евреите, че са дали на света, със също се гордеят и БЪЛГАРСКИТЕ ЕВРЕИ, че са дали на НОВАТА си РОДИНА.

Е, ще има ли завист от останалите евреи, ШЪ ИМА, но густо както казват „майничките“!

За мен писането на гусин Ед **Гаф**ни си е пълен ГАФ!

Златко, искам да ти припомня думите на Гошо Тарбата „Когато българският народ е писал на славянски, немските императори са говорили на конете си на немски“!

Щом, ние от народа сме очували Вас, нашите деца нормално, не мисли че сме били „овце на заколение“ под ножа на каму**ниските**?

Правили сме разлика м/у мерцедеса и останалите коли, произвеждани от един и същ народ, изповядващи различни идеологии.

Нищо ни казваш за „горяните“, най-мощното въоръжено движени срещу кому**ниските** в соц. лагера!

Кибик Блаже

- 06-07-2012|**Ясен Б.** – Към Златко

От мен последно за самоличността на Рангелов:

1. Всичките му IP адреси напоследък са регистрирани в Германия.

2. Координаторът на Политическа Партия „Другата България“ за Германия се казва Иван Рангелов

http://www. drugatabulgaria. org

Отиди на Представители/за чужбина

3. ПП „Другата България“ има връзки с Центъра за изследване на демокрацията

4. Профил в Linkedin:

Ivan Rangelov

Selbstständige Fachkraft im Bereich Politische Organisationen

Berlin und Umgebung, Deutschland Politische Organisationen

точка

Съгласявам се с теб и прекратявам заниманията с отделни коментиращи. Надявам се и те да не се занимават с мен. Също така моля предварително за извинение, но ще продължавам да се изказвам наивно и детински, без сложни думи, защото такъв ми е начинът на писане. Смятам, че е ок човек да мисли сложно, но е добре да се изразява искрено и просто. Така ни учеше преподавателят ни по български навремето в Ловеч.

- 06-07-2012|**Златко**

Винаги си добре дошъл, Ясене. Аз харесвам начина, по който ти говориш, Но най-много от всичко харесвам това, че си млад човек. Друга надежда освен вас няма, това поне е ясно...

- 06-07-2012|**Атанас Кръстев** – Цветя от Вежди Рашидов

Ей, честен човек излязохте, господин Енев, признахте си без бой! Примете моите поздравления! И благодарности за благодарностите.

С изненада, обаче, забелязвам, че вашето безпокойство не намалява. Грижите се вие за своята рожба и не давате прашинка да падне на главата ѝ. Аз пък виждам нещата малко по-спокойно, да не кажа философски, да не кажа безнадеждно. То на чужд гръб и сто тояги са малко, но според мен рожбата е достатъчно пораснала вече и може да се грижи и сама за себе си. Имам предвид самото списание без форума. Получило се едно такова розовобузо, пълнокръвно здравеняче, че, пу, да не му е уруки, няма какво толкова да го мислите. Има си ги големите имена, има си историческата

физиономия и сочната актуалност, има си може би най-добрата структура и оформление сред подобните издания. Според мен това е достатъчно. Не е нужно вечно да страдаме за Александрийска библиотека. Който най не мрази да мисли е снабден с един чудесен туристически наръчник с карти и направления, с контакти за едни от най-добрите дестинации в мисленето.

Т. е., мисля, че безпокойствата ви за нивото на форума в никакъв случай не бива да се пренасят върху самото списание. То е дотолкова разнообразно, представително и богато, че говори само за себе си. По моему няма нужда всеки нов и от гледна точка на либералния дискурс обичайно провокативен материал да бъде придружаван от охранителен екскорт. Ако той събуди мислене, събуди, ако провокира дискусия, провокира, това си е друга работа. Добрият подбор на темите и авторите е предостатъчен. Е, нужна е малко повече тишина, но пък и топ моделите също сигурно са петимни за такава, но това само ги прави още по-привлекателни. Да не кажем, че те са продукт на напомпания истеричен интерес. Сега така се става популярен. Но аз си мисля, че доброто слово няма нужда от този тип ПР. Папараците и мухите не се отстраняват с китайско масово избиване, а с някакъв вид пасивна защита, имунизация. Някои смятат, че като крещят и ругаят в читалнята това е форма на критика и демократично отношение. Но виждали ли сте куче, което е било дълго отвързано, какво прави като го пуснат? Как се премята през глава? Струва ми се, това си е банална грешка на растежа, а не някакви унищожителни коварни нинджи на несвободата. Макар, че както се премятат и фучат из форума, понякога точно на това приличат. Просто сигурно са израстнали с „Манастира Шао Лин“ и други кунг-фу ленти.

Форумът е друга бира. И с него и без него – все тая. За мен той не привнася и не отнема стойност на самите текстове и общото послание и смисъл на списанието. Е, има една дразнеща диспропорция с нивото на изданието, но какво да се прави – като гледам, така е навсякъде. Затова емпирично, но и по принцип, аз продължавам да бъда скептичен към този жанр. В най-добрия случай, той си е едно отделно издание със собствена логика и естетика. Нещо като притурка с текстови комикси. Признавам, че първоначалният ми импулс да взема участие в него беше в резултат на някакво смътно оформящо се скромно предложение за промяна. Не срещу форума въобще, но може би желание да се опитоми някак си, да изпъкне полезното в него. За съжаление все още не си го представям как.

Не се занимавам със списване. Основният ми проблем е при едно такова „шлифоване“ да се избегне цензурата в грубия политически смисъл на думата, като се постигне едно по-добро качество. Да се премахне шума, за да останат не просто добрите, не само градивните, но просто мненията за нещата без панотрицателната енергия, злобата към нещата. Аз, например, живо бих се зарадвал да видя какво мисли и някой байо, някой охранител и дори министър-председателя. Не се движа от някаква представа за елитарност на едно такова издание. Защото истинската елитарност е първо, нещо естествено и второ, (като топ моделите) нещо видимо, разбираемо и привлекателно за всички.

Но сигурно няма решение на такава задача. А и защо е необходимо. Присъдата на субективизма е и награда за душата. Пък и не мисля, че този форум е представителен дори за средния читател. Едва ли той отваря статиите с намерение да се запознае и с него. Разбирам, че волю-неволю погледът понякога попада там и че не е приятно затваряйки някоя хубава книга да видиш между последната страница и корицата някой хербаризиран озъбен глист, но какво да се прави, в обществената библиотека какви ли не неща се случват. Мислех си също, че той може да се запази в този вид като се изградят някакви негови степени.

Вместо да се променя, той би могъл да бъде ресурс за някакъв дискусионен дестилат, тип „писма на читателите“, „гласът на народа (лека усмивка по Волгин, за да не остане незабелязана за останалото)“, някаква допълнителна представителна рубрика, в която, като се напънах сега да се замисля, ми се струва, че мнозина биха искали да се отличат. Така, когато пишат във форума, ще го правят с едно наум, че могат да станат звезда. Това може малко да му вчеше перчема. Да се наредиш сред утвърдени имена като Иван Рангелов е сериозна мотивация. И съвсем сериозно – той трябва да бъде отворен и за такъв тип мислене и то да бъде изучавано, разбира се ако е в състояние да се отърси от някои, може би обаче твърде присъщи, недостатъци за всяко културно общуване като откровено агресивната обидна нагласа. Може би, ако се отърси, то ще се превърне просто в изцяло друг тип мислене? Т. е., искам да подчертая още веднаж, че идеята ми за разработването на един култивиран участък сред джунглата от реакции, не бива да се третира с цензурит. Не се и чувствам като някакъв вътрешен човек, който участва в изграждането на обща стена срещу варварите. В либералното поле са възможни всякакви промени на гледната точка и ако си приятел на един текст, това не означава, че си приятел на

всички по някаква дефиниция. Това всъщност разбирам и като „антидефиниция“ на либерализма, което няма нищо общо с релативизма. Мисля даже, че вече загатнах своето неодобрително отношение срещу това ровене в еснафските партакеши от българската история, което се опитва да се наложи като представително за целия бит и душевност на българина по Румен Аврамов и с-ие, че смятам, че никое селище не може да се изучава само по неговото бунище, че съжалих, че не аз бях господин Леви във форума. Но това са естествените рискове на либерализма. Който го е страх от мечки, да не ходи в гората.

Впрочем, виждам и съм сигурен, че това е и ваше убеждение и няма смисъл да ви го казвам. Това е по-скоро предпазна мярка срещу пеленгаторите на отрицателството и страха, които са винаги по-бдителни от вълните на добронамерeността. Да спестя поне една попръжня.

Аз нямам виждане как може да се поoправи проблема, защото той не е сериозен, има си нужда само от поoправяне. Но то ще си стане от само себе си, ако издателството държи най-вече на своята „политика“, която намирам за много сполучлива. Ако не се остави да го води форума. Не е нужно примирение, а търпение. Както сам отбелязвате/надявате, това става с времето. Нужно е натрупване. Ако, разбира се, историята ни поглези още малко. И тъй като се оказа, че няма особен практически смисъл от изписаното, разкривам основната причина – да ви благодаря още веднаж за оценката, за изданието, за усилията, за нервите, за хъса, да ви пожелая здраве и нови творчески успехи. Само цветя от Министерство на културата, от Съюза на съюзите на българските писатели и от Съюза на собствените си идиотщини не мога да ви поднеса, но знайте, че съм имал добро желание.

- 06-07-2012|**Ясен Б.** – Благодаря ти, Златко,

ще черпя, но аз съм роден през 55-та. Може би съм успял някак да запазя млад духа си.

Важно е да не застиваме във времето и поне да знаем как мислят младите. Ставащото в Душата на едно дете е много по-важно от речите на „мъдреците“ с каменни сърца.

- 06-07-2012|**Иван Рангелов**

Какво ли не се случва между либерали, щом ги оставя аз известно време да се къпят те в собствения си „интелектуален“ сос!

Гледам, Златко е успял да си докара отношенията с „Нестор Иванович“ дотам, че да си спират достъпа и да се псуват...А все пак става въпрос за човек, който едва ли не цял живот е бил университетски преподавател („Нестор Иванович“ имам предвид)! (И какво толкова е бил написал „Нестор Иванович“, че си навлякъл гнева на Златко? Май това: „По-добре да ставаш със задника нагоре, отколкото да си го лижеш сам!“ Ами вярно си е: по-добре е!)

А специално пък този Ясен Б. е голям оригинал! До какви ли не „изводи“ стигат такива хорица, когато използват Интернет (и особено Гугъл) не по предназначение!

(Хората по света ползват Гугъл, за да получават знания – за света. Наш Ясен ползва Гугъл, за да търси под вола теле...)

Това, че е роден малко преди априлския пленум, изглежда го е заредило с такова пожизнено желание да издирва и изчовърква (включително и по Интернет) „враговете“, че дори и когато се намира на „либерална“ територия, той отново прави именно това!

Какво да ги правим такива хора? Мога само да го окуража: продължавай, Ясене. Дръж, Ясене, дръж следата! Колкото повече – толкова повече!

Интернет е голям, сигурен съм, че все някъде ще попаднеш и на „информация“, че аз не просто по някакъв мистериозен начин съм „непоносимия Сирков“, и не просто съм ЕДНОВРЕМЕННО С ТОВА и координатор на някаква партия, която, забележете, „има връзки с Центъра за изследване на демокрацията“ (каквото и да значи това – но доколкото разбирам, за Ясен Б. това сигурно е почти като равносилно на „има връзки с Ал-Кайда“) – та аз освен всичко това съм и нещо много по-голямо: аз съм самото вечно и изначално ЗЛО, аз ям деца (като тебе, Ясене, но може и по-малки) на закуска, всеки ден, че и по два пъти на ден, хрускам малки РОЗОВОБУЗЕСТИ либералчета (защото съм вегетарианец, а те са млади, зелени, крехки и толкова витаминозни), с един зъб схрусквам таман по две (то затова и в българския език си имаме израз „еди-кой си има зъб на някого“ – от Мене, от Моят Зъб е дошъл този израз, Ясене, тъй да знаеш)...

- 06-07-2012|**blag009** – re:

  Иван Рангелов писа:

  ===

  А специално пък този Ясен Б. е голям оригинал! До какви ли не „изводи“ стигат такива хорица, когато използват Интернет

(и особено Гугъл) не по предназначение!
(Хората по света ползват Гугъл, за да получават знания — за света. Наш Ясен ползва Гугъл, за да търси под вола теле...)
... продължавай, Ясене. Дръж, Ясене, дръж следата! Колкото повече — толкова повече!
... „има връзки с Ал-Кайда“) — ...

Ванка „Всяка крива линия II на априлската и т. н.“, намека е ясен, живееш в Германия и внимавай кви ги редиш за евреите.

Но виж кво НАУЧИХ в нета http://dariknews. bg/view_article. php? article_id=924264&audio_id=113140:

–“Религиозното обрязване вече е противозаконно в Кьолн

Николай Тихов

Окръжният съд в германския град Кьолн постанови, че обрязването по религиозни причини е вид тежка телесна повреда. Така религиозната традиция, практикувана от мюсюлмани и евреи хиляди години, вече е противозаконна в най-голямата по население европейска държава, в която по официални данни живеят 3 милиона и половина изповядващи двете религии. Представители на еврейски и мюсюлмански дружества бяха единодушни в своето възмущение от решението на съда, но в социалните медии имаше и вълна от радост от страна на мюсюлмани и евреи, които са против древната практика, някои от които до момента са се страхували да изразят своите мнения.

Решението на окръжния съд в Кьолн да се забрани религиозното обрязване се очаква да определи правен прецедент. От мюсюлманските и еврейски дружества твърдят, че решението потъпква религиозните права на родителите и, че е „безпрецедентно и драматично посегателство върху правото на самоопределение на религиозните общности“. Аргументирането на съда обаче е точно обратното – а именно, че правото на детето да запази своята физическа цялост е по-важна от желанието на родителите му да упражнят своята вяра. Съдът добави, че „тази физическа промяна е насочена срещу интересите на детето и му пречи в покъсен етап само да реши какви да бъдат неговите религиозни вярвания“.

Делото е на втора инстанция по казус, започнал срещу кьолнски доктор, обрязал четиригодишно мюсюлманско момче. Няколко дни след операцията детето бе прието в болница със силно кървене и градските прокурори заведоха дело за тежка телесна повреда срещу лекаря. Той бе оправдан от лична отговорност и в градския съд, и в окръжния, но втори-

ят съд реши, че родителите все пак не трябва да имат правото да извършват ритуала върху своите деца.

Полемиката относно обрязването не е нова и много евреи с години водят кампании против практиката, която определят като „варварска“ и „осакатяваща“. Американска еврейка говори през сълзи по темата в документалния филм „Обрязване“ на израелския режисьор Ари Либскер, където практиката е сравнена с кастрацията: „Започнах да проучвам подробно фактите за обрязването и бях потресена. Ако още когато родих знаех всичко, което знам днес, никога нямаше да позволя това да бъде причинено на синовете ми. Обрязването е тежка травма. Тогава ми казваха, че това е незначително парче кожа – това е лъжа; че е безполезна тъкан – това също е лъжа; казаха ми, че обрязването е безболезнено – това е лъжа; че бебетата не помнят болката – това е една огромна лъжа. Не мога да повярвам, че хора които са гледали и извършвали обрязвания, продължават да отричат, че това е силна и мъчителна болка. Много е важно да се замислим по следния въпрос – кои са тези, които имат правото да твърдят, че тази практика е свещена?! И защо хората се чувстват задължени да извършват нещо, което не е нищо повече от сексуално насилие и изтезание върху нашите бебета?“

Експертът по криминално право Холм Пуцке обясни, че съдебното решение много помага на лекарите, защото те вече имат конкретни правни граници, тъй като до момента казусът с обрязването е бил твърде неясен от законова гледна точка. Освен това е интересно как съдът не се е поддал на натиск от евентуални обвинения за антисемитизъм -тема, от която се страхуват много политици, обясни Пуцке.“

Наясно съм, че местните обичаии, вървят със здравословният начин на живот, като обрязването и избягване да се яде свинско. Дори има една причта за месото, но ще стане мнооого дълго постингчето ми.

Кибик Блаже

- 07-07-2012|**Kiril Ivanov**

Към Ванката Р.

Ванка, не им се ядосвай. Тоя Явор много прекалява с GOOGLE. Ей Яворе, leav them googles alone!

Така де.

Та Ванка като видех, че си постнал се сетих едни работи които ми се случиха докато четях предишните ти постчета. Та чета си аз и се кефа

и по едно време чувам нещо ми съска. Помислих, че плажната топка на дъщеря ми пак издиша ама не. Повъртех се аз и по едно време гледам то постчето съска. Не може да бъде си викам. Ама не, издиша. Тая работа требва по внимателно да се огледа си викам(много си виках тогава). Гледах, гледах и се сетих, че е некоя логическа дупка щото фактите са си добре. Много ме изнерви това съскане, ама го намерих дупчето. Спокойно Ванка не е голема дупка ама съска и ми лази по нервите, изнервих се и от това пострада топката(плажната) на дъщеря ми.

Та за дупката. Писал си там едни точки кой каква я е забъркал по онова време. Тия направили това ония онова и т. н. Ама Ванка, важното е ние кво сме и кво не сме правили.

Щото Ванка представи си(с най–голема уговорка, че такова нещо на теб никога ама никога не може да ти се случи), че некоя вечер нали разбираш не става, и жена ти, Ванка, те пита „кво става“ а ти хък мък се изцепиш „ама то и на комшията не става“.

По едно време постчето почна да съска от секъде и мен ми писна.

Готини са ти постчетата ама, си викам, не е моя работа да им запушвам дупчетата.

- 07-07-2012|**Kiril Ivanov**

С извинение към Ясен. Пиши къде да ти пратя ризата.

- 07-07-2012|**Иван Рангелов**

До Kiril Ivanov: По въпроса, който най-много те вълнува: „Ама Ванка, важното е ние кво сме и кво не сме правили.“ отговор съм дал по-горе (виж на 27-06-2012 11:27:07).

Но тъй като може и да не си го прочел, ще го напиша пак:

„Виждаме, че в това отношение българските управляващи (и по-конкретно Цар Борис III) определено са се справили много ПО-ДОБРЕ: защото българските управляващи са направили така (и дано това ние успеем да го оценим правилно днес), че жертвите от тази война сред българските граждани (независимо от техния етнически произход: и българи, и евреи, и всякакви други) са много ПО-МАЛКИ, в сравнение с жертвите, които дават гражданите на Гърция (и гърци, и евреи, и други).“

Сега малко по-ясно ли ти е, „ние кво сме направили“, Кириле?

- 07-07-2012|**Kiril Ivanov**

Ей Ванка, камък ми падна от сърцето (за малко да сплеска пръстчетата на крачето на щерка ми).

Как съм пропуснал тоя фрагмент.

Ама Gaffney не е и го е нарекъл „изключително, зашеметяващо и невероятно чудесно." Той е учен и не съди а задава въпроси и търси отговори. Проблемът е да разберем можело ли е детенцето с меченцето да живее или не. Това е въпросът който задава Gaffney. Това е въпросът който и ние трябва да си зададем, а не колко е компетентен, дали има право да занича из сенките на ГОЛЯМА КАМЪК(по Мария К. Иванова) или не и ала бала.

- 07-07-2012|**blag009** – Леко бе Кирчо с кирката ...

  Kiril Ivanov писа:

  ... Той е учен и не съди а задава въпроси и търси отговори. Проблемът е да разберем можело ли е детенцето с меченцето да живее или не. Това е въпросът който задава Gaffney. Това е въпросът който и ние трябва да си зададем, а не колко е компетентен, дали има право да занича из сенките на ГОЛЯМА КАМЪК(по Мария К. Иванова) или не и ала бала.

Леко бе Кирчо с кирката, не съскане, вулкан ШЪ пробиеш.

Та за гусин **Гаф**ни, да разрови архивите на Държавният Департамент и да отгоори, аджеба ЗАЩО десетки кораби с еврейски БЕЖАНЦИ не са допускани до американското крайбрежие. Защо не натисна Англия да снеме обсадата и да се реши въпроса за 60 хил. ереи да живеят в Палестина и т. н.

Та Кирчо с кирката, ако нещо не е ясно питай?

Кибик Блаже

- 08-07-2012|**Ясен Б.**

Защо винаги търсим вината; ако не ви се харесва думата вина- добре – отговорността някъде другаде. До тук отговорни са американците, англичаните, гърците, македонците и самите евреи. Само ние сме били в бели костюми. В бели костюми сме се присъединили към нацистка Германия, със същите бели костюми сме окупирали северна Гърция и Македония; вероятно българските войници, които са екзекутирали гърци(не евреи) в района на Драма също са били в бяло...

Според някои коментиращи, гръцкото правителство е било виновно по начало, може би защото вместо да се присъедини към нацистите, решава да воюва с тях. Тъпите гърци виждат в нацизма ЗЛОТО и като пълни идиоти застават на страната на ДОБРОТО. Така, обричайки населението си на заколение. Същото прави и Югославия, като даже детронират краля си, та да не им пречи в стремежа да дадат ненужен отпор на нацистите.

Не знам дали е вярно, че само ние имаме поговорка от типа на:

Наведена глава сабята не я сече.

Питам се не дали България е можела, а дали е ИСКАЛА да помогне на евреите в Гърция и Македония.

Понеже като тъпак се ровя в Интернет (вместо вероятно да се заключа в библиотеката на Ватикана и да дам обет за мълчание) се натъкнах на факта, че датчаните

(окупирани, а не съюзници на Германия) също са спасили евреите си през 43та – 8500 души. Като това е направено не по правителствено разпореждане, а разни неразумни лодкари возили в продължение на дни евреи до Швеция докато ги извозили всичките. Излиза, че България не е единствената, спасила евреите си. Но това пак е заговор срещу нас може би, за да не сме само ние шампиони. И финландските евреи не са пипнати. Но тяхното спасение не се брои защото май немците забравили да поискат депортацията им а фините си затраяли и всичко се разминало.

Искали ли са българите да бъдат спасени македонските евреи?

Очаквам ВМРО, Расате и други да ми потропат на вратата след полунощ за да ми дадат отговор.

- 08-07-2012|**blag009** – re:

  Ясен Б. писа:

  ... До тук отговорни са американците, англичаните, гърците, македонците и самите евреи.

Как мислиш, ако американско и агличанино са искали да спасят евреите КОЙ е могъл да им попречи?

Когато малките народи показват чест и доблест, ЗАЩО включително и ТИ Ясенчо ме караш да се чуствам виновен!

Ясен Б. писа:

... със същите бели костюми сме окупирали северна Гърция и Македония;

Интерсно, за пръв път разирам, че България е окопирала Северна Гърция и Македония? Защо ли термаците са минали през България?

Прави разлика кога нещо се окопира и кога нещо ти дават за временно ползване, при спазване на чужди условия?

> *Ясен Б. писа:*
>
> *...*
>
> *Питам се не дали България е можела, а дали е ИСКАЛА да помогне на евреите в Гърция и Македония.*

Интересно кво ли са си говорили Рулзвет и Идън пре 1943 г. за 60-те хил. български евреи? Говори се за 60 хил., не за 48 хил. БЪЛГАРСКИ евреи?

> *Ясен Б. писа:*
>
> *Понеже като тъпак се ровя в Интернет*

Ти пък сега самокритика като примерно другарче ли правиш, ако е така давай по КОМСОМОЛСКИ?:)

> *Ясен Б. писа:*
>
> *..*
>
> *Очаквам ВМРО, Расате и други да ми потропат на вратата след полунощ за да ми дадат отговор.*

Врата се слага да пази нещо! Така и неразбрах, освен че като Захов се правиш на чекист, кво разбра от показаните тук документи?

Кибик Блаже

- 08-07-2012|**Борис Серафимов** – re: Трябва да се чете, Г-н Стрезов

  > *Ясен Б. писа:*
  >
  > *Защо винаги търсим вината; ако не ви се харесва думата вина-добре – отговорността някъде другаде. До тук отговорни са американците, англичаните, гърците, македонците и самите евреи. Само ние сме били в бели костюми. .....*
  >
  > *Понеже като тъпак се ровя в Интернет (вместо вероятно да се заключа в библиотеката на Ватикана и да дам обет за мълчание) се натъкнах на факта, че датчаните (окупирани, а не съюзници на Германия) също са спасили евреите си през 43та – 8500 души. Като това е направено не по правителствено разпореждане, а разни неразумни лодкари возили в продължение на дни евреи до Швеция докато ги извози-*

ли всичките. Излиза, че България не е единствената, спасила евреите си. ...

Не, не излиза Г-н Стрезов, но явно сега откривате някои факти.

Има достатъчно документи в интернет и не само в него.

Аз пък се питам друго, защо във филма се пропуска факта, че става въпрос за II-та Световна война, а гръцкият евреин задава няколко пъти въпроса „Това ли е демокрацията?!“

Ами не, не е демокрация, а **е извънредно положение в световен мащаб, създадено с помощта именно на Великобритания, Франция, Русия и САЩ ... чрез наложените тежки репарации след Първата световна война,** който факт същите страни все още отказват да обсъждат.

Затова пък автори като Анри Пози предричат ВСВ още през 1932 г.

- 08-07-2012|**Kiril Ivanov**

С малко закъснение.

Знаех си аз, че нещо недоглеждам и цела нощ се будих и ми беше едно притеснено.

Викам си(ей напоследък много си викам) сега бат Blagoo9 ако ме усети.

И верно, като отворих сърцето ми направо спре.

Ама се зачетох и ми олекна. Стана ми ама наистина благо.

И като почнаха ония камъни(от сърцето) да топуркат абе голема дандания(добре, че дъщеря ми я немаше). Това сърце ше литне(По едно време неква джабала под прозорците, надникнах аз и гледам целата кооперация отпред награбили кво могли. А то кво станало. Като чули топуркането на камъните, от сърцето тия, помислили, че пак земетресение и наизлизали. Имаше даже сапунисани. Много ми се караха и сърдиха и това не било честно и кво е това сърце кариера и да сам ходил на магистралите да си изсипвам камъните и, че трети път ги притеснявам така. Ама се опраих некакси). Гледам и моята патриотическа гордост се поизпана, зачерви бузки, светнаха и очетата, абе Мая Манолова направо. Много се изкефих.

Много ме яд на тия амерканци, англичани и разните там австрийци, австралийци и т. н.

Омазали са се отгоре та до доле.

Ама по едно време нещо ми замириса. Е направо побеснех. Сега па кво стана.

Обърнах се и гледам патриотическата ми гордост се спихнала, пак Мая Манолова ама стогодишна и понамирисва. Егати си викам(ей напоследък много си викам) десет минути не можеш да си опазиш патриотическата гордост. Ама требва да видим откъде таа миризма егати. И се замислих ама много яко. Ей, щех да изпушим като некоя ирландска икономика.

Та бат Blagoo9 не ме интересуват чуждите пеленки ако и да са оплескани яко.

Пък и хората са се поочистили и признали и посипали главите с пепел.

А ние не.

И за това на нашата патриотическа гордост и понамирисват пеленките.

А, за вулкана. Хич и не се притеснявай. Цело Челопечене гръмна и аз си викам(много си викам напоследък) е сега ше видат те народен вулкан. Е не. Клокна, позасмърде и...

Та така.

- 08-07-2012|**blag009** – Копа си Кирчо с кираката...

Копа си Кирчо с кираката и чека бат Blagoo9 по Смирненски да му окне:

„— Хей, другарю, ти какво решил си с чука!

С тоя трясък и искри?

— Аз ли? Път ще се прокара, друже, тука,

нов път в тези канари!

„Младеж“, 14 октомври 1922“

Та Кирчо с кирката, виж още куга чиляка си ока Мая Моноловските бъртвежи ... за невежи?

Най ми е смешно когато **кому**ниски от ранга на Пешо Димитров рецитират Вапцаров и подобни поети.

Сигурен съм, че дори „Водини партиио води“ на Хр. Радевски разбиранията са ни коренно противоположни?

Защото АЗЪ-БЛАЖЕ, обикновен българин, показвам моралното величието и достойнство на моите бащи ... пред такива колоси като Германия, САЩ, Англия(замен псевдо ВЕЛИКОбритания) и СССР!

Къде си видял в аналите на на ВСВ, от горе да ти хвърлят бомби, отзад да ти е подпран немският щит, и БЪЛГАРИНА да прави и невъзможното да спасява както БЪЛГАРСКИТЕ така и ЕГЕЙСКИТЕ и МАКЕДОНСКИ ЕВРЕИ?

Праве оня евреин дето казва:

–Благодарният евреин са ВИ презнателни, нехранемайковеца ВИ хули?

Освен ционисти и комунисти не познавам в историята на Държавата Израел и България, други нехранимайковци!

То твоето Кирчо си е бля-бля, дай нещо **ново**, дори и да е в противоречие с моето мнение до сега?

Кибик Блаже

Мизерно е да казваш:

> *Kiril Ivanov писа:*
> *Та бат Blagoo9 не ме интересуват чуждите пеленки ако и да са оплескани яко.*
> *Пък и хората са се поочистили и признали и посипали главите с пепел.*
> *А ние не.*
> *...*

Като гледкам Гафчето как си е посипал пепел на репата, та ми е чак мъка!:)))

- 08-07-2012|**Златко**

Киро, хайде сега се опитай за разнообразие ДА НЕ МУ отговаряш. От германците съм се научил, че няма по-ефективно средство при възпитанието на децата от това да не им обръщаш внимание. Изобщо, единственият начин да се живее с цялата тази група, крещяща за „свобода на словото“ (свобода за лумпен-пролетариата!)... единственият начин е да не се обръща внимание. Трудна работа, особено когато самият аз не успявам да се придържам към предписанията си, но в дългосрочен план алтернатива няма. Ако плюеш плевелите, с това само ги храниш...

- 08-07-2012|**blag009** – Прав си Златко

Прав си Златко, ако е бля-бля мерси!

Дай ти нещо като стопанин ... някой факт!

Кибик Блаже

- 08-07-2012|**Златко Ангелов**

Ето нещо интересно, което ми попадна по темата, **ТУК**

- 09-07-2012|**Radka Falk**

Zlatko, misalta za „plevelite“ mi haresa.

I az reshih, che e po-dobre da izglejda provincialno misleneto mi, otkolkoto cinichno.

Da smiatam, che edin narod, dal milioni jertvi, sam si e vinoven. Ili edno dete e bilo bito na pat za uchilishte, ne e koi znae kakvo...che edno momiche e bilo nasilvano ot predstavitel na DS...

- 09-07-2012|**Radka Falk**

...Takiva neshta me karat da se sramuvam.

Dobre, che sashtestvuvat i drugi sluchai v istoriata ni, kato postapkata na Boian Atanasov, predstavitel na Bg v Parij po tova vreme. Koito izdava falshivi pasporti na evreiski semeistva. Pomaga im da patuvat v tovaren vlak za Sofia. Taka gi spasiava.

- 09-07-2012|**Джони**

Николай Поппетров, спец по фашисткия дебат, спомена в Червената къща, че открил документ на българска фашистка организация до немците, в който се предлага да се използва биологично оръжие за унищоване на комунисти и евреи. Не спомена органицзацията/била около 500 души/. Баба, която живееше с представите от онзи период, предупреждаваше, че евреите крадяли малки деца и ги слагали в бъчви с пирони за да се причестяват.

- 09-07-2012|**Иван Рангелов**

Виждам, че в мое отсъствие доста хора са се изказали, включили са се и нови участници – и това е добре. Добре и за дискусията, и за търсенето на истината.

Разбира се, голяма част от хората са просто объркани, не знаят как да подходят към темата. И затова се и хващат за някакви съвсем странични и незначителни неща.

Например, Kiril Ivanov продължава да си настоява, че „Проблемът е да разберем можело ли е детенцето с меченцето да живее или не. Това е

въпросът който задава Gaffney. Това е въпросът който и ние трябва да си зададем“...

Не, Кириле, няма как въпросът за детенцето с меченцето да е основният въпрос, който НИЕ да трябва да обсъждаме. Дори и великият Gaffney да го поставя на нашето скромно внимание, ТОВА не е основният въпрос. Когато говорим за война от световни мащаби, в започването на която нашият принос (на България!) е възможно най-малък (ако изобщо може да се открие такъв „принос“), няма как въпросът именно за нашата „вина“ да е най-важния въпрос.

За да ви покажа какво за мен е най-важния въпрос, погледнете какви данни дават в Уикипедия за броя на жертвите през тази война по страни.

http://en.wikipedia.org/wiki/ World_War_II_casualties

Оказва се, че ние (заедно може би с датчаните) сме минали през тази война възможно най-“тънко“.

За България резултатите ги дават така:

Население към 1939 г.: 6 458 000

Смъртни случаи сред военните: 22 000

Смъртни случаи сред цивилното население поради военни действия: 3 000

Общо смъртни случаи: 25 000

Процент смъртни случаи към цялото население на страната: 0.38%

За сравнение – (давам го тук, за да се види каква е „моралната“ същност на онези, които тук, на думи, се правят на големи герои, на думи се втурват да спасяват и този, и онзи, и всеки по света): в ГЪРЦИЯ, която като брой население е била малко по-голяма от нас (7,222,000 души) пак по същата таблица, процентът на смъртни случаи към цялото предвоенно население на страната е от 4.44% до 11.15% (според различните преценки, защото и при тях, както е добре известно, всяка цифра е в поне два варианта)!

Това са резултатите. Това са в човешко измерение резултатите от войната! И ако трябва да преценяваме една политика по нейните резултати, то ние днес, ако гледаме държавнически, сме длъжни да кажем: ДА, тогавашните наши държавници са се справили удивително добре! В безумно сложна международна ситуация сме излезли почти „сухи“ от водата! Може би с „наведена глава“ – но все пак с глава на раменете!

(Това е истината, а „Джони“, дето уж все се пише голям историк, нека си разправя какво чул от баба си ...)

- 09-07-2012|**Димитър Петров** – re:

Radka Falk nuca:

...Takiva neshta me karat da se sramuvam.....

Аз пък Госпожо се срамувам от това, че не се интересуваме от собствената си близка история и се оставяме някакви американци, гърци, французи, руснаци, евреи...да ни поучават, а разни българи в чужбина да не се доверяват на български учени и да ни обясняват какъв е морала на българина четат лекции по нравственост.

От геноцида на евреите пък въобще не се вълнувам, откакто видях, че в Израел е изписано само името на героя Димитър Пешев, а „българския народ“ е заличен.

Тъй като се възприемам като обикновен човек, част от българския народ, не само не съчувствувам на евреите, а и въобще не се интересувам, въпреки че познавам доста добре световната история и повечето от документите, публикувани тук и не само тук.

Някой беше казал: „Обичай ближния като себе си“, което аз разбирам като „Научи се да обичаш и уважаваш себе си, за да можеш да обичаш ближния“.

Мисля, че е крайно време да започнем да обичаме себе си като българи. Стига отрицание.

- 09-07-2012|**Златко**

При цялото ми уважение, господин Петров: защо виждате в дискутирането на тази тема акт на отрицание? Мислите ли, че от представянето на непознати досега (или не толкова добре познати) факти, с неизбежност следва някакво омаловажаване на историята или собственото ни усещане за това кои сме, откъде идваме и накъде отиваме? Но защо?

Заговарям ви единствено поради факта, че се обаждате за пръв път и това ме кара да се чувствам любопитен дали си имам работа с поредния човек, за когото всяко задаване на „неудобен“ въпрос е плюнка в лицето на България, или може би просто честен човек, който не е свикнал с мисълта, че няма нищо унизително в представянето на фактите (стига само самите ние да се чувстваме достатъчно сигурни в себе си). А инак лаещите хора тук във форума... с тях човек се вижда принуден да свикне, като с всяко неприятно, но неизбежно нещо на този свят.

- 09-07-2012|**Златко Ангелов**

Позволявам си да вметна, г. н Петров, че тук обсъждаме как българите са се отнасяли към един акт на геноцид (човешки, по всичко личи) – не какво евреите или Израел правят днес. Вашият едва сддържан гняв е неразбираем, като се има предвид, че на това място всички са ОБИКНОВЕНИ българи, каквото и това да означава. И обичат и уважават себе си като българи. И смятат за себе си като част от българския народ. Лично аз, когато не познавам един човек, не бих си никога позволил да му вменявам качества, които нямам представа дали той притежава или не.

- 09-07-2012|**Kiril Ivanov**

Ей Ванка Р. викам си (нали знаеш, да се не повтарям) къде изчезна тоя човек?

Сърцето ми пак натежа. Па и бат Blagoo9 не може да я докара до никъде(И да ти споделя. Не, че не обичам тоя стил „поток на съзнанието“ в текста и дискурса ама напоследък стана много модерен и сичко живо го ползва, то политици, то бакали, абе мани. И аз имам съмнение, че зад Blagoo9 се е маскирала една бивша министерка на социалните грижи с една мазна фамилия пък аз не я харесвам хич и съм решил да не си чаткам с него/нея повече).

А аз нали съм решил ама сериозно да си оправим патриотическата гордост и много се надевам на тебе. Тука и една далаверка се заформя гледам, че си чат с числата и може да те помолим за помощ. Нали се сещаш за камъните. Та имам едни хора у TRACE, тия магистраладжиите. Говорих и са съгласни да им ги шиткам. Като много много ми се оклюма патриотическата гордост, аз че ти чатнем и ти, така да се каже метафорически, освобождаваш некво количество.

Ама требва малко по сериозно Ванка Р. Това постче много ме разочарова. Особено това за детенцето. То верно, че е късно за камъни. Спът хората. Ти може и от тая гледна точка така да го прежали.

Ама все пак, Ванка Р., представи си, че ти случайно, примерно на морето се разбълбукаш, а оня с червените гащи се врътне и каже аз си изпълних нормата дави се. Така да се каже, по Ванката Р., спасявай се сам. Е сам ше признаеш ама е много гадно. Аз така само нали примерно. Щото съм сигурен че ти не можеш да потънеш. И това статистиката Ванка Р. е доста неуместна форма за доказване морални и етични достойнства. Особено като коментираме проблемите от изтреблението. Нацистите са

били особено акуратни в превръщането на хората в цифри. Така е по лесно да се превърнеш в гьон и да си живееш в екарисажа.

А и не са били толкова железни. Щангл, комендантa на „Треблинка“, докато скатавал в Бразилия му се налагало да минава покрай кланница по пътя към работата. Близките му споделят, че от миризмата се поболял. Сменил маршрута и не можел да поглежда месо.

Поживял нормално и му се върнала неква чувствителност.

Така, че тия теории за неизбежност са адски удобни ама безполезни.

Не помагат да разберем къде се дява чувствителността.

Това се и опитва администраторът да ни попита.

А вие като некои счетоводители.

А, Ванка Р., да не забравиш за далаверката.

Стегни се малко.

И Ванка Р. това много ми хареса дето се появи у форума така с апломб.

Имах едно ефрейторче(влахче) у казармата и той така влезне и вика а добре тука а и нови са се появили това е много добре. Некакси така топло, дръжавнически.

Много си го харесвах.

- 10-07-2012|**Златко**

Велик си, Кире! (Много ви обичам, и тримата!) Но що се отнася до Ванката и сие, аз започвам да стигам до тая премъдрост, че всички тук ние (пък и разговорът ни) ще спечелим много, ако просто престанем да го вземаме на сериозно (Ванката). Не искам да кажа да не пишеш повече – напротив, много ми харесва стила ти, в който зад игривостта се крият толкова много дълбоки неща – но, нали се сещаш за плевелите... Всеки от нас носи в себе си някаква силна потребност – и у някои, късмета им такъв, тя е само да казват „не, аз знам по-добре“. При което всякакъв спор става начаса безсмислен. А инак ти давай, ценно е това, което пишеш, но, под формата на „отрицание на отрицанието“ то нещо много диалектическо става, нали разбираш?

- 10-07-2012|**Иван Рангелов**

Кире, и аз като Златко се чудя дали си струва да взимаме насериозно някои неща.

Например, гледам по-горе как, възразявайки на Димитър Петров (който се изказа достатъчно разумно и трезво!) Златко упорито повтаря, че той самият, като публикувал тук безумията на Гафни, не правел нищо повече от това да представя някакви „факти“ – „непознати досега (или не толкова добре познати) факти“, и видиш ли, то „няма нищо унизително в представянето на фактите“ (тъй пише Златко)...

Какви точно „факти“ бе, Златко? Я си погледни пак текста на Гафни – къде там има „факти“?! (То че има пропагандни клишета – има, но поне да имаше покрай тях и някакви подкрепящи ги факти – а то просто няма!)

Да оставим настрана, че ти, Златко, и сам призна по-горе, че твърдението на Гафни за „афро-американския“ произход на президента Хардинг не може да се приеме за установен „факт“.

Има обаче много други несъобразености в думите на Гафни. Този човек е способен да се оплете дори и в неща, които са напълно ясни за всеки културен човек, запознат с християнството.

Този Гафни изобщо наясно ли е що за глупост е казал, заявявайки, че имало било някаква „продължителна умонагласа, насочена срещу евреите, която води произхода си от погрешното християнско твърдение, че евреите са разпънали Христос. Както казва Гафни, всъщност това е бил Пилат Понтийски.“

И какво точно му е „погрешното“ на въпросното християнско твърдение??

Ами много ясно е, че НЕ Пилат е виновен за смъртта на Исус! Това всеки, който е чел евангелията, пък и филмите по тях само да е гледал, може да види! Реално Пилат се опитва всячески да НЕ се занимава с Исус, търси ако може да прехвърли отговорността на други власти, и само след упоритото настояване на тогавашните юдейски първенци Пилат се примирява с разпъването на Исус! (Поведението на Пилат е съвсем логично, като се има предвид тогавашната политическа обстановка в района – властта на Рим е разклатена от предходни бунтове, евреите са като цяло труден за управляване народ, и Пилат, като всеки администратор, гледа не си усложнява живота, и затова няма никакво намерение да осъжда, камо ли на смърт...)

Вземете наистина и прочетете малко, няма да ви навреди:

В евангелие от Лука ясно е показано, че когато водят Исус при него, Пилат казва

„Пилат рече на първосвещениците и на народа: аз не намирам никаква вина у Тогова Човека.“ (Лука, 23:4)

После, като узнава, че Исус е всъщност от Галилея, Пилат го праща да го съди управникът на Галилея – Ирод. Ирод обаче също не осъжда Исус, а го връща обратно на Пилат.

И тогава Пилат повторно казва съвсем ясно: никаква вина не намирам у този човек:

„А Пилат, като повика първосвещениците, началниците и народа,

каза им: доведохте ми Тоя Човек като развратител на народа; а ето, аз изследвах пред вас, и не намерих у Тогози Човека никаква вина от онова, в каквото Го обвинявате;

но нито Ирод намери, понеже Го пратих и при него; и ето, нищо достойно за смърт Той не е извършил;“ (пак там, 23:13-23:15)

Това е истината. Пък да го видим сега Златко, след като е такъв голям защитник на „фактите“ на Гафни, какво ще каже. (Дали изобщо ще има какво да каже? Дали той „знае по-добре“?)

- 10-07-2012|**blag009** – Не разбрах бе Кирчо ...

Не разбрах бе Кирчо с кирката, защо ме сравни с „дъщерята на железнечаря“?

Все пак прочети туй:

от http://www. dnevnik. bg/analizi/2012/07/07/ 1861407_prochit_na_ istoriiata_za_tragediiata_na_ev reite_v/

за РАФАЕЛ КАМХИ, ще ти цитирам само едно пасажче:

„Според информациите, които имаме, братя Албалах и Хасон през 1944 год., когато стана руската офанзива, се представили пред руската армия като евреи-затворници и по този начин минали в Албания с четири куфара, пълни със злато и скъпоценности, крадени от солунските евреи. От Албания те преминали в Италия и оттам се завърнали в Солун и заедно с техните съдружници гърци продължили своята нещастна работа да изравят заровените съкровища по еврейските къщи, за които те имаха точни сведения.“

На това Кирчо се вика мародерство.

Да не забравя за протокола, гр. Солун е бил под прякото военно ръководство на Германия. И задавам въпрос, от 11 хил. евреи, ще бъдат ли приспаднати поне 6 хил.? Гадно е така да питам, но именно това е ВАШАТА тактика, на невидни девици?! Нещо по Вапцаров:

–“А дамата сопната, знаете -
тропа, нервира се,
даже проплаква.
Залива ме с кални потоци
от ропот
и град от словесна
атака. „
колкото до

Kiril Ivanov писа:

...

А и не са били толкова железни. Щангл, комендантa на „Треблинка“, докато скатавал в Бразилия му се налагало да минава покрай кланница по пътя към работата. Близките му споделят, че от миризмата се поболял. Сменил маршрута и не можел да поглежда месо.

Поживял нормално и му се върнала някаква чувствителност.

...

Питам къде е бил великият ловец на нацисти Симон Визенал? Виж, да хванят някой невиден, че е нацист и да МУ разсипят живата проблеми ниц. Виж тук http://balkanec. blog. bg/politika/2011/07/16/ rekviem-za-edno-leshoiadstvo-lovcite-na-nacisti-i- tehnite-zu.784136

Така че:

–Кирчо бе чети,
Кирчо с кирката си играе,
вместо да спори
Кирчо кирката размахва!:-)))

Е, сега модерните от РМС чукове размахват, но това е друга боза на тема „Нали искахте димукрация“?

За сега се бориме поне **6 хил.** евреи да ни намалят?

Пак казвам гадно е така да пиша, но с псевдо евреи кво ли ти остава да дискутираш?

Кибик Блаже

- 10-07-2012|**Самолет 005**

Статията завършва така:

„Състраданието е човешко качество, а не въпрос на национални стереотипи“, отговаря Гафни.

Вината тогава какво е? ОК – вината е национален стереотип. Защо тогава Ед Гафни поставя на сцената под прожекторите национален стереотип, като казва „Ей! Българино! Ти дойде в Солун и погуби хиляди евреи... с нищо детето еврейче не ти беше виновно...“ Вероятно Ед Гафни не апелира за състрадание, защото той е убеден, че няма да го получи от всички, а само от някои...

Какво иска Ед Гафни?

Отговорът е: „В известен смисъл този филм е опит на една личност да се противопостави на вековните погрешни, невероятно фалшиви твърдения, касаещи евреите“, казва той.

Вековното, погрешно и невероятно фалшиво твърдение, касаещо евреите в случая е твърдението, че българите спасяват своите евреи. Българите не са в състояние да спасят своите евреи, защото състраданието е единствено и само човешко качество, а не национална черта. Това го разбрахме макар и да сме достатъчно тъпи. Какво не разбрахме?

Аз лично не разбрах как този филм ще помогне на евреи и българи да се заобичат... А вие разбрахте ли? Как този филм ще допринесе за изпитване на състрадание от все по-голям брой български хора спрямо еврейските хора? В това отношение (повтарям само в това отношение) мисля, че филмът е провалът на един помпозен самовлюбен научно-кинематографичен фавн. Ако този нарцисист беше в състояние да притисне малко чувството си за справедливост в името на нейното постигане, то той щеше на първо място да изпитва състрадание към съвременните евреи, търпящи гафовете на сгафилите като Гафни купища защитници на справедливостта. Ужасно е да си самовлюбен. Ужасно е да се теоретичен състрадател и кинематографичен фавн.

Не съм против огласяването на отвратителните факти от историята на крайбългарските евреи и от ужасяващото поведението на тогавашните български власт имащи. Против съм излагането на тези факти по начин, смятан за боцкащ чуждото самодоволство, но всъщност доволно разтапяйки се в собственото си такова. Филмът можеше да е по-скромен. Самият Гафни казва: „Рационалните хора са достатъчно скромни, за да променят мисленето си когато им се каже „почакай; не са ти известни достатъчно факти“. Гафни излиза с претенцията, че на него всички факти са му известни... Дори и така да е, пак е нелепо да преподреждаш факти според разбирането си за важност... личното си разбиране за важност... личното си разбиране. Но ние нямаме друго разбиране ос-

вен лично. Тогава трябва да се съобразим с възможностите да направим личното си виждане обществен стереотип... А-а-а-а! Къде бил ключът от бараката... В това Гафни и филмът му може и да постигнат някакъв ефект. Ще ми е интересно да проследя какъв ще е този ефект!:)))

- 10-07-2012|**Златко** – re:
  Самолет 005 писа:
  Аз лично не разбрах как този филм ще помогне на евреи и българи да се заобичат... А вие разбрахте ли?

Самият аз вярвам в силата на (просветеното) покаяние, Самолетски. Не знам защо толкова много хора тук настръхват при мисълта, че е възможно да се каже „Да, има с какво да се гордеем, но ето – има и за какво да искаме прошка." Именно ТОВА е посланието на филма – цялата му втора част е посветена на възхвала на спасяването на българските евреи. И това се казва многократно в него – българите са може би най-странния случай в историята на Холокоста – едновременно и извършители, и спасители. За мен единственото обяснение за цялата агресивност, неразбиране и откровено банален инат тук по страниците на форума, се крие в липсата на каквито и да е плуралистични навици при воденето на обществен дебат. Всеки от нас знае много добре от собствен опит, че най-нормалното състояние на повечето човешки същества е да бъдат способни както на добро, така и на зло. Когато обаче същата тази способност бъде по някакъв начин обобщена (между другото не от Гафни, а от стария евреин, който казва нещата, които ти цитираш тук) то изведнъж всички настръхват. А нещата са толкова простички и ясни, всъщност. Дайте власт на хора като Иван Рангелов и нему подобните – и вече няма нужда от пророчески способности, за да може човек да си представи какво долу-горе ще последва. От това, разбира се, не следва че ВСЕКИ българин е потенциален лумпен-пролетариатски водач. Но си остава факт, че те са много, вероятно дори прекалено много. И че винаги са били много. Ето затова боли, ето затова се пробуждат такива горещи страсти тук във форума. Ако човек не би се боял от усещането, че някъде дълбоко в него се крие едно дребно, агресивно и готово на доста ужасяващи неща шимпанзе, то не би се страхувал и от обвиненията срещу групата си, просто защото би се чувствал достатъчно силен и самостоятелен като индивид, като морално същество, като нешимпанзе, за да може да се противопостави, с думи или с дела, на застрашително мълчащата общност... Гневът на повечето от нас – такова поне е

собственото ми мнение – идва само и единствено от неувереността пред лицето на въпроса „Ами ако все пак и аз съм един от ТЯХ?“

Е добре – наречете ме хвалипръцо, но едно от най-важните усещания в моя личен живот – и основата на енергията, която ме кара да правя това тук нещо (почти) без да се интересувам от ответните реакции, идва от това, че аз СЪС СИГУРНОСТ знам, че не съм част от тази, неизвестно колко голяма, група. Знам със сигурност, че не бих убивал хора в Косово. Знам със сигурност, че не бих преследвал НИКОИ евреи, турци или цигани заради етническия им произход. Знам със сигурност, че, по което и време да съм бил роден, не бих подкрепил никои манипулатори, насърчаващи страховете на хората в името на политическите си цели. И това ме прави спокоен пред лицето на обвиненията. Те са справедливи – в това нямам ни най-малко съмнение. Но заедно с това те не ме касаят по никакъв друг начин, освен чрез пълната ми готовност да изразя покаяние и готовност за искане на прошка от хора, на които лично аз не съм сторил никакво зло, но пред които сънародниците ми, или част от тях, имат неизличими грехове. Само човекът, който е стъпил здраво на усещането за собствената си морална неприкосновеност, е способен да се произнася разумно по въпроси на вината и покаянието – защото, бидейки сигурен в личната си невинност, заедно с това той е напълно способен да извърви пътя към постигането на мир с ония, на които е сторено огромно зло, и който път ВИНАГИ, ВИНАГИ, минава само и единствено през покаянието.

Но хайде, стига толкова...

- 10-07-2012|**Златко Ангелов**

Очаквах дискусията да се премести под статията за либерализма на Владимир Кандимиров – тук файла стана твърде трудно управляем – но понеже това не стана, ще цитирам част с известни редакции от коментара си под нея тук, за да подкрепя изцяло казаното от Самолетски и да добавя един нов аспект на проблема:

Мисля, че в България може много неща да не са (били) наред и адекватни на цивилизованите стандарти. Може българите да бъдат упреквани за много неща. Но има нещо, което никой не може да отрече. Наричам го с една разбираема дума: ЧОВЕЩИНА. Твърдя, че човещината на българите е била – а вероятно и днес е – заместител на либерализма. За мен, например, няма съмнение, че така страстно обсъжданите събития по спасяването на българските и македонските евреи по времето на цар

Борис, имат едно обяснение на индивидуално ниво. И то е, че българите са човечни, състрадателни – те са безсилни пред теориите и етикетите, но знаят как да помогнат на съседите си. Изследването на Румен Аврамов показва, че е имало – а как иначе? – и ужасни личности, дребни души, които са се възползвали от ситуацията. Но аз не видях в неговия текст убедително доказателство, че става дума за групова психология, колективно действие и, следователно, колективна БЕЗ-отговорност.

Интервюто на Гафни – след като го прочетох не изпитах желание да гледам филма му – е наистина проява на онази прекаленост, която евреите проявяват, за да поддържат гореща каузата си за съществуването на антисемитизъм – бивш и днешен. Целият свят знае, че евреи не са били депортирани от територията на България. Защо трябва след толкова години да се ровим в Македонско, за да докажем, че не – българското правителство и цар Борис не са спасили тамошните евреи, следователно, българите са били едновременно добродетелни, но и виновни? Та нима холокостът превръща автоматично евреите в група на стопроцентовата добродетелност?

Нещата с Македония са много по-сложни. Самата Хана Аренд убедено твърди, че цар Борис е изпил своята чаша до дъно и е намерил начин да спаси единици и от присъединените територии. И че онези в България, които са познавали лично евреите, са ги спасявали поединично или на малки групи. Но резултатът е едно групово спасяване. Не е ли това още едно доказателство, че значение имат само индивидуалния избор и индивидуалните ценности? Груповото се очертава впоследствие. (Онова, което знам например за моето семейство е, че баба ми – която не бих обвинил в либерализъм, но която беше въплъщение на човечността – е спасила семейството евреи, на което е била хазяйка. И тези хора, които след това емигрираха в Мексико, общуваха с баба ми и моите родители десетки години, докато остаряха и умряха.)

Самолетски е абсолютно прав, че този филм не допринася за заобичване между евреи и българи – на това абстрактно ниво, на което се водят всички подобни дискусии. В тези говорилни едва ли някой вярва, че ще стигне до някакъв консенсус за „истината“ – но всеки от нас притежава доза човещина, с която е готов да се отзове на вика за помощ на ближния си. Единствено 45-те години тоталитарен натиск, под който всичко освен разрешеното беше забранено, успя да накара хората да не обичат себе си и поради това да не са готови да помогнат на ближния си. Аз – може би

наивно – вярвам, че демократичното общество ще възвърне действената човечност и постепенно ще изземе всякакви аргументи на арогантност и омраза към цели групи хора от устата на Иван Рангеловците, Кибиците и т. н. Дано им върне и човечността.

- 10-07-2012|**Самолет 005**

Златко, само не ми казвай, че разчиташ на просветеното покаяние, за да може Гафни да бъде възприет като мил интелектуалец, а не като злобар... Този човек е неефективен по начин, по който български гей активисти решиха да правят калифорнийски гей-парад насред „Витошка" под просветения поглед на ултра селски дураци, разпльокани на по бира в скъпите заведения на провинциалната ни, уж столична чаршия. Слава Богу, че гей активистите ни се осъзнаха... При такива като Гафни осъзнаване има ли? Той всъщност вреди на самите евреи... Гафни не е намерил точния подход. Жалко!

- 10-07-2012|**Златко**

Да си ми жив, Самолете! Преди да те срещна, не знаех, че и сред гейовете си има стриктно разделение между либерални и консервативни хора. Но ето – оказва се, че дори и пред лицето на (почти) всеобщото презрение от страна на хетеро-мнозинството, вашего брата остава верен на позиви и послания, които идват дълбоко отдолу, откъм дълбините на психиката, както и при всички други хора. Още едно доказателство, че, независимо от различията си, всички сме осъдени да бъдем просто хора...

- 10-07-2012|**Златко**

По повод човещината:

разбира се, като всеки друг човек (и българин) аз високо ценя това ни – нека го наречем за целите на тази дискусия „национално" качество. Но заедно с това дълбоко се съмнявам в животоспасителната способност на нещо толкова убегливо и подлежащо на постоянни атаки от страна на доста безпощадния живот – в смисъл, че човещината не може да служи като някаква устойчива основа на каквито и да са форми на последователно колективно поведение. Казано по просто: днес я има, утре я няма, в зависимост от различни неща, на първо място политически манипулации и (икономически) кризи. Как иначе, ако не с пълната рехавост и

ненадеждност на „човещината“ като основа на колективното поведение, може да се обясни този напълно шизофреничен факт от най-новата българска история – че, след като се е опитала – и успяла – да спаси едно малцинство от 50.000 души, няколко десетилетия по-късно същата тази „човечна“ общност не полага никакво, дори и най-минимално усилие, да се противопостави на безумния опит за етническо прочистване и премахване на едно друго, **20 ПЪТИ по-голямо**, малцинство? След което започва концерта от познати стари градски песни – не бяхме НИЕ, ТЕ бяха!

В едно общество, което не познава и следа от някакви демократични традиции, в което интелигенцията, създадена преди около стотина години, е играела една традиционна чиновническа роля, а общественият дебат е бил (като минимум) ВИНАГИ направляван отгоре; в което не е съществувала никаква форма на демократична конституционалност (гордеем се с Търновската конституция, но какво повече от парче хартия е била тя?)... Накратко, в едно общество, в което повечето въпроси на живот и смърт, като съществуването или унищожаването на огромни малцинства, са оставали винаги зависими от нечия добра воля (или липсата ѝ, която е далеч по-нормалното състояние на нещата у нас и изобщо по Балканите)... Да се надява човек на „човечността“, сред всичко това... Хмммм, а дали не е по-добре да пускаме по-честичко фишове за тотото?

- 10-07-2012|**blag009** – Златко А, ааааа

Златко А, ааааа ...доколкото разбрах филма се отнаса за СОЛУНСКИТЕ евреи,

Аре сега, с думи прости да ми обясниш, КОЙ бесеше и колеше в Солун, давам ти 6 жокера:

а)България

б)България

в)България

г)България

д)Германия

е)Италия

Пък и филмова продукция(американска) която ми твърди, че Орфей е негйр ...:))) Проблема е твой драги и много ти поздрави от

Златко Ангелов писа:

Аз – може би наивно – вярвам, че демократичното общество ще възвърне действената човечност и постепенно ще изземе

всякакви аргументи на арогантност и омраза към цели групи хора от устата на Иван Рангеловците, Кибиците и т. н. Дано им върне и човечността.

АЗЪ-БЛАЖЕ имам любовта на семейството си и уважението на 80% от хората коио лично ме познават ... повече не ми трябва!

Кое е човечноста според теб?

В историята пише, че Солун, е в сферата на ГЕРМАНИЯ, ква България търсиш и кави прегрешения имат БЪЛГАРИТЕ, че шепа евреи и гърци са обрали сънародниците СИ, като „банашко бибе“!

Кибик Блаже

- 10-07-2012|**Златко**

Хайде сега, достатъчно с глупостите! От това, че Самолета е разбрал ПОГРЕШНО, че някой някъде си бил казал „Солун“ не следва, че сега всичките трябва да се надвикваме като на пазарище. НИКЪДЕ в речта на стария евреин не се говори за Солун, въпросът му е: „Ей, българино, защо дойде в Тракия и Македония?“ Има място за клоунади – всеки според вкуса си – но НЯМА място за грешки, които след това се превръщат в основа за напълно безпредметни спорове.

- 10-07-2012|**Златко Ангелов**

В основата на двата ми постинга – тук и под Либерализма на В. К. – лежи убеждението ми, като привърженик на историческата социология, че няма групови качества априори – те се превръщат в типологии едва когато наративите за поведението на групата в някакъв минал период покажат, че повече индивиди от групата са ги проявили. Особено това се отнася за „националното“, което никога не се проявява в чист вид, а е опосредствано от политиките на управляващата класа.

Най-точно искам да кажа, че не България е спасила евреите си, а българите са спасили своите съседи евреи. Не става дума да залагаме надеждите си на човещината – просто историческият наратив показва, че е станало именно това. В София конкретни личности са ходатайствали за конкретни личности. На управленческо ниво е било издействано изселване към провинцията вместо към Германия, а властите са си затваряли очите пред носенето на жълтите звезди. Моето лично усещане за Македония е, че там просто е нямало дългогодишно съседство между българи и евреи, за да се стигне до същото. Там гръцкият елемент е бил

преобладаващ. Може и да не съм прав, но не виждам доказателства за някаква съзнателна политика на компенсация – пазим тези от Бг, а ви даваме онези от Македония.

В последния си абзац по-горе се опитах да предложа обяснение защо след 45 години тоталитаризъм, е нямало проява на човещина към преименуването и изселването на българските турци. Няма да го повтарям. Но историографията още не е дала достатъчно наративи, за да се покаже кое е преобладавало: съчувствието и състраданието или използвачеството. Понеже съм отчасти свидетел, споменът ми е, че имаше и едното, и другото. Но тоталитаризмът изкривява всички аспекти на човешкия живот – така че СТРАХЪТ започва да определя поведението.

При внимателно прочитане на моя пост към

- 10-07-2012|**Златко Ангелов**

При внимателно прочитане на моя пост към Либерализма на В. К. не може да не стане ястно, че съм съгласен, че българското общество „не познава и следа от някакви демократични традиции", че „интелигенцията, създадена преди около стотина години, е играела една традиционна чиновническа роля, а общественият дебат е бил (като минимум) ВИНАГИ направляван отгоре", че „не е съществувала никаква форма на демократична конституционалност и повечето въпроси на живот и смърт са оставали винаги зависими от нечия добра воля ..." Тъкмо затова се опитвам да потърся един общ знаменател – човещината – който е действал като причина индивидите в едно примитивно общество да се противопоставят на една нечовешка политика. Подчертавам – политика, която е трябвало да бъде прокарана от българските власти в услуга на хората на Айхман. Тъкмо хлабавата власт и случайно добре насочената воля на Царя е позволила на хората, които не са били съгласни (или просто недостатъчно мотивирани) с тази чужда политика, да не я проведат на практика. Но това пак е станало по български, не с официално противопоставяне, а с несъпротивление и скрити ходове.

Така че, в по-общ план, не виждам защо нещо постигнато – макар и постигнато по примитивен начин, без либерална идеология и групови добродетели – да бъде подхвърляно на съмнение, подценявано, омаловажавано и т. н., заради многото непостигнати неща, в същия период или по-късно. Мисля, че трябва да му отдадем дължимото и да си го обясним с причини, които не надхвърлят тогавашните възможности на хората.

В българското общество никога е нямало революционна енергия. Нито е имало колективен проект, който да мобилизира НЯКАКВА енергия, освен онази на оцеляването. Ако причината за спасяването на българските евреи не е човещината, тогава кое е?

Ако някой се опита да отговори на този въпрос, бих искал отговорът да се търси на индивидуално равнище. Модерната историческа социология разчита на индивидуалните наративи, които успяват да напипат човешката мотивация, тъй като след многото опровергани теории за групово поведение стана ясно, че човешката мотивация дава по-точен обяснителен модел за социалните процеси, отколкото опита хората да бъдат сумирани като някакъв колектив, към който те само хлабаво принадлежат.

- 10-07-2012|**Златко** – re:
  Златко Ангелов писа:
  да бъде подхвърляно на съмнение, подценявано, омаловажавано и т. н., заради многото непостигнати неща, в същия период или по-късно.

Съжалявам, тук става дума за базисно разминаване в разбирането на това, за което става дума в този материал. Както вече многократно повторих, за мен в изнасянето на фактите около съдбата на македонските и тракийски евреи НЯМА „съмнение, подценяване, омаловажаване“ и пр. Моето самочувствие на българин и човек, който се ГОРДЕЕ със спасяването на българските евреи, не е накърнено ни най-малко от факта, че македонските и тракийски евреи са имали напълно противоположна съдба. Но това е така НЕ защото аз споделям мнението, че да се говори за тези неща означава да се върши лоша услуга на страната, хората, които живеят в нея или когото и да било от нас (дори и на ония, чиито дядовци директно са качвали хората по вагоните, тъй като поколенията обикновено не носят ЮРИДИЧЕСКА отговорност за делата на предшествениците си). Но ние НОСИМ моралната отговорност да ценим информацията по въпроса, да говорим свободно, без свян, за фактите от онези времена – **при условие, че сме добре информирани**! Целият разговор дотук – типично или не – се върти около интерпретации, а не около факти. Никой, нито един от участниците, не подлага на съмнение онова, което се казва във филма – въпреки линка, който съм дал, и по простата причина, че всички тук продължават да говорят за нещо, което

НЕ познават и изглежда НЕ ИСКАТ да опознаят, въпреки всичките хиляди букви, похабени в спора досега. ЕЙ ТОВА вече ме ядосва, фул стоп!

- 10-07-2012|**Иван Рангелов**

И тъй като гледам малко по-горе Златко Ангелов много държи на „индивидуалния наратив", то ето го моят такъв:

Аз този път днес съм много доволен че Самолет 005 по-горе е проявил едно истински критично отношение (каквото Златко постоянно ни натяква, че всички ние тук би трябвало да имаме) – и добре е разкостил цялата безумност на Ед-Гафниевите напъни да се „търси истината".

Аз лично още в коментара си от 28-06-2012 10:17:45 възможно най-ясно посочих, че в случая това на Гафни е просто един ПРОПАГАНДЕН материал – и затова съм доволен сега, когато виждам, че и Самолет 005 е стигнал до извода, че Гафни е „неефективен"!

А иначе, не мога да не се изумя отново от Златко, който по-горе, както изглежда, е

„стъпил здраво на усещането за собствената си морална неприкосновеност", и затова смело вещае мрачни картини какво щяло да стане, ако властта бъде дадена на „хора като Иван Рангелов и нему подобните"...

Не, Златко, аз не знам, дали именно аз ще дойда на власт – но съм сигурен, че властта, която и да е тя, каквато и да е тя, един ден ще дойде на моя акъл.

Защото с твоя акъл, с „просветено покаяние" или както беше там, не се гради общество, не се гради държава. Не се гради общество и държава с постоянни напъни „да развенчаем този мит", после „да развенчаем онзи мит", после „да преодолеем това дискриминационно отношение", „да махнем от езика обидните думички", и т. н.

А, и още нещо: много ми хареса как Златко Ангелов, след като чакал, чакал да се разгърне дискусия под неговия си коментар към статията на Владимир Кандимиров, чакал, и накрая не дочакал, та се прехвърлил тук ...

Един вид: „щом дискусията не идва при мене, значи трябва аз да ида при дискусията!"

Правилно, г-н Златко Ангелов! Най-искрено Ви поздравявам за това правилно решение!

(Само ще Ви запитам: „Не е ли това още едно доказателство, че значение имат повече общественият избор и обществените ценности, а не толкова индивидуалния избор и индивидуалните ценности?“)

- 11-07-2012|**Самолет 005** – ге:

  Златко писа:

  ... не знаех, че и сред гейовете си има стриктно разделение...

Не зная какво разбираш под „стриктно разделение“, защото от такива разделения хората са разделени на просемити и антисемити и авторът на статията Габриел Хиршман се е препотил три пъти да ни обяснява надълго и нашироко как Ед Гафман не е просемит. Това е толкова абсурдно, колкото абсурдно е и задължителното показване на хетеросексуална потентност при евентуална защита на хомосексуалността. Обикновено по радиа и телевизии, ако някой човечец реши да каже нещо добро за „гадните пе›ераси“, то той или тя трябва задължително да изтъкнат, че си лягат с човек от другия пол и имат 3 деца, 8 внуци и 15 правнуци.

Мен, Златко, можеш да ме поставяш във всякакви категории, но не поставяй ума си в бинарни противостояния, защото те са изключително вредни за здравия разум. А отделно искам да ти кажа, че между хомосексуалните има и върли хомофоби. Аз познавам едно такова „гей-семейство“ – двама мои приятели, които са космически хомофоби, но това не ми пречи да им ходя на гости и да цвиля от смях на тезите им. Ако имах възможност в България, бих бил куиър, но това за нашата мила татковина дори не е музика от бъдещето, защото ако шопите са буквално белодрешковци и чернодрешковци, то българите в своето множинство мислят в категориите „белодрешко и чернодрешко“. Само не ми казвай, че и българите в Берлин сте си останали такива...

- 11-07-2012|**Самолет 005** – ге: ге:

  Златко писа:

  ...Но ние НОСИМ моралната отговорност да ценим информацията по въпроса, да говорим свободно, без свян, за фактите от онези времена –при условие, че сме добре информирани! Целият разговор дотук – типично или не – се върти около интерпретации, а не около факти.

Напъно съм съгласен с това, че ние трябва да ценим информацията, но в медицината има цяла наука за това, как да кажеш на един човек, че е болен от терминална болест и няма да живее дълго. Ед Гафни го прави нескопосано като млад лекар стажант. Аз всеки ден общувам с евреи, защото най-добрата ми приятелка е еврейка. Отгледан съм от евреи като учителката ми по английски във върлите комунистически времена естествено беше еврейка, а баба ми, нищо че беше нееврейка, разбираше ладино, защото и тя е отраснала в еврейска къща. Епизодът с бъчвата и детето (на Джони) ми е известен от проходилката.:))) Но сериозното, което искам да вметна, е, че част от самите евреи няма да одобрят този филм. Затова казвам, че е ужасно да си теоретичен състрадател... Никой не ти пречи да изнасяш точната и вярна информация. Това, което е опасно, са експериментите с нагласите на обществото (които лоши или добри, правилни или неправилни са налични!)... не че някой ти забранява да целунеш алигатор насред Амазония... О! Разбира се, че трябва да променяме нагласите... но тук ключовата дума е „ефективно“...

- 11-07-2012|**blag009** – re: Златко, Златко ...

  Златко писа:

  . НИКЪДЕ в речта на стария евреин не се говори за Солун, въпросът му е: „Ей, българино, защо дойде в Тракия и Македония?“ Има място за клоунади – всеки според вкуса си – но НЯМА място за грешки, които след това се превръщат в основа за напълно безпредметни спорове.

Златко, Златко чети тук http://frognews. bg/news_32542/ Koi_unishtoji_solunskite_evrei_prez_1943_g/ кво е искал да каже старият евреин РАФАЕЛ КАМХИ живял блисо 100 год. Виж заглавието:

„Кой унищожи солунските евреи през 1943 г.?“

Кибик Блаже

- 11-07-2012|**Златко**

До Самолета:

Два коментара, два отговора.

Първо, за бинарните противопоставяния: онова, на което те противопоставям, Самолетски, е смелостта. Смелостта на събратята ти по съдба, които се осмеляват да излязат открито по медии, улици и пр., за да защищават правото си да бъдат Различни. Харесвам култивираността, чув-

ството ти за хумор и способността ти да гледаш през пръсти на тегобите житейски, но всичко това отива на кино в момента, в който отвътре ми се обади едно (може би арогантно) гласче, което ми казва „още един човек, похабен и потрошен от времето, в което е израснал. Още един бъзливец."

Та това е, което ме кара да те виждам по начина, по който го правя. За мен еквивалентът на твоето поведение за самия мен би бил да престана да правя това издание, да си мълчункам и да чакам главите български да узреят по повеление божие. Нали разбираш сега защо от време на време губя търпение и започвам да ти говоря като на човек, когото не мога да уважавам?

Второ, за начина, по който според теб трябва да се поднасят фактите. Веднага трябва да кажа, че тук не става дума за терминална болест, тук става дума за съучастничество в тежко престъпление. **Това е фактът.** И това е нещото, което ни поднася филма на Гафни (за който, сигурен съм, говориш наизуст, тъй като не си го гледал). Разбира се, оттук нататък започва едно дълго и мъчително изясняване на роли и съучастия, защото е абсурдно да се каже „българите" – и при спасяването, и при унищожението. Има хора, които са участвали от двете страни – и това трябва да бъде показано ясно, без изкривявания. Според мен този филм го прави чудесно. А това, че много хора, свикнали с митологизираното представяне на историята ни, подскачат като ужилени при всеки опит да се избегне ИМЕННО опростителското, именно обобщаващото, не казващо нищо, представяне – били те евреи или българи – това, Самолетски, е неизбежно следствие от различните способности на различните хора да се справят с неща и ситуации, които ги изнасят – понякога рязко – извън нормалния коловоз на живота им.

Изобщо, Самолетски, това, което слушам от теб от години насам, са повече или по-малко добре представени версии на поговорката „преклонената главица, остра сабя не сече". Съжалявам, но не мога да изпитвам уважение към този избор. Най-вече защото се виждам принуден ежедневно да се сблъсквам с последствията му.

- 11-07-2012|**Златко**

Към Благовест:

(отговарям единствено поради това, че в случая се поднася предизвикателство за спор около факти; инак в клоунските истории не участвам).

И така: както е добре известно от историята, Гърция е разделена на три и окупирана съответно от италиански, български и немски войски. Големите гръцки градове, към които принадлежи и Солун, са окупирани от немците и те сами се „погрижват“ за евреите там. В такъв смисъл тяхната съдба – за наше голямо щастие – не може да бъде вменявана в отговорност на България и нейните войски. Това е позицията ми в момента, базираща се на информацията, която имам до момента. Историята на Рафаел Камхи е покъртителна, но тя няма отношение към въпроса, който дискутираме тук, и който е БЪЛГАРСКАТА отговорност за случилото се. Или, ако предпочиташ да формулирам темата другояче: имам ли АЗ (Благовест, Златко, Иван, Драган и пр.), някакво морално задължение пред наследниците на жертвите? Имам ли задължението да представя нещата без изкривяване, след което да се опитвам да настоявам пред сънародниците си, че историята на българските евреи от Втората световна война не е единствено история на благородство, триумф на човечността, изобщо, поводи за гордост, а от нея винаги досега са били внимателно изваждани моментите, които могат да ни отрезвят и да ни накарат да получим един по-пълен и по-реалистичен образ на самите себе си (не като герои, във всеки случай).

Ок, сега ще те изслушам, но само ако не започнеш отново с клоунските фасони...

- 11-07-2012|**blag009** – Стъпка по стъпка...

Стъпка по стъпка Здравко:

1. Кои са големие градове в Северна Гърция освен Солун?

2. Колко са депортирани от Македония и Северна Гърция т. е. Тракия?

3. Питаш „...имам ли АЗ (Благовест, Златко, Иван, Драган и пр.), някакво морално задължение пред наследниците на жертвите?“

Все едно да питам, имат морално задължение оцелелите евреи 48 хил. души да засадят 48 хиляди дръвчета в „Мемориалният комплекс в памет на жертвите от Холокоста Яд Вашем в Ерусалим“!

4. Нищо не казваш за Идън и Рузвет?

Чия е вината за не спасяването на 11 хил. евреи, след аморалният отказ и потапянето на няколко български кораба с евреи край брегoветe на Палестина?

5. Интересно, че по зададените ми въпроси не ми се отговаря под претекст, че са „...клоунските фасони...“

6. Това, че работиш в Германия и по твои думи, не искаш и като пенсионер да живееш тук, не виждам ЗАЩО заобикаляш всички въпроси с „...клоунските фасони...“?

7. Готов съм да ме остраниш повторно ..., но не виждам КАК при един директен диспут ще си остояваш тезите(по точно липсата им), които развиваш тук?

Приемам, че за подържане на дискусиите, като стопанин си длъжен да пробутваш някоя и друга интрижка, но ПРАВИ го като гейшите с такт и мъдрост!

Кибик Блаже

- 11-07-2012|**Самолет 005** – ге:

  Златко писа:

  Изобщо, Самолетски, това, което слушам от теб от години насам, са повече или по-малко добре представени версии на поговорката „преклонената главица, остра сабя не сече“.

М-да-а! Отплеснахме и на поговорки, макар да знаем, че за всяка поговорка има и контрапоговорка.

Златко... в качеството си на гей откакто се помня зная едно... че на един мъж, когато му отнемеш героизма, то този мъж става зъл... Няма да отнемам желанието главата на който и да е мъж да бъде отсечена. Просто искам само да знам в кой буркан на моргата да я гледам след това... Мъжете не знаете колко голямо е нищото след подвига и това ви е хубавото. Обичам мъжете! ... и Херкулес и Агамемнон...

- 11-07-2012|**Самолет 005** – ге:

  Златко писа:

  Имам ли задължението да представя нещата без изкривяване...

Всяко представяне е изкривяване, защото то вече не е факт, а репрезентамен. Така че, твоето задължение е да представиш нещата любезно – каквото и да означава това. И кюстендилските евреи са лежали в тютюневи складове. През нощта, когато са ги конвоирали са чували изрази от типа: „Мрете, чифути гадни!“ И тези изрази са били изричани от българи антисемити... или от тъпи българи... но кюстендилските евреи са били спасени, а битолските са погинали. Ние за какво говорим –

за вина, или за информация. Можеш ли да изложиш само информация, без да имаш позиция. Невъзможно е... „Новините – такива, каквито са!“ Това е лозунг на най-тъпата, продажната, просташката, хомофобската и самовлюбена частна телевизия в България. В момента рейтингът и› е под всякакво критично ниво... не, че останалите в по-висок рейтинг са по-различни от тази. Просто така се падна...

- 11-07-2012|**Златко Ангелов**

Всяко действие може да бъде оценено правилно само, ако е имало алтернатива. Имало ли е алтернатива за българския окупационен корпус в Македония и каква е била тя?

Най-силното послание от невероятно честния и почиващ НА ФАКТИ роман на Джонатан Лител „Доброжелателките“ е, че човешкото същество не е пригодено да се съпротивлява на добре организираната и въоръжена до зъби тотална държава. Моралът, освен в редки случаи, по правило отстъпва на инстинкта за самосъхранение. Кои са тези редки случаи? Ами най-общо казано това са случаите, когато човекът Е МОТИВИРАН в най-висша степен да не отстъпи от моралните си принципи, дори с цената на живота си. Имало ли е такава мотивация за българските окупационни войски в Македония? Важно е, че става дума за войска – с военна дисциплина – а не за население.

И, според мен, още по-важно, представителни ли са тези войски за всички българи, че днес всички ние да изпитваме морална вина пред потомците на загиналите?

Българският проблем е вината за изтърпяването на комунизма. Там са сложните морални дилеми и там е истинската ЛИЧНА отговорност. Ето защо, от гледна точка на това да имаме пълна картина за това какви сме ние, българите, мен ме вълнува много повече ЗАЩО все пак от България не е изпратен нито един евреин в концлагерите, отколкото защо изпращането на евреи от Македония не е било предотвратено. Не защото ни представя в по-добра светлина и би успокоило моралните ни угризения, а защото е проява на някаква реална проява на българското население.

Адаш, аз видях филма. Но той не ме убеди, че не става дума за факти ИНТЕРПРЕТИРАНИ с определена цел от неговия автор. Добре, аз приемам фактите – сиреч, твоето издание ми показа една по-пълна картина на този исторически епизод. Но аз не приемам твоята изходна теза,

че (почти) всеки човек е склонен да прави както добро, така и зло. От една страна, има добри хора, които никога активно, по своя воля, няма да причинят зло – и това са със сигурност по-голяма част от хората. От друга обаче, добрият човек може да бъде принуден да прави зло ПРОТИВ ВОЛЯТА СИ. Сложната природа на човешкото състояние не може да бъде сведена до някаква бинарност добро-зло, морален-неморален, жертва-палач и т. н. Ако беше така нямаше да съществува литература, трагедия, драма, и т. н.

Мисля, че когато отиваш до някаква крайност в желанието си да убедиш хората в необходимостта от саморефлексия, ти всъщност ги отблъскваш.

- 11-07-2012|**Златко**

Добре, Благовесте, но имай пред вид, че това е изключение, тъй като фактът на задаването на въпроси не ги прави сами по себе си достойни за отговор (на много от тях отговорите можеш да намериш просто като се разтърсиш из мрежата). И, разбира се, виждайки, че не ти отговарям, ти винаги можеш да възприемеш това като един вид особено потвърждение на тяхната (или собствената си) важност, но въпросът си остава открит: това, че като граждани имаме равни права да задаваме въпроси не ни дава автоматично право да се разглеждаме като равноправни мислители (човек трябва да извоюва правото да бъде считан за мислещ и, което е най-важното, това не е нещо, което той може да си даде сам: ВИНАГИ го правят единствено другите).

И така, по ред:

1. На **този адрес** в Уикипедия можеш да откриеш доста информация по въпроса за окупацията на Гърция. Ако не можеш да четеш английски език, прегледай картата, на която с различни цветове са обозначени различните окупирани територии.

2. Депортираните от Северна Македония и Тракия от българската администрация, са (отново **според Уикипедия**) 11480 души. Ще повторя, че не разбирам защо искаш от мен информации, които са свободно достъпни в мрежата.

3. Има доста ясно морално различие между ролята на (наследник на) жертвата и онази на (наследник на) извършителя (независимо от това, че собствената му вина е нулева). **Приликата** между двете неща е, че и в двата случая става дума за ЛИЧНО преценяване на собствено поведе-

ние по отношение на отминали събития, чиито извършители и жертви в огромната част от случаите не са живи. С други думи – всеки САМ, и единствено САМ, може да прецени за себе си дали е склонен да изказва благодарност или да направи жест за искане на прошка (заставайки на една от позициите в този спор, примерно). Държавата Израел и еврейският народ правят – такова е моето мнение – огромни усилия за въздаване по право на всички: и на спасителите, и на унищожителите. Разбира се, всеки евреин – отново САМ и единствено САМ – може да прецени за себе си дали, и до каква степен е склонен да бъде благодарен или да търси вина.

Разликата между двете неща – поне според мен – е в това, че моралната тежест върху наследниците на извършителите е далеч по-голяма. Едно е да наследиш жертвите, друго е да наследиш извършителите (подчертавам, че тук говоря абстрактно и че тази логика не може да бъде пренесена едно към едно върху българския случай, тъй като той е смесен – има и спасение, и унищожение). Но по принцип това е разликата между моята и твоя роля, да речем (от една страна), и онази на Роберт Леви (от друга). Той може с много по-голяма лекота от нас двамата да заяви, че прощава и че е благодарен. Никой няма да го упрекне в това, че не е бил достатъчно строг към себе си, дори напротив. Нашата с теб позиция е далеч по-сложна, защото не НЕ МОЖЕМ да си позволим да кажем, „добре, ще затворя очи за едната страна". В това няма никаква щедрост и никакво доказване на характер, дори напротив. Разбираш ли сега защо въпросът ти, който се опитва да приравни нашата с теб роля с онази на евреите, няма смисъл във формата, под която е зададен?

4. Отговорността на големите западни демокрации, които отказват да приемат корабите с еврейски бежанци по време на Втората световна война, е сходна с нашата с теб, тук съм напълно съгласен. И при тях има смесено наследство – от една страна спасяване, от друга недостоен и дори нечовешки отказ за помощ. Ако това облекчава с нещо собствената ти съвест или чувство за справедливост – добре. При мен то не облекчава нищо. Фактът, че много други хора по тоя свят вършат недостойни неща не ми помага с нищо, когато сам извърша (или наследя) нещо подобно. Отговорността винаги си остава въпрос единствено на собствената ми съвест.

5. На петия ти въпрос отговорих в началото. Тук още веднъж: не можеш да избягваш опитите за честност към себе си и останалите участници в спора (като, вместо да мислиш и говориш по темата, започваш

да пишеш откровени маймунджулуци – прочети различните си постинги), и заедно с това да настояваш да бъдеш вземан на сериозно.

6. Това, че една недобросъвестна журналистка на времето реши да избере КАТО ЗАГЛАВИЕ на едно интервю случайно подхвърлена фраза („не бих се завърнал в България и като пенсионер“), не решава въпроса за моя и твоя принос към страната, в която сме родени. Безсмислено и глупаво би било да слагаме кантари тук. Моят принос е пред очите на всички. Къде е твоят?

7. В интерес на истината – ЕДИНСТВЕНАТА причина да не те отстраня повторно, е принципната позиция, която съм избрал по въпроса. Инак, ако питаш мен – от коментарите ти полза, колкото от кучето на нивата. Но изхвърлени няма да има, по този въпрос се уточнихме. Не очаквай обаче от мен повече директни отговори, тъй като по собственото ми усещане това е пилеене на думи и енергия. Инак можеш да пишеш, доколкото коментарите ти не прекрачват границата на откровената заядливост и търсене на конфликт. Останалото ще го търпя, заради демократичния принцип и доброто на всички ни.

Поздрави,
Златко

- 11-07-2012|**Златко** – re: re:

  Самолет 005 писа:

  Всяко представяне е изкривяване, защото то вече не е факт, а репрезентамен. Така че, твоето задължение е да представиш нещата любезно – каквото и да означава това. И кюстендилските евреи са лежали в тютюневи складове. През нощта, когато са ги конвоирали са чували изрази от типа: „Мрете, чифути гадни!“ И тези изрази са били изричани от българи антисемити... или от тъпи българи... но кюстендилските евреи са били спасени, а битолските са погинали. Ние за какво говорим – за вина, или за информация. Можеш ли да изложиш само информация, без да имаш позиция. Невъзможно е... „Новините – такива, каквито са!“ Това е лозунг на най-тъпата, продажната, просташката, хомофобската и самовлюбена частна телевизия в България. В момента рейтингът ѝ е под всякакво критично ниво... не, че останалите в по-висок рейтинг са по-различни от тази. Просто така се падна...

Абсолютно вярно, напълно съм съгласен. Но критиката, оттук нататък, може да бъде единствено по отношение на ВЪТРЕШНИ непоследователности вътре в избраната позиция, не и по отношение на ЦЯЛАТА позиция, която, за добро или зло, е принципната позиция на цялото издание. Дали поради характера на издателя си или поради спецификите на човешката комуникация (няма разбутване на установени догми без конфликт), това е издание, което е избрало за своя принципна позиция **пробуждането на усещането за противоречивост** в житейските ситуации и мисленето на читателите си. Това е класическата позиция на „конската муха", която не оставя коня на мира и не му позволява да заспи (виж „Апология на Сократ" от Платон).

- 11-07-2012|**Златко** – re:
  Златко Ангелов писа:
  Всяко действие може да бъде оценено правилно само, ако е имало алтернатива. Имало ли е алтернатива за българския окупационен корпус в Македония и каква е била тя?
  ...
  Българският проблем е вината за изтърпяването на комунизма. Там са сложните морални дилеми и там е истинската ЛИЧНА отговорност.
  ...
  Мисля, че когато отиваш до някаква крайност в желанието си да убедиш хората в необходимостта от саморефлексия, ти всъщност ги отблъскваш.

Първо, не мога нито да разбера, нито да приема, една такава избирателна логика (отговорност за времето на комунизма – да; отговорност за времето преди това – не).

Второ, крайността е неизбежно следствие от който и да е диспут (поради което няма грам истина в това, че в спора се раждала истината). Собствените ми слабости са добре известни на участниците във форума. Тукашният хляб е кисел. Сорри

- 11-07-2012|**Златко** – re: re:
  Самолет 005 писа:
  Златко... в качеството си на гей откакто се помня зная едно... че на един мъж, когато му отнемеш героизма, то този мъж

става зъл... Няма да отнемам желанието главата на който и да е мъж да бъде отсечена. Просто искам само да знам в кой буркан на моргата да я гледам след това... Мъжете не знаете колко голямо е нищото след подвига и това ви е хубавото. Обичам мъжете! ... и Херкулес и Агамемнон...

Sherif, our meeting is an excellent example for the failure to communicate.

Ще ми се да започна коментара си с тия думи на Cool Hand Luke, а. k. а. Пол Нюман, който, по обичая си, успяваше да изглежда по-голям от всичко на света, в момента, в който ги произнасяше. По-голям дори и от живота, с който щеше да заплати само секунди по-късно, както го изискват не само правилата на жанра, но и онези на космическата справедливост – нещо, което може би не всеки от нас приема като съществуващо, но което всеки чувства, в костите си. Имах късмета да чуя тези думи на достатъчно ранна възраст – и, дали по тази или някоя друга причина, фигурата на човека, който предпочита смъртта пред живота в безчестие, винаги е била едно от малкото неща, които са ме докарвали до абсолютно неконтролируеми изблици на сълзи. Но, кой знае защо, в собствените ми писания, вече десетилетия по-късно, винаги жените бяха тия, които успяваха да предпочетат смъртта пред безчестието. Мъжете, напротив, успяваха да се изхитрят и да изберат оцеляването, а заедно с него – и позора. Позорът, който, най-вероятно по културно-исторически причини, в модерния български език обикновено бива заменен от една друга, също петбуквена дума – „успех“.

И тук стигам до същинския въпрос, който ми се щеше да задам още в началото. Въпросът, който ще си позволя да нарека „най-същностният български проблем на настоящето“. И така, не е ли този, най-същностният от всички наши проблем, директно свързан с очевидния парадокс, че, успявайки да оцеляваме като българи на това парче земя в продължение на цели тринадесет века, ние същевременно никога не успяваме да постигнем дори и някакъв, възможно най-нисък, минимум на уважение към самите себе си? И не е ли очевидното следствие от всичко това, че не оцеляването, а способността за намиране на някаква мяра на себеуважение, е ключът към успешното съществуване на която и да е голяма група хора? Дори и когато – не бързайте да ме обвинявате в лицемерие – единствената цена на това тъй трудно постижимо себеуважение би била смъртта?

„Изборът на Софи“ е нещо, което засяга не само отделни личности. То засяга и големи групи от хора, понякога и цели народи. Защото оцеляването в и с безчестието, оказва се, е нещо, което отказва да си отиде. То остава, за да преследва всички – като необяснима меланхолия, като несигурност, като страх от живота и битието, като неувереност в собствените сили, като всераздираща сила на отрицанието, чийто единствено валиден крясък си остава „няма пък!“.

Но дали такъв един живот, такова едно непрестанно оцеляване, си струва? Дори и ако то продължава вече цели хилядолетия?

- 11-07-2012|**Самолет 005**

Каква е разликата между чест и достойнство? ОК... Човек може да живее без чест, но не може да живее без достойнство. Честта се отнася до обществената ти комуникация и повече се нрави предимно на мъжете. Достойнството се отнася до личната ти комуникация и повече се нрави на жените. Обикновено достойнството на жените е накърнявано исторически по-често. Честта на мъжете е ритуал. Не те разбирам какво искаш да кажеш... не успявам да проследя пробуждането на твоите мисли от моите думи. Вероятно защото ядох толкова много пъпеш на обяд, че съм в мозъчна хипоксия...

...

Не разбирам, връзваш ли се на шегите ми... Защо говорим за тези неща...Аз мразя ли те:))) ...това, че съм безчестен го допускам, но то от 1300 години ли ми е ... не вдявам...Ако някой има желание нека да обясни.

- 11-07-2012|**Златко**

Ами, сравнително простичко е. Когато се поставя прекалено голям акцент върху оцеляването, въпросите на морала някак от само себе си остават на заден план. Не е задължително, но се случва често. Ето, идва например някой юнак и казва: „хора, за да оцелеем **ние**, трябва да ги няма **ония**, щото няма място за всички ни на това тясно място“. И изведнъж хората полудяват и започват да вършат ужасяващи гадости, защото всичко, което ги интересува, е оцеляването, а не това, че няма живот в безчестие. Сега, вярно е донякъде, че тия неща са свързани с богатство и бедност, и че бедните хора са по-склонни да слагат акцента върху простото оцеляване, но това не е закон, тъй като възвишените човешки неща винаги ще си остават приоритет на индивидите, а не на групите, и групите вина-

ги ще гледат към водачите си, тоест нещата не са директно свързани с материално богатство и бедност, а по-скоро с това дали в обществения климат има някаква възможност за съществуване на възвишени, благородни идеи, дори и когато от тях се интересуват една шепа хора. Хайде сега, напъни се малко и опитай да видиш връзката. Не е толкова важно да се оцелява, важното е да се живее в достойнство. А това винаги е възможно, стига човек да има пред очите си правилните примери и да не се влияе прекомерно от средата си. Моралният живот по принцип винаги е живот напук, но разликата между него и обикновения инат е в това, че инатът не познава посока и се ориентира единствено според обкръжението си (винаги „против"), докато в морала има система. Именно това е и причината, поради която „човещината", или което и да е друго понятие от съседознанието, не може да замени морала: в нея няма система, няма последователност. Всичко зависи от условията на живот, от степента на беднотията, глупостта и порока (тоест от относителната им липса). Оцеляването, ако и да е биологически императив, също е такава една подвеждаща категория, защото измества акцента от важното (животът с правила, за по-кратко наречен „морал") към не-важното (животът без правила, в който най-важното е да не бъдеш изяден, останалото няма значение).

Разбра ли сега връзката между това и въпроса с евреите? Ние продължаваме да оцеляваме и до днес – затова и ни се струва толкова несправедливо, че някой си може да иска да ни отнема лаврите, в един от малкото случаи, в който сме имали късмета да изглеждаме големи в собствените си очи. А то, като му обърнеш хастара, изведнъж се оказва пак кърпена работа. И това дразни, вдига кръвното. Веднъж и аз да се почувствам голям, – и пак идват тия гадове, дето ми развалят рахата. Защо така?

Ами защото пак около оцеляването, а не около морала, са се въртели нещата. Моралът не би правил разлика между български и македонски евреи. Моралът не би позволил да се изтрепят гърците от Драма, или би дал на военен съд ония, които са позволили клането. А ние какво имаме вместо това – Божидар Димитров, който с гордост пише за това как сме „потушили метежа". Оцеляването, братко, е курва – може и да остава жива, но никой не я брои за две стотинки. А на нея ѝ се иска да я уважават, защото е човешко същество. И се чуди след това защо не става...Ами не става, защото само оцеляване не е достатъчно, трябват правила, трябва морал...

П. П. А това, че намесваш в разговора темата за омразата (от мен към теб, щото не съм споделял начина ти на мислене), да ме прощаваш, и то

си е малко оцеленческа (да не кажа по-точна дума) работа. Нерде Ямбол, нерде Стамбол. Аз не съм ти виждал очите, ще тръгна сега да те мразя... Хайде, холан.

- 11-07-2012|**Златко**

(Ако още те мотае пъпеша, опитай да гледаш **„Човекът от Ламанча“**. Там тия неща са обяснени далеч по-добре, отколкото мога да го направя аз).

- 11-07-2012|**Златко Ангелов**

В момента в Америка започва петия (последен) сезон на един рядко драматичен сериал, Breaking Bad (Да станеш лош). Предисторията на сюжета, която само се загатва, е, че главният герой Уолт е добър човек, високо образован химик, с понетциал за големи дела в науката и съответно, в бизнеса. Измамен от гаджето си, която се омъжва за по-предприемчивия му колега, Уолт се отказва от партньорство в новосъздадената компания и става учител по химия в една гимназия в Ню Мексико. Той е женен, има 16-годишен син и жена му е бременна в седмия месец, когато му откриват рак в белия дроб. Чувствайки се обречен, той решава да не харчи пари за лечение; вместо това се опитва да спечели пари, които да останат за семейството му след неговата смърт. Една случайност му подсказва, че единственият начин да спечели голяма сума долари преди да умре, начин съотвестващ на неговата висока квалификация като химик, е да свари метамфетамин. Но, както знаем, апетита идва с яденето ...

Първите четири сезона проследяват как този добър човек, веднъж свързал се със света на наркотиците, прави все по-тежки морални и физически престъпления, за да осъществи целта си, която не престава да бъде високо морална: да печели пари за семейството си. Той едновременно се издига в света на производството на мет и в умението си да избягва закона и моралните проблеми, възникващи в отношенията му със семейството. Истинският възел се затяга от това, че по някакъв късмет туморът се повлиява от скъпото лечение, на което той се съгласява по настояване на жена си, и той остава жив. Бидейки жив, той започва да носи моралните последствия от постъпките си.

В този драматичен сюжет оцеляването и морала са поставени на абсолютно равни начала. Оцеляването не е биологичен императив и морала не е относителен. За един мъж като Уолт, едновременно способен и

заплашен от физическа смърт, честта е в това да осигури добруването на семейството си, дори и ако той е разделен от него. Отначало той престъпва закона, за да го направи, знаейки че го чака по-жесток край от съда и затвора. Оттук нататък обаче моралната дилема се усложнява с това, че, оставайки жив, той трябва да продължи да вари мет, при което честта му повелява да укрие от властите незаконното варене на мет, както и кои са неговите партньори в тази незаконна дейност.

Уолт СТАВА ЛОШ – той причинява смърт на хора и лично убива. Поведението му се развива с желязна логика. Но го движи не неговото лично оцеляване, а добруването на семейството му, което е за него висша морална ценност. При това Уолт функционира в общество с много здраво изградени морални системи и такова, в което става въпрос не за оцеляване, а за добруване.

Той прави морални прегрешения на ниво, където му се струва, че те могат да бъда оправдани в името на по-висша морална цел. Нито за миг обаче нито на създателите на сериала, нито на зрителя, минава през ума, че Уолт би могъл да запази честта си като се самоубие или се остави да бъде разкрит от хората на закона. Наглед неговото е борба да оцелее, в която той жертва моралните си принципи. Но всъщност той се бори да остане жив не от страх пред смъртта – отдавна преодоляна пред лицето на тумора – а защото знае, че от него се нуждаят жена му и двете му деца. Може да се твърди, че филмът е за пропадането на един добър човек в името на една възвишена цел.

Така че да, моралът е ценност по-възвишена от оцеляването. И борбата за оцеляване обикновено е свързана с неморалност. Но моралът не е автоматично „живот с правила“, понеже употребата му е неделимо свързана с целите. В някои случаи, оказва се, целта оправдава средствата – сиреч, някаква степен на неморалност. Въпросът е, според мен, в това индивидът да се чувства свободен да избере тази степен. Както и да избере смъртта пред безчестието. Такава свобода се постига само тогава, когато се събере критична маса от индивиди в общността, които са осъзнали, че им е необходима. За България през нейното 130-годишно съществуване като държава все още няма сериозни данни, сочещи, че такава критична маса се е събрала.

- 11-07-2012|**Иван Рангелов**

Случи се така, че тези дни имах неочаквана и много приятна среща с едни непознати за мен хора, добри българи се оказаха. И тъй като преспах у тях, попаднах в библиотеката им на една такава книга: „Османски извори за ислямизационните процеси на Балканите“. Това се оказаха документи от османската епоха, преведени на български от някои съвременни български историци (сред тях е и онзи Евгени Радушев – име, което се сетих, че съм виждал и тук сред Златковите публикации).

Та защо ви разправям всичко това – оказа се, че дори и в тази книга има някои нещица, които са точно по темата тук. Разгледах книгата и видях, че накрая има „научен апарат“ – указател на имената, речник на термините, указател дори на народностите... Гледам аз указателя на народностите – имаше посочено на коя страница се споменава нещо за албанци, на коя за българи, за гърци, руснаци, французи, хървати...

А евреи? За евреите нямаше!

Ха – усъмних се аз – възможно ли е евреите да са останали незасегнати от „ислямизационните процеси на Балканите“?!

Не, разбира се, не е възможно! И като разлисти човек книгата, става съвсем ясно: „засегнати“ са били, и още как!

Та ето какво пише един евреин през 1707 г. до османския султан:

(стр. 146 от книгата)

„Ваше Величество, честити и великодушни султане мой! Бъдете здрав!

Вашият покорен слуга евреин.

От малък работя като пречиствач на метали в Държавната монетарница. Бях осенен от правата вяра и достигнах до божествената истина. Желая да приема исляма в присъствието на Ваше Величество.

Молбата ми до Вас е следната: да ми възложите с височайша грамота да ръководя, докато съм жив, цеха за пречистване на метали към Държавната монетарница. Срещу това аз, Ваш покорен роб се задължавам ежегодно да внасям в държавната хазна сумата от 30 000 акчета. Причисли ли ме моят господар към своите слуги, аз ще положа мюсюлманско усърдие сред гнусните евреи за привличането им в исляма.

Ваш роб. [подпис] „

Какво ще кажете, а?

Ето ви и „морал“, и „чест“, и „достойнство“ – от векове за векове...

- 11-07-2012|**Kiril Ivanov**

Какво щеше да стане ако...? е напълно легитимен въпрос в коментара на историческо събитие.

Самият факт, че събитието повлиява по късни събития благодарение на оценката му като добро, лошо и т. н. не го прави неизбежно.

Това е нещото което тежи и изисква позиция която на свой ред се подлага на оценка.

Фактите са неизбежни и няма как да ги пренебрегнеш независимо как се поднасят.

Формата на известяването на съдбата на детенцето с меченцето не я прави по малко ужасна и покъртителна(съдбата, не формата).

Дали ще приемеш формата като предизвикателство към самочувствието или ще се опиташ да прекрачиш отвъд нея е също въпрос подложен на оценка.

Всички усуквания, врътки и липсата на състрадание(много меко казано, бих ругал с удоволствие) в някои от коментарите си е диагностично.

Съчувствам на Златко защото предполагам, че някои от коментарите са болезнени за него(може би поради представата за коментиращия).

Ама си е и предизвикателство и текстовете които идват като отговор си струват.

- 11-07-2012|**blag009** – Ще устискаш ли Златко

Ще устискаш ли Златкоу почтено да отговаряш на въпросите ми, които ще произтичат от твоите?

Като всеки спор има две страни, при които едната страна ВИНАГИ ще казва, че другата „чете евангелието, както дявола го чете“!

Живота ме е научил да разчитам мълчанието когато „боцкам“ и отсреща почват с „чувешките“ обиди!

По точка първа:

–1. На този адрес в Уикипедия можеш да откриеш доста информация по въпроса за окупацията на Гърция. Ако не можеш да четеш английски език, прегледай картата, на която с различни цветове са обозначени различните окупирани територии.

Ще ти покажа и по-хубави карти на български, НО и малко предисловие, като извадки от разните спогодби относно, окупацията на Македония и Северна Гърция.

Ще ти покажа една справка, да поразмислиш:

виж тук:

http://bg. wikipedia. org/wiki/%D0%91%D1%8A%D0%BB% D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%BE_%D1%83%D0%BF% D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5_% D0%B2_%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD% D0%B8%D1%8F,_%D0%9F%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%B0% D0%B2%D0%B8%D0%B5%D1%82%D0%BE_%D0%B8_%D0%97%D0%B0% D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%BD%D0%B0_%D0%A2%D1%80%D0%B0% D0%BA%D0%B8%D1%8F_%281941_-_1944% 29#. D0.94. D0. BE. D0. B3. D0. BE. D0. B2. D0. BE. D1.80. D0. B 8_. D0. B8_. D1.81. D0. BF. D0. BE. D0. B3. D0. BE. D0. B4. D0. B 1. D0. B8

Файла се отнася за:

[b]Българско управление в Македония, Поморавието и Западна Тракия (1941 – 1944)[/b]

Обърни внимание на раздел:

–“Административна уредба

България въвежда българско законодателство и утвърждава три административни центъра – Битоля, Скопие и Ксанти. Възстановяват се епархиите на Българската екзархия и българските училища. Правителството предприема действия за подпомагане на завръщането на бежанците от Македония и Тракия в родните им места. Във Вардарска Македония в района на Скопска област влизат 15 околии: Скопска, Беровска, Бояновска, Велешка, Вранска, Качанишка, Кочанска, Кривопаланска, Кумановска, Кратовска, Радовишка, Струмишка, Светиниколска, Сурдулишка и Щипска. От август 1941 г. са присъединени още 3 околии – Гевгелийска, Кавадарска и Неготинска. Населението на областта има следния етнически състав:

Българи – 443 933

Сърби – 152 521

Албанци – 106 521

Евреи – 3791

Други – 25 206

В областта има 141 общини с 1458 населени места в това число градове, села и махали.

В Битолска област влизат следните околии: Битолска, Бродска, Охридска, Прилепска, Ресенска и Крушевска. Към 8 март 1942 година според доклад населението в областта има следния етнически състав:

Българи – 80 %

Турци, цигани, гърци, куцовласи, албанци и малко сърби – 20 %

В двете области е изградена и полицейска администрация три градски управление в Битоля, Скопие и Прилеп и 21 околийски управления. В областните градове Битоля и Скопие допълнително са създадени и областни полицейски комендантства. Общия числен състав на полицията е 4797 полицая. Към областните и околийските управления има придадени отдели на Държавна сигурност."

За Македония, само тук намерих някакви цифри за евреите живеещи там.

Ако намериш други цифри за живеещите евреи в Македония, моля те покажи ги.

Утре, ще разглеждам в детайли „Договори и спогодби" сключени м/у България и Германия.

Преди да им хвърлу едно око, съм сигурен, че превилегиите са германците, и всяко едно нарушение, ще води до тежки санкции за България!

Кибик Блаже

- 11-07-2012|**blag009** – Извинение

Извинявам се за Златкоу, вместо „запетая" съм натисна „у".

Кибик Блаже

- 12-07-2012|**Самолет 005** – re:

Златко писа:

... Нерде Ямбол, нерде Стамбол.

Уморен си и имаш нужда от море. Там ще разбереш, че хората се смеят не само по немски, а и по други модели. Всъщност въпрост не беше дали ти ме мразиш, а дали аз те мразя и в крайна сметка не беше по същността си въпрос, а хумореска...:)))

Опитах се да разбера какво съм провокирал в теб. Оказа се, че ти си си провокиран по принцип и аз просто нямам принос. Слава Богу! ... защото вече се чувствам бъзливец само по принцип, а не лично...:)))

• 12-07-2012|**blag009** – За спогодбата Клодиус-Попов

http://holocaustteaching. eu/bg/biblioteka/archivi/ 55-spogodba-klodius-popov-za-prisaedinyavaneto- kam-balgariya-na-teritoriite-na-vardarska- makedoniya-i-belomorska-trakiya

Това е сайт озаглавен „Преподаване на Холокоста и подпомагане на новите поколения да се научат как да живеят заедно“

–"Спогодба Клодиус-Попов за присъединяването към България на територите на Вардарска Македония и Беломорска Тракия

Изключително важно е да се отбележи факта, че през април 1941 г. е подписана ***спогодбата Клодиус-Попов****. За разлика от официалното връщане към България на Южна Добруджа с подписването на Крайовския договор през септ. 1940 г., присъединяването към България на територите на Вардарска Македония и Беломорска Тракия през април-май 1941 г.* ***не е санкционирано от никакъв официален документ****. От текста на тази спогодба се вижда, че българското правителство поема само задълженията, които гарантират правата на германците в окупираните Македония, Тракия и Моравско. За клаузи за отстъпването на тези области на България, условия при които ще става окупирането, правата на България на тези области и пр. нищо не е казано, освен че те ще бъдат оформени след края на войната, а до тогава българското правителство поема само администрирането на така наречените Нови земи. Самата депортация на евреите от тези области е въз основа на Споразумение, подписано от Александър Белев от българска страна и Теодор Данекер от германска за депортиране „най първо на 20 000 евреи". Броят на депортираните от Македония евреи е* ***7 122 души****, а общият брой на всички депортирани от т. нар Нови земи е* ***11 342 души****. Останалите приблизително 8 000 души, предвидени по споразумението е трябвало да бъдат събрани от България или т. нар стари предели на България*

Апр. 1941 г. ЦДА"

В по-горният ми постинг имаше имаше дани за две области в Македония:

=Скопска област
Българи – 443 933
Сърби – 152 521
Албанци – 106 521
Евреи – 3791
Други – 25 206
=Битолска област

Българи – 80 %

Турци, цигани, гърци, куцовласи, албанци и малко сърби – 20 %“

Не пише нищо за област Ксанти?

В момента имаме две цифри 7122(според сайта на „Преподаване на Холокоста и подпомагане на новите поколения да се научат как да живеят заедно“) и 3791(които са живели с Скопска област).

До сега намерих следните неща уреждащи нещата за „Новите земи“ и депортирането на евреите.

=Спогодба Клодиус-Попов за присъединяването към България на територииите на Вардарска Македония и Беломорска Тракия

–Подписана от министър на външните работи Иван Попов и германския пратеник Карл Клодиус.

=Споразумение а депортиране на българските евреите в Полша?.

–подписано от Александър Белев(**комисар** по еврейските въпроси) от българска страна и Теодор Данекер от германска.

Накой може ли да ми каже длъжноста „комисар“, на кое мюсто като ранг е в администрацията на Царство България?

Кибик Блаже

- 12-07-2012|**Иван Рангелов**

Към Kiril Ivanov, който заявява:

„Какво щеше да стане ако...? е напълно легитимен въпрос в коментара на историческо събитие.“

Точно така, г-н Kiril Ivanov.

А сега се опитайте да си предскавите какво щеше да стане, ако ... евреите бяха приели християнството.

Все едно кога, все едно как – какво щеше да стане, ако евреите бяха приели християнството?

Щеше ли тогава да се стигне до такива преследвания на евреи, до такова изтребление на евреи?

Легитимно ли е да разсъждаваме така?

Легитимно е!

Защото не един, не два, не три, а над 30 етноса в Европа приеха християнството – по един или друг начин, в един или друг исторически момент – но го приеха!

- 12-07-2012|**Kiril Ivanov**

Не вярвам в миди хламиди и не съм привърженик на крайни холистични теории но ако някой е почувствал някакво необяснимо неразположение към 08:51:43 тази сутрин искрено му се извинявам.

- 12-07-2012|**blag009** – Златко дай коментар

Златко по твоите две точки и твоите сламки в нета се получи нещо интересно.

1. Македония – два центъра, Скопие и Битола

2. Беломорска Тракия-център Ксанти

Сред справката в адм. център Скопие СА живеели 3791 евреи. За адм. център Битоля 0 евреи.

Според справката на сайта на „Преподаване на Холокоста и подпомагане на новите поколения да се научат как да живеят заедно“ от Македония са депортирани 7122 евреи за Полша.

За адм. център Ксанти, в нета. няма данни какви етности са живяли.

Намерих и два документа които уреждат отношението м/у България и Германия:

=Спогодба Клодиус-Попов за присъединяването към България на територииите на Вардарска Македония и Беломорска Тракия

–Подписана от министър на външните работи Иван Попов и германския пратеник Карл Клодиус.

=Споразумение за депортиране на българските евреите в Полша?.

–подписано от Александър Белев(комисар по еврейските въпроси) от българска страна и Теодор Данекер от германска.

Доколкото успях да разбера, тия спогодби не са гласувани в Нар. Събрани.

Според мен, те са на ниво Директор сектор „еврейски въпроси“ със статут комисар към МВнР.

Ще ми е интересно какъв ще ти е коментара до тук.

Има драстично разминава на цифри и ниво от ранга на висш адм. **СЛУЖИТЕЛ**!

Кибик Блаже

- 12-07-2012|**Златко**

Ако те разбирам правилно (надявам се), ти смяташ, че в момента си открил неточности в цифрите, Благовесте. Единственото, което мога

да ти препоръчам, е да се обърнеш към компетентни хора. Пиши до Яд Вашем в Израел, примерно. Те със сигурност ще могат да ти дадат най-точната информация. Сигурно ще разбереш и сам ако ти кажа, че ми изглежда малко смешно желанието ти да се опровергаят цифрите с няколко претърсвания на нета, но това си е твоя работа. А може и да не съм те разбрал правилно, знам ли.

- 12-07-2012|**Иван Рангелов**

Златко, не става въпрос само за неточни ЦИФРИ.

Некоректността в случая е на по-високо, по-абстрактно ниво.

Това, което ти пише Блаже („тия спогодби не са гласувани в Нар. Събрание“.), си е самата истина и има по-друго значение (което е добре и Кирил Иванов да проумее – въпреки че за мен „Златко“ и „Kiril Ivanov“ са си едно и също лице – защото аз досега не съм видя Kiril Ivanov да покаже някакво СВОЕ лице).

Та за какво става въпрос?

Ето, по-горе Ясен Б. много се е впечатлил, че видиш ли, и датчаните били спасили своите евреи, като „лодкари возили в продължение на дни евреи до Швеция докато ги извозили всичките.“

Именно това е голямата разлика, която и Златко, и Ясен Б., и „Kiril Ivanov“ отказват да проумеят: че едно е тайничко, с полу-легални методи, на тъмно, да спасяващ с някакви лодки евреите (това са направили датчаните) – и съвсем друго е най-официално, с подписите на най-видните си политици, учени, писатели, юристи, църковници – да спасиш евреите (това сме направили ние, българите)!

Така че на Златко, който пише „Едно е да наследиш жертвите, друго е да наследиш извършителите“, всички ние спокойно можем да му кажем: Златко, ако ти смяташ себе си за наследник на извършителите, то ние пък смятаме себе си за наследници на СПАСИТЕЛИТЕ!

- 13-07-2012|**blag009** – Е, ква стана тя бе Златко

  Златко писа:

  Ако те разбирам правилно (надявам се), ти смяташ, че в момента си открил неточности в цифрите, Благовесте.

Казвам, че в „сайта на „Преподаване на Холокоста и подпомагане на новите поколения да се научат как да живеят заедно“ от Македония са

депортирани 7122 евреи за Полша“. Без да покажат от къде идват тези цифра!

Аз показвам моя източник, който лесно може да се провери.

> *Златко писа:*
> *Единственото, което мога да ти препоръчам, е да се обърнеш към компетентни хора. Пиши до Яд Вашем в Израел, примерно. Те със сигурност ще могат да ти дадат най-точната информация.*

Да пиша, но знаеш ли иврит писмено?

Каква е гаранцията, че освен горните цифри друго няма да получа. Четох из „нета“, че Франция(предполагам на Виши) е признала за 76 хил. депортирани евреи. Но в „градината на Яд Вашем в Израел“, ако не ме лъже памета има на 1900 посадени дръвчета в чест на Франция?! А, името на цар Борис и премахнато!

Как мислиш при тая асиметра да ми отговорат с ... твоя помощ?

> *Златко писа:*
> *Сигурно ще разбереш и сам ако ти кажа, че ми изглежда малко смешно желанието ти да се опровергаят цифрите с няколко претърсвания на нета, но това си е твоя работа. А може и да не съм те разбрал правилно, знам ли.*

Да разбирам ли, че статията „Усилия в търсене на истината“ 26 Юни 2012 Ед Гафни, те е пратена на хартиен или електронен носител носител, лично от г-н Ед Гафни?

Да разбирам ли че си на етан „Дявола чете евангелие“ и е безмислено да водя с теб по-нататъшна дискусия?

Кибик Блаже

- 13-07-2012**|Kiril Ivanov**

Добре, че се усетих на време иначе аха аха да взема да ти благодаря Ванка Р.

Златко е висока летва. А и не искам да съм на негово място. Бих се радвал ако имах и само част от потенциала който е необходим за справянето с това с което той се справя.

Усещам почти физиологично когато, Ванка Р., започнеш да се напъваш да мислиш.

Става едно такова задушно и тегаво като у мазе на панелка с леко прецакана канализация.

Така, че почини си малко и после пак.

- 13-07-2012|**Златко** – ге: Е, ква стана тя бе Златко
  blag009 писа:
  Да разбирам ли, че статията „Усилия в търсене на истината" 26 Юни 2012 Ед Гафни, те е пратена на хартиен или електронен носител носител, лично от г-н Ед Гафни?
  Да разбирам ли че си на етап „Дявола чете евангелие" и е безмислено да водя с теб по-нататъшна дискусия?
  Кибик Блаже

Разбирай ме както искаш, драги ми Благовесте, но, както вече споменах на по-раншно място, не изхождай автоматично от предпоставката, че само защото в главата ти идват много въпроси, това ги прави достойни за отговор. В частност, увереността ти, че след няколко търсения в мрежата си „опровергал" цифри, приети и от световната общественост, и от българското правителство (не знам дали ти е известно, че в парка до Народното събрание има паметна плоча със следния надпис):

> *Цитат:*
> *На 14 март 1943 г. протест на българската общественост, подкрепен от членове на Парламента, принуждава българското правителство да отложи депортирането на 8500 български евреи към фашистките лагери на смъртта. Този протест, както и обратът във военните действия, спасяват от смърт 49 000 български евреи. За съжаление, 11 363 евреи от Егейска Тракия и Вардарска Македония са изпратени в нацистките концентрационни лагери. Оцеляват само 12. Българският народ прекланя глава в памет на тези невинни жертви.*

... та, тази ти увереност говори много за това що за човек си ти – но малко за нещата, за които говорим тук по темата.

Спирам дотук, Благовесте, защото един човек се разпознава не само по онова, в което избере да вярва, но и по онова, в което избере да се съмнява. Самият аз съм уверен, че с достатъчно търсене из мрежата ще намериш множество сайтове, в които ще пише, че човекът е създаден чрез „интелигентен дизайн" или че земята е плоска. Твоя си работа, ако решиш, че за теб това са достатъчни основания да се съмняваш в дарвиновата или коперниканската теория, но, много те моля, не ме занимавай

непрестанно със себе си и не настоявай за повече внимание. Внимание се заслужава с интелигентност, а не с глупост, Благовесте.

П. П. Ако все пак толкова много ти се иска да прочетеш по-подробни и убедителни документи относно съдбата на българските евреи, то прегледай библиографията под **този текст**. Там има много

- 13-07-2012**|Иван Рангелов**

„Един човек се разпознава не само по онова, в което избере да вярва, но и по онова, в което избере да се съмнява“, пише Златко.

Колко мило. Златко сам показва, с всичките си коментари тук досега, че той е избрал да НЕ СЕ СЪМНЯВА в написаното от Ед Гафни, а просто да му ВЯРВА.

И това при все фактите, които му показахме тук, няколко души вече, още от самото начало.

Е, вероятно заради такива примери за „интелектуална“ упоритост във „вервaнето“ е

възникнал и ироничният израз „блажени са вярващите“...

- 13-07-2012**|blag009** – ге: ге: Е, ква стана тя бе Златко

  Златко писа:

  ... мрежата си „опровергал“ цифри, приети и от световната общественост, и от българското правителство (не знам дали ти е известно, че в парка до Народното събрание има паметна плоча със следния надпис):

  Цитат:

  На 14 март 1943 г. протест на българската общественост, подкрепен от членове на Парламента, принуждава българското правителство да отложи депортирането на 8500 български евреи към фашистките лагери на смъртта. Този протест, както и обратът във военните действия, спасяват от смърт 49 000 български евреи. За съжаление, 11 363 евреи от Егейска Тракия и Вардарска Македония са изпратени в нацистките концентрационни лагери. Оцеляват само 12. Българският народ прекланя глава в памет на тези невинни жертви.

Това не е отговор на моя въпрос, относно бройката. Спаред това което пишеш по-горе, интересно как тълкуваш комунистическите паметници с още по фраптиращи надписи?

Златко писа:

... та, тази ти увереност говори много за това що за човек си ти — но малко за нещата, за които говорим тук по темата.

И що за човек съм Златко? Да си говорил с мен лично, да ме познаваш и т. н.?

Уверявам те в едно, не дай боже по тоя начин да защитаваш евреите в някоя открита дискусия. Специално АЗЪ-БЛАЖЕ, шъ те разнища отвсякъде и в двата варианта за евреите „за и против“!

Златко писа:

Спирам дотук, Благовесте, защото един човек се разпознава не само по онова, в което избере да вярва, но и по онова, в което избере да се съмнява. Самият аз съм уверен, че с достатъчно търсене из мрежата ще намериш множество сайтове, в които ще пише, че човекът е създаден чрез „интелигентен дизайн“ или че земята е плоска. Твоя си работа, ако решиш, че за теб това са достатъчни основания да се съмняваш в дарвиновата или коперниканската теория, но, много те моля, не ме занимавай непрестанно със себе си и не настоявай за повече внимание. Внимание се заслужава с интелигентност, а не с глупост, Благовесте.

Бля-бля драги, нещо бегаш по-тъч линията!

Благодаря за мнението ти за мен, но ... живота ме е учил, умният никога не „кори“ по глупавият!:)

Златко писа:

*П. П. Ако все пак толкова много ти се иска да прочетеш по-подробни и убедителни документи относно съдбата на българските евреи, то прегледай библиографията под **този текст**. Там има много*

И отначало ли да водиме тоя спор, при който цифрите са НИЩО?

Кибик Блаже

ПП. Доколкото съм разбрал „холокоста“ е философско понятие в еврейската религия.

Трябва ли да приема нещо на „вера“, не подлатено с никаква статистика и т. н.

Ами то Ленин и клика, Моа и клика са избили общо близо 100 млн. души, хей така като дребно-буржоазни елементи, кво да кажеме за тях ... загиналите?

- 13-07-2012|**Иван Рангелов**

Има още един много показателен факт, който Златко не просто не знае, но и едва ли ще пожелае да узнае.

Но все пак аз ще цитирам тук този факт, защото е важен – и защото въпреки нежеланието на Златко, за останалите читатели ще е интересно да го узнаят.

Ако си спомняте, България известно време имаше за външен министър евреина Соломон Паси.

(Надявам се, че поне него Златко няма да обвини в „некомпетентност“ по тези въпроси.)

Та същият Соломон Паси на една конференция на ОССЕ (Организация за сигурност и сътрудничество в Европа) през юни 2003 г., посветена на антисемитизма, пред министрите на останалите страни-членки казва следното (речта му, на английски, я има в сайта на ОССЕ – http://www.osce.org/secretariat/37239)

„Аз съм убеден, че тази изискана публика ми осигурява благоприятната възможност да разкрия някои подробности около поведението на българската държава и българската нация към евреите. И аз мога веднага да кажа, че това поведение не беше инцидентно, то не беше някакво случайно съвпадение, а е в резултат на етническа и религиозна толерантност, култивирана сред българите в продължение на векове.“

> *И по-нататък Соломон Паси конкретизира какво точно има предвид:*
>
> *„Истинските чувства на България към евреите могат да се доловят убедително от следната информация, изпратена от посланика на Третия Райх в София. Адолф-Хайнц Бекерле признава, че всичките му опити да убеди българското правителство в необходимостта да депортира евреите са се провалили, и той съветва Берлин да се вземе предвид манталитета на българите и „липсата на идеологически сила“ у тях. „Българите“, пише той, „са израснали с*
> *арменци, гърци и цигани, и те нямат вродено предубеждение срещу евреите, каквото има у хората от Северна Европа“.“*

Както виждаме, и Соломон Паси, както и Бекерле преди него, правилно е преценил особеностите на българския народ.

Само за Златко това е особено трудно за разбиране, само той продължава да търси под вола теле, само той продължава да вини българите

за нещо, което съществува само в неговите представи, и което дори германските представители в България по онова време са били напълно наясно, че няма как да съществува.

- 13-07-2012|**blag009** – Яяя, ама Соломончо наистнина ли е казал...

Яяя, ама Соломончо наистнина ли е казал това? Една „плюс“ от мен след изряза „Майната му на православието“. Според Радевски, за православието съм още по-краен!!

Ванка, без предупреждение, колко евреи са били в кабинета на Царо?

Да не гуворя за тая на културата, която се иза.а, на инлегигетнтоста на евреите като етност!

Кибик Блаже

ПП. Гугле преводач, който е достатъчен за разбиране на речта на Соломончо:

–“България и на евреи

Keynote адрес: Соломон Паси

Министърът на външните работи на Република България

Г-н Председател,

Ваши превъзходителства,

На участниците,

Дами и господа,

Европейската общност – и определено, американската общност като добре се изявяват добре обоснован интерес в еврейската трагедия в

Европа по време на Втората световна война. Ние имаме един важен случай в момент, когато

Този интерес е фокусиран върху България. Тъй като моята страна е сред малкото

Европейски държави, които нямат причина да погледнем назад срамува от времето на

Холокоста, но – точно обратното – тя може да бъде горд от своето поведение.

Да го кажем по няколко думи, по време на Втората световна война България е единствената

Европейска държава, която спаси своите евреи, а поддържането им в родния си земя. Заслужава да се отбележи, че България е единствената европейска страна, която могат да се регистрират увеличение на еврейското си население в годините на Първата световна

War II.

Жалко е, че е налице липса на осъзнаване на тези факти. Това означава, че Европа все още се знае твърде малко за България, а оттам и за себе си.

Убеден съм, че тази изискана аудитория, представи награждаване повод за мен да разкрие някои подробности за провеждането на български

Държава и на българския народ към евреите. Мога да кажа веднага, четова поведение не е случайно, то не е случайно съвпадение на обстоятелства, но в резултат на етническа и религиозна толерантност, култивирана сред българите в продължение на векове. И тъй като тя е много по-важно помогне смисъл

добри морални качества, с които българската нация навлиза отново – обединена Европа.

а всички нас да погледнем в бъдещето, следващите ми думи ще ви помогне смисъл

добри морални качества, с които българската нация навлиза отново – обединена Европа.

и т. н.“

Абе като го чета на първа виста, бая критики има, но ЯДВА СЕ. Все пак е първи дипломат и „Вълкът сит и агнето цяло“!

- 13-07-2012|**Златко Ангелов**

Докато този сайт продължава да дава гласност на двама отявлени антисемити в името на т. нар. свобода на словото, лично аз се оттеглям. Не искам името ми да бъде свързано с изказвания и действия, при това на неграмотен и противен български език, които подкопават основната цел на изданието – да бъде платформа за сериозна дискусия на въпроси, свързани с българската история и култура. Призовавам и останалите хора, които четат и наблюдават ставащото да бойкотират национализма и антисемитизма в лицето на въпросните лица. Това не е детска градина. Става дзума за сериозни неща.

- 13-07-2012|**Златко**

Добре, този път ще оставя решението на мнозинството. Казвайте тогава, мъже и жени, какво да правим? Да махаме ли двата вечно дразнещи гласа, или да ги търпим? Само че кратко, ако обичате.

- 13-07-2012**|blag009**

Щом Златко А, смята че съм антисемити ...

АЗЪ-БЛАЖЕ се отеглам от писането си тук.

Кибик Блаже

- 14-07-2012**|blag009** – Само един въпрэс към Златко А?

Ти Златко А, колко вида антисемитизъм познаваш?

Не може като комунистите, като не можеш да отговориш да казваш „Ти си дребно буржоазен елемент и в затвора?

Покажи поне един пасаж, който е антисемитски. Ако е за оная „кака“ министърката при Царо, тя самата е казвала, че е работила три месеца в Израел във фризьорски салон и си е върнала в България и знаеш гафовете. Ако е въпроса колко евреи са в правителството на Царо, какво е антисеминското? Или според теб е обидно да си евреин и министър в правителството на България?

За това Злагко А, се самоостранявам времено от „Либерален Праеглед“ на г-н Енев.

Не искам да поставям стопанина в „небрано лозе“, след ТВОЯ комсомолски призив ... антисемитите вън?

–Глас в залата:

– Ама нищо не казал против евреите?

–Щом говори за евреи ... е антисемит!

Писнало ми е с псевдо комунисти и новоизлюпени евреи да водя спор!

За сега чао, ШЪ хвърлам по един поглед.

Кибик Блаже

ПП. Има 4 (четири) вида антисемитизъм. Разрови гуглето и ще разбереш ЗАЩО!

- 14-07-2012**|Radka Falk**

Ako triabva da ostanem verni na duha na demokratizma, dvamata uchastnici e redno da ostanat.

Kolkoto po-silno laiat kuchetata, tolkova po-dalech shte otide „kervanat“ na diskusiata.

- 14-07-2012|**Майя** – Аз съм „за“

Ако моят глас се брои, предлагам да останат. Специално за Рангелов мисля, че казва и ценни неща. Тук наистина сгази лука, затова и му се озъбих. Но поначало мен ме дразни и тревожи не този антисемитизъм, а другият, интелектуалският – на Тони Джуд, Шломо Занд, Гюнтер Грас и онзи, дето винаги бил на страната на яйцето (подбирам примери от „Прегледа“, защото са познати на аудиторията, не че намеквам, че тук бъка от антисемитски творби).

- 15-07-2012|**Иван Рангелов**

Нека да кажа и аз нещо по „процедурното“ предложение на Златко Ангелов.

Първо, в най-общ, чисто либерален смисъл, то е абсурдно.

В либерализма има една такава максима: „Живей и остави другите да живеят.“

Пренесена в полето на литературата (или, ако щете, на територията на коментарите в Интернет), същата максима би трябвало да звучи така: „Пиши и остави другите да пишат“.

Би трябвало това да е нещо просто, ясно и самоочевидно.

За един човек тук – Златко Ангелов – обаче явно НЕ Е. Той има някакви други амбиции, по-високи, изглежда – той самият иска не просто той сам да може да си каже мнението – той иска ДРУГИЯТ човек отсреща да НЕ МОЖЕ да си каже мнението...

Второ, във възможно най-широк общочовешки смисъл, предложението на Златко Ангелов отново е абсурдно.

Понятието „антисемитизъм“ е от тези понятия, които винаги се употребяват от определени хора с определена цел. (Обикновен човек никога не би употребил термин от типа на „антисемитизъм“. Това е изкуствена конструкция, създадена с определена цел.)

Това е едно от онези изкуствено и официозно наложени понятия, единственият „резултат“ от съществуването на които е да се пречи на дискусиите и изобщо на общуването между хората да текат свободно, спокойно, непредубедено, равноправно, градивно.

- 15-07-2012|**blag009** – Ванка остави чувека, той въвежда ...

Ванка остави чувека, той въвежда ПЕТО понятие на антисемитизма ...**Български антисемитизъм** ... со кратце ...

Направи и невъзможното до спасиш и евреите в съседните страни(не забравай, че български кораби тръгват от Констанца-Ромъния) и ШЪ бъдеш оплют и обруган ... което дори и обикновеният евреин не би допуснал, освен псевдо евреи и комунисти!

Кибик Блаже

ПП. Видове антисемитизъм

1. Еврейски
2. Арабски
3. Османски(турски)
4. Останалият свят-Европа, Азия и т. н.
5. Български-след напъните на ...другарите ...

• 16-07-2012|**blag009** – Стопанино, пусни връзките

http://www. archives. government. bg/14-%D0%A1%D0%BF% D0%B8%D1%81%D1%8A%D0%BA_%D0%BD%D0%B0_%D1%84%D0%BE% D0%BD%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B5#tr_51334

dot фонд 664К Битолска еврейска община
1925–1943 | 1 опис | 25 а. е.
dot фонд 665К Еврейска община – Ксанти
1942–1944 | 1 опис | 6 а. е.
dot фонд 666К Пиротска еврейска община
1942–1943 | 1 опис | 9 а. е.
dot фонд 667К Еврейска община – Щип
1918–1943 | 1 опис | 24 а. е.
dot фонд 668К Драмска еврейска община
1942–1943 | 1 опис | 15 а. е.

Стопанино, пусни връзките си и извади от ДА“Архив“ горните справки.

От „гуглето“ извадих и тарифите.

ТАРИФА ЗА ТАКСИТЕ, КОИТО СЕ СЪБИРАТ
ОТ ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ „АРХИВИ“,
СЪГЛАСНО ЧЛ. 28, АЛ. 2, Т. 1 ОТ ЗАКОНА ЗА НАЦИОНАЛНИЯ АРХИВЕН ФОНД
В сила от 19.10.2007 г.
Приета с ПМС № 246 от 10.10.2007 г.
Обн. ДВ. бр.84 от 19 Октомври 2007г.

№ Наименование на услугите и документите, за които се събира държавна такса Размер на таксата (лв.)

1. Приемане на заявления по образец 5.00 лв.

2. Заверка на архивен документ:

а) за първа страница 2.50 лв.

б) за всяка следваща страница 1.50 лв.

3. Издаване на удостоверения: 10.00 лв.

Забележка. Пощенските разходи са за сметка на заявителя.

Доколкото сметнах а. е са 79 бр.

5 х 2.5 = 12.50 лв.

74х 1.5 = 111 лв.

общо 123.50 лв.

Като се сложи някой лев за не предвидени разходи стават към 150 лв. Сума непосилна за мен. Пенсионер съм издържам студенка и т. н.

Кибик Блаже

ПП. С по-горната молба се обърнах към Даниела Горчева за съдействие. В л. б. си казах моите забележки относно, някои некоректности по темата „За Солунските евреи“ във в-к „Дневник“.

- 16-07-2012|**Самолет 005** – re:

  Иван Рангелов писа:

  Соломон Паси на конференция на ОССЕ (Организация за сигурност и сътрудничество в Европа) през юни 2003 г.:

  Аз съм убеден, че тази изискана публика ми осигурява благоприятната възможност да разкрия някои подробности около поведението на българската държава и българската нация към евреите. И аз мога веднага да кажа, че това поведение не беше инцидентно, то не беше някакво случайно съвпадение, а е в резултат на етническа и религиозна толерантност, култивирана сред българите в продължение на векове.

  ===

  Истинските чувства на България към евреите могат да се доловят убедително от следната информация, изпратена от посланика на Третия Райх в София. Адолф-Хайнц Бекерле признава, че всичките му опити да убеди българското правителство в необходимостта да депортира евреите са се провалили, и той съветва Берлин да се вземе предвид манталитета на българи-

те и липсата на идеологическа сила у тях. Българите са израснали с арменци, гърци и цигани, и те нямат вродено предубеждение срещу евреите, каквото има у хората от Северна Европа.

Под това изказване се подписвам с две ръце и с две копитца. В Отоманската империя, в която българите сме живяли близо 500 години, етносите са изпълнявали определени социални функции. Имало е около 60 местни етноса – араби, кюрди, арменци, гърци и понтийци, албанци и арнаути, българи и помаци, сърби и бошняци и черногорци (тоест в самият народ е имало и разделение по религиозен признак) и още куп други като цигани, цинцари, власи, черкези, татари... Тези народи са изпълнявали строго определени социални функции. Евреите също са имали своята социална функция, с която (например като лекари или лихвари) са влизали в близък контакт и са обслужвали всички останали народи-класи в Османската империя, в която понятието османлия не е съществували, нито понятието отоманец. Дори понятието турчин е било много слабо. Да не забравяме, че именно поради социалната си роля българи са живеели в Мала Азия векове наред. Има малоазийски българи. Но думата ни е за евреите. Във всеки от големите градове на Османската империя е имало по няколко махали, които освен етнически са били и „бизнес“ махали в зависимост от социалните задължения на етноса. Евреите НЕ СА живеели в гета, а в най-луксозните за времето си махали, т. нар. downtown. Най-красивата част на Одрин, Солун, София е била еврейската махала. Имало е еврейска махала дори в Котел. Да не говорим за Видин (с една от най-големите синагоги), Дупница – с едно от големите еврейски гробища. Градове, за които не сме и подозирали, че ще са с еврейска популация. Отоманската империя се разпада през 1908 г. когато младотурски офицери (всичките от тях обучени в Германия) внасят от Германия национализма. И вместо за отоманци (а такъв народ всички знаем че няма) се заговаря за турци (почти нова дума за тогавашния мир). Тогава младотурците казват, че империята е турска, с което казват, че ние сме турци, а вие сте останалите. И избухват арабските въстания и критско-гръцките размирици... Всички народи на Балканите, благодарение на новия феномен „етническо прочистване“ се запътват, бият, колят за „свои“ земи, а онези чиято религия ги доближава до турците се запътват за Турция, включително и някои помаци. Евреите нямат нито земи, нито мюсюлманска религия... Антисемитизмът на Балканите е привнесена „модерна“ концепция. С това напълно съм съгласен със Соломон Паси. Днешният антисемитизъм

е подражателство. Но за това има много виновни, включително и някои евреи или просемити, за които надълго и нашироко ни се обяснява, че всъщност са птеродактили...

- 16-07-2012|**Иван Рангелов**

Горното изказване на „Самолет 005“ е един от най-добрите образци на съвременно наукообразно клиширано говорене. И много добре показва до какви заблуди може да се спусне „мисълта“ на интелектуалеца, когато се е отплеснал по модното.

Това е един особен вид съвременен „магически хипер-марксизъм“, много популярен сред всякакви откъснати от реалността среди – и у нас, и по света.

Да оставим настрана, че в рамките на цялата тази тъй перверзна схема човекът – и народът – са поставени в ролята на безропотен изпълнител на някаква отредена му свише „социална функция“...

Това е всъщност само най-малкият проблем на цялата тази схема.

Много по-важно е друго: тази схема по някакъв магически начин изхожда от предположението, че някак си Османската империя е нещо универсално и изначално – преди нея, а и след нея, не съществува нищо, всичко се върти само около начина на функциониране на османската империя ...

Разбира се, реалността е точно обратната: народите са си съществували както ПРЕДИ, така и ПО ВРЕМЕ НА, така и СЛЕД Османската империя – тази последната реално е просто един епизод в историята на някои народи...

И, разбира се, не е вярно, че османската империя се разпада през 1908 г. – всъщност, процесите на разпад са от доста години преди това, и причините не са, че дошли някакви офицери, и „несли от Германия национализма“ – причините за разпада на османската империя, ако трябва да ги обясним на разбираемия за „Самолет 005“ марксически жаргон, са в недостатъчната производителност на тази структура – и особено на управляващата ѝ върхушка. За известно време военните успехи на турците през 14-17 век са успявали до известна степен да компенсират недостатъчната производителност на империята – но след това, бавно, но неизбежно, империята е затъвала в дългове (и в други финансови и само финансов зависимости) – докато накрая идва и логичната ѝ гибел. (Т. нар. „младотурци“ просто успяват да спасят от империята това, което все пак

може да се спаси – и успяват на основата на национализма, естествено – ако не бяха те, днес нямаше дори и да съществува държава „Турция“...)

- 16-07-2012|**blag009** – re: re:

  Самолет 005 писа:

  ...

  Да не забравяме, че именно поради социалната си роля българи са живеели в Мала Азия векове наред. Има малоазийски българи...

Г-н Рангелов наистина от наукообразните думи в стил „Миньор е моя татко, миньор ще съм и аз...“. Само горният пасаж е интересен, който засяга българите участвали на страната на Караманите през 15 в. Но кви са тия дивотии за „социална роля“, има данни че още през античноста, Вундови българи са живеели около езерото Ван и т. н.

Чакам от стопанина да каже кво може да направи по въпроса с арх. ед. относно еврейските общини в Македония и Беломорска Тракия.

От г-жа Горчева нямам отговор.

Кибик Блаже

- 17-07-2012|**Самолет 005** – re:

  Иван Рангелов писа:

  ===

  Да оставим настрана, че в рамките на цялата тази тъй перверзна схема човекът – и народът – са поставени в ролята на безропотен изпълнител на някаква отредена му свише „социална функция“... Това е всъщност само най-малкият проблем на цялата тази схема.

  Много по-важно е друго: тази схема по някакъв магически начин изхожда от предположението, че някак си Османската империя е нещо универсално и изначално – преди нея, а и след нея, не съществува нищо ...

Това за човекът и народът беше голям хит!:)))

А, което казах по-горе, е в резултат на „прожектирания“ в момента по БНТ1 филм „Чудният свят на Албер Кан“. Аз само преразказах някои идеи във филма, защото си говорим за филми, господа! Страхотни неща има в този филм – снимки от 1913. Разпадането на „бел епок“; сгромолясването и’ в кървищата на Първата световна война; отражението на всичко това

и върху Османската империя и Македония; точно това структуриране, което преразказах; социалната роля на етносите; просъществувалият с векове мултиетнически модел на Османската империя; за разлика от САЩ в Османската империя народите не са имигранти и те не стават „американци“ още на второто поколение; българите са си българи в продължение на векове, както отбеляза дори и Иван; живее се в кохезия (м-м-м! как обичам претенциозните думи) и в кланета, разбира се, даже има и народи специалисти по кланетата, но това все едно не съм го казал, щот› звучи кофти...

Иване, ако успееш да изчегърташ само за 3 секунди националистическата патина от кората на мозъка си, можеш ли да ми кажеш циганите в България в момента повече народностна група ли са или социална прослойка? Не ми отговаряй – това не е по силите ти! Задавам въпроса, защото ползвам теб, за да накарам другите да размислят! Съжалявам, но понякога така се прави. Не можем винаги да сме коректни...:)))

За социалната роля на етносите може да се мисли и в контекста на еничарите и в контекста на липсата на аристокрация в султаната...говоря за липсата на отличена с потомството си потомствена аристокрация при една много, ама много отчетлива султанска династия... Вижте разликата с Русия например. В кръвта на последния руски царевич – Алексис, освен ген за хемофилия (поради кръвосмешенията на ошапърлявения му пра-бабишкерняк кралица Виктория) се е пляцикала едва една двеста петдесет и шеста част руска кръв. Руската аристокрация, макар и с подобна характеристика, е толкова видима в империята, а след разпадането и› руската аристокрация е забележително руска и различимо руска – в Париж и къде ли не. При турския султанат със сигурност турската кръв във вените на последния султан е също толкова нищожна, но да сте чули за турска аристокрация в смисъла на руската. А са две велики империи, съществували векове...

Чакам тълкуванията на моите думи от Иван с нетърпение, защото в жегите ми е необходимо забавление... но няма да пропусна пъпеша си и този обяд!:)))

- 17-07-2012|**blag009** – Самалът, на това се казва ...

Самалът, на това се казва тичане(при теб летене) по тъч линията?
Филм а, Орфей негър а ...
Аре една сламка от мен за руската аристокрация.

Такава каквато я е имало ... 80 % от фамилиите са от Казан! Глас в залата ... и другаря Ленин е от Казан.

Но на въпроса, в архивите на България има данни за Битолска, Ксанти, Пиротска, Щип и Драмска общини за евреи.

Има дани само за Щип??? За Битолска няма дани, но в архивите пише за Битолска еврейска община.

Нищо не казваш за Вундовите българи?:-)))

Ще разрова архивете на „мееепууул$ и Шъ ти покажа една МОЯ статийка за произход на „Българите и техните дребни чиновници ...“:-(((?

Кибик Блаже

- 17-07-2012|**Самолет 005** – ге: Самальот, на това се казва ...

  blag009 писа:

  Самальот, на това се казва тичане(при теб летене) по тъч линията?

  ...

  Нищо не казваш за Вундовите българи?:-)))

  Кибик Блаже

Аз си летя по дадена линия и тя е разпознаваема. За едни може и да е „тъч линия“ това мен не ме интересува...:) каквато искаш, такава я определяй... тук са ме определяли за скудоумец, за консерватор и за какво ли не. Това минава покрай мен. Аз се закачам само за съществено за моята линия. В случая линията е следната. В темата се говори за филм, който представя (според про-елементите) една истина, която според анти-елементите една пропаганда, измислена всички знаем защо, ама според правилата на политически коректното говорене не искаме да кажем защо... Политически коректното говорене е нож с две остриета. За тези, които са по-ядовити в приказките си, може и да е нож с 15 остриета. Но за онези, които го налагат, си е нож с две остриета, защото те губят реалност, създавайки замъци от пясък. Основният аргумент против филма, който се оказа, че само Златковците са гледали, а те са за филма... та основният аргумент против филма е, че не може да се натътрузва вина на нищо не подозиращ народ и при това да я натътрузваш грубо, нелюбезно, с апломб на единствено знаещ истината и правотата. По повод на породилите се задължително от една такава тема разговори за антисемитизма, аз казах, че ако в България има и е имало антисемитизъм, той е просто привнесен. Това е подражателски антисемитизъм на част от населението. Останало-

то население не е с антисемитска нагласа, защото аз, като част от това население, съм видял само добро от евреите, с които дружа и не разбирам защо трябва да ги мразя. Аз не дружа нито с Ротшилдови, нито с Рокфелерови, нито с Бжежинскови или Кисиндърови (каква изненада! вероятно очаквахте точно обратното). Аз дружа с еврейските Сульо и Пульо и с тях сме си много близки. Казах дори, че и аз като Соломон Паси, с който бяхме съученици в един курс по шведски, смятам, че дружбата между народите на територията на бившата Османска империя и след това каква ли не сателитна територия, включително и Съветска параферналия, та съжителството се корени в многовековен успешен модел на сцепление. Тази кохезия е напълно функционална от гледна точка на историческия императив, който напоследък не се отчита от историческия наратив. Не съм искал да обиждам никого, а само да подскажа, че насъскването на народите е в резултат на синдром на придобит умствен дефицит, към който спадат мащабни групи от населението с предимно натежали от тестостерон дърданели. Натежали дърданели могат да имат като антисемити, така и просемити; както хомофоби, така и gay-friendly, както професори, така и интернетски всезнайковци. Основното е какво постигаме с произвеждането на такива филми. Просвещение – според някои. Моят контрааргумент на просвещението беше, че „акълът не е уй, та да ни го начукат". Това беше окачествено като бъзливост, а също и като марксизъм...а според теб и като летене по тъч линията... Съгласен съм с всички. Аз съм една миролюбива швестерка и нищо повече...:)))

За Вундовите българи не казвам нищо, защото чувам за пръв път. Ако искаш разкажи. Но те са извън тъч линията, защото исках да кажа, че с наличието на малоазийски българи в Османската империя се доказва моето твърдение за социалните функции на дадени народи, някои от които са имали функцията да изхранват мегаполис като Истанбул.

- 17-07-2012|**Златко**

  Цитат:
  Основният аргумент против филма, който се оказа, че само Златковците са гледали, а те са за филма... та основният аргумент против филма е, че не може да се натътрузва вина на нищо не подозиращ народ и при това да я натътрузваш грубо, нелюбезно, с апломб на единствено знаещ истината и правотата.

Каква вина, какви пет лева, Самолетски? И защо всяко споменава на темата за унищожаването на македонските и южнотракийски евреи моментално те кара да се чувстваш виновен? Във филма (и моите коментари под текста тук) става дума за БАЛАНСИРАНО представяне на историята. Има спасение, има и унищожение. И досега се е говорело винаги и само за едното от тия неща. И ето днес, само при споменаването на другото, ти и всички останали, които не могат да живеят с нещо друго освен едноизмерното представяне на собствената си история, настръхват и започват да сипят огън и жупел – на различни нива на интелигентност и компетентност, както всички можем да видим. Какво ни показва това, Самолетски – че историята ни е крива, или че самите ние не можем да живеем с нищо друго освен онова, което ни се привижда като сигурно и незаплашително?

(Между другото, толкова ми писна от преливане от пусто в празно под тая тема, че, с извинение или без, ще прекъсна възможността за коментиране под нея. Рано или късно някой трябва да се сети, че не можем да се валяме като прасета все в една и съща кал...)

Холокостът и България
Автор: Любомир Марков

В България е създадена една героично-трогателна картина за спасяването на българските евреи, като тя се представя едва ли не като страна герой. Разбираем е стремежът да се изличи фактът, че България бе съюзник на Хитлер през Втората световна война. Но раздялата с това мръсно петно от миналото трябва да става с признаване на истината и заклеймяване на престъпленията, с поднасяне на извинения към жертвите и техните потомци, а не с опити да се героизира този позорен период от българската история.

Така и до днес България не се е извинила на нито един от своите съседи за извършените престъпления и насилия на тяхна територия – нито за геноцида по време на Драмското въстание, нито за терора в Поморавието, нито за безчинствата в Македония. Напротив: продължава да се гледа на окупацията на чужди територии като на освобождение и наглостта отива дори дотам да се протестира защо в Р Македония употребявали термина „окупация“ за окупацията. Въпреки че той не само не е обиден, но е исторически и правно точен. Българското общество още се опитва да гледа на окупацията като на освобождаване, на съюза с Хитлер и Мусолини като на разумен ход, на отношението към евреите като към спасяване, а пред престъпленията да си затваря непоколебимо очите.

Опитът да се освободи България от вината за съучастие в Холокоста и да се превърне в рекламна марка обстоятелството, че 50 000 евреи не са били изпратени в германските лагери на смъртта, е една от характеристиките на прехода и част от аргументацията, препоръчваща България за член на Европейския съюз.

Тя е широко използвана и за рекламиране на България в САЩ. Така например като част от Дните на Холокоста в 10-та годишна Федерална празнична програма в Театър Линкълн на 1 май 2003 г., българската посланичка Поптодорова държи реч, представяща официалната българска позиция. На същото събитие говори и професор Израел Борухова – една

от оцелелите жертви на Холокоста от т. нар. Стара България (т. е. истинската територия на българската държава за разлика от окупираните от нея територии през 1941 г., наречени тогава Нова България или Нови земи). Тя коментирала изказването на българския посланик като далеч от акуратно:

> *„Във връзка с нейното повтаряно и фалшиво твърдение, че еврейското население в България се е увеличило, представяйки новокомпонираните дълги истории, как благородният български народ е носел жълтата Давидова звезда в знак на солидарност с нас! Госпожа Поптодорова е родена през 1951 г. Аз съм родена през 1929 г. и бях там, носейки жълтата Давидова звезда и никога не видях, чух или прочетох каквито и да било доказателства за благородни българи, нито дори нашите най-близки приятели, които да я носят! Аз призовавам всеки един да опита да намери съответни исторически доказателства, че това е било истина. Обаче тя демонстрира позицията на българското правителство, което никога не се извини за геноцида — унищожаването на нашите животи и ограбването на нашето имущество като съюзник на Хитлер, за да представя себе си в положителна светлина в очите на американците."*

Поптодорова е превърнала този мит в лайтмотив на своята пропаганда, целяща да представи България в максимално положителна светлина. В периода 2001-2004 г. тя не пропуска случай да говори, пише или просто да подсеща за това, че българският парламент, цар, църква и народ са спасили евреите, че това е най-големият случай на спасени евреи по време на Холокоста, че България е единствената европейска страна, завършила войната с увеличено еврейско население, и да дава тези неща като пример за „традиционна толерантност" и „хуманизъм" на българския народ, „продължаващи и днес".

Правени са множество опити тази пропаганда да се прокара и в Конгреса на САЩ.

Например на 4 март 2003 г. е проведена „комеморация за 60-годишнината от спасяването на 50 000 български евреи от Холокоста и поздравяване на българския народ за запазване и продължаване на тяхната традиция на етническа и религиозна толерантност".

Във връзка с това събитие и с приетата на него резолюция професор Израел Борухова написва страстно писмо до конгресмена Том Лантос, в което казва:

> *„Тази резолюция специално посочва и слави цар Борис III, главата на фашисткото българско правителство, антисемит и твърд съюзник на Хитлер, като спасител на българските евреи ... През декември 1941 г. България начело с Борис III обявява война на Съединените американски щати. Той на 22 февруари 1943 г. подписва съгласие да изпрати в газовите камери на Треблинка 11 343 от нашите събратя от Тракия, Македония и Пирот, земи, съставляващи интегрална част от България ... Претенцията, че „стара" България е спасила всичките нейни 48 000 евреи и че числото на еврейското население в страната се е увеличило, както е посочено в резолюцията, не може да бъде по-далеч от истината! Това е смъртна обида за потомците на жертвите и същевременно крещящо отричане на Холокоста! Съгласно официална дипломатическа кореспонденция между българското и германското правителство 170 евреи български граждани (от стара България), живеещи във Франция, бяха изоставени и изпратени в Аушвиц! ... Наистина е трудно да се повярва, че 418 представители в Конгреса са гласували в подкрепа на резолюция H.2 CON. RES.77, напълно игнорирайки посочените исторически факти."*

Въпреки това подобна резолюция е приета и на 9 септември 2008 г., макар и в по-мека форма, посочваща не България като цяло, а отделни личности като заслужили за спасяването на 50 000 евреи.

Българската държава успява да прокара подобни изказвания или резолюции и в отделни институции на ООН (2007), в официални свои декларации, изказвания на правителствени представители на официални събития или пред медии, както и в брошури, даващи официални информации за България. Във всички тези случаи се обръща внимание на оцеляването на евреите в България, но се премълчава на каква цена е сторено това, както и съдбата на евреите от „новите земи".

Стремеж да се наложи официално и международно този мит е проявен и в Израел. През 90-те години са правени опити да се официализира този мит чрез, така да се каже, официално признаване в Израел на ролята на цар Борис като спасител на евреите. Но ожесточената съпротива

на оцелелите от неговото „спасяване“ и техните потомци довежда до отказа на Израел да кръсти парк на негово име през 1996 г. (като последица от силните протести той е наречен просто Българска гора). През 1999 г. опит да се постави паметник на цар Борис и жена му предизвиква силни протести в Израел. Извършено е разследване и в резултат паметникът е премахнат.

Твърде наглата претенция за спасяване на евреите предизвиква протеста и възмущението на оцелелите евреи от Македония.

Роденият в България писател Шломо Албохер през 2010 г. написва книга „Евреите от Монастир Македония: Животът и времето на депортация на еврейската общност в Битола“. Той заявява следното:

> *„Българите започват да отричат Холокоста, за който те самите са отговорни. Те поднасят оправдания като това, че евреите принадлежали на германците и те (българите — б. м.) не са могли да попречат на депортацията. Но добре известно е, че германската армия и тези области бяха под цялостен български контрол и не бяха анексирани от германските завоеватели. Тези области бяха част от „Обединена България“ през 1943 г. във времето на Холокоста. В създаването и разпространяването на фалшивия мит, че България е спасила нейното еврейско население, докато в действителност 20 % бяха изпратени в лагерите на смъртта, България бе подпомогната от евреи, включително тези от България, които знаят истината и по този начин подпомагат отрицателите на Българския холокост.*

Като реакция на разпространението на този мит е създаден Международен комитет за истината за Българския холокост – International committee for Bulgarian holocaust-era truth. На 1 март 2011 г. в Ню Йорк е проведена конференция на тази тема, написан е доклад, който е публикуван заедно със снимки от тези трагични събития.

Всичко това може да бъде открито на английски на следния интернет адрес:**http://www.alfassa.com/bulgaria.html**

Този материал е базиран на публикуваното от International committee for Bulgarian holocaust-era truth, текстове от българската страница на уикипедия (използвана за съпоставка) и други материали.

На 1 март 1941 г. българският премиер Богдан Филов сключва договор с Рибентроп, превръщайки България в съюзник на Хитлер. Можела

ли е България да се противопостави? Имала ли е избор? Разбира се, че е имала – имала е избора да застане против злото или да застане на негова страна. Избрала е второто. И днес напразни са опитите това да се оправдае. И не е вярно, че Борис бил постъпил така, за да защити държавата и нейните граждани от ужасите на войната.

Добре известно е, че България влезе на страната на фашизма във войната, изкушена от обещанията за завладяване на Македония. Така отново „първородният грях“ на българския национализъм стана причина за падението и унижението на държавата, правейки я съучастник в безбройните престъпления на фашизма. И други страни бяха изкушавани, но техните народи намериха в себе си сила да се противопоставят дори в безнадеждна борба. Например Хитлер обещава на Югославия да ѝ даде Солун и дори кралят ѝ се съгласява, но се намират хора, които да го свалят и да откажат съюза със злото на хитлеризма.

След подписването на съюза българската територия и бази бяха използвани за нахлуването на германските войски в Югославия и Гърция. По пътя новите български съюзници съсипваха имотите и препитанието на евреите в Солун, Скопие и Битола.

Фашизмът, обратно на днешните твърдения, е имал многобройни симпатизанти в България. Наскоро след сключването на съюза в София се случва една местна „Кристална нощ“, при която членове на българската фашистка организация на Легионерите атакуват еврейските институции, чупейки прозорците, рисувайки пречупени кръстове и пишейки обидни текстове по стените на еврейските домове.

Но началото на тази политика е доста преди подписания договор. България още преди това крачи уверено и доброволно по пътя на фашизма и не чака Германия да я принуждава за каквото и да е. Още през лятото на 1940 г. българският вътрешен министър Петър Габровски изпраща Александър Белев в Германия да изучава „еврейския проблем“. Именно този Белев малко по-късно помага при написването на проекта на Закона за защита на нацията, за да се „защити“ България от евреите, и става български комисар по еврейските въпроси.

През януари 1941 г. „Законът за защита на нацията“ е внесен в Народното събрание и гласуван. С него между другите дивашки изстъпления се отнема правото на евреите да членуват в политически партии, да бъдат избирани на каквито и да е позиции в държавата, да заемат такива в спорта, академията и т. н.; на евреите им е забранено да работят

в администрацията или да служат в армията. Нямат право да започват нов бизнес, а са длъжни да работят в трудови лагери. От друга страна, трябва да продават своите имоти на неевреите, и то на 50 % от пазарната цена през 1932 г. (или иначе казано за жълти стотинки). Еврейските деца не могат да бъдат приемани в учебните заведения. Евреите нямат право да притежават радио или телефон у дома, а хранителните дажби за евреите ще бъдат част от дажбите за българите.

Всички еврейски съюзи и организации се забраняват. Евреите над десет годишна възраст са длъжни да закупят от държавата и да носят жълта еврейска Давидова звезда на своите дрехи. Съгласно различните постулати на антиеврейското законодателство са забранени браковете между евреи и българи, както и упражняването на определени професии и притежаването на дялове в компании и акционерски дружества.

На евреите е наложен полицейски час. Евреите могат да купуват хляб само от определени фурни, а са определени и улици, забранени за тях. Мъжете от 18 до 55-годишна възраст са длъжни по 6-7 месеца в годината да работят в трудови лагери.

През 1941 г. българските власти заставят всички живеещи в градовете евреи да се регистрират, а на техните магазини и домове се поставя надпис „еврейски магазин“ и „еврейски дом“. Голяма част от имуществото им е насилствено национализирано срещу държавни облигации. Движимата и недвижимата им собственост са масово разпродавани, като средствата се внасят в техни сметки в Българската народна банка, от които те могат да теглят само с разрешението на властите. По-късно и това им право е отнето, а държавата започва да използва средствата от сметките, без да иска съгласието на формалните собственици. Корупцията и кражбите при това вземат масови размери.

През 1941 г. е наложен еднократен данък върху собствеността на евреите в размер от 20% (а при имущество над 3 милиона – 25 %). Събраната така сума достига 1.4 милиарда тогавашни лева, равни на една пета от преките данъци, събирани от държавата по това време. Този данък, както и кратките срокове за неговото изплащане довеждат до фалит и затваряне на множество еврейски предприятия.

Лятото на 1941 г. българският външен министър Иван Попов подготвя списък с имената на българските евреи, живеещи и учещи в Германия и окупираните от нея територии и го предава на нацистите. Официалната спогодба между България и Германия, с която България

се отказва от своите граждани и ги предава на нацистите, довежда до тяхното изтребване. Мнозина български студенти-евреи в Париж са избити от нацистите на база на официалния български донос. Най-малко за 140 български евреи е известно, че са били депортирани од Франция в Полша и оттам към... вечността.

През януари 1942 г. германските представители на конференцията във Ванзее заявяват, че са готови да депортитат 48 000 евреи от България и че българското правителство е дало своето съгласие за това. Предвижда се, че до лятото на същата година България официално ще приеме пълната депортация на всички евреи в своите граници и ще бъде готова да конфискува цялото им имущество. С тази цел през май 1942 г. евреите в България са заставени да декларират цялото си имущество пред Българската национална банка.

На 3 май 1942 г. *Ню Йорк Таймс* съобщава, че 3 300 евреи, на възраст между 20 и 46 години, ще бъдат поставени на разположение на Министерството за обществените сгради, пътищата и благоустройството за поправки на железопътни линии. Два дни по-късно същият вестник съобщава, че от 40 000 работници, мобилизирани за строене на железопътни линии за свързване на България с нейните нови територии, близо 10 000 са евреи. До юни 1942 г. почти всички еврейски мъже ще бъдат принудително изпратени в мизерни лагери да работят за „славата на България“. Доскоро уважавани в обществото хора, с домове и семейства, сега са принудени да работят като роби за българската държава. Високообразовани и несвикнали на подобен интензивен физически труд хора ще трябва да издържат на усилна, съсипваща работа, без заплащане, без свобода и неща от първа необходимост. Често са бити и оставяни да работят навън в студа. Те търпят тези побоища, живеейки в унизителни условия и в атмосфера на пълно отчаяние.

Принуждавани да се трудят в тази мизерна обстановка, те постоянно и силно ще се тревожат и притесняват за своите съпруги, деца и за възрастните си родители. Условията, в които са поставени, са такива, че довеждат до смъртта на мнозина в българските лагери. Следният цитат е прост пример от опита, придобит от робите-евреи в ръцете на българите:

„Ръководителят на ихтиманския трудов лагер Гашаров постоянно вдигаше еврейските си слуги в три сутринта и ги държеше на работа до полунощ, използвайки карбидни лампи за светлина, и понякога ги принуждаваше да из-

пълняват невъзможното под пистолетна заплаха. През деня ги заплашваше, че ще ги изпрати в „лагерите на смъртта в Полша“. Той лично биеше хората и ги заключваше навън в студените зимни нощи.“

Ето още цитати, рисуващи реалността в българските лагери:

„Ще ги изпратим да работят гладни“, „топлите дрехи бяха забранени“, „хората бяха държани прави пред храна, поставена пред тях на земята“, „побоите бяха всекидневие“, „хората бяха принуждавани да стоят и гледат в силното слънце часове наред с тежък товар на гърба“, „на страдащите от малария, каквито имаше мнозина във всеки лагер, им бе нареждано да работят и при най-силна треска“, „случаите на обиди и садизъм бяха легион“.

На 29 август 1942 г. Александър Белев изпраща писмо до българския вътрешен министър Петър Габровски, в което съветва: „Радикално решение на еврейския въпрос би било тяхната емиграция, която трябва да върви ръка за ръка с конфискацията на тяхното имущество... Понастоящем, до момента, когато възникнат условия за тяхното емигриране, е наложително да затегнем мерките срещу тях.“

Най-страшното обаче започва през следващата година. На 22 февруари 1943 г. комисарят по еврейските въпроси Александър Белев сключва договор с представителя на Гестапо в България Теодор Данекер за организиране на депортация на евреите от българските територии. Предвидено е това да се извърши на етапи. Първата партида трябвало да включва 20 000 души, от които по-голямата част от Македония и Западна Тракия, а остатъкът до 20 000 да се допълни с хора от „старите предели“ на България. Те е трябвало да бъдат изпратени в концлагера Треблинка.

Между 23 май и 23 юни 1943 г. всички евреи от София, от трите еврейски гета, са изведени от техните домове и подкарани като животни от българската полиция и войници към провинцията. Това става с получаване на заповед за 24-часов срок за напускане на имуществото и изселване в предварително подготвени „специални места за престой, където ще бъдат включени в работа от национален интерес“.

Това сполетява 23 000 безпомощни човешки същества. Много от тях са взети като робска работна ръка в дефилетата на Рупел, Искър и Кресна. Останалите са настанени в изолирани тогава места като Белоградчик, Фердинанд, Луковит, Бяла, Разград, Търговище, Нови Пазар, Петрич, Свети Врач (дн. Сандански), Мелник, Брезник, Ихтиман и Новоселци.

Преместването им същевременно означава и ограбване на тяхното лично имущество, но и на имотите на общността (синагогите са разграбени). Преместването им предизвиква „хаос“, защото евреите били „ужасени“. Хората тичат от къща в къща да си вземат сбогом от роднини и приятели, прегръщат се и плачат, докато полицаите не ги разделят и подкарат насила. Мнозина от тях остро протестират, някои отчаяно се съпротивляват и биват арестувани и бити от полицията.

Как са посрещнати тези хора в провинцията, може да заключим от реакцията на кмета в Дупница. Когато контингент от София е изпратен в Дупница, кметът протестира, че евреите са твърде много, за да бъдат хранени, и заявява, че „България би трябвало цялостно да се изчисти от евреи“ и „евреите да бъдат ликвидирани без отлагане“.

Целта на тази депортация обаче не е те да бъдат спасени, както се твърди днес. Целта така, както е засвидетелствана в документите, е те да бъдат скрити от очите на обществото, за да могат след това тихо да бъдат изпратени в лагерите в Полша, като е поставен и краен срок – 30 септември. Изпращането им в трудови лагери се разглежда само като етап от тяхното предаване на Германия.

Тези евреи, които отказват да работят робски труд или бягат от лагерите, са изпращани в лагери със специален режим.

Мнозина умират в тях от убийствен труд и дивашко отношение. Има и случай на изгорени живи, когато легионери запалват барака, пълна с евреи.

За депортацията на евреите се използват средствата от техните собствени банкови сметки.

Острите протести на някои достойни личности от българския политически живот, като заместник-председателя на Народното събрание Димитър Пешев, митрополитите Кирил и Стефан, забавят екстрадирането на евреите в лагерите на смъртта, което заставя властите да приложат заобиколна тактика за тяхната депортация. Но това, което наистина спасява евреите в България (онези в границите ѝ отпреди 1941, които преживяват трудовите лагери), са големите поражения на хитлеристка Германия и нейните съюзници през 1943 г. На 2 февруари 1943 г. завършва сталинградската битка с катастрофално поражение за германците. На 12 май германо-италианските сили са прогонени от Северна Африка. През юли съюзниците правят десант в Сицилия, а последният опит на Германия да мине в настъпление срещу СССР довежда до фатално по-

ражение при Курската дъга. На 25 юли в Италия е свален Мусолини и на власт идва проанглийско правителство. На 3 септември съюзниците правят десант в Италия, а на 1 октомври превземат Неапол. В периода юли-ноември 1943 г. руснаците превземат Харков, Смоленск и Киев, достигайки до Днепър. Неизбежното поражение на българските съюзници вече е очевидно за всеки, а това подклажда страха на българските управляващи от приближаваща разплата. Всъщност прави впечатление решимостта на българските власти да изпратят евреите в Германия. Споразумението с Гестапо е подписано след поражението при Сталинград, а изселването от градовете се извършва, когато съюзниците вече са окупирали Африка и се готвят да отворят втори фронт в Европа. Докато Германия търпи поражение след поражение, българските власти съвестно изпълняват етапите на плана и дори изпращат първата част от евреите към лагерите на смъртта – евреите от Македония и останалите окупирани територии.

И днес някои очакват дори благодарност за това. Какъв срам да караш някой да ти благодари, че не си го убил, а само ограбил и бил!

ЛЮБОМИР МАРКОВ

Любомир Марков, по собствените му думи, е „македонец в България". Това вероятно само му помага да има независими, остро критични възгледи, касаещи някои от най-важните въпроси на българската история.

Коментари (146)

- 28-08-2012|**Попивателна**

Авторът прави голяма грешка, като пише:

„И не е вярно, че Борис бил постъпил така, за да защити държавата и нейните граждани от ужасите на войната."

Каквито и да са нашите днешни пристрастия, няма смисъл да си затваряме очите: цар Борис, с политиката си (и ако щете, дори със смъртта си през 1943), на практика е постигнал точно това: защитил е държавата и нейните граждани от ужасите на войната.

Докато цар Борис е бил жив и на власт, на територията на България не е имало военни сблъсъци и жертви. А български войски не са участ-

вали в завоевателните походи на „съюзника“ (Германия) – нито в посока към Гърция, нито в посока към Русия (СССР).

Тогава какъв смисъл има днес да се твърди, че България била „съюзник“ на Третия Райх? Била е „съюзник“ главно на хартия. Борис с огромни свои лични (но често невидими) усилия е успял да откаже и забави всички искания на Хитлер България да се включи реално (с въоръжени сили) в някоя от кампаниите на Райха.

(Да, разбираемо е, когато народите, дали многобройни свидни жертви във войната, не желаят да ги забравят – ние обаче, от своя страна, не бива да забравяме, че не сме дали толкова жертви – и вместо да се срамуваме от това, трябва да се гордеем с този факт – защото той е следствие не от някаква случайност, а от съзнателно водена политика от тогавашното ръководство на страната ни.)

- 28-08-2012|**Златко**

Моето лично мнение е, че действията на българските окупационни войски в Македония и Беломорска Тракия по време на войната се нуждаят от значително повече осветляване и открита обществена дискусия, отколкото имаме до момента. Изобщо, пълната неспособност на българското общество да подхване някакъв вид по-мащабна дискусия, засягаща най-новата му история, е може би основната разлика между ситуацията у нас и онази в „по-европейски“ бивши страни от лагера (в никакъв случай не е случайно обстоятелството, че тази седмица публикувам историята на полското градче Йедвабне – защото в Полша, за разлика от тук при нас, действително се е състоял национален дебат, за който е говорил и продължава да говори целия цивилизован свят; ето ТОВА е начина, по който се преработва историята, а не вечните наши националистически манипулации под мотото „щраус: пясък“). Може би в България просто има прекалено малко млади хора. Може би в България просто има прекалено малко хора...

- 28-08-2012|**Гост**

Когато Либерален преглед представя сръбската гледна точка за тези български събития трябва изрично да обяви това. Както почтените издания съобщават за платени публикации.

- 28-08-2012|**Kiril Ivanov**

Във връзка с това което Златко пише по–горе. Ерна Парис
ДЪЛГИ СЕНКИ
2007 Парадокс

Да застанем очи в очи с историята на българските евреи е кураж от който не бива да се отказваме.

- 28-08-2012|**Златко**

Благодаря ти за посочването на тази книга (и авторка), Кире. Пак открих нещо ново и важно...

Дълги сенки: Истина, лъжи и история

- 28-08-2012|**guest**

Tova veroiatno se e sluchilo taka kakto kazva „makedonecut“ Markov. Ima vse pak prichini Bulgaria da izbere „osta na zloto“, Boris e imal jelanie da se prisuedini kum Francia i Velikobritania, no te ne mu obeshtavat leleianata mechta Makedonia, Makedonia, zaradi koiato desetki hiliadi izmirat v Balkanskata, Mejdusaiuznicheskata i PSVoini. Vse pak nahluvaneto prez VSV v Makedonia si e chista okupacia dori i ako 30 godini predi tova Makedonia i Bulgaria sa tursili nachin da se obediniat. Dori i fascistko, pravi chest na prawitelstvoto na caria, che e spasil stranata ot okupacia. Po vuprosa za evreite iskam da zadam niakolko mnogo umestni vuprosa:1. Otkude se sponsorira partiata na Hitler i kak tia idva na vlast?2. Koi dava zaemite za industrialnoto razvitie na faliralata Germania prez 30te.?3Koi kompanii praviat biznes s nacistka Germania prez voinata? I taka, ako se razrovite hubavo iz analite shte vidite, che kapitala zad hitler idva ot krupnite industrialci i niakoi blagorodnici, koito puk sa sponsorirani ot edni nebezizvestni bankeri, chieto semeistvo e tainichko deportirano v Sveicaria i nikoga ne e nosilo davidovi zvezdi. Drugi zaemi Germania poluchava ot Velikobritania prez 30te, kato Chemburlain i Hitler dori pregovariali vuzmojnostta za saiuz v opredelen period, kapitalut pak idva ot bankite na nebezizvestnoto semeistvo. Posle prez voinata, niakoi amerikanski kompanii produljavat da praviat biznes s Germania, vupreki, che sa vuv voina, Coca-Cola izobretiava Fanta specialno za nemskia pazar, naskoro se otkri, che izchislitelnite mashini za konclagerite sa zakupeni ot IBM, a Standart Oil na semeistvo Rockefeller snabdiava s petrol Wermachta, tova sa proverimi tvurdenia, molia Vi da gi proverite. Moje da kajete, che e

ednoto e prosto biznes, a drugoto prosto genocid, no tochno golemiat biznes stoi zad sponsoriraneto na voinata i za Holocausta ima vinovni frantzuzi, britanci, amerikanci i dori evrei(dosta po-visokopostaveni). Tuk po nikakuv nachin ne iskam da otricham bulgarskoto uchastie v tova izdevatelstvo, zashtoto to e iavno i vse pak nalice e, che v Bulgaria ima ostanali jivi evrei, koeto vse pak e hubavo, makar i ne zasluga na togavashnoto pravitelstvo. Ot druga strana tova vmeniavane na vina v dneshno vreme nikak ne mi haresva, dosta chesto se podhvurliat holocostta i anti-semitizma i nevinagi spravedlivo, poniakoga e prosto viktimizacia, za da se opravdae silnata okupacionna politika na Israel v Palestina. Izkliuchitelno nespravedlivo i nedemokratichno e sled kato si prejivial Holocausta da predizvikvash nov takuv, koeto se sluchva v Palestina. Ot druga strana govori se za Holocastta kato za edinstvenia genocid, koito niakoga e sashtestvuval, ami ne e nito edinstvenia, nito nai-mashtabnia, koi govori za genocida nad amerikanskite indianci ot amerikancite, za sashtia prichinen ot konkistadorite v Iuzna i Centralna Amerika, koi govori za genocida prichinen ot Osmanskata imperia na armencite i na Balkanite, v tova chislo i bulgarite, za tozi na kitaicite v Tibet, za tezi na belgiiski, frantzuzi germanci i holandski v Afrika(narodut na Namibia e pochti izlichen), tova bih kazal na g-ja Buharova, ako bih ia sreshtnal, da ne sipvame pepel v ranite, zashtoto taka narechenite civilizovani i demokratichni durjavi sa se durjali dosta necivilizovano i nedemokratichno izvun stranite si, a dori i tam. Misulta mi e, neka ne si vmeniavame vina, a da rabotim zaedno i da napravim taka, che tezi neshta nikoga da ne se povtariat, a na g-n. Markov moga da mu pojelaia, kato na chovek ot makedonskoto malcinstvo, mnogo uspehi v iznamiraneto na drugi ot negovia ethnos. P. P. iskreno sujaliavam za latinicata, nadiavam se da imate turpenie da prochetete!

- 28-08-2012|**Попивателна**

То е много хубаво Златко да призовава да имаме „по-мащабна дискусия“ – добре, нека имаме!

Именно затова аз в първия си коментар тук поставих именно основата на една по-мащабна дискусия: как гледаме ние днес на политиката на българската държава по време на Втората световна война? Как я оценяваме ние тази политика?

Клишето е (което ни е набивано и от страна на Русия, и от страна на Запада): Борис бил разположил България „на страната на злото“, това било грешка.

А истината е точно обратната: истината е, че Борис е разположил България така, че по най-добър начин да защити националния интерес!

Ама това решение на Борис било довело до трагедии в съседни нам страни (Югославия, Гърция) или сред някои малцинства (евреи) – ами да, така е, националните интереси на различните народи и страни просто НЕ СЪВПАДАТ, това е обективна даденост, каквото и решение да вземеш (особено в онази сложна обстановка през 1938-1941 г.), винаги ще има дадени жертви, винаги ще има пострадали – и добрият държавник трябва да вземе такива решения, че жертвите и пострадалите да са най-малко сред твоя собствен народ, сред твоите собствени граждани! И Борис тогава е постигнал именно това.

(Други народи, с други държавници начело, са взели други решения – и са си понесли последствията. Гърция, например, какво е направила? Разчитала е на помощ от Англия. Помощ от Англия е дошла, но се е оказала недостатъчна – Райхът прегазва Гърция за две седмици – и то при положение, че Англия действително се опитва да помогне на своята съюзничка Гърция! А щеше ли Англия изобщо да се вдигне да помага на нас – ако ние се бяхме изпречили на пътя на германската армия? Айде нека първо си отговорим на този въпрос, и после вече да коментираме правилно или грешно решение е взел Борис и на страната на „злото“ ли бил застанал...)

- 29-08-2012|**Валентин**

Само първите няколко изречения ми бяха достатъчни. По-фрапиращо неграмотен и неточен пасквил не съм чел от доста дълго време.

- 29-08-2012|**Валентин**

„Любомир Марков, по собствените му думи, е „македонец в България“. Това вероятно само му помага да има независими, остро критични възгледи, касаещи някои от най-важните въпроси на българската история.“

Това ме разсмя искрено.:)))

- 29-08-2012|**Силвърмен**

Стига с този холокост и тези евреи бе! Колко години минаха, все ги притопляте! От кого имате нахалството да продължавате да търсите извинения? От децата, които не отговарят за действията на бащите си ли?

- 29-08-2012|**Валентин**

Аз също съм съм на мнение, че трябва да има дискусия относно българската история през периода 1941-1945г. Само че писания като горното по никакъв начин не подпомагат диалога, не спомагат за намирането на истината(колкото и относителна категория да е това), а обслужват единствено и само нечия пропаганда.

- 29-08-2012|**Попивателна**

Наистина, думите, с които е представен авторът, са просто уникални...

Между „остро критични възгледи“ и „независими възгледи“ има огромна разлика.

Когато човек е истински „независим“, той рядко е „остро критичен“ – защото истинската независимост предполага, все пак, и поне някакъв стремеж към обективно разглеждане на нещата.

А в случая виждаме, че авторът просто се плъзга по повърхността на нещата. Изложението му започва с какво казала Поптодорова на някакво незначително мероприятие – и какво отвърнала по този повод някаква неизвестна професорка в САЩ в свое писмо до някакъв неизвестен конгресмен... И после пак Поптодорова нещо казала и пак професорката ѝ отвърнала, и т. н. ... Като че ли репликите между Поптодорова и Борухова са най-определящи за това какво всъщност се е случило в онзи исторически момент.

И текстът е слаб, и авторът е слаб – но поне имаме повод да се замислим кой как вижда нещата в нашата история – и дали трябва винаги да се напъваме да я видим с очите на едните или другите световни сили – или ние самите ще имаме смелостта да ги видим такива, каквито те реално са.

Защото в една световна война винаги има победители и победени – но винаги има и загинали и оцелели.

И ако сме хора, трябва да се водим не само по това кои са победители и кои са победени – а и по това коя от държавите с колко загинали е

излязла от войната. И ако си направим тази сметка, ще видим, че всъщност именно ние, българите, сме сред най-големите истински победители в тази война, защото сме дали възможно най-малко жертви. Това е големият факт, който трябва да помним.

- 29-08-2012|**Златко**

Хайде сега всички да се поуспокоим малко и да се опитаме да помислим заедно. Значи, „вменяването на вина“ е първата реакция – и първото клише – което идва на ума на всеки човек, конфронтиран с подобна тематика, и който НЕ ИСКА тя да бъде дискутирана. Класически е примерът на немския министър на вътрешните работи (Innenstaatssekretär) Вернер Ернст, който, коментирайки студентските бунтове от 1967, заявява: „Слабостта на нашата държава иде от федералната структура, но и от чувствата за вина и покаяние, които се насаждат от 1945 насам и предотвратяват всякаква поява на чувство за държавен авторитет“. (Ернст, както може да се предполага, е бивш член на НСДАП – нацистката партия). Значи, опитът да се представи всяко разравяне на историята като насаждане на чувство за вина следва само и единствено от това, че там, в историята, има нещо, което очевидно пробужда такива чувства. А това се получава най-вече тогава, когато тези предизвикващи срам събития просто не са били, до този момент, обект на достатъчно задълбочена (или каквато и да било) дискусия, която да премахне такива чувства и да представи съответните събития като част от един исторически процес, който ВЕЧЕ Е преодолян и отминат. Само когато нещата са пресни, нови или сравнително непознати, те предизвикват подобни чувства. Когато обаче бъдат преработени и осъзнати, те губят острота си и престават да измъчват хората (човека) – стига само да са били съпроводени от реално осъзнаване, реално признаване на тяхното място в собствената история, колкото и петнящо да е то, плюс реално покаяние – лично или колективно. Това е принципът на всяка терапия, друг просто няма. Напротив, отхвърлянето, противопоставянето, премълчаването и опитът за забрава, само усложняват и евентуално правят невъзможен процеса на лично или колективно оздравяване. Не знам защо е така, но неспособността за срам и покаяние очевидно блокира в огромна степен и простичката способност за употреба на собствения здрав разум. Срамът, избутван назад и отричан „до гроб“, се превръща в сив кардинал, който управлява всичко останало, изотзад.

Това, казано най-общо, е „теорията“, която стои зад моите опити да ви представям все нови и нови факти от родната история, които до този момент или са били избутвани назад, или просто премълчавани. НЕ за да ви дразня, НЕ за да вменявам комуто и да било някакви си чувства (защото единственият резултат от това са непрекъснати нападения срещу самия мен, които не ми се разминават съвсем без нищо, както сигурно ще разберете и вие, ако сте склонни да се позамислите за момент). **Опитите за преработване на българската история, които са значителна част от съдържанието на този сайт, не са самоцел.** Разбирам почти пълната невъзможност за някаква друга реакция от ваша страна, особено при почти пълната липса на подобна историографска и културна традиция у нас, но просто няма как – все някой трябва да започне, не е ли така?

Добре. Това дотук беше само увод. Нека сега се спрем на самия текст и да се опитаме да го разгледаме хладнокръвно, без чак толкова много емоции. Значи, кои са фактите от него?

Първо, имаме една роля на Българската армия от времето на Втората световна война, която е далеч от недвусмислена. Лесно е да се каже „войната си е война, тури му пепел и давай напред“, само че това не подпомага с нищо решаването на конфликта – вътрешен и външен. (**Вътрешен**, доколкото извършването на престъпления – ако и по време на война – продължава да тежи върху извършителите и нацията им ЧАК ДОКАТО не бъде открито признато, обдискутирано и прието като част от едно историческо наследство, което е преодоляно ИМЕННО защото е добре осъзнато като престъпно; докато отричаме престъпността му, ние отново и отново си отваряме вратичка за неговото повтаряне – както се случи през Осемдесетте години, които са следствие от едно стогодишно минало, в което отношението към малцинствата в България никога не е било обект на широка обществена дискусия. И **външен**, защото съседите ни очевидно имат диаметрално противоположно виждане за нещата и, докато не успеем да намерим компромиса, който да премахне неизбежната враждебност, пораждана от всичко това, ние ще си оставаме – колективни – пленници на миналото). Ще си позволя да запитам отново: разбирате ли сега за какво всъщност става дума? **Не за самоцелно вменяване на вина, а за поемане на отговорност!** Само когато станем способни да поемем отговорност за миналото си, да го назовем с името, което то реално заслужава и има, само тогава ние получаваме

някакъв шанс да се измъкнем от вртележката, при която го повтаряме до безкрайност – отново и отново, на всеки няколко десетки години.

И така – Българската армия е потушила гръцкото въстание в Драма по начин, който кара гърците да говорят за геноцид (**вижте тук съответната статия от Уикипедия**). После, тук в текста се говори за „терор в Поморавието“ и жестокости от времето на окупацията на Македония. Лично аз не знам почти нищо за тези неща, което означава, че те просто са премълчавани досега – или обсъждани по недостатъчно публичен начин – при обсъждането на историята ни. Отново същия феномен – премълчават се нещата, които могат да „вменят чувство за вина“, при което резултатът е отново същия – пълна готовност за огромни части от българското население да повтарят историята до безкрайност (примерно под формата „били сме ги и пак ще ги бием!“).

Всичко това – на първо място.

Второ, от текста се вижда доста ясно, че не всички български евреи споделят чувството за благодарност, което ние сме свикнали едва ли не да изискваме от тях. Цитирам тук едно публично изявление от сайта „Свободата“, което илюстрира какво имам пред вид:

> *Цитат:*
> *Тук не става дума за болезнени изявления като на нашия Милен Радев, или на нашата «на два строя метреса» Леа Коен и тяхното растящо снизхождение към българите по чисто еврейски маниер, развяващи като знаме вината на германците и непогрешимостта на евреите на път и под път, сякаш да ни сплашат. Ние нямаме нужда от напомняне – когато сме ги спасявали, не сме питали нито Хитлер, нито Сталин.*
>
> **Източник**

(Моля, имайте пред вид, че по време на ОНАЗИ дискусия аз СЪЩО бях на страната на защитниците на Грас – и аз СЪЩО смятам, че политиките на израелското правителство трябва по принцип да бъдат разглеждани независимо от темата за Холкоста; с други думи – отношението ми не е нито еднозначно, нито безкритично).

Факт е обаче, че в историята на българското „спасяване“ очевидно има достатъчно много неизяснени, досега неосветявани, премълчавани и представяни винаги по един и същи начин неща, които изкривяват историческата истина. Ние до такава степен сме свикнали да гледаме на себе си като на спасители, които заслужават само чест и слава, че прос-

то сме напълно неподготвени дори да мислим за някаква друга, не чак толкова ласкателна, историческа истина. (Ей, веднъж и ние да направим нещо истински хубаво – и веднага ще се намерят гадове, които да започнат да го плескат и плюят!). А всъщност нещата не са точно такива, каквито сме свикнали да ги виждаме. Виждате какво е било реалното отношение към евреите – смесено, възможно най-меко казано. Хората не са били готови да преглътнат унищожението им без (първоначална) съпротива, но и не са били готови да преодолеят принципните си предразсъдъци срещу „чуждите“ (които са гръбнак на „българската идеология“ такава, каквато се опитвам да я обяснявам от страниците на това тук списание). Значи, реалността най-вероятно е била такава: както и в повечето останали места в Европа по онова време (с изключение на директно централните области на нацизма, където хората са били обработвани и подготвяни за финалната безчовечност на унищожението в продължение на много десетки години), така и у нас хората не са били готови да приемат изтребването на цяла една националност, сякаш това са животни някакви. Но! И тук идва голямата въпросителна. ДАЛИ онова, което се е случило, е било израз на особената българска толерантност, за която се плетат митове от десетилетия насам, или то просто е било резултат от много щастливо стечение на обстоятелства, както го представя този тук текст (евреите са имали огромния късмет да не бъдат изпратени още с първия опит, след което следващите опити просто са се оказали прекомерно опасни, поради развитието на нещата на източния и други фронтове)? Ето това е един от въпросите, примерно, макар че според мен той не е най-важния. Най-важният въпрос си остава този: КОИ са основанията за гнева на онези евреи, които не са склонни да купят без уговорки българската версия на нещата – и ако тези основания са достатъчно сериозни, то какви са последствията от това за собственото ни разбиране на историята и самите себе си? (Прочетете отново описанията на онова, което се е случвало с тях в българските лагери – а после се опитайте само за момент да си представите какви бяха нещата през Осемдесетте години с турците – и НЯМА как да не забележите приликите). Историята просто се е повтаряла, както вече се уморявам да повтарям. Също както през осемдесетте, едно малцинство е било напълно изключено от обществения живот, ограбено, лишено от всякакви права и средства за живот – и принудено да се оправя както може. Е, за какво тогава говорим тук? Колко пъти трябва да се повтарят нещата, за да съ-

умеем най-после да проумеем, че онова, което не е изяснено, осъзнато, разбрано, ПРИЗНАТО, като национален проблем и тежко национално наследство, ще се повтаря отново и отново, докато не успее най-после да се промъкне в дебелите ни кратуни – или докато не се намери някой, който да направи същото с нас, **което от двете се случи първо**?

Приключвам дотук, тъй като стана достатъчно дълго, а и знам от опит, че такива неща НИКОГА не влизат в главите на хората в момента, в който бъдат изговорени. Нерядко е необходимо да се сменят поколенията, тъй като масата от хора очевидно е неспособна на такива радикални промени в мисленето и идентификацията си в рамките на един живот. Понякога са необходими животите на няколко поколения. Всичко зависи от това КОЛКО БАВНО успява да се формира онази критична маса от различно, противопоставящо се на традиционното, мислене, която бавно и постепенно да преобърне цялостната умонагласа на общността в новата, толкова трудна за възприемане и следване, посока. Така е навсякъде, така е и у нас. Проблемът у нас е най-вече в пълната липса на подобна критическа традиция, която прави ситуацията корава и непроменлива почти до отчаяние. Но... Друг път просто няма. Всеки, който се е занимавал поне малко с най-новата история на Европа, би трябвало да го знае. А ние вече СМЕ Европа, ако и първите резултати от това да са само и единствено някакво болезнено и постоянно осъзнаване на собствената неадекватност, не-европейскост. Е, какво пък – някой беше казал, че пространството си иска своето време. Нека тогава оставим на времето да си избутва напред своето си пространство. Ако имаме късмет, може и да доживеем нещо по-различно...

- 29-08-2012|**Златко**

Сега, тук в главата ми се появи още един въпрос, който ми звучи някак логично. Ще го задам, пък дано се намери някой човек, който да ми даде разбираем отговор.

Та значи: след като се гордеем с това, че само сме лишили от имущество, изселили от родните им места и изпратили в работни лагери, евреите (важното е, че не сме подпомогнали изтреблението им – или поне не на всичките, а само на една част), то защо тогава да не се гордеем със същото нещо и по отношение на турците? В края на краищата, тях също не ги изтребихме, а само ги лишихме от имущество (и идентичност), изселихме голяма част, а останалите принудихме да живеят със споме-

на за всичко това, без нито за миг да сме им дали някаква компенсация за насилието и ограбването.

Защо да НЕ СЕ гордеем, може ли някой да ми го обясни това? Аз поне някакви принципни разлики не виждам.

- 29-08-2012|**Попивателна**

Принципните разлики са огромни.

Да разгледаме първия случай: политиката на България през Втората световна война и резултатите от тази политика (за българите и за евреите).

Ето, Златко пише: „Виждате какво е било реалното отношение към евреите – смесено, възможно най-меко казано.“ Ами то навсякъде е било такова „реалното отношение“ към евреите – и в България, и в други страни – и тогава, и по-рано, и по-късно, и винаги.

Добре, в България е било „смесено“ – а например, в Полша, по същото време, сред поляците, какво е било отношението към евреите?

И тук отново опираме до въпроса за историческата истина. Как преценяваме кое в историята е „добро“ и кое е „зло“?

Значи, според автора, България в онзи момент е „имала избора да застане против злото или да застане на негова страна. Избрала е второто.“

Къде е тук историческата истина? Никаква я няма.

Реално България е избрала не „злото“, а по-малкото зло. Избрала е път, по който ще се случи по-малко зло – и за българите, и за евреите.

Какви са били възможностите пред България тогава 1940-1941 г.? Могла ли е България да избере пътя на „доброто“?

Ами дайте да разгледаме този вариант – възможно най-обективно.

България да води война с армиите на Хитлер? Това ли предлагате?

Добре. И какви щяха да са резултатите?

Мисля, че поне 100 000 българи тогава щеше да има загинали в битка с армиите на Райха – и България щеше да бъде окупирана, също както това се случи на Югославия, Гърция и на още куп други страни – плюс 48 000 евреи, които вече нямаше да има кой да ги спаси.

Това ли е „доброто“?

Е, благодаря за такова „добро“...!

Не бих се гордял аз със такова „добро“.

- 29-08-2012|**Златко**

Нови варианти на историята си не можем да изберем. Можем единствено да изберем ново отношение към съществуващите (и тяхно ново, по-пълно освещаване). Това е и (между другото) работата на този сайт. Основанията за някаква особена „гордост“ от „спасяването“ на българските евреи във всеки случай намаляват толкова повече, колкото по-подробно човек се запознае с реалните факти от онова време (вижте, между другото, книгата на Румен Аврамов „Спасение“ и падение“, **откъс от която може да се намери тук**).

- 29-08-2012|**Попивателна**

Да, запознаването с „реалните факти“ от онова време сигурно е полезно – но е важно тези „реални факти“ да бъдат поставени в контекста на времето си.

Ето и този автор – Любомир Марков – се опитва да ни даде „пример“ за това как една държава била избрала „доброто“:

„Например Хитлер обещава на Югославия да ѝ даде Солун и дори кралят ѝ се съгласява, но се намират хора, които да го свалят и да откажат съюза със злото на хитлеризма.“

Е, какъв крайният резултат от Югославския пример, който ни се дава? Правят преврат, свалят си краля, почват упорита и кръвопролитна антифашистка борба – и накрая какво? Те спасиха ли СВОИТЕ евреи – по този начин, или изобщо по някой начин?

(Или може би именно защото ТЕ не успяха да спасят своите евреи, сега намират за уместно да обвиняват НАС, че ние не сме ги спасили?)

- 29-08-2012|**Златко**

Момент, момент, нещо много набързо опростихме тук нещата – все в собствена полза. Естествено, че решението да се влезе във война с Германия и Хитлер би било самоубийствено и със сигурност би довело до някакъв вид поредна национална катастрофа. Но дали алтернативите са били само две? Турция например остава неутрална, в резултат на което никога не е принудена да се изправи пред избора дали да „спасява“ евреите си или не. Откъде-накъде малка България е трябвало да се натиска чак толкова да бъде отличник в училището на фюрера? Откъде-накъде тая перковщина за участие в Тройната ос, че после и за обявяване

на „символична“ война на съюзниците (в резултат на което София бива съвсем не символично одрусана)?

Това първо.

После, при приемането на Закона за защита на нацията (който е точ-в-точ копие на Нюрнбергските закони, които пък са чиста проба расистка, античовешка работа), не е имало никаква видима съпротива нито от страна на обществеността, нито пък в Народното събрание. И това ли е нещо, с което трябва да се гордеем или пък да приемем, „защото не сме имали друг избор“? И това ли е нещо, което трябва да игнорираме или забравим? И това ли е нещо, което няма връзка с това кои сме, какво вършим и за какво сме отговорни? Изобщо, тази избирателна логика мен поне никак не ме убеждава – особено когато чета охотността, с която вие самата (или самият) сте склонна/склонен да релативирате наследството на Хитлер, в другата ни дискусия. Изборите ви, да си призная, нещо много силно ми напомнят онези на България и българите отпреди седемдесет години. А за самия мен това е повод за загриженост, при това доста сериозна. Дали изобщо имате някакво усещане за това по какъв тънък лед се движите през цялото време, уважаема/уважаеми? Дори и под солидното прикритие на анонимността?

- 29-08-2012|**guest**

Zlatko suglasen sus sravnenieto ti s izselvaneto na turcite, sushto shte dobavia tuk i otnoshenieto na bulgarskata durjava kum ciganite, no tova, koeto po-predi spomenah za vmeniavaneto na vina iam vruzka s tova, che moite roditeli sa rodeni 20godini sled voinata, az sum roden 40 godini sled tova, i kato bulgarin kakuvto se chuvstvam, ne mislia da poemam nikakva otgovornost za tova. Vinata e na nacionalnata durjava, ne na bulgarite, pravitelstvata tvurde riadko representirat grajdanite na opredelena strana. Az sum suglasen da se revizira nacionalnata istoria, zashtoto taka poveche hora shte zagubiat iliuziata i za bezpograshnata tatkovina, tai che derzai puk dori i s takiva geroi ot OMO-Ilinden kato g-n. Markov. Ti vse pak ne otgovori na vuprosite, koito ti postavih v gornia komentar, tai kato ti dadoh primeri, koito sa ne opovejimi za uchastieto, kosveno, i ot strana na saiuznicite v tozi genocid, no dori i da podminavash tezi fakti, zashtoto si fokusiran izcialo vurhu rusheneto na bulgarskata mitologia, shte te popitam slednoto:1Pokaji mi amerikanski uchebnik po istoria, koito pokazva klaneto na general Kaster, kato genocid nad indiancite, voinata vuv Vietnam i Korea, kato genocid nad

mestnoto naselenie, pokaji mi britanski uchebnik, v koito zavladiavaneto na India i opiumnite voini s Kitai sa posocheni kato akt na okupacia i agresia, primeri moga da ti davam do dovechera. Zashto iskam tova ot teb, zashtoto dori i po-demokratichnite i civilizovani durjavi(sporno), vse pak slujat na niakakva, uj, nacionalna doktrina i sushto otkazvat da revizirat istoriite si.

- 29-08-2012|**Златко**

Как, при условие, че отказваш да поемеш отговорност, възнамеряваш да осуетиш възможностите за повтаряне на все същата тази история, Госте? Аз също не се чувствам виновен, но за мен поредиците от материали, които публикувам тук в тази връзка, плюс споровете, които водя с най-различни хора, **всичките отказващи да поемат отговорност**, са израз именно на това, че съм избрал **да поема** отговорност. Не е чак толкова страшно, не е свързано и с безсънни нощи или терзания от обременена съвест. Свързано е единствено с избора да кажеш: „дотук беше с пасивността! От днес нататък ще правя нещо реално, за да не се повтарят тези неща повече.“

Защото, знаеш ли, повечето от нас само се залъгват с мисълта, че като се опитват да забравят и потиснат грозните спомени, престъплението ще изчезне от само себе си. Хората може и да си мислят, че са забравили, но всъщност никой нищо не е забравил: престъплението и склонността към него са си тук, с нас, днес и сега (само формите му са по-други, инак то си е същото)

- 29-08-2012|**Златко**

Така като говориш за американските учебници, вярваш ли и сам, аджеба? Ясно е, че нито ти, нито аз сме виждали американски учебник и през крив макарон, но във времето, в което живеем, вероятността да има ТОЧНО ТАКИВА учебници – тоест, и с генерал Къстър, и с Виетнам, и с всичко, е ДАЛЕЧ по-голяма, отколкото обратната. Не е нужно човек да бъде някакъв гадател на боб, за да е сигурен, че просто няма как тези неща да ги няма, не и в днешна Америка. Хайде да започнем да се опитваме поне малко от малко да не съдим за хората все според собствения си мащаб, какво ще кажеш?

- 29-08-2012|**guest**

...da se chete neoproverjimi po-gore.

Da dopulnia, nie vsichki stanahme svideteli na izfabrikuvaneto na istoria pre tova desetiletie i ne vidiah mnogo intelektualci da protestirat. Stava duma za atentatite 9/11 i posledvalata okupacia na Irak.

- 29-08-2012|**Златко**

Ето ти тук само един цитат, открит след две минути търсене в Гугъл, който показва как и какво се преподава в поне някои американски училища, Госте:

> *Цитат:*
> *In public schools, young children are taught that their nation was built on the blood of American Indians (talking about smallpox or war could be offensive for young people!). It is said that the real story of the West isn't important as long as everyone is conscient of the guilt we must carry. As Indian fanatic Vine Deloria Jr said, „Custer died for your sins", whatever these sins are (or if evidence of these sins exist). It's hasn't been noted that the „sins" theory was directly taken from antisemitic bigotry („the blood of Christ is on the next generations").*

- 29-08-2012|**Златко**

А за ВМРО, Яне и Гоце очаквай в най-скоро време текст, който сигурно ще те поизненада малко, госте. Лесно се приема „истината", когато тя засяга нечия чужда гърбина. Да видим как ще реагираш когато зачекнем темата за Македония и общите ни герои... Искрено се надявам да си широко скроен човек. (И, ако можеш, инсталирай на компютъра си кирилица, че ми се избодоха очите с тия латински ченгели...:):)

- 29-08-2012|**Златко**

Америка е едно от малкото неща на тоя свят, за които, каквото и да кажеш, все ще бъде истина, госте. Ако тръгнем сега и там да разнищваме кое е манипулация и кое истина, не можем му хвана края. Я по-добре да си стоим тук при нашата си тема, където нещата изглеждат поне малко по-обозрими.

- 29-08-2012|**Валентин**

Искам да направя едно сравнение (точно или неточно – отделен въпрос): Вървиш си по пътя. Виждаш горяща къща, откъдето хора зоват за

помощ. Ти влизаш вътре и успяваш да спасиш само двама. Останалите, примерно 3, изгарят. Изгаря и цялото имущество на хората, които са живели в тази къща. Въпросът е виновен ли си ти, че не си успял да спасиш другите трима и имуществото на хората от къщата, или си герой, че сам си успял да спасиш двама?

Горе-долу по същия начин виждам и нещата със спасяването на българските евреи – да, имало е репресии. Да, имало е антиеврейско законодателство. Да, 11 000 евреи са били изпратени в „лагерите на смъртта". В конкретната международна, военна и политическа обстановка България е направила максимума, който е могла, за да спаси своите граждани от еврейски произход. Ще извиняваш, Златко, но в твоите мнения тук, в статията горе, както и в много други публикации, виждам само опити за внушаване на чувство за вина на българската нация и държава. „Вие сте зли окупатори, вие избихте 11 000 евреи, как не ви е срам да се гордеете със случайното спасяване на другите 5 000?!". Ами, извинявай, но реторика и аргументи от този тип не са нищо повече от пропагандни клишета и измислици и по никакъв начин не спомагат за диалог и за намиране на истина. Да не говорим, че са непочтени спрямо подвига (да, подвиг) на българската държава и общество през ВСВ. Да, осмисляне и нов поглед към българската история трябва да има. Но без пропагандни изхвърляния като горното, моля! Защо никой не повдига въпроса колко инвестиции и колко училища е построила България в „окупираните" (кавичките не са случайни, това определение е спорно от юридическа гледна точка) територии? И понеже явно тук е модерно да се препоръчват книги, аз искам да предложа на вашето внимание книгата на Самуел Ардити „Човекът, който изигра Хитлер". Доста интересно и образователно четиво.

- 29-08-2012|**Златко**

Хм, а дали точно ТОЗИ е въпросът, Валентине. Така както виждам нещата аз, въпросът по-скоро е „а дали къщата не е била запалена поради собствената, малко нещо престъпна, небрежност и безотговорност на стопанина?" Ако не сте чели предходните постинги, моля направете го сега. Вече стана дума за това, че вероятно е имало възможност и за неутралност, и за не непременно следване на нацисткия пример по отношение на расовото учение и стремежа за унищожение на цял един народ. Моля ви, имайте добросъвестността, след всичко казано, да НЕ представяте нещата от историята ни така, сякаш не е имало никакви

други възможности, още повече, че някой вече спомена, че Борис е взел страната на Оста НАЙ–ВЕЧЕ поради перспективата да получим Македония и Тракия. НИКОЙ не ни е карал да бъдем отличници, точка. Ние сами сме се натиснали, сами сме дали дупе, за да получим толкова лелеяните земи, сами сме се съгласили да заплатим цената на сделката, тоест, знаем долу-горе какво. Нека сега имаме поне малко почтеност и не се опитваме да представяме лакомията като някакъв вид накърнена добродетел. Това започва да звучи все по- и по-фалшиво, стига толкова.

- 29-08-2012|**Златко**

А щом не е било „окупация“, що да не вземем тогава пък да го повторим, какво ще кажете? Кой ни е пуснал само в тая Европа, това не мога да го разбера, честно казано...

- 29-08-2012|**Валентин**

Златко, нали си чувал приказката „Когато каруцата се обърне – пътища много“? Лесно е да разсъждаваме по този начин 71 години по-късно. Възможността за неутралитет, за която пишеш, е пълна заблуда. Германските войски в Румъния са били готови да нападнат и да окупират България, ако евентуално страната ни откаже да се присъедини към Оста. Защо нещата са се стекли по този начин пише надълго и нашироко в учебниците по история. Дискутирал съм по темата с много български историци и всички сме достигали до това заключение. Ако толкова отчаяно искаш да вярваш, че българската държава е престъпник, виновник, че е съучастник на нацистите – ок, това си е твой избор. Но не искай твоето мнение да бъде споделяно от всички и да бъде смятано за единствената и непогрешима истина.

Колкото до „лакомията“, че сме искали да получим Македония и Тракия – нека не дискутираме на тази тема, защото първо, че е болна за мен, второ, че ще стигнем до въпроса как тези територии са попаднали под влиянието на КСХС (по-късно Югославия) и Гърция. А също и до въпроса как са се отнасяли гръцките и югославски власти към българското население по тези земи. Много е лошо, когато приемеш само една гледна точка и започнеш да я смяташ за светата истина. Предполагам го знаеш, Златко!:)

- 29-08-2012|**Валентин**

Ще пратя линка на статията тук на мой приятел -историк от СУ. Той има голям интерес към темата и предполагам, че ще обогати дискусията.

- 29-08-2012|**Златко**

Хайде, за целите на почтеността, да се опитваме да разговаряме от гледната точка на един мисловен експеримент: всеки от нас да говори само и единствено неща, които би могъл да повтори пред някоя реална европейска институция (или, в противен случай, да си каже директно, че ѝ пикае на Европата, след което ще го помоля да замине някъде другаде, тъй като тук при мен Е Европа, независимо дали ви харесва или не). И така, или говорете като европейци, или не ми се правете на „цивилизовани", ами си (по)кажете директно татарстанската жилка и поемайте съответната роля! Казвал съм го многократно, ще го повторя отново: не може и историята, **каквато са ни учили**, и Европа. Едното от двете трябва да отстъпи, да си заеме мястото в неандерталското минало и да се пръждосва по дяволите! Не може и едното и другото, не и като модел за бъдещето! Знам, че е трудно за преглъщане, но е така.

(А аз така или иначе ще си чакам, докато пораснат децата ви, с надеждата, че сред тях може и нещо да се е помръднало. Дано тях европейската „пропаганда" да ги ужасява малко по-малко).

- 29-08-2012|**Златко** – re:

  Валентин писа:
  Златко, нали си чувал приказката „Когато каруцата се обърне — пътища много"? Лесно е да разсъждаваме по този начин 71 години по-късно. Възможността за неутралитет, за която пишеш, е пълна заблуда. Германските войски в Румъния са били готови да нападнат и да окупират България, ако евентуално страната ни откаже да се присъедини към Оста. Защо нещата са се стекли по този начин пише надълго и нашироко в учебниците по история. Дискутирал съм по темата с много български историци и всички сме достигали до това заключение. Ако толкова отчаяно искаш да вярваш, че българската държава е престъпник, виновник, че е съучастник на нацистите — ок, това си е твой избор. Но не искай твоето мнение да бъде споделяно от всички и да бъде смятано за единствената и непогре-

шима истина.
Колкото до „лакомията", че сме искали да получим Македония и Тракия — нека не дискутираме на тази тема, защото първо, че е болна за мен, второ, че ще стигнем до въпроса как тези територии са попаднали под влиянието на КСХС (по-късно Югославия) и Гърция. А също и до въпроса как са се отнасяли гръцките и югославски власти към българското население по тези земи. Много е лошо, когато приемеш само една гледна точка и започнеш да я смяташ за светата истина. Предполагам го знаеш, Златко!:)

Добре, това вече ми звучи по-реално и по-искрено. Сигурно мисълта за неутралност действително е малко нещо афиф работа, не искам сега да пърпоря тук като грамофон. Но, опитай се и ти сега да помислиш малко, Валентине – защо, аджеба, всеки път, когато стане дума за съдбовни, исторически решения, нашият с теб народец така се изхитрява хем да дърпа чергата накъм себе си, хем след това да изкарва някой друг виновен за собствените си избори? Като не е имало алтернатива на неутралността, не е ли имало алтернатива на ЗЗН? Защо италианците, далеч по-важен и по-мощен съюзник на Хитлер, не изпратиха нито един евреин в лагерите, преди да бъдат окупирани? Да не мислиш, че и там като при нас не е имало достатъчно идиоти, които да са го желаели? Простичката и дребна разлика най-вероятно е в това, че за разлика от нас, при тях е имало достатъчно много културни, цивилизовани и независимо мислещи хора, които са успявали да се противопоставят на лудостта ОЩЕ КОГАТО тя се е пораждала. Цял един български народ – и никой нищо не казва против тоя толкова очевадно античовешки закон, чиято ясна цел е унищожаването на евреите? Сърби ме езика, ама стига толкова, достатъчно се налудувах днес...

- 29-08-2012|**Златко**

А това за ЕДИНСТВЕНАТА гледна точка, която съм бил защищавал... Случайно да виждаш някаква алтернатива, Валентине? Да има аджеба някой друг тук, който да поддържа някаква подобна гледна точка (с изключение на моя приятел Кирето, с когото се знаем отдавна)? Ами какво друго да поддържам, като съм в ситуацията на пословичното голо дупе в коприва, ти самият можеш ли да ми кажеш? Надървили сте се всинца насреща ми като... да не казвам, вчера един вече и физически заплахи взе

да ми праща... Е, какво очаквате тогава от мен? Ура, да живеймe всинца! Я подай ми, мила мамо, синьото елече! Ихуу, ихаа, край няма мохабетът български. Всички псуват – и всички танцуват под все същите мелодии отпреди памти века, докато успеят да се измъкнат навън и затръшнат вратата зад гърба си. А който е останал вътре – той е затръшнал яко вси кепенци и пенджури, в стаичката му и космически лъч не може да проникне... А пък ако проникне – бой по тиквата, мамка му ѝ лъч! Да се научи кога се е опитвал да се мандахерца по българско... Аман, стига толкова!

- 29-08-2012|**Валентин**

Извинявай, Златко, но свръхемоционалният ти тон на говорене не прави тезата ти по-убедителна или по-вярна. Както и изрази от типа на „неандерталското минало", „татарстанската жилка" и прочее. Все пак следя този сайт от доста дълго време и съм останал с впечатлението, че имаш претенциите „Либерален преглед" да бъде поле за интелигентни дискусии, а не за виртуални караници, каквото представляват повечето български форуми.

Ако внимателно прочетеш по-горното ми мнение, ще видиш, че никъде не отричам антиеврейското законодателство и репресиите срещу евреите. На въпроса ти относно разликите между случилото се в Италия и България мога да ти кажа, че България не е Италия, а е била в много по-неизгодна позиция. Но за да не сметнеш пак, че тарикатствам, приеми, че тук се съгласявам с теб – да, ЗЗН можеше да бъде избегнат, а с него и част от репресиите. И толкова. Останалата част от мнението ти не смятам да коментирам, тъй като някак си не го намирам за сериозно. Дерзай!:)

- 29-08-2012|**Валентин**

  Цитат:
  А това за ЕДИНСТВЕНАТА гледна точка, която съм бил защищавал... Случайно да виждаш някаква алтернатива, Валентине? Да има аджеба някой друг тук, който да поддържа някаква подобна гледна точка (с изключение на моя приятел Киреto, с когото се знаем отдавна)? Ами какво друго да поддържам, като съм в ситуацията на пословичното голо дупе в коприва, ти самият можеш ли да ми кажеш? Надървили сте се всинца насреща ми като... да не казвам, вчера един вече и физически заплахи взе да ми праща... Е, какво очаквате тогава от мен? Ура, да

живейме всинца! Я подай ми, мила мамо, синьото елече! Ихуу, ихаа, край няма мохабетът български. Всички псуват — и всички танцуват под все същите мелодии отпреди памти века, докато успеят да се измъкнат навън и затръшнат вратата зад гърба си. А който е останал вътре — той е затръшнал яко вси кепенци и пенджури, в стаичката му и космически лъч не може да проникне… А пък ако проникне — бой по тиквата, мамка му й лъч! Да се научи кога се е опитвал да се мандахерца по българско… Аман, стига толкова

Ами когато публикуваш и възприемаш писания като горното на „българския македонец“ Марков за „куршума на истината, който ще убие българските националистически митове“, не знам какво очакваш. Ако толкова ти е омръзнало да спориш с инакомислещи, просто спри да се занимаваш със сайта и се отдай на по-приятни за теб занимания. Или просто изтривай мненията, които не ти харесват. Просто е.

- 29-08-2012|**Златко**

Каквато вода дойде, Валентине. Самият аз още не съм преживявал спор, в който едната страна да се съгласи с другата (упс, има изключения – благодаря ти за горния постинг!) Ако има нещо, от което съм се отказал отдавна-отдавна, то е илюзията, че виртуалните ми напъни могат да променят нещо реално в обозримото бъдеще на хората, към които ги отправям. А това – надявам се да ме разбереш и сам – просто отваря вратите за всякакви видове писане. Аргументирам, докато мога. После крясвам. Резултатите така или иначе винаги са едни и същи: дрън-дрън, та ярина. Но все е някаква алтернатива пред изгледа да препрочитам Паскал и Монтен за стотен път, не е ли така?

- 29-08-2012|**Валентин**

Аз, както може би забелязваш, не се числя към либералите. Даже се числя по-скоро към националистите и именно това ме обрича на вечни спорове с доста хора, мнението на които се разминава коренно с моето. Но при мен има една особеност, че аз съм такава личност, която винаги е готова да вникне и да се опита да разбере отсрещната позиция. Винаги съм вярвал, че човек не трябва просто да се самозатваря в своя собствен свят, в който всичко е така, както той го вижда, а трябва чат-пат да поглежда и настрани. Именно дискусиите са инструментът за достига-

не на истината, както са казали преди много време. И в този смисъл съм съгласен с теб.:)

- 29-08-2012|**Златко**

Ценя това, което ми казваш, Валентине (докато ме ядосаш де!). А дискусиите, както и всичко друго в човешките отношения, са инструмент, който работи **със закъснение** – къде по-голямо, къде по-малко. Що се отнася до собствените ми мнения, те са толкова банални и общоразпространени в света, в който живея, че просто ми е някак научно-фантастично, когато заговоря тук със сънародниците си. Малко като Ихтиандър съм, който живее хем на сушата, хем във водата. В нещата, които говоря, рядко има нещо, което да не може да се намери във всеки що-годе уважаващ себе си немски, английски или американски либерален вестник или списание. Между другото, народецът наш, включително и ти, скача на задни крака само и единствено когато засегна някакви теми, касаещи България. Останалото всичко е приказки от 1001 нощ – имал си бол за приказване, наприказвал си се. Дали има някаква полза от преводните статии, Господ знае. Дали има някаква полза и от ония, които касаят България – ditto. Просто във втория случай навлизам в полета на компетентност, които повечето от вас за запазили за себе си, въз основа на познания и информации, които са почерпили от други източници, обикновено напълно различни от моите собствени. Докато нещата засягат проблеми, несвързани с разпространените у нас **меми** – най-вече исторически, тъй като историята е българската религия – лошо няма, приказвай си колкото щеш. Пипнеш ли ни обаче светините – дупе да ти е яко! (А то си е ячко де, аз не се оплаквам). Ако бях някой по-голям хитрак, щях да си пера така само с общокултурни теми и преводчета – я гледай майсторите от ... как никой не ги псува. Обаче не, скучно ми е. И така, дупе остро, въртя и суча докато стане търкàл, защото инак просто не ме свърта на едно място. Това е простичката истина, плюс факта, че възгледите ми са абсолютно последователни и банално-либерални. Погледнати оттук, или от след някое и друго десетилетие, те (ще) предизвикват само усмивки. В момента предизвикват обратна реакция единствено поради факта „ко ѝ туй либирал бе?“ Останалото... Панаири, панаири...

- 29-08-2012|**Kiril Ivanov**

Към привържениците на неизбежността. Пример за проявена твърдост към опитите на Хитлер да се сдобие със съюзници е генерал Франсиско Франко. „...(В)ойната, която той(Франко) разглежда като върховно зло, особено пък войната водена от Хитлер в съгласие със Сталин, ... за него въплъщава всички злини на века.“ Заема „...позиция на „невоюваща страна“ която описва като „форма на национална симпатия към Оста“. След срещата в Андай(град на атлантическото крайбрежие на Франция) Хитлер споделя, че по скоро би си извадил два три зъба, отколкото да повтори такъв разговор. Това паказва, че пътища е имало. Цитатите са от „СЪВРЕМЕНОСТТА“ на Пол Джонсън.

- 29-08-2012|**Валентин**

Златко, това, че живееш в странство и попиваш от тамошните извори, е достойно. Винаги е добре, когато човек може да научи нещо от чужбина и да го съпостави с родната действителност. И все пак имай предвид, че между България и Германия (ако не се лъжа, живееш там) има някои исторически, социални, културни и тем подобни разлики. Никога не съм бил привърженик на сляпото прилагане и следване на чужди модели само защото са чужди. Колкото до това как реагирам на теми, касаещи България, аз искам единствено честност и обективност. Не желая залитане в една или друга крайност, защото това е контрапродуктивно.

Кирил Иванов, това, което казваш, щеше да бъде наистина сериозен аргумент, ако не бяха някои факти:

1. Към началото на 1941г. Хитлер поема курс на война със СССР, което го принуждава да укрепи влиянието си на Балканите.

2. Нацистка Германия така или иначе е щяла да премине през България, за да може да подпомогне италианските войски, които срещат сериозни проблеми в Гърция. Също така целта на германците е била да заемат добри позиции срещу Югославия, която, както предполагам знаеш, след военен преврат се отказва от участие в Пакта.

Именно тези военни, политически и географски фактори обезсилват аргументите ти. Испания просто е имала възможността да откаже. Малка България е била под пряка заплаха (писах по-горе за струпаните немски войски в Румъния, които само са чакали заповед)и не е имала ресурсите да се съпротивлява на Германия.

- 29-08-2012|**Златко** – re:

  Валентин писа:

  Златко, това, че живееш в странство и попиваш от тамошните извори, е достойно. Винаги е добре, когато човек може да научи нещо от чужбина и да го съпостави с родната действителност. И все пак имай предвид, че между България и Германия (ако не се лъжа, живееш там)има някои исторически, социални, културни и тем подобни разлики. Никога не съм бил привърженик на сляпото прилагане и следване на чужди модели само защото са чужди.

Онова, което не успявам нито да надмогна, нито пък да приема, в мисленето на повечето си сънародници, живеещи в България, са строго националните рамки, като хоризонт и мащаб на всичко. „Европа“ и нейните ценности са пълна абстракция, остава си онова, което можем да пипнем и почувстваме, тоест, познатото, родното, осезаемото, националното (и неговите класически противотежести – съседите ни и техните подобни начини на мислене). Вечните дрязги за това кое е „наше“ и кое не, кое ни „заплашва“ и кое не, на кое можем да се доверим (само на себе си), на кое не (всичко останало)... цялата тази рамка, безкрайно тясна, безкрайно остаряла, е първата и основна причина за неразбирателството ни. Ако трябва да обясня защо нямам проблеми нито с Македония, нито с Беломорска Тракия, нито с нео-османизма на турците (но НЕ и с икономическите проблеми на гърците, които ме засягат много пряко и много директно), то отговорът ми би бил един и същ във всички тези случаи – ВСИЧКО това вече е наше, всичко е европейско, всички сме граждани на едно и също политическо и културно тяло, всички имаме едни и същи права, задължения, каквото си поискате... Разбирате ли, Валентине, в какво се състои принципната несъизмеримост на мисленето ни и принципната непреводимост на диалога?

- 29-08-2012|**Kiril Ivanov**

А не смятате ли Валентине, че тогавашният избор, въпреки опита от ПСВ, е грешният избор. Попара коя и сега преметаме от едната буза в другата. Да покажеш кураж и твърдост е грижа за поколението. Дали са били малоумни та не са виждали по–далече от носа си? Едва ли. По скоро малодушни. Какво е щяло да стане ако са скръцнали със зъби дедовците ни е въпрос на интерпретация. Не е било толкова лесно да се

изправиш срещу всички, сърби, българи и гърци. Това е пропуснат шанс. И без това жертвите ги дадоха по време на т. н. ВОВ. Пушечно месо. Уви. И като дар, светло бъдеще за около десет петилетки.

- 29-08-2012|**Майя Маркова** – ге:

  Златко писа:

  А щом не е било „окупация", що да не вземем тогава пък да го повторим, какво ще кажете? Кой ни е пуснал само в тая Европа, това не мога да го разбера, честно казано...

„Тая Европа" преди нас „пусна" Германия, Италия и Унгария, а едновременно с нас – Румъния.

Ние ли сме единствените или най-големите злодеи в новата история на човечеството?

- 29-08-2012|**Златко**

Ще си позволя едно малко лирично отклонение, чиято цел е да надмогна, доколкото това е възможно, несъизмеримостта на житейските ни опити (всички си ги имаме, никой от нас не е в състояние да ги сподели с останалите).

И така, не мога да ви убедя в нищо, но пък мога да ви покажа как изглежда живота около мен – такъв, какъвто мога да го докосна и съпреживея. Значи, аз живея в Пренцлауер Берг, в една седеметажна кооперация, по три апартамента на етаж. Сега, на моя етаж нещата изглеждат така: аз съм българин и, допреди известно време, бях женен за германка. Срещу мен живее семейство от бразилец и германка, до мен е едно младо момче, сам е още, но баща му е иранец, значи той идва от иранско-немски брак. Под мене живеят украинка и германец, срещу тях – двама италианци, а на по-долния етаж има смесено семейство от германка и чернокож мъж, не го знам точно откъде идва. На етажа над нас живееха семейство руски евреи, съпругът почина преди няколко години, бог да го прости. Всичко това – само в една мъничка, най-обикновена сграда в центъра на Берлин. Дали е много или малко – преценявайте си сами.

После: понеже давам една от стаите в жилището си под наем на една туристическа организация, при мен тук има средно по пет-шест души месечно – обикновено млади хора, от цял свят. Най-вече американци, но и достатъчно много европейци, всичките млади, жизнени, великолепно образовани, борещи се, интересни хора. НИКОЙ не се интересува от неща

като националност или национални проблеми. Всичко, което интересува хората е какво образование имате, в коя област работите, разбирате ли езика и същността на модерните технологии (сред тези хора да нямаш смарт-телефон е равносилно на обява на некомпетентност – нещо, което често ме разсмива, но пък го имам де, нека да не си кривя душата). Разговаряме за политика и култура, за борбата с живота и света (аз никога не крия, че съм бивш човек от средната класа, който в момента е избрал пътя на едно много несигурно, но пък изключително освобождаващо бохемство); много от тях са преминали през доста сериозни изпитания, въпреки сравнително крехката си възраст, и човек при всички случаи има какво да научи, ако и по правило да ни делят около две десетилетия. Разговаряме за Европа и Америка, за далечния Китай, който немалко от тях, за разлика от мен, познават от първа ръка.

Когато съм сам вечерта, обожавам да си налея чаша сухо червено (не разбирам нищо от вина, за разлика от приятеля ми Краси Дамянов, който с право се присмива на пейзанския ми вкус), заедно с няколко резенчета краве сирене, поръсени с червен пипер и няколко капки зехтин, да отворя вълшебната машинка, която ми дава достъп до всяка книга по света, и да се забия нанякъде из вълшебните светове на словото (не че го разбирам чак толкова много, защото в повечето случаи е на високостилен английски, чиито финеси ми убягват и си остават неразбираеми, колкото и да ползвам вградения речник). Казано накратко – живея живота, който съм си избрал, и чиято цена плащам всеки ден. Не е нито луксозен, нито особено много за завиждане, защото иска доста здраво дупе – никога не знам с какво ще закърпя следващия месец, но и още никога не се е случвало да не успея, станаха вече две години. Но е ТОЧНО живота, който си желая...

А след това?

След това се качвам на машината на времето, надявам шлема, натискам копчетата – и се потапям в най-увлекателното от всичките си приключения: ежедневния диалог-корида с любимите ми сънародници.

Македония... Тракия... Турците... Циганите... България над всичко... От Искъро по-глибоко нема... Абе, ти ли ще ми кажеш бе?

И така нататък, отново точно живота, който съм си избрал (който са избрали за мен родителите и съдбата де, но за удобство приемам, че съм го направил сам). Отново нещо много любимо, много интимно и много близко... Само дето няма почти нищо общо с всичко, което ме заобикаля.

И в името на което почти винаги захвърлям онова, което ме заобикаля. В Берлин и Германия живее само тялото ми. Главата и духът ми бродят където си поискат, най-често накъм България, но и навсякъде другаде, където могат да ме доведат сетивата ми (тялото ми си остава слабо подвижно през по-голямата част от времето, освен в часовете, отделени за спорт). Намирам се във великолепна спортна форма, ежедневно провеждам тренировки за тялото и духа, които ме изморяват до смърт. Въпреки това нощите не са най-леките на тоя свят, защото ги прекарвам сам, а и защото отивам към възрастта, в която нямам вече такава нужда от сън, а навиците ми все още са навици на млад човек.

Впрочем, тук вече завивам накъм прекалено лични, тоест безинтересни неща. Исках само за момент да ви покажа как изглежда времето на един човек, оказал се между световете, подобно на един от героите от собствените си книжки, и който въпреки това – така поне му се струва – се наслаждава на по-голямата част от галиматията, заедно с всичките ѝ липси на комуникация, неразбирателства, принципна несъизмеримост на ситуациите, и прочие.

А как са вашите собствени животи? Харесват ли ви? И с какво заплащате вие щастието си?

- 29-08-2012|**Златко** – re: re:

  Майя Маркова писа:
  Ние ли сме единствените или най-големите злодеи в новата история на човечеството?

Не, Майа, не сме. Не само че не сме от най-големите, дори от средните не сме. Но сме единствените, с които сме свързани, всичките. Това би трябвало да обяснява повечето неща, поне помежду ни. Така поне се надявам...

- 29-08-2012|**Валентин**

Златко, мисля, че разбрах по-горното ти мнение и няма да се съглася с теб (за кой ли път?!). Европа не е хомогенно политическо и културно тяло. Спорна е също така и географската конотация на името „Европа“. Кратък поглед назад към историята ще покаже, че „Европа“ е означавало едно нещо през Древността, друго през Средновековието и трето в наши дни. Именно на това се дължи и причината ЕС да няма свой собствен облик и тежест в международните отношения. Европа просто не е един-

на нито в политически, нито в културен, нито в икономически аспект. Неслучайно много изследователи и учени разглеждат различни опозиции от типа „Стара срещу Нова Европа“, „Северна срещу Южна Европа“ (особено в контекста на настоящата криза), „Западна срещу Източна Европа“. В по-ново време даже е модерно схващането, че Европа всъщност представлява романо-германския свят, тоест Западна Европа. Тази теза автоматически изхвърля Балканите от европейското културно семейство.

Кирил Иванов, България обявява неутралитет в началото на войната. Така или иначе въпросът, който обсъждаме в момента, буди и ще продължава да бъди спорове и занапред.

- 29-08-2012|**Майя Маркова** – re:
  Златко писа:
  Впрочем, тук вече завивам накъм прекалено лични, тоест безинтересни неща...

Тези „безинтересни“ неща за мен бяха много интересни и ми харесаха!

- 29-08-2012|**Майя Маркова** – re:
  Златко писа:
  Естествено, че решението да се влезе във война с Германия и Хитлер би било самоубийствено и със сигурност би довело до някакъв вид поредна национална катастрофа. Но дали алтернативите са били само две? Турция например остава неутрална, в резултат на което никога не е принудена да се изправи пред избора дали да „спасява“ евреите си или не. Откъде-накъде малка България е трябвало да се натиска чак толкова да бъде отличник в училището на фюрера?

От малкото, което знам за събитията, не мисля, че някой би оставил малка България да бъде неутрална. Колкото Белгия е била оставена през Първата световна война. Имаше някакво изказване на цар Борис, че за разлика от Дания България не би могла само „да преклони глава“, а е щяла да бъде прегазена.

- 30-08-2012|**Златко** – re:

  Валентин писа:

  Златко, мисля, че разбрах по-горното ти мнение и няма да се съглася с теб (за кой ли път?!). Европа не е хомогенно политическо и културно тяло. Спорна е също така и географската конотация на името „Европа". Кратък поглед назад към историята ще покаже, че „Европа" е означавало едно нещо през Древността, друго през Средновековието и трето в наши дни. Именно на това се дължи и причината ЕС да няма свой собствен облик и тежест в международните отношения. Европа просто не е единна нито в политически, нито в културен, нито в икономически аспект. Неслучайно много изследователи и учени разглеждат различни опозиции от типа „Стара срещу Нова Европа", „Северна срещу Южна Европа" (особено в контекста на настоящата криза), „Западна срещу Източна Европа".

Нека да изкажем нещата просто и ясно, Валентине: Европа е единственото бъдеще, на което ние можем да се надяваме. Хубаво, лошо, това е. Друго просто няма. Така че, ако не искаме да си останем в ролята на пословичното резервно колело, дето все си мисли, че се върти, то най-добре да се стягаме и да си научим уроците, докато все още някой ни дава шанс и добра воля. Че изчезне ли Европа от хоризонта, изчезва всичко. Аз ли, емигрантът, да ти припомням какво беше в България през 90-те години? Уважавам хората със собствено мнение, когато са в състояние да го изкажат по спокоен и аргументиран начин, но не мога да уважавам ВСЯКО мнение по един и същи начин, просто няма как. Тук при мен повечето хора са по над 50 години, което е и основният проблем на цялата ми работа. Всъщност тя е насочена към младите, към ония, които са под 30, но по някаква причина това поколение се е потулило под голям камък, не ще да участва в политически разговори и това прави форума тук доста нещо арена за напразни борбички. Но нищо де, все е повече от въртене на палци...

- 30-08-2012|**Kiril Ivanov**

Има едно изследване на Балканската война правено от ГЕНЕРАЛНИЯ ЩАБ НА ГЕРМАНСКАТА АРМИЯ. Преведено от д–р Димитър Михов(запасен офицер) 1914г. Българската армия е вдъхвала респект още тогава с дух и боеспособност. Не у кого и да е. Имало е начин този

респект, все още съществуващ по време на ВСВ, да бъде използван. Едва ли немците не биха се съобразили ако е проявена твърдост и принципност. Евтините номера с Добруджа, Македония и Тракия са успели да вкарат покварата. От тук до падението е стъпка, даже не крачка.

- 30-08-2012|**Попивателна**

Това, което Златко тъй елегично описва като ситуация в една етажна собственост „в центъра на Берлин", е трогателно. Само че за всички е ясно, че просто няма как целият свят да повтори това, което се случва в центъра на Берлин...

В това се състои цялата неадекватност на либ-интелектуалците – че те по принцип не схващат разликите. Те живеят в някакъв свой си свят, който им харесва – ОК, но това е „свят", който на практика не е възможен, не и за 7-те милиарда население на света – и не е и устойчив, на всичкото отгоре.

Всъщност, който се е интересувал от тези неща, би трябвало да знае: Хитлер, когато е бил младо момче, напуска дома си в провинцията и попада във Виена – която и тогава е била доста космополитен град, дори може би по-космополитен от днешен Берлин. И тази пъстрота на Виена обаче, вместо да подейства на младия Хитлер в предпочитаната от Златко посока, го е мотивирала по-скоро за обратното...

А тази нагласа за безалтернативност – „Европа е единственото бъдеще", без нея „изчезва всичко" – е най-добрата рецепта за провал. Комунизмът също си мислеше, че той самият е „единственото бъдеще" – и не се напъваше много-много да се доказва реално, на практика, на терена – за какво да се полагат реални усилия, когато тъй или инак, бъдещето ти е гарантирано?

- 30-08-2012|**Валентин**

Цитат:
Нека да изкажем нещата просто и ясно, Валентине: Европа е единственото бъдеще, на което ние можем да се надяваме. Хубаво, лошо, това е. Друго просто няма. Така че, ако не искаме да си останем в ролята на пословичното резервно колело, дето все си мисли, че се върти, то най-добре да се стягаме и да си научим уроците, докато все още някой ни дава шанс и добра воля. Че изчезне ли Европа от хоризонта, изчезва всичко. Аз ли,

емигрантът, да ти припомням какво беше в България през 90-те години? Уважавам хората със собствено мнение, когато са в състояние да го изкажат по спокоен и аргументиран начин, но не мога да уважавам ВСЯКО мнение по един и същи начин, просто няма как. Тук при мен повечето хора са по над 50 години, което е и основният проблем на цялата ми работа. Всъщност тя е насочена към младите, към ония, които са под 30, но по някаква причина това поколение се е потулило под голям камък, не ще да участва в политически разговори и това прави форума тук доста нещо арена за напразни борбички. Но нищо де, все е повече от въртене на палци...

Горният ми пост беше като отговор на твърдението ти, че Европа е едно цяло. Аз не съм убеден в това. Но както и да е. Прав си, че Европа е нашето бъдеще. По какъв начин ще се развие това бъдеще – нито ти, нито аз можем да кажем. Можем само да гадаем и да предполагаме.

- 30-08-2012|**Попивателна**

А това, че младите хора – под 30 г. – не се захващат да коментират тук, е може би дори добре – включително и от гледна точка на идеите на Златко пак може да се приеме, че е добре.

Защото именно младите хора днес много често изобщо не ги касае историята – ама по никакъв начин.

„Миналия век“ за тях е нещо, което е толкова далеч, че най-вероятно изобщо не се и случило.

Мнозина от младите смятат за безнадеждно остаряла дори предпоследната версия на „Уиндоус“ – та ще тръгнат да се вълнуват от неща, които са от преди самия „Уиндоус“...

- 30-08-2012|**Валентин**

Впрочем, може да ви изненадам, но аз съм на 24 години. Така че, Попивателна, има млади хора, които коментират тук. Дори това да съм само аз.

- 30-08-2012|**Валентин**

И не е вярно, че много от младите не се интересуват от историята, даже напротив. Историята за тях е един вид приказка, един вид разказ. Да

не говорим, че има и много продукти на масовата култура (книги, филми), които популяризират определени исторически събития сред по-младите.

- 30-08-2012|**Златко** – ге:

  Валентин писа:
  Прав си, че Европа е нашето бъдеще. По какъв начин ще се развие това бъдеще — нито ти, нито аз можем да кажем. Можем само да гадаем и да предполагаме.

Що така пасивно, Валентине? В края на краищата ти очевидно си разумен и свестен човек, плюс очевидно добро образование. Защо тогава тази боязливост, това нежелание за обвързване с бъдещето? Все на децата ли ще чакаме?

- 30-08-2012|**Златко** – ге:

  Попивателна писа:
  А тази нагласа за безалтернативност — „Европа е единственото бъдеще", без нея „изчезва всичко" — е най-добрата рецепта за провал. Комунизмът също си мислеше, че той самият е „единственото бъдеще" — и не се напъваше много-много да се доказва реално, на практика, на терена — за какво да се полагат реални усилия, когато тъй или инак, бъдещето ти е гарантирано?

Интересна реторика. Но плявата се дели от зърното когато се стигне до нещо конкретно. Да ми предложиш нещо в замяна на Европа, попивателски?

- 30-08-2012|**Валентин**

Благодаря ти за положителната оценка, Златко! Ами виж, не мога да кажа, че се страхувам от обвързване с бъдещето, даже напротив. Но животът за моите скромни 24 години ме е научил да бъда по-предпазлив. Може би това не е типично за един млад човек, не знам, но при мен е факт.

- 30-08-2012|**Златко**

А, това с възрастта ме радва. Е, добре си ми дошъл, оттук нататък ще слушам с повече внимание, защото мнението на младите ме интересува изключително силно, независимо от това дали е консервативно или либерално.

А сега отново за неутралността. Самият аз не бих се впуснал в спор около това дали наистина е имало алтернатива, но едно ми се струва безспорно: ние НЯМАМЕ някакви особени основания да се гордеем с политиката на българските правителства от онова време. ОК, успели са да изхитруват, да се спазрят, в края на краищата дори са избегнали поредната национална катастрофа, което може и да изглежда като успех на фона на дотогавашната ни история. Но това не ги прави достойни за респект. Тези хора много ясно са осъзнавали каква е цената на търговията, която правят – и едва ли може да има съмнение в това, че са били готови да я заплатят. България е била фашизирана и тотализирана бавно и постепенно, с пълна готовност за поемане на последствията от всичко това. И унищожението на евреите съвсем не е било най-високата марка в това надцакване на продаваемостта. Реалната цена – която в края на краищата всички ние СМЕ платили и продължаваме да плащаме – е подготвянето на преди това летаргичното и аморфно общество за политиките на „здравата ръка“ и „великия вожд“, които просто прочистват пътя за онова, на което след това комунистите се насладиха чак до горчивия му край. И което ние си сърбаме и до днес – погледнете само какво показват днешните допитвания до общественото мнение и колко висока е готовността на българите да приемат „силната ръка“ пред всякакви дрънканици за демокрация и прочие. И ТОВА наследство – нека не се заблуждаваме – изобщо не е само комунистическо. Корените му вървят далеч по-назад, и те са свързани най-вече с мечтите по Сан-Стефанска България, в името на които повечето от нас открай време са били – и продължават да бъдат – готови да зарежат каквато и да демокрация и цивилизованост, да заплатят ВСЯКАКВА цена, включително и онази на един нов авторитаризъм, стига само той да им обещае, че ще могат да апкат и пийкат за сметка на крехкото ни мирно съществуване заедно със съседите. И онези, които са подготвили всичко това в огромна степен, са били именно хората, които са подали на българите примамката да изпълнят заветното им желание... на определена цена, разбира се. Първо – евреите, после всички граждански свободи, а накрая, то се знае, и собствените им души и сърца, каквато е окончателната цена на всяка фаустовска сделка. Така че, стига с това възхваляване на мъдростта на царя и обкръжението му. Това са били хора, които са знаели какво и защо правят – за разлика от задрямалия народ-шаран, който открай време си е знаел само едно: дайте ми папкане, а после правете каквото си щете!

Стига сме се заблуждавали! Място за гордост няма никакво. А дали ще изберем да поучим на нещо от това минало? Както повтарям тук открай време, пътят към научаването минава през признанието на греха и покаянието...

Но може би е време да спирам. Не искам да се повтарям прекалено много, нали разбирате?

- 30-08-2012|**Валентин**

Аз своето мнение по темата вече го изказах. Надявам се един мой много добър приятел, който е историк от СУ, да се включи довечера в спора. Смятам, че той ще внесе необходимите разяснения и пояснения относно същността на тогавашните събития.

Но що се касае до любовта и копнежа на българина по „силната ръка", аз мисля, че това е съществувало и допреди 40-те години на 20 век. Просто демократичната култура по нашите земи винаги е била в дефицит.

- 30-08-2012|**Валентин**

И още нещо, което май забравих: В никакъв случай не казвам, че управлението на България през този период е било демократично. Това би било абсурд.

- 30-08-2012|**Попивателна**

Златко писа:

„Да ми предложиш нещо в замяна на Европа, попивателски?"

Самият ЕС („Европа", както е известен по нашенско) възникна и се разви с идеята, лека полека, ако може дори неусетно, за ЗАМЕНИ националните държави. Считаше се, че националните държави са нещо вече остаряло, време било, нали, човечеството да ги надживее, да „вървим напред", и т. н.

Пък и националните държави са дело на съответните нации – а нациите са винаги нещо лошо, нали?

Като идея всичко това може и да не е чак толкова лошо – но на практика се оказа голяма тъпня.

И аз съм сигурен, че все някога (но, уви, по трудния начин!), мнозинството европейци ще проумеят, че националната държава всъщност не е нещо чак толкова лошо, и че голяма част от проблемите, които сега някои се напъват да „решават" на най-високо възможно ЕС-ниво (срещи от

типа „Меркел – Оланд“ и „Меркел – еди-кой-си“), на практика са много по-лесни за решаване на всяко друго по-ниско ниво, което можеш да си представиш. И не е далеч денят, в който ще стане ясно, че всъщност най-слабо функциониращото ниво в цялата тази конструкция е именно най-високото ниво – а всяко друго, по-ниско ниво (включително и „национална държава“), ако бъде оставено да се развива нормално, без намеса „отгоре“, ще се справя много по-добре с характерните си задачи.

Това е бъдещето на Европа и европейците – ние трябва да си изградим отново, от долу до горе, всичко онова, което преди това разградихме, наивно надявайки се, че като прехвърлим проблемите си на някакво „по-високо“ равнище, и те ще бъдат „решени“ – не, няма да бъдат решени, реалните решения на реалните проблеми ще дойдат от местата, където съществува реален потенциал за решаване на тези проблеми. И тези места са много и най-различни – за всеки от отделните проблеми – и много рядко ще се оказва, че тези места съвпадат с понятия като „Брюксел“, „Страсбург“ и т. н.

- 30-08-2012|**Златко**

Ок, Попивателски, нищо против убежденията ти, но играта с IP-тата, която и двамата познаваме отдавна, пак те издава. Криеш се, сменяш адреси и псевдоними, опитваш се да смекчиш и тона – какъв прогрес! – но отдолу си остава все същия силно отблъскващ хамелеон, когото и двамата с теб вече познаваме до болка. Хайде, сменяй отново IP-то и псевдонима, с този повече няма да минеш!

- 30-08-2012|**Леон Хамер**

Честно казано, не разбирам защо Златко периодично се вбесява от някакви от „IP-та“ на коментиращите?

Ако пишеш от някакво точно определено „IP“, това прави ли твоите аргументи по-валидни?

И обратно: ако някакви аргументи идват от някакво друго „IP“, това прави ли ги по-невалидни?

- 30-08-2012|**Златко**

А, обяснението е свързано не с чисто технически въпроси. По принцип „нормалните“ потребители също се обаждат от различни адреси – примерно веднъж от къщи и веднъж от компютъра в службата. И в

това няма никакъв проблем, нито пък във факта, че рутерите на повечето от нас редовно сменят последната цифра на IP-то. Проблемът с **този конкретно човек** е, че това е участник, който многократно предизвика сериозни напрежения тук във форума, имаше много спорове дали да бъде оставен или не, след което в края на краищата го изхвърлих, най-вече поради абсолютното постоянство, с което той подкопава всички опити за постигане на някакъв човешки разговор. Казано най-просто, с този човек има стари и много болни проблеми. Но! Човекът разбира доста от техниката (питам се защо ли не се е цанил досега при Алкайда или някои други момчета, които могат да използват способностите му сериозно, вместо да си губи времето и познанията тук в моето дребно форумче). Сменя адресите буквално за секунди, сменя и псевдонимите си, отказва да приеме, че е нежелан тук, и с непреклонно нахалство се промъква отново и отново. И се започва тя... Кеф ти „какво му е толкова лошото на Хитлер", кеф ти „че какво му е толкова лошото на Холокоста", кеф ти каквото си поискаш. Е, хубаво, но аз нямам време да превъзпитавам някого си тук, достатъчно ми е и колкото други ядове си имам.

Това, накратко, е отговора на въпроса ти, Леон. IP-то е нещото, което го издава всеки път (това например е единственият участник тук, който ползва IP от един напълно нов, значително по-труден за блокиране тип – погледни му постингите и ще видиш). Но пък и аз не съм от вчера, и аз се уча непрекъснато на нови мурафети. И така се фехтуваме двамата с него: аз го изхвърля от едната врата, той се намъкне през другата, и т. н., и т. н. На всеки километър, нали знаеш?

- 30-08-2012|**Светослав Живков** – Анализ

В наше време в прочита на българската история се наблюдава една тенденция към залитане в двете крайности – националистическата, представителите на която обявяват за ренегат всеки, посочил публично една или друга „тъмна" страна от българската история; и нихилистическата. Господин Кръстев явно е представител на втората. Тезата на Кръстев е, че България има някаква вина, за която трябва да се извинява. Аргументацията му обаче е пълна с фактически грешки, исторически неистини и клишета. Ще се опитам, без да влизам в подробности, да се спра на част от тях.

1) Цялото битие на човечеството е изпъстрено от конфликти и войни, съпътствани с убийства, жестокости и несправедливости. Целта на ис-

торията обаче не е да търси извинения и опрощения, а да посочва грешките от миналото с идеята те да бъдат избягвани в бъдеще. Не помня например испанският крал да се извинил на индианците в Латинска Америка, не помня английската кралица да се е извинила на бурите в Южна Африка, нито Путин да се е извинил за извращенията на Червената армия в Европа, в частност – в България.

Историята няма „позорни периоди", а вината винаги е индивидуална. Това го знае всеки що годе грамотен юридически човек. Има виновни хора. Виновни народи и държави няма.

2) Минаваме от общото към частното. Авторът нарича българското управление на Македония 1941-1944 година „окупация". Очевидно той не знае, че мнозинството от славяноезичното население в Повардарието до 40-те години на XX в. има българско самосъзнание. В този смисъл, може би България трябва още да се извинява на жителите на Пловдивско за окупацията на Източна Румелия, може би трябва да се извинява на Турция за окупацията на Малкотърновско и Благоевградско. Разбира се, задочно трябва да се извиним и на Византия (Бог да я прости!) за окупацията на нейните земи, продължаваща и до днес. И понеже беше споменат „геноцидът" в Драмско, хубаво е да отбележим, че до Балканските войни мнозинството от християнското население в този район също е българско. Това как и защо областта променя своя етнически облик след 1913 година, оставам на автора за размисъл...

3) Отиваме към проблема за „избора" на България през март 1941. Да, българските държавници тогава са имали възможност да избират, подобно на онези българки, които са имали свободата на избират дали да се метнат от скалата или да попаднат в ръцете на акънджии, башибозуци и пр. елементи. Ако авторът беше исторически грамотен, щеше да знае защо през пролетта на 1941 г. в Югославия антигермански преврат беше възможен, а в България – невъзможен.

4) По въпроса за антиеврейското законодателство. Да, то е факт в България. По същото време такова съществува в практически цяла континентална Европа. Другите факти са, че по време на Втората световна България и Дания са единствените страни под германско влияние, които успяват, по различни начини, да спасят от смърт мнозинството от своите граждани от еврейски произход. Що се отнася до евреите от „новите земи" – Да, те наистина са отведени в лагерите на смъртта, но те не са били български поданици. Може би авторът не знае, че „новите земи"

не са безусловно предадени на България, а са предоставени за „временно административно управление“. Впрочем, тук е хубаво да се каже, че антисемитизмът не започва с Хитлер.

5) По спасяването на българските евреи – да се твърди, че движението в тяхната защита е провокирано от германските неуспехи по фронтовете е просто нелепо. В защита на българското еврейство застават широки слоеве от българското общество. И сега, забележете, нещо, което няма да се хареса на автора, германските дипломати предават в Берлин, че населението в Македония(онова – окупираното) с радост приема депортацията на евреите, докато това от пределите на стара България „няма правилен възглед по еврейския въпрос“, т. е. не подкрепя депортацията. За това има десетки обективни причини, на които няма да се спирам.

6) по въпроса за фашизма. Авторът може би не знае, че фашизмът е популярна идеология в Европа през 30-те, със свои адепти вкл. във Франция и Англия. В Българя също така има симпатизанти на фашизма и фашистки организации, повечето от които са маргинални. Това, което не знае авторът, е, че в България фашизъм на власт не е имало, че Легионерите, както и Цанков, са в опозиция на царя и неговите правителства по това време.

Впрочем, бих посъветвал автора първо да научи що е фашизъм. Защото по неговите класификации руският император Александър III е фашист. Може би ще му е по-лесно да се разходи до Земенския манастир. Там, в църквата има една много интересна стенопис от XIV век...

- 30-08-2012|**Светослав Живков**

И още няколко думи към останалите участници в дискусията.

Далеч съм от мисълта, че българските държавници отпреди 9-ти са били светци. Не, не са били такива. Много упреци и критики могат да се отправят към тях. Истината е, че завоят във външната политика на България е трябвало да започне още есента на 1943 година и да бъде много по-категоричен. За съжаление обаче, факторът, който е бил способен на такъв завой, напуска земния живот в края на лятото същата година. Наследниците на цар Борис III наистина се показват като плахи и, да го кажем, слаби политици. Затова до голяма степен е виновен и самият цар, който след 1935 г. постепенно съсредоточава цялата власт в свои ръце и обезличава другите политици.

Не съдете обаче българските политици за неща, за които не са виновни. Не ги съдете за Рибентроп-Молотов, не ги съдете за 1 септември 39, не ги съдете, че германските войски първи стигат българските граници в началото на 1941 година, не ги съдете за антиеврейското законодателство. Не са виновни за всичко това, защото просто не са имали избор.

- 30-08-2012|**Kiril Ivanov**

„Историята няма „позорни периоди“, а вината винаги е индивидуална. Това го знае всеки що годе грамотен юридически човек. Има виновни хора. Виновни народи и държави няма.“

Уви, „позорни периоди“ колкото искаш. За вината О. К. Виновни народи и дръжави нема. Как стои въпросът с дръжавите герои и спасителки такива? Това ме тормози от известно време. Щото логично, има сума мизерници кои са граждани и по презумпция, ако дръжавата е герой и спасителка те кви са? Та нали ребрата пукат и огъват и България над разни там работи. Велика и нам ква си.

Стига ми и само справедлива и както един много уважаван от мен човек(Док) казва, милостива. Това поне дръжавите би требвало да го могат.

- 31-08-2012|**Ясен Б.** – Смяна на IP

Златко,

Виж VPN в Google –

Нашият приятел най-вероятно ползва услугите на VPN – Virtual Private Network, Виртуална Частна Мрежа.

Нищо сложно. Има много провайдъри -платени и безплатни. Програмата се сваля за 2 минути и ако се свържеш с Интернет през техния сървър получаваш IP, който няма нищо общо с твоя оригинален номер. Аз например ползвам тази система за да си КУПУВАМ книги и филми от американския Амазон. Имам четец Киндъл и доста заглавия не са достъпни в България. С VPN ставам американец или германец или какъвто си поискам...

Обяснявам, не за друго, а да не би някой да си помисли, че Иван Рангелов Попивалски е някакъв технически гении... Не е...

- 31-08-2012|**Ясен Б.** – Регистрация?

Мислил ли си за въвеждане на регистрация преди възможност за коментар?

- 31-08-2012|**Ясен Б.**

Задавайки предишния въпрос демонстрирах мигновена смяна на IP – 95.141.28.xxx е в Kiel.

Моят оригинален е 212.5.131.xxx в България. Не съм ставал от стола:)

- 02-09-2012|**Гого**

Много добър и честен текст – за съжаление рядко срешано явление по темата

- 02-09-2012|**avacum** – re:

Kiril Ivanov писа:
Има едно изследване на Балканската война правено от ГЕНЕРАЛНИЯ ЩАБ НА ГЕРМАНСКАТА АРМИЯ. Преведено от д–р Димитър Михов(запасен офицер) 1914г. Българската армия е вдъхвала респект още тогава с дух и боеспособност. Не у кого и да е. Имало е начин този респект, все още съществуващ по време на ВСВ, да бъде използван. Едва ли немците не биха се съобразили ако е проявена твърдост и принципност. Евтините номера с Добруджа, Македония и Тракия са успели да вкарат покварата. От тук до падението е стъпка, даже не крачка.

Как са се съобразили немците през 1941г. (Втора световна война) с твърдостта и принципността на Българската армия през 1912-1913г. (Първа балканска война)?

Съобразяването е абсолютно преценено с немска точност до часове.

План за подготовка на операция Марита – превземането на Гърция:

Преминаване през България – 24 часа – като приятели или 48 часа – като врагове.

Добре е да се чете историята преди да се говори емоционално. Предполагам, че е трудно за хора зомбирани от социализва 30-40 години да приемат, че освен черно и бяло има и полутонове на сивото, но моля те чичко, не искай от мен аз да поема от вината на дядо. Това ще ме направи само по-виновен, едва ли ще ми позволи да порасна.

- 02-09-2012|**Васил**

За какви безчинства в Македония става въпрос? Може би за безчинство се смятат строежите на пътища, на железници, на училища и църкви. Може би за безчинство се смята предаването на местната власт на българи от Македония. Почти сто процента от администрацията в т. нар. окупирани области е предоставена на местни хора. А чувал ли е авторът, че при посрещането на българската войска хората изваждат портрети на екзарх Йосиф, които до този момент са криели по мазета, а също и табелки с имена на български училища? Явно не, иначе не би написал подобни титанични глупости.

- 02-09-2012|**Васил**

И още нещо. Ако някой трябва да се извинява за безчинства в Македония, това са титовистите и българските комунисти, които с цената на над 20 хиляди убити и стотици хиляди репресирани българи, както и чрез брутална фалшификация на историята, създават т. нар. „македонска нация".

- 02-09-2012|**Kiril Ivanov**

„Как са се съобразили немците през 1941г. (Втора световна война) с твърдостта и принципността на Българската армия през 1912-1913г. (Първа балканска война)?

Съобразяването е абсолютно преценено с немска точност до часове.

План за подготовка на операция Марита – превземането на Гърция:

Преминаване през България – 24 часа – като приятели или 48 часа – като врагове.

Добре е да се чете историята преди да се говори емоционално. Предполагам, че е трудно за хора зомбирани от социализва 30-40 години да приемат, че освен черно и бяло има и полутонове на сивото, но моля те чичко, не искай от мен аз да поема от вината на дядо. Това ще ме направи само по-виновен, едва ли ще ми позволи да порасна."

Дали пък някой иска от вас, Авакуме, да поемате вината(стига и бирата). Никъде в който и да е текст, свързан с тези събития, не видях такава претенция. Добре е да сте по-внимателни четци. Иска се само да видите, да чуете, да почувствате и да признете, ама не е яко and cool и не ви пука. Много ме учудва това изключително недоверие на видни (и не толкова) патриоти към способностите на родната армия. Много шантава

работа. И за прочита на история. Струва ми се голема претенция да сте снизходителни. Разликата между намерение и реалност е видна и не е аргумент. Немците са изградили един шестгодишен „хилядолетен райх“ и на тоя фон да се споменава „Марита“ е най– малко неуместно, особено с времеви параметри. Верно, бързо „прегазват“ и Гърция („Марита“) и Сърбия („Ауфмарш 25“), но и никога напълно, както е известно от историята. Нещо като Афганистан за Русия в по-нови времена. И да ви светна, вашата позиция, много странно(или по скоро не), ми напомня на комсомолската такава. Некога така строеха(комсомолците) светлото бъдеще, като си затваряха очите за тъмното минало. Ма сега е видно, че не става. А, и за порастването. Да растете окат и по-малко циничен е добро начало. Ако не е късно де. Чичковото.

- 02-09-2012|**Ясен Б.**

Неутралитет и България. Не са ли несъвместими?

За да обявиш неутралитет се иска самостоятелност.

Вяра в собствените сили и способност за взимане на самстоятелни решения. Небходими са и финансови средства. Но преди всичко НЕЗАВИСИМОСТ на характера на нацията.

Финландия, Австрия – малки, сега неутрални страни с население, подобно на нашето. Къде е разликата? Разликата е в научаването на урока. И двете стават неутрални след Втората Световна Война. Ние бяхме първо с Хитлер, после във Варшавския Договор с „братята“, сега сме в НАТО, утре – където се наложи. И все защото така било „наложително“.

Чета коментарите по-горе и от някои ми иде да повръщам. Нямало добро и зло, имало само национални интереси. Същите хора имат мнение и за библията и са големи християни...какво стана с християнския морал? Той какво казва в случая. Думата МОРАЛ изобщо значи ли нещо?

Златко, и мене изгони за нецензурност, но поведението на българските управници като цяло преди и по време и след войната (с отделни малко изключения разбира се) е абсолютен пример за дупедавство!

- 02-09-2012|**Дмитрий В.**

Цялата дискусия е диагноза на плачевното състояние на България – „по-малкото зло“ вместо избора, труден, но правиден, на доброто омаломощава всичките напъни за прогрес и цивилизованост. Нищо не спа-

сява от лоша регресия. А и няма дух за прощаване. Няма път към Храма, Безпътица!

- 02-09-2012|**Дмитрий В.**

А пропо, аргументите за благините на окупаторите, напомнят пропагандата на райха в окупираните земи. Има и фотографии. Киножурнали. Свидетелства. Защо не ги покажете на фона на Аушвиц?

- 02-09-2012|**Златко** – гe:

  Ясен Б. писа:
  Чета коментарите по-горе и от някои ми иде да повръщам. Нямало добро и зло, имало само национални интереси. Същите хора имат мнение и за библията и са големи християни...какво стана с християнския морал? Той какво казва в случая. Думата МОРАЛ изобщо значи ли нещо?
  Златко, и мене изгони за нецензурност, но поведението на българските управници като цяло преди и по време и след войната (с отделни малко изключения разбира се) е абсолютен пример за дупедавство!

Долу-горе и аз така виждам нещата, Ясене. С дребното уточнение, че според мен тук става дума не за липса на мъжество, а за много точна и ясна политическа сметка (който ни предложи най-много, на него ще му бутнем). И причината за това е както в липсата на реални ценности у нас – извън интересчийските – така и в липсата на осъзнаване на факта колко опасна за България и българите е мечтата по Сан Стефано. Едва ли има друга идея в най-новата ни история, която да е предизвикала толкова много беди за България, и която все още да се поддържа от мнозинството, без никакво разбиране за това докъде ще ни води тя всеки път, с неизбежност. Нещата са пределно прости: тъй като няма друг начин за реализиране на санстефанската мечта освен войната, то трябва веднъж завинаги да се разбере от какво по-скоро ще се откажем, от мечтата или от заплахата за война, с която тя е свързана. Ето това простичко уравнение очевидно не е ясно в ни най-малка степен на „широката общественост“. Инак хората не биха издивявали до такава степен, мисля си...

- 02-09-2012|**Миро Владимиров** – ге:

Анализът на Светослав Живков беше много интересен, благодаря му.

В сайта на Образователен център „Холокост и съвременност“ прегледахтози текст. Там се споменават имената на кюстендилски и пловдивски политици, на софийски и пловдивски митрополити, попречили на депортацията на евреите в техните градове и райони. Говори се за много протестни писма от различни обществени слоеве в реакция на току що приетия Закон за защита на нацията. Явно поне в „старите“ български земи е имало недоволство спрямо принудителната според мен профашистка политика на правителството. Ако някой може да насочи към документи, доказващи такова отношение на българите към техните еврейски съграждани, сигурно ще разберем, че съвременните неонацистки и фашистки прояви в страната ни не са традиция от десетилетия, а някакъв модерен феномен. Ще ни стане ясно, че трябва да разглеждаме конкретния случай като въпрос в международните отношения, чиито субекти са държавите – чрез държавни глави и правителствени представители. А управлението на многочислени човешки общности и съприкосновението между тях не подлежат на същите морални и ценностни квалификации като тези при междуличностните отношения на цивилизованите граждани. Няма добри и лоши нации, няма държави-герои и държави-злодеи. Има държавни образувания, които съществуват и днес, и такива, които не.

- 02-09-2012|**Васил до Дмитрий В.** (предполаг

„А пропо, аргументите за благините на окупаторите, напомнят пропагандата на райха в окупираните земи. Има и фотографии. Киножурнали. Свидетелства. Защо не ги покажете на фона на Аушвиц?“

Искате да кажете, че реакцията на българското население в Македония към „окупаторите“ е режисирана? Или сте дълбоко заблуден, или съзнателно заблуждавате аудиторията. Даже да махнем всички фотографии, имаме достатъчно спомени на очевидци, които със сигурност не са писани от някой „фашист“. И какво е това сравнение с Аушвиц? Българите „окупират“ българи, които все още имат българско, а не „македонско“ самосъзнание. Единствените убедени и реални противници на „окупаторите“ са комунистите – същите, които по-късно ще подложат на терор местното население. Какви точно безчинства извършват българите в Македония? Убиват ли хора заради тяхната национална при-

надлежност? Не. Ограбват ли имущество? Не. Извършват ли асимилационна дейност? Не. За какъв Аушвиц бълнувате тогава? Защо България трябва да се извини на Македония, дайте нещо, за което да се хванем. Например заради убийството на партизани. Кажете – България трябва да се извини заради еди колко си убити титовисти. Но да твърдите, че населението в Македония е пострадало по някакъв начин от българските „фашисти“ и „окупатори“ – това си е чиста лъжа.

- 02-09-2012|**Васил**

„Нещата са пределно прости: тъй като няма друг начин за реализиране на санстефанската мечта освен войната, то трябва веднъж завинаги да се разбере от какво по-скоро ще се откажем, от мечтата или от заплахата за война, с която тя е свързана.“

А вие какво предлагате – да забравим за хората в Западните покрайнини, които и до днес продължават да страдат от сърбомански изстъпления и търсят някаква помощ от България? Ясно е, че няма да воюваме, за да си върнем Пирот и Цариброд обратно. Но поне можем да демонстрираме съпричастност към българи, на които е забранено свободно да изявяват националната си принадлежност. Или предлагате да не реагираме по никакъв начин на фалшификациите на FYROM? Ясно е, че няма да воюваме за FYROM. Планът на Сталин успя – създаде се македонска нация и държава и няма връщане назад. Но откъде накъде ще мълчим, когато пред европейска публика старобългарски ръкописи се представят за „старомакедонски“? Агресия ли е да надигнеш глас срещу лъжата? Блян по Санстефанска България ли е? Ами не, просто не може по такъв начин да се краде история. Както не може в църкви от Средновековието български надписи да се подменят с „македонски“. Не е цивилизовано да НЕ СЕ реагира в този случай. Все едно да гледаш спокойно как талибани взривяват статуи.

- 03-09-2012|**Златко** – re:

  Васил писа:
  Но откъде накъде ще мълчим, когато пред европейска публика старобългарски ръкописи се представят за „старомакедонски“? Агресия ли е да надигнеш глас срещу лъжата? Блян по Санстефанска България ли е? Ами не, просто не може по такъв начин да се краде история. Както не може в църкви от Средновекови-

ето български надписи да се подменят с „македонски“. Не е цивилизовано да НЕ СЕ реагира в този случай. Все едно да гледаш спокойно как талибани взривяват статуи.

Твърде често в живота е по-важно КАК човек говори, отколкото КАКВО се опитва да каже. Ако всичко, което можете да изпратите като послание към Македония е гняв и обида, то в отговор ще получите същото, че и по-лошо. Все някой трябва да съумее да превъзмогне гнева и фрустрацията си, за да се тръгне нанякъде. Македония има далеч по-сериозни идентификационни проблеми от нас – и ако ние не посрещаме това с разбиране, а само го насъскваме още повече, то резултатите са предсказуеми. Кой тук е член на Европейския съюз и трябва да дава пример?

- 03-09-2012|**Васил**

„Твърде често в живота е по-важно КАК човек говори, отколкото КАКВО се опитва да каже. Ако всичко, което можете да изпратите като послание към Македония е гняв и обида, то в отговор ще получите същото, че и по-лошо.“

Всъщност официалните български реакции по подобни въпроси винаги са били твърде пестеливи. Дори по случая със „старомакедонските“ ръкописи, който наистина е скандален, до момента няма сериозна реакция. Единствено евродепутатът Андрей Ковачев призова да се вземат мерки и да не се допусне поредна фалшификация. Но той не е демонстрирал гняв и обида. Напротив – човекът си е образцов еврочиновник и говори изключително кротко. Винаги в отношенията с FYROM българската дипломация е прилагала метода на „снишаването“. Вижда се какъв е отговорът на другата страна. Не твърдя, че на македонците трябва да се обяснява, че са българи. Не твърдя, че час по час трябва да напомняме на Скопие, че такова нещо като „македонски език“ не съществува. Твърдя, че когато държавата FYROM руши и фалшифицира паметници на културата, трябва да получи отговор на държавно ниво. Любезното мълчание в случая означава съучастие в престъплението. Тук не става дума за гняв и обида, или за някаква фрустрация, или за някакъв блян по Санстефанска България, или за обявяване на война. Става дума за чисто човешко чувство за справедливост. Сигурно сте чувал девиза на Кант: „Две неща ме удивяват – звездното небе над мен и моралният закон вътре в мен.“

- 03-09-2012|**Арон Бали**

Добре е, че дискусията за „спасяването на българските евреи“ продължава. Българската история изисква да се преосмисли, като се освободи от натрупани догми. Трябва да се погледнат фактите, каквито са били, независимо от намеренията на политиците по това време. Наложило им се е да направят определен избор- да се включат към остта и да влезат в съюз с Хитлеристка Германия. От там са последвали и действия, като изпращане на окупационни корпуси и извършване на репресии там. Имало е убити и т. н Заменени са немски дивизии, които са изпратени на други фронтове. Под натиска на нацистите се подготвя“ решаването на еврейския въпрос“ в България в съответствие с нацистката политика по този въпрос. В резултат се извършва изпращането на над 11000 евреи в концентрационните лагери. Българските евреи в старите територии бяха подложени на големи репресии- лишени от граждански права, изселвани и ограбвани. Властта е положила големи усилия да изпълни решенията на конференцията от Ванзее. За това има виновни- тези, които провеждаха тази политика- българските съюзници на нацистка Германия. В никакъв случай не смятам, че тази вина се носи от всички българи, а от една малка част, които са били във властта- правителството, полицията, армията. Те са извършили престъпления, не само към евреите, но и към гърците, сърбите и т. н., както и към свои сънародници- спомнете си убити партизани и ятаци, палене на къщи и интерниране. Този режим и изпълнителите трябва да получат своята оценка! Непризнаването на тези действия в никакъв случай не правят чест на никого. Признаването им ще показва, че България гледа честно към своята история и това е част от гаранцията, че такива събития няма да се повтарят- дай боже!

- 03-09-2012|**Васил**

Не искам да подменям дискусията. Моля за извинение ако прекалено се отклонявам от темата на статията. За мен най-спорният момент в разсъжденията на г-н Марков е изискването България да се извини на Македония. Аз не разбрах заради какви безчинства трябва да се извини. Първо, искам да обърна внимание на точността на термина „окупация“. Според автора този термин е правно точен по отношение на Р Македония. А всъщност по времето на „окупацията“ Р Македония не съществува. Тя е област в кралство Югославия и се нарича Вардарска ба-

новина. Значи излиза, че трябва да се извиним не на Македония, а на Сърбия – „Братя сърби, приемете извинението на българската държава за това, че през 40-те години окупира българи, живеещи на територията на кралство Югославия“. Второ, ако някой е пострадал от „окупаторите“, това са**сръбските** партизани, организирани в Македония (Вардарска бановина) от **югославската** компартия. Значи отново излиза, че трябва да се извиним на Сърбия, може би с нарочна парламентарна декларация – „Извинявайте, че български „фашисти“ са вършели безчинства с югославски комунисти“. Но ако ще се извиняваме на югославските комунисти, ще трябва да се извиним и на българските, иначе няма да е честно. А те кога ще се извинят за безчинствата си, не е ясно, нали „поемат вината само с мезета“.

- 03-09-2012|**Златко**

Понеже имам чувството, че полагате усилия за обективност, бих ви предложил следното: опитайте се да приложите логиката, която прилагате към българската история, към някоя друга – примерно немската или руската, и веднага ще видите колко неприложима е тя. Нещата стават очевидни само когато човек се отърси от емоцията на „родното“. Изхождайки от това, което твърдите, ще излезе, че нито Германия, нито Русия дължат извинения или обезщетения на някои от страните, които са окупирали (в края на краищата и двете страни се управляват понастоящем от режими, различни от онези, които са извършили окупациите). Същата логика се отнася и до въпроса за „окупацията“ изобщо (дали я е имало или не). Окупаторите нямат право на оправдания, така е навсякъде по света, така е и при нас.

- 03-09-2012|**Васил до Златко**

Не, аз просто питам защо България трябва да се извинява на Македония, нищо друго. Питам защо трябва да се извинява на потомците на българи от Македония. Защото това е тезата на автора. Той не твърди, че трябва да се извиняваме на потомци на сръбските комунисти или на сърбите изобщо. Той твърди, че ние имаме вина пред македонските българи. Каква е тя, така и не разбрах.

- 03-09-2012|**Златко**

По същата причина, поради която Германия трябва да се извинява на потомците на австрийците в Австрия, Васил. Надявам се ще се съгласиш, че както значително по-малките разлики между говоримия език в Германия и Австрия, така и значително по-големия ентусиазъм, с който е бил посрещнат Хитлер там, правят отговора на въпроса ти очевиден.

- 03-09-2012|**Васил до Златко**

Отговорът никак не е очевиден. И сравнението с Хитлер никак не е уместно. Не може да говорим за окупация „по принцип". Нека да навлезем в конкретика. За какво България дължи обезщетение на потомците на македонските българи? Македонските българи, които кротко си живеят в кралство Югославия, които кралство Югославия не подлага на асимилация, и които могат спокойно да се наричат „българи", а не „прави сърби", изведнъж са нападнати от злите българи. Така ли виждате нещата? Това е цинизъм, извинявам се. Това е истинска фалшификация, достойна за съчинения на другаря Г. Димитров.

- 03-09-2012|**Васил до Златко**

Ако трябва да има реципрочни извинения, те трябва да звучат приблизително така: България се извинява на Сърбия 1. заради окупация на територия на Югославия през 40-те години на XX в., и 2. заради жертвите, дадени от югославската компартия (по втората точка необективното ми подсъзнание дава сериозен отпор на обективния Свръхаз, но все пак цивилизоваността надделява). А Сърбия трябва да се извини за систематичното следване на „Начертанието" на Гарашанин, което предполага окупация на земи и асимилация на населението в тези земи – в конкретния случай, насилственото превръщане на българи в „прави сърби". Точка. Това за мен е обективно. Как ви звучи?

- 03-09-2012|**Kiril Ivanov**

„Отговорът никак не е очевиден. И сравнението с Хитлер никак не е уместно. Не може да говорим за окупация „по принцип". Нека да навлезем в конкретика. За какво България дължи обезщетение на потомците на македонските българи? Македонските българи, които кротко си живеят в кралство Югославия, които кралство Югославия не подлага

на асимилация, и които могат спокойно да се наричат „българи“, а не „прави сърби“, изведнъж са нападнати от злите българи. Така ли виждате нещата? Това е цинизъм, извинявам се. Това е истинска фалшификация, достойна за съчинения на другаря Г. Димитров.“

Аз се извинявам за намесата но бех изключително поразен и омагьосан от железната логика коя лъха от по–горенаписаното. Ама така както си седех омагьосан, изведнъж нещо ме пререза и се сетих. Абе Василе, като иредентист и патриот кво би казал ако турците беха резнали Източна България е с тия същите аргументи като горепосочените от теб. Аз само е така питам.

- 03-09-2012|**Васил**

Ами Кириле, ако бяха „резнали“ Източна България, това щеше да е проблем между държавата България и държавата Турция. Сега схващаш ли логиката? Аз през цялото време говоря за това, че държавата Сърбия, приемник на Югославия, може и да има проблем с държавата България заради окупацията. Но **българското** население **в онези години**, намиращо се в територията на Югославия, приема **все още** България за своя майка, или сестра, прости за патетиката. Да се опитваме днес да вменяваме на **тогавашните** македонски българи измишльотините на МАНУ, е цинизъм. Обясни ми с думи прости – защо според теб трябва да се извиним на днешните македонци, потомци на тогавашните българи. Обясни ми го с желязната логика, която очевидно притежаваш. Слушам с интерес.

- 03-09-2012|**Васил**

Боже, Боже... Сега видях CV-то на автора на статията и ми светна, че това е същият човек, който написа в македонски сайт следното: „Република Македония като държава е създадена още на 2 август 1944 г. от македонските патриоти, борещи се срещу българската окупация“. Република Македония – създадена от македонските патриоти?! Сръбските комунисти – македонски патриоти?! Йосип Броз Тито – македонски патриот?! Убийците и мъчителите на българи в Македония, които с декрет създават нация и налагат изфабрикуван език – македонски патриоти?! Същите македонски патриоти **от Белград**, които подлагат на тежки репресии македонските българи, които уж създали сами новата си нация и държава?

Ето нещо не съвсем либерално – лъжците нямат право да размахват пръст. Човек, който веднъж е изрекъл такава дебела лъжа като горната (за македонските патриоти), първо трябва да се *извини* за нея, и чак след това отново да иска думата и да излага някакви аргументи.

- 03-09-2012|**Kiril Ivanov**

Изпитвам странното усещане, че нещата са преметнати с краката нагоре и основното средство, ползвано за мислене от некои патриоти, е Musculus gluteus maximus. Според техната длъбока убеденост да трепеш евреи е правило, а да са живи е милост и изключение, за което те требва да са вовеки признателни. Като че да ометеш на комшията двора е едва ли не патриотическо задължение, а не гадория (най-нежно казано). Преди години мой съсед, окупатор и после участник във ВОВ, разказваше, че като ги насаждали по квартири некъде из Кавадарско, техната хазайка им рекла: „Не че сте ни изтребали, ама добре сте ни дошли“. Вече не помня къде, но от ротата му оцеляват само двама. Той (казваше се Николай) и още един човек, с когото не се познавал, ново попълнение. Ранен два пъти в този ден. Говореше с яд и за окупацията, и за Великата

- 03-09-2012|**Стоян Петров**

Не, г-н Kiril Ivanov,

Колкото и странно да е Вашето лично усещане, то не Ви разкрива някаква истина – а Ви заблуждава.

За всеки български патриот, а това значи – и за всеки нормален човек –дълбока убеденост е не „да трепеш евреи“.

За всеки български патриот дълбока убеденост е, че евреите не са най-важното нещо на този свят – евреите са точно толкова важни, колкото и всички останали хора.

И че ако трябва да си водим сметка за загинали и за спасени, първата сметка, която всеки български патриот трябва да прави, е не колко евреи са били загинали и колко са били спасени – а колко българи са загинали и колко са били спасени.

И на всички онези, които пишат тук за „морал“, аз ще им повторя: „Не, господа, аз не смятам, че е по-важно да бъдат спасени 10 000 евреи, пък ако ще и с цената на живота на 1 000 000 българи – не, аз предпочитам да бъдат спасени 1 000 000 българи, пък ако ще и с цената на живота на 10 000 евреи.“

- 03-09-2012|**Весела** – Българските евреи пускат слухове?

От написаното излиза, че според българските евреи броят на последните в България се е увеличил през ВСВ, а това било лъжа, твърдят небългарски евреи?

На кого да вярвам тогава – на българските евреи или на тези от статията?!

- 03-09-2012|**Ясен Б.**

С перверзна упоритост продължавам да чета коментарите тук, някои от които вече започнаха направо да плачат за прокурор – „аз предпочитам да бъдат спасени 1 000 000 българи, пък ако ще и с цената на живота на 10 000 евреи.“ казва, не, НАСТОЯВА, един по-горе.

Алъоу! както казва Д-р Филипов от 4-ти километър, ти чуваш ли се, бе човек? Хвърли един поглед на конституцията, да не те препращаме към по-конкретни текстове – да си чувал, че дискриминацията на база произход е наказуема? Тези 10 000 евреи дето ги жертваш, освен че са хора като всички нас, не са ли освен това и български граждани? А, не били български граждани. Е тогава е ок?

Абе хора вие съвсем изтрещяхте наистина.

21 век сме!

Готвим се (човечеството имам предвид)да летим до Марс, Хъбъл вижда вече началото на Вселената, в ЦЕРН откриха божествената частица – вие все още „жертвате“ 10 000 евреи –

ей така- за закуска...

Ама Какво става тука?

- 03-09-2012|**Сем Ванкин** – Македонија сака да профитира од Холокаустот

Во Македонија се наоѓа еден од само четирите големи меморијални центри на Холокаустот во светот (останатите се во Ерусалим, Вашингтон и Берлин). За земја со 2 милиони жители и едвај 130 Евреи, како и со туризам невреден за споменување, ова е навистина чудна околност. Фактот, пак, дека Хитлеровата „Мајн Кампф“ е бестселер во Македонија и дека постарите луѓе сè уште веруваат на антисемитските мрачни измислици ја прави целата работа лакрдија. Но тоа не се единствените манифестации на отворен антисемитизам: на телевизијата Сител, најголемата телевизиска станица во земјата, и во „Публика“, саботниот

прилог на „Дневник“, најтиражниот весник во Македонија, го обвинуваат Џорџ Сорос за разни пеколни намери кон Македонија и секогаш, без исклучок, го наведуваат како „Евреин“. Еден од информативно-политичките неделници со голем тираж пак редовно објавува статии за теориите за заговор, во кои Евреите се значително присутни. Неговиот сопственик еднаш ми кажа дека, според него, мојата задача во Македонија била да организирам преземање на земјата од страна на „добрите Евреи“. Исто така, на интернет има многу антиеврејски коментари напишани од Македонци.

Како и големото мнозинство еврејски заедници во Европа, еврејското население во Македонија – на број 7.400 луѓе – било комплетно погубено во текот на Холокаустот. Како и големото мнозинство народи во Европа (со неколку впечатливи и благородни исклучоци), Македонците седеле и со прст не мрднале за да помогнат. На трендот се спротивставиле само неколкумина храбри Македонци. Тивкото мнозинство со мерак си ги присвојувале предметите и имотите на истребените Евреи и уво не ги заболело! Сеопфатен приказ на Холокаустот во Македонија може да прочитате во книгата на историчарот Џени (Зени) Лебл. А за морничав и, што се однесува до Македонците, засрамувачки приказ на премрежијата на еден од преживеаните, гледајте го документарецот за Исак Адижес на Еитан Орен.

Посебно обрнете внимание на „добредојдето“ што Македонците во непосредната околина му го приредиле на Адижес кога после неколку децении се вратил за да го посети домот на предците.

Како и големото мнозинство еврејски заедници во Европа, еврејското население во Македонија – на број 7.400 луѓе – било комплетно погубено во текот на Холокаустот. Како и големото мнозинство народи во Европа (со неколку впечатливи и благородни исклучоци), Македонците седеле и со прст не мрднале за да помогнат. На трендот се спротивставиле само неколкумина храбри Македонци. Тивкото мнозинство со мерак си ги присвојувале предметите и имотите на истребените Евреи и уво не ги заболело!

Сеопфатен приказ на Холокаустот во Македонија може да прочитате во книгата на историчарот Џени (Зени) Лебл. А за морничав и, што се однесува до Македонците, засрамувачки приказ на премрежијата на еден од преживеаните, гледајте го документарецот за Исак Адижес на Еитан Орен.

Посебно обрнете внимание на „добредојдето“ што Македонците во непосредната околина му го приредиле на Адижес кога после неколку децении се вратил за да го посети домот на предците.

Од она што можев да го видам, меѓу Македонците вирее антисемитизам.

Малкуминатa Евреи кои се останати тука се свесни за тоа: јас како Евреин од Израел добивам напади од нив затоа што ја критикувам Владата и со тоа, веројатно, ќе го насочам гневот на населението и на власта кон еврејската популација. Со право или не, тие својот статус го гледаат како премногу нестабилен и зависен од другите.

http://www. plusinfo. mk/mislenje/317/Makedonija- saka-da-profitira-od-Holokaustot

- 04-09-2012|**Kiril Ivanov**

Верно господин Петров, аз съм един изключително и безнадеждно заблуден човек, и не сте първият който открива това. Но в едно нещо не се завлуждавам за жалост, че етиката коя е причина за създаване на произведения като филма „Спасяването на редник Райън“ у нас ше е присъща на едно почти незабележимо малцинство.

- 05-09-2012|**Георгиева** – ге: Ами не ги четете, след като сте комунист

  Ясен Б. писа:
  С перверзна упоритост продължавам да чета коментарите тук, някои от които вече започнаха направо да плачат за прокурор — „аз предпочитам да бъдат спасени 1 000 000 българи, пък ако ще и с цената на живота на 10 000 евреи.“ казва, не, НАСТОЯВА, един по-горе.

А защо пък да сме били едва ли не длъжни да направим каквото и да било за тези хора? Те етнически българи ли са-не, те български граждани ли са-не. Евреите по света САЩ, Франция, Великобритания защитават ли българското население от сръбските и гръцки издевателства след ПСВ? Не.

Е що пък ние да сме длъжни да ги защитим? Защо например същите тия евреи, барабар с другите евреи в Югославия и Гърция не защитиха българите от сръбския и гръцкия геноцид след ПСВ? Защото е трудно да се противопоставят на властта и защото малко им пука за българите.

Така и при нас, трудно е да се противопоставим на Германия, а и не виждам защо трябва да ни интересува чак толкоз тяхната съдба.

Историята се пише от победителите, сега трябва да се почувстваме гузни че не сме спасили тия евреи, но ако пък беше победила Германия щяхме да сме гузни че само при нас остават живи евреи. Няма оправия. То е много лесно да даваш прогнози след края на мача. В този момент ситуацията е била такава, че е било безумие да се тръгне против Германия. Защото това значи да подкрепим същите тези Гърция и Югославия които издевателстваха над българите между войните, а също и Великобритания и най вече Франция под чийто благ поглед сърби и гърци избиваха българи.

Всъщност какъв социален статус са имали унищожените евреи от бивша Югославия? Знаете ли?!

Били са хора от средна ръка, защото заможните евреи още от 1934 г. са започнали да се изселват от Европа, включително и от Варна са тръгвали кораби, емиграция пред която властите са си затваряли очите, но са били потопявани от СССР.

Валенберг, шведски евреин действувал в Унгария до 1945 г., е имал същата задача – да си сътрудничи с Айхман по изселването на евреите от Европа, арестуван от СМЕРШ (СССР) в Будапеща, смятан за американски агент.

Впрочем повечето издигнати евреи отдавна са били симпатизанти на фашизма. В Италия те помагат на Мусолини да дойде на власт, например. Затова в Италия са унищожени САМО БЕДНИ ЕВРЕИ от о-в Родос.

В щаба на Хитлер колко са били евреите, и то идеолози, я се поинтересувайте, пък тогава пишете по форумите. А за войниците, да не говорим. Наскоро излезе една доста подробна книга по въпроса „Войниците на Хитлер“, прочетете я...

През цялата ВСВойна страните сами са предавали евреите за изселване, пък половината се оказаха „победители“ след войната. Тъй че поумерено и полека с обвиненията.

И досега евреите продължават да искат обезщетения във Франция, от Германия, България (каква наглост!!!), а сега виждаме, че и тия от Македония (комунистическа Югославия) се нареждат на опашката...

- 06-09-2012|**Кирил Иванов**

На вниманието на мадам Георгиева. Не знам защо, но получих това нещо, написано за Вас, с молба да го постна в този форум. Не ми се занимаваше, но тъй като касае много народ, реших, че е редно.

> *„Мадам, потомък съм на Драко the first и това, което ще кажа в това писание, е важно за всички, които носят името на оня мерзавец(или следи от него) George. Знаете историята, в която George си позволи да убоде нашия дед по най- подъл начин, докато същият си почиваше в ябълковата градина. Това не е толкова, да речем, страшно, ние, драковците, не се притесняваме много от някви такива опити, щото всички знаете, че Драко е неубодим. Големият и отвратителен проблем в тая история е, че с онова нищожество имало и едно псе, което олигавило задната лева лапа на Драко the first, а това е най—голяма и космическа обида за нашия вид, която трябва да се отмъсти по един краен и изискващ final solution начин. От хилядолетия ние чакаме този час и е го. Време е. Време е всички, които са носители на името George или даже напомнят по някакъв начин на това омразно за нас име, да получат каквото заслужават. Изтребление. По най-безмилостен и необратим начин. Ще бъдете събрани и повозени в БДЖ соц вагони по сто и петдесет в един без значение на възраст и пол. Маршрут: София— Варна, Варна— София и така няколко пъти през Карлово. Накрая, когато се умиришете достатъчно, тия, които оцелеят, ще бъдат прегледани от нашето медицинско ято, като за целта ще се разденете дебидюс и ще обикаляте в свински тръст час, два, докато отберем по- жизнените, които ще чистят след final solution. После отделът по газификация ще се заеме с останалите на определени за целта места, като ще изпуска порции Драко дъх, докато final solution даде резултат. Бригадите от по-читави Гергевци ще разчепкат плетениците, оплескани с нечистотии. Ще ги позалеят с маркучите. След това, сичките обработени с Драко дъх, ше бъдат поднесени на огнедишащите бригади, от където, след превръщането им в тор, ше бъдат разпръснати от млади драковци над цялата земя за назидание на всички, осмелили се да позволяват на псетата си да лигавят задната лева на Драко. Останалите Гергевци ще ги пуснем да*

се жалват и опитат да намерат справедливост и съчувствие от другите хора. Това ще им е достатъчно наказание.

Ваш Драко 69696969696969696969696699—ти“

- 06-09-2012|**Rusi Draganov**

Царят – Обединител и спасяването на евреите в обединена България: **here**

- 06-09-2012|**Rusi Draganov**

Израел Борухов е мъж

- 06-09-2012|**Kiril Ivanov**

Благодаря за този линк господин Драганов. Това заслужава да бъде прочетено. Надявам се да бъде прочетено.

- 07-09-2012|**Равин Арнолд Волф** – Холокоста го продават, а не го изучават.

Шимон БРИМАН

ЕВРЕЙСКИЕ СОЛДАТЫ ГИТЛЕРА

150 тысяч солдат и офицеров вермахта, люфтваффе и кригсмарине

могли бы репатриироваться в Израиль согласно Закону о возвращении

Рейды Ригга

http://www. juif. org/antisemitisme-juif/155082, la- demande-d-indemnisation-d-une-famille-de-victimes- de-la-shoah. php

Германия ще изплати $300 млн. обезщетения на 80 хил. евреи от бившия СССР

http://www. dnevnik. bg/sviat/2012/07/11/ 1863634_germaniia_shte_izplati_300_mln_obezshteten iia_na_80/

Евреи мамят евреи

12.11.2010, 06:11 (обновена 12.11.2010, 06:18)

news. bg

http://news. ibox. bg/news/id_456371691

Вместо при жертвите на националсоциализма, близо 30 милиона евро обезщетения от Германия попадат в ръцете на мошеници в САЩ.

Замесена е и голяма и авторитетна еврейска организация, която е била част от схемата, коментира „Дойче веле“.

Скандалът засяга основаната през 1951 в Ню Йорк организация Jewish Claims Conference, която обезщетява с германски пари жертви на нацистката диктатура.

Прокуратурата в Ню Йорк повдигна обвинение срещу 17 души, които в продължение на 16 години злоупотребили с над 30 милиона евро. Сред арестуваните са един бивш директор на фондацията за обезщетяване на жертвите и шестима нейни служители. Ако бъдат признати за виновни, обвиняемите могат да получат присъди до 20 години затвор.

Според в. „Ню Йорк Таймс“ измамата функционирала винаги по една и съща схема. Чрез рускоезичните вестници в Америка се набирали изселници от Русия, които с помощта на служители на фонда подавали фалшифицирани молби за обезщетение, като уж потърпевши от нацизма. След получаването на финансовата компенсация, фалшивите жертви предавали част от парите на мошениците от Jewish Claims Conference.

Машинациите били разкрити, тъй като направили впечатление почти идентичните молби на най-различни хора.

Мащабите на скандала изненадаха дори американските правосъдни органи. Общо били открити 5000 фалшифицирани молби.

„Ако има организация, от която би могло да се очаква, че е защитена от алчност и измама, това беше именно Jewish Claims Conference, която помага на хиляди хора“, заяви прокурорката Прийт Барара. Ужасен от станалото е и Джулиъс Бърман, председателят на еврейската организация, която защитава интересите на живеещите извън Израел евреи или техните наследници.

През 1952 година Германия пое ангажимент да обезщети финансово жертвите на нацисткия режим. **През последвалите години на Израел и Jewish Claims Conference бяха изплатени общо 3,5 милиарда германски марки, като обезщетение за гоненията, робския труд и отнемането на имуществото на евреите по време на Хитлеровата диктатура. След обединението Jewish Claims Conference получи допълнителни плащания от Германия.**

Последно през 2007 година Берлин се съгласи да плати още 250 милиона евро в рамките на пенсионната програма на нюйоркската еврейска организация.

В САЩ живеят около 6,5 милиона евреи. Много от тях са потомци на имигранти от Европа. Други са се установили там през последните десетилетия, идвайки от Източна Европа.

Френски съд: Евреите получиха достатъчно обезщетения

Франция отхвърли иск за обезщетяване на евреи

Френската държава е отговорна за депортирането на евреи по време на Втората световна война, но жертвите на Холокоста са получили достатъчно компенсации, реши върховният съд на Франция.

За пръв път най-високата съдебна инстанция в страната признава отговорността на държавата за тези престъпления, но за разочарование на жертвите и техните роднини се отхвърлят исковете им за стотици хиляди евро обезщетения.

По този начин съдиите потвърдиха държавната политика от 1995г. насам, съгласно която се признава, че режимът от Виши по собствена антисемитска инициатива е депортирал в концлагерите, ограбвал и убивал френски евреи по време на нацистката окупация от 1940-1944г. Допреди 14 години Париж признаваше, че е имало такива действия срещу 75 хиляди френски евреи, но твърдеше, че те са били дело на незаконен режим, а не на френската държава.

Президентът Франсоа Митеран, който се оттегли през 1995г., бе бивш служител на режима на маршал Филип Петен и отказваше да признае, че това всъщност е било продължение на Третата република. Президентът Никола Саркози, чиято майка е от еврейски произход, призоваваше в предизборната си кампания от 2007г. страната да спре да се извинява, защото никога не е участвала в геноцид.

Решението е по дело, заведено от 75-годишната Мадлен Хофман-Глеман, една от стотиците жертви, подали искове заради арестуването и страданията, причинени им в онези години.

Хофман-Глеман, чиято майка умира в концлагера Освиенцим, искаше от държавата и от френските железници 200 хиляди евро за баща си Йосиф Каплон и 80 хиляди евро за себе си. Съдът обаче реши, че депортираните вече са получили достатъчно компенсации: „Различните мерки, предприети след края на Втората световна война, направиха максималното за такива репарации."

„Ние просто искаме да бъдем третирани като останалите граждани, жертва на отравянето с азбест или на пътни инциденти. Когато по-

страдаш, трябва да получиш обезщетение“, обяснява Ави Бутон, адвокат, представляващ исковете на други 600 депортирани.

През 2007г. обаче съд в Бордо определи, че държавните железници не могат да бъдат съдени за събитията от времената на окупацията, защото всъщност не са държавата, а само нейно търговско дружество.

http://www. dnevnik. bg/sviat/2009/02/17/676342_frenski_sud_evreite_poluchiha_dostatuchno/

- 05.06.2008 10:49| 0| 2999

Оцелели от Холокоста български евреи ще получат компенсации от Израел

Държавата ще плати на около 2 хил. оцелели от Холокоста български евреи 200 млн. шекела като обезщетение за техните страдания през Втората световна война.

Държавата ще плати на около 2 хил. оцелели от Холокоста български евреи в Израел 200 млн. шекела (около 40 млн. евро) като обезщетение за техните страдания през Втората световна война, постанови Върховния съд на Израел, цитиран от изданието „Jewish World“.

До момента българи не са получавали компенсации по закона за пострадалите от нацистко преследване. Властите, отговарящи за прилагането на закона, отхвърлиха молбите на българи с основанието, че не отговарят на критериите, необходими за получаване на компенсации.

Някои от оцелелите българи подадоха граждански искове, като решенията по тях бяха обявени на 9 октомври 2005 г. Тогава Върховният съд постанови, че загубата на свободата на оцелелите българи, които насила са били прогонени от домовете си по време на войната, отговаря на закона.

Това стана независимо от факта, че експулсирането им е било извън завладените от нацистка Германия територии и че евреите не са били охранявани от въоръжена охрана при пътуването към новите им жилища.

Мотивирайки се с решението на Върховния съд някои от оцелелите поискаха от властите да преразгледат техните молби за компенсации, но те сякаш нарочно забавиха процедурата и накрая отхвърлиха молбите на основание, че решението на Върховния съд не е абсолютно опровергаване на първоначалния отказ на властите.

Финансовият министър Авраам Хиршон през юли 2006 г. разпореди оцелелите от Холокоста българи да получават месечни компенсации от този момент нататък.

Съставеният комитет, който трябваше да разгледа жалбите отиде дори по-далеч, заявявайки, че онези, които са подали нови искания за обезщетения, трябва да ги получат и за минало време от деня на подаването на първоначалната молба.

Властите отхвърлиха решението на комисията и обжалваха пред окръжния съд. В отговор оцелелите внесоха петиция във Върховния съд с искане да бъде наредено на властите да се подчинят на решението на апелативния комитет.

Вносителите на петицията пък са предупредили, че времето е от съществено значение, тъй като смъртността при по-старите от тях била много висока.

Съдия Йорам Данцигер прие петицията и нареди на властите незабавно да изплатят на вносителите ѝ обезщетенията им със задна дата, посочва изданието.

Наши евреи ще получават компенсации от Израел

Новинар

16:25, 04 юни 2009

Оцелели от Холокоста евреи, живели в България и Румъния през Втората световна война, ще имат право на парични компенсации от израелската държава, съобщиха израелски медии.

Група български и румънски евреи подадоха иск в Окръжния съд на Тел Авив, който постанови, че евреите в двете източноевропейски страни, които по време на войната са живели в гета, вече ще имат право на обезщетения. Досега това право им беше отказвано. Условието е да докажат, че свободата им на движение е била ограничавана.

Македонија сака да профитира од Холокаустот

Сем Вакнин

• 1 14:0911 юли, 12

•

Германия ще изплати $300 млн. обезщетения на 80 хил. евреи от бившия СССР

... са успели да избягат от нацисткия режим и са се отправили към Източна Европа. Досега такива обезщетения не бяха достъпни за евреи

от Украйна, Русия и други държави от Източна Европа, които не са членки на ЕС. ...

• 2 14:5917 фев, 09

Еврейските корени на вожда на революцията Ленин

Националността на прадядо му – най-пазената тайна в СССР

• http://www. dnes. bg/world/2011/02/28/evreiskite- koreni-na-vojda-na-revoliuciiata-lenin.112352,3

Евреите в САЩ дават рамо за безвизови пътувания на българите

http://www. vsekiden. com/32858/%d0%b5%d0%b2%d1%80%d0%b5%d0%b8%d1%82%d0%b5-%d0%b2-%d1%81%d0%b0%d1%89-%d0%b4%d0%b0%d0%b2%d0%b0%d1%82-%d1%80%d0%b0%d0%bc%d0%be-%d0%b7%d0%b0-%d0%b1%d0%b5%d0%b7%d0%b2%d0%b8%d0%b7%d0%be%d0%b2%d0%b8-%d0%bf/

http://www. plevenonline. com/index. php? option=com_content&task=view&id=793&Itemid=8&limit =1&limitstart=10

Интересно е откъде произхожда думата „ешкенази“ — вижте отново — „Ashke-NAZI“.

Не е ли много интересно?

Подчертаваме това, защото знаем, че на този свят нищо не е случайно! Връзката между комунизма и фашизма е очебийна и всеки културен човек я разбира. Фашизмът е Националсоциализъм. Комунизъм е Интернационален Социализъм. Икономически Израел разчита изключително на САЩ и на евреите, живеещи извън нея. Тази държава изразходва много повече средства, отколкото ѝ носи и без това много слабото производство. Те изпразват джобовете на американските данъкоплатци, за да поддържат социалистическата си икономика и военната машина. Информацията от години наред е много богата.

Един от най-главните източници на доходи е туризмът. Евреите, както и християните от цял свят желаят да видят земята на „богоизбрания народ“.

Както преди в Съветския съюз и комунистическите държави в Израел също на посетителите се показват само предварително одобрени места, като университети, музеи и специално музея на холокоста. Гетата и затворите за политическите затворници, повечето араби и сафардски евреи, не могат да се видят. Туристите не са в състояние да научат нищо за израелско-марксистското фашистко управление, нито да видят израелския расизъм.

Според автора Бернщайн Холокоста нямаше да съществува:

1. Ако ционистките водачи в Германия не сътрудничеха с нацистите. 2. Ако ционистите не бяха склонили повечето държави да не приемат евреи от Германия. Същото бе направено и с Америка, където те склониха президента Рузвелт (също от еврейски произход) да затвори вратите за евреите от Европа.

Американските евреи

Общността зове за реституция на имотите си у нас
vsekiden. com ~ вторник, 17 юни 2008 в 10:20

***

Червеният кръст разсекретява архивите от ВСВ. Според архива, 271 301 евреи загинали в лагерите.

by ExtremeCentrePoint on Friday, 8 June, 2007 • ***Доста голямо разминаване между данните на ЧК за 271 000 загинали евреи в лагерите на национал-социалистическа Германия и до сега тиражираната цифра от 6 000 000. Да се чуди човек на кого да вярва.***

• *http://www. extremecentrepoint. com/? p=165#comment- 9895*

- 07-09-2012|**Още връзки за самообразоване** – re: Голямата лъжа за Monsieur Драко-Комунистов

  Кирил Иванов писа:
  На вниманието на мадам Георгиева. Не знам защо, но получих това нещо, написано за Вас, с молба да го постна в този форум. ти“

Цитат от „Институти на библейския закон“ от Раусас Джон Ръшдуни:

———

Лъжесвидетелството извършено през Втората световна война относно Германия е особено забележително и показателно. Многократно се отправя обвинението, че нацистите са били избили шест милиона невинни евреи, и това число – и дори по-големи числа – сега се е заселило в учебниците по история. Като обобщава изследванията на френския социалист Пол Расиние, Понсен, който самият е бил затворник в Бухенвалд, заявява:

Расиние стига до извода, че броят на евреите, които са измрели след депортиране, е приблизително 1,200,000, и той ни казва, че това число е окончателно прието от Centre Mondial de Documentation Juive

Contemporaine. По същия начин той отбелязва, че в своето изследване на същия проблем Пол Хилбърг стига до общо 896,292 жертви.[64]

Много от тези хора са измрели от епидемии; много са били екзекутирани.

[64]Vicomte Leon de Poncins, Judaism and the Vatican (London: Britons Publishing Company, 1967), p. 178.

Между другото, нека да отбележим, че не се казва много за огромните масови убийства извършени от комунистите. Съединените Щати ги подпомагат като предават генерал Власов и неговата армия от руски антикомунисти на комунистите за екзекуция. Комунистите екзекутират 12,000 полски армейски офицери в Катинската гора; 400,000 поляци умират в депортиранията. От 100,000 немски военнопленници пленени при Сталинград само 5,000 се връщат живи; 95,000 умират в лагерите за военнопленници; 4,000,000 немци депортирани от комунистите от Силезия умират, и така нататък.[65] На 13 февруари 1945 англичани и американци нападат по въздуха Дрезден, град с болници, и избиват 130,000 души, почти два пъти повече от Хирошима, без никаква основателна военна причина.[66] Така дори без да отиваме в тихоокеанския театър на войната, ясно е, че всички участници са били увлечени не само във война, но и в убийства, като комунистите са ги извършвали като обичайна държавна политика.

Нека сега разгледаме друга страна на същия проблем. Един популярен следвоенен роман описва събитията в Аушвиц по време на войната и представя своя материал не само като факт, но и действително използва реалните имена на живи хора. Така полски лекар, който е военнопленник в лагера и служи в медицинския корпус на лагера, бива обвинен, че е извършил 17,000 „експеримента“ върху еврейски затворници в хирургически операции без упойка. Лекарят незабавно съди автора за клевета. Процесът в Лондон бързо намалява 17,000 случая на 130; стерилизирането на еврейски жени и кастрирането на мъже са били в основата на „експериментите.“

Един свидетел заявява, че ако е бил отказал, самият лекар е щял да бъде убит. Броят на доказаните случаи е бил малък; 17,000 е било невярно число. В своето обобщение към съдебните заседатели съдията заявява, че не може да им даде „ръководство относно морални въпроси.“ Лекарят печели делото, като обезщетението е най-малката монета в кралството, половин пени; неговият дял от съдебните разходи е около 20,000 паунда.

[67] Съдебните заседатели са единодушни, че той е жертва на клевета, но също вярват, че неговата вина все пак е напълно реална, за да заслужава само символична победа.

Този процес излага на показ същностната безчувственост към истината, която е твърде характерна за нашата епоха. Самият факт, че лекар под какъвто и да е натиск ще извършва такива операции, е грозен. Дори да бяха извършени само десет, или дори само една, вместо 130 или 17,000, престъплението е реално и много сериозно. Тогава защо е нужно чудовищното преувеличение? Защо са нужни злобните лъжи против хора, които се противопоставят на политиката на съюзниците, като Лавал и Куислинг, сами по себе си „патриоти," които не са по-добри от някои от съюзническите водачи, по-лоши от някои, и вероятно по-добри от повечето от тях?[68]

Нека отново да разгледаме масовите убийства по време на Втората световна война, и основата на лъжесвидетелствата по време на Първата световна война и след това. За тези държавни ръководители и техните последователи животът е станал толкова евтин и лишен от смисъл, че едно-две убийства не означават нищо. По същия начин, от едно цяло поколение обучено в насилие по филми, радио, литература и печат не може да се очаква да реагира на едно-две убийства. Резултатът е отчайващо изкривено мислене, което може да осъзнае злото като зло само в много голям мащаб. Дали наистина нацистите са екзекутирали много хиляди, десетки хиляди или стотици хиляди евреи? Хора, за които тези убийства не означават нищо, трябва да раздуят числото до милиони. Дали лекарят е извършил определен брой експерименти върху живи мъже и жени? Няколко стерилизирани жени и няколко кастрирани мъже и техните сълзи на ужас и болка не са достатъчни за да разбудят извратения и преситен вкус на съвременния човек: да го обвиним, че е извършил 17,000 такива операции. Злините са твърде истински: дори по-голямо е злото на лъжливо свидетелство относно тях, тъй като това лъжливо свидетелство ще произведе дори по-нечестива реалност при следващата война. Хората сега са „примирени" със свят, в който милиони биват избити, или се казва, че са избити. Какво ще се изисква като действие и пропаганда следващия път?

По време на Втората световна война една кратка и популярна книга дава поглед върху новото мислене. През 1941 Кауфман призовава за пълна стерилизация на всички германци и с това премахване на герман-

ския народ.[69] Кауфман не е единствен. Писателят Ърнест Хемингуей призовава за масово стерилизиране на всички членове на организациите на нацистката партия в предговора на своята книга Воюващи мъже. [70] Харвардският антрополог Ърнест Хутън призовава за „премахване“ на германските водачи и за „разпръсването по света на останалата част от немския народ.“[71]

Като се има предвид тази масова безчувственост към убийствата, така че трябва да се прибягва към лъжесвидетелство, преувеличаване на злото за да бъде направено да изглежда зло, самото зло нараства, за да е в час с човешкото въображение, зло въображение основано върху лъжесвидетелство.

През Първата световна война турците се опитват да избият всички арменци; по онова време светът е бил ужасѐн от това. Днес някои негри говорят открито за масово избиване на всички бели, а някои бели копнеят за смъртта на всички негри, и шокът от такова мислене намалява с всеки ден.

————

Така е, наистина бройката е значително по-малка и 6 000 000 са лъжа. Също е вярно, като допълнение на това, че комунистите избиват (като за това има и документи) много повече хора. Както е и ужасяващо нападението на Съюзниците над Дрезден.

- 09-09-2012|**zero_one** – Има човек има проблем, няма човек...

Ето и спасените евреи се оказаха мит, както и избитите 6 млн. Според автора по-добре да ги бяхме пратили в изправителните лагери и всичко щеше да е наред. Нямаше да се пъчим с някакви си митове. Страшна логика имат анти-българските мекерета!

- 10-09-2012|**Ив. Петков** – А къде бяха братовчедите ви евреи тогава?!
  Арон Бали писа:
  Добре е, че дискусията за „спасяването на българските евреи“ продължава. Българската история изисква да се преосмисли, като се освободи от натрупани догми. Трябва да се погледнат фактите, каквито са били, независимо от намеренията на политиците по това време. Наложило им се е да направят определен избор- да се включат към остта и да влезат в съюз с Хитлеристка Германия. От там са последвали и действия, като

изпращане на окупационни корпуси и извършване на репресии там. Имало е убити и т. н Заменени са немски дивизии, които са изпратени на други фронтове. Под натиска на нацистите се подготвя" решаването на еврейския въпрос" в България в съответствие с нацистката политика по този въпрос. В резултат се извършва изпращането на над 11000 евреи в концентрационните лагери. Българските евреи в старите територии бяха подложени на големи репресии- лишени от граждански права, изселвани и ограбвани. Властта е положила големи усилия да изпълни решенията на конференцията от Ванзее. За това има виновни- тези, които провеждаха тази политика- българските съюзници на нацистка Германия. В никакъв случай не смятам, че тази вина се носи от всички българи, а от една малка част, които са били във властта- правителството, полицията, армията. Те са извършили престъпления, не само към евреите, но и към гърците, сърбите и т. н., както и към свои сънародници- спомнете си убити партизани и ятаци, палене на къщи и интерниране. Този режим и изпълнителите трябва да получат своята оценка! Непризнаването на тези действия в никакъв случай не правят чест на никого. Признаването им ще показва, че България гледа честно към своята история и това е част от гаранцията, че такива събития няма да се повтарят- дай боже!

Къде бяха евреите по онова време, за да спасят събратята си от Европа?

Знаем, че ЦИОНИСТКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ са били в тясно сътрудничество със СС и АЙХМАН лично е ръководел акциите на Германия за изселването на евреите. Не ви ли съобщиха тези ционистки организации за предстоящето отпътуване за Палестина, което е започнало още от 1934 г.?

Те нямат ли „вина", според Вас?

Не бяха ли евреите преследвани като комунисти, застанали на страната на враговете на България в тази епох, членуващи в забранени организации след 1934 г.?

Какво направиха 7 и 8-ми състав на т. н. „народни съдилища", съставени изключително от вреи? Колко бяха невинно осъдените жертви именно от евреите, дали знаете?! (можете да ги намерите, естествено).

И как така стана, че спасителите на евреите в България се оказаха ПОДСЪДИМИ след превратa на 09 септември 1944 г.?

Бихте ли обяснили също защо ВСИЧКИ ЕВРЕИ до един В БЪЛГАРИЯ бяха членове на БКП и сред най-близкото обкръжение на Г. Димитров, В. Червенков, А. Югов, Т. Живков?

И защо се оказва, че всички евреи тук заемат становището изказано от др. Бенвенисти, председателят на „Шалом"?

Да не би да Ви е страх от „Шалом", Господине?!

- 11-09-2012**|Д. Желязков**

Включвам се с мои публикации: Само силният може да каже: „Аз сбърках" и Българска антисемитска логика в 1940 г. и 60 години по-късно. И двете в:

http://dinchozheliazkov.wordpress.com/библиотека/миниатюри/

- 11-09-2012**|Златко**

Ха! С огромна изненада установявам, че поне по този въпрос сме от една и съща стана на барикадата. Господин Желязков, бих искал да препубликувам тук някои от текстовете ви. Бихте ли ми пратили една снимка и няколко биографични реда за авторското каре? (Адреса ще намерите в менюто за контакт).

(Между другото, в момента подготвям превод от „Крехкостта на доброто" на Цветан Тодоров. Добра книга, разумна и компетентна. Да видим дали ще помръдне с нещо гюллетата...)

- 11-09-2012**|Джони**

Логиката – конфискувахме ви имотите, унижавахме ви, пращахме ви в лагери, бяхме съюзници на тези, които ви изтребваха, обаче сте длъжни да ни бъдете благодарни, че не ви изпратихме всички на смърт – е направо трепач, с други думи Благодарете ни и ни бъдете признателни, че не ви изтрепахме. Смятате ли, че наистина по света има толкова низки и тъпи хора, като нас, които да споделят тази логика. Потресаващо е, че се споделя на равнище лидери, министри и посланици. Надали съществува някъде такова общество.

- 12-09-2012|**Дим от Рим** – Извинение

Следвайки логиката на „Джони“, аз вече мисля, че май най-добре ще е, ние, българите, да седнем и да напишем до целия свят едно голямо „Извинявайте“.

Извиняваме се – че ни има. Извиняваме се, още веднъж – че не сме загинали, толкова векове вече. Знаем, че всичко е било добре подготвено – добре подготвено ние да не оцелеем – но въпреки това ние сме оцелели – и затова сега се извиняваме: разберете хора, извиняваме ви се!

Извиняваме се, задето хазари и авари са изчезнали в дълбините на историята – а ние не. Извиняваме се също, че траки, гети, илири, даки са изчезнали – а ние не. Извиняваме се, задето Византия и Османската империя не успяха по-трайно да ни завладеят. И се извиняваме още, че след като ни завладяха, ние по-късно своята държава успяхме да си възстановим – а Византийската и Османската империя не успяха да се възстановят.

Надяваме се, разбирате: ние се извиняваме. И ще продължим да се извиняваме. Колкото трябва, още векове наред.

(Явно ще трябва и занапред все така да се извиняваме – во веки веков – и то не само от свое име, но и от името на всички онези други страни и народи, които поради простата причина, че вече не съществуват, нямат как сами да се извинят за факта, че и те самите някога са съществували...)

- 12-09-2012|**Златко**

Време е да въведа малко яснота по един от основните въпроси (или по-скоро настроения), които царят тук – че в „Либерален преглед“ се налага тон на омаловажаване, а в отделни случаи и принизяване, на българското и България изобщо. Всеки път, когато прочета нещо такова, се сещам за онези турски среди, които натякват същото на собствените си критично настроени интелектуалци, начело с Орхан Памук. И така, онова, което правя тук аз (и хората, които поддържат собствените ми разбирания) е да провеждам(е) курс на критика, чиято цел няма нищо общо с някакво отхвърляне или принизяване en gros. Фактът, че линията на списанието се възприема именно по такъв начин е свързан според мен, от една страна, с липсата на някаква по-сериозна традиция на рационална критика в българската интелектуална традиция (България не познава рационалното дисидентство като умонагласа, единствената

традиция на несъгласие, идеща от дълбокото средновековие, е напълно ирационална), което обаче е компенсирано в излишък от традиционно нихилистичната ни нагласа като цяло, тоест „критикарството“, или по-скоро всеобщото мърморене, недоволство и отрицание на всичко. В известен смисъл може да се каже, че в немалка степен българите си остават наследници на богомилството, по липса на някаква друга, рационална интелектуална традиция в собствената си култура. Именно неспособността за правене на разлика между тези две неща – рационалната критика, идеща от последователно възприемане и следване на един западноевропейски, просвещенчески модел на мислене, поведение и подбор на материали, и традиционно-българското, богомилско отхвърляне на всичко и всички, лежи в основата на неразбирането, обект на което е „Либерален преглед“. Всъщност списанието следва една напълно последователна линия на публично осветяване и подлагане на дебат и критика, именно на ирационалните аспекти от българската история и настояще (недостатъчно осветения български антисемитизъм, различните форми на потискане на малцинства, фалшивите митологии, пораждащи напълно несъвместими с модерността умонагласи на враждебност и агресивност към „чуждото“ и по-специално към близките ни съседи, и т. н.) В светлината на казаното, честите подхвърляния за „омаскаряване“ на българското, не са за мен/нас нищо повече от една непремислена, инстинктивна реакция на самозащита, която, надявам/е се, с времето ще бъде донякъде преодоляна и понамалена.

А списанието, разбира се, ще продължава избрания си път.

(До „Дим от Рим“: виждам, че се опитваш да говориш малко по-сдържано, отколкото в предишните си десетина превъплъщения, но място за илюзии няма, разбира се – всички тук знаем, че след известно време емоцията те надвива и отново започваш старата песен...Така че, умната!)

- 12-09-2012|**NannyOgg** – re:

  Златко писа:

  После, при приемането на Закона за защита на нацията(който е точ-в-точ копие на Нюрнбергските закони, които пък са чиста проба расистка, античовешка работа), не е имало никаква видима съпротива нито от страна на обществеността, нито пък в Народното събрание. И това ли е нещо, с което трябва да се гордеем или пък да приемем, „защото не сме имали друг из-

бор"? И това ли е нещо, което трябва да игнорираме или забравим? И това ли е нещо, което няма връзка с това кои сме, какво вършим и за какво сме отговорни? Изобщо, тази избирателна логика мен поне никак не ме убеждава — особено когато чета охотността, с която вие самата (или самият) сте склонна/склонен да релативирате наследството на Хитлер, в другата ни дискусия. Изборите ви, да си призная, нещо много силно ми напомнят онези на България и българите отпреди седемдесет години. А за самия мен това е повод за загриженост, при това доста сериозна. Дали изобщо имате някакво усещане за това по какъв тънък лед се движите през цялото време, уважаема/уважаеми? Дори и под солидното прикритие на анонимността?

Сериозен повод за загриженост в един спор, още повече такъв, който има претенция да хвърля светлина върху част от историята, но и да води до преосмислянето и›, представлява непознаването на историята и съществуващите документи.

Като имам предвид това, Златко, мисля, че Вие не познавате добре българската история, същото твърдя и за списалия тази „статия". Особена липса на достоверност се съдържа в ето това твърдение: „Но това, което наистина спасява евреите в България (онези в границите ѝ отпреди 1941, които преживяват трудовите лагери), са големите поражения на хитлеристка Германия и нейните съюзници през 1943 г." – ужасяващ пример за непознаване на историческите източници /аз предпочитам да вярвам, че е това, а не целенасочено изкривяване/. Но сега няма да се спирам на неверните твърдения, нито на многобройните фактологични неточности в статията, тъй като включването ми е провокирано от шокиращото Ваше твърдение, което съм потъмнила в цитата.

Вие не сте запознат с обществената реакция, която този Закон за защита на нацията провокира, още преди да бъде гласуван през декември 1940 година, а по-късно и утвърден с Указ /през януари 1941/. Кое ми дава основание за това твърдение?

Срещу приемането на Закон за защита на нацията и преди приемането му /а той не третира само нашите съграждани – евреи, но и забранява съществуването на определен тип неправителствени организации и формирования и т. н. и не, не е точ-в-точ с Нюрнбергските закони/, **преди гласуването му**, се обявяват, особено срещу скандалния и безчовечен дял втори на закона, чрез нарочни протестни писма, както следва:

1. Писателския съюз /протестно писмо/;

2. Съюз на адвокатите /протестно писмо/;

3. Централната Консистория на евреите в България /протестно писмо/;

4. Българската православна църква /мисля, че протестирането е под името „становище“, в момента обаче не мога да проверя, може и да греша за названието/.

5. Отделни граждани /художници, артисти и т. н/ и политици, занаятчийски сдружения и т. н. – сред тях аз най-много искам и няма как да не отлича проф. Петко Стайнов – Юрист с главно Ю, който е и народен представител в същото това злополучно XXV ОНС.

Част от литературата, от която съм почерпила горните сведения:

„Оцеляването. Сборник документи 1940-1944.“ Издателски център „Шалом“, София, 1995 г., Коен, Давид

„Документи“, София, 1945. Издателство на Централната Консистория на евреите в България, Натань Гринбергъ – само този сборник, който не зная дали може лесно да се намери, може да Ви даде представа, която няма как от други източници да получите. Има свидетелства и за изселването на евреите от Тракия. Аз го закупих от антикварно магазинче в Трявна, позахвърлен сред книга на Иречек и други ценности, но това е съвсем друга тема.

Протоколите на Светия синод на Българската православна църква по еврейския въпрос – има издаден сборник с тях, в момента ми се губят съставителите, но не мисля, че е библиографска рядкост.

Действащите по това време актове, в това число и текстовете им, могат да бъдат намерени тук:

„Антиеврейското законодателство и неговото преодоляване (1942 – 1945)“, Изд. Фенея. Това е сборник с нормативни актове, с изследване на проф. д-р Димитър Токушев, със съставител Петко Добчев.

Преосмисляне и равносметка никога не могат да се направят, ако опитваме да променяме части от историята, особено без да я познаваме. И тук изобщо не става дума за омаскаряване или каквото и да е, това е чиста липса на обективност. А с такъв странен аршин, може да се окажем в ситуацията на онези, които осъдили Димитър Пешев „за фашистка дейност и **антисемитизъм**“.

- 12-09-2012|**Златко**

Да, приемам тази критика. Самият аз също се зачетох малко повече напоследък (не мога да намеря тук в Германия „Оцеляването“, но пък зачетох „Крехкостта на доброто“ на Цветан Тодоров). Безспорно е, че протести срещу ЗЗН е имало. Друг е въпросът, че общият брой на подписаните лица, ако започнат да се изброяват, едва ли ще стигне до сто (под протестното писмо на писателите например стоят точно 19 имена). Но не е редно сега да обърнем разговора на броене на души – съгласен съм, че е важно това, че е имало протести. Качествено новият момент в историографията ни обаче – първи пример за който е „Спасение и падение“ на Румен Аврамов – се състои в опита за едно по-задълбочено обрисуване и представяне на ежедневието на онези години, именно от гледната точка на ситуацията на евреите. Според мен има силни основания да се твърди, че, ако и сред отделни интелигенти да е имало опити за протест, то като цяло отношението на масовия човек е било онова на търсене на келепирец и печалбица от нещастието на съседа/съседите. И това е нещо, което в моите очи до голяма степен премахва основанията за гордост, поне прекомерна, от „спасяването“. Тонът на Цветан Тодоров ми се струва напълно удачен в това отношение – място за някакво особено биене в гърдите няма, но и не може да се отрече факта, че в България все пак се е случило нещо напълно уникално, нещо, което и до днес още никой не може да обясни и разбере напълно. „Крехкостта на доброто“, нищо по-малко и нищо повече.

Надявам се, след като сте прочели и посочили толкова добросъвестно документите, представящи досегашните гледни точки за събитията от онези времена, сега да си дадете труда и да потърсите книгата на Аврамов (Тодоров, доколкото знам, все още не е преведен на български език), а след това може би отново да обсъдим дали има резон да се твърди, че тя хвърля принципно нова светлина върху онова време. Ще ви бъда много благодарен, ако го направите.

- 12-09-2012|**Златко**

За самия мен най-голямото „откритие“ при четенето на книгата на Аврамов беше удивителната прилика, която намерих между събитията от 43-44 и времето на „Възродителния процес“ (отчитайки базисната разлика в подлежащата обществена ситуация, тоест, че преследването на евреите се е случило в едно авторитарно общество, където все пак

е налице някакъв минимум от лична свобода, докато „възродителния процес“ беше проведен в тоталитарно общество, със значително по-малко възможности за реален протест). И все пак приликите са удивителни, поне ако човек се замисли над поведението на „масовия човек“. (Припомнете си само какво време беше онова, колко много хора потриваха ръце от задоволство, колко много хора се обогатиха за сметка на нещастието на турците). За мен определящ при оценката на двете събития е именно личният ми опит. След като с очите си видях как се държаха хората при една подобна ситуация, ми е изключително трудно да повярвам, че дядовците и бабите на същите тези хора са били напълно различни. **Ок, фактът на спасението е гигантски**. Не мислете, че се опитвам да отричам нещо толкова велико и заслужаващо преклонение, само от някакъв нашенски инат. Просто си мисля, че то трябва да бъде разглеждано с реалистични очи. Просто си мисля, че портретът на някаква нация „морален герой“ изобщо не се вписва в собственото ми разбиране и опит за мястото и хората, с които съм израсъл. И не мисля, че опитите ми да представя нещата в някаква по-реалистична светлина „изкривяват“ каквото и да било.

Помислете над всичко това, ако успеете да се освободите от чувството за раздразнение, което невежеството и изсилванията ми тук във форума сигурно пораждат с неизбежност...

- 12-09-2012|**Дим от Рим**

Ей, това предубедеността наистина е нещо опасно...

На Златко му бяха необходими няколко месеца и вероятно няколко стотици коментара тук, за да си позволи най-накрая да каже ясно, че „фактът на спасението е гигантски“ и че „не може да се отрече факта, че в България все пак се е случило нещо напълно уникално, нещо, което и до днес още никой не може да обясни и разбере напълно.“

Така, дотук добре. И след като се е случило нещо, което „още никой не може да обясни и разбере напълно“, какво следва? Каква се следващата стъпка, която трябва да направим?

Според Златко, изглежда, следващата стъпка, за да можем да започнем да разбираме какво точно се е случило, би трябвало да бъде да ... започнем да изразяваме убеждение, че „като цяло отношението на масовия човек е било онова на търсене на келепирец и печалбица от нещастието на съседа“...

Честно казано, не разбирам как това, дори и да се окаже вярно, би ни помогнало да разберем как точно се е случило спасяването...

Но добре, дайте да проверим. Може пък да имат някакво основани тези изводи за „отношението на масовия човек“?

Да погледнем текста „Спасение“ и падение от Румен Аврамов.

Има ли в този текст някакви факти, от които ние днес да можем да преценим какво е било „отношението на масовия човек“?

У Румен Аврамов намираме споменаване, че за „около 600 души“ евреи са съхранени в архивите документи, показващи, че някой (някой не-евреин в България) се е застъпвал за тях – за конкретни, поименно посочени лица – с искане за тяхното „неизселване“. Румен Аврамов твърди, че „като правило зад регистрираните покровителства стои материален интерес (съмненията за откупуване са неизбежни)“ – но това са само „съмнения“, той не прави дори и опит да ги докаже, поне за един или два конкретни случая!. Но дори и за всичките тези 600 души ходайствата да не бъдат те изселвани да са били направени от българи с мотив именно „келепирец“ и „печалбица“, пак няма как от 600 случая да се прави извод за отношението на масовия човек“! Истината е, че масовият човек не е писал ходатайства за неизселване – и съответно не е имало как да получи някакъв „келепирец“ и „печалбица“ по такъв начин! И тогава, както впрочем и днес, обикновеният човек се обръща към властта с някакво искане само когато вярва, че успее – а вярва обикновено когато лично познава съответното административно лице! Така че тези „ходатайства“ за 600 евреи най-вероятно са били отправени от близки приятели и роднини на хората от упрявляващата тогава върхушка – а не от някакъв „масов човек“.

- 12-09-2012|**NannyOgg** – re:

  Златко писа:

  Да, приемам тази критика. Самият аз също се зачетох малко повече напоследък (не мога да намеря тук в Германия „Оцеляването“, но пък зачетох „Крехкостта на доброто“ на Цветан Тодоров). Безспорно е, че протести срещу ЗЗН е имало. Друг е въпросът, че общият брой на подписаните лица, ако започнат да се изброяват, едва ли ще стигне до сто (под протестното писмо на писателите например стоят точно 19 имена). Но не е редно сега да обърнем разговора на броене на души – съгласен

съм, че е важно това, че е имало протести. Качествено новият момент в историографията ни обаче — първи пример за който е „Спасение и падение" на Румен Аврамов — се състои в опита за едно по-задълбочено обрисуване и представяне на ежедневието на онези години, именно от гледната точка на ситуацията на евреите. Според мен има силни основания да се твърди, че, ако и сред отделни интелигенти да е имало опити за протест, то като цяло отношението на масовия човек е било онова на търсене на келепирец и печалбица от нещастието на съседа/съседите. И това е нещо, което в моите очи до голяма степен премахва основанията за гордост, поне прекомерна, от „спасяването". Тонът на Цветан Тодоров ми се струва напълно удачен в това отношение — място за някакво особено биене в гърдите няма, но и не може да се отрече факта, че в България все пак се е случило нещо напълно уникално, нещо, което и до днес още никой не може да обясни и разбере напълно. „Крехкостта на доброто", нищо по-малко и нищо повече.

Надявам се, след като сте прочели и посочили толкова добросъвестно документите, представящи досегашните гледни точки за събитията от онези времена, сега да си дадете труда и да потърсите книгата на Аврамов (Тодоров, доколкото знам, все още не е преведен на български език), а след това може би отново да обсъдим дали има резон да се твърди, че тя хвърля принципно нова светлина върху онова време. Ще ви бъда много благодарен, ако го направите.

Ако ми посочите немско или английско издание на книгата на Цветан Тодоров, бих искала да се запозная и с нея – знам, че отдавна е издадена, мисля преди 2000 г., срещала съм заглавието в различни статии и студии. С книгата на Аврамов съм запозната, но пък там не видях нещо, което вече да не ми е било известно – имам предвид като фактология – аз съм юрист и съм изучавала действието на „антиеврейското законодателство", че и някои от проявленията му, знам и как е било отменяно. Да не мислите, че преди книгата му е било тайна, че има **отделни** личности, които са се възползвали по най-груб и безапелационен начин от обстановката? Но това масовият човек тогава ли е? Как мислите, колко хора са имали възможността да участват в търг на имущество на евреи

по онова време? Фактите са отдавна известни, те не са нещо ново, поне за мен, но мисля и за голяма част от съгражданите ми.

С някои от тезите в книгата на Аврамов не съм съгласна, това признавам.

Иначе разминаването ни е точно там – Вие твърдите, че няма особено основание за гордост именно досежно масовия човек /живеещ сега или този преди нас?/, то аз твърдя обратното – основанието за гордост е именно там, то не е, и не може да бъде при властимащите, макар точно те да са тези, които изричат най-громките слова, често и най-съвършените глупости. Защото в спомените на оцелелите го има отношението то на масовия човек, на народа, ако така трябва да го наречем – и там има и нелицеприятности /основно за отношението на някои фуражки, както и по отношение на стопанския живот/, но в по-голямата си част тези спомени на оцелели наши съграждани са спомени за несъгласието именно на масовия човек.

Литературата, която посочих, почти не съдържа гледни точки, съдържа документи, това са факти, не гледни точки. И за общия брой на протестиралите не сте прав – далеч надхвърля 100. После следва да отчитаме, че е имало и части в обществото, които изобщо са нямали представа какво се случва, а са разбрали едва след приемането на закона – тогава има и по-големи брожения – нека отчитаме и тази особеност на епохата, информацията далеч не се е предавала със скорост, както днес. Пример за това е отменената заповед за изселване на евреи от стара България – отмяната достига до някои части на страната далеч след други.

България и Дания са пример за нещо наистина уникално и, извинете ме, но точно то е пример на нещо наистина невероятно в онази действителност.

- 12-09-2012|**Златко** – re:
  Дим от Рим писа:
  Ей, това предубедеността наистина е нещо опасно...

Иване, пак започваш да ровиш като кокошка, пак ще те перна! Малко да те отпусне човек и веднага му се качваш на главата! Научи се най-после да обсъждаш идеи, а не хора, нещастник такъв!

- 12-09-2012|**Златко** – re: re:
  NannyOgg писа:

> *Иначе разминаването ни е точно там — Вие твърдите, че няма особено основание за гордост именно досежно масовия човек /живеещ сега или този преди нас?/, то аз твърдя обратното — основанието за гордост е именно там, то не е, и не може да бъде при властимащите, макар точно те да са тези, които изричат най-громките слова, често и най-съвършените глупости. Защото в спомените на оцелелите го има отношението на масовия човек, на народа, ако така трябва да го наречем — и там има и нелицеприятности /основно за отношението на някои фуражки, както и по отношение на стопанския живот/, но в по-голямата си част тези спомени на оцелели наши съграждани са спомени за несъгласието именно на масовия човек.*

Нямам проблем с това мнение, нито пък с различието в оценките на работата на Аврамов. С удоволствие бих изслушвал мненията ви и по други теми тук във форума, защото често се нуждая от разумни опоненти, а не просто хора, които идват тук, за да се дърлят. Що се отнася до книгата на Тодоров, аз чета ето това издание: „The Fragility of Goodness“, Tzvetan Todorov, Princeton University Press, 1999. Мисля, че книгата може да се намери чрез Амазон. Надявам се да ви хареса, макар че по същество тя е чисто информативна – кратък коментар на Тодоров, след който следват преводи на оригинални български документи. Самият аз дигитализирах собствено неговата част (мисля да я превеждам тук за списанието), така че, ако ми дадете някакъв адрес, примерно чрез формуляра за контакти тук, мога да ви го пратя в уърд-формат.

- 12-09-2012|**Златко**

А що се отнася до текста на Аврамов, то, за да се избегнат манипулации, може би е най-добре онези, които не го познават, да прочетат откъса, който е публикуван тук: **„Спасение“ и падение**.

- 12-09-2012|**Фани Нешева**

Когато избирахме най-велико събитие за България много се надявах това да бъде спасяването на българските евреи. Дали сме спасили всички, още по-малко дали го заслужават, не ме интересуват тия полемики. Много ми топлеше сърцето мисълта, че това се е случило. Дали това се дължи на усилията на трите. Мисля, че е на трите и народа.

- 13-09-2012|**Иван Меморов** – Спомените на Самуил Ардити

Има един такъв сайт: http://www. thebulgarianjews. org. il – който е на български евреи, живеещи в Израел. Сайтът е като цяло на иврит, но ако потърсите по-упорито, ще намерите вътре и доста публикации на други езици: и на английски, и на български.

На всички интересуващи се мога да препоръчам да се запознаят със спомените на Самуил Ардити (отнасят се точно за периода 1940-1943)

http://www. thebulgarianjews. org. il/_Uploads/ dbsAttachedFiles/ ardittispomenibulgarit. pdf

Тук ще пусна само няколко по-характерни откъса:

„Помня веднъж, седяхме на гости при леля ми Ребека. Дойде и семейството на чичо Мони от Русе и други роднини. По радиото крещеше

Хитлер. Ние се подигравахме на този луд бояджия. Хитлер викаше: „Евреите ще престанат да се смеят като превзема Европа“. Не знаехме, че това желание на ненормалния водач на германския културен народ ще се сбъдне. Германците упражняваха голям натиск върху България да се присъедини към Тристранния

пакт на Германия, Италия и Япония. Особено настоятелен за това беше Богдан Филов, министър-председателя на България. Кешки да беше останал професор-археолог, щеше да направи голяма добрина на себе си и на страната. Тази

чорба на нацизма и расизма българите не я ядяха. Защото евреина беше бакалина, електриджията и магазинера във фабриката. Обаче българският народ вярваше, че само германците могат да изпълнят неговите исторически аспирации. Днес знаем, че и СССР и западните сили са поддържали българските претенции към Южна Добруджа. През 2000 година посетих

България. До Софийският университет има един антикварен магазин за книги. От там купих дневника на Филов. В него той пише, че царят се противял на присъединяването към Тристранния пакт: „предпочитам да абдикирам и да се

хвърля в обятията на Русия, макар и да се болшевизираме.“ Под натиска на Филов пакта се подписа и германските войски влязоха в България. Да си призная войските наистина бяха добре приети от българския народ. Една нощ се събудих в ръцете на майка си. Слизахме надолу по стълбите. Беше около три часа след полунощ. „Къде отиваме?“ -попитах я аз. „Да ядем

кебапчета в кръчмата на Нисо“- отговори тя. Вместо в кръчмата се намерих в мазето на сградата, което бе обявено за противозащитно скривалище. Всички съседи бяха там. В София падаха бомби. Експлозиите се чуваха много силно и много близко. Сръбската авиация бе нападнала гарата на София, през която минаваха германските войски по пътя си на запад.“

...

„Правителството на Филов и Габровски внесе от Германия Закона за защита на нацията. Срещу това предложение в Народното събрание се изнесоха храбри речи. Това бяха речите на депутатите Тодор Поляков, Любен Дюгмеджиев, Марин Тютюнджиев, професор Петко Стайнов, Иван Петров, Никола Мушанов. Много граждански организации (на адвокати, лекари,

духовници и т. н.) изпратиха до Народното събрание изложения срещу предложения закон, но нищо не помогна. Еднократният данък върху еврейските имоти имаше за цел да съсипе материално евреите. Помня как родителите ми

попълваха различни формуляри. Тогава се запознах с „мамичката бюрокрация“. Аз остарях, но тя остана вечно млада до ден днешен в целия свят. Много момичета от софийското поле работиха при евреите от София като прислужници. Поради същия този закон трябваше да освободим нашата прислужничка Цветанка и тя се върна на село. Законът забрани на евреите да бъдат собственици на предприятия. Изведнъж баща ми фиктивно продаде ателието за ризи на Цеца, първата майсторка в него, а той стана работник. По най-мистериозен начин една част от печалбите отиваха в неговия джоб. Две хиляди години в диаспората научиха евреина да се справя с гонения и ограничения.“

...

„Закона ни задължаваше да носим „жълта значка“. Аз и брат ми бяхме освободени от това задължение. В цяла Европа евреите носеха „жълтия парцал“. Значката в България бе направена от пластмаса, а не от плат. Лошите езици разправяха, че някои от близките на комисарството бе направил добра далавера от тези значки и ги продавал доста скъпо. Даже трябваше да се чака, за да се приготви стоката. Днес Института Йад Вашем ще събира всички значки от Европа. От тях българската е най-мъничка и естетична.“

...

„Хитлер искаше от Царя да прати българската войска на Източния фронт. Това означаваше българските младежи да бъдат пратени на

сигурна смърт. За да се предотврати това нещастие измислиха ужким „турската опасност“ и съсредоточаваха българската армия на границата с Турция. С това мога да си обясня честите движения на артилерията под наши балкон. Българската армия бе „аграрна“ войска. Офицерите идваха от по-заможните семейства. Синовете на селяните служеха като редници. Те бяха отлични за бойци в пехотата и кавалерията. Отраснали на полето, те бяха физически и психически здрави и най-важното – знаеха как да се справят с конете. Войската не бе моторизирана. Целият транспорт се извършваше с

конска сила. Конете служеха в кавалерията, дърпаха каруци, теглеха лазаретите, бутаха топовете и въобще пренасяха всичко нужно за фронта. Пехотинците имаха стари пушки с петелче, тежки картечници Луис и Шварцлозе, охладявани с вода. Леки автомати почти нямаше. Имаше няколко самолета в Божурище. Бронирани части почти не съществуваха. Първият танк

България получи едва през 1938 година, сигурно от бракуваните. Хиляди танкове участваха в битките в Северна Африка, също и в битката на арката Куркс на Източния фронт, докато по улица „Нишка“ се тътреха уморени коне, теглещи стари топове от минали войни. Казано кратко – през 1942 година българската войска бе подготвена и въоръжена да води не Втората световна война, а Балканската от 1912-та. Отговорните генерали поддържаха легендата за непобедимата пехота. Съдбата на войната щеше да се реши с развети знамена и музика, с атака „напред на нож“ или „по пет на нож“.“

Има и други интересни епизоди, прочетете сами.

- 14-09-2012|**NannyOgg** – re: re: re:
  Златко писа:
  Що се отнася до книгата на Тодоров, аз чета ето това издание: „The Fragility of Goodness“, Tzvetan Todorov, Princeton University Press, 1999. Мисля, че книгата може да се намери чрез Амазон. Надявам се да ви хареса, макар че по същество тя е чисто информативна – кратък коментар на Тодоров, след който следват преводи на оригинални български документи. Самият аз дигитализирах собствено неговата част (мисля да я превеж-

дам тук за списанието), така че, ако ми дадете някакъв адрес, примерно чрез формуляра за контакти тук, мога да ви го пратя в уърд-формат.

Действително има две бройчици в Амазон, със симпатична рецензия, ще поръчам едната, благодаря Ви за информацията.

- 14-09-2012|**Димитър Косев** – re: До К. Иванов – самообразовайте се вместо да п

На вниманието на мадам Георгиева. Не знам защо, но получих това нещо, написано за Вас, с молба да го постна в този форум. Ето ви нещо: 1939 година юни месец Канада отказва убежище на 937 еврейски семейства които бягат от нацистка Германия, след Канада кораба отплава за Съединените Американски Щати – и там същото – отказ – отплават за Куба и там отказ и отчаяни се връщат в Западна Европа където попадат в плен по време на войната и повечето от тях загиват в концентрационните лагери! И да обобщим по време на Втората Световна нито Канада нито САЩ са приемали еврейски бежанци!! А кораба се казва MS St. Louis!!

След срещата на 32 страни в Евиан – Франция за целия свят е ясно, че на никой не му пука за евреите от окупираните от Хитлер територии, даже канадския представител отговаря на исканията за приемане на еврейски бежанци в Канада с нещо като – „-ние не искаме Канада да става депо на евреи!“ В това число са и Рузвелт, и Британската Кралица, главите на всички латино-американски държави и всички останали!

Всички се отказват от приемането или всъщност осъждат на смърт евреите от окупираните от Хитлер територии, а Хитлер е само палача, смъртната присъда е подписана от други – те затова са и гузни и изпълняват сега всяко еврейско желание, така и трябва да бъде!!

Всички отказват да приемат еврейски бежанци, всички с изключение на Доминиканската Република която се съгласява да приеме 100 000 души, но в крайна сметка приема 5000 души!

И на фона на всичко това, България, която междувременно е съюзник на Германия а Хитлер е взел окончателно решение да унищожи евреите, България не изпраща нито един свой евреин в лагерите!!!

Така че, случая с България е друг, единствен в световната история и трябва да се знае от всички и да се помни!!

За Валенберг – ционистки посредник с шведско поданство работил в тясно сътрудничество със СС и по-точно Айхман.

Самото появяване на шведския евреин Валенберг, издънка на прочутия еврейски банкерски род, забележи през юли 1944 г.(!!) в Будапеща, който до тогава е работил за чичо си Яков, интересно къде точно ...в Хайфа, Палестина, там живее от кога?!?... ами от 1935 г., а фамилията Валенберг е един от основните спонсори на Световния ционистки конгрес...

И с кого мислиш организира голям ж. п. ешелон за Швеция с около 1800 унгарски евреи..., изненада с тогавашния шеф в транспортния отдел на Вафен СС – щурбанфюрер / подполковник/, какво познато име Адолф Айхман...

Изобщо около Валенберг има страшно много въпросителни за ролята и дейността му до появата му в Будапеща, както и появата му там, в ролята му на дипломат, при условие, че няма абсолютно никакъв опит и даже няма призната университетска диплома в Швеция, всъщност затова той не може да започне работа там, заминава първо в Кейптаун, а после и в Хайфа.

Тъй че, доста тясно е било сътрудничеството между СС и БОГАТИГЕ ЕВРЕИ, сиреч двигателите и спонсорите на ционистките организации.

- 14-09-2012|**Златко**

Бихте ли посочили източниците на информацията си, господин Косев? Думите „сътрудничество между богати евреи и СС“ звучат доста налудничаво, така че бих ви помолил да дадете възможност да проверим достоверността на онова, което казвате. Какви според вас са мотивите на определена група евреи да изпратят на заколение други свои сънародници? Ако не искате да бъдете възприеман като някой типичен нашенски хахо (и третиран по съответния начин), покажете ни какво точно имате пред вид...

- 14-09-2012|**Златко**

Ето какво пише например в Уикипедия за Раул Вакенберг:

> *Цитат:*
> *Raoul Wallenberg (August 4, 1912 — July 17, 1947?) was a Swedish architect, businessman, diplomat, and humanitarian. He is widely celebrated for his successful efforts to rescue tens of thousands to about one hundred thousand Jews in Nazi-occupied Hungary during*

the Holocaust from Hungarian Fascists and the Nazis during the later stages of World War II. While serving as Sweden's special envoy in Budapest between July and December 1944, Wallenberg issued protective passports and sheltered Jews in buildings designated as Swedish territory saving tens of thousands of lives.

Очевидно самият вие имате достъп до някакви тайни архиви, недостъпни за останалата част от света. Прочее, ще ми спестите ли усилието да прекъсвам достъпа ви до този сайт? Съжалявам, но изпитвам твърде слаба търпимост към подобен род дивотии...

- 14-09-2012|**Златко**

До NannyOgg: предполагам, че подобни неща са ви познати много по-добре, отколкото на мен. И все пак ще ви попитам: когато слушате такива диващини и сама виждате колко много търпимост, че и доверие, има в днешна България към всякакъв род подобни конспиративни мании, не ви ли става малко по-трудно да повярвате, че преди 70 години масата от българи са били против преследването на евреите? Аз самият не мога да го повярвам, още никога през живота си не съм срещал подобни маси от българи. Изключения, слава Богу, винаги е имало и ще има. Но масите... Да пази Господ човека от ръчичките на нашенските маси. Ей ги тука, голи-голенички. А какво става по други, по-малко европеизирани от този сайтове, хич и не ми се иска да мисля...

- 14-09-2012|**Фани Нешева**

Само за статистиката- Искам да се запиша като един, на който му е дошло до главата да не бърза с гордеенето за това събитие.

Въобще войната е едно ужасно място. Когато съм прехвърляла в главата си такова битие и съм си мислила, че там човек е оставен сам със своята съвест и на всяка крачка е изправен пред изпитания за нея.

Всеки спасен живот е подвиг, а спасяването на човешкия облик е личен подвиг не по силите на мнозина.

- 14-09-2012|**Майя Маркова** – за Валенберг

От всичко, което се каза в тази разгорещена дискусия, най ме изумиха намеците за Валенберг. Всички известни ми източници сочат, че този човек е бил светла личност. Помня, че Сахаров се бе опитал да открие в съветските архиви нещо за съдбата му – уви, безуспешно.

- 15-09-2012|**Фани Нешева**

„Племенната терминология, обясненията на света чрез деянията „българите“, „чужденците“, „немците“, „американците“, „руснаците“ и пр. са вид мисловен примитивизъм.“ пише Красен Станчев в „Познатото невидимо“ тук. Струва ми се, това е едно „клише“, което човек често забравя да държи в главата си, а то е важно.

В тази връзка искам да обърна внимание на един филм, открит от мен благодарение на статията за Уашовски/в този сайт се чувствам като дете в сладкарница/ – „The Fountainhead“ от 1949. Една възхвала на индивидуалността срещу общата отговорност.

- 15-09-2012|**Светла Борисова** – И къде са югославските партизани??? А евреите?

Бивша Югославия излиза победител от ВСВ като според официалните статистики там е имало 1 МИЛИОН ПАРТИЗАНИ, тези на Дража Михайлович (монархист, подкрепян и поддържан от Англия) и тези на Йосип Брос Тито (комунист-интернационалист, поддържан от Сталин и от Англия), по чиято заповед след ВСВ е разстрелян Дража Михайлович.

Учудващо е, че 1 МИЛИОН ПАРТИЗАНИ не са се справили с българските окупатори??

А що се отнася до договорът и сътрудничеството между ционистите и Германия, той е подписан още през месец август 1933 г. и тече до края на войната. Тези факти отдавна са известни.

Чудовищная тайна XX века: германский фюрер и „царь иудейский“

Heskem Haavara/(HE); Ha'avara-Abkommen (DE); Haavara Agreement (EN); l' Accord Haavara (FR).

Цитат:

http://www. dailymotion. com/video/xrl4sw_hitler-a- co-fonde-israel-en-1933-avec-les-juifs-sionistes- le-contrat-de-transfert-the-transfer-agree_news

Интервю с историка, чиито родители са „оцелявали 7 пъти от унищожението“ след 25 години по-късно

« Accord Haavara » = The transfert agreement= L'Accord de Transfert

Partie 1/2: http://rutube. ru/video/ 6f076163dcdab5bad85b89f1ea9cbbb5

Partie 2/2: http://rutube. ru/video/ a5ebbdcd31b272387919744c046d47f0

Hitler's Jewish Soldiers
Еврейские Солдаты Гитлера
The Untold Story of Nazi Racial Laws and Men of Jewish Descent in the German Military
Bryan Mark Rigg
May 2002
528 pages, 95 photographs, 6 x 9
Modern War Studies
Cloth ISBN 978-0-7006-1178-2, $29.95
Откъс от книгата:

20 евреев-гитлеровцев были награждены Рыцарским Крестом, высшей наградой гитлеровского Рейха.

Например, главный идеолог нацизма Розенберг происходил от прибалтийских евреев. Второй после фюрера человек Третьего рейха, шеф гестапо Генрих Гиммлер был полуевреем, а его первый заместитель Рейнгард Гейдрих уже еврей на 3/4. Нацистским министром пропаганды был другой типичный представитель „высшей расы", отроду хромоногий уродливый карлик с лошадиной стопой, полуеврей Иозеф Геббельс. Самым отпетым „жидоедом" при фюрере был издатель нацистской газеты „Штюрмер" Юлиус Штрейхер. После Нюрнберга издателя повесили. И на гробу написали его настоящее имя – Абрам Гольдберг, чтобы на том свете не перепутали его „девичье" имя и псевдоним. Другой нацистский преступник, Адольф Эйхман, повешенный уже в 1962 г., был чистокровным евреем из выкрестов. „Что ж, вешайте. Еще одним жидом будет меньше!" – заявил Эйхман перед казнью. А повесившийся (или повешенный) в преклоннейшем возрасте Рудольф Гесс, бывший правой рукой фюрера в руководстве нацистской партией, имел маму-еврейку. То есть по-нашему был полуевреем, а по законам иудейским – чистым евреем. Желтую „Звезду Давида" предложил пришивать к одежде евреев адмирал Канарис, шеф военной разведки. Он сам был из греческих евреев. Если командующий люфтваффе рейхсмаршал Герман Геринг был только женат на еврейке, то его первый заместитель фельдмаршал Эрхард Мильх был уже полноценным евреем

Либеральные авторы с удивительным постоянством забывают о том, что тысячи евреев в годы войны сражались за Гитлера. Они убивали русских, они воевали против нас. Притом убивали весьма усердно, „ге-

роически“: 20 евреев-гитлеровцев были награждены Рыцарским Крестом – высшей военной наградой нацистской Германии. В гитлеровском вермахте служили не только солдаты и младшие офицеры еврейского происхождения. 2 генерала, 8 генерал-лейтенантов, 5 генерал-майоров и 23 полковника-еврея находились на самых ответственных командных должностях. Это не считая ближайших гитлеровских соратников и фельдмаршала люфтваффе Эрхарда Мильха. Никто из них прощения у нас не попросил. Мало того, не слышно даже гневных протестов со стороны самих пострадавших евреев. Гоняются по всему миру за каждым уцелевшим солдатом-полицаем, а своих маститых экс-душегубов почему-то не тревожат. Успокоились на том, что повесили самых-самых главных.

Каким образом евреи заняли столько высоких должностей в гитлеровском вермахте? Ведь существовал закон 1935 г., согласно которому евреи не имели права служить в армии. Ответ дает мудрая русская поговорка: закон что дышло – куда повернул, туда и вышло. Оказывается, Гитлер лично объявил еврейских военачальников арийцами. Так сказал фюрер, а фюрер думает за всех.

А как там наши „герои“? Да так, живут себе потихоньку. Экс-арийцы дружно объявили себя евреями, сообща скорбят по жертвам холокоста, соучастниками которого они были сами. Они ругают фюрера и получают компенсации. Палачи объявили себя жертвами печальных обстоятельств.

Поздрави и по-УВАЖИТЕЛНО към „българите-окупатори“, които явно са объркали НЕЧИИ СМЕТКИ.

- 15-09-2012|**Златко** – ге: И къде са югославските партизани??? А евреите

  Светла Борисова писа:
  А що се отнася до договорът и сътрудничеството между ционистите и Германия, той е подписан още през месец август 1933 г. и тече до края на войната. Тези факти отдавна са известни.

Последното нещо, което ще започна тук, са спорове около исторически „факти“ и тези, достойни за страниците на „Уикенд“. Едва ли има някаква мислима идея, която някой някъде по света да не е поддържал и утвърждавал като истинна. Но, в края на краищата, книгите, които че-

тем, както и идеите, на които сме склонни да даряваме доверие, не са нищо друго освен бележчици в изпитите на живота, които всеки от нас полага ежедневно, ще не ще.

Казано е още в Библията: Блажени са бедните духом, защото тяхно ще бъде царството небесно...

П. П Между другото, пипето на госпожа Борисова може да бъде преценено още по първия въпрос, който тя задава: „Учудващо е, че 1 МИЛИОН ПАРТИЗАНИ не са се справили с българските окупатори??“ Очевидно през ума на госпожата никога не е минавала мисълта, че тези един милион партизани са имали насреща си 320.000 редовни вермахтски войници (повече, отколкото Германия е използвала за поддържането на окупацията в ЦЯЛА западна Европа, доколкото знам). Само до българските окупатори им е било на сърбите, нали...

- 15-09-2012|**Светла Борисова** – Обогатяващо четиво по въпроса

.

Спасяването на българските евреи през Втората световна война
Глава СЕДМА. Депортацията на евреите от Тракия и Македония

.

Христо Бояджиев (София, 1991 год., стр. 43-58)
www. promacedonia. org

.....

Обезпокоени от приближаваща се смъртна опасност за българските евреи, международните еврейски организации бият тревога и привличат вниманието на американското правителство. В резултат на това президентът Франклин Делано Рузвелт повдига въпроса на англо-американската среща във Вашингтон през март 1943 г. [7] На срещата присъстват още английският министър на външните работи Антъни Идън, американският държавен секретар Кордел Хъл, лорд Халифакс, Хари Хопкинс. **Рузвелт пита Идън какво може да се направи за спасяването на 60 000 български евреи. Идън посочва главните трудности: първо — невъзможността да се осигури по време на война необходимият тонаж за превоз. Второ — ако българските евреи получат подобно третиране, евреите от останалите страни ще искат същото.**

Трето — възможно е между изселените да се промъкнат германски шпиони. Въпросът остава неразрешим. Единственият практически резултат е едно писмо от Кордел Хъл до българското пра-

вителство да позволи на евреите да емигрират в една неутрална страна. Помолено да предаде това писмо в София, швейцарското правителство отказва и писмото е връчено на българския пълномощен министър в Берн Георги Кьосеиванов. То не дава резултат.

Българските евреи, живеещи извън контролираната от германците Европа, главно тези от Съединените американски щати, търсят да обърнат вниманието на международното обществено мнение в полза на техните събратя в България.

Най-активен от тях е Жак Асеов, заможен в евреин, добре познат в тютюневата търговия, живеещ в Ню Йорк. На 23 март 1943 г. той влиза във връзка със Световния еврейски конгрес, който от своя страна сондира Американската организация за бежанците. В резултат на това главният равин в Швеция, старият д-р Еренпрайс, който поддържа добри връзки с владиката Стефан, поисква от него да се застъпи за евреите.

През юли същата година владиката Стефан съобщава на д-р Еренпрайс, че е настъпило подобрение в режима на евреите и че цар Борис лично го е уверил, че няма да се взимат нови мерки срещу тях и всяка депортация е изключена [8].

От друга страна д-р Хаим Вайцман, равинът Вайс и съдията Прескауер [9] действат във Вашингтон и в Лондон като представители на българските евреи. Конференцията в Бермуда изготвя изложение, което да бъде представено на българското правителство чрез швейцарската легация в София. В изложението се иска разрешение да се евакуират от България в Палестина 4500 еврейски деца и 500 възрастни евреи, които да ги придружават. Чарлс Редар, швейцарският пълномощен министър в София, предава това искане на българското правителство. Богдан Филов желае първо да узнае какво е становището на германците по този въпрос. Затова германският пълномощен министър в София Адолф Бекерле изпраща на 4 февруари 1943 г. в Берлин следната телеграма [10].:

„През време на един разговор с министър-председателя той ме уведоми, че било предложено от английска страна чрез швейцарската легация да се приемат 5000 еврейски деца в Палестина.

Филов ми заяви, че засега се касаело само за едно необвързващо запитване, по което той не бил взел решение, но искал да знае мнението на легацията, когато въпросът се постави официално. Моля за указание. Засега легацията се задоволи да заяви, че ние имаме лош опит от изсел-

ванията на евреи, понеже те действат в чужбина срещу нас и се използват от неприятелската пропаганда, (п) Бекерле.“

==========продължава

- 15-09-2012|**NannyOgg** – re:

  Златко писа:

  До NannyOgg: предполагам, че подобни неща са ви познати много по-добре, отколкото на мен. И все пак ще ви попитам: когато слушате такива диващини и сама виждате колко много търпимост, че и доверие, има в днешна България към всякакъв род подобни конспиративни мании, не ви ли става малко по-трудно да повярвате, че преди 70 години масата от българи са били против преследването на евреите? Аз самият не мога да го повярвам, още никога през живота си не съм срещал подобни маси от българи. Изключения, слава Богу, винаги е имало и ще има. Но масите... Да пази Господ човека от ръчичките на нашенските маси. Ей ги тука, голи-голенички. А какво става по други, по-малко европеизирани от този сайтове, хич и не ми се иска да мисля...

Знаете ли, Златко, за разлика от Вас, вярвам го. Само че, за разлика от Вашите подозрения, аз имам доказателства, на които стъпва моята убеденост. Думите на живите по онова време, както и документите. Посочих литература, част от нея да се прочете, достатъчно е. И все пак:

Из Протоколи на Светия Синод на БПЦ, с думите на Софийския митрополит Стефан: „За беломорските евреи като чужди, а не наши граждани, всяка инициатива се оказа неефикасна ... и това ни ходатайство удари в камък и изселниците скоро бяха отправени към пристанищата на Дунава.“ Пак там, думите на Търновския мтирополит Софроний: „В Скопие, където бях по това време, бяха арестувани всички евреи, мъже, жени, деца, болни. Всички бяха събрани в един голям тютюнев склад. Държаха ги известно време под строг арест и впоследствие ги откараха в Полша ... **Създаде се голямо вълнение у народа поради тия действия. Настроението на българския народ е в защита на еврейското малцинство.“**

Какво по-сетне ни пише за нашия собствен народ, Златко, не кой да е, а Хана Аренд /а тя да вземе да базира писаното на протоколите от показанията на Айхман, а не на източници в Уикипедия/, цитирайки го:

„България има причини да е благодарна на нацистка Германия повече от всяка друга балканска страна поради значителните териториални придобивки, получени за сметка на Румъния, Югославия и Гърция. **И въпреки това България нито се показва благодарна, нито нейното правителство или народ проявяват слабостта да възприемат политиката на „безпощадна твърдост“.**

Пак тя, анализирайки събитията в тогавашна България: „Най-учудващо от всичко обаче е обстоятелството, че в пояса със смесено население, в който антисемитизмът е по принцип широкоразпространен сред всякакви етнически групи, придобил качеството на официална правителствена политика далеч преди идването на Хитлер, **на българите липсва, каквото и да било „разбиране по еврейския въпрос“.**

Отново Аренд: „Германците са под действие на илюзията, че преди всичко цар Борис е виновен за запазването на българските евреи, затова има смисъл в подозрението, че немски агенти от разузнаването го убиват. **Но нито смъртта на монарха, нито пристигането на Данекер в началото на 1943 г. променя по някакъв начин ситуацията, тъй като едновременно Парламентът и населението остават твърдо на страната на евреите.“**

Сега ще си позволя да Ви задам някои въпроси, макар Вие да нямате дълг да отговорите. Защо решихте, че писанието на г-н Марков заслужава вниманието на читателите на иначе сериозно и интересно издание, каквото е в моите представи „Либерален преглед“? Защо публикувате материал, в чийто край липсват източници на позоваване /моля Ви, не посочвайте, че източници на написаното са статии в уикипедия и писания с **неясен** автор, в интернет пространството, защото това е повече от комично, то е трагично, когато се пише върху такава тематика/? На кого, според Вас, следва да имаме доверие: на документите и мемоарите на свидетелите, на написаното в историческите изследвания или на .../ посочете Вие/?

П. п. За непредубедения читател, друга гледна точка:

http://www. scribd. com/doc/81027797/Broshura- Holokostat-v-Makedoniya

Горният линк е към изследване на г-н Спас Ташев, „Холокостът във Вардарска Македония и Беломорието през 1943 г. и неговото съвременно измерение“. Г-н Ташев е имал благоразумието да посочи своите източници, както и кой точно е.

- 15-09-2012|**Златко** – re: re:

  NannyOgg писа:

  Сега ще си позволя да Ви задам някои въпроси, макар Вие да нямате дълг да отговорите. Защо решихте, че писанието на г-н Марков заслужава вниманието на читателите на иначе сериозно и интересно издание, каквото е в моите представи „Либерален преглед“? Защо публикувате материал, в чийто край липсват източници на позоваване /моля Ви, не посочвайте, че източници на написаното са статии в уикипедия и писания с неясен автор, в интернет пространството, защото това е повече от комично, то е трагично, когато се пише върху такава тематика/? На кого, според Вас, следва да имаме доверие: на документите и мемоарите на свидетелите, на написаното в историческите изследвания или на ... /посочете Вие/?

Отговорът е, че работя слепешком, по липса на достъп до някакъв вид подредени материали по темата. Тъй като не разполагам с по-сериозни материали, публикувам ония, които успявам да намеря, с пълно осъзнаване на риска (дали този текст например звучи „сериозно“ или не, предполагам, е въпрос на силно субективни умонагласи).

А в книгата на Тодоров, както ще видите, се задава точно същия въпрос: „Кой заслужава почитта? (за спасението)“, и отговорът в никакъв случай не е „народът“. Впрочем, бидейки абстракция, с която всеки може да злоупотребява както си иска, „народът“ безспорно не може да бъде основа за някакъв спор или дори по-събран разговор. Но тук мненията ни сигурно се разминават...

Единствената възможност за достигане на някаква различна от българската гледна точка по въпроса (която е последователно изграждана в продължение на около 40 или 50 години в България, след като преди това дори не е била засягана – нещо, което ме изпълва със силно недоверие към нея), според мен се състои в обръщане към гледните точки на съседите ни и по-точно директно на хората (или техните наследници), които са станали жертва на тогавашните събития. В това отношение **филмът на Ед Гафни**ми се стори доста добър и представящ една изключително балансирана гледна точка. Реакциите към него бяха обаче такива, че изгубих желание да убеждавам когото и да било (това, впрочем, се отнася и до цялостната ми работа – ако бих очаквал съгласие и приемане, щях да се откажа на втората седмица). По принцип работата

ми по тази тема е подчинена на разбирането „така или иначе никой не ще да слуша нещо по-различно от познатото, следователно мога да пускам каквото намеря, а нека времето изяснява кое какво е“. В този смисъл нямам претенции за представяне на ИСТИНАТА, а само за гледни точки, които рязко се различават от собствено „нашите“.

(Малко принципно отклонение: както сигурно вече сте почувствала, аз изпитвам силно недоверие към крайъгълните постулати на основополагащата българска история, такава, каквато тя се предлага на масовия днешен читател, тоест извън професионалните среди. Смятам властващата форма на българска история – или поне ядрото ѝ – за силно националистическа, предназначена да изгражда национално самочувствие въз основа на тези и прийоми, които намирам силно архаични („българското“ се утвърждава най-често като антитеза на „чуждото“, и особено чуждото на най-близките ни съседи, а това е пълно отрицание на европейската обединяваща идея). Всичко това – само като обяснение на най-общата ми мотивация, която според мен е всичко друго, но не и произволна.)

Но нека се върна към темата за Холокоста и България. Според мен властващата в момента гледна точка силно омаловажава въпроса за отговорността ни като *наследници на окупатори и насилници*, за сметка на едностранчиво превъзнасяне на честта ни като *наследници на спасители на еврейското малцинство*. И двете неща са факти от историята ни, само че едната част от тях е засенчена от другата. Онова, което се опитвам да направя тук, е да намаля малко силата на тази сянка, а не да си играя на исторически отрицания.

(Второ малко принципно отклонение: Почти навсякъде извън рационалното, водещо ядро на днешна Европа, националистически интерпретираните истории са се превърнали в заместител на религията, с точно същата цел: обединяване и сплотяване на инак разпокъсани общности, постигано на цената на латентна агресивност към „другите“, което най-често означава най-близките съседи. Предполагам, че няма нужда да ви убеждавам във всичко това – степента на повече или по-малко прикрита омраза примерно към Турция и всичко турско в днешна България е буквално стряскаща, от моя гледна точка. В този смисъл позицията на списанието, или ако щете, моята собствена, също е напълно последователна; оттук и толкова честите обвинения в „анти-българскост“: за немалко, да не кажа повечето днешни читатели, както изглежда,

опитите за последователно развенчаване на национализма и неговите митове са нещо принципно „анти-българско“; впрочем, това изглежда е така навсякъде по Балканите: вижте например какви са **реакциите в Турция** по повод тази смехотворна телевизионна серия, „Златният век“, или както там се казва...)

За да приключа: Холкостът и връзката му с българската история е само едно от „зрънцата“, които „сея“ тук от около пет години насам. Почти няма принципна гледна точка, поддържана от мен, която да се намира дори в някаква отдалечена близост с типичния за момента български манталитет, доколкото съм в състояние да го обозра, възприема и разбера. Това е и обяснението – не и оправдание! – за повече или по-малко пълната ми незаинтересованост от търсене на някакъв вид компромис или съгласие с „читателското тяло“. Не търся популярност, не търся дори и разбиране. Давам си сметка, че това ме лишава от почти всякакъв шанс за действителен диалог, но пък... такъв е пътя, който съм избрал, такъв ще го вървя.

Дали се увлякох, не зная. Не успях да намеря начин да отговоря по-накратко, сорри...

- 15-09-2012|**ЗАБОЛЯХ ОТ ПРОКУРОРСТВОТО ВИ**

Още десетилетие и ще си отидят и тези, които се напъват да прекрояват, изчистват, възкресяват и налагат ТЯХНАТА СИ ИСТОРИЧЕСКА УБЕДЕНОСТ. Да, ама само обикновени човеци и всичко написано вече е субективно...

- 16-09-2012|**Kiril Ivanov**

Ето един цитат:

> *„Официално приетата версия за спасението на българските евреи има още един смущаващ ефект. България се държи като алчен концесионер на онази част от историята, чиито „нравствени котировки“ винаги ще бъдат високи.*

Ако говорейки за миналото, се отъждествяваме само с позитивните фигури, ние директно се самоизтъкваме и си приписваме единствено положителната роля, пише Цветан Тодоров. Това колкото ритуално, толкова и приятно описание не носи никакво морално предимство за неговия автор. Защото моралът е или безкористен, или не съществува.

В сложната тъкан на истинския живот се преплитат и величието, и мерзостта; и сакралното, и баналното; и героичното, и циничното. Няма никакъв морал в зловещата аритметика, според която животът на 50 000 е „платен“ с живота на 11 343.“

Ето и този линк: **here**

- 16-09-2012|**Kiril Ivanov**

Още един цитат, от SS Unterscharführer Franz Suchomel, един от „героите“ от „Shoah“ на Клод Ланцман:

„I’ll give you my definition. Keep this in mind:

Treblinka was a primitive, but efficient production line of death. Of death. Understand?“

Franz Suchomel е известен с галантността си към жените юркани към газовите камери:

„Скъпи дами, побързайте, водата изстива“

- 06-01-2013|**Бл. Благоев**

Все пак не разбрах какъв македонстващ българин е авторът, дали е като съветския гражданин Георги Михайлович и от къде ли има данните които излага. Убеден съм, че е „ляв интелектуалец“. Аз съм съвременик на времето на жълтите звезди и твърдя, че описаният режим за третирането на евреите у нас е силно преувеличен. В никоя фашистка държава, в никоя окупирана от фашистите държава евреите не са оцелели. А у нас са. Това е въпросът, а не дали нашщите войски са безчинствали в Македония, лош ли е би възродителния процес и т. н. Филипиките към Поптодорова са излишни, тя е изпълнявала слугинска роля както при Живков.

Наистина има нужда от реален прочит на много периоди от нашата история, но преди да спорим колко са били спасените евреи, да оценим издъно комунистическия период, чиято партия и сега се стреми към властта.

Колкото до съветите на г-н Енев за ТЕРАПИЯ ЗА УСПОКОЯВАНЕ НА СМУТЕНИ КАТО МЕН ЧИТател те ме очудват. Дискусии да, но не измислици и преиначаване. Имало улици забранени за евреи, училища и т. н. Глупости на търкалета. Борис все пак е бил цар Борис, по потекло и образование не е бил фашист. Разберете този автор е недобросъвестен и използва това отлично списание.

- 06-01-2013|**Д. Косев** – re:

  Златко писа:

  Бихте ли посочили източниците на информацията си, господин Косев? Думите „сътрудничество между богати евреи и СС“ звучат доста налудничаво, така че бих ви помолил да дадете възможност да проверим достоверността на онова, което казвате. Какви според вас са мотивите на определена група евреи да изпратят на заколение други свои сънародници? Ако не искате да бъдете възприеман като някой типичен нашенски хахо (и третиран по съответния начин), покажете ни какво точно имате пред вид...

Г-н Енев, не е лошо да погледнете колко е спечелила Швеция от 2-та СВ и кои еврейски родове точно са спечелили най-много.

Поразровете се и ще намерите информация за дейността на Валенберг в полза на САЩ, задържан от СМЕРШ със скъпоценности в колата си, за чичо му (шведски дипломат в САЩ).

Трябва да се чете, Г-н Енев, както често призовавате, нали така!

Има какво да научите договора на Айхман (също евреин, разбира се)с ционистите и за посещението му 1938 г. в тази връзка в Палестина.

- 06-01-2013|**Д. Косев**

Впрочем коментарите са много по-интересни от статията.

- 06-01-2013|**Rausas John** – Цитат от „Институти на библейския закон“

———–

Лъжесвидетелството извършено през Втората световна война относно Германия е особено забележително и показателно. Многократно се отправя обвинението, че нацистите са били избили шест милиона невинни евреи, и това число – и дори по-големи числа – сега се е заселило в учебниците по история.

Като обобщава изследванията на френския социалист Пол Расиние, Понсен, който самият е бил затворник в Бухенвалд, заявява:

Расиние стига до извода, че броят на евреите, които са измрели след депортиране, е приблизително 1,200,000, и той ни казва, че това число е окончателно прието от Centre Mondial de Documentation Juive Contemporaine. По същия начин той отбелязва, че в своето изследване на същия проблем Пол Хилбърг стига до общо 896,292 жертви.[64]

Много от тези хора са измрели от епидемии; много са били екзекутирани.

[64]Vicomte Leon de Poncins, Judaism and the Vatican (London: Britons Publishing Company, 1967), p. 178.

Между другото, нека да отбележим, че не се казва много за огромните масови убийства извършени от комунистите.

Съединените Щати ги подпомагат като предават генерал Власов и неговата армия от руски антикомунисти на комунистите за екзекуция. Комунистите екзекутират 12,000 полски армейски офицери в Катинската гора; 400,000 поляци умират в депортиранията.

От 100,000 немски военнопленници пленени при Сталинград само 5,000 се връщат живи; 95,000 умират в лагерите за военнопленници; 4,000,000 немци депортирани от комунистите от Силезия умират, и така нататък.[65]

На 13 февруари 1945 англичани и американци нападат по въздуха Дрезден, град с болници, и избиват 130,000 души, почти два пъти повече от Хирошима, без никаква основателна военна причина.[66] Така дори без да отиваме в тихоокеанския театър на войната, ясно е, че всички участници са били увлечени не само във война, но и в убийства, като комунистите са ги извършвали като обичайна държавна политика.

Нека сега разгледаме друга страна на същия проблем. Един популярен следвоенен роман описва събитията в Аушвиц по време на войната и представя своя материал не само като факт, но и действително използва реалните имена на живи хора.

Така полски лекар, който е военнопленник в лагера и служи в медицинския корпус на лагера, бива обвинен, че е извършил 17,000 „експеримента“ върху еврейски затворници в хирургически операции без упойка. Лекарят незабавно съди автора за клевета. Процесът в Лондон бързо намалява 17,000 случая на 130; стерилизирането на еврейски жени и кастрирането на мъже са били в основата на „експериментите.“ Един свидетел заявява, че ако е бил отказал, самият лекар е щял да бъде убит. Броят на доказаните случаи е бил малък; 17,000 е било невярно число.

В своето обобщение към съдебните заседатели съдията заявява, че не може да им даде „ръководство относно морални въпроси.“ Лекарят печели делото, като обезщетението е най-малката монета в кралството, половин пени; неговият дял от съдебните разходи е около 20,000 паунда.[67]

Съдебните заседатели са единодушни, че той е жертва на клевета, но също вярват, че неговата вина все пак е напълно реална, за да заслужава само символична победа.

Този процес излага на показ същностната безчувственост към истината, която е твърде характерна за нашата епоха. Самият факт, че лекар под какъвто и да е натиск ще извършва такива операции, е грозен.

Дори да бяха извършени само десет, или дори само една, вместо 130 или 17,000, престъплението е реално и много сериозно. Тогава защо е нужно чудовищното преувеличение? Защо са нужни злобните лъжи против хора, които се противопоставят на политиката на съюзниците, като Лавал и Куислинг, сами по себе си „патриоти," които не са по-добри от някои от съюзническите водачи, по-лоши от някои, и вероятно по-добри от повечето от тях?[68]

Нека отново да разгледаме масовите убийства по време на Втората световна война, и основата на лъжесвидетелствата по време на Първата световна война и след това. За тези държавни ръководители и техните последователи животът е станал толкова евтин и лишен от смисъл, че едно-две убийства не означават нищо. По същия начин, от едно цяло поколение обучено в насилие по филми, радио, литература и печат не може да се очаква да реагира на едно-две убийства.

Резултатът е отчайващо изкривено мислене, което може да осъзнае злото като зло само в много голям мащаб. Дали наистина нацистите са екзекутирали много хиляди, десетки хиляди или стотици хиляди евреи? Хора, за които тези убийства не означават нищо, трябва да раздуят числото до милиони. Дали лекарят е извършил определен брой експерименти върху живи мъже и жени? Няколко стерилизирани жени и няколко кастрирани мъже и техните сълзи на ужас и болка не са достатъчни за да разбудят извратения и преситен вкус на съвременния човек: да го обвиним, че е извършил 17,000 такива операции.

Злините са твърде истински: дори по-голямо е злото на лъжливо свидетелство относно тях, тъй като това лъжливо свидетелство ще произведе дори по-нечестива реалност при следващата война. Хората сега са „примирени" със свят, в който милиони биват избити, или се казва, че са избити. Какво ще се изисква като действие и пропаганда следващия път?

По време на Втората световна война една кратка и популярна книга дава поглед върху новото мислене. През 1941 Кауфман призовава за пъл-

на стерилизация на всички германци и с това премахване на германския народ.[69] Кауфман не е единствен. Писателят Ърнест Хемингуей призовава за масово стерилизиране на всички членове на организациите на нацистката партия в предговора на своята книга Воюващи мъже.[70] Харвардският антрополог Ърнест Хутън призовава за „премахване“ на германските водачи и за „разпръсването по света на останалата част от немския народ.“[71]

Като се има предвид тази масова безчувственост към убийствата, така че трябва да се прибягва към лъжесвидетелство, преувеличаване на злото за да бъде направено да изглежда зло, самото зло нараства, за да е в час с човешкото въображение, зло въображение основано върху лъжесвидетелство. През Първата световна война турците се опитват да избият всички арменци; по онова време светът е бил ужасѐн от това. Днес някои негри говорят открито за масово избиване на всички бели, а някои бели копнеят за смъртта на всички негри, и шокът от такова мислене намалява с всеки ден.

———–

Наистина бройката е значително по-малка и 6 000 000 са лъжа. Също е вярно, като допълнение на това, че комунистите избиват (като за това има и документи) много повече хора. Както е и ужасяващо нападението на Съюзниците над Дрезден.

- 06-01-2013**|Ц.** – re: re:
  Д. Косев писа:
  Има какво да научите договора на Айхман (също евреин, разбира се)с ционистите и за посещението му 1938 г. в тази връзка в Палестина.

Айхман, евреин? Че евреите са му давали работа като по млад-да, че са му правили услуги-да, че ги е уважавал, по един свой си, оборкан начин-да, че си е мислил, че им помага да си намерят „земя“ (повлиян от Т. Херцел, Der Judenstaat, единствената книга, която е сигурно, че е прочел), че ги е пращал на смърт-да, ама евреин да е, наистина за първи чувам... мисля, че сте се оборкали.

България и Холокостът: състояние на проучване на проблема и задачи
Автор: Надя Данова

Обединени от убеждението, че българската наука е все още длъжник към дееца на Българското просвещение Неофит Бозвели, с няколко колеги решихме да се заемем с преиздаването на цялостното му ръкописно и печатно наследство при максимално запазване на неговите език и правопис. Бяхме се докосвали до делото на Бозвели и бяхме стигнали по свой собствен път до мисълта, че българската хуманитаристика се нуждае от едно пълно критично издание на трудовете му, без, разбира се, да подценяваме стореното в тази насока от Михаил Арнаудов, Ванда Смоховска и Стефана Таринска[1]. Разполагахме с голяма част от ръкописните и печатните трудове на Бозвели, както и с негова кореспонденция в архивохранилищата и библиотеките на София, но все още не беше направено нужното по издирването на негови текстове в турските и руските архиви. Публикацията на османистката Зорка Иванова[2], посветена на съдбата на османските ръкописи от Самоков, ни окуражи да се насочим към документацията, свързана с времето на руската окупация след Берлинския конгрес, когато от България са изнесени доста ръкописи в Русия.

И така, през 2008 г. предприех опит да открия някаква диря от ръкописите на Бозвели сред документацията на Временното руско управление в Централния държавен архив[3]. От ръкописи на Бозвели не открих и следа, обаче случайността ме срещна с архивите на еврейските общини в присъединените към България през 1941г. Вардарска Македония и Беломорска Тракия, в някои от които улиците в еврейските махали са носили

1 А р н а у д о в, М. Непознатият Бозвели., С., 1942; С м о х о в с к а-П е т р о в а, В. Неофит Бозвели и българският църковен въпрос.(Нови данни из архива на А. Чарториски). С., 1964; Н е о ф и т Б о з в е л и. Съчинения. Подбор и ред. С. Таринска. С., 1968.

2 I v a n o v a, Z. Samokov-Moscou (Les pérégrations d'un manuscript). – Études balkaniques, 2008, 2, 129-147.

3 ЦДА, ф. 379 К, 405К, 523К, 565К.

името „Неофит Бозвели“. Видях списъците на депортираните от Драма, Кавала, Ксанти, Гюмюрджина и пр. евреи, сред които и деца по на няколко месеца, изпратени през март 1943 г. в небитието с активното съдействие на тогавашните български административни и военни власти. Зад цифрата 11 363, изписана на поставената през 1999 г. от правителството и народните представители в близост до сградата на българския парламент паметна плоча[1] пред мен се появиха имената на всеки един от тези хора с техните рождени дати, месторождение и професии. Дълго време тези материали не ми даваха мира и бях много радостна, когато с Румен Аврамов, който познаваше част от тях от работата си по стопанска история на България[2], стигнахме до съгласието, че те трябва да видят бял свят.

Знание и памет за март 1943 г.

Последваха три години на запознаване с литературата на български и чужди автори по тази проблематика, която аз, като историчка, работила основно за периода XVIII-XIX век, чувствах далечна. Така се сблъсках с проблемите на „културата на спомнянето“, свързани с една мрачна страница от българската история[3]. Навлизайки в литературата по въ-

1 Текстът на *паметната плоча е следният: „На 14 март 1943 г. протест на българската общественост, подкрепен от членове на Парламента, принуждава българското правителство да отложи депортирането на 8500 български евреи към фашистките лагери на смъртта. Този протест, както и обратът във военните действия, спасяват от смърт 49 000 български евреи. За съжаление, 11363 евреи от Егейска Тракия и Вардарска Македония са изпратени в нацистките концентрационни лагери. Оцеляват само 12. Българският народ прекланя глава в памет на тези невинни жертви“.*

2 А в р а м о в, Р. Стопанският XX век на България. София, Център за либерални стратегии, 2001; А в р а м о в, Р. Комуналният капитализъм. Из българското стопанско минало. Т. I-III. С,: Фондация „Българска наука и култура“, Център за либерални стратегии, 2007.

3 Ето хронологията на събитията:
В края на 1940 г. XXV–то Обикновено народно събрание приема Закон за защита на нацията, който влиза в сила през януари 1941 г. след утвърждаването му от Борис III и обнародването му в „Държавен вестник“ на 21 януари 1941 г. На ‘лицата от еврейски произход’ са наложени ограничения на гражданските права.
На 1 март 1941 г. министър-председателят Богдан Филов подписва във Виена договора за присъединяването на България към Тристранния пакт.
През април 1941 г., непосредствено след разгрома на Гърция и Югославия от войските на Третия райх, България присъединява Вардарска Македония и Егейска Тракия.
На 20 януари 1942 г. на съвещавие на представители на министерства и други властови структури на нацистка Германия, състояло се в Берлин във вила на Ванзее, се взема решение за „окончателното решаване на еврейския въпрос“.

проса си дадох сметка, че темата за депортацията на евреите от Егейска Тракия и Вардарска Македония, извършена в началото на март 1943 г. от българските власти, присъства в българската историография след Втората световна война, но в приглушен вид, докато изцяло доминира настойчивата теза за „спасението“ на българските евреи.

В следващите редове ще се опитам да очертая мястото на сюжета за депортацията в българската историография, като, въпреки риска от повторения, се придържам към хронологическия, а не към проблемния принцип, тъй като така по-ясно проличава колко трудно тази тема си пробива път в книжнината и колко лъкатушен е пътят на усилието да бъде изнесена и преглътната цялата истина. Преобладаващата част от представителите на академичните среди в България, както впрочем и на българската общественост, проявяват своеобразна селективност по отношение на темата „България и Холокоста“, като ролята на „спасител“ се приписва било на цялото българско общество, било на лидерите. При

На 5 юни 1942 г. Министерският съвет приема постановление, обнародвано в Държавен вестник на 10 юни, с което се регулира поданството в „новите земи“. По силата на тази наредба евреите нямат право да получат българско поданство.

В разрез с принципа за разделението на властите, през юли 1942 г. Министерският съвет получава законодателни пълномощия и е гласуван закон, който възлага на правителството да вземе всички мерки за уреждането на еврейския въпрос.

На 29 август 1942 г. в „Държавен вестник“ се публикува наредба на Министерския съвет от 26 август за създаване на Комисарство по еврейските въпроси, в което се съсредоточават всички дейности по уреждането на материята. За комисар по еврейските въпроси е назначен Александър Белев.

На 22 февруари 1943 г. Александър Белев подписва със СС хауптщурмфюрера Теодор Данекер спогодба за изселване „най-първо на 20 000 евреи“ от „старите“ и „новите земи“.

На 2 март Министерският съвет приема няколко необнародвани постановления, подготвящи депортацията на евреите от Беломорска Тракия и Вардарска Македония и от „старите земи“.

В началото на март 1943 г. българските администрация и военни депортират от „новите земи“ 11 383 евреи, които са умъртвени в Треблинка.

През същата 1943 г. цар Борис III, Комисарството по еврейските въпроси и правителството не изпълняват искането на германските власти да депортират 48-те хиляди евреи от „старите земи“ Една от причините за този отказ е протестната резолюция, подписана от български парламентаристи начело с Димитър Пешев.

След превратa от 9 септември 1944 г. Правителството на Отечествения фронт завършва започналото през август с. г. отменяне на антиеврейското законодателство. В създадения през 1944 г. „Народния съд“ е конституиран Седми състав, натоварен с делата срещу „антисемитите“, като подсъдими трябва да отговарят между другото и за депортирането на 11 383 евреи от „новите земи“. Александър Белев, комисарят по еврейските въпроси до ноември 1943 г., е осъден на смърт, макар че е ликвидиран още преди процеса.

това тезата за „спасението“ е тясно свързана с утвърждаването на образ на България като „страна без антисемитизъм“[1].

Първата публикация от 1945 г., която хвърля обилна светлина върху съдбата на евреите в Беломорска Тракия и Вардарска Македония – документалният сборник на Натан Гринберг – за дълго време ще остане единствената[2]. Сборникът излиза от печат в София през 1945, като предговорът на автора е датиран януари 1945 г., т. е. той е подготвен преди заседанията на Седми състав на Народния съд. В предговора към изданието се казва, че „Настоящата книга представлява обвинителен документ от изключителна важност“. Гринберг е назначен на 30 септември 1944 г. в Комисарството по еврейските въпроси със задачата да разследва трудовите лагери в Самовит и Плевен[3]. Той взема участие в Парижката мирна конференция от 1946 г. като съветник на българската делегация. Сборникът се състои от 200 страници и включва документи от фонда на Комисарството по еврейските въпроси, разкриващи планирането и провеждането на акцията по депортацията на евреите от Беломорска Тракия и Вардарска Македония, извършените над тях насилия и злоупотребите с тяхното имущество. В книгата са поместени и спомени на свидетели от Гюмюрджина (дн. Комотини) и Скопие на случилото се. В заключението си към изданието Гринберг подчертава, че българският народ не е настроен антсемитски, но обвинява българските правителства в открит държавен антисемитизъм. Накрая твърди, че „Български-

1 Този образ е лансиран в книгата на O s c h l i e s, W. Bulgarien – Land ohne Antisemitismus. Erlangen: Nar Tamir Verlag, 1976; За многобройните публикации по тази тема вж. Евреите по българските земи. Анотирана библиография. Съставители Жак Ескенази и Алфред Криспин. С.: Международен център по проблемите на малцинствата и културните взаимодействия. 2002, 447-469; Вж и Troebst, S. Rettung, Überleben oder Vernichtung? Geschichtspolitische Kontroversen über Bulgarien und den Holocaust. – Südosteuropa, 59. Jahrgang 2011-Heft 1, с. 97-127. (Трьобст, Щ. Спасение, депортация или Холокост? Полемиките преди и след 1989 относно съдбата на българските евреи по време на Втората световна война. – В: История, митология, политика. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, С., достъпна: www.org/record/18827/files/SUDGTL-BOOK-2011-094.pdf и в електронното издание „Либерален преглед“ **www.librev.com**)

2 Г р и н б е р г, Н. Документи. С.: Централна консистория на евреите в България, 1945. Изданието е достъпно: http://past. bghelsinki. org/wp-content/uploads/2012/09/n. greenberg. pdf. Както сам обяснява Гринберг няколко години по-късно, изданието е предназначено да послужи като обвинителен документ пред Народния съд. По въпроса вж. Г р и н б е р г, Н. Хитлеристкият натиск за унищожаване на евреите от България. Тел Авив, Амал, 1961, 5.

3 ЦДА, ф. 190К, (Комисарство по еврейските въпроси), оп. 1, а. е. 8611. Книга със заповедите, л. 282, №. 911.

ят народ спря престъпната ръка, която с готвеше да изпраща българските евреи на смърт в Полша. С това българският народ заяви в най-тежкия за евреите момент, че в тази страна е мястото, дето те имат право да останат и да се развиват рамо до рамо с българския народ. Ние евреите трябва да помним историческото наше спасяване от гибел и да впрегнем всичките си усилия за благоденствието на демократична и мощна България". Предговорът към изданието е на Ис. Франсез, временен комисар за еврейските въпроси, който подчертава, че българският народ „няма нищо общо с фашизма и с героичната си борба и скъпи жертви спаси българското еврейство от гибел, а сега чрез Народния съд ще даде заслуженото сурово наказание на антисемитите престъпници".

След заминаването на около 40 000, т. е. 90 % от българските евреи за Израел след 1948 г., от останалата в страната малка общност се изисква пълна лоялност. Годишникът на Обществената културно-просветна организация на евреите в Народна Република България се превръща в трибуна, от която трябва да бъде популяризиран мита за решаващата заслуга на БКП в спасяването на българските евреи[1]. А когато се докосва въпросът за депортацията от „новите земи", се лансира тезата, че българите там са били в неведение, че са нямали достатъчно време, за да успеят да покажат „присъщата" си състрадателна съпричастност, проявена в „старите земи"[2].

Темата за депортацията присъства дискретно в издадения през 1978 г. документален сборник „Борбата на българския народ за защита и спасяването на евреите в България през Втората световна война"[3], в който

1 Ето някои заглавия, които илюстрират тази атмосфера: И з р а е л, С. Историческите корени на дружбата между българи и евреи.- Годишник на Обществена културно-просветна организация на евреите в НР България, 1, 1966, 13-46; М а й е р, И. Спасението на българсите евреи от унищожение 1939-1944. – Годишник..., 1967, 2, 21-40; същият. Придобивките на българските евреи при народната власт. – Годишник, 4, 1969, 57-77; К о е н, Д. Провалът на нацистките планове за унищожаването на българските евреи. – Исторически преглед, 1969, № 2-3, 61-68. В издадената през 1967 г. книга на Хаим Оливер, озаглавена „Ние евреите или как евреите в България бяха изтръгнати от лагерите на смъртта. Хроника от близкото минало", се твърди, че заслугата за оцеляването им се пада на районния комитет на БКП начело с Тодор Живков.

2 К о е н, Д. Защита и спасяването на българските евреи в показанията пред VII върховен състав на Народния съд.- Годишник на Обществената културно-просветна организация на евреите в Народна Република България, XXI (1986 г.), 197-230.

3 Борбата на българския народ за защита и спасяване на евреите в Българя през Втората световна война (Документи и материали). Съставители Давид Коен, Тодор Добриянов,

са поместени някои от най-важните документи, свързани с нея. За разлика от други издания, в които става дума единствено за „спасението“, тук читателят може да прочете редица материали, позволяващи да се надникне и в покритата с мълчание болезнена история на изпратените в нацистките лагери. Поместени са материали от Централния държавен архив, както и документи от архива Яд Вашем – Йерусалим, копия от които се съхраняват днес в Научния архив на БАН[1].

В историческите изследвания депортацията от присъединените към България територии и последвалото транспортиране към германските лагери на смъртта остава в сянка. Доколкото присъства в излязлата от печат на френски език през 1965 г. статия на историка Вл. Топалов „Българското обществено мнение срещу преследванията на евреите“, този епизод е третиран напълно приглушено. Според автора Борис III е главният виновник за съдбата на македонските и егейските евреи[2].

Твърдението, че царят носи основната вина за гибелта на депортираните от „новите земи“ се споделя и от Илчо Димитров, който през 1983 г. подчертава, че монархът се е съгласил да предаде на хитлеристите евреите от Беломорието, като си създава алиби, че те не са били български поданици и той не носи отговорност за съдбата им[3]. И. Димитров се връща към тази тема и през 1988 г. в своя статия, посветена на България и Холокоста. Той е категоричен, че „новите земи“, „макар и международно непризнати, бяха част от българската държавна територия. В тях бе въведено българско законодателство. Установени бяха органи на българската държавна власт – в културата, просветата, стопанството, правосъдието, полицията, армията, както и на българската църква. Самата спогодба се сключи от българските власти, а не от окупационните. Изпълнението ѝ се пое от българските власти, не от германските. Акцията по изселването се планира и проведе под ръководството на Комисарството по еврейските въпроси. Неговите представители ръководеха изпълнението с помощта на полиция и войска. Превозът се извърши с българските държавни железници. Колкото и да действаше под принуда, българската държава носи цялата отговорност за предприетото зло-

Райна Манафова, Стоян Танев. София, Издателство на БАН, 1978.

1 НА БАН, ф. 111.

2 T o p a l o v, Vl. L'opinion publique bulgare contre les persecutions des juifs (octobre 1940-le 9 septembre 1944). – Études historiques, II, 1965, 477-492.

3 Д и м и т р о в, И. България на Балканите в Европа. С.: Народна просвета, 1983, 134.

деяние“. След като Димитров описва подробно акцията по вдигане на евреите от Беломорието, той твърди, че „царят бе одобрил спогодбата за депортирането. С негово знание и съгласие тя започна да се изпълнява... За случилото се използваше аргументът, че тамошните евреи са били поданици на Гърция и Югославия, поради което българската държава не носи отговорност за тях“.[1]

Темата за депортацията е засегната съвсем бегло в книгата на Димитър Токушев, посветена на Народния съд.[2] Авторът се задоволява да изброи подсъдимите в Седми състав, като посочва, че най-голяма отговорност носи Ал. Белев, който е подписа споразумението с Данекер, както и Я. Калицин, ръководел изселването на евреите от Беломорието.

След промените от 1989 г. отпадат ограниченията на комунистическата цензура и изпъкват няколко конкуриращи се тези по проблема.

Добива ясни очертания промонархическата тенденция. Така в излязлата от печат през 1991 г. книга на Христо Бояджиев на проблема за депортацията от „новите земи“ е посветена една глава, в която се твърди, че с решението си да пожертва евреите от „новите земи“ Борис III на практика е избрал „по-малката злина“[3]. Авторът, който, по собствените му думи, през време на Втората световна война е бил в българската легация в Букурещ, използва наистина богата литература, но тя е цитирана изключително селективно с цел да бъде снета от българските власти отговорността за депортацията. Акцентира се на ролята на А. Белев и на германския натиск. Привеждат се главно мненията, подкрепящи тезата за „спасението“ на българските евреи, като се настоява, че противоеврейските прояви в България са чужди на българите и наложени от нацистка Германия, както и че българското общество е било в пълно неведение за готвената депортация. В тази тенденция се вписва и издадената през същата година книга на Стефан Груев[4]. Основната заслуга са „спасяването на българските евреи се приписва на монарха и отново

1 Д и м и т р о в, И. България срещу Холокоста. – В: Д и м и т р о в. И. Между Мюнхен и Потсдам. Българската политика през Втората световна война. Исторически очерци. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. С., 1998. 76-84.(текстът е писан през 1988 г.)

2 Т о к у ш е в, Д. Народният съд 1944-1945.(Правно-историческо изследване). С., 1989, с. 7.

3 Б о я д ж и е в, Х. Спасяването на българските евреи през Втората световна война. С.: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 1991, 43-58.

4 Г р у е в, С. Корона от тръни. Царуването на Борис III 1918-1943. С.: Български писател, 1991; Следващо издание С.: Български писател, 2009.

се поставя акцент върху силния германски натиск и особено на ролята на А. Белев. Депортацията на „небългарските евреи“ от Македония и Тракия се споменава напълно периферно. С. Груев поддържа тезата, че през март 1943 г. „никой още не знаеше за тайните нацистки планове за „крайното решение“[1], която и до днес се използва в защита на тогавашните български власти, организирали и провели депортацията, въпреки че изворите от епохата красноречиво свидетелстват за несъмнена информираност за предприетото от нацистите етническо прочистване и за смъртната опасност над евреите в Европа.

Бяха публикувани множество непознати, трудно достъпни или забравени документи. Имам предвид издадения от Витка Тошкова и Николай Котев през 1992 г. документален сборник[2] с материали от чужди архиви, сред които и документи, свързани с депортацията от новите земи. Внушението е, че българското правителство е действало под силен немски натиск и че все пак не се е подчинявало напълно, като се е стараело същевременно да защитава интересите на страната. От същата година датира и осъщественото от Витка Тошкова издание на части от дневника на Адолф-Хайнц Бекерле – германския пълномощен министър в София[3]. В публикацията се споменава за депортацията на евреите от „новите земи“, но на преден план излизат отново данните за действията на българите в защита на евреите от „старите предели“.

В Годишника на организацията на българските евреи „Шалом“ за 1993-1994 г. излиза на английски език статията на военния историк Димитър Йончев, посветена на политиката на цар Борис III към евреите от „новите земи“[4]. На практика това е първото по-обширно изложение, посветено на темата, и то се опира на материали от Министерство на вътрешните работи, Дирекция на полицията и Комисарството по еврейските въпроси. Авторът настоява, че евреите от „новите земи“ са жертва на политиката на Борис III и Филов, като е пропуснат истори-

1 Пак там, 390.

2 България – своенравният съюзник на Третия райх. Съставители Витка Тошкова, Николай Котев и др. С.: Военноиздателски комплекс „Св. Георги Победоносец“, 1992.

3 Б е к е р л е, А.-Х. Из дневника на Бекерле – пълномощен министър на Третия райх в България. Съставител Витка Тошкова. С.: Издателство „Христо Ботев, 1992.

4 Y o n c h e v, D. The Jews from the New Lands in the Policy of Tzar Boris III (October 1940-March 1943)// Annual of the Organization of the Jews in Bulgaria „Shalom“, Volume XXVII, Sofia, 1993/1994, 19-30.

ческия шанс те да бъдат спасени от българския народ, който винаги е защитавал своите евреи.

Темата за депортирането на беломорските евреи присъства и в излезлия от печат през 1995 г. документален сборник на Давид Коен „Оцеляването“[1]. Самото заглавие на сборника е симптоматично за еволюцията в използваната терминология: вече не се настоява за „спасение“ на общността, а се говори за нейното „оцеляване“.

През 1997 г. Витка Тошкова публикува книгата „Фрагменти от историята на евреите в България“[2], в която политиката на страната в това отношение е квалифицирана като „неподчинение“ спрямо Третия райх. Твърди се също така, че в България не е имало антисемитизъм, а той е бил „внесен отвън“ между двете световни войни. Лаконичният разказ за случилото се с евреите в „новите земи“ е съпроводен от изложение за силния натиск от германска страна и съпротивата на българите срещу депортацията от „старите земи“.

През 1998 г. излиза на английски език статията на българския историк Дженгиз Хаков, посветена на съдбата на българските евреи през Втората световна война[3], в която се изнася информация за депортацията на евреите от „новите земи“. Основната вина за случилото се той хвърля върху Борис III, като подчертава, че българското правителство му е напълно послушно. Подчертава още, че тези евреи са пожертвани в замяна на спасяването на 48 000 евреите от старите предели. Отново се поддържа тезата, че „българите са спасили своите евреи“.

На ролята на антисемитското законодателство като основа за депортацията фокусира вниманието излязлата от печат през 2000 г. на български и английски книга на Владимир Пауновски и Йосиф Илел [4], в която са поместени много снимки с пояснителни текстове, свързани с депортацията на евреите от Тракия и Македония. Пауновски подчертава, че беломорските и македонските евреи „са изпратени в лагерите на смъртта по искане и под натиска на нацистите“ и че „те тихомълком били предаде-

1 Оцеляването. Сборник документи 1940 – 1944. Съставител Давид Коен. С.: Издателски център „Шалом“. 1995.

2 Т о ш к о в а, В. Фрагменти от историята на евреите в България, С., Дружество за дружба „България-Израел“, 1997.

3 H a k o v, D. The Fate of the Bulgarian Jews during World War II. – Études balkaniques, 1998, Nos 3-4, 122-130.

4 П а у н о в с к и, В., Й. И л и е л. Евреите в България между унищожението и спасението. С., 2000.

ни на нацистите за изтребление през 1943 с надеждата, че това ще помогне за уреждането на териториалния въпрос в полза на България".

Темата за депортацията се появява бегло и в излезлия през 2002 г. документален сборник с материали, които имат за цел да покажат застъпничеството на православната църква пред държавата в полза на евреите[1]. От публикуваните документи става ясно, че представителите на висшия православен клир са били наясно със случващото се в Македония и Тракия и че съдбата на евреите от „новите земи" изиграва роля за активизирането на клира в защита на българските евреи.

През 2002 г. Международният център по проблемите на малцинствата издава обемистата анотирана библиография на Жак Ескенази и Алфред Криспин „Евреите по българските земи", обхващаща 1917 заглавия и 536 стр. В нея сюжетът за депортацията е изведен в предметния показалец самостоятелно като „изселване", но той присъства много бледо само със седем от описаните издания[2].

С оглед на нашата тема от особено значение е издаденият от Еми Барух *през 2003 г. на английски език сборник*[3]. В него Е. Барух настоява, че *„дори и днес много български политици, както и голяма част от обществеността, не са готови непредубедено да приемат факта, че България е съучастник в убийството на евреите от Македония и Тракия"*[4]. Особено внимание заслужава поместеният в този том текст на Лиляна Деянова, посветен на присъствието на темата за депортацията в българските учебници. Въведен е и проблемът за негационизма (отричането на Холокоста, бел. ред.), като Деянова отбелязва с тревога факта, че появата в България на емблематичното име на френския негационист Робер Форисон минава безпроблемно. Тя *обръща внимание и на ф*акта, че в България след 1989 г. 13% от анкетираните от нея *студенти настояват да не се говори за „спасяване" на евреите, тъй като тези от „новите земи" са депортирани.* Подчертава, че в учебниците е поставен акцент на спасяването на евреите от България,

1 Гласове в защита на гражданското общество. Протоколи на Светия Синод на Българската православна църква по еврейския въпрос (1940-1944). Съставители Албена Танева и Ваня Гезенко. С.: ГАЛ-ИКО, Център за Еврейски Изследвания при СУ „Св. Климент Охридски". 2002

2 Евреите по българските земи, с. 520.

3 History and Memory. Bulgaria: Facing the Holocaust. Edited by Emmy Barouh. Sofia: Open Society Foundation.2003.

4 B a r o u h, E. The Convinient Clichés of Remembrance. – In& History and Memory. 33-44.

докато темата за Холокоста е периферна[1]. В изданието са поместени спомените на сценариста и писател Анжел Вагенщайн, който по време на войната е станал свидетел на придвижването на влаковете с депортираните евреи. Той основателно настоява, че в операцията по „вдигането“ на евреите не участват германски части, а единствено български войници и полиция[2].

През 2004 г. излиза книгата на Иван Хаджийски, посветена на депортацията на евреите от „новите земи“[3]. В изданието са проследени подробности от „акцията“ и са поместени редица факсимилета на оригинални документи. Авторът подчертава, че „съдбата на еврейското население в Беломорието и Македония по това време е решавана от българската висша и местна администрация“. Обявява се категорично срещу оневиняването на Борис III и Филов чрез твърдението, че те са действали под чужд натиск в изпълнение на чужда воля и решения. Настоява, че в присъединените райони са действали български закони и разпоредби.

През същата година Николай Поппетров издава спомените на Димитър Пешев[4], като придружава текста на българския политик с встъпителна студия, заслужаваща особено внимание. Н. Поппетров поставя термина „спасение“ в кавички, с което се дистанцира от традиционно влагания в него смисъл. Той изрично подчертава, че депортацията е неизбежен резултат от политиката на българските управляващи среди, както и от действията на парламента и правителството, започнали с приемането на Закона за защита на нацията и последвалите го репресивни закони. Особено внимание се обръща на приетите от правителството поредица от постановления, организирали депортирането[5].

Проблемът за депортацията е засегнат в издадения през 2007 г. сборник с изследвания и документи „Обречени и спасени. България в анти-

1 D e y a n o v a, L. Postcommunist Negationism. – In: History and Memory,128-142; По тези въпроси вж. също и Д е я н о в а, Л. Към конструирането на евреина като враг (медийни стратегии на изобразяване на евреина като друг и „образи на врага“ през 2003 – та година в България).-Антисемитизъм в България днес. Съст. Алфред Криспин. С.: Колибри, 2004; Д е я н о в а, Очертания на мълчанието. С.: Изд. КХ, 2009, 152-169.

2 W a g e n s t e i n, A. Collective Memory: The Bulgarian Case. – In: History and Memory. 71-81.

3 Х а д ж и й с к и, И. Съдбата на еврейското население в Беломорска Тракия, Вардарска Македония и Югозападна България през 1941-1944. Дупница, 2004.

4 П е ш е в, Д. Спомени. Съставителство, коментар, бележки Николай Поппетров. С.: Издателство „Гутенберг“. 2004.

5 Пак там, с. 15 от предговора на Николай Поппетров.

семитската програма на Третия Райх“[1], съдържащ изследвания и документи. В него са публикувани материали от чужди архиви, като освен споменатото споразумение Данекер-Белев са поместени доклади на представители на Комисарството по еврейските въпроси и различни немски дипломати, които съдържат ценна информация за организацията и провеждането на депортацията. На практика става дума за материали, голяма част от които са вече известни от цитирани по-горе издания[2]. Поставен е силен акцент върху антисемитизма в Европа и антиеврейската политика в Германия, оказала влияние в България. В изданието се търси балансът на темата за депортацията на евреите от „новите земи“ с данните за акциите в полза на евреите в „старите земи“, както и с тези за натиска върху българското правителство от немска страна.

През същата година в Полша излиза от печат статията на Юлина Дадова, която проследява част от дебата относно съдбата на евреите в България и открито говори за отговорността на българската страна за случилото се в „новите земи“[3].

Темата за „спасението“ продължава да доминира над тази за депортацията и в публикуваната през 2008 г. книга на Дора Калчева, посветена специално на проблема за Холокоста[4]. Въпреки че в нея акцентът се поставя главно на репресиите срещу евреите в останалите страни-съюзници на Германия, тук присъства разказ за подготовката и осъществяването на депортацията на македонските и тракийските евреи с участието на българската администрация и полиция.

Правните аспекти на интересуващия ни проблем са получили частично осветление в издадения през 2010 г. сборник от нормативни актове[5]. Встъпителната студия към изданието е на юриста Димитър Токушев,

1 Обречени и спасени. България в антисемитската програма на Третия райх. Изследвания и документи. Съставители В. Тошкова, М. Колева, Д. Коен, И. Гезенко, А. Танева, Б. Дичев, И. Хаджийски. С.: Синева 2007.

2 Вж. по-горе бел. 8 и 12.

3 D a d o w a, J. Ocalenie bułgarskich Żydów. Pomiędzy mitem a rzeczywistością. В: Goszczynska, J., G. Szwat-Gylybowa (Ed.). Przemilczenia w relacjach międzykulturowych, Warszawa, Instytut Slawistyki PAN, Instytut Slawistyki Zachodniej i Południowej Uniwersytetu Warszawskiego, 2008, s. 213-228; Статията излиза на български език през 2012 г. (Дадова-М и х а ѝ л о в а, Ю. Спасяването на българските евреи – между митовете и реалността.- Историческо бъдеще, 2011, 1-2, 162-177.)

4 К а л ч е в а, Д. Холокостът в Третия Райх и неговите съюзници. С.: Дими 99. 2008. 117.

5 Антиеврейското законодателство и неговото преодоляване (1942-1945). Съставител Петко Добчев, С.: Фенея, 2010.

който насочва вниманието си изцяло върху мотива за съпротивата от страна на българската общественост срещу това наложено според него отвън законодателство, като се настоява, че антисемитизмът няма социална база в България. Говорейки за депортацията на евреите от Беломорска Тракия и Македония, авторът подчертава: „фактически ‚новите земи' бяха присъединени към Царство България и представляват едно цяло. В тях се установяват органите на българската административна, военна, полицейска и съдебна власт. Съдилищата правораздават в името на Борис III". Там „се въвежда изцяло българско законодателство, включително и всички антиеврейски закони и подзаконови актове."

В края на 2010 г. Ваня Гезенко публикува в сп. „La Estreya" статия за Комисарството по еврейските въпроси, в която отново ударението е върху спасяването на българските евреи, като се твърди: „в условията на Втората световна война (и то като съюзник на Третия райх) малка България спасява своите евреи, въпреки че чрез сложните външнополитически маневри се оказва съучастник в депортирането на евреите от „новоосвободените земи", тъй като те никога не влизат в нейните граници. През целия период на действие на КЕВ хиляди българи, водени не само от чувството на толерантност, но и от дълг и по съвест оказват помощ на съгражданите си евреи"[1]. Този пример илюстрира много красноречиво актуалната позиция на част от колегията към проблема за депортацията на евреите от Вардарска Македония и Егейска Тракия. Заслужава да се подчертае, че към същия брой на „La Estreya" е публикувано приложение, съдържащо няколко от основните документи, свързани с депортацията на тракийските и македонските евреи.

Много характерна е и тезата, изложена в издадената през 2009 г. „История на българите". Тук тогавашният директор на Института по история при БАН Георги Марков дословно твърди: „евреите от новите предели са пожертвани за спасението на 47250 евреи от старите предели на Царството."[2].

1 Г е з е н к о, В. Създаване и дейност на Комисарството по еврейските въпроси. Институцията, която **трябваше** да осъществи Българския Холокост. – La Estreya, списание за еврейска история, изкуство, култура, 2010, бр. 4, 17.

2 История на Българите, т. 3: От Освобождението (1878) до края на Студената война (1989). С.: Труд, 2009, 268.

Сред публикациите, които засягат тази проблематика, ще спомена и статията на Николай Поппетров[1], в която се оспорва тезата за „спасението“ на българските евреи и се настоява за отговорността на българската страна за депортацията на евреите от „новите земи“. Н. Поппетров обръща внимание и на неглижираната от българската историография тема за еврейските трудови лагери[2].

Депортацията на македонските и тракийските евреи е съвсем бегло засегната в текста на Румяна Маринова-Христиди, отпечатан на гръцки език през 2011 г. под заглавие „Отношението към евреите в България през Втората световна война: европейско изключение“[3]. Въпреки че текстът третира главно застъпничеството на българите в полза на евреите, тук присъства и разказ за подготовката и осъществяването на депортацията от „новите земи“ със съдействието на българската администрация и полиция.

Депортацията е засегната и в монографичното изследване на Румен Аврамов,[4] посветено най-вече на икономическите репресии над еврейската общност в България. Авторът отхвърля употребата на термина „спасение“ като настоява, че „въпреки че по-голямата част от евреите под властта на българската държава да запазват живота си, представата за «спасение» трудно се съвместява с депортирането на тези от Беломорието и Македония към нацистките лагери за изтребление, с тоталното отнемане на граждански права, изселването и бруталното икономическо ликвидиране на близо 50-те хиляди от «старите предели» на България“.

Депортацията на тракийските и македонските евреи се споменава лаконично и в излезлия през 2012 г. девети том от многотомното академично издание на история на България[5]. На нея са посветени излезлите

1 **П о п п е т р о в**, Н. Българското общество и евреите (1879-1944): обща постановка. (В: Помощни исторически дисциплини т. **VII**. Евразийски хоризонти: минало и настояще. Сборник в чест на проф. д. **и. н. Валери Стоянов. С.: Институт за исторически изследвания – БАН, 2011, 2**80-301,

2 П о п п е т р о в, Н. (Рецензия на книгата)“Zwischen grossen Erwartungen und bösem Erwachen. Juden, Politik und Antisemitismus in Ost und Südosteuropa 1918-1945“. D. Dahlmann, A. Hillbrenner. 2007.- Историческо бъдеще, 2010, 1-2, 289-292.

3 М а р і н о в а-Х р и с т і д н. Η Μεταχείριση των Εβραίων στη Βουλγαρία κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου Ευρωπαική εξαίρεση;- Στο:Το Ολοκαύτωμα στα Βαλκάνια. Εκδ. Γ. Αντωνίου και άλλοι. Αθήνα: Επίκενδρο, 2011, 33-56.

4 А в р а м о в, Р. „Спасение“ и падение. Микроикономика на държавния антисемитизъм в България 1940-1944 г. С.: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2012.

5 История на България, т. 9, С.: Академично издателство „Марин Дринов“, 2012, с. 435.

от печат през същата година публикации на Спас Ташев, в които се настоява, че депортацията е дело на Германия и послушния ѝ Белев, а „спасението“ – на Борис III[1]. На практика авторът не използва никаква нова документация, а изцяло се опира на вече известни факти, твърдейки неоснователно, че проблемът не е изследван от българската историография.

Накрая ще спомена разглеждането на сюжета за депортацията на македонските и тракийските евреи в издания, дело на чужди автори, излезли на българския език или в България. През 1952 г. Бениамин Ардити издава в Тел Авив книга на български език, носеща посвещението „В памет на избитите евреи от Беломорието, Македония и Пирот“[2]. Използвани са материалите, публикувани от Н. Гринберг през 1945 г., както и материали от Народния съд. Ардити настоява за ролята на Борис III на „спасител“ и обвинява за случилото се в „новите земи“ „садиста Белев“ и Германия. Депортацията е засегната в издадената в Израел на български език през 1961 г. от Натан Гринберг книга, но в нея акцентът е поставен изцяло върху германската политика по отношение на евреите в България[3]. През 1991 г. се появява книгата на Нир Барух „Откупът. Цар Борис и съдбата на българските евреи“[4], в която той защитава тезата, че българските евреи са спасени от лагерите на смъртта благодарение на натиска на масите, а вината за депортацията на евреите от Беломорието и Вардарска Македония е изцяло на Борис III. Заслужава да се отбележи, че предговорът към изданието е написан от Желю Желев. В главата под надслов „Кошмар в Тракия“ до българската читателска публика достига през 1999 г. и разказът за депортацията на тракийските и македонски евреи на израелския историк Михаел Бар-Зоар, който се базира на документацията, публикувана от Натан Гринберг. В наситения с емоции текст на Бар-Зоар акцентът е поставен върху ролята на българската общественост и най-вече Димитър Пешев. Темата за депортацията на

1 Т а ш е в, С. Депортацията на евреите от Вардарска Македония и Беломорието. Факти и митове. С.: Македонски научен институт, 2012; същият. Депортацията на евреите от Македония и Беломорска Тракия и съвременните измерения на проблема. – Македонски преглед, 2012, т. XXXV, № 1, 7-39.

2 А р д и т и, Б. Ролята на цар Борис III при изселването на евреите от България. Тел Авив, 1952.

3 Г р и н б е р г, Н. Хитлеристкият натиск за унищожаване на евреите от България. Тел Авив: Амал, 1961.

4 Б а р у х, Н. Откупът. Цар Борис и съдбата на българските евреи. С.: Университетско издателство, 1991.

евреите от Беломорието и Македония е разгледана в издадената през 1999 г. книга на италианския журналист Габриеле Нисим, посветена на Димитър Пешев[1]. Нисим настоява, че депортацията е извършена със съгласието на Филов и българския монарх, които са имали, според него, възможността, ако са желаели, да спрат влаковете на смъртта през двете седмици, в които те са били на българска територия. На депортацията на тракийските и македонските евреи е посветена една глава от публикуваната през 2007 г. от Издателството на БАН монография на руските изследователи Лариса Дубова и Георгий Чернявский, които използват богат документален материал от българските архивохранилища[2]. През 2008 г. излиза от печат на български език книгата на израелския историк Шломо Шеалтиел[3], съдържаща отделен параграф, посветен на депортацията на тракийските и македонските евреи. Изложението на събитията е обективно и то се базира на богата изворова база от документи от български архиви, от архива на Яд Вашем и мемоарна литература.

Без да се спирам подробно на голямата тема за ролята на училищната институция, тук ще се ограничa да спомена само, че в училищните *учебници след 1944 г. единствено през 1946 г. се споменава за депортираните 11* 410 души, а през следващите *години се говори само за „спасените“ евреи*[4]. Темата за депортацията присъства бледо в учебника по история от 1993 г., в който се казва: „През месец март около 11 400 евреи от Тракия, Македния и Пиротско са депортирани в Полша. Освен всичко друго това още веднъж доказва колко крехък е българският суверенитет и колко нездраво скрепени за българската държава са „новите територии“[5].

Краткото ми изложение показва, че у нас съществуват два паралелни разказа за случилото се в началото на март 1943 г. – единият, който настоява за отговорността на българския монарх и управляващите сре-

1 Н и с и м, Г. Човекът, който спря Хитлер. Историята на Димитър Пешев, спасил евреите на една нация. С.: Народно събрание на Република България, 1999.

2 Д у б о в а, Л., Г. Ч е р н я в с к и й, *Опыт беды и выживания*, С.: Издателство „Марин Дринов“, 2007

3 Ш е а л т и е л, Ш. От родина към отечество. Емиграция и нелегална имиграция от и през България в периода 1939-1949. С.: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2008.

4 D e y a n o v a, L. Postcomunist Negationism. – In: History and Memory. Bulgaria: Facing the Holocaust. Edited by Emmy Barouh. Sofia: Open Society Foundation. 2003. 137-138.

5 История на България за гимназиалната степен на обучение на общообразователните и професионалните училища. Авторски колектив. Автор на частта е С. Грънчаров. С.: Булвест 2000, 453.

ди и другият, който отхвърля съучастието на българските власти в това престъпление. Цитираните заглавия дават основание да се твърди, че интересуващите се биха могли, ако желаят, да получат достатъчно пълна информация за конкретните факти и нямаме основание да смятаме, че това е тема-табу. Тя обаче очевидно е сред темите, върху които, по думите на Марк Феро, е хвърлено свенливото було на „мълчанието", закриващо „семейните тайни, каквито има всяка институция и всяка нация"[1]. Същевременно сред част от историците продължава да доминира мнението, че Вардарска Македония и Беломорска Тракия, откъдето почти всички евреи са депортирани и избити, са само присъединени и тези земи не може да се смятат за част от България; според други автори те са само формално присъединени, тъй като всъщност са под командването на германските политически и военни власти; понеже евреите от Вардарска Македония и Тракия не са български граждани (за разлика от евреите в същинските територии на България), не е било възможно да се направи нищо за тяхното спасение. Проявява се тенденцията за оневиняване на българската страна с оправданието за „силния натиск отвън", а също се изтъква аргументът за изискванията на „националните интереси". Паралелно с техните публикации съществуват и другите цитирани тук, в които се настоява за отговорността на българските власти. Очевидно е трудно да си представим възможността за какъвто и да било диалог между тях. За съжаление протеклите през изтеклата година наддумвания в медиите със скопските историци и политици във връзка с филма „Трето полувреме" едва ли допринасят за спокойното доближаване до тази болезнена тема.

Един издателски проект и възникналите въпроси

В момента с Румен Аврамов подготвяме за издание корпус от документи, съхранявани в българските държавни архиви и хвърлящи светлина върху депортацията от „новите земи". На първо място, това е архивът на Комисарството по еврейските въпроси. Става дума за изключително богат по количество и информация фонд, който отразява

1 Вж. по проблема за „мълчанията" в историята и за вдигането на „мълчанието" във Франция по темата за отговорността на френската страна за престъпленията срещу евреите през Втората световна война в историята: F e r r o, M. L'histoire sous surveillance. Paris: Calmann-Lévi, 1985, 60; W i e v o r k a, A. Déportation et génocide. Entre la mémoire et l'oubli. 1992; F e r r o, M. Les tabous de l'histoire. Paris: NiL Éditions, 2002, 40suiv.

не само дейността на тази институция, но и на цялата държава, както и на различни личности и институции по места. Документирани са нормативната и логистичната подготовка, провеждането на акцията по депортацията, както и последвалото я разграбване на еврейското имущество. Освен практиките, от изворите ясно изплуват и преобладаващите идеологии, характери, манталитети. За съжаление, гигантският обем на документацията от този фонд не позволява цялостното ѝ публикуване и сме принудени да подберем само представителни документи. Освен тях ще бъдат публикувани и материали от архивите на Министерски съвет, Министерство на вътрешните работи, Българска народна банка, Министерство на финансите, Министерство на външните работи, Дирекция на полицията, Министерство на правосъдието, администрацията в „новите земи“ и др. Ще се опитаме да отдадем почит на депортираните евреи, като публикуваме пълни списъци на еврейските общини в „новите земи“ с техните рождени дати и професии.

В процеса на работата възникнаха някои въпроси, свързани с установяването на достоверността на издирените и подготвени за публикация извори. Очерта се сериозният проблем до каква степен могат да бъдат използвани материалите от Народния съд. Така например, при работа с архива на Седми състав на Народния съд историкът попада на показанията на А. Вагенщайн, според които депортацията на тракийските и македонските евреи е извършена от нацистките войници, което е в противоречие с твърденията му в цитирания по-горе негов текст и изявления му по Българската телевизия през месец май 2012 г. Нещо повече – това не отговаря на категорично установените факти, че „вдигането“ е извършено от българските власти.

Друг особено показателен е и следния случай: при кръстосването на данните от архивите с тези от дневниците на Народното събрание се оказа, че четири страници със записите от заседанието на 26 март 1943 г., деня, в който в Народното събрание се поставя на обсъждане въпросът за депортацията, липсват[1]. Направената проверка показа, че от екземплярите от книгохранилищата в София – в Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, в двете читални на Народното събрание и в Библиотеката на БАН, липсват същите страници. Тези страници липсват

1 Стенографски дневници на XXV Обикновено Народното събрание. IV редовна сесия, открита на 28. X.1942, закрита на 28. III.1943. Книга II, заседания 20-60. Издание на Великото Народно събрание. 58 заседание, петък, 26 март 1943. Липсват страниците от 1167 до 1170.

и от екземплярите на дневниците в Народна библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив, в Окръжната и в Университетската библиотека във Велико Търново, както и във Варненската библиотеката. Направената проверка в Университетска библиотека в София, в Столичната библиотека, в библиотеката на държавните архиви, в библиотеките в Русе и Сливен показа, че там просто липсва въпросния том. Четирите страници липсват и от микрофилма на дневниците в Конгресната библиотека във Вашингтон1. В издателското каре към запазените екземпляри се съобщава, че книга II от стенографските дневници „бе отпечатана по новия правопис през 1948 г. поради разрушаването на Държавната печатница от въздушните нападения през 1944 г.“

Естествено първият въпрос, който възниква, е: „Какво са съдържали тези страници?“

Дневниците от заседанията на Народното събрание от началните дни на месец март 1943 г. не носят какъвто и да било намек, че започналата на 4-ти март депортация на тракийските евреи е обсъждана от депутатите. Едва на 54-тото заседанието на НС от 19 март 1943 г. народният представител от бившата Демократическата партия Никола Мушанов държи слово, в което подчертава, че „от десетина дни насам ние живеем в един обществен смут“. Той алармира членовете на парламента, че „стотици хора, деца, пеленачета, бременни жени, стари хора в 3 часа през нощта се изваждат от къщите им и се изпращат в помещения, предназначени за тютюневи складове, без отопление и без да им се дава храна“[2]. Отговорът на министъра на правосъдието Константин Партов е, че тези хора не са български поданици. Следва 55-тото заседание от 23 март 1943 г., на което, според дневника, до министър-председателя и министър на външните работи и изповеданията Богдан Филов е постъпила интерпелация на народния представител Петко Стайнов[3]. В своето запитване той описва картинно случилото се с евреите, които в този момент се товарят на шлепове в Лом, и настоява, че „лишаването от свобода, както и предаването насила на живи хора – жени, мъже, старци и деца на чужда държава не е

1 Благодаря на Венета Ганева, Владимир Владов, Динчо Кръстев, Иван Русев и Никола Казански, които ми оказаха съдействие за установяването на тези липси.

2 Стенографски дневници на XXV Обикновено Народното събрание. IV редовна сесия, 54 заседание, 19 март 1943, 1071. Голяма част от речта на Мушанов е публикувана в сборника „Обречени..“, 361-363

3 Пак там, с. 1077.

дребен административен въпрос и той не може да се решава без одобрението на народното събрание“ и поставя остро въпроса за поданството на тези евреи[1]. Интерпелацията на П. Стайнов не се споменава на заседанията на 23, 24 и 25 март, когато се обсъждат различни текущи въпроси.

На 58-то заседание от петък, 26 март 1943 г., точка първа от дневния ред е „Изказване на недоверие на подпредседателя на Народното събрание“ – нарушилия мълчанието около съдбата на евреите Димитър Пешев. Предложението за бламирането се прави от депутата д-р Атанас Попов. Предстои и одобрение на постановления на Министерския съвет за бързо уреждане на неотложни въпроси в „новите земи“. Запазените седем начални страници от стенографските дневници позволяват да бъде реконструирано отчасти заседанието, като по тях ясно личи голямото напрежение, което цари в този ден. Димитър Пешев прави опит на няколко пъти да вземе думата, но председателят на XXV Обикновено народно събрание Христо Калфов не го допуска. Петко Стайнов и Никола Мушанов напразно се опитват да попречат на процедурата по бламирането и депутатите гласуват недоверие на Димитър Пешев[2]. Когато се поставя на обсъждане въпроса за одобрение на наредбите на правителството относно „новите земи“ Петко Стайнов произнася слово в защита на правото на всички жители на българските територии да придобият българско гражданство и настоява, че срещу евреите от „новите земи“ е извършено „едно насилие, едно безчовечно деяние и е извършено едно нарушение на законите“. Същевременно той рисува покъртителната картина на натъпканите във вагони евреи, които чакат на Ломското пристанище да бъдат отведени с шлепове. Обявява се и в защита на Димитър Пешев[3]. П. Стайнов е брутално прекъсван на много пъти от Христо Калфов, Божил Пращилов, Крум Митаков, Андро Лулчев, Георги Стоянов и Петър Габровски. Следва речта на Никола Мушанов, критикуваща остро процедурата по бламирането на Д. Пешев[4]. Александър Цанков и Иван Петров протестират срещу незаконността на процедурата и на-

1 Текстът на запитването е запазен в архивния фонд на Народното събрание ЦДА, ф. 173, оп. 6, а. е. 2596, л. 17 и е публикуван в „Нови документи...“, 116-118 и „Борбата...“, 173-174.

2 Стенографски дневници на XXV Обикновено Народното събрание. I V редовна сесия, открита на 28. X.1942, закрита на 28. III.1943. Книга II, заседания 20-60. Издание на Великото Народна събрание. 58 заседание, петък, 26 март 1943. 1157-1158.

3 Пак там, 1163-1165. Публикувано в: П а у н о в с к и, И. Възмездието. Политически роман, С.: Издателство Български писател, 1988, 402-404; Обречени и ..., 367-370.

4 Стенографски дневници на XXV Обикновено Народното събрание. 1165.

празно искат думата. Думата иска и Ангел Държански. Изказва се Тодор Кожухаров, който дава пояснения защо е подписал писмото на Димитър Пешев. Въпреки многократните прекъсвания от страна на Христо Калфов, Крум Митаков и Димитър Андреев, Кожухаров произнася силно слово в защита на човещината, на правовата държава, като припомня, че в българската конституция е казано: „Всеки роб, стъпил на българска земя, е свободен“ и нарича Богдан Филов „смел диктатор“[1]. Последната част от словото на Кожухаров липсва. Според даденото в началото на записа съдържание на дневника на стр. 1167 би трябвало да следва речта на Дочо Христов, на стр. 1168 – на Славейко Василев, на 1169 – на Димитър Андреев и Петър Савов, а на с. 1170 – на Христо Статев. На с. 1171 е запазен текст – по всяка вероятност краят на словото на Статев, в което се защитава политиката на правителството по отношение на евреите и се опонира на Тодор Кожухаров и Петко Стайнов.

Заседанието от 26 март присъства смътно в спомените на Димитър Пешев. В тях то е отнесено към 30 март, за него се казва, че Атанас Попов е внесъл предложението за бламирането и че било решено гласуването да мине набързо, без всякакви разисквания. „Ясни бяха съображенията за това – нежеланието да се изнесат публично неприятни за правителството работи, за проектираните нови мерки срещу евреите“[2]. Пешев подчертава: „Аз никога не видях самия дневник и не зная как в него е отразено това, което стана“[3]. В цитираната публикация на Габриеле Нисим са използвани дневниците на Народното събрание, но липсата на страници от деня на бламирането на Пешев не е отбелязана[4]. Впрочем тази липса не е отбелязана от авторите, занимавали се са тази проблематика.

В дневника на Богдан Филов заседанието от 26 март е отразено лаконично: „В днешното заседание на камарата като точка първа на дневния ред беше поставено предложението на д-р Ат. Попов за бламиране на Д. Пешев. Предложението беше прието без разискване, при голям шум и протести от страна на опозицията и някои приятели на Пешева. Обаче малко по-късно, при разглеждане на едно решение за новите земи, ораторите се спряха върху бламирането на Пешева и причините, които са го предизвикали във връзка с еврейския въпрос. Пешев направи много

1 Пак там, 1165-1166.

2 П е ш е в, Д. Цит. съч., 250-251.

3 Пак там, 253.

4 Н и с и м, Г. Цит. съч, 233-235

лошо, като не се съгласи да си подаде оставката, тъй като всички сега ще останат с впечатление, че той е бил бламиран, понеже е защитавал евреите. Тод. Кожухаров в своята реч засегна и мене...“[1]

За заседанието на НС от 26 март 1943 г. разполагаме и със сведенията от дневника на Васил Митаков, които са въз основа на разказаното му от участвали в него депутати. Според разказа на брат му депутата Крум Митаков, на Пешев изобщо не е дадена думата, но са се изказали други депутати, от които Кожухаров говори „най-лошо и енергично“[2]. Няколко дни по-късно, на 30 март 1943 г., Васил Митаков препредава и разказа на Захари Жеков за случилото се на 26 март. Той говори за силните речи на П. Стайнов, Н. Мушанов и Т. Кожухаров и продължава: „След него взел думата Дочо Христов, след това Петър Савов, речите на които били твърде слаби и даже направили лошо впечатление. Крум също се обадил, обаче, според Жеков, станал смешен. Взел след това думата Славейко Василев, който този път говорил много добре, бил находчив и издържан.

„Вие – казал, – които днес плачете за евреите, къде бяхте, когато от Северна Добруджа се изгонваха хиляди и хиляди българи с малки деца, със стари хора? Тогава мълчахте. Къде бяхте, когато в Тракия се избиваха български стражари и войници? Къде бяхте, когато в Сърбия се убиваха български войници? Тогава не се обадихте.“

Впечатлението от неговата реч било силно. Министрите, които до тоя момент стояли като подсъдими, малко се съживили и почнали да се усмихват.“[3]

За съжаление в спомените на Никола Мушанов и Дочо Христов липсва информация за заседанието от 26 март[4].

В броя на в. „Зора“ от следващия ден заседанието е отразено съвсем лаконично, като се съобщава, че по предложение на Атанас Попов депутатите са гласували бламирането на Д. Пешев. Дава се информация, че са се „развили обстойни разисквания“ при обсъждането на законопроекта за „новите земи“, в които са участвали споменатите по-горе на-

1 Ф и л о в, Б. Дневник, Ред. Илчо Димитров. С.: Издателство на Отечествения фронт, 1986, 529.

2 М и т а к о в, В. Дневник на правосъдния министър в правителствта на Георги Кьосеиванов и Богдан Филов. С.: Труд, 2001, 680.

3 Пак там, 681-682.

4 М у ш а н о в, Н. Спомени. Дневник. С.: Издателство „Христо Ботен“. 1992; Х р и с т о в, Д. Пред истински демократичен съд бих се оправдал. Мемоари на министъра на вътрешните работа. С.: ИНГРАФ, 1991.

родни представители, като сред имената на изказалите се е цитирано и името на Ангел Държански[1]. Вестник „Утро“ от 27 март информира, че Народното събрание приело с ръкопляскания на мнозинството предложението на д-р Ат. Попов за изказване недоверие на подпредседателя на Народното събрание Д. Пешев. Предложението е прието без разисквания. Казва се още, че при обсъждането на законопроекта за новите земи са станали разисквания и са се изказали проф. П. Стайнов, Н. Мушанов, Д. Христов, А. Държански, Сл. Василев, Д. Андреев, П. Савов и Хр. Статев[2]. Заседанието е отразено съвсем накратко и от издавания от Т. Кожухаров в. „Слово“, който на следващия ден информира, че на 26 март А. Попов е направил предложение за изказване на недоверие към Д. Пешев и че, подложено на гласуване, предложението е прието. Говори се също, че „станаха разисквания“ във връзка с уреждането на проблемите, свързани с „новите земи“ и че думата са взели изброените по-горе депутати, включително и А. Държански[3]. Вестник „Целокупна България“ помества информацията, че на 26 март Народното събрание е започнало заседанието си в 16.45 часа под председателството на председателя Христо Калфов и е било поставено на гласуване предложението на д-р Атанас Попов за изказване недоверие на подпредседателя на Народното събрание Димитър Пешев. Предложението е било гласувано „с подчертано болшинство и без разисквания“. Одобрени са и решенията на Министерския съвет, взети във връзка със „Закона за разрешаване на бързи и неотложни въпроси в освободените земи“[4]. Най-лаконичен е в. „Мир“, в който на 27 март се съобщава, че Народното събрание е гласувало с болшинство предложението на А. Попов за изказване на недоверие към Д. Пешев[5].

Няколко биха могли да бъдат обясненията за тези липсващи страници.

Излезлите от печат след 1989 г. изследвания на българските историци позволяват да се повдигне „булото“ от процесите, протекли у нас след деветосептемврийския преврат от 1944 г. Томът с липсващите страници

1 Зора, бр. 7124 от 27 март 1943.

2 Утро, бр. 10088 от 27 март 1943.

3 Слово, бр. 6206 от 27 март 1943.

4 Целокупна България, бр. 544, 27 март 1944.Благодаря на колегата Сузана Хазан за предоставената ми информация от вестниците „Утро“ и „Целокупна България“.

5 Мир, бр. 12776 от 27 март 1943.

излиза от печат през 1948 г., т. е. когато в България завършва преходът към тоталитарното общество от сталински тип[1].

Дневникът е набран с въведения през 1945 г. нов правопис и е възможно да е бил подвързан с всичките набрани страници. Може също така липсващите страници да са били отстранени още преди подвързването поради обстоятелството, че съдържат изказвания на лица, обявени за „врагове на народа“ и осъдени на смърт от Народния съд през 1945 г. Напълно възможно е те да са били отстранени вече от готовото книжно тяло, като механизмът по отстраняването на тези страници може би съответства на описаното от Веселка Чичовска в нейната великолепна студия за функционирането на комунистическата цензура[2]. Изнесените конкретни факти около дейността по унищожаване на книжнина с „вредно съдържание“, проведена след създаването на Комитета за наука, изкуство и култура с председател члена на Политбюро и секретар на ЦК на БРП(к) Вълко Червенков и особено около ролята на отдел „Агитация и пропаганда“ на ЦК на БРП (к) помагат да се долови атмосферата на сурова цензура и репресии в тоталитарната държава. Прочистването на библиотеките, издателствата и книжарниците от книжнина с „фашистко“ и националистическо съдържание добива особено драстичен вид със създаването през 1952 г. на институцията Главлит (Главно управление по въпросите на литературата и издателствата), която се ползва с правата на министерство. Оформена е структура със 7 отдела, един от които е „Контрол над библиотеки, музеи и изложби“, с огромен екип от „политредактори“, овластени с функциите на цензори. Всемогъщата началничка на Главлит Елена Гаврилова възприема внушенията на командирования у нас Владимир Владимирович Катишев, заместник-началник на съветския Главлит, относно методите на борба срещу фашизма, национализма, шовинизма и расизма. Политредакторите получават инструкциите „вредните пасажи да се подлепят или пък просто страниците да се откъснат“[3]. През 1953 г. Главлит изпраща в библиотеките свои постоянни цензори, чиято задача е да контролират съдържанието на библиотечните фондове. Равносметката от дейността по про-

1 О г н я н о в, Л. Държавно-политическата система на България 1944-1948. С.: Стандарт, 2007,231.

2 Ч и ч о в с к а, В. Главлит (1952-1956). Изграждане на единна цензурна система в България. – Исторически преглед, 1991, кн. 10, 38-69.

3 Пак там, с. 59.

чистване от „вредни книги“ дава основание на В. Чичовска да твърди, че проведената през 1953-1954 г. чистка на библиотеките е най-мащабната, проведена след 9.IX.1944 г., като най-засегнати от тези чистки са библиотеките в София, Пловдив, Русе и Варна. Напълно възможно е изреченията от Славейко Василев думи, които са накарали „министрите, които до тоя момент стояли като подсъдими, малко се съживили и почнали да се усмихват“, да са станали причина за откъсването на страниците. Без да знаем какво точно е говорил Дочо Христов, то бихме могли да предположим, че и той е говорил в същия дух, като се има предвид, че той е вносителят на Закона на защита на нацията и който, както сам се гордее, още преди Хитлер е говорил за вредната роля на евреите[1].

Друга посока за разсъждения се открива от възможността на липсващите страници да присъства ясно произнесеното признание за отговорността на българската страна за стореното по отношение на евреите в „новите земи“, което би помрачило възприетия вече официален образ от държавата ни на „страна, спасила своите евреи“ и „страна без антисемитизъм“.

Да споменем и още едно хипотетично обяснение – че на откъснатите страници някои от вече утвърдените антисемити е направил изказване, разбиващо този образ, което не е било в интерес на новите власти, изпратили в небитието по-голямата част от участвалите в това заседание. Тази посока се обезсилва до известна степен от факта, че словото на Тодор Кожухаров е запазено почти изцяло, а самият той става жертва на червения терор, като е осъден на смърт от Народния съд.

Съдбата на останалите „действащи лица“ от заседанието на 26 март е следната: председателят на XXV Обикновено народно събрание полковник Христо Калфов е осъден от Народния съд на смърт и екзекутиран, о. з полк. Славейко Василев е също осъден на смърт, но той се самоубива около 9-ти септември, Дочо Христов е осъден на смърт и екзекутиран, Крум Митаков е осъден на смърт, министърът на вътрешните работи Петър Габровски е осъден на смърт и екзекутиран. Вносителят на бламирането на Д. Пешев Атанас Попов е осъден на 15 г. затвор, точно толкова, колкото получава и самият Димитър Пешев. Никола Мушанов е осъден на една година затвор. Христо Статев емигрира в Австрия[2].

1 Христов, Д. Цит. съч., 34.

2 Огнянов, Л. Цит. съч., 28.

Не е изключено, разбира се, и обяснението да е от чисто техническо естество – при подвързването на тома страниците, които са били вече набрани, просто са отпаднали поради небрежност.

Която и от тези хипотези да намери потвърждение за в бъдеще, този случай ни кара да се замислим за изпитанията, през които е преминало нашето общество, и за тяхната проекция, за „дългата им сянка“ върху перспективите пред него. Ще си позволя да припомня, че наследеният от Античността призив „Опознай себе си!“ добива през епохата на Просвещението силата на девиз, насочващ вниманието към човека в етичен план. В трудовете на представителите на Българския XIX век той носи смисъла на призива „Опознай своя народ, за да можеш да вървиш напред!“[1]. Силно се надявам, че моите сънародници, прочитайки тези зловещи страници от българската история, може би ще станат малко по-резервирани към националния ни автостереотип за „изконната толерантност на българите“, както и по-критични към твърдението за „съдбовната важност“ на териториалните придобивки, коствали загубването на човещината. Случилото се през март 1943 г. в Егейска Тракия и Вардарска Македония трябва да се опознае възможно най-точно и подробно и то по никакъв начин не може да помрачи несъмнено светлия подвиг на Димитър Пешев и подкрепилите го български граждани, а само би помогнало да опознаем по-добре своето общество. И още нещо: коментарите в интернетфорумите по тази тематика ми дават основание да припомня думите, с които Умберто Еко завършва своята книга „Пражкото гробище“ – че неговият герой Симон Симонини, представляващ сборен образ на носителите на негативните национални стереотипи към „другия“, „е все още сред нас“[2].

Дължа благодарност на колегите Любомир Огнянов и Румен Аврамов за коментарите им по този текст.

1 Д а н о в а, Н. Константин Георгиев Фотинов в културното и идейно-политическото развитие на Балканите през XIX век. С.: Издателство на Българската академия на науките, 1994, 188-189.

2 Е к о, У. Пражкото гробище. Прев. С. Тафров. С.: Бард, 2012, 484.

Надя Христова Данова е родена на 03.03.1942 г. в гр. София. Завършва история в СУ „Св. Климент Охридски" през 1964 г. През 1968 г. получава докторска степен, от 1980 г. е доцент, от 1995 – професор, доктор на историческите науки. Работи в Института за балканистика при БАН. Чете лекции в СУ „Св. Климент Охридски" и НБУ. Автор е на книгите „Националният въпрос в гръцките политически програми през XIX век" (1980), „Константин Георгиев Фотинов в културното и идейно-политическото развитие на Балканите през XIX век" (1994), „История на Нова Гърция" (съвместно с Апостолос Христакудис, 2003). Съставител и редактор на редица сборници като „Книга за българските хаджии" (съвместно със С. Гюрова, 1985, 1995), „Представата за „Другия" на Балканите" (съвместно с В. Димова и М. Калицин, 1995), „Да мислим Другото – образи, стериотипи, кризи XVIII-XX век" (съвместно с Р. Заимова, Н. Аретов, Н. Чернокожев, 2001), „Разночетенията на текста" (съвместно с Б. Биолчев и В. Стефанов, 2003).

Коментари (6)

- 15-01-2013|**Румен Леонидов** – Запитване

Уважаема г-жо Данова, никъде не видях да цитирате и спомените на този мъж, нито неговата книга. Ето кой е той, за онези, които не са чували за него и не са го чели...

Камхи е роден през 1870 година в Битоля, тогава в Османската империя. Завършва еврейско училище. През 1894 година се запознава с Даме Груев и става член на Вътрешната македоно-одринска революционна организация, а през 1896 година участва на Солунския конгрес на организацията, който се провежда в неговата къща. По-късно е разкрит от османските власти, но с подкупи е освободен и обикаля Битолско, Ресенско, Костурско и други. През 1901-1902 година участва в Аферата

„Мис Стоун“, след което е интерниран, заедно с брат си Ментеш Камхи, в Дебър. Там те взимат участие в Илинденското въстание през 1903 година. Двамата организират кампания за набиране на средства за пострадалите от въстанието сред еврейската общност в Македония. След потушаването на въстанието се среща с цар Фердинанд I. През 1905 година участва на Рилския конгрес на ВМОРО. Живее в София, но след Първата световна война се мести в Солун.

През 1943 година Рафаел Камхи е арестуван от германските окупационни части в Солун, като оттам е трябвало да бъде изпратен в концентрационен лагер в Централна Европа. Със съдействието на български организации като Македонският научен институт, Илинденската организация и с личното застъпничество на председателя на Съюза на македонските културно-просветни и благотворителни братства генерал Коста Николов, както и на българското правителство в това число и с личното съдействие на Богдан Филов[1] той е освободен, но брат му, както и близките му са избити в Треблинка. Племенницата му Роза Камхи, дъщеря на брат му Ментеш се жени за югославския партизанин Бано Русо.

Рафаел Камхи се мести и живее отново в София до 1950 година, когато заминава за Израел. Умира през 1970 година в Тел Авив.

Издателства „Шалом“ и „Синева“ публикуват събраните спомени и документи на Рафаел Камхи и ги издават със заглавие „Аз, войводата Скендер Бей“ през 2000 година.

- 15-01-2013|**Румен Леонидов**

Проблемът е, че от антицарски, започналият процес за търсенето на истината и вината за депортацията на гръцкиге и югославските евреи, се превърна в антибългарски дует със сърбоманските комунисти от Скопие. Предагам ви да погледнете критично и тази статия, за да бъде историческата ви панорама още по-обективна и информативна... За Спас Ташев също не сте права – той издири още подробности, още свидетелства, издаде ги на българки и английски, и може да не ви допада позицията му, но това не е основание книгите му да бъдат премълчани или поне публично отритнати, ако трябва...

http://www. sitebulgarizaedno. com/index. php? option=com_content&view=article&id=307:2011-05-18- 09-52-51&catid=29:2010-04-24-09-14-13&Itemid=61

- 19-01-2013|**Манол** – А, да,

ето защо съм така раздвоен като чета Прегледа. Често попадам на прекрасни материали. Но често попадам и на такива като този. За щастие, други са коментирали добре преди мен.

- 20-01-2013|**Ева Атанасова**

Първо нека да изразя своята благодарност както към г-жа Данова така и към „Либерален преглед“ за повидгането на въпроса за съдбата на евреите по българските земи. Ако и историческата панорама да не е пълна да не е пълна, посочените от Г-н Леонидов пропсуки подчертават нуждата за систематично и задълбочено обсъждане на тази болезнена страница от новата българската история.

От своя страна бих искала да попитам за приноса на издадената през 1997 студия на Цветан Тодоров, и за нейното място в този дебат.

- 26-01-2013|**Дончо Аврамов** – Кой знае нещо за значката?

Преди години, живият тогава кинокритик Яко Молхов ми каза, че ЕВРЕИ, КОИТО СА УЧАСТВАЛИ В ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА КАТО ВОЙНИЦИ ИЛИ ОФИЦЕРИ ОТ БЪЛГАРСКАТА АРМИЯ И СА ИМАЛИ ОРДЕНИ ИЛИ МЕДАЛИ СЛЕД 1942 Г. НЕ СА БИЛИ ЗАДЪЛЖЕНИ ДА НОСЯТ НА РЕВЕРИТЕ СИ ШЕСТОЪГЪЛНАТА ЗВЕЗДА, А БЕЛИ (ИЛИ ЖЪЛТИ?) КРЪГЛИ ЗНАЧКИ. За тази подробност никога от никой друг не съм чувал нищо. Но намирам, че ако бъде потвърдено, това е факт от изключително значение – ето още един специфичен, несрещан другаде опит на българите да се запази човешкото достоинство или поне част от него в тези трагични за евреите в Европа дни. Дали някой знае за това?

- 30-01-2013|**Бл. Благоев**

Още едма статия по дългоразисквания проблем в списанието. Явно е, че истината не е проста и едноцветна. Състоянието много ми напомня ЗА или ПРОТИВ Белене сме. Тази статия конкретно съдържа интересни подробности, но авторката съвсем не е критично и двустранно настроена за търсене на повече истина, а от всякъде личи нейната взвта от по-рано позиция. Като изключим протоколите от парламента, сведения са приложени главно от „антифашисти“ и противници на всичко преди 1944г. Аз съм свидетел на тогавашните събития и твърдя, че в българското общество прононсиран антисемитизъм не е имало. Извинявайте

госпожо професор, но освен с особи като Вагенщайн и протоколи от НАРОДНИЯ съд, търсете мнението и спомените на 90-годишщните, докато още ги има. Ако сте заинтересована от истината. И не забравяйте че бутилката може да е наполовина пълна, но и наполовина празна. Доста сте млада за да имате непоколебима позиция.

Спасение, депортиране или Холокост?
Автор: Щефан Трьобст

Полемиките преди и след 1989 г. относно съдбата на българските евреи по време на Втората световна война

Дори и днес много български политици, както и голяма част от обществеността, не са готови непредубедено да приемат факта, че България е съучастник в убийството на евреите от Македония и Тракия, както и че българската държава успява да спаси собствените си евреи не само поради хуманни съображения, но и от чист политически прагматизъм.
Еми Барух 2003[1]

В книгата си *Аушвиц, Полша и политиката на честването* Джонатан Хюнер показва важната роля, която Холокостът играе в политиките на паметта на комунистическа Полша, както и в международната пропаганда на полската комунистическа партия[2]. От 60-те години нататък образът на Аушвиц започва да се обработва все по-успешно и да оформя представянето на Полската народна република като истинска крепост на антифашизма, като прогресивна и демократична страна. За комунистическа България подобна книга все още не е написана. Тя обаче би показала как посредством изкривяване на историята режимът започва да инструментализира Холокоста от 60-те години нататък, за да подобри публичния си имидж в чужбина и по-специално на Запад – в САЩ, Франция, Германия и Израел. Създава се един образ на „спасението на българските евреи“, като това „спасение“ се приписва на българската „работническа класа“, съответно на „пролетариата“, на Комунистическа-

1 Barouh, Emmy. „The Convenient Clichés of Remembrance“. In: Eadem (ed). History and Memory. Bulgaria: Facing the Holocaust. Sofia 2003, pp. 33-44, here 44.

2 Huener, Jonathan. Auschwitz, Poland, and the Politics of Commemoration, 19451979. Ohio, OH, 2003. Виж също: Woycicka, Zofia. Przerwana zatoba. Polskie spory wokot pamiqci nazistowskich obozow koncentracyjniych i zagtady 1944-1950. Warszawa 2009.

та партия и дори лично на нейния генерален секретар Тодор Живков. Макар като цяло международният облик на България от времето на Студената война да се свързва главно с мрачна, сива и брутална сталинистка диктатура, образът на спасението се оказва изключително успешна конструкция – толкова успешна, че оцелява дори след политическите катаклизми от 1989 г. Едва през последните години на XX в. този образ започва да дава сигнали за своя разпад.

Темата за „спасението“ е само един от трите елемента, пропагандирани от българските правителства както преди, така и след 1989 г. и целящи да докажат пред останалия свят достойнството, древността и европейската принадлежност на България. Другите два елемента са: 1300 години държавност и представянето на двамата „най-достойни синове на българския народ“, светите братя Кирил и Методий като „славянските апостоли“[1]. След 1971 г., когато дъщерята на Т. Живков Людмила става министър на културата, международните кампании, фокусирани върху тези три елемента, започват да набират скорост и достигат своята кулминация през 1981 г. по време на масовите тържества по случай годишнината от основаването на Първата българска държава през 681 г.[2] След 1989 г. в България са рядкост обществените дискусии и критическите дебати по отношение на комунистическото наследство на държавата и осмислянето на диктаторското и минало. Изключение прави краткият период между 1991 и 1994 г., когато бившата комунистическа партия не е на власт, както и дискусиите през 1999 г.[3] по повод събарянето на мавзо-

1 Mitewa-Michalkowa, Rumjana. „Zwischen Religion und Ideologie. Kyrill und Method als Erinnerungsort in Bulgarien vor und nach 1989“. In: Kenneweg, Anne C., Stefan Troebst (eds). Marienkult, Cyrillo-Methodiana und Antemurale. Religiöse Erinnerungsorte in Ostmitteleuropa vor und nach 1989. Marburg/L. 2009, 362-385 (тематичен брой на Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung 57 [2008], no. 3).

2 Kerov, Yordan. „Lyudmila Zhivkova – Fragments of a Portrait“. В: RFE-RL. Radio Free Europe Research. RAD Background Report/253 (Bulgaria), 27 October 1980; Nedeva Atanasova, Ivanka. „Lyudmila Zhivkova and the Paradox of Ideology and Identity in Communist Bulgaria“. In: East European Politics and Societies 18 (2004), no. 2, 278-315. Наред с това Живкова широко популяризира културната традиция на древните траки, живели на територииите, които по-късно се превръщат в Народна република България.

3 Todorova, Maria. „The Mausoleum of Georgi Dimitrov as lieu de mémoire“. In: Journal of Modern History 78 (2006), 377-411; Meznik, Michael. „Nostalgie und Amnesie und die geschichtliche Auseinandersetzung im Postsozialismus. Das Beispiel Bulgariens in den 1990er Jahren“. In: Pänke, Julian et al. (eds). Gegenwart der Vergangenheit. Die politische Aktualität historischer Erinnerung in Mitteleuropa. Baden-Baden 2007, 3137. Cf. also Baeva, Iskra, Evgenija Kalinova, Nikolaj Poppetrov. „Die kommunistische Ära im kollektiven Gedächtnis der Bul-

лея на първия комунистически вожд на България Георги Димитров. Във вътрешен план доминират дебатите по националните въпроси – положението на българските турци, помаци и другите мюсюлмани, както и вездесъщия македонски въпрос. Що се отнася до международната сцена, перспективите за присъединяването към съвета на Европа, НАто и накрая към Европейския съюз заглушават публичното обговаряне на предимно комунистическото минало на немногобройния български политически елит. сред учените и интелектуалците обаче тече един интензивен дискурс, изследващ начините, по които българският вариант на комунизма оставя своите отпечатъци върху обществото и елита.

образът на спасението е тясно свързан с един друг митологически образ на България – като „страна без антисемитизъм“[1]. Съгласно този образ, за разлика от другите общества в региона като например Украйна и Румъния, българите *per se* не са антисемити, в България не са се случвали погроми, нито пък има подигравателни названия за евреите. Пак в съответствие с този положителен стереотип, от времето на османското господство чак до победата на комунизма в България никога не са съществували антисемитски движения, личности или публикации. От само себе си се разбира, че българският антисемитизъм от XIX в. нататък не се различава съществено от този в съседните общества[2]. той се основава както на традиционни, така и на модерни стереотипи, води до множество погроми и поражда богата литература[3]. По времето на

garen“. In: Troebst, Stefan (ed). Postdiktatorische Geschichtskulturen in Europa. Bestandsaufnahme und Forschungsperspektiven. Wroclaw 2009 (in print); Baeva, Iskra, Evgenia Kalinova. Bulgarien von Ost nach West. Zeitgeschichte ab 1939. Wien 2009; and Baeva, Iskra. „Introduction: Where and How the Historical Memory of Bulgarian Communism Is Kept“. In: Eadem, Stefan Troebst (eds): VADEMECUM Contemporary History Bulgaria. A Guide to Archives, Research Institutions, Libraries, Associations, Museums and Sites of Memory. Berlin, Sofia 2007, 7-14.

1 Това е термин, изработен от един (западно)германски българофил и почитател на Живков. Вж. Oschlies, Wolf. Bulgarien – Land ohne Antisemitismus. Erlangen 1976.

2 Brustein, William I., Ryan D. King. „Balkan Anti-Semitism: The Cases of Bulgaria and Romania before the Holocaust“. In: East European Politics and Societies (2004), no. 3, 43-54.

3 Cf. Troebst, Stefan. Antisemitismus im ‚Land ohne Antisemitismus“: Staat, Titularnation und jüdische Minderheit in Bulgarien 1878-1993“. In: Hausleitner, Mariana, Monika Katz (eds): Juden und Antisemitismus im östlichen Europa. Berlin 1995, 109-125; and Tamir, Vicki. Bulgaria and Her Jews. The History of a Dubious Symbiosis. New York, NY, 1970. В момента Веселина Куленска от Центъра за изучаване на антисемитизма към Техническия университет в Берлин пише докторска дисертация на тема „Антисемитизмът в България, 1879-1914“.

Живков митът за „страната без антисемитизъм“ се разгръща до такава степен, че показва българите като принципно имунизирани срещу всякакви расистки, ксенофобски и етноцентрични чувства. От 1990 г. нататък посткомунистическа България пропагандира на европейско равнище идеята за т. нар. български етнически модел. Съдържанието на този „модел“ можем да видим в публикувания през 2003 г. доклад на българското правителство относно изпълнението на Рамковата конвенция на Съвета на Европа за защита на националните малцинства. Там моделът е описан по следния начин:

През последните 13 години в България се наложи един успешен модел на междуетнически взаимоотношения, основан на принципите на гражданското общество и плуралистичната демокрация. Същността му се състои в решаване на проблемите на малцинствата чрез поддържане на баланс и хармония между принципа на интегриране на малцинствата в гражданското общество и принципа на защита на тяхната етническа, религиозна и езикова идентичност[1].

Като оставим настрана факта, че обща политика на всички български правителства след 1989 г. е да изключват малцинството на македонците от този модел, сам по себе си той изпълнява целта си да представя България като остров на междуетническа хармония в „балканското“ море от древни вражди, непрестанни етнополитически конфликти и постоянен риск от междуетнически военни сблъсъци. Този модел обаче изиграва значителна роля за приемането на страната в Европейския съюз на 1 януари 2007 г. Ето защо тук не говорим просто за битки за суверенитет над миналото, а за важен елемент от ориентираната към бъдещето политика[2]. Образът на „спасението“ и митът за „страната без анти-

1 Република България. Доклад, подаден от България в съответствие с член 25, алинея 1 от Рамковата конвенция за защита на националните малцинства на Съвета на Европа, 9 април 2003. Страсбург 2003, 3. Цитирано в Rechel, Bernd. „Ethnic Diversity in Bulgaria: Institutional Arrangements and Domestic Discourse“. In: Nationalities Papers 36 (2008), no. 2 (May), 331350, here 340. Cf . also idem: „The „Bulgarian ethnic model“ reality or ideology?“ In: Europe-Asia Studies 59 (2007), 1201-1215.

2 Повече за българската посткомунистическа политика по отношение на историята вж. Voukov, Nikolai. „Beyond the Representation of Power: Monuments of the Socialist Past in Post-1989 Bulgaria“. In: Bartetzky, Arnold, Marina Dmitrieva, Stefan Troebst (eds). Neue Staaten – neue Bilder? Visuelle Kultur im Dienst staatlicher Selbstdarstellung in Zentralund Osteuropa seit 1918. Köln, Weimar, Wien 2005, 211-219; Troebst, Stefan. „Budapest“ oder „Batak“? Varietäten südosteuropäischer Erinnerungs kulturen. Eine Einführung“. In: Brunnbauer, Ulf, Stefan Troebst (eds). Zwischen Nostalgie und Amnesie: Die Erinnerung an den

семитизъм“ стоят в сърцевината на представата, че междуетническата хармония е най-съществената характеристика на българската история от 681 до 2009 г. и поради тази причина „българският етнически модел“ почива на солидна основа. Наложени върху съдбата на българските евреи от Втората световна война, трите термина „спасение“, „депортиране“ и „Холокост“ могат да означат и трите различни интерпретации на историческите събития или, по-точно, да осветлят трите тенденции в развитието на това историческо събитие.

Преди всичко, „спасение“ означава, че българските евреи са били заплашени от унищожение, но са били спасени благодарение на колективните усилия на деятели извън еврейската общност.

На второ място, „депортиране“ означава един от специфичните елементи на българската политика към евреите, който включва насилствено изселване на последните от градовете към селските райони – други такива елементи са конфискацията на движимо и недвижимо имущество, отнемане на граждански права, задържане в трудови лагери и т. н.

Трето, „Холокост“, разбира се, описва насилственото извозване към концентрационните лагери в основните територии на България, както и в териториите, окупирани от българската армия, и последвалото транспортиране към германските лагери на смъртта в Полша и индустриалното унищожаване чрез газ там.

Тези три интерпретации варират в много широки рамки и това е една от причините за разгърналите се след 1989 г. дебати коя от тях е „исторически правилната“.

Това, което следва по-долу, е описание на отношението на българските власти в периода 1939-1944 г. към евреите под тяхна юрисдикция. След това ще разгледам появата на парадигмата за „спасението“ в комунистическа България, както и чуждестранните реакции към нея. Най-накрая ще проследя как се развиват понастоящем дебатите и интерпретациите след 1989 г.

* * *

През януари 1941 г., два месеца преди България да се присъедини към Тристранния пакт, съставен от Третия райх, фашистка Италия и Япония, българският парламент приема закон за защита на нацията.

Kommunismus in Südosteuropa. Köln, Weimar, Wien 2007, 15-26; idem. „Geschichtswissenschaft im postkommunistischen Ost(mittel) europa. Zwischen Vergangenheitspolitik und Erinnerungskultur“. In: DeutschlandArchiv 42 (2009), no. 1, 87-95.

Наред с многото други ограничения, наложени на „лицата от еврейски произход“, те са задължени да носят жълта звезда, лишени са от право да гласуват, възпрепятствани са да заемат служби в публичния сектор, забранено им е да се женят за етнически българи, ограничен е достъпът им до висше образование, забранено им е да купуват поземлени имоти, задължени са да платят специален двадесетпроцентен данък върху спестяванията и имуществото си и са насилствено затваряни в трудови лагери, организирани на военен принцип. През март 1941 г., непосредствено след германските атаки в Гърция и Югославия, България окупира големи територии от тези две съседни държави. Като резултат през есента на 1942 г. България анексира териториите на принадлежалата към Югославия Вардарска Македония и всички източноправославни славянски жители там са обявени за български граждани. През пролетта на 1943 г. българските войски предават евреите от този район, както и тези от окупираната Егейска Тракия на германските власти за транспортиране към Треблинка. Там една голяма част от тях – почти 11 400 души – биват избити. Но през същата 1943 г. цар Борис III, българското Комисарство по еврейските въпроси, както и правителството не изпълняват искането на Главното командване на СС да предадат и 48-те хиляди евреи, населяващи същинските български територии, на германските власти. Тези евреи също трябвало да бъдат депортирани и унищожени в лагерите на смъртта в окупирана Полша. Една от причините за този отказ е протестната резолюция, подписана от български парламентаристи и общественици на 10 март 1943 г. Друга причина е началото на отстъплението на Вермахта от съветските територии и преориентирането на България към западните съюзници[1].

През септември 1944 г., след влизането на Червената армия в София, новото комунистическо правителство на Отечествения фронт отменя цялото антиеврейско законодателство от 1941 г. При комунистическо-

1 Основополагащо изследване на тази тема е: Chary, Frederick B. The Bulgarian Jews and the Final Solution, 1940-1944. Pittsburgh, PA, 1972. Cf. also idem. „Bulgaria“. In: Wyman, David S., Charles H. Rosenzveig (eds). The World Reacts to the Holocaust. Baltimore, MD, 1996, 256-291; Oren, Nissan. „The Bulgarian Exception: A Reassessment of the Salvation of the Jewish Community“. In: Yad Vashem Studies 8 (1968), 83-106; Hoppe, Hans-Joachim. „Bulgarien“. In: Benz, Wolfgang (ed). Dimension des Völkermords. Die Zahl der jüdischen Opfer des Nationalsozialismus. München 1996, 274-310; and Hollander, Ethan J. „The Final Solution in Bulgaria and Romania: A Comparative Perspective“. In: East European Politics and Societies 22 (2008), no. 2, 203-248.

то управление събитията от 1943 г. биват инструментализирани, за да подкрепят българската позиция на Парижката мирна конференция от 1946 г. С помощта на еврейската общност българската дипломация успява да избегне териториални концесии. Горчива ирония на историята е, че по същото време в София българските евреи дават показания пред т. нар. Народен съд за жестоките условия в трудовите лагери. Документацията от тези свидетелства по-късно бива предадена на Яд Вашем. През 1948/49 г., по време на Алиаха, около 40 000 евреи, т. е. 90 % от оцелялото еврейско население на България, емигрират в Израел. Само най-тясно свързаните с комунистическата партия остават в България[1].

През 50-те години съдбата на българските евреи не представлява интерес за комунистическа България. За да направи филма си „Звезди“, българският режисьор Анжел Вагенщайн, по произход от групата на ашкеназите[2], работи заедно с колегата си от ГДР Конрад Волф и с филмовото студио ДЕФА в Потсдам близо до Берлин. Сюжетът на филма се занимава със съдбата на евреите от окупираната от България гръцка Тракия, които, преди да бъдат депортирани в Треблинка, са интернирани от българските власти в лагер в Югозападна България.

***

Ситуацията в България се променя през 1967 г., когато Хаим Оливер, приятел на партийния вожд Тодор Живков, публикува книга, озаглавена „Бяхме спасени. как българските евреи бяха опазени от лагерите на смъртта“[3]. Книгата е преведена на множество езици и е разпространена из целия свят. Наред с това в София се организира изложба на тема „Спасяването на българските евреи 1941-1944“. Самата изложба, в превод на много езици, пътува из различни европейски страни, както и отвъд

1 Василева, Бойка. Евреите в България 1944-1952. София, 1992. Вж. също: Шеатиел, Шломо. От родина към отечество. Емиграция и нелегална емиграция от и през България в периода 1939-1949. София, 2008.

2 В по-голямата си част българските евреи исторически принадлежат към групата на сефарадите, които идват на Балканския полуостров през XV в. от Испания през Солун. Само малка част от българските евреи са ашкенази, преселили се от Централна Европа.

3 Oliver, Haim. We Were Saved. How the Jews in Bulgaria Were Kept from the Death Camps. Sofia 1967 (2nd ed. 1978). Вж. също: Оливер, Хаим. Ние, спасените: или Как евреите в България бяха изтръгнати от лагерите на смъртта. Хроника от близкото минало. София, 1967; превод на немски: Wir, die Geretteten, oder: Wie die Juden in Bulgarien vor den Todeslagern bewahrt wurden. Sofia 1967.

океана[1]. През Втората световна война Т. Живков е оглавявал нелегална партийна клетка в софийския квартал Ючбунар, населен главно с евреи, а в последните месеци на войната е командир на партизанския отряд Чавдар, действащ в региона на София.

Успоредно с това идеята за България като „страна без антисемитизъм" започва да се превръща в запазена марка и в международната историография. България е единственият съветски сателит, който, въпреки дирижираните от Москва антиционистки кампании, развива специални взаимоотношения с Израел. На екуменическо равнище българският патриарх поддържа контакти с израелските религиозни власти.

Макар от края на 70-те години нататък западните историци да развиват един по-диференциран подход към съдбата на евреите във военна България, сред европейската, северноамериканската и израелската общественост представата за „спасението" на евреите от балканската държава оцелява и след 1989 г. Нещо повече, позитивният стереотип сега бива подсилен от външната културна политика на демократичните български правителства, без значение дали те са съставени от бившата антикомунистическа опозиция или от бивши комунисти. сега обаче заслугата по спасяването на българските евреи не се приписва на партията, пролетариата или народа, а на цар Борис III и/или на политици като заместник-председателя на парламента Димитър Пешев, който, по инициатива на българската политическа емиграция, още през 1973 г. е обявен от Яд Вашем за праведник (Righteous among the nations)[2]. При

1 Cohen, Albert, Anri Assa (eds). Saving of the Jews of Bulgaria, 1941-1944. Sofia 1977. Cf. also Koen, Albert, Henri Assa (ed). Le Sauvetage des juifs en Bulgarie 1941-1944. Sofia 1977, and Koen, Albert, Anri Assa (eds). Die Rettung der Juden in Bulgarien 19411944. Sofia 1977. През 1984 г. изложбата е показана в Западен Берлин в Кунстхале. За каталог вж.: Ruckhaberle, Dieter, Christiane Ziesecke (eds). Rettung der bulgarischen Juden – 1943. Eine Dokumentation. Berlin (West) 1984.

2 Nissim, Gabriele. L"uomo che fermo Hitler. La storia di Dimitar Pesev che salvo gli ebrei di una nazione interna. Milano 1998 (German transl. Der Mann, der Hitler stoppte. Dimitär Pesev und die Rettung der bulgarischen Juden. Berlin 2000). Вж. също така и статията за Пешев на уебсайта на „Праведният сред нациите" (URL http:// www1.yadvashem.org.il/righteous new/bulgaria/peshev.html). Въпреки всичко, трябва да отбележим, че един от най-близките съратници на Пешев, също подписал протестната резолюция от 1943 г., Владимир Куртев – е десен екстремист и дългогодишен активист на терористичната Вътрешна Македоно-одринска революционна организация (ВМРО), член на Централния комитет и като такъв, въвлечен в убийството на вътрешнопартийни опоненти, атентати срещу български политици и интелектуалци, а очевидно и в изнудване на български евреи. Според някои изследователи Куртев е масов убиец. Вж. Георгиев, Велич-

все това доводите относно останалите две части на страната са същите като преди 1989 г.: Вардарска Македония, откъдето почти всички евреи са депортирани и избити, е: а) окупирана, но не и анексирана, т. е. не може да се смята за част от България; б) тя само формално е окупирана от България, тъй като всъщност е под командването на германските политически и военни власти; в) тъй като евреите от вардарска Македония и Тракия не са български граждани (за разлика от евреите в същинските територии на България), не е било възможно да се направи нищо за тяхното спасение.

И преди 1989 г. обаче тези аргументи не звучат убедително, тъй като от края на 50-те години на XX в. българските историци и политици разпалено твърдят, че от историческа гледна точка от VII в. нататък Вардарска Македония е неразделна част от България и от нейната история. Нещо повече, с оглед на етничността, населението на Вардарска Македония е българско и всички твърдения, че македонците са отделен етнос и дори самостоятелна нация се дължат на югославската „антибългарска пропаганда“[1]. Така с оглед на „историята“ македонското агне е изядено от българския вълк, но все пак то трябва – и до днес дори – да си остане цяло по отношение на геноцида на евреите от Македония.

Комунистическият образ на „спасението“ достига върха си през 1986 г. във филма на Борислав Пунчев „Ешелоните на смъртта“ по сценарий на Хаим Оливер. Тук Живков е изобразен като героичен партизански командир, който лично спира влаковете, отвеждащи евреите от окупираните от България територии към лагерите на смъртта. По-късно става ясно, че филмът е част от плановете на ЦК на БКП да номинира с помощта на българските и международни еврейски организации Т. Живков за Нобелова награда за мир[2].

ко. Масонството в България. Проникване, организация, развитие и роля до средата на тридесетте години на XX век. Sofia 1986, с. 229 и 245; Troebst, Stefan. Mussolini, Makedonien und die Mächte 1922-1930. Die „Innere Makedonische Revolutionäre Organisation „ in der Südosteuropapolitik des faschistischen Italien. Köln, Wien 1987, 151; Ivkova, Rossitza. Rettung und Mord in genozidalen Entscheidungsprozessen: Bulgarien 19411943. Phil. Diss., Fakultät für Soziologie der Universität Bielefeld 2004, 142 (URL http:// bieson.ub.uni-bielefeld.de/volltexte/2005/702/pdf/Dissertation_Ivkova.pdf).

1 Troebst, Stefan. Die bulgarisch-jugoslawische Kontroverse um Makedonien 19671982. München 1983.

2 Tzvetanov, Tzvetan. „Bulgarian – Meilenstein einer kontroversen Selbstfindung“. In: Flacke, Monika (ed): Mythen der Nationen. 1945 – Arena der Einnerungen. Vol. 1, Berlin 2004, 95-116, here 110.

***

Промяната на режима в България през 1989 г. е предшествана от ожесточен етнополитически конфликт между левите и десните сегменти на националното мнозинство, от една страна, и многочисленото малцинство на българските турци, от друга. В периода от 1984 до 1989 г. комунистическото правителство се опитва насилствено да асимилира турците, а когато тези опити се оказват пълен провал, режимът предприема политика на масова емиграция. През 1989 г. около 300 000 турци (от около един милион, населяващи България) бягат в Турция. Поради политическите промени обаче значителна част от тях се връщат още през 1989 и 1990 г. Този конфликт повлиява и на останалите малцинства, по-специално на арменците и евреите, които според някои мнения подкрепят българските турци[1]. През лятото на 1990 г. филмовият продуцент Вагенщайн, по това време народен представител, е критикуван яростно от дясната преса и е обвинен в „антисемитизъм“ поради факта, че заклеймява антитурските кампании от 1984 и 1989 г.

Г-н Вагенщайн, със съжаление трябва да подчертаем, че от няколко месеца насам вие систематично и с постоянство създавате атмосфера на неприязън към българските евреи – нещо абсолютно неприемливо и нетърпимо за дълбоко демократичния дух на нашия народ. Защото, ако някъде в България съществува антисемитизъм, то това по-скоро е характерно за вас. Ето защо ви призоваваме да престанете с нелепите си опити за манипулация, чрез които се превръщате в недостоен син на своя народ – народ, с който българите винаги са живели в мир и разбирателство[2].

През 1993 г. група българи и български евреи от Калифорния отправят предложение към Националния еврейски фонд (НЕФ) в Израел за създаване на горски парк, който да възпоменава спасението на евреите от териториите на същинска България през 1943 г. Те предлагат този парк да бъде посветен на цар Борис и съпругата му Йоана. Много български евреи обаче, както и евреи от Македония и Тракия, живеещи в

1 Troebst, Stefan. „Demokratie als ethnisch geschlossene Veranstaltung“: Nationalistischer Integrationsdruck und politische Formierung der nationalen Minderheiten in Bulgarien (1989 – April 1991). In: Höpken, Wolfgang (ed). Revolution auf Raten – Bulgariens Weg zur Demokratie. München 1996, 117-172; idem. Nationalismus als Demokratisierungshemmnis in Bulgarien. Von der Verfassungsdiskussion zur Präsidentschaftswahl (Mai 1991 – Januar 1992). In: Südosteuropa 41 (1992), 188-227.

2 „Зора“: Открита молба. В: Зора (София), год. 1, no. 10 от 10 август 1990, с. 1.

Израел, се противопоставят на това предложение. Като институция, отговаряща за горите и националните паркове в Израел, НЕФ решава да посвети т. нар. Българска гора не специално на българския цар, а на целия български народ. Като компромис в парка е издигнат и паметник на Борис и Йоана „в знак на признателност за приноса им в спасяването на българските евреи в мрачните години на Холокоста". По това време в парка има и още два паметника – един в чест на българския народ, освещаващ имената на такива личности като православния митрополит Стефан и парламентариста Димитър Пешев, друг – „във вечна памет на 11 343 тракийски и македонски евреи, които загиват в концентрационните лагери на нацистка Германия през 1943 г."[1]. Когато на 21 октомври 1996 г. „Българската гора" най-сетне е тържествено открита, всички въвлечени в този спор страни са достигнали до разумен компромис.

През 1999 г. обаче в Израел е публикувана книгата на Михаел БарЗохар, български евреин. Преведено от иврит, заглавието гласи „Влаковете заминаха празни: героичното спасение на българските евреи". Английската версия на книгата е озаглавена „Отвъд хватката на Хитлер: героичното спасение на българските евреи"[2]. В Израел книгата подклажда оживена обществена дискусия най-вече поради факта, че евреи от Македония и Тракия подчертават, че влаковете от Балканите към Треблинка не заминават празни. Книгата поражда множество отзиви и рецензии, писма до редакторите, дискусии по телевизията. По този повод дори се организира и среща на високопоставени експерти в Яд Вашем. В края на краищата, в началото на 2000 г. НЕф решава да излъчи специална комисия, която да проучи проблема. След шест месеца на интензивна работа комисията препоръчва името на горския парк да се запази, т. е. да остане „Българската гора", а на мястото на трите съществуващи паметника да се постави нов, посветен на паметта на еврейските жертви от Тракия и Македония, но и на онези българи, които са помогнали за спасението на евреите от основните територии на България. Върху паметника не трябва да се изписват никакви имена, още по-малко на Борис III и Йоана. Тези препоръки са приети с широк консенсус от еврейското

1 Ofer, Dalia. „Tormented Memories: The Individual and the Collective". In: Israel Studies 9 (2004), no. 3, 137-156, here 139.

2 Bar-Zohar, Michael. Beyond Hitler"s Grasp. The Heroic Rescue of Bulgaria"s Jews. Bel Air, CA, 1998.

общество, а мерките по осъществяването на предложените промени биват незабавно предприети[1].

Паралелно с това дебатът достига и до България. Представителите на различни политически сили реагират по радикално противоположен начин: бившият антикомунистически президент Желю Желев, ученият и заместник-председател на Народното събрание Благовест Сендов, както и посткомунистическият депутат и председател на Българския антифашистки съюз Велко Вълканов приветстват премахването на паметника на цар Борис, докато депутатът от либерално-консервативния Съюз на демократичните сили Дянко Марков е против. Според него депортацията на македонските и тракийските евреи е престъпление, извършено от германските власти, за което България не може да носи никаква отговорност: „Депортацията на едно враждебно население не може да се разглежда като престъпление“[2]. Според Еми Барух „дебатът в парламента е ярка илюстрация на тенденциозната селекция на спомените и на повторението на различни версии, продиктувани от промяната на режимите и целящи създаването на една легенда, която да има своя собствена адекватност“[3]. Тази оценка се потвърждава и от резултатите от проучване на общественото мнение, цитирани от българската социоложка Лиляна Деянова:

Проучване сред ученици от средните училища, проведено в средата на 90-те години на XX в., установи, че мненията по въпроса „кой спаси българските евреи“ варират както следва: 25 % от учениците смятат, че заслугата за спасяването на българските евреи трябва да се припише на цялата „демократическа общественост“; *почти същият брой ученици, 24 %, твърдят, че това е заслуга* „преди всичко на цар Борис III“; *едва 3 % отдават това на комунистите и 4 % на Църквата, докато 13 % смятат, че като се има предвид съдбата на евреите от новоприсъединените територии на България, не може да се говори за тяхното спасение от депортиране*[4].

1 Ofer, Tormented Memories, 140; Baruch, Nir (ed). Annihilation andSurvival in the United Bulgaria 1943 and the Conclusion of Justice Beiski“s Commission. Jerusalem 2003.

2 Цитирано по: Dadowa, Julina, „Ocalenie bulgarskich Zydow. Pomiçdzy mitem a rzeczywistoscia“. In: Goszczynska, Joanna, Grazyna Szwat-Gylybow (red). Przemilczenie w relacjach miqdzykulturowych. Warszawa 2008, 213-228, here 217.

3 Barouh, The Convenient Clichés., 44.

4 Deyanova, Liliana. „Postcommunist Negationism“. In: Barouh, Emmy (ed). History and Memory. Bulgaria: Facing the Holocaust. Sofia 2003, 128-142, here 137.

Въпреки това до края на 90-те години някакъв консенсус на парламентарно и правителствено равнище все пак е постигнат. През ноември 1999 г. в парка близо до сградата на Парламента е поставена паметна плоча със следния текст:

На 14 март 1943 г. протест на българската общественост, подкрепен от членове на Парламента, принуждава българското правителство да отложи депортирането на 8500 български евреи към фашистките лагери на смъртта. Този протест, както и обратът във военните действия, спасяват от смърт 49 000 български евреи. За съжаление, 11 363 евреи от Егейска Тракия и Вардарска Македония са изпратени в нацистките концентрационни лагери. Оцеляват само 12. Българският народ прекланя глава в памет на тези невинни жертви[1].

Текстът е одобрен от президента Петър Стоянов, председателя на Парламента Йордан Соколов и организацията на евреите в България „Шалом“. Като цяло по това време българският дебат за спасението на евреите започва да става по-диференциран. През 2000 г. двама български историци от сефарадски произход, Владимир Пауновски и Йосиф Илиев, публикуват на английски език монография, чието заглавие прави ясно разграничение между „Холокост“ и „спасение“ – *Евреите в България между Холокоста и спасението*[2], а още през 1995 г. „Шалом“ публикува документален сборник, наречен „Оцеляването“ вместо „Спасението“[3]. Роденият в България френски постмодерен философ Цветан Тодоров също интерпретира това историческо събитие като „оцеляване“. В книгата си *Крехкостта на доброто: защо българските евреи оцеляват от Холокоста* той използва същото понятие[4].

През 2003 г. проблемът за съдбата на българските евреи отново придобива значимост и поражда множество противоречия. Причина за това

1 Ofer, Tormented Memories., 148. Виж също: „Спомени от годините на Холокоста – 1949-1943. Пета част“. В: Media Times Review [Sofia] January 2005 (URL http://**www.mediatimesreview.comZ/january** 05/Arditti.php).

2 Paunovski, Vladimir, Yosif Iliel. The Jews in Bulgaria between the Holocaust and the Rescue. Sofia 2000. Вж.: Българска академия на науките. Институт по история (ред). Обречени и спасени. България в антисемитската програма на Третия райх. Изследвания и документи. София, 2007.

3 Коен, Давид (ред). Оцеляването. Сборник от документи 1940-1944 София, 1995. Макар въведението към този том да е преведено на английски, „The Survival of the Bulgarian Jews During the Second World War“, 57-98, самите документи не са.

4 Todorov, Tzvetan. The Fragility of Goodness: Why Bulgaria“s Jews Survived the Holocaust. London 2001.

е цялостното архивно проучване, поръчано от Конференцията за еврейски материални искове срещу Германия, на жестоките условия на живот на евреите в трудовите лагери из България[1]. По случай 60-ата годишнина от инициативата на Пешев от 1943 г. Министерският съвет обявява 1G март за официален празник, „Ден на спасяването на българските евреи, жертвите на Холокоста и престъпленията срещу човечеството". По този повод из цялата страна се организират множество възпоменателни събития[2]. На 5 март обаче българският всекидневник *Труд* публикува реч, изнесена от Анжел Вагенщайн през есента на 2GG2 г. в Брюксел при представянето на България на фестивала на изкуствата Европалия. Там филмовият режисьор изразява три ключови съмнения по отношение на образа на „спасението". На първо място, той смята, че евреите от основните български земи не са „спасени", а лишени от имущество, депортирани в провинцията и затворени в трудови лагери. Второ, не части на СС или други германски подразделения арестуват евреите от Вардарска Македония и Тракия, за да ги депортират в Треблинка – това е дело на българската полиция, армия и железопътните служители. Трето, фактът, че евреите от основните български територии не са унищожени, е просто случайност, породена от преобръщането на военните действия в Сталинград, а не резултат от протестите на различни българи[3]. Наред с това

1 За резултатите от това проучване вж. Hoppe, Jens. „Zwangsarbeit von Juden in Bulgarien während des Zweiten Weltkriegs. Die jüdischen Arbeitsbataillone 1941-1944". In: Südost-Forschungen 63/64 (2004/2005), 311-338. Виж също idem. „Juden als Feinde Bulgariens? Zur Politik gegenüber den bulgarischen Juden in der Zwischenkriegszeit". In: Dahlmann, Dittmar, Anke Hilbrenner (eds). Zwischen großen Erwartungen und bösem Erwachen. Juden, Politik und Antisemitismus in Ostund Südosteuropa 1918-1945. Paderborn etc. 2007, 217-252, и Luleva, Ana. „Die Zwangsarbeit in Bulgarien 1941-1944. Auf den Spuren der Erinnerungen". В: Plato, Alexander von, Almut Leh und Christoph Thonfeld (eds). Hitlers Sklaven. Lebensgeschichtliche Analysen zur Zwangsarbeit im internationalen Vergleich. Wien, Köln, Weimar 2008, 171-183.

2 Деянова, Лиляна. „Спасяването. 60 години по-късно. Медийните образи на едно тържество". В: Тримесечен информационен бюлетин за антисемитизма в България 2003, no. 2, 18-32. Вж. също: Деянова, Към конструирането на евреина като враг: медийни стратегии на изобразяване на евреина като друг и „образи на врага" през 2003-а година в България. В: Криспин, Алфред (ред). Антисемитизмът в България днес. София, 2005.

3 Вагенщайн, Анжел. „Спаси ли България всичките си евреи? Колективната памет и „българският случай"". В: Труд от 5 март 2003 (препечатано в: mediapool.bg URL **http://www.mediapool.bg/site/bulgaria/2003/03/06/13** 060303bg.shtml на 6 март 2003 г.). Вж. също английския превод: Wagenstein, Angel. „Collective Memory: The Bulgarian Case". In: Barouh, Emmy (ed). History and Memory. Bulgaria: Facing the Holocaust. Sofia 2003, 71-81.

Вагенщайн апелира към българската политическа класа да отправи извинение към еврейската общност в България:

Но и досега нито едно правителство през изтеклите 60 години, от нито една политическа окраска, с нито един пряк, косвен или символичен акт не се извини на българските евреи за преживените унижения и страдания, за загубените години, за погубените в изгнание близки, за жълтите звезди, за дните и нощите на тревожно очакване. Всичко бе набързо прехвърлено в моралното конто на нацистка Германия и случаят счетен за ликвидиран. Нямаше извинение, нито опит за каквито и да било компенсации за разграбените имущества и за безплатния робски труд по лагерите – каквито получиха всички пострадали евреи в цивилизована антифашистка Европа[1].

Вагенщайн се оплаква и от враждебната реакция, на която самият той се натъква:

И до днес всеки опит да се изрече цялата сложна истина, с всичките ѝ добри, но и не толкова добри страни, среща чудовищни обвинения в национално предателство, публично оплюване от телевизионните екрани и страниците на някои вестници, яростни обвинения в липса на признателност, от които се носи тънкият мирис на неофашизъм и антисемитизъм[2].

Въпреки всичко Вагенщайн не поставя под съмнение мита за „страната без антисемитизъм“. Напротив, той дори подчертава позитивната роля, която висшият православен клир изиграва по време на Втората световна война. Все пак речта му предизвиква бурни реакции в българските медии и той отново бива очернен[3]. През следващите години дебатът за „спасението“ или „унищожението“ продължава на национално и международно равнище.

На 29 април 2004 г. в Берлин ОССЕ организира конференция, посветена на антисемитизма. На нея българският външен министър и пред-

1 Вагенщайн, „Спаси ли...“, цитирано по: mediapool.bg URL. **http://www.mediapool.bg/site/bulgaria/2003/03/06/13 060303bg.shtml** – бел. ред.

2 Пак там.

3 Dadowa, Ocalenie bulgarskich Zydow, 222. През 2005 г. Вагенщайн отново става мишена на българските националисти и антисемити. Вж. Martens, Michael. „Keine Sternstunde Bulgariens. 50 000 Juden haben die Shoah überlebt – aber nur die eigenen Landsleute“. In: Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung no.17,1 May 2005,11; idem. „Romantische Lüge oder Heldentat? Bulgarien debattiert über seine Rolle während des Holocaust“. In: Frankfurter Allgemeine Zeitung, no.98,28 April 2005,7.

седател на ОССЕ по това време Соломон Паси – от сефарадски произход – подарява на германския си колега, външния министър Йошка Фишер, жълтата звезда, която дядото на Соломон Паси е трябвало да носи във военна България. Думите му гласят:

Дядо ми казваше, че ще дойде време, когато отново ще бъдем съюзници с германците... Тогава ще им върнем жълтите звезди. Днес съм щастлив, че мога да изпълня завета на дядо си и да върна звездата, която той е носил[1].

От историческа гледна точка този трогателен жест е, разбира се, безсмислен. През Втората световна война, както между другото и през Първата, България и Германия са съюзници. Това продължава да е истина и по време на Студената война, когато комунистическа България и ГДР са членки на Варшавския договор. Самата жълта звезда, която дядото на Паси е носил, е българска, а не германска. Година по-късно, на 21 април 2005 г., Фишер пристига в София и заедно с Паси открива изложбата „Аз помня: фотографии на еврейски семейства от България". Говорейки за Холокоста, Фишер се обръща към образа на „спасението":

Смелите българи, които приемат и защитават своите еврейски сънародници, заслужават нашето най-дълбоко уважение, възхищение и благодарност. (*...) Тяхната морална смелост и чувство за отговорност и до ден днешен ни вменяват един неизменен дълг. Те ни задължават днес още по-решително да се противопоставяме на ксенофобията, расизма и антисемитизма*[2].

Отново леко изкривяване на историята: само малка част от евреите в България са защитени и приютени от българи, по-голямата част загубват имуществото си, изгонени са от по-големите градове, а мъжкото население е задържано в трудови лагери. Фишер не споменава и съдбата на евреите от анексираната Вардарска Македония и окупираната Егейска Тракия. Въпреки всичко по време на визитата на Фишер в София образът на „спасението" вече е започнал да се разпада.

Постепенно започва да се разгръща една по-умерена линия на аргументация, която в голяма степен следва интерпретацията на събитията, дадена върху паметната плоча от 1999 г. пред сградата на парламен-

1 Ischinger, Wolfgang. „Letter to the Editor". In: Washington Post, 24 July 2004 (по повод статията: Krauthammer, Charles. „Travesty at The Hague". In: Washington Post, 16 July 2004).

2 Gruber, Ruth Ellen. „German, Bulgarian officals join to open show about Bulgarian Jews". In: Global News Service of the Jewish People, 3 May 2005 (URL **http://www.centropa.org/medien/08021413202661.pdf**).

та – тази интерпретация приема както депортирането на евреите от анексираната от България Вардарска Македония и окупираната Егейска Тракия към лагерите на смъртта, така и „оцеляването“ на евреите от същинските български територии. Тази нова интерпретационна линия се превръща в официална политика на българската държава – по време на посещението си в Израел през март 2008 г. посткомунистическият президент на България Георги Първанов, самият той историк, специализирал по въпросите на Македония, заявява:

Когато изразяваме законна гордост от това, което сме направили, за да спасим българските евреи, не трябва също така да забравяме, че по това време в България управлява един антисемитски режим. Не можем да омаловажим отговорността си към съдбата на онези повече от 11 000 евреи, депортирани от Тракия и Македония към лагерите на смъртта[1].

От една страна, този обрат в официалната българска схема по отношение на „спасението“ е в доста по-голяма степен резултат от политически и морален натиск отвън – от македонската еврейска диаспора, от израелското общество, както и индиректно от САЩ и ЕС, отколкото ефект от протеста на български обществени като Вагенщайн. От друга страна, политическата класа и по-специално тези, които са въвлечени в политиките на история, т. е. политици, журналисти, клир, писатели и дори историци, разбират, че поддържаният от комунистическа България топос за „спасяването на българските евреи“ не може още дълго да бъде поддържан. Всичко това е резултат от един болезнен процес на осъзнаване. Съответно през 2009 г. състоянието на нещата съвсем не е еднозначно: политически коректният стил на говорене, на международно равнище поне, следва формулата на Първанов от 2008 г. Не по този начин обаче стоят нещата вътре в страната. На 26 ноември 2008 г. министърът на външните работи открива изложба, озаглавена „Силата на гражданското общество: съдбата на евреите от България“. Тази изложба приписва оцеляването на българските евреи на българското гражданско общество, докато отговорността за масовото убийство на евреите от окупираните Македония и Тракия се хвърля върху Третия райх[2]. Тази амбивалентност може да се види дори и в политиката на „Шалом“: на 9 март „Шалом“ отпразнува

1 Melman, Yossi. „Bulgaria accepts blame for deaths of 11,000 Jews in Shoah“. In: Haaretz, 18 April 2008 (URL **http://www.haaretz.com/hasen/spages/969358.html**).

2 Изложбата е публикувана на уебстраницата на министерството. URL **http://sic.mfa.bg/?act=galleries&rec=1240**.

своя ден на спасението, последван на 10 март от пътуване на делегация на тази организация до Скопие, за да „почетем паметта на нашите 11 343 братя и сестри, загинали в лагерите на смъртта“[1].

Най-накрая нека да направим кратък преглед на разминаванията между официалните политики на историята, от една страна, и комуникативната памет, от друга. Тук, изглежда, има два момента, които са от огромно значение:

(1) По време на комунизма културата на памет в България, както и в други страни, е силно доминирана от историческата политика на партията и държавата, като партия и държава се припокриват в едно и заедно обгръщат големия разказ за нацията, като го натоварват силно идеологически. Индивидуалните, частните и семейните спомени са силно изтласкани от обхвата на публичното. По времето на Живков представата за „спасяването на българските евреи“ е продукт на партийната историческа политика. Този продукт има много малка подкрепа от страна на гражданската памет, но и мълчалива съпротива в културната сфера – например филма „Звезди“ на Вагенщайн от 1959 г.

(2) През преходния период „ленинисткият“ компонент от официалната политика на историята изчезва, но националният, разбира се, остава. Новото обаче сега е, че това поле от големия национален наратив не е приоритет единствено на държавните дейци и те вече трябва да се изправят пред конкуренция от страна на гражданската и международната сфера. А тази конкуренция може неконтролируемо да ескалира. Що се отнася до проблема за „спасяването на българските евреи“, виждаме, че предишната политика на държавата се продължава и от двата основни политически играчи (защото политическото вече не е приоритет на еднаединствена партия). Наблюдаваме също така и едно гражданско усилване на дебата – не толкова от обществеността вътре в България, колкото от диаспората в САЩ и Израел. Интересно е да се отбележи, че тази диаспора е както от южнославянски, така и от сефарадски произход. Друг важен факт, който може да се наблюдава – и това е едно ново развитие на темата – е, че в гражданската сфера се вижда прегрупиране на спомените на етническите българи и българските евреи, от една

1 Уводна статия. В: Еврейски вести. Издание на организацията на евреите в България „Шалом“, том 60, по. 6 (1598) от 21 март 2009/2 нисан 5169, 1, както и Майер, Нели. Варна: Спасените празнуват.

страна, и на евреите от същинските територии на България и от Македония и Тракия, от друга.

Тези нови развития са впечатляващи и могат най-добре да бъдат описани като множественост от гледни точки. Днес съдбата на българските евреи от Втората световна война не се разглежда през взаимно изключващи се модели – „спасение, депортиране *или* Холокост". По-скоро става въпрос за комбинация от трите перспективи – „спасение, депортиране и Холокост". Така топосът за „спасението" на българските евреи по време на Втората световна война и до днес си остава сложен, оборкан, екстремен и пораждащ много сблъсъци, пример за това как в Европа „комунизъм", „Холокост" и „демокрация" си остават живи, взаимообвързани и влияещи си теми. В България разплитането на този сложен сюжет – поне що се отнася до публичен дискурс, политически дебати и исторически изследвания – едва започва.

Откъс от сборника „История, митология, политика",
Университетско издателство „Св. Климент Охридски", 2010
Превод от английски Надежда Гълъбова

Щефан Трьобст (род. 1955) е професор по културни изследвания на Източно-средна Европа в университета Лайпциг. През 1998/1999 получава стипендията Хайзенберг на Немското изследователско общество.

Коментари (9)

- 03-06-2012|**павел Ангелов-Пулиев**

„Спасяването" на българските евреи има многопластово изясняване. За евреите, населяващи територията на царството, въпреки ограниченията, жълтите звезди, концентрационните лагери за младежите/ с

много лек режим, доказано!/ спасяването им е истинско, като се вземе предвид съдбата на тяхните сънародници от останалите части на Европа под германско управление. За еврейското население на Македония- егейска и скопска- то е геноцид, за който българската държава носи ЧАСТИЧНА вина, доколкото не се е противопоставила по-активно на немските нареждания. Аз лично мога да приема обяснение, че донякъде депортирането им е своего рода ОТКУП за сметка на еднородците им от пределите на царството. Изниква въпросът, доколко в този момент българските власти биха могли да се противопоставят на немските нареждания, като е било съвсем ясно, че това население не знае дори български език, не е и с българско гражданство, т. е. оставено е без никаква закрила! Осъдително е, никой от МЕСТНИТЕ ХОРА не се е противопоставил, както това стана в стара България! Имам данни, че командващият окупационния корпус в Скопие е направил опит да се намеси в защита, но му е било наредено от София да не пречи на германската инициатива. Истината по този въпрос никога не може да бъде изяснена. Относно палиативните мерки срещу евреите в стара България, изселвания, конфискации, жълти звезди и пр., които са правени единствено за да спечелят германското благоволение, смятам, че пострадалите имат основание за компенсации!

- 03-06-2012|**Мая**

Ах, тези чуждици, тези чуждици! Колко удобно само е употребена думата „депортирам“ вместо „изселвам“, „заточавам“! Така случайно, поради невинно недомислие, се подминава обстоятелството, че „депортирам“ за българина означава „преместам извън границите на страната“ и същевременно, по отношение на евреите, се свързва с изпращане в лагерите на смъртта. Депортирани били!

- 05-06-2012|**Яна**

„В България разплитането на този сложен сюжет — поне що се отнася до публичен дискурс, политически дебати и исторически изследвания — едва започва.“

Нека допринесем за разплитането на този сложен сюжет, като използваме една статия, в която има думата и оцелелият публицист Самуил Ардити

http://www. dw. de/dw/article/0,,15907237,00. html

- 01-07-2012|**Кимон Бейсинджър** – История и идеология

Това, че Тодор Живков, Симеон Сакскобургготски или някой друг на власт се е опитвал да оползотвори спасяването на българските евреи, не може да бъде аргумент в релативизирането на историческия факт – малка България концентрира достатъчно сила в една драматична ситуация за да спаси своите евреи от депортация в лагерите на смъртта. Да, евреите от Македония и Тракия не можаха да бъдат спасени. Да, имаше закон за защита на нацията. Да, имаше интерниране на евреите извън София и големите градове. Да, имаше антисемити на високи позиции в българската държава. Изобщо, претенциозни господа, вашата теза „абе спасихте евреите, ама..." е вярна – има „ама", много „ама". Всекиспоред собствената си съвест може да прецени какво е направено когато знае поне следното. Първо, България е малка и слаба държава, тласната в обятията на Оста не по своя воля. Изборът на България бе неутралитет – нацистките войски на българската граница изправиха българската държава пред избора окупация или присъединяване към тристранния пакт. Второ, спасяването на евреите в България бе възможно благодарение на проявена гражданска доблест – както от политици, така и от граждани, общественици, клирици. Когато оценяваме тяхното поведение, трябва да имаме предвид, че те защитиха българските евреи в една подконтролна на Гестапо територия. Затова етичният човек оценява какво им е струвало на тези хора да НАПРАВЯТ това, което са направили, а не да търси какво те не са направили. Направили са каквото са могли, каквото им е диктувала съвестта – или каквото им е диктувал интереса, ако са били на власт. Последното не може да бъде упрек – в същото време на други властници в съседни страни интересът им диктуваше да подпомагат ентусиазирано нацистите да осъществят Холокоста (в Румъния, Унгария ...) Трето, в България има антисемитизъм – да, има. И днес, и преди половин, един век... Но в България има МНОГО ПО-МАЛКО антисемитизъм отколкото в Полша, Украйна, Румъния ... и в повечето страни на Европа. Мога да продължа с аргументите, но това не е необходимо. Ако обичате, не създавайте чувство за вина у хората, които са изпълили човешкия си дълг като нация, като гражданска общност. Да, не сме съвършени ... но направихме това, което счетохме за възможно. Повечето други европейци направиха много по-малко от това.

- 01-07-2012|**Златко**

Само спокойно, моля! „Нашата“ теза не е нищо друго освен да се знае всичко. Всички тук говорят, никой не иска да гледа филма. Защото сме родени научени, нали така? А че вътре става дума за ФАКТИ, това не го интересува никого. Ние си знаем по-добре...

При всяко изкарване на нови и непознати факти от българската история уважаемата публика скача и настръхва. Не че срещу това има лек, особено в една страна, която не познава никаква традиция на различни интерпретации и мнения по важните си теми и въпроси, но все пак... Хайде да започнем да порастваме малко по малко, какво ще кажете?

- 01-07-2012|**Златко**

Знаете ли коя е една от основните разлики между богатия и бедния човек? (Не че богатството само по себе си облагородява – всичко зависи от това как е постигнато, разбира се).

Богатият (духом) човек, ако му направиш подарък, ще се почувства благодарен, може би ще се опита да върне жеста обратно. Бедният (духом), каквото и да му подаряваш, винаги ще те дебне и проверява: абе, ти защо така... Какво всъщност се опитваш да ми откраднеш, я си покажи истинските намерения! И така нататък...

Същото се отнася и до групите от хора (наречени народи или другояче): бедните хора, виждайки, че някой се опитва да представя нови, непознати идеи и гледища относно живота и историята им, вместо да се почувстват обогатени от това, веднага настръхват: тия тук се опитват да ни откраднат нещо! Не ни стига другото, сега и историята ще ни откраднат. А че историята може **единствено да бъде обогатена**, никога открадната или обеднена, чрез нови идеи и интерпретации – това, разбира се, е непостижимо за бедния, ограничен от (духовната) немотия и тежко битие дух. Всичко, което той познава, е борбата за оцеляване вътре в джунглата, която обитава – и в която неща като „подаръци“ няма, там всичко е „или ти изяждаш другите – или те изяждат теб!“

Блажени са бедните духом! Защото тяхно ще бъде царството небесно.

Не и това, тукашното, разбира се. Но това вече са дребни подробности...

- 01-07-2012|**Кимон Бейсинджър**

Не мисля, че горните абстрактни разсъждения се отнасят до дискутирания казус. Проблем са не „новите“ факти – всъщност добре известни факти от депортирането на македонските и тракийските евреи. Проблем е високомерното поучение към българското обществено мнение – „я стига сте се мислили за герои, бе! Спасили сте част от евреите, останалите не сте спасили -какво ми се хвалите?“ Всъщност хваленето не идва от средния български гражданин. То идва от политици, които си правят ПР за сметка на националната история. С тях трябва да се спори – не си присвоявайте това, което бе направено отчасти от политици, отчасти от обществеици, от клирици и от активни граждани, направено бе от човечни обикновени хора – кой каквото е могъл и си е позволил в онази ситуация. Не е необхосимо някой да хвали България или българите за това. Отдаването на историческа справедливост по въпроса е част от необходимото възпитание на хората от бъдещето – във всяка ситуация можем да постъпваме човечно! Поне някои от нас са го правили. Значи всички можем.

- 13-07-2012|**Иван Рангелов**

Можем да пробваме да видим дали самият Златко, който много обича да коментира тук колко хубаво било да се „обогатява“ историята, ще коментира тези думи на българския външен министър Соломон Паси през 2003 г. във Виена конференция за антисемитизма, която се провежда със съдействието на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ).

След като разказва за спасяването на българските евреи, Соломон Паси преминава и към „неудобния“ въпрос за 11-те хиляди недоспасени евреи от Македония и Беломорска Тракия:

http://www.vesti.bg/?tid=40&oid=403043

„По същото време моите съотечественици положиха много усилия, но за съжаление неуспешни, да спасят 11 хиляди евреи — небългарски граждани, от Македония и Беломорска Тракия, където независимо от българското военно присъствие върховната власт е била в ръцете на нацистите. Повярвайте ми, аз съм убеден привърженик на либералната философия и за мен няма по-голяма ценност от отделния индивид. Всяка личност е творение на Бога, чиято стойност е абсолютна и несравнима

с останалите личности. Човешкият живот е единичен, неповторим и следователно неподвластен на всякаква статистика. Ето защо ще ви помоля да не приемате като цинизъм пропорцията, която ще ви представя, но истина е, че ако всичките европейски държави имаха политиката на България и нейните успехи в усилията й за спасяване на евреите, то 5 от 6-те милиона загинали евреи щяха да останат живи."

- 27-02-2013|**Красимира Зафирова** – неспасените и спасените

Господин професорът Трьобст сигурно е много доволен от добре свършената работа. Не е лесно да се носи вода от девет пресъхнали кладенеца и да се пълни морето. Да, господин Трьобст, антисемитизмът е нещо много лошо, но, като че ли, по вашите критерии, антибългаризмът е нещо много добро. Не може да не си давате сметка, че писанията Ви прокламират точно това – антисемитизъм НЕ; антибългаризъм-Да. Странното е, че очаквате това да ме радва; а още по-странно е, че очаквате да Ви вярвам?!

Българска антисемитска логика в 1940 г. и 60 години по-късно
Автор: Динчо Желязков

(Доклад на конференцията „Балканската културна матрица и европейският проект“ – 6 ноември 2006)[1]

1. Ако преди и след освобождението си България активно заимства идеологии от развития свят, след промените от 1989 г., наред с това, активно се реставрират и идеологически модели от българския опит до Втората световна война.

Добър пример е антисемитизмът. Активният внос от Германия се налага особено в 30-те години, защото тогава традиционните му форми са недостатъчни като несистематични. От друга страна, днес с него се създава действителна приемственост между декларирано несъвместими разбирания за българската вътрешна и външна политика преди и след Втората световна война.

Това е извод от сравнение на антисемитската логика в дебатите по Закона за защита на нацията (1940 г.) и в серия публикации във вестник „Нова зора“ от десетгодишен период (1996-2005 г.).

2. След теоретичните прояви на антисемитизъм в 30-те години, с които се занимава в известните си статии акад. Д. Михалчев, идва ред на дебатите по Закона за защита на нацията в 25-то Обикновено народно събрание. Пленарните изказвания през декември 1940 г. на Петър Габровски, Дочо Христов, Крум Митанов, Дени Костов и още цяла пле-

1 На моя доста иронична бележка от двайсетина реда за антисемитизма във вестник „Нова зора“ (Дума, бр. 119, 19 май 1998 г.) отговори псевдонимно „Авраам Исаак“ с почти цяла вестникарска страница поучения и по принципите argumentum ad hominem и „не ме гледай какво правя, а слушай какво ти говоря“ (В прослава на братството. В: Нова зора, бр. 20, 9 юни 1998 г.). Това стана причина да се ровя в протоколи на Народното събрание от началото на 40-те години и да реагирам с цялата сериозност, на която съм способен. По причини, които останаха неизвестни, Стефан Продев, когото ценя високо, не публикува „дупликата“. Но години по-късно той стана основа на този доклад.

яда антисемити[1] са изпълнени с шаблони от речи пред Райхстага, през германското законодателство до казионната – германска и българска – преса. В тях има стремеж и към български илюстрации. Изказванията са по схемата:

– до Първата световна война в Европа господстват просвещенските идеали на хуманизма, демокрацията, либерализма и свободата на личността; превърнати във фетиши, те обезсилват народите, носят им материално разорение и морално разложение вместо щастлив живот; днес обаче човечността и хуманизмът са предразсъдъци;

– международните еврейски банкери са финансови и стопански хищници, те са интернационални спекуланти; престъпният еврейски капитал е национално и държавно безразличен, стреми се към световно господство и експлоатира държавите; евреите имат градски капиталови ядра, чрез които налагат международната космополитска демокрация;

– евреите са навсякъде, те нямат национално съзнание; обединени от роднински връзки, религия и расизъм, сами по себе си са вредна, явна и тайна международна организация за спекула, гешефти и световно господство (като богоизбран народ); държавните граници и националното съзнание им пречат, затова трябва да се обезличават и смазват; либерализмът е еврейско верую и особено опасен е богатият евреин;

– челен отряд на еврейщината е масонството; професорите в Софийския университет са 90 на сто масони (само 10 на сто, според проф. Александър Цанков); чрез масонството евреите парират настроенията срещу себе си; тук особена роля има ложата „Б'ней Б'рит";

– световната борба срещу евреите е нещо естествено и затова старо; във Второто българско царство държавата и Църквата ги преследват; евреинът лорд Биконсфилд-Дизраели унищожава резултатите от Освободителната война, международните еврейски банкери са автори на Ньойския договор; еврейските капитали са опасни за българското стопанство; трябва да се борим с евреите предимно заради нанасяните от тях стопански вреди;

– всички космополитични идеологии са вредни; необходимо е да се отстранят и изолират елементите, които разлагат националния живот, а масоните и защитниците на евреите да ходят за зидари в Йерусалим;

1 Протоколи на 25-то Народно събрание. Дебати по ЗНН (15, 16, 20.11; 20, 24.12.1940 г.).

– изходът е в нов световен ред. В България еврейските капитали да се върнат на работниците, селяните, занаятчиите, индустриалците и интелигенцията, от които са ограбени. Нужни са силна държава и обединен от национален идеал народ.

3. Да видим сега серия от статии във вестник „Нова зора“ от втората половина на 90-те години. От една страна, като реакция на изострящия се тогава тук-там в пресата и Интернет антисемитизъм, и добилата популярност книга „Световната конспирация“ на Никола Николов, е публикувана редакционната статия „Ксенофобията има много лица“[1], в която се казва, че обяснението на българските проблеми със световни еврейски заговори е свидетелство за ирационална ненавист, простотия и умствена леност (почти по Ницше contra Вагнер). В същия дух са и редакционните уверения, че вестникът не произвежда антисемитизъм, а само „нелюбов към световната олигархия“[2].

От друга страна, в серия статии[3] е развит антисемитски модел, много по-близък до дебатите по ЗЗН, отколкото до този на биофилософстващите опоненти на акад. Д. Михалчев. Съществените му координати изглеждат така:

– трансграничен, безроден, космополитичен финансов капитал, контролиран от Америка, унищожава България; нашествието му се глобализира, той извършва либерално-консумативна революция, налага дигитален общ език и превръща националните езици в туземни; унищожава националните цивилизационни модели, смазва националните и християнските ценности; държавите стават територии, българите – туземци, а държавата им – колониална администрация;

– въпросният капитал е еврейско-американски; нещо повече, самият глобализъм е поредно въплъщение, ново лице на Царя юдейски, на еврейския дух, устремен към световно господство, обещано от Бога и е проблематично дали еврейското „племе“ наистина го желае или е обзето от демонска налудност; еврейският капитал е безразличен към държави и нации, важното е парите да нарастват;

1 Бр. 24 от 1996 г.

2 Авраам Исаак в бр. 20 от 9 юни 1998 г.

3 Първан Добрев, Първан Добрев-син, „Гойко Митич“, Гюро Дъревски, Бриго Продев, Боян Бисеров, Венцеслав Начев, д-р Теодор Боев, Валентин Христов, Илко Дебърлиев, д-р Илия Илиев, Тодор Кожухаров в: бр. 18 и 19 от 1996 г.; бр. 32, 36, 41 и 43 от 1997 г.; бр. 1, 2, 3, 4, 5, 8, 15, 18 и 32 от 1998 г.

– механизмите за проникване в България имат еврейска природа, това са планът „Сорос – Бжежински – Сакс (Джефри)“, отделно и Джордж Сорос с неговата фондация; Международният валутен фонд холокостира българите и Макгърк (представител на фонда в България в края на 90-те) е всъщност Розенфелд, а Мартин Заимов, шеф на Българска народна банка тогава, е Голдсмит. Дьорд Шорош е примерен сънародник, затова е подредил в българското правителство дузина родственици, той ни управлява чрез българските си съплеменници (това са тънкости на нелюбовта към световната олигархия – Д. Ж.). Така сме на второ място в света по евреи в правителството след Израел, защото България се подготвя за израелско господство;

– щурмови отряд на еврейско-американския капитал са масоните; в България е възстановена ложата „Кармел“ – филиал на еврейската „Б'ней Б'рит“ и така страната е подчинена на Световната конспирация (това съществено антисемитско понятие е отделна тема);

– налице са организации и хора, които потискат антисемитските настроения, например Българският хелзинкски комитет, а журналистът Самуел Франсез (кореспондент на Испанската информационна агенция) е „дежурен наблюдател по антисемитизъм“.

В „Нова зора“ може да се види и нещо като „спортен“ (може би ловджийски) антисемитизъм, който не пропуска и най-малки поводи. Например, като стигнем до лицето Х, ще кажем, че то се гордее с еврейския си произход. Като стигнем до лицето У, ще го пращаме в Израел при майка му и пр. Колкото до „червените евреи“ (един от мотивите, с които вестникът участва в дискусиите за природата на една българска партия), ще ги подмина като банална история.

Какъв е изходът според „Нова зора“? За да си върнем сигурността и приличния живот, които имахме до промените, както и националното достойнство, трябва да се откажем от просвещенските идеали – не само изхабени, но и една престъпна доктрина днес. Нужни са нова външна политика, ангажирана с национално-отговорния капитал държава и обединен от национален идеал народ и пр.

Сравнението между двата модела е лесно. Приликите стигат до отъждествяване в констатациите (ако осмислим космополитизма като духовен протоглобализъм, а глобализма – като практически посткосмополитизъм), а разликите са в рецептурите като степен – в 1940 г. се

предлагат конкретни законодателни действия. Ентусиазмът обаче е общ, защото „анти“-мисленето е изкусително и увлича.

4. В края на 90-те и първите години на 21 в. „Нова зора“ среща сериозна конкуренция. В други вестници („Монитор“) тръгва серия от антисемитски статии – преводни и от български автори. В 2001 г. шумно стартира издателство „Жар птица“. Създава се и екзотичният сайт tangra.org, в който може да се прочете например, че еврейският план за унищожение на България се реализира и чрез продуктите на „Данон“, в които има обезплодяващи мъжете вещества.

В търсенето на специфика в „Нова зора“ антисемитизмът сваля градуса количествено. Затова пък се появяват материали, които поставят преследването на евреите по ЗЗН в кавички и го заместват с идилични картини на радостни изселени от София семейства и усмихната охрана от трудовите лагери[1]. Запазва се и „спортният“ вариант[2], включително по международни въпроси.

Заедно с това се появяват материали с апология на националсоциализма[3] и православния фундаментализъм[4], в които антисемитизмът е съществена координата. Заслужава да се спомене и преводната статия на Чери Бърмън с обзор на няколко интересни работи върху фашизма[5], в която обобщението е, че това е болест на развитието в периферни държави, където политическото развитие изостава от стопанските и социалните промени.

5. И така, става дума за модел, основан върху критиката на просвещенските ценности. Произведен в Третия райх, той аргументира в полза на антисемитското законодателство на Германия и нейните сателити. В българския случай моделът обслужва един авторитарен, с тенденции – след 1939 г. – на фашизация, режим. Но режим на общество в полупатриархален разпад, в което не са високоефективни и просвещенските ценности, и тяхната критика. Допълнителен фактор за идеологическия неуспех е толерантността на традиционната култура, определена, об-

1 Венцел Кранц в бр. 42 от 2005 г.

2 Никола Казаков, проф. Христо Мермерски, Георги Борисов, редакционна статия в бр. 26, 32, 34, 40 от 2005 г.

3 Константин Крилов в бр. 28, 29 от 2005 г.

4 Йеродякон Авель Семьонов в бр. 37, 38, 40 от 2005 г.

5 Бр. 33 от 2005 г.; с нея Редколегията противопоставя гносеологическа на ценностната употреба на понятието фашизъм.

разно казано, от живота на кръстопът. Върху интелигенцията, без съмнение, силно влияе акад. Д. Михалчев.

В случая с „Нова зора“ същият модел, в който етническата и парарасова проблематика деформира политическото, е обвързан с една антиглобалистка, с авторитарни белези идеология, изместена наляво. Това е съществена причина в нея да се чуват част от важните въпроси на българската нация, но да не се откриват търсените отговори.

Източник

Динчо Желязков (род. 1952 г.) е завършил философия в СУ; доктор по философия (специализация по философия на религията). До 1994 г. – научен сътрудник в Институт за философски изследвания, БАН; от 1994 г. – учител по философия в Природоматематическа гимназия „проф. Емануил Иванов“, Кюстендил. Общински съветник в мандат'1991-1995 г., председател на Общинския съвет- Кюстендил в мандат'1995-1999 г.

Коментари (9)

- 14-09-2012|**М. Милушев** – Защо спасените евреи не защитиха спасителите си?

За моралния си подвиг Димитър Пешев получи 15 г. затвор от български съд и... почетно гражданство в Израел

Защо спасяването на българските евреи в днешните граници на родината през пролетта на 1943 г. е най-дълго укриваната тайна от историята на Втората световна война, пита еврейският историк Михаел Бар Зоар?

Това трябва да попита и премиерът Бойко Борисов, който отведе 11 министри в Тел Авив на второ съвместно заседание на правителствата на България и Израел.

Част от делегацията е и председателят на „Шалом“ Максим Беневи-сти. Той носи документи, които ще експонира в музея Яд Вашем за честването догодина на 70-годишнината от спасяването на българските евреи. Светът доскоро не знаеше, че по времето на Холокоста само България, Дания и ...Албания не са пратили на заколение поданиците си юдеи.

70 години Холивуд не се вдъхновява от тази епичност на малкото ни царство. Жорж Ганчев се опита да заснеме филм по темата, ама го резнаха финансово. Президентът Петър Стоянов като че ли е първият държавник, понечил да даде, макар и плах, отговор на тази историческа мистерия със статията си „Спасяването на българските евреи и спасяването на националната ни памет“.

Той постави скандалния въпрос на международно ниво: „А какво стана със спасителите“?

Обезглавиха им благородството.

Повечето от 43-мата депутати от тогавашния парламент, начело с Димитър Пешев, организирал подписка в защита на евреите, 63 интелектуалци и писатели, сред които Елин Пелин, БПЦ, екзарх Стефан, митрополит Кирил, професионални и творчески съюзи, че дори и ФК „Славия“, са гилотинирани с присъди от Народния съд, стигматизирани от деветосептемврийската власт и заклеймени от тогавашната идеология.

20 от 43-мата депутати спасители са осъдени на смърт, припомня Петър Стоянов.

6-има на доживотен затвор, 8 на 15 години и четирима на 5 г. затвор. Едва трима са оправдани. А водачът на спасителите Димитър Пешев е осъден на 15 г. като пронацист и... антисемит!?

Бре!

Ето затова спасяването на българските евреи е най-дълго укриваната тайна на Втората световна война.

Защото е последвано от организирана престъпна срамота. Спасителите на 48 000 евреи, нарочени за умъртвяване в газови камери, изкупват благородството си със смърт и затвор.

Странно. Дори налудно. Не може да се оправдае с изпратените по закона за Защита на нацията в концентрационни лагери 11 433 евреи от Македония и Беломорието. Присъединената територия е била под санкцията на Третия райх и чак след това се е водела административна единица на Царство България.

Странно и налудно е преследването на спасителите, сред които не може да се отрече, че е и негово величество Цар Борис III Обединител. Споменава го държавнически и самият президент Петър Стоянов.

Т. нар. Народен съд, макар и нелегитимен, изобилства от съдии и членове на съда все... спасени евреи.

Например обществен обвинител е Манчо Мошев, съдии са Исак Франсез, Пепо Коен, баща на експосланичката ни в Швейцария Леа Коен, Еми Барух, Йосиф Кутев, Исак Данов, проф. Нисим Меворах, д-р Израел Леви, д-р Шаул Романо, д-р Йосиф Фаденхехт, роднина на Йосиф Сърчаджиев, д-р Шейнин, д-р Вентура...Членове на съда са д-р Яко Арис, д-р Александър Клайн, д-р Нисим Леви...

Бащата на вицепремиерката на Симеон Сакскубурготски Лидия Шулева, също е бил в този списък. Давид Елизар, партизанин от бригадата „Чавдар“, също е бил достатъчно овластен и влиятелен.

И нито един от всички тези учени и авторитетни за времето си мъже и жени не се осмелява да апострофира разпореждането на Георги Димитров: „Никой не трябва да бъде оправдан и никакви съображения за хуманност и милосърдие не трябва да играят каквато и да е роля“

Какво излиза?

В така наречената крайно неправилно фашистка България 43 депутата, включително и от прогерманското мнозинство, проявяват здрав разум, човещина и демократичен рефлекс, опълчвайки се на Хитлер срещу депортацията на 48 000 български евреи! А спасените от тях не се осмеляват една подписка да направят!?

Гласец да надигнат, макар и в пустиня. Не да водят война с Червената армия, поне нещо да измрънкат от рода на: „Абе, грехота е да се посяга точно пък на тия хора като Димитър Пешев“.

Ето ви морален казус с жесток драматичен заряд, достоен за маестрото Спилбърг.

Защо спасените с власт и влияние в т. нар. Народен съд евреи гък не казват в защита на спасителите си?

Нещо повече, на съд са пратени и опозиционни лидери и депутати, които не само, че са подали ръка на българските евреи, но и които са били против присъединяването на България към Тристранния пакт.

Цитирам Петър Стоянов, който пък цитира евреина Габриеле Нисим, написал книгата „Човекът, който спря Хитлер“: „Димитър Пешев спасява честта на своята страна, никой обаче на спасява честта на нацията през дългите години на лагерите.“

Отнасят го, разбира си и евреи, като адвокат Йосиф Яшаров, изключен от софийската адвокатура, понеже си позволил да защити в съда... спасителя Димитър Пешев. Понеже си позволил да си върши работата.

Вероятно и поради тази причина 47 000 обикновени евреи, безспорно добри хора, напускат България след деветосептемврийския преврат.

Сатрапите. Децата им днес ни учат на демокрация и пазарна икономика.

И се чудим защо преходът е перверзен, ненормален и шашав.

А в днешна Германия, родината на холокоста, какво става- всяка уродливост на историческото си развитие я слагат на дневен ред, анализират я и я изолират от битието си като опасен вирус. Шут на нацизма, шут и на комунизма. Избраха за президент Йоаким Гаук- пастор, морален стожер, пътуващ учител.

За ориентир. Защото стърчи над тълпата.

Тук, ако случайно се извисиш, попитай духа на Димитър Пешев какво ще ти се случи.

15 години затвор, от които лежи ефективно 13 месеца. Достатъчно, за да бъде разсипан физически и морално. Днес племениците му са близки с Леа Коен, дъщерята на съдията от народния съд Пепо Коен. Така и трябва. Братството е мост над ножа.

Подобен мост спуска и Самуил Ардити, който в книгата си „Човекът, който изигра Хитлер“, не отрича ролята на цар Борис 3 Обединител за спасяването на българските евреи.

Мост към историческата истина е и признаването на грозните факти – да, не е стигнал куражът на царя да се опълчи на Хитлер срещу депортацията на евреите от Македония и Беломорието, както и не е стигнал и куражът на спасените евреи да се опълчат на Сталин срещу осъждането на Спасителя Пешев.

- 14-09-2012|**Златко**

Чудесен патос, фактите също са на мястото си... Всичко е много добре, остава си само една малка поредица от въпроси: как така, като дъжд от ясно небе, в страната на „спасителите“ изведнъж се появява такава солидна доза здравичък, злобен, острозъб антисемитизъм, направо като от учебник по история? Каква е историята на антисемитизма в България? Защо Законът за защита на нацията бива приет с такава лекота, въпреки „протестите“ (за които научих едва наскоро, и които не оказват абсолютно никакво влияние върху парламентарното мнозинство, сигурно защото са толкова вяли и малобройни)? Има ли основания да се твърди, че българският антисемитизъм, далеч от невинен и безопасен (един от най-яростните антисемити в България, Волен Сидеров, ръководи парламентарно представена партия, без това да се счита за национален позор), е бил до голяма степен оневинен чрез непрекъснатото преразказване на една история, която, при цялата си изключителност в нашата история, вероятно си остава именно онова, което е всяко изключение: потвърждение на правилото? Как се стигна до там, че „народът-спасител“ само 40 години по-късно се оказа ентусиазиран привърженик на едно етническо прочистване, опитващо се да премахне малцинство, петдесет пъти по-голямо от еврейското? Какво се е променило, какво си е останало същото?

Не че очаквам някакви отговори на тези въпроси (дори и да ги има, те при всички случаи биха били огромни спекулации, тъй като и самият им обект – реалната липса на етническа емпатия, а при определени обстоятелства дори и разбирателство, в България – също е нещо, което вероятно мнозина хора ще оспорят). И все пак... Има ли готовност да се мисли, да се разчупват стереотипите на готовите отговори, да се търси корена на проблема далеч назад в собствената ни история, или отново и отново ще позволяваме на тази толкова величава дума, „спасители“, да блокира способността ни за критична преценка на реалността?

За онези, които си мислят, че прекалявам: вижте първо **какви антисемитски пасквили се ширят най-несмущавано в българския Интернет**, а едва след това се опитайте да си кажете „а стига с тия глупости бе!“

- 14-09-2012|**Майя Маркова** – re:
  Златко писа:
  *За онези, които си мислят, че прекалявам: вижте първо **какви антисемитски пасквили се ширят най-несмущавано в българския Интернет**, а едва след това да се опитайте да си кажете „а стига с тия глупости бе!“*

Ами той, въпросният пасквил, май не предлага място да го смутиш с критичен коментар:). Впрочем авторът му не е доволен от сънародниците си: „Често се срещат българи, сляпо вярващи, че евреите са също такива патриоти, в държавата, както и всички останали.“

Разбира се, някой би могъл да попита защо българските „служби“ не вземат мерки срещу такива сайтове, но аз не мисля, че това би било добре – поне не виждам сегашната обстановка да изисква такива крайни мерки.

- 15-09-2012|**Златко** – re: re:
  Майя Маркова писа:
  Разбира се, някой би могъл да попита защо българските „служби“ не вземат мерки срещу такива сайтове, но аз не мисля, че това би било добре — поне не виждам сегашната обстановка да изисква такива крайни мерки.

Да пази Господ, Майа!:) Това е работа на гражданското общество, а не на службите и държавата. Иначе за нула време ще се върнем там, където бяхме преди двадесет години. Но, разбира се, пасивността – всъщност промискуитетът, тоест съпричастността, на немалко българи, към такива „идеи“ е именно нещото, за което става дума тук, когато непрекъснато повтарям, че антисемитизмът в България е далеч по-разпространен и по-отровен, отколкото може да ни го представи героичната история отпреди седемдесет години (която, между другото, е заслуга на няколко изключителни хора, а не на „народните маси“, разбира се). Остава си факт, че България все още не притежава гражданско общество, което само по себе си да служи като гаранция за правата и свободите, на които всички държим толкова много (засега единствената гаранция е участието в ЕС). Но с времето, разбира се, ще го постигнем и ние. Всички, които са напред, са минали по тоя път, ще го направим и ние.

- 20-09-2012|**Гост**

Коментарът на Милушев може да е добра илюстрация на товаq което писах под статията на Любомир Марков относно логичната му позиция, че трябва да отдаваме почит на делото на благородните българи спасили евреите, но да не изпадаме в елементарната реклама да се пропагандираме като спасители, като забравяме цялостната картина на събитията/казва го и Ед Гафни/- антисемитско законодателство, конфискации, лагери, съюз със Хитлер. По същата логика, ние трябва да сме благодарни и евреите да се представят като наши закрилници и спасители, защото техните прокурори и съдии от народния съд се противопоставили на комунстите и не осъдили 23 народни представители на смърт и спасили Димитър Пешев, като му дали само на 15 години затвор.

- 20-09-2012|**Гост**

Абсурдно нали

- 21-09-2012|**Златко** – re:

  Гост писа:
  Коментарът на Милушев може да е добра илюстрация на товаq което писах под статията на Любомир Марков относно логичната му позиция, че трябва да отдаваме почит на делото на благородните българи спасили евреите, но да не изпадаме в елементарната реклама да се пропагандираме като спасители, като забравяме цялостната картина на събитията/казва го и Ед Гафни/- антисемитско законодателство, конфискации, лагери, съюз със Хитлер. По същата логика, ние трябва да сме благодарни и евреите да се представят като наши закрилници и спасители, защото техните прокурори и съдии от народния съд се противопоставили на комунстите и не осъдили 23 народни представители на смърт и спасили Димитър Пешев, като му дали само на 15 години затвор.

Интересен казус. Хайде да го поразчоплим малко. Значи, в първия случай имаме търсене на отговорност от един народ за това, че не е успял да се противопостави на и вземе под контрол постепенното изпадане на собствената си държава под властта на един авторитарен, може би дори прото-фашистки режим (в резултат на националистическата си лакомия на всяка цена най-после да получи земите които са си „не-

гови“, без да се интересува от това, че хората, които живеят там, може би са попрестанали да се възприемат като част от него). Това е първата част от казуса. Във втората част имаме търсене на отговорност от една етническа група за това, че не е успяла да вземе под контрол открито подлото и предателско поведение на някои свои членове, които отдават на заколение собствените си спасители отпреди няколко години. На пръв поглед действително може да изглежда, че и двете неща са еднакво абсурдни. А всъщност не е съвсем така. Първото твърдение е значително по-малко абсурдно, тъй като народът, като окончателен суверен на всяка модерна държава, е в пълното си право (и, поне на теория – възможности) да контролира и променя държавните си устройства в съответствие със собствените си разбирания. Над него по принцип не стои никой. (Повтарям, говоря теоретично). Във втория случай имаме една етническа общност, която е част от новосъздадената тоталитарна държава на същия този народ (и, много моля, нека не си измиваме ръцете със съветската окупация – Австрия също е била окупирана, но там народът не се е съгласил да създаде тоталитарна държава, пак чрез всеобщи избори, също като тук). Тоест, да се очаква от еврейската общност да вразуми или постави под контрол собствените си шугави овце, при условие, че тя няма никаква възможност да го направи в рамките на тоталитарното общество, е ЗНАЧИТЕЛНО по-абсурдно, отколкото да очакваме от българския народ да си създаде някаква по-демократична държава. На практика и двете неща са еднакво невъзможни – хвани едните, та блъсни другите, за да си говорим по нашенски. На теория обаче това съвсем не е така и тази разлика е не само абстрактна. Ако не можем нито за миг да повярваме, че сме в състояние и ние като развитите народи най-после да се научим на демокрация, то, разбира се, никога няма да го направим. Примерно, като упорито отказваме да осъдим собственото си минало и да го поставим под стъкло и нафталин там, където му е мястото, а не да го повтаряме отново и отново, до второто пришествие (кого ще „възраждаме“ следващия път, как мислите?)...

Лек ви ден на всички, надявам се да не съм досадил прекомерно.

- 30-12-2012|**Явор** – ге: Прекалено теоритично, наистина!
  Златко писа:
  Чудесен патос, фактите също са на мястото си... Всичко е много добре, остава си само една малка поредица от въпроси:

как така, като дъжд от ясно небе, в страната на „спасителите“ изведнъж се появява такава солидна доза здравичък, злобен, острозъб антисемитизъм, направо като от учебник по история? Каква е историята на антисемитизма в България? Защо Законът за защита на нацията бива приет с такава лекота, въпреки „протестите“ (за които научих едва наскоро, и които не оказват абсолютно никакво влияние върху парламентарното мнозинство, сигурно защото са толкова вяли и малобройни)? Има ли основания да се твърди, че българският антисемитизъм, далеч от невинен и безопасен (един от най-яростните антисемити в България, Волен Сидеров, ръководи парламентарно представена партия, без това да се счита за национален позор), е бил до голяма степен оневинен чрез непрекъснатото преразказване на една история, която, при цялата си изключителност в нашата история, вероятно си остава именно онова, което е всяко изключение: потвърждение на правилото? Как се стигна до там, че „народът-спасител“ само 40 години покъсно се оказа ентусиазиран привърженик на едно етническо прочистване, опитващо се да премахне малцинство, петдесет пъти по-голямо от еврейското? Какво се е променило, какво си е останало същото?

Не че очаквам някакви отговори на тези въпроси (дори и да ги има, те при всички случаи биха били огромни спекулации, тъй като и самият им обект — реалната липса на етническа емпатия, а при определени обстоятелства дори и разбирателство, в България — също е нещо, което вероятно мнозина хора ще оспорят). И все пак... Има ли готовност да се мисли, да се разчупват стереотипите на готовите отговори, да се търси корена на проблема далеч назад в собствената ни история, или отново и отново ще позволяваме на тази толкова величава дума, „спасители“, да блокира способността ни за критична преценка на реалността?

.....

/quote]

А задавали ли сте си въпроса защо майката обича всички деца, но най-много своето?!

В историята на България има достатъчно примери за „еврейската вярност", може да намерите такива и в американската, френската, немската, руската... Където пожелаете, всъщност.

- 18-01-2013|**Руси Иванов** – Антифашисти, Антикомунисти, Антисемити ...

... все термини използвани от МОШЕниците за хулене на противниците си.

В същото време упорито работят за да се докарат за кореняци балканджии, а нас да ни засилят към някаква измислена „прародина" –

www. ziezi. net/evria/evria. avi

Не се гаси туй що не гасне – Тук сме си от време ОНО и тук ще си останем –

http://balkan1. blog. bg/history/2012/12/15/tuk-sme- si-ot-vreme-ono.1031510

Кратката история на евреите в Народна Република България
Автор: Улрих Бюксеншютц

Българските евреи и „окончателното решение“

През 30-те години България попада все по-силно в икономическа зависимост от германския райх, който до началото на Втората световна война става нейн основен търговски партньор. Стопанската обвързаност с Германия и териториалните претенции на българското правителство спрямо държавите, свързани със съюзниците (Румъния прави изключение) довеждат почти неизбежно до присъединяването на България към силите от Оста през 1941 година, смята американският историк Чари.[1] За еврейското малцинство в страната, наброяващо към този момент около 51500 души или 0,5% от цялото население[2], политическото сближаване между България и Германия има съдбоносни последици.

Една от първите мерки е изработването и приемането на антиеврейския „Закон за защита на нацията“ в края на 1940 г., в основата на който залягат германските закони за расата от Нюрнберг. Този закон задължава евреите да носят жълтата давидова звезда и въвежда квоти за упражняването на определени професии. На първо място обаче законът засяга икономическата дейност на еврейското население. Всички евреи се облагат еднократно със специален данък, който принуждава много от тях да се разделят със собствеността си, защото не са в състояние да платят данъка. От германска страна впоследствие се критикува, че законът имал твърде много вратички и се прилагал не особено стриктно. Действително, българското правителство изглежда прилага последователно само отчуждаването на еврейска собственост.[3]

1 Chary, Frederick B.: The Bulgarian Jews and the „Final Solution“, Pittsburgh, PA 1991, стр.11 ff.
2 Chary: „Final Solution“, стр.58.
3 Hoppe: Bulgarien, стр.281 ff., сравни също Troebst: Antisemitismus, стр.195 и Василева: Евреите, стр. 6.

В края на август 1942 г. след приемането на „окончателното решение“ (die Endlösung) на конференцията във Ванзее, при българското вътрешно министерство се създава „комисариат по еврейските въпроси“. Неговата задача се състои в това, да регистрира всички живеещи в България евреи и да подготвя тяхната депортация както от старите граници на страната, така и от намиращите се под българско управление области Западна Тракия, Вардарска Македония и Пирот.[1] Най-напред още през юли 1942 всички мъже евреи на възраст между 20 и 45 години са привлечени към трудова повинност. След август същата година са блокирани сметките на евреи в българските банки, а тяхното движимо имущество се предоставя на разположение на комисариата. Освен това се ограничава свободата на придвижване на евреите; радиоапарати и други технически уреди се конфискуват. Много по-тежко са засегнати от тези мерки евреите в окупираните от България територии. Тяхната собственост изцяло е иззета.[2]

Решението за същинската депортация се взема от кабинета на 2.3.1943, което по начало трябвало да засегне само евреите от окупираните територии. В същото време обаче, комисариатът включва в плановете си и евреите от старите граници на България и създава депортационни центрове във Вардарска Македония и Западна България. Основание за тези мерки дава един германско-български договор, който предвижда депортацията на общо 14 000 души от окупираните територии и на 6000 от старите граници.[3]

Протестите в България се зараждат през март 1943 г., когато полицията подгонва евреите и започва да ги събира в лагери. В София новината за предстоящата депортация бързо стига до еврейската общност. Благодарение на личните си контакти някои евреи успяват да убедят заместник-председателя на парламента и други високопоставени личности да интервенират при цар Борис Трети и при министър-председателя. Вследствие на тази намеса вътрешният министър бива принуден да отложи акцията в пределите на България. При това правителството се позовава на несъответствието между започналите гонения и решението на кабинета, което изрично визира само македонските и гръц-

1 Hoppe: Bulgarien, стр.283.

2 Пак там, стр.284. Различното отношение, според Хопе, се обяснява с разграничаването между български и чужди граждани, което се прокарва в съответните укази.

3 Пак там, стр. 287.

ките евреи. Пред германските власти се обръща внимание на факта, че евреите били необходими за строежа на пътища и железопътни линии в страната.[1] В окупираните територии обаче депортацията протича без да предизвика големи вълнения. Там около 11 500 души[2] са събрани насилствено в нощни акции, след което са изпратени във влакове към лагерите на смъртта, минавайки през българска територия.[3]

От този момент нататък българското правителство прилага един вид тактика на протакане спрямо германския райх. Очевидно вече никой не възнамерява сериозно да предаде на националсоциалистите евреите, живеещи в пределите на България. Обратът в хода на войната и смъртта на цар Борис в началото на август 1943 г. предотвратяват по-нататъшни депортационни мерки. Със смяната на кабинета и назначаването на нов комисар по еврейските въпроси настъпва същинският завой в българската политика спрямо евреите. От лятото на 1944 г. постепенно се отменят законите, засягащи съдбата на евреите.[4]

В последвалите години многобройни български публикации застъпват позицията, че вината се състои в нещастливо стечение на редица обстоятелства, а народът е спасил българските евреи и че България е единствената страна, където еврейското население е запазено от унищожение. Особено показателен в тази връзка е следният цитат от Тодор Живков, с който започва един сборник от документи върху „спасяването на българските евреи“[5]. Тук ясно се вижда начинът, по който БКП иска да се интерпретира времето на Втората световна война:

„Българският народ винаги е бил чужд на расовите предразсъдъци. В най-трудни моменти той е оказвал помощ на жертвите на расизма и националното потисничество. Позволете ми да припомня само един факт от близката история на моята страна. През време на Втората световна война българският народ, вдъхновяван от Комунистическата партия, се противопостави на плановете на монархофашистката клика да съдействува на хитлеристката Германия за унищожаване на еврейското население в България. Благодарение на борбата на нашия народ България

1 Пак там, стр. 189.

2 Цифрите се колебаят, според различни източници, между 11343 и 11800. Сравни Hoppe: Bulgarien, стр. 298.

3 Hoppe: Bulgarien, стр. 298.

4 Troebst: Antisemitismus, стр. 196, сравни също Hoppe: Bulgarien, стр. 300 ff.

5 Борбата на българския народ за защита и спасяването на евреите в България през Втората световна война (Документи и материали), София 1978.

се оказа единствена от европейските страни, прегазени от хитлерофашизма, където животът и сигурността на евреите бяха напълно запазени. Това е един всепризнат исторически факт. "[1]

Оценката за този период от западни историци обаче е доста амбивалентна: Българското правителство е било принудено да възприеме един „политически антисемитизъм"[2] поради съюза си с германския райх. В заключението на известната си книга Чари релативира ролята на българските комунисти и на правителството за „спасяването" на евреите и подчертава значението на външнополитическите фактори, които са повлияли на това решение.[3] Трьобст също дава критична оценка на периода 1939-1944 г. Според него, българските евреи са се разминали на косъм от депортиране само поради едновременното действие на различни фактори като хода на войната, алармирането на евреите и личните контакти с влиятелни кръгове в правителството. Равносметката на холокоста се оказва поне амбивалентна, защото не са спасени всички евреи в България, а само четири пети от тях. Нали окупираните територии де факто са били анексирани от България.[4] В по-новата българска литература върху спасяването на евреите до голяма степен се приема западната гледна точка. Спорове се водят най-вече по второстепенни въпроси като например ролята на царя.[5]

Следвоенният период 1944-1952 г. Политическите течения сред еврейското население

Днес трудно може да се прецени кое политическо течение е имало преобладаващо влияние сред евреите в годините преди войната. От различните еврейски организации и институции в следвоенния период

1 Цитат по: Борбата на българския народ за защита и спасяването на евреите в България през Втората световна война, стр.13.

2 Chary: „Final Solution", стр.198.

3 Пак там, стр.200.

4 Troebst: Antisemitismus, стр.196.

5 Сред по-важните източници: Барух, Н.: Откупът. Цар Борис и съдбата на българските евреи, София 1991. Барух приписва спасяването на евреите най-вече на инициативата на някои еврейски личности. Сравни също Бояджиев, Х.: Спасяването на българските евреи през Втората световна война, София 1991. Докато Барух смята, че царят не се е застъпил за спасяването на евреите в окупираните територии, то Бояджиев специално подчертава ролята му при спасяването на евреите от вътрешността на страната.

отговорност за духовните и светските работи носи Централният консисториум на евреите в България. С политическото представителство са натоварени Единната ционистка организация (ЕЦО) и Еврейският Отечествен фронт (ЕОФ). Политиката на ЕОФ се контролира от Централната еврейска комисия при ЦК на БРП (к). Освен това съществуват и редица други, по-малки обединения, които имат по-скоро характер на културни или благотворителни организации. Основните контрагенти в тази констелация си остават масовите организации ЕЦО и ЕОФ.[1] Докато ционистите се застъпват за емиграция в Палестина, доминираният от комунистите ЕОФ отхвърля емиграцията до момента, когато Сталин се съгласява със създаването на независимата държава Израел през 1947 г.[2] От друга страна членовете на ЕЦО и ЕОФ все по-често започват да сътрудничат помежду си, особено когато става въпрос да се повлияе на международното обществено мнение преди мирните преговори в Париж.[3] В крайна сметка постепенното сближаване на различните позиции води дотам, че представители на ЕОФ предлагат цялата ЕЦО да стане член на фронта.[4] Това става през месец май 1946 г. и съществена роля изиграва без съмнение засилването на комунистическото влияние по това време.[5] По-късно, когато Отечественият фронт се превръща в масова обществена организация, всички еврейски организации, включително и ЕОФ, трябва да се обединят в рамките на ЕДФ, Еврейския демократичен фронт. Това предложение обаче е отхвърлено от Георги Димитров. Накрая ЕОФ бива разпуснат през май 1948 г. в полза на Еврейския комитет към Националния съвет на Отечествения фронт, а на Централния консисториум е признато правото единствен да представлява еврейското малцинство. За разлика от ЕОФ и ЕЦО в миналото, сега консисториумът вече е лишен от възможността да поддържа международни контакти.[6]

1 Василева, Б.: Евреите в България 1944-1952. София 1992, стр. 11, и Troebst: Antisemitismus, стр. 197.

2 Василева, Б.: Евреите..., стр. 102 и 104.

3 Meyer, P.: Bulgaria, in: The Jews in the Soviet Saellites, Syracuse 1953, стр. 594, и Василева, Б.: Евреите..., стр. 52.

4 Василева, Б.: Евреите.., стр. 30.

5 Пак там, стр. 33.

6 Пак там, стр. 105.

Социални и икономически проблеми на еврейското население

Първото статистическо проучване след войната през 1945 г. показва един необичаен резултат: вместо очакваните около 44 000 евреи по данни на „Комисариата по еврейските въпроси“, се регистрират 49 172. Това вероятно се дължи на факта, че по време на войната са пристигали евреи от съседните на България страни, предполага Майер. Около 27 700 евреи живеят в София, 5 800 – в Пловдив, 1 927 – в Русе, 1 223 – във Варна и 1 100 – в Кюстендил, където са най-големите общности.[1]

Най-неотложните проблеми на еврейското население са връщането на отчужденото вследствие на антиеврейското законодателство имущество и високата безработица. Само няколко месеца след завземането на властта от Отечествения фронт, правителството предприема стъпки за уреждане на реституционния въпрос. Поради многото пропуски обаче скоро след публикуването на документа възникват протести сред различните еврейски групи. Поначало условията за връщането на имуществото се оказват неприемливи за засегнатите: те трябва да доизплащат ипотеки и данъци за отчуждените имоти. Освен това е предвиден само двумесечен срок за издирване на бившите собственици. Връщането на отнетите от данъчните власти имоти е също така зле уредено, както и обезщетяването на евреите, принудени да продадат имущество, за да могат да платят извънредния данък. Възстановяването на платените суми за този данък става без лихвите, а повишаването на стойността на определени имоти не се взема под внимание.[2]

През есента на 1945 г. първият секретар на БКП Трайчо Костов обещава да съдейства за коригирането на тези пропуски. През август 1946 г. е издадена нова наредба, чиято цел е да отстрани най-важните основания за недоволство. Причината за относително бързото решаване на конфликта за обезщетенията вероятно се крие в предстоящото откриване на мирната конференция в Париж, където правителството разчита на международните контакти на еврейските организации, смята Василева. Освен това в България предстоят избори за Велико народно събрание и комунистите се надяват да спечелят по този начин подкрепата на евреите.[3] От друга страна обаче един проектозакон, обявен през юли 1946 г. и

1 Meyer, P.: Bulgaria, стр.575.

2 Василева, Б.: Евреите.., стр.22.

3 Пак там, стр.39.

имащ за цел да възобнови еврейската банка Геула чрез държавен кредит с благоприятна лихва, потъва в пълно забвение. По всичко личи, че правителството е искало да прехвърли тази инвестиция на благотворителната организация Джойнт.[1]

Едно изследване на икономическото положение на българските евреи, поръчано от Централния консисториум през 1945 г. показва следната картина: 70% от занаятчиите и 80% от търговците в провинцията са без работа, докато в столицата броят им достига дори 90%. От търговските и работни помещения около половината са били отчуждени, а четвърт от тях са продадени, се посочва в изследването.[2] Още през 1947 г. чуждестранните наблюдатели в страната добиват впечатлението, че сред евреите цари масова безработица, противно на официалната статистика, която отчита за този период само 5% безработица.[3]

По всичко личи, че правителството допринася твърде малко за да се подобри това тревожно състояние. Политиката му в това отношение се свежда дотам, да не обременява с ненужни ограничения чуждестранните помощни организации, най-активната от които е еврейско-американската Джойнт. Благодарение тъкмо на тази организация между 1947-ма и 1949 г. се създават редица еврейски или смесени еврейско-български занаятчийски и производствени кооперации, в които членуват общо 2 700 души.[4] Със средства на други еврейски хуманитарни групи се изграждат също редица професионални училища, осигурява се снабдяването на учениците от възстановените еврейски училища с учебни помагала и храна, финансира се медицинското обслужване на еврейските общности.[5]

Училища и религиозна организация

Забраната на еврейските училища по време на Втората световна война представлява друг важен проблем за евреите в следвоенния пе-

1 Meyer, P.: Bulgaria, стр.585.

2 Василева, Б.: Евреите.., стр.22.

3 Статистическите данни са били пълни с грешки. Така например, в категорията „притежател на магазин“ са били записвани хора, които в дадения момент въобще не са притежавали магазини и най-вероятно са били без работа. Сравни Meyer, P.: Bulgaria, стр.579.

4 Подробности за това, къде какви кооперации и с какъв капитал са били създавани, се описват във: Василева, Б.: Евреите.., стр.70.

5 Пак там, стр.81.

риод. Естествено най-напред училищата трябва да бъдат отново открити, за да продължи учебното образование. Освен това пред учениците стои въпросът с признаването на изгубените учебни години. Правителството на Отечествения фронт приема съответен закон само два месеца след идването си на власт.[1] Законът си поставя за цел, да се приспособи учебното съдържание на еврейските училища към българската учебна система. Както при другите училища на малцинствата, и тук се утвърждава учебен план, който предвижда преподаването да се извършва и на староеврейски (иврит), макар че това не е майчин език на повечето български евреи. В преобладаващата си част те са сефаради и говорят вкъщи джудезмо, т. е. „еврейско-испански". Въвеждането на преподаване на иврит по желание на ционистите цели да възпита у децата специфично еврейско чувство за идентичност и да ги подготви по този начин за желаната емиграция в Палестина. И еврейските училища, които са одържавени през юни 1946 г., не са пощадени от общата идеологизация на учебното дело. Четенето на тора изчезва от учебните планове, а броят на часовете с преподаване на иврит се съкращава. Освен това единствената разрешена организация в училищата остава комунистическият детски съюз „Септемврийче", след като зачестяват съобщенията за предполагаеми сбивания между деца, членуващи в ционистката младежка организация „Ецхалуц" и техните другари от „Септемврийче".[2] Еврейските училища първоначално се подпомагат от отделните еврейски общности, по-късно започват да получават финансова помощ от чужбина, особено от Джойнт, чийто пратки продължават и след одържавяването на училищата. Както посочва Василева, през май 1948 г. е предприет нов опит за промяна в учебното съдържание, който не предизвиква протести, защото подготовката за емиграция на българските евреи в Израел вече се намира в напреднала фаза.[3]

1 Съответните разпоредби са публикувани в ДВ No.217, от 4.10.1944 г. и ДВ No.254 от 16.10.1944 г. Виж също и Василева: Евреите.., стр.40. Условие за създаването на еврейско училище е наличието на 36 ученици, за които било осигурено медицинско обслужване и хранене в учебно време. Първоначално учебното съдържание включва еврейска литература, природни науки, занаятчийски курсове и четене на тора. Сравни в тази връзка и един доста некритичен текст от Peter Bachmaier: Assimilation oder Kulturautonomie. Das Schulwesen der nationalen Minderheiten in Bulgarien nach dem 9. September 1944, in: Österreichische Osthefte 26 (1984), стр.391-404.

2 Василева: Евреите.., стр.42.

3 Пак там, стр.43.

За разлика от въпросите около обезщетението, емиграцията или училищата, религиозната реорганизация на еврейските общности в България не заема толкова централно място. Въпреки че главният равин на Лондон предлага на българските общности голяма парична сума за съхраняването на синагогите, от това предложение никой не се възползва. Освен това възникват различия между позициите на върховния равин на България и централния консисториум, дължащи се на стремежа на върховния равин към по-голяма власт и обществена поддръжка. Влиянието на еврейското духовенство намалява още повече с началото на емиграцията през 1948/1949 г. и с приемането на „Закона за вероизповеданията“[1]. С този закон състоящото се вече само от комунисти правителство възнамерява не да раздели вероизповеданията от държавата, както се казва в текста, а тъкмо обратното – да засили държавния контрол върху тях. Законът задължава вероизповеданията да изработят устав за своите организации. Еврейската общност изпълнява това задължение през 1951 г. Този устав обаче едва ли има някакво влияние върху религиозния живот на евреите, тъй като останалите в България около 6 000 евреи са слабо религиозни, както посочва Пундев.[2]

Exodus (Изселване)

Както вече споменах по-горе, сред българските евреи съществува голям спор по въпроса дали да останат в страната след горчивия опит по време на Втората световна война или да предпочетат емиграцията в Палестина. Още от 1944 г. най-напред в Русе и Пловдив се създава комитет, който да подготвя изселването в Палестина с легални или – при нужда – с нелегални средства. По-късно комитетът се премества в София. Негова главна задача е да снабдява желаещите да емигрират с входна виза за Палестина. Непосредствено след 9. септември 1944 емиграционният комитет организира отпътуването на над 700 души, предимно семейства и неженени юноши.[3] Това „нелегално“ преселване се оказва по принцип въз-

1 ДВ No. 48 от 1.3.1949 г. За общите последствия от този закон виж също Pundeff, M. V.: Churches and Religious Communities, in: Grothusen, K.-D. (Hg.): Bulgarien, (Südosteuropa-Handbuch, Bd.6) Göttingen 1990, стр. 551. Пундев специално обръща внимание на факта, че „законът за вероизповеданията“ е правен по подобие на съответния съветски закон от 1929 г.

2 Pundeff: Churches, стр.557.

3 Василева: Евреите.., стр.114.

можно, но бива възпрепятствано от различни фактори. Така например Съюзническата Контролна комисия (СКК) въвежда строг разрешителен режим за влизане и излизане от страната, без да се взема под внимание произхода на лицата. Освен това турското правителство скоро започва да изисква транзитни визи за преминаване през турска територия.

Василева споменава в тази връзка цифрата 33 000 издадени разрешения за напускане, без да става ясно обаче кой е издал тези документи. В същия пасаж се казва, че до края на 1944 г. са емигрирали само 1 346 души.[1] Според решението на СКК по това време е могло да става дума единствено за разрешенията за влизане в Палестина. Ако се позовем на факта, че от октомври 1948-ма до май 1949 г. са емигрирали в крайна сметка около 32 000 евреи, то това може да означава само едно – почти три четвърти от всички български евреи е трябвало да чакат четири години, докато най-после получат разрешение да напуснат страната.

Изселническият проблем се решава през 1947 г., когато съветският посланик в ООН Андрей Громико се съгласява със създаването на независимата държава Израел пред Общото събрание на Обединените нации. БКП реагира на промяната в курса на Сталин по палестинския въпрос с решение на Секретариата на ЦК от 9. март 1948 г. В него изрично се посочва, че решението за независимата държава Израел и позицията на Съветския съюз изискват от комунистите „да се застъпват публично и недвусмислено за една свободна и независима република Палестина и да работят за нейното изграждане.“[2] С решението на Секретариата на ЦК комунистите разрешават свободното отпътуване на евреите. От това решение не са изключени и членовете на компартията с еврейски произход. Единствената разлика е че те са задължени „като дисциплинирани партийни членове да поискат разрешението на ЦК на партията“. И освен това изселващите се комунисти трябвало да продължат да се борят с англо-американския империализъм и да агитират еврейското население в този дух.

Решението на ЦК засяга също и интересите на евреите, които желаят да останат в България. В точка 4-та се казва, че евреите могат да

1 Пак там, стр. 119.

2 Решението е отпечатано във: Василева, Евреите, стр. 159. Интересно събитие в тази връзка е назначаването на един евреин, д-р Нисим Меворах за български посланик в САЩ. Сравни Огнянов, Л.: Държавно-политическата система на България 1944-1948, София 1993, стр. 191.

продължат да получават финансова помощ от международни организации; тези организации обаче са длъжни да посочват, че помощите са предназначени и за части от българското население. Нали в крайна сметка евреи и българи заедно са се борили срещу фашизма. Точка 7-ма постановява разпускането на Еврейския Отечествен фронт и на Еврейския комитет при Отечествения фронт. Същевременно се набляга, колко важно е от този момент нататък, „в чии ръце се намира ръководството на Консисториума“, който заедно с комисията по малцинствата при Националния съвет на Отечествения фронт е отговорен за еврейското малцинство. Еврейската общност е дотолкова засегната от това решение, доколкото там се подчертава, че „като самостоятелна стопанска и управленческа единица тя няма място в нашата страна. В тази връзка може да става дума само за еврейска културна автономия (език, училища, читалища и т. н.).“ Решението е подписано от Георги Димитров, който изглежда освен това е заличил и един пасаж в документа.[1]

На това развитие на нещата българските евреи реагират като възлагат на Централния консисториум да се заеме с организацията на преселването. Към него през септември 1947 г. се образува една комисия по емиграцията, която трябва да изяснява технически въпроси, издаването на паспорти, митнически и транспортни проблеми. Отпътуването трябва по идея да стане на няколко вълни и без да предизвиква голям шум, за да се избегне впечатлението, че евреите едва ли не са изгонени. От 1950 г. организацията на изселването се поема от Министерството на вътрешните работи, тъй като основната преселническа вълна вече е преминала. Както споменах по-горе, от октомври 1948 г. до май 1949 г. напускат България 32 106 евреи[2], според Василева, последвани през следващите три години от още емигранти. Резултатът е че в края на 1951 г. в България живеят само 7 676 евреи[3], а преброяването на населението през 1952 регистрира още по-малко — 6 027.

1 Василева: Евреите.., стр.160.

2 Пак там, стр.123.

3 Василева: Евреите.., стр.142. Тези цифри приблизително съответстват на посочените от Meyer: Bulgaria, p. 620, който се позовава на данни от Джойнт (). Според него, от общо 48000 души еврейско население след войната около 44000 емигрират и само 4000 остават в България. Разликата може да се обясни с това, че Майер дава по-голяма цифра за нелегалните емигранти (3000), броят на легално емигриралите обаче, според него, е по-нисък (41000). За съжаление книгата на Василева не разполага с по-подробни данни за развитието на еврейската емиграция във времето.

Много се спекулира в литературата относно мотивите за емиграцията. Тук няма да се спирам подробно на тях, а ще скицирам само две основни линии на аргументация, които са най-широко застъпени. Според едната позиция, възможните основания за правителството да разреши преселването са стремежът да се избегне по този начин уреждането на реституционните искове, да се натрие носа на англичаните и да се хомогенизира етнически страната.[1] Другата линия, развита от Василева, посочва сред основните мотиви за емиграция стремежа на ционистите да засилят националното чувство към новата еврейска държава, икономически мотиви, а също така и отчасти оказваната принуда от страна на правителството.[2] Ако си припомним, че правителството не предприема особени усилия да подпомогне икономическото възстановяване, а дори заплашва да заличи с колективизацията постигнатите благодарение на чуждестранна помощ успехи, то емиграцията за евреите вероятно е изглеждала като по-малкото зло. Освен това, възобновените ограничения върху частната икономика сигурно са събудили сред части от българските евреи неприятните спомени от годините на войната.

В годините след голямата емиграционна вълна броят на евреите в България непрекъснато намалява, което най-вероятно се дължи на силното застаряване на тази група от населението. На възрастни хора (с някои отделни изключения) властите не разрешават да емигрират, въпреки свободата за преселване.[3] Последното преброяване на населението през 1992 г. регистрира 3 461 евреи. Според устава, залегнал в приетия през 1949 г. закон за религията, „Централният израелтянски духовен съвет“ се грижи за религиозните въпроси на евреите. През 1955 г. от Секретариата на ЦК отказват правото на Централния консисториум да представя еврейското население. Основание за това е твърдението, че „народната власт е представителят на евреите в България, а не Консисториумът“.[4] На мястото на Централния консисториум през 1957 г. се създава „Обществена културно-просветна организация на евреите“ (ОКПОЕ).[5]

1 Норре: Bulgarien, стр.308 и Meyer: Bulgaria, стр.621.

2 Василева: Евреите, стр.125.

3 Пак там, стр.121.

4 Пак там, стр.144.

5 Сравни Troebst: Antisemitismus, стр.198.

Според оценката на Василева, фактическото разпускане на специалните еврейски организации отнема възможността на останалото, и без това числено отслабено, еврейско малцинство да се изявява като етническа група. То е до такава степен асимилирано, че едва ли може да се възприема повече като национално малцинство.[1] Този извод според мен още по-добре характеризира евреите като „показно малцинство“: едно удобно за показване пред света, асимилирано, и по тази причина вече незабележимо малцинство, служещо като образец за другите етнически групи.

Източник

Улрих Бюксеншютц е немски историк и политически анализатор, специализиращ в областите на източно- и югоизточноевропейската история, както и Балканските изследвания.

Коментари (30)

- 17-09-2012|**Манол Глишев** – Ще си позволя една грубост

Ето я и нея: честно казано, не смятам, че точно немските историци имат правото да говорят по историята на малцинствата в други страни. Ако историята беше наистина просто наука, а не инструмент за политическо нравоучение, нямаше да пиша тези думи. Но историята е и инструмент. И точно заради това си позволявам да повдигна неодобрително вежди, когато немски историк демонстрира изострено морално чувство по история на малцинствата в друга страна. Мисля, че би било

1 Василева: Евреите, стр.144.

проява на известно приличие, ако г-н Бюксеншютц не продължи с идеите си в тази област.

А ето и нещо по-малко грубо.

Да, вярно е, че евреите са „показно малцинство“ – доколкото са най-добре интегрираното (и най-добре интегриращото!) малцинство. Евреите са най-добрият пример за традиционно малцинство в най-добрия смисъл на думата. Учители по гражданство по силата на общественото си поведение. Всъщност те не са малцинство, а гражданска прослойка.

В този смисъл много други малцинства могат да се учат от евреите.

Колкото до НРБ, евреите и другите малцинства – откриване на топлата вода е да се изтъкват безобразията от 1944-1990. Историкът все пак не бива да пише баналности.

- 17-09-2012|**Златко**

„Че какво толкова“ е малко опасна позиция, особено за млад човек, Маноле (още повече, че я заемаш не за пръв път тук). Опитите за омаловажаване на нечии твърдения, като бъдат представени те за банални, обикновено рикошират обратно, тъй като най-естественият въпрос, идещ след тях е „А какво тогава не е банално?“ В смисъл, тук, в този кратък откъс от един доста по-голям материал, в който последователно се анализират малцинствените политики на БКП, са (меко) отхвърлени всички по-важни клишета във връзка с „българската еврейска теза“, ако мога да я нарека така: за „народа-спасител“, за „българската етническа и расова толерантност“ (!!!), която в края на краищата се оказва вариант на добре познатото „добър индианец е само мъртвият индианец“, тоест в България се толерират единствено малцинства, които са на практика неприсъстващи, поне като брой, плюс още едно-две неща (дискретно се намеква, че може би евреите не са били чак толкова благодарни, след като са побързали да се изнесат от страната-спасителка при първа възможност). Та, щом всичко това ти се струва толкова банално, то би ли ми казал твоята не-банална версия на същото?

А що се отнася до правото или липсата на такова, на един немец, да говори по въпросите на чужди малцинства, то с какво пък точно един млад българин е заслужил право на мнение по именно този въпрос? С добро познаване на днешна Германия и нейната интелигенция, може би? Или по-скоро с липсата на каквото и да е знание за съвременна Германия – което и може да бъде единственото оправдание на една толко-

ва клиширано-провинциална изцепка? Хората, Маноле, особено мислещите хора, отдавна вече са престанали да се посрещат и изпращат по национални одежди; вместо това те предпочитат простото пипе, доколкото го има. Виж, ония, които гледат откъм някое и друго десетилетие изотзад...

- 18-09-2012|**Силвърмен**

Мнението на германците за евреите е правилно, хе хе!

Съответно на българите не е. Нашето мнение никога не е правилно на фона на това на чужденците.

Народ, пълен със самоубийствени инстинкти, драги ми Златко.

- 18-09-2012|**Златко**

Кои „германци", Силвъре? Тия дето плащат за изграждането на страната ти или дядовците и бабите им? Я вземи та поизлез малко от пещерата, може и да ти е от полза, а?

- 18-09-2012|**Майя Маркова** – re:

Златко писа:

...Дискретно се намеква, че може би евреите не са били чак толкова благодарни, след като са побързали да се изнесат от страната-спасителка при първа възможност...

Може да са били много благодарни и пак да не са виждали смисъл да стоят в бившата страна-спасителка, бързо превръщаща се в нещо като съветска република. Пропуснем ли общата политическа обстановка в Народната република, бихме могли да направим извода, че след като относителният дял на комунистите сред оставащите евреи е повишен, те са най-благодарни. А знаем, че това не отговаря на истината. Нали точно такива евреи мъкнаха вода от девет сухи дерета, докато успяха да изтрият от плочата името на ненавистния им Димитър Пешев и да го заменят с нелепото „българския народ".

Впрочем, без да оспорвам правото на всеки да защитава каквото си иска становище по всеки въпрос, съм съгласна с Манол, че изразът за „окупираните територии, де факто анексирани от България", написан от германец, не ми прави добро впечатление. Ей такива нещица имах предвид, когато писах, че според някои съвременни историци май България е дала на Германия идеята за Холокоста.

- 18-09-2012**|Златко**

Както веднъж вече писах: изглежда ще ми се наложи да надживея поне едно поколение читатели, докато най-после започна да разговарям с българи, които могат да виждат и малко по-далеч от различните национални клишета, ЕЛЕ пък интерпретирани чрез логика, идеща от времето на Втората световна война... Няма да стане скоро, знам. Но пък и аз особено бърза работа нямам...

- 18-09-2012**|Иван Меморов**

От този същия автор (Бюксеншютц) има една книга, издадена в България на български през 2000 г. Книгата е със заглавие „Малцинствената политика в България. Политиката на БКП към евреи, роми, помаци и турци (1944-1989)“

В тази своя книга, като описва политиката на БКП спрямо турското малцинство, Бюксеншютц стига до лятото на 1989 г. и се произнася за събитията тогава така:

„Това, което последва, е вълна от изселвания, характеризирана от български социолози като „масова психоза“. В хода на тази изселническа вълна пред очите на световната общественост около 300 000 души напускат България в посока Турция до момента, когато под тежестта на наплива през август 1989 г. Турция преустановява приемането на емигранти без визи. Едновременно със затваряне на границата започва и обратно движение – мнозина турци отново се връщат в България, което „обогатява историята на трансграничната миграция с един куриоз“, по думите на Хьопкен.[98]“

Както виждаме, Бюксеншютц и дума не отваря да нарече тези събития „етническо прочистване“ – както съм виждал тук някои хора да предпочитат да ги наричат ...

Всъщност, допълнителни аргументи в полза на тезата, че турците през 1989 г. изобщо не са били „гонени“ от правителството на България, а по-скоро са жертва на собствената си психоза, е и този факт, посочен от същия Бюксеншютц:

„Често пъти избухвали протести пред общинските управления, защото властите не искали да издават готовите паспорти.“

И накрая, ето и още един много интересен цитат от книгата на Бюксеншютц, който ни дава нещо като „мост“ от чисто емоционалното възприемане на нещата към една по-прагматична гледна точка:

„Едно изследване в бившия окръг Търговище показва, че емиграционната вълна предизвикала по-скоро положителен ефект в отделни промишлени предприятия, колкото и цинично да звучи това. Така ръководствата на заводите били принудени да организират разделението на труда по-рационално и бил ликвидиран един съществуващ от дълго време порок – скритият излишък на работна сила. В изследването, проведено между септември и декември 1989 г., се казва следното:

„(...) Общо взето, икономическа ефективност се е повишила. Икономистът, обработващ получената информация от предприятията, ако не е запознат с другите обстоятелства, не би определил ситуацията като „екстремна". (...) Всъщност, икономическият анализ на самата екстремна ситуация показва, че реакцията на стопанските ръководства спрямо рязкото намаляване на заетите в предприятията е била в някои случаи хипертрофирана, преувеличена. Онова, което главно е подействувало върху ръководствата, е броят на напускащите. Но в повечето случаи това са били хора с невисока квалификация и заеманите от тях работни места обикновено са били „периферни" по отношение на нормалното протичане на производствения процес. Поради това едва ли са могли да изиграят решаваща роля и в широки мащаби за цялата индустрия в общината. За това говори и допълнителният разчет, който бе извършен. Той показва, че скритият излишък от работна сила е бил приблизително равен на броя на напусналите до последното тримесечие на 1989 г."[43]

- 18-09-2012|**Златко**

  Цитат:
  Както виждаме, Бюксеншютц и дума не отваря да нарече тези събития „етническо прочистване" – както съм виждал тук някои хора да предпочитат да ги наричат ...

Определянето на „възродителния процес" като **етническо прочистване** е извършено с Декларация на Народното събрание на Република България от 11 януари 2011 година, уважаеми Иван Меморов. Това първо.

Второ, текстът тук е извадка от точно същата, по-голяма студия на Бюксеншютц, която цитирате вие (с очевидното убеждение, че етническите прочиствания са нещо лошо само когато се случват другаде; в България те са нещо хубаво, разбира се).

Имайте добрината да се вглеждате малко в текстовете, които публикувам, както и да се информирате поне от малко за нещата, които се

случват в собствената ви страна... Това ще спести на всички ни едно или друго недоразумение...

- 18-09-2012|**Иван Меморов** – Недоразумение

Ако има тук някакво недоразумение, то, разбира се, е в Декларацията на народното събрание от 11 януари 2011 г. Това е просто поредният случай, в който политици се опитват да манипулират историята – което не е нищо ново.

Както виждаме, дори и предубедените историци от типа на Бюксеншютц, които в някои части от своите текстове се престараваат да служат на своите господари, в други части от своите книги успяват да запазят известна обективност.

Именно като се вглеждаме в текстовете, които се публикуват, и като ги съпоставяме с текстовете, които НЕ се публикуват, ние, читателите, много добре усещаме кога даден текст се публикува просто за да НЕ обърнем ние внимание на друг, по-важен текст – понякога и от СЪЩИЯ автор, както беше случаят по-горе.

- 18-09-2012|**Златко**

Нямам проблеми с повечето от извъртанията по този въпрос. Разбирам вече доста добре, че, също както и за турците, за мнозинството българи от наше време е въпрос на чест да отрекат онова, което е очевидно за всички останали (нали разбирате, че деликатността на Бюксеншютц в никакъв случай не трябва да се бърка с онзи вид съзнателно затъмняване на собственото пипе, в което така прилежно се упражняват и нашенци, и турци, когато стане дума за колективните ни болни места)? Впрочем, предполагам, че по въпроса за геноцида срещу арменците вие ще сте сред първите, които ще скокнат да охулват турците (двете неща – отрицанието на собственото и охулването на съседското колективно престъпление, обикновено вървят ръка за ръка, доколкото мога да съдя по собствените си срещи с този тип поведение)...

Е, турците поне имат оправданието, че това се е случило далеч преди да започнат собствените им животи...

- 19-09-2012|**Майя Маркова** – Има ли значение как го наричаме?

През 1989 г. българската държава, не разрешавайки (все още) на своите граждани-етнически българи да се спасяват от нейната благодат,

даде такова разрешение на етническите турци. Този факт, съчетан с факта, че въпросните турци още носеха натресените им насила 5 години преди това български имена, придава на цялата история неизветрима миризма на етническо прочистване. Разбира се, ние можем да го наричаме „Голяма екскурзия“ или както искаме. Но с това май само се излагаме допълнително.

- 19-09-2012|**Златко**

Едно етническо прочистване, разбира се, има далеч по-зловещи и мащабни измерения от простото разрешение за напускане на страната. Етническото прочистване – това означава целенасочена политика за премахване на най-голямото етническо малцинство в България, осъществявана с целите на безразборен терор – икономически, политически, полицейски, военен. Това означава безпощадно преследване и непрестанна принуда за замяна на собствената идентичност с друга, натрапена, нежелана и в отричаща абсолютно всичко, което днес свързваме с понятието „права на човека“. Това означава завръщане към дълбокото и тъмно минало, в което с толкова много усилия се опитваме да намерим доказателства за това, че с нас са вършени точно същите неща, преди около 300 години. Етническото прочистване – това е опит да се върне България назад в Средновековието. Не съвсем безуспешен, струва ми се...

- 19-09-2012|**Майя Маркова** – re:

  Златко писа:
  Впрочем, предполагам, че по въпроса за геноцида срещу арменците вие ще сте сред първите, които ще скокнат да охулват турците (двете неща — отрицанието на собственото и охулването на съседското колективно престъпление, обикновено вървят ръка за ръка...

Оставам несъгласна със схващането за „колективното престъпление“ (и съотв. колективната вина). Преди арменския геноцид никой не е питал турския народ дали иска избиване на арменци. И доколкото знам, немалко турци са крили и спасявали арменци или поне са направили такъв опит. Аз виждам само едно основание да се бием в гърдите пред турците: че нашата държава призна и осъди „Възродителния процес“, докато турската още не е направила същото за арменския геноцид.

- 19-09-2012|**Златко** – re: re:

  Майя Маркова писа:

  Оставам несъгласна със схващането за „колективното престъпление“ (и съотв. колективната вина). Преди арменския геноцид никой не е питал турския народ дали иска избиване на арменци. И доколкото знам, немалко турци са крили и спасявали арменци или поне са направили такъв опит. Аз виждам само едно основание да се бием в гърдите пред турците: че нашата държава призна и осъди „Възродителния процес“, докато турската още не е направила същото за арменския геноцид.

Тук си много права, Майа, защото понятието „колективно престъпление“ сигурно е глупост както от юридическа, така и от чисто човешка гледна точка. И въпреки това аз поне не виждам възможност да се избегне употребата му, колкото и неправилна да е, поради простия факт, че едно такова събитие, веднъж случило се, тежнее към опетняване името, реномето и международния имидж на цялото общество, в което то е било извършено (спомни си собствените думи по адрес на немците от вчера, примерно). Колективното престъпление е като грозен прякор, който се залепва за гърба на човека (или нацията), и продължава да го/я съпътства неотстъпно, понякога далеч след като всички вече са забравили за какво точно става дума. Човешката памет е доста зло нещо, Майа. Доста зло – и доста безпощадно справедливо... Така поне си мисля при честите срещи с историята.

- 19-09-2012|**Самолет 005**

През комунизЪма не знаех какво е евреин. Мислех ги всичките за българи. То пък се оказало, че не били.

Възможно ли е човек да е евреин и това да не му бъде навирано в носа поне по пет пъти на ден. Не е възможно! Както не е възможно да си гей и това да не ти бъде навирано поне по пет пъти на ден. Както има гей активисти, така има и евреи активисти. Както сред гейовете има куиър и ши-мейлс и още хиляди разфасовки, така и сред евреите има ционисти, ортодоксали и още хиляди разфасовки. Светът е обречен на борба с малцинствата. Българите трябва да се благодарим, че не сме малцинство. Ние засега сме невидимство, което е и предимство.

Отвратителното в писаниците за евреи е вечната промяна на съществено в едно писане за някого, а именно – не каква е природата

му, а каква е историята му. Стремежът към историческа справедливост и истинност е денгуба, защото историята се води в училище като „разказвателен предмет“, както казваха другарките в моето училище. Ако се пише за евреи, трябва да се пише за тяхното естество. Само тогава, след като чуем, че евреи и гейове са мразени, ще можем да си отговорим защо са мразени и от кого са мразени. За да можем да предотвратим омразата не популистки, както в момента в София са се напънали кметица и куп еврейски организации, а да предотвратим омразата по същество.

Хора, които обичат да мразят, има във всяко мнозинство. Но мнозинството има право на глупост. Малцинствата нямаме право на глупост, защото в нас се вглеждат преднамерено. Когато малцинствата започнат да практикуват глупост, се получават академични трудове, но и холокостове... Ако светът признае, че българите са спасили евреите си, то тогава възниква въпросът – защо другите не са искали да ги спасят. Забележете – защо не са искали да ги спасят... И отговорът е много гаден! Защото предизвиква размисъл с какво жертвата е предизвикала агресията срущу нея. Но за такъв размисъл не ни стиска нито на професорско, нито на делнично ниво. Защото това е труден размисъл, а ние сме по водевилите... Изказването на каквото и да е становище е вече риск. Затова изказването на клишета е всъщност бръщолевене. Има просемитско и антисемитско бръщолевене. Чакам изказването на становище. А това е като да чакаш неродена мома...

- 19-09-2012|**Златко**

Ето ти го моето становище, Самолетски: одъртяваш, това е. Много си бит, много си тормозен и гонен, а такива неща няма как да не утрепят нещо в душата на човека, или поне да я изкривят до такава степен, че да я направят като снимка от учебник по пато-анатомия: гледаш нещо, под него написано примерно „черен дроб на алкохолик“, умът ти уж го възприема, а стомахът ти не ще, нали разбираш...

Извинявай, всъщност. Ако има нещо реално в отношението ми към теб, то в никакъв случай не е раздразнение или отрицание, а по-скоро мъка една такава, макар че това може и да те засегне по-силно от простичката конфронтация. Всеки път като прочета тука нещо от тебе и си мисля, „гòркият“. А после, „да пази Господ“. Един голям човек беше казал, че ако някой гледа прекалено дълго време в някоя пропаст, то и пропастта започва да гледа обратно в него. Та така и с всички много тормозени,

много измъчвани хора на тоя свят, Самолетски – изгубва се някаква светлинка в душите на такива хора, престават очите им да различават светло и тъмно, и накрая цялата мъдрост, до която могат да достигнат, е най-много онази от Еклезиаста, само че в един малко по-изчанчен, по-приземен вариант. Един вид, „всичко е лайна, от лайна сме направени всички и на лайна ще станем, няма оправия, няма спасение, няма смисъл от борба, няма смисъл от съпротива...“

Е, какво да ти кажа? Не че и в моя живот не е имало тормоз, то в кой ли живот няма такива неща, но изглежда все пак съм имал късмета (или ината, знам ли), да опазя отвътре оная машинка, която прави възможно разграничаването между светлото и тъмното, между вярата и отчаянието, между надеждата и погледа към ямата...

Стига, че започна да ме избива на поезия, а това е сигурен знак, че започвам да говоря глупости... Ти пак извинявай, ама няма да стане тая, дето ти си я вярваш; търкаля се колелото световно, а щем не щем, и ние с него; има и развитие, и прогрес, и смисъл от борба и съпротива, и всичко. Има, Самолетски, има!

А инак, докато си жив, здрав и все така сухо-саркастичен, моето уважение го имаш, това поне е сигурно. Което не ми пречи, както виждаш, да не давам пет пари за премъдростите, дето ги сипеш тук от време на време. Няма лошо, давай и занапред така, има място за всинца ни тука...

Хайде, със здраве!

З.

- 19-09-2012|**Златко**

И, за да подкрепя твърдението, че всъщност основното ми чувство към теб е симпатия, ето ти тук едно нещо хубаво, стопля душата, както се казва. Виж дали ще ти свърши някаква работа, на мен много ми стана хубаво докато го гледах...

Happy! The movie. The movement.

- 19-09-2012|**Самолет 005** – Все пак...

Все пак искам да кажа, че горенаписаното от Златко си е мнение на Златко, нали...:)

Въпросът е – тези, които не виждат непременно в мен битият и тормозеният, какво разбраха от написаното. Има и смислено писане за евреи. Важното е да подходим прагматистки, за да го разпознаем.

При последната ми среща с един евреин в софиийския „Шератон“ разбрах, че човек може да не изпитва нищо носталгично по младостта си. И той горкият бит и тормозен... Разликата е, че той живее сега в Ел Ей, а аз на „Крива ливада“. Оказа се обаче, че ге чувствителен към неразбирането. Аз, като селяндур от „Крива ливада“ пък казах, че няма неразбиране, а има криво разбиране. Той изключи такава опция – все пак той не беше интеркултуралист като мен, а бизнесмен и при това досадно хетеросексуален...:))) Егати и случая! Но все пак аз настоявам, че има и други нюанси и те не са видимите клишета...

Viva la revolition, Златко!

Viva la masturbation!

(това е бъзик! не да се вържеш!)

- 19-09-2012**|Ц.**

Сега чета Хана Аренд, книгата за Айхман. Съвсем в началото съм. Това което ми прави впечатление е първо информацията за липсата на *искрено*желание в Германия от 60те да накаже убийците (причина за това са огромният брой свързани със стария режим хора), личността на Айхман--безпътен човек, който попада случайно в Гестапо, не особено образован, недоволен и често менящ работата си преди да влезе в СС, и най-вече, най-вече (!) ми направи впечатление как идеологията на расова и културна омраза се просмуква в държавните институции (разбира се, чрез хората), втвърдява се в закони и реална политика на ограничаване на правата на евреите, как с времето тази политика става все по-криминална и парадосално (!) все по-“нормална“, дори в очите на самите евреи...

Нормалността е това, което ме плаши в цялата история. Плаши ме защото историята е *реална*. Неспособността на огромното мнозинство от хора да видят криминалното в собствените си действия и *бездействия*.

Фактът, че цяло едно цивилизовано общество изпада в *несъзнателно*, фантазно състояние, което приема за *нормално* изключването и подтискането на малцинствени групи и работи, забележете, напълно*съзнателно* за тяхното унищожаване ме кара, мен лично, да се страхувам. Още повече, че виждам както в България, така и в Канада сеячите на семената на злото все така енергични, идеалистични и приемани за нормални... Айхман, организатор на масови депортации в лагерите на смъртта, по собствените му думи, е „идеалист“. По думите на една дузина психи-

атри -- напълно нормален. Според свещеника, който го посещава в затвора -- човек, който може да служи за пример в обществото, стига да не беше убиец...

- 19-09-2012|**Златко**

Радвам се на онова, което казваш, Цончо.

Вече за никого не е тайна, че ситуацията в пост-комунистическа България е силно сравнима с онази от пост-нацистка Германия. Но у нас има и една друга, много съществена, силно затормозяваща процеса на либерализация, „подробност“: в днешна България, дори и сред немалко действително интелигентни и образовани хора, няма и следа от осъзнаване на факта, че истинският идеологически проблем на България и българите има само малко общо с комунизма. „Идеологията“ на България открай време е национализмът, в неговата типична балканска, всеразяждаща форма, която, ако се замисли човек, към началото на 80-те години вече напълно беше изсмукала отвътре интернационалното, космополитно ядро на комунизма и беше го заменила със собствената си ДНК, също като някой вирус. („Възродителният процес“ няма нищо общо с идеите на комунизма, това е чисто националистически феномен – и това изглежда е нещо, което хората не осъзнават, когато обвиняват за него „комунистите“). Именно затова днес е толкова трудно да се проникне в умовете и сърцата на хората – защото те си въобразяват, че са се „разделили с миналото“, като са осъдили комунизма, и тъй и не могат да разберат защо така светлото бъдеще отказва да дойде в страната им, когато простичкото обяснение е, че раздялата с комунизма не е раздяла с българския национализъм, анти-европеизъм, провинциално-ксенофобска затвореност и липса на каквато и да било по-сериозна способност за възприемане на хуманистично-космополитните идеи, които вдъхновяват най-новото развитие на Европа. Страх и омраза към „чуждото“, силно недоверие към всякакви идеи-финтифлюшки, които се опитват да ги убедят, че пътят към бъдещето минава единствено през реална раздяла със залъгалките на българската идеология – и най-вече националистически интерпретираната история, традиционното недоверие (възможно най-меко казано) към малцинствата, непрестанния страх от съседите и т. н. – това е преобладаващата умонагласа, да не кажа „всичко“. Останалото са приказки откъм космоса, които хората не могат и не искат да възприемат (и което само по себе си не е чак такъв

непознат феномен). Най-тежкият проблем според мен е в това, че тези умонагласи се репродуцират и в следващите поколения, поради простата причина, че срещу тях няма реална критика, няма реално осъзнаване на това колко разрушителни и несъвместими с едно европейско бъдеще са те. Не знам какво точно се случва с младите хора, които завършват образование на Запад, защото по принцип те са единствената реална надежда, но поне засега не дочувам някакви по-алтернативни гласове. Масата продължава да настоява на правото си да бъде „различна от Европа", тоест да приема парите, но не и идеите на Запада, и това засега е всичко. Според мен има силни основания да се очаква, че раздялата с тоталитарното минало, която в Германия се случи директно при следващото поколение (68-ма), в България и на Балканите изобщо, вероятно ще отнеме доста по-дълго време, може би две или три поколения. Тепърва се появяват първите „кокичета", като това тук мижаво изданийце, които разпространяват сред няколко хиляди души идеята, че проблемът български не е в наследството на комунизма и че раздялата с това наследство дори не е начало...

А колко време ще мине, докато от всичко това се получи някаква посвързана идеология, докато се появят по-масови формации, повече привърженици, постепенно размиване на националистическото ядро, това и Господ не може да каже...

- 20-09-2012|**Майя Маркова** – пе:
  Самолет 005 писа:
  Ако светът признае, че българите са спасили евреите си, то тогава възниква въпросът — защо другите не са искали да ги спасят.

Общо взето, искали са. Но които държави са се противопоставили на Германия и са били победени и окупирани, вече не са можели да защитят своите евреи като общност. Само отделни граждани са спасявали отделни евреи в някоя „задна къща" като семейството на Ане Франк. Съюзниците на Германия – Унгария и Италия, докато са били съюзници, са съумявали да опазят евреите си. Но когато тръгват да се цепят от Пакта и вече не са съюзници, Германия ги удря с големия чук и откарва евреите им.

„Nevertheless, Mr Miklós Kállay, Prime Minister from March 9, 1942 and Regent Horthy resisted German pressure and refused to allow the

deportation of Hungarian Jews to the German extermination camps in occupied Poland. This „anomalous“ situation lasted until March 19, 1944, when German troops occupied Hungary and forced Horthy to oust Kállay.“

here

„In 1942 the Italian military commander in Croatia refuses to hand over Jews in his zone to the Nazis. In January 1943 the Italians refused to cooperate with the Nazis in rounding up the Jews living in the occupied zone of France under their control and in March prevented the Nazis from deporting Jews in their zone. German Foreign Minister Joachim von Ribbentrop complained to Benito Mussolini that „Italian military circles... lack a proper understanding of the Jewish question.“

The deporations of Italian Jews to Nazi death camps began after September 1943, when Italy capitulated to the Allies and, in response, the German troops invaded Italy from the North.“

here

Ще ми се също да вметна, че страните, които воюват срещу Германия, макар и победени и принудени да предадат евреите си, със своята съпротива малко или много отслабват германските сили и така ускоряват края на нацизма и непряко спасяват други евреи, както и неевреи, които при различен ход на нещата са щели да станат жертви. И обратно – дори България да беше успяла да спаси освен своите евреи и тези от Македония и Беломорието, нашият съюз с Германия, изпращаното нататък жито и други стоки несъмнено са позволили на Германия да унищожи някакъв, макар и неопределим точно, брой евреи и други хора. За мен е изумително, че тази страна на въпроса се пренебрегва. Може би защото пряко спасените и погубените могат да бъдат преброени, представени, дори видени (на снимки), а тези, които германците са успели да избият, защото са били заредени с наши суровини, не се виждат. Сещам се за есето на Ф. Бастиа „Това, което се вижда, и това, което не се вижда“.

Най-странно за мен е защо Великобритания и САЩ отказват да приемат и спасят еврейски бежанци, когато това е нямало да им струва кой знае какво.

- 20-09-2012|**Златко**

Между другото, НИКОЙ тук не отрича, че България е спасила по-голямата част от евреите си. Онова, за което става дума в тези статии е същото, за което става дума и в почти всички политически материали

тук – да се види другата, много по-опасна, по-отровна и по-застрашаваща бъдещето ни страна на нещата: българският национализъм, който по принцип е срещу всички „чужди“, и който не позволява реално отваряне на страната за идеите на модерна Европа. Историята е само неговата най-яка крепост, затова тук я разравям отново и отново. Където и да копне човек – дали ще е Македония, дали ще са малцинствата, дали ще е популярната българска култура – навсякъде едно и също, навсякъде отричане на всичко чуждо и непознато, навсякъде „борба“ срещу „другите“... Е, как тогава да дойде това пусто светло бъдеще, как да станем европейци, като всичко отдолу ни е анти-европейско и по принцип същото, каквото е било по времето на Освобождението? Дори комунизмът не успя да промени нищо съществено в това отношение – не че е успял някъде другаде, разбира се. Но по принцип всеки поглед към след-деветосептевмрийската история показва начаса как само десет-петнадесет години след 44-та започва една постепенна подмяна на чисто комунистическите идеи (които са интернационални и космополитни) с националистически. И към турците, и към македонците е имало един кратък период на абсолютно нетипична за тукашните земи толерантност (някъде докъм края на 50-те), след което започва пак старата песен. Интернационализъм ли? Равенство и братство ли? Я ела тук аз да ти обясня кой кум, кой сват... Ето затова евреите, които са доста интелигентно племе, каквото и друго да каже човек, напускат страната бързо-бързо, преди да се е развихрил онзи национализъм, на когото малко по-късно ядоха попарата и помаци, и турци, и македонци в България. Нещата са толкова очевидни, че просто се чудя къде са очите на историците, които не виждат едни толкова елементарни закономерности, с чиято помощ може да се обясни само с пет приказки цялото обществено-политическо развитие след 44-та, та чак до днес... Постепенно изместване на комунизма от национализма, това е всичко. Всъщност, по-точно казано, постепенно **завръщане към национализма**, който си е единствената твърда балканска идеология, след няколко години на заигравки с космополитни комунистически идеи, които са напълно чужди за тукашния свят. Всичко е толкова очевидно, наистина...

- 20-09-2012**|Ц.**

Преди време се захванах да изуча историята на Китай. Оказа се, че в Китай няма нито комунизъм, нито капитализъм, а по-скоро специфи-

чен за цивилизацията национализъм. Жълтият император и средното царство винаги са имали по-голямо значение за Китайците отколкото Маркс и Ленин, та дори и Мао... От обучението на комунистическите армии в люлката на Куоминтанга до анти-империалистката риторика на Мао ние имаме една партия, облякала стария имперски режим, по скоро неговият дух и традиция, в марксистки одежди... Та, съгласен съм с теб, Златко. Национализмът, дори скрит зад интернационалния социалистически ред, бе и остава в сърцето на българската политика, душа и култура.

Това, което забелязвам обаче, и което ме притеснява, е че идеите за над-националното и космополитното, идеи които напълно споделям, са дефицит и в останалия свят, включително Западен. Това не означава, че трябва да се откажем да варвяме в тях. Напротив. С проблеми или без, Европа е истинският проект на бъдещето. Дано успее.

- 23-09-2012|**Иван Иванов**

Неприятно впечатление прави желанието на Златко, след като в няколко поредни броя пуска нелепи становища за българските евреи (той самият няма позиция, но киснейки в Германия силно люби немските „историци“ и мрази българските, ратувайки да бъдат огласени дори абсурдните сръбски тези, пробутвани с години на македонците и напоследък преднамерено актуализирани), да „затапва“ всеки, който съвсем справедливо изразява възражения срещу недомисленото становище на бай Улрих. Собствените му писания във форума са повече от тези на читателите му – тъпо, Златко! Направи си домашен сайт, публикувай си каквото искаш, чети си го и си възразявай или се самолюбувай.

- 23-09-2012|**Златко**

Неделя. Ден за размисъл. Получих вече две неща – това тук и едно лично писмо, в което една инак добронамерена дама ме предупреждава, че ако продължавам да изпращам на читателите си само „голата истина“, а не „позитивизъм“, ще ги губя в големи количества. Над което се замислих, и ето какво се получи в резултат.

Не очаквайте особена промяна. Казвам онова, с което би трябвало да завърша, в самото начало, за да спестя четенето на хората, които може би си мислят „а, тоя най-после му дойде ума в главата“. А сега ще ви запозная и с причините за това – за всички, които имат достатъчно време

и желание да четат излиянията на един човек, който по принцип функционира много повече като скалпел, отколкото като мехлем. Въпрос на конституция, както се казва...

Та така. Първо, не мога да ви поднасям прекалено много приятни духовно въздигащи литературни или общо културни текстове. Имам много десетки от тях, великолепни са, чета ги с голямо удоволствие, понякога дори с възторг, но...

Прекалено фрустриращо е, вече от години, когато за пореден път великолепни и сравнително голямомщабни текстове не предизвикват дори минимална реакция у четящата публика. Предполагам, че причините за това са смесени, тъй като много хора сигурно си се възхищават тихичко, други се страхуват да се обадят за да не попаднат под градушката, а повечето отдавна вече са престанали да четат списанието (защото в българския Интернет е пълно с великолепни, въздигащи духа алтернативи: кеф ти „Паблик-рипаблик“, кеф ти стотици блогове на позитивно настроени хора... така). И все пак това ме дразни до такава степен, че – съзнавайки напълно колко много ме ограничава и опростява всичко това – в края на краищата аз действително започвам да действам според обратната реакция, която ми поднася средата, в която действам. След като единствените неща, които очевидно докосват някакъв нерв и предизвикват реакции – вярно доста озлобени, доста агресивни реакции, които затварят и мен в порочния кръг на вечната борба – то, съгласете се, те ще бъдат и онези, които ще преобладават. В края на краищата, не можете да очаквате да ви поднесат френско суфле когато сте си поръчали шкембе чорба с чушки. Не става така, ние ще си мълчункаме и трайкаме, в надежда Златко да ни освети и посипе с дълбоки и светли неща. Всеки получава онова, което заслужава (тоест, което е в състояние да си пожелае), милички. Аз също.

Това първо. Второто нещо е собствената ми природа. Няма да ви занимавам надълго, ще кажа само, че по принцип човекът насреща ви е едно сравнително здраво двигателче, чието основно гориво е гневът. Това е голата истина, поредната неприятна, предполагам. Не можете да искате от Вернер Фасбиндер да прави филми в стил Стивън Спилбърг, това просто няма как да стане. Както самите вие, така и аз съм плод и резултат на време, обстоятелства, история и география, които правят от мен същество с доста определени и, ако трябва да бъда откровен, не особено лесни за приемане характерни черти. Положителните неща са,

разбира се, важни, но онова, което истински възбужда духа ми, е контроверзията, борбата, усилието, гневът, спорът.

Толкова за второто. А третото, и сравнително най-болезнено нещо в тази констелация е, че в течение на годините аз все повече и повече започвам да губя очакванията си, поне що се отнася до изгледите да се постигне някаква видима промяна в умонагласите и разбиранията на аудиторията ми. Нещата са дълбоки и гигантски; заел съм се с най-неблагодарното нещо на тоя свят – един вероятно напълно нереалистичен опит да променям неща, които докосват директно корените на българския „анти-европейски“ проблем. Колкото повече се занимавам с това, толкова по-ясно разбирам колко далеч назад и надълбоко отиват нещата, колко отдавна ние сме били по принцип определени от средата и историята си като антитеза на европейския рационализъм, колко трудни и слабо вероятни са изгледите за някаква реална промяна, поне в течение на собствения ми живот. Съгласете се, че това не са най-добрите предпоставки за диалог. Човек не може да разговаря кой знае колко задълбочено или дори сериозно с хора, от които по принцип се е отказал да очаква нещо. Знам, че е глупаво да се казва такова нещо – в края на краищата това е обобщение от вида, обикновено наричано „клише“, но с напредването на възрастта все по-ясно осъзнавам, че най-тъпото нещо около клишетата е това, че те се базират на истини. Дълбоки, болезнени истини. Да, разбирам, че това ме лишава от възможността дори да забележа новото, или да го насърча, ако то започне да се появява по някое време, колкото и плахо да става това. По принцип действам като хирург, а не като психотерапевт. А хирургът, то се знае, друго освен ножа не е в състояние да види. Това е, братя и сестри. Пак българска работа, пак само тръни и зъби озъбени... Но в този живот поне така ще бъде. В следващия – повече.

Хайде, сполай ви на всички. Дано се срещнем някой ден в някой подобър свят, в който душите и телата ни да не са пропити от толкова много киселина, толкова много тротил... Дано...

- 23-09-2012|**Севделин Панев**

Нека и аз да кажа пет приказки. Харесвам ерудицията, стила, нагласата и мирогледа на Златко и смятам, че от този извор ще потече пълноводна река. Но, сега за евреите и национализма. Имам приятел евреин, предавайки ми разказа на баща му ми каза, че през 1947 г., когато

евреите си тръгвали от България, на корабите в Бургас, всички членове на БКП си хвърлили книжките в морето. Съобщавам този разказан ми епизод и не желая да го коментирам по разбираеми причини. За национализма. Хегел е казвал, че не може човешко същество да бъде разглеждано извън неговата националност. А, както е известно, цялата история на 20-век не би могла да бъде разбрана без идеите на Хегел и двете му разклонения – лявото – Маркс, и дясното – Нитцче. Всички изписани неща за нашия национален характер са верни, но защо ние все още нямаме толкова издигнат интелектуалец, който да бъде удостоен с Нобелова награда (за да се свържем същностно с Запада, ако изключим Елиас Канети),... за разлика от нашите съседи? Сърбите – Иво Андрич, гърците – Одисеас Елитис и на другия му забравих името (защото не съм го чел), турците – Орхан Памук, румънците – Ели Визел и още една жена от немски произход. Единственият разумен отговор на този въпрос намерих в студията на Петър Мутафчиев, за което още веднъж благодаря на Златко.

- 24-09-2012|**Майя Маркова** – ге:

Златко писа:

...Една инак добронамерена дама ме предупреждава, че ако продължавам да изпращам на читателите си само „голата истина“, а не „позитивизъм“, ще ги губя в големи количества... С напредването на възрастта все по-ясно осъзнавам, че най-тъпото нещо около клишетата е това, че те се базират на истини. Дълбоки, болезнени истини. Да, разбирам, че това ме лишава от възможността дори да забележа новото...

Хубавото на това да пишеш не за пазара е, че не е нужно да ти пука колко хора те четат:).

Това за напредването на възрастта и клишетата е ужасно вярно. Ужасно и в преносен, и в буквален смисъл. Преди броени дни – независимо от теб – и аз изказах нещо такова. Дано младите успеят да спасят света.

- 24-09-2012|**Златко**

Спокойно, Майче! Имаме още поне по 20-30 години напред (а ти и малко повече), има още много хляб да се яде, много псувни да се псуват, много работа да се върши. То всъщност едва сега започва всичко, досега

само загрявахме. Есть еще порох в пороховницах, както казваше Тарас Булба, тоя дивак непокорен и вечен...

- 24-09-2012|**Св. Георгиева** – ге: Ето какво мисли Сами Рафаел по темата

  Севделин Панев писа:

Нека и аз да кажа пет приказки. Харесвам ерудицията, стила, нагласата и мирогледа на Златко и смятам, че от този извор ще потече пълноводна река. Но, сега за евреите и национализма. Имам приятел евреин, предавайки ми разказа на баща му ми каза, че през 1947 г., когато евреите си тръгвали от България, на корабите в Бургас, всички членове на БКП си хвърлили книжките в морето. Съобщавам този разказан ми епизод и не желая да го коментирам по разбираеми причини. За национализма. Хегел е казвал, че не може човешко същество да бъде разглеждано извън неговата националност. А, както е известно, цялата история на 20-век не би могла да бъде разбрана без идеите на Хегел и двете му разклонения – лявото – Маркс, и дясното – Нитцче. .....

Моля предварително за извинение, но нямам време да се включа в обсъжданията, затова предлагам на вниманието Ви едно интервю от участник точно в събитията от онова време, изселил се в Израел:

04.05.2011

Сами Рафаел: Царство България единствено в света спаси целокупното еврейско малцинство – свят подвиг и на монарх, и на народ, и на интелигенция

Сами Рафаел е роден в София през 1927 г. в семейството на наши евреи – бащата е от България, а майката – от Македония. Изселен е през 1943 г. заедно със семейството си в Русе. При връщането си в София постъпва като доброволец, завършвайки в парашутната школа в Божурище курса за инструктори. През 1947 г. напуска България и пристига в Израел в навечерието на обявяването на независимата еврейска държава. Един от четиримата основатели на парашутното военно училище и парашутните войски на Израел.

През 1950 г. става първият носител на орен за храброст, връчен му лично от министър-председателя и министър на отбраната Давид Бен Горион. Чин – подполковник.

В момента работи във Фондация на Телавивската община за Латинска Америка. През 1992 г. участва в побратимяването между София и Тел Авив.

Г-н Рафаел. защо през 1947 г. напуснахте България?

Бях ремсист и вярвах, но се сблъсках с комунистическата реалност. Видях и разбрах, че различни групировки от хора взеха съдбините на българския народ в ръцете си и съдеха, без да имат морално право за това. Изхвърляха от работа, от служба и от училище честни и почтени българи, националисти или децата на политици, обществеици, фабриканти, земевладелци, тези, дето печелеха материалните средства на народа. Видях закриването на политически партии и организации, имащи „греха“ да не симпатизират на компартията. Унищожаваше се свободното битие на обществения живот – това започна още от първите дни след 9. IX. със „слизането“ на партизаните и освобождаването на политзатворниците, а т. нар. „народен“ съд бе една машина за унищожение на цвета на нацията.

Един ден помощник-командир на военни части – той имаше преди две смъртни присъди за политико-диверсионна дейност и бе прикрит от еврейско семейство, ми каза – вие, евреите, сте спекуланти и не давате мира на жена ми (тя раздаваше дажбите за храна, шушони, облекло).

Това бе последната капка в чашата на един примерен ремсист, който видя, че сме в ерата на болшевишкия терор, а не във време на братство. Напуснах България с болка за народа и хубавата държава.

Какво отнесохте оттук в Израел?

Ще си позволя да говоря от името на цялата българска еврейска емиграция в Израел. Отнесох неимоверно по обхват и ценност благоосновните добродетелни закони на един хилядолетно културен, добър, трудолюбив и благороден народ – българският народ! Говоря за съдържания и за стойности, които не се създават за ден-два. За качества, които определят нивото, ръста на един човек и на един народ. Българският евреин и до днес е търсен в Израел и му се дава да заеме пост и място било в политическия и социалния, било в материалния и културния живот на страната. Българското еврейство там се слави с генерали, министри, лекари, работници, свободни професии и до днес. Отнесох от България и собственото си образование като инструктор-парашутист, което ме направи единият от четиримата, основали израелското военно пара-

шутно училище и парашутните части на израелската войска. И до днес се чувствам благословен от Бога, задето имах щастието да бъда ученик на подп. Георги Алайков, възпитаник на немската парашутна школа – един рядък българин, гражданин, човек (животът му бе жестоко отнесен от комунистическата „правда“).

Какво ви накара да идвате след толкова години отново у нас?

Носталгията по родината! Българската природа. Това „тук“, в което се родих и израснах – българското ми училище в София, черквата „Св. Никола“ на „Пиротска“ и „Опълченска“ (и до днес помня толкова български християнски песнопения), приятелите ми в България, потребността всеки петък да запаля свещ на дедите си в Централните софийски гробища, всички скъпи неща и спомени, обикновени за всеки нормален човек. Помня, връщах се един ден от училище и чувам вкъщи страшно пререкание между баща ми и майка ми – с необичайни викове и заплахи към нея; казала, че според както са я учили в Югославия, Македония принадлежала на нея; а баща ми – „ако още веднъж кажеш, че Македония е югославска територия, няма да го приема равнодушно и ще си имаш проблеми с мен“. За баща ми и за нас, децата, Македония, Тракия, Добруджа бяха и ще бъдат български. Това ми родолюбиво възпитание остана незасегнато и въпреки Закона за защита на нацията. А за баща ми най-големият български генерал си остана ген. Ташев, защото той е първият влязъл в Добруджа. Отечеството ми е Израел, с него съм кръвно свързан и като добър израелец ще работя за Израел, докато имам сили, но моята родина е България. Тук баща ми има своите ордени за храброст, воювал е за България от Балканската война насетне. Царство България спаси, единствено в света, целокупното еврейско малцинство – свят подвиг и на монарх, и на народ, и на интелигенция.

При днешния ви опит – човешки и граждански, какво мислите за комунизма?

Това е една идеология без никакъв смисъл, основата ѝ е пълна утопия. А като практика – терористично учение за насилие и за култ към диктатура. Догма, жестока и нетърпяща никаква критика. Ако бях юрист, а не военен, бих написал акт с хиляди обвинения против комунизма, унищожител на всяко човешко право, лишил хората от най-елементарни свободи, работа, собственост, добродетели, живот. Една абсурдна манипулация с всичко човешко и всичко свято.

Какво мислите за днешното време на България?

Вярвам, че днешните водачи на България могат да се върнат към вероюто на нашите бащи и прадеди, защитници на целостта на България. Петдесетте години комунистическа диктатура отне естественото право на българина да бъде националист. В това отношение, бидейки поколения от тези години, днешните държавници са ощетени и с притъпени народностни чувства. Чувствам се щастлив, че останах незасегнат от комунистическия космополитизъм. Една голяма част от днешните държавни ръководители с в плен на възпитание на неговите норми. Отричам всяка организация на етническа основа – има един народ. Едно знаме – българският трикольор – не еврейската Библия, нито пък Коранът. Има една демократическа държава, в която всяко малцинство може да се развива свободно. И още – пълно възстановяване на частната собственост, на земята, безлихвени заеми, снабдяване с машини и сечива. Богатата българска земя може да изхранва народа си, а той може да произвежда и за себе си, и за износ – за Германия, за западноевропейските страни.

Какво ще кажете за тезата – обвинение към Царство България за съдбата на 11-те хиляди беломорски евреи?

Демагогия, манипулация, неистина! Нашата история, трънената българска съдба, изискват почтеност и затова нека припомним онова време – от цар Борис III до последния човек от народа нямаше друго освен естествен стремеж към надмогване и елиминиране на драконовските клаузи за Ньойския диктат. Присъединяването на България към тристранния пакт през Втората световна война, дошла именно вследствие на Ньойския договор, става заради обещанието на Третия райх за връщане на насилствено изтръгнатото от България. В окупираните гръцки и югославски територии дадохме наш военен корпус – и там български войник не извърши нито едно, нито едно посегателство спрямо евреи.

Заедно с това българският войник пазеше границата ни с Турция заради възможно съветско нападение от южна страна. Но господар вън от границите ни беше Айхман – в окупираните територии нито българският цар, нито българското правителство имаха нужната власт.

Затова и към монарх, и към народ, и към войска – не може да има никакво обвинение за съдбата на беломорските евреи. Смешно и неблагодарно е подобно нещо. Царство България имаше достойнството да

не участва във въоръжени действия нито срещу Германия, нито срещу СССР.

Царство България имаше достойнство да притежава личности като екзарх Стефан, митрополит Кирил, Елин Пелин, Димитър Пешев. Кое име по-напред да изброи човек, за да не пропусне нито един свят от жестоко и за българските евреи време...

(Интервюто е публикувано в blog. bg. Заглавието е на kingsimeon. bg. На сминката: СамиРафаел получава ордена си храброст от премиера Давид Бен Гурион. Снимката е от bulg-hond. blogspot. com.)

- 17-03-2013|**Игнат** – ге:

Златко като ти чета коментара разбирам, че и ти си от онези „всезнайковци“ които пишат за неща които неразбират. Изселването както го наричаш, въщност е АЛИЯ и в резултат на почти 30 годишна дейност от страна на самите евреи. Добре би било следващия път преди да коментираш да по прочетеш нещичко по темата.

Държавният антисемитизъм 1940-1944 г. Автори: Надя Данова, Румен Аврамов, Николай Поппетров

Участници в дискусията: НАДЯ ДАНОВА – историк, занимаващ се с история на балканските народи през 18 и 19 век, РУМЕН АВРАМОВ – икономист и историк, занимаващ се с икономика на междуетническите отношения, в частност с държавния антисемитизъм 1940-1944 г., НИКОЛАЙ ПОППЕТРОВ – историк, занимаващ се с българска политическа история през първата половина на 20 век.

ОБЕКТИВ: Какъв сегмент от българската история е периодът 1940-1944 г.? Какви са основните белези на стопанския, политическия, социалния и духовния живот тогава?

НИКОЛАЙ ПОППЕТРОВ: Има всички белези на безпартиен авторитарен режим, направлявано стопанство в български условия. След избухването на Втората световна война се проявяват външни фактори, влияещи върху икономическото и политическото развитие.

От гледна точка на съвременната парадигма, че демокрацията е основно благо, страните на този период са по-тъмни, но от гледна точка на обществени нагласи след Първата световна война това е режим, който създава някаква стабилност.

ОБЕКТИВ: А как се вписва на този фон държавният антисемитизъм?

РУМЕН АВРАМОВ: Това е тема, която не може да се разглежда без връзка с военния контекст, със съюза с Германия, с „националните идеали“, проповядвани от казионните организации и от държавната пропагандна машина. Държавният антисемитизъм от началото на 40-те години на 20 век е съществен страничен ефект, цена за преследваното химерично „обединение“ на България. Тази цена не трябва да се пренебрегва, още по-малко да се нулира. Но не бива да се забравят и местните корени на антисемитизма, които дори да не са толкова дълбоки колкото в съседни страни, без съмнение са налице.

ОБЕКТИВ: Избистриха ли се контурите на съдбата на евреите през периода 1940-1944 г.?

РУМЕН АВРАМОВ: Тя се изследва от много години, от различни гледни точки, с различни акценти. През това време бе натрупана богата фактология. Сега със сигурност знаем повече, отколкото преди 20-30-40 години. Останалото, разбира се, е въпрос на интерпретация. Както винаги в историята, едни и същи документи и факти се четат по различен начин.

ОБЕКТИВ: Г-жо Данова, какъв е ходът на дебата по еврейската тема сред българските автори след 9 септември до днес?

НАДЯ ДАНОВА: В мой доклад, изнесен на конференция, организирана от Мюнхенския университет на тема „Култура на спомнянето и политика на историята на окупацията на Гърция 1941-1944 г.“, фокусирах вниманието върху знанието и спомена за депортацията на евреите от Беломорска Тракия и Вардарска Македония, осъществена в началото на м. март 1943 г. от българските окупационни власти. Опитах се да очертая присъствието на тази тема в българската историография, мемоаристика и публично пространство и констатирах, че тя наистина присъства, но в приглушен вид, докато изцяло доминира настойчивата теза за „спасението“ на българските евреи. Преобладаващата част от представителите на академичните среди и на българската общественост

проявяват изключителна селективност

по отношение на темата „България и Холокоста“, като ролята на „спасител“ се приписва било на цялото българско общество, било на лидерите.

На практика още непосредствено след 9 септември 1944 г. в София се появява публикацията на Натан Гринберг (1945 г.), която съдържа документи от архива на Комисарството по еврейските въпроси и от която човек може да научи какво е станало с евреите от Вардарска Македония и Егейска Тракия. Може да се узнае как е замислена и организирана акцията, проведена през месец март 1943 г., както и кои са били основните участници в нея. Няколко години по-късно (1961 г.) Гринберг публикува в Тел Авив друго документално издание, в което са включени немски документи, свързани с тези събития. От това издание може да се разбере какъв е бил натискът, упражнен върху България във връзка с вземането на решенията по еврейския въпрос. Гринберг настоява, че Борис III носи вината за депортацията на евреите и оневинява българския народ. В тази публикация на Гринберг се очертават двете защитни тези, които по-нататък присъстват у голяма част от българските историци. От една

страна се очертава твърдението, че България не е имала възможност да взема самостоятелни решения и че е действала под натиск. Другата теза е, че тези територии не са били анексирани и България не е могла да взема самостоятелно решения по отношение на тяхното население. Гринберг очертава тези две тези, като изказва несъгласието си с тях.

В действителност днес в българската историография съществуват два паралелни разказа – този за отговорността на българската страна за депортацията на евреите от Егейска Тракия и Вардарска Македония през март 1943 г. и другият, отхвърлящ съучастието на България в това престъпление. Най-яркият представител на първия разказ е Илчо Димитров (1983, 1986, 1998), според когото „новите земи", „макар и международно непризнати, бяха част от българската държавна територия. В тях бе въведено българско законодателство. Установени бяха органи на българската държавна власт – в културата, просветата, стопанството, правосъдието, полицията, армията, както и на българската църква. Самата спогодба се сключи от българските власти, а не от окупационните. Изпълнението ѝ се пое от българските власти, не от германските. Акцията по изселването се планира и проведе под ръководството на Комисарството по еврейските въпроси. Неговите представители ръководеха изпълнението с помощта на полиция и войска. Превозът се извърши с българските държавни железници. Колкото и да действаше под принуда, българската държава носи цялата отговорност за предприетото злодеяние". Според Илчо Димитров основната вина за случилото се носи Борис III.

В по-ново време (2004 г.) подобно твърдение срещаме в книгата на Иван Хаджийски, посветена на депортацията на евреите от Беломорска Тракия и Вардарска Македония. Авторът подчертава, че „съдбата на еврейското население в Беломорието и Македония по това време е решавана от българската висша и местна администрация". Той се обявява категорично срещу оневиняването на Борис III и Филов с твърдението, че те са действали под чужд натиск в изпълнение на чужда воля и решения. Настоява, че в окупираните райони са действали български закони и разпоредби.

Паралелно с тези публикации сред част от историците продължава да доминира мнението, че Вардарска Македония и Беломорска Тракия, откъдето почти всички евреи са депортирани и избити, са окупирани, но не и анексирани, т. е. тези земи не може да се смятат за част от България, че те са само формално окупирани от България, тъй като всъщност

са под командването на германските политически и военни власти, че тъй като евреите от Вардарска Македония и Тракия не са български граждани, не е било възможно да се направи нищо за тяхното спасение. Проявява се тенденцията за оневиняване на българската страна с оправданието за „силния натиск отвън“ или аргумента за изискванията на „националните интереси“. Очевидно е трудно да си представим възможността за какъвто и да било диалог между тези два разказа. За съжаление, протеклите през последната година наддумвания в медиите със скопските историци и политици във връзка с филма „Трето полувреме“ едва ли допринасят за спокойното доближаване до тази болезнена тема.

ОБЕКТИВ: Тоест това, което ни казвате дотук, е, че от 1945 г. досега темата за съдбата на евреите „приплямва“ и „гасне“. Коя тема доминира – за „спасението“ или за „падението“?

НАДЯ ДАНОВА: Темата за депортацията присъства в историографията и интересуващите се биха могли, ако желаят, да получат достатъчно пълна информация за конкретните факти и нямаме основание да смятаме, че това е тема–табу. Тя обаче очевидно е сред темите, върху които, по думите на Марк Феро, е хвърлено свенливото було на „мълчанието“, закриващо „семейните тайни, каквито има всяка институция и всяка нация“. Който иска, има откъде да получи информация, а който не желае, си затваря очите за случилото се.

Много хора у нас, поради непознаване на историческите извори смятат, че България не носи отговорност за случилото се в Македония и Тракия. По различни поводи г-н Николай Поппетров се докосва до тази тема (2004). Това, което той „заковава“ по този въпрос – за отговорността на българската страна, е и мое убеждение. Тогава в „новите земи“ е въведено българско законодателство.

В депортацията участват българската полиция и българската администрация

НИКОЛАЙ ПОППЕТРОВ: Ако твърдим, че в историята някои неща могат да се инструментализират от политическите сили и общественото мнение, то това е типично инструментализирана тема. Ние я инструментализираме, за да покажем на световното обществено мнение какви високи нравствени достояния има българският народ.

ОБЕКТИВ: Такъв пример ни бе даден и съвсем наскоро – при посещението на българското правителство в Израел в началото на септем-

ври премиерът Бойко Борисов заяви, че сме спасили всички български евреи. Как коментирате неговото изказване?

НИКОЛАЙ ПОППЕТРОВ: Типичен пример на инструментализиране на историята! Така беше и по времето на социализма, но не само с участието на ЦК на партията, а с участието на доста хора, които се „слагаха“ на режима и един от „спасителите“ беше превърнат в легенда. Това беше другарят Тодор Живков. Някои автори употребяват израза „политика на историята“.

Ние говорим, че сме ги спасили. Но от какво? България е единствената страна, в която няма фашистки режим в чистия смисъл на думата. У нас има еднопартийно управление, което не е фашистко. Управлява монархът. Тогава ние не сме ги спасили. Тези, които унищожават евреите, са антисемитският военен и фашистки режим в Румъния, антисемитският режим в Унгария, антисемитският и абсолютно ксенофобски режим на Анте Павелич, който извършва геноцид, Словакия, която е в ръцете на германците, защото почти е обградена от тяхна територия.

Ние сме единственият свободен съюзник на Германия,

с изключение на Италия. Там жертвите сред евреите по времето на Мусолини са малко. Не говоря за времето, когато идва германската окупация.

Ние казваме, че сме спасили евреите от фашистките лагери на смъртта, но нашето общество е допуснало евреите да бъдат лишени от граждански права – да не могат да излизат от жилищата си, да носят звезди, да не могат да упражняват определени професии. Казваме, че не сме ги пратили в лагерите на смъртта. През 1933 г. и в Германия още не ги пращат в такива лагери. Това става възможно постепенно, бавно, след нюрнбергските закони. В края на 30-те години и до към 1942 г. все още има еврейски книжарници в Германия. Ние подминаваме този аспект и казваме: „Ние ги спасихме, защото иначе всичките щяха да отидат на заколение“.

Не искам да правя паралел с „възродителния процес“, но тогава имаше ли бунтове срещу него? Имаше консенсус. Представителите на бившите политически сили, с които поддържах връзка, например отецпаисиевци, бяха в изключителен консенсус с режима на Тодор Живков по „възродителния процес“.

Има и чисто спекулативен елемент при преследването – дали можем да вземем нещо, дали можем да заемем стопански позиции. Доста са факторите, които биха могли да влияят върху съдбата на едно малцинство.

ОБЕКТИВ: Беше споменат изразът „политика на историята“. Г-н Аврамов, съгласен ли сте с него?

РУМЕН АВРАМОВ: Споменатите две публикации на Натан Гринберг са показателни за еволюцията в отношението към темата. Първата му книга от 1945 г. е всъщност събран помощен материал в подкрепа на VII състав на Народния съд, учреден да разследва деянията на „антисемитите“ в България (такова е приелото публичност название тогава), тоест това е книга в помощ на обвинението. Тогава са съдени чиновници от Комисарството по еврейските въпроси и кръга, гравитиращ около него, така че въпросът за ролята на българската държава в Беломорието и Македония е незаобиколим. Там изобщо не присъства мотивът за „спасението на българските евреи“. Съвсем накратко се говори какво става на 24 май 1943 г. при изселването от София и за някои от съпътстващите го протести. А в книгата от 1961 г. вече се съдържа тезата за спасителната роля на българския народ, като ударението е поставено върху заслугите на комунистическата партия и други организации. За сметка на това почти е изчезнал разказът за Беломорието и Македония. Тази промяна в акцентите отразява развитието на

идеологизираната интерпретация на събитията в самата България след 1945 г.

Следваща или по-скоро паралелна линия на инструментализиране на историята е в приписваната (с очевидни нотки на апологетика) роля на Борис III. Той е величан от българската политическа емиграция и от някои среди в общността на живеещите в Израел евреи от България.

Независимо от изтъкваните главни герои, с годините разказът за „спасението“ се превърна в основен мотив, използван (и спонтанно търсен от хората) за предизвикване на положителни емоции, за укрепване на националното самочувствие и за сублимиране на национални комплекси. Този разказ е правилно подреден и като че ли дава всекиму правото да се чувства горд от едно благородно деяние. А всъщност никой от нас не знае как би реагирал в онези обстоятелства. Сега е добре известно, че преди 70 години случилото се добро е резултат от публичната позиция на шепа изтъкнати личности и от направеното от останали анонимни хора, проявили почтеност сред море от безразличие.

Освен това, станалото у нас е представяно като уникално, което не отговаря на истината. В Румъния например антисемитизмът е силен и настъпателен. Там той няма нужда от германско подтикване, за да се

развихри. Но не навсякъде е така. В Италия антисемитизмът не е част от фашистката идеология и за депортиране на евреите въобще не става дума. В Унгария местните евреи са сравнително защитени, като на германците са предадени и след това депортирани евреите с чуждо (или без) гражданство: точно както става в „новите български земи“ (Беломорието и Македония). Едва след като през март-април 1944 г. Унгария е окупирана от Германия се организира масовата депортация на унгарски евреи с участието на местната администрация.

ОБЕКТИВ: Г-жо Данова, кой е вашият контрааргумент срещу тази уютна теза?

НАДЯ ДАНОВА: Съществуват факти и документи. Съществуват имената на хората с техните рождени дати и професии, които стоят зад числото 11 383, изписано на възпоменателната плоча пред Народното събрание. За всяко от селищата във Вардарска Македония и Беломорска Тракия има дълги списъци на хора, които представители на българските власти са „вдигнали“ и изпратили към концентрационните лагери.

Никога няма да забравя историята на малкия Исак. Исак е от влаковете, товарени в Скопие. Тогава той е нямал още годинка. В списъка срещу неговото име беше записано „нула години“.

ОБЕКТИВ: Г-н Аврамов, във вашето изследване за държавния антисемитизъм в България през 1940-1944 г. твърдите, че икономиката е едно от полетата, които разкриват мотивацията, движещите сили и последиците на антисемитската политика.

РУМЕН АВРАМОВ: Икономиката е със сигурност един от мотивите. Цялата идеологическа обосновка, която стои зад Закона за защита на нацията от 1941 г. и зад последвалите антисемитски наредби от онези години не крие, че

еврейското малцинство е третирано като вредно,

като общност, която играе негативна роля за българското стопанско развитие.

Първият етап в законодателните мерки забранява на евреите да упражняват определен кръг професии и занятия, въвежда ограничения за практикуването на свободни професии. Това води до принудително прекратяване на дейността и до прехвърляне имуществото в множество фирми от евреите на българи. Същевременно, евреите са принудени в качеството си на физически лица да декларират движимостите и недвижимостите си и да предадат „излишъците“. Естествено, в хода на

всички тези процедури се създават възможности за спекула, рекет, грабеж, икономическо мародерство.

Икономическият натиск се усилва многократно след средата на 1942 г., когато българското правителство влиза в преговори с Германия за депортацията на евреите от страната и е създадено Комисарството по еврейските въпроси. В края на август 1942 г. кръгът на забранените дейности се разширява чувствително. Рестрикциите върху стопанската дейност на евреите стават много по-ожесточени, акционерната и едноличната им собственост е „побългарена“ (както се казва тогава – „аризирана“). Това се осъществява чрез различни механизми като бившите им конкуренти се активизират, за да придобият принудително предлаганото за продан огромно количество активи.

В рамките на тази втора фаза е и онова, което се случва в Беломорието и Македония. Там същите тези разпоредби са приложени с пълна сила, като вече става въпрос за побългаряване личното имущество на смъртници. Впечатляващо е

настървеното нахвърляне върху тази собственост

не само от частни лица, но и от държавни институции, неправителствени и благотворителни организации (дори Червения кръст). Организират се стотици търгове за закупуване на вещите, където се стичат представители на официални ведомства и множества от „обикновени граждани“, петимни да придобият на безценица излаганите вещи и покъщнина. В „новите земи“ се организират дори затворени търгове, изключително за местните български чиновници.

А не трябва да се забравя и че един от най-големите хищници е държавата, която щедро се „облажва“ с еврейските капитали. Много от големите предприятия стават държавна собственост. Те или не намират собственик и попадат в държавни ръце, или правителството просто ги национализира (изкупувайки акциите), тъй като ги е намерило за апетитни активи и за поле, в което администрацията ще може свободно да се разпорежда.

НИКОЛАЙ ПОППЕТРОВ: Още в края на 20-те години на 20 век, когато хората на Крум Митаков (Съюз на българите/Съюз на българите фашисти – националистическа организация, възникнала от организация на военнопленници и заложници през Първата световна война) отричат Ньойския договор, се поставя темата за ограбването от световния капитал на стопанствата на държави като България. Там фигурира и темата за

световния еврейски капитал. Това, че евреите са грабители и са виновни, не е измислено от Хитлер през 1933 г. То съществува през 20-те години в България и не като продукт на германско влияние.

НАДЯ ДАНОВА: Тази тема се чува още в края на 19 век.

НИКОЛАЙ ПОППЕТРОВ: Да, но в края на 20-те години вече звучи почти като марксическа трактовка – безотечественият едър капитал, свързан с международното еврейство и с масонството, извършва световен заговор, в който жертви са държави като България. Ньойският договор, според тези твърдения, е продукт на този либерално-масонски и световен еврейски заговор, но нещата се свързват с болшевизма – ръководният елит на болшевиките е от евреи. По-нататък това е темата, която ще доведе тези хора до антикомунизма и до симпатия към режима на Хитлер. Васил Митаков, правосъден министър през 1938-1942 г., казва: „Ние живеем в най-славната епоха – епохата на Хитлер, който донесе справедливост на Европа!“ Хитлер „дава“ на България Беломорието, Македония и Добруджа и тогава за Митаков Хитлер се превръща в икона. Същото го прави и професорът-юрист Любомир Владикин, но при него нещата са малко по-сложни. Неговият антисемитизъм е с германска фразеология.

НАДЯ ДАНОВА: В края на 19 век темата за „вредната роля на евреите“ присъства в текстовете и на хора с леви убеждения. Така Илия Йовчев говори, че „идват евреите и ще ни изкупят земята“. Твърди се, че евреите са международният капитал, който експлоатира работниците.

НИКОЛАЙ ПОППЕТРОВ: В края на 19 век старият Владикин, Никола Йонков също има в своята публицистика някакви антисемитски забежки. През 1942 г. Владикин в идеологическата биография на Хитлер казва, че евреинът е като змията и където го видиш, трябва да му стъпчеш главата, за да не те ухапе.

ОБЕКТИВ: Все пак, в хода на разговора ни нека уточним къде са началото и краят на държавния антисемитизъм?

РУМЕН АВРАМОВ: Началото е Законът за защита на нацията, чиито проект се обсъжда през есента на 1940 г., за да влезе в сила в края на януари 1941г. Антисемитизмът вече е държавен, тъй като за него се коват закони. Краят е през август и началото на септември 1944 г., когато започват да се приемат закони и разпоредби, които постепенно (по-радикално от октомври нататък) отменят антиеврейското законодателство. Символичен акт в това отношение е присъдата на VII състав на Народния съд от 2 април 1945 г. Парадоксално е, че Димитър Пешев, който е съден от

друг състав, получава 15-годишна присъда, толкова колкото и Ярослав Калицин – една от ключовите фигури в Комисарството по еврейските въпроси. Като цяло, половината от обвиняемите от VII състав са осъдени условно или са оправдани, т. е. не излежават наказание.

ОБЕКТИВ: А защо, г-н Аврамов, във вашето изследване „Спасение“ или падение“ по темата за държавния антисемитизъм в България отделяте специално внимание на една папка с надпис „Ходатайства“ от архивите на някогашното Комисарство по еврейските въпроси? За лицемерието на държавната машина ли намеквате?

РУМЕН АВРАМОВ: Папката „Ходатайство“ от архива на Комисарството осветлява интимните начини, по които се прилага всяко законодателство в България, проявите на симпатия или антипатия от изпълнителите на законите, използването на разпоредбите им за лична облага.

Папката е набор от документи, запазили следи от намеси при осъществяването на антисемитските мерки. Сега тези неща се случват по телефона, във виртуалното пространство или по много други начини, като рядко остават „материални“ свидетелства. Но тогава културата на корупцията и ходатайството е различна. Мнозина са смятали, че имат права върху онова, което се разпродава, писали са без свян исканията си (най-често за квартири и назначения) към Белев и към други лица в Комисарството върху гърба или на лицето на визитната си картичка. Успехът е различен, но всичко запазено говори как разнолик кръг от „елитите“ (сред тях срещнах главата на Православна църква по онова време, депутати, чиновници, професор...) приема, че е в реда на нещата да се обърне към една въпиюще репресивна институция, за да получи лични облаги или клиентелистки услуги.

В папката има ходатайства и в полза на евреите, най-вече по повод техни искания от май-юни 1943 г. да бъдат изселени в градове, където имат близки или приятели. Тук всичко е случайност и зависи от добрата воля на чиновниците от Комисарството. Двама или трима от тях са били овластени да разрешават евентуално ново местожителство. Не бих нарекъл техните решения благодеяние или хуманна постъпка, защото в нито един от случаите не проличава несъгласие със самия принцип на гонението или с погазването на гражданските права.

ОБЕКТИВ: Нека в края на разговора ни дадем отговор на въпроса спаси ли България всичките си евреи? Вече уточнихме, че според българския премиер се е случило само спасението.

НАДЯ ДАНОВА: Според мен подходящата дума е „оцеляване“. Първият български текст, в който видях думата „спасение“ (поставена в кавички), беше в текст на Николай Поппетров в предговора към спомените на Димитър Пешев (2004) и аз съм напълно съгласна с автора. Румен Аврамов я постави в заглавието на книгата си (2012), с което предизвика бурни реакции.

Много хора просто не знаят за това, което се е случило с евреите в Беломорска Тракия и Вардарска Македония. Не се знае и това как точно и от кого е осъществена депортацията. Двамата с Румен Аврамов подготвяме публикация на документи за случилото се в началото на март 1943 г. в окупираните от България територии. Това ще бъдат представителни документи, тъй като става дума за един огромен масив от материали, съхранявани в българските архиви. Документите разкриват организирането и провеждането на депортацията от българските власти. Който иска, ще може да прочете.

ОБЕКТИВ: За държавата е удобно да се скрие зад обществото. Г-жо Данова, вие пишете, че българската държава като носител на отговорността за депортацията трябва да стане мотора на дописването на темата. Очаквате ли това да се случи?

НАДЯ ДАНОВА: Предложихме на Централния държавен архив да публикува сборник с документи от Комисарството по еврейските въпроси, от Българската народна банка, от Министерството на външните работи, Министерството на вътрешните работи, Министерството на правосъдието, от Българската църква и др., тъй като тези документи се съхраняват именно в ЦДА. Беше ни отказано. Но те, все пак, ще излязат. Подготвяме два тома, което е малка, но представителна част от съхраняваната в архива документация за депортацията.

АНТОАНЕТА НЕНКОВА: Само преди дни премиерът Борисов казва: „Спасението на евреите“.

РУМЕН АВРАМОВ: Премиерът със сигурност няма особени познания в материята, а и не е известен с чувствителност към историческите нюанси. Но по-важното е, че той е поредният политик, който налага *държавна* политика по въпроса. Това, както в комунистическите времена, води до формулирането на единствено правилна*държавна* историческа истина. В момента тя се формулира от лицето Спас Ташев, който безочливо и грубиянски манипулира миналото, налагайки възможно най-без-

смислената линя: да се отричат неоспорими факти. Това неизбежно ще се обърне срещу България.

НАДЯ ДАНОВА: Бихме могли да погледнем какво се случи във Франция. До 1995 г. френската държава отказва да поеме отговорност за депортираните евреи по време на режима на Виши. Едва в края на 20 век Жак Ширак поема отговорността и заявява, че френската страна носи отговорност, тъй като депортацията е осъществена от французи. След това пак настъпва отново мълчание. Тази година, когато бе избран новият френски президент, всички очакваха да видят каква позиция ще заеме той по този въпрос. Франсоа Оланд също пое отговорността за случилото се с евреите във Франция.

РУМЕН АВРАМОВ: Примерът с Франция е двусмислен. От една страна, тук става дума за сходна с нашата ситуация – за депортацията на около 13 хиляди евреи без гражданство (каквито са тези от Беломорието и Македония), събрани на зимния колодрум в Париж. От друга страна обаче, да не забравяме, че във Франция авторите на това престъпление дори не бяха преследвани. „Френският Белев", шефът на тяхното Комисарство по еврейските въпроси, доживява спокойно своя край в Испания (в края на 70-те години), откъдето никога не бе поискано да бъде екстрадиран. Началникът на полицията в Париж, който е бил близък с Франсоа Митеран, е реабилитиран в края на 50-те години, а опит за процес срещу него бе направен едва в края на 90-те години. (Преди процеса той е убит от психически неуравновесен човек.) Във всяко едно от тези отношения примерът на Франция не е най-добрият. И все пак, след 50 години, както спомена Надя Данова, френската държава намери сили да се извини, препотвърждавайки съвсем неотдавна, че това е „злодеяние, извършено във Франция от Франция".

ОБЕКТИВ: А кой е най-добрият пример в поемането на отговорността?

НИКОЛАЙ ПОППЕТРОВ: Сигурно Германия. Те си признаха престъплението. Дори през 90-те години признаха, че германският Вермахт е извършил престъпления на Източния фронт. Ако нашите войски са извършили някакво престъпление, никога няма да го признаят. Това обаче не пречи на германците да издават биографии на Хитлер и да изследват него и режима му. Тоест може да има няколко гледни точки за едно управление.

НАДЯ ДАНОВА: Много от участниците в депортацията отказват да признаят, че е имало обгазяване. Един казва, че е имало обгазяване на гризачите в лагерите.

НИКОЛАЙ ПОППЕТРОВ: Един пример: през 1999 г. швейцарците възстановиха правата на швейцарски граничен офицер от района Сан Гален, който не изпълнява разпоредбите да не се допускат бягащи евреи от други страни да преминават в Швейцария. Той ги допуска и те влизат на територията на Швейцария. Затова е наказан, разжалван, глобен, отнета му е пенсията и правото да работи на държавна работа. Години наред се водят процеси да му се възстановят правата, но те са му възстановени посмъртно едва в 1999 г.

Затова според мен по тези въпроси трябва да има дебат, а не само да се коментира виновен ли е цар Борис III, или не. Или дали участват комунистите, или не? Знаем, че радиостанция „Христо Ботев", субсидирана от съветските власти, води борба срещу българското правителство и Хитлер. Тя има около 20 предавания в защита на българските евреи, които започват от ноември 1941 г., когато съдбата им все още не е толкова тежка. Това са фактите на историята. Разбира се, повече от вероятно е, че цар Борис ги е спасил, защото няма кой друг да спре това нещо в йерархическата структура на авторитарната държава. В същото време той е и човекът, допуснал да се приеме Законът за защита на нацията.

НАДЯ ДАНОВА: Все пак евреите у нас са оцелели, защото общата атмосфера е благоприятствала това. Големи са заслугите на Димитър Пешев и хората, които са го подкрепили. В българското общество е имало хора, които са били против гоненията срещу евреите. Аз не бих приела израза, който употребява г-н Румен Аврамов, че „оцеляването им е резултат на елитарна игра". Смятам, че за оцеляването на българските евреи действително е имало подходяща атмосфера.

В българското общество несъмнено е съществувал антисемитизъм,

почиващ между другото и на религиозна основа, но е съществувало и съчувствие към преследваните евреи, което заедно с останалите фактори е изиграло роля в критичния момент. Някак си сме склонни да омаловажаваме ролята на общия ход на събитията по това време и особено военните неуспехи на Третия Райх.

НИКОЛАЙ ПОППЕТРОВ: Във всички случаи има игра. Самият монарх играе. Той може да инициира или да спре събитията. Именно съ-

битията през периода март – май 1943 г. показват неговата роля. В неговите действия има колебливост, стремеж отговорността да се прехвърли на друг. Но такава е обстановката тогава в България.

Страшното на историята е, че различни фактори могат да влияят върху съдбата на едно малцинство или дори на по-голяма маса от хора.

РУМЕН АВРАМОВ: Има нещо крайно неморално в делението на „спасените наши“ и „другите“. Това, че едни оцеляват, означава ли, че „другите“ са легитимно изпратени на смърт, че са по-малоценна група? Това деление е презрително за човешката личност.

Българската държава е длъжна да се извини, макар че извиненията имат само символичен характер. Тя трябва да го направи убедено, не под натиск, а безусловно, с достойнство, в пълен обем. Длъжна е също да съдейства за разкриване на цялата историческа фактология във всичките ѝ – красиви и мерзки – страни. Без да я оплита в конюнктурни сметки, свързани с регионално-махленски външнополитически съображения, националистически и популистки бесове.

НИКОЛАЙ ПОППЕТРОВ: Смятам, че въпросът първо трябва да се реши на професионално ниво у нас. Моята препоръка към държавата е да не си купува историци. Временните гласове са много опасни. Станалото през 1941-1943 г. също е временен глас. Станалото в периода 1985-1989 г. с „възродителния процес“ също беше временен глас. Държавата не бива да слуша такива гласове! Тя трябва да използва компетентни мнения, а не гласове, които се харесват в момента. С декрети не се пише история! Ако държавата мисли за възпроизводството си в паметта на хората в бъдеще, не би трябвало да манипулира историята.

НАДЯ ДАНОВА: През 19 век дейците на Българското просвещение възприемат много от принципите на Европейското просвещение и ги прилагат творчески при нашите условия. Възприема се максимата „Опознай себе си“, която е наследена от античността, но в идейната система на Просвещението добива смисъл предимно в етичен план. Българското просвещение трансформира тази максима в призива „Опознай народа си, за да можеш да вървиш напред“. Смятам, че ние действително трябва да опознаем възможно най-точно и подробно онова, което се е случило през март 1943 г. в Егейска Тракия и Вардарска Македония и то по никакъв начин не помрачава светлия подвиг на Димитър Пешев и подкрепилите го български граждани. Това знание ще ни помогне да опознаем

себе си, да знаем какво представляваме като общество, за да можем да вървим достойно напред.

Разговора води Антоанета Ненкова.

Румен Аврамов (род. 1953) е български икономист и стопански историк.

Николай Поппетров е български историк, изследовател на най-новата българска история.

Надя Христова Данова е родена на 03.03.1942 г. в гр. София. Завършва история в СУ „Св. Климент Охридски“ през 1964 г. През 1968 г. получава докторска степен, от 1980 г. е доцент, от 1995 – професор, доктор на историческите науки. Работи в Института за балканистика при БАН.

Коментари (5)

- 20-10-2012|**Специалист по темата**

Единственият приносен текст тук е на Румен Аврамов. Данова като даскалица прави опис на познати текстове. Това, което твърди тук, други са го казали много преди нея, и по по-добър и аргументиран начин. Поппетров е умен, но най-после трябва да реши коя теза да избере, защото от шикалкавене не произлиза истина. Единствен Аврамов от тримата написа и защити книга. Данова ще продължи да участва дежурно в конференции, но къде са книгите ѝ по този въпрос? С наукоподобно празнословие и с докладчета по темата, които изброяват какво ДРУГИТЕ са направили, не се постига нищо ново.

- 21-10-2012|**Гост** – научност

Със същата „научна“ систематичност Румен Аврамов обясняваше, че след Маркс нямо нищо смислено. написано по повод на икономическите цикли. Справка, сп- Икономическа мисъл през 80-те години.

- 23-10-2012|**идиот**

1/за размисъл **Тук**

2/ за дьонме-'пишман' историк парите не миришат.

3/ макар & професионалист, никога не е късно да станеш за резил, омаян от 'морал' в 'месиянство'.

- 23-10-2012|**читател**

връзката към дневник не работи

- 04-11-2012|**читател**

http://bivol.bg/interview-samuel-arditi.html

за пълнота

Ти вярваш: Осем погледа върху Холкоста на Балканите
Автор: Леа Коен

(Книгата е представена в рамките на Конференцията на БХК „Да опознаем миналото си“)

Пролог

Грешката на Хана Аренд

„Човекът виси в пространството
в интервала между познато минало и неизвестно
бъдеще. Той може да се задържи в него единствено
в мярката на собственото си мислене,
ломейки безразличието на времето
с усилие да проникне в безкрайното минало
и в необозримото бъдеще.
Всяко ново поколение и всеки нов човек
правят това усилие,
за да открият наново силата на мисленето.“

Хана Аренд, „Кризата на културата“

Всеки ден по света излизат стотици публикации, посветени на Холокоста. Този интерес се дължи на обстоятелството, че темата е болезнена рана, от която продължават да страдат евреи и неевреи. Йехуда Бауер, професор-историк в Яд Вашем, казва следното:

„Холокостът не е минало, той е настояще. Все още са живи много от оцелелите, а също така и техните деца и внуци, за които Холокоста продължава да бъде лична и семейна история.“[1]

На въпрос на журналист от „Льо Монд“, дали се инструментализира Холокоста, Бауер отговаря:

„Разбира се, от политици, от журналисти, от историци. Всички се опитват по някакъв повод да използват и да употребят Холокоста, често с обратен ефект, и без добре да разбират същността на събитията.“

1 Интервю, публикувано на 3 април 2012 в „Le Monde“

Манипулации върху темата за Холокоста са честа практика, включително в България, която представлява по-сложен случай, тъй като в границите на българското царство от 40-те години евреи са били спасявани, преследвани и унищожавани по едно и също време. Едно от най-парадоксалните съвпадения е, че на 4 март 1943 г. са изпратени на сигурна смърт 4 хиляди евреи, на 9 март са предприети действия за спасяване на 8 хиляди, а на следващия ден са „вдигнати“ още 7 хиляди, на свой ред до един унищожени! Това фрапиращо противоречие създава истински хаос от мнения, които обикновено се движат между две крайности: идеализация на втория факт до степен на национално героично движение, наречено „спасението“, и съответно демонизация на първия, изпращането в газовите камери на Треблинка на 11343 души. Първата теза, за безусловното спасение, се опитва да забрави депортацията и съответно смъртта на близо 20% от еврейското население в границите на царство България от 1943, докато втората понякога омаловажава факта на избавлението, в резултат на което са запазени 48 хиляди невинни човешки живота! На всяка една от двете версии е посветен по един камион книги и изследвания, в които едни и същи факти (или подбрана част от тях) са представени според предпочитанията на автора с патос, със скептицизъм или с езика на рекламата. Въпреки голямото различие в изследователските гледни точки, в обществото все пак беше наложена версията за „героичното спасение“, която има своята най-опростенческа форма в книгата на Михаел Бар-Зоар с дългото, рекламно и манипулативно заглавие „Извън хватката на Хитлер. Героичното спасяване на българските евреи“[1]. За пояснение: през 1999 г. книгата излиза в Израел под друго заглавие: „Влаковете заминаха празни: героичното спасение на българските евреи“. То обаче предизвиква бурни реакции на несъгласие, поради простия факт, че влаковете с маркировка БДЖ са извозили македонските и тракийски евреи в лагерите на смъртта. Поради тази причина в английската версия авторът променя заглавието.

1 В България книгата е издадена със средства на Anti Diffamation Ligue в 30 хиляди екземпляра, безплатно разпространявани с пропагандна цел от фондация „България“(създадена от Яков Джераси и принц Кирил).

Сумарната истина от онези събития се оказва твърде сложна не само за Бар-Зоар и други изследователи, но и за гражданството, защото представлява сложен комплекс от политически, социално психологически и дори лични обстоятелства, включително характерологията на някои от основните участници. „Простата“ версия е съблазнително подмамваща, включително за автори с международен авторитет. Пример е американският философ Хана Аренд, която първа коментира „българския случай“ в най- опростената му форма. Аренд има огромни заслуги, тъй като първа година повдига обществено значим дебат за Холокоста по време на процеса срещу Адолф Айхман в Йерусалим през 1962 и призовава жертвите да свидетелстват. Тя обаче е напуснала Европа още през 1934, когато е заминала за Америка, не познава изобщо Балканите и естествено, никога не е стъпвала в България. Противно на разпространено в някои среди мнение, тя не е специалист по Холокоста и допуска съществени грешки при интерпретиране на факти от тази епоха. Свидетелство за това дава не друг, а помощник- прокурорът по процеса на Айхман, Габриел Бах, който наскоро коментира във вестник „Die Welt“ по

следния начин заключенията на Аренд, която написва книга за процеса с известната нейна формулировка в заглавието „баналността на злото“[1]:

„Аренд игнорира съществени факти или ги представя погрешно. Цялата работа с нея е странна от самото начало. Малко преди началото на заседанията се разнесе новината, че една американска философка планира критичен репортаж за процеса. Помолих да *ù* предадат, че с удоволствие бих се срещнал и разговарял с нея. Тя ми отговори, че няма намерение да разговаря с когото и да било от прокуратурата. Това ме учуди, но все пак се разпоредих тя да получи достъп до всички доказателствени материали, които пожелае да види. Когато по-късно четох книгата *ù,* останах поразен, че тя е предала съвършено обратно смисъла на някои от най-важните документи – между другото например такива, които доказваха безспорно, че Айхман е пренебрегвал на своя глава заповеди на фюрера, единствено от желание да причини по-голямо зло. Дали става дума само за небрежност от нейна страна, не мога да кажа, защото никога не съм разговарял с нея.“[2]

Разбираемо е освен това, че през 1962, когато пише своята книга със сакрализираната по-късно фраза за уникалното българско спасение, Хана Аренд нито е разполагала с достатъчно информираност върху фактите, включително депортацията в присъединените към България земи, нито е имала намерение да се задълбочава върху тях. Възможно е, като последователка на Карл Ясперс и неговите идеи за личната свобода и за правото на избор при всички обстоятелства, „българският случай“ да е представлявал за нея точно онзи „избор“, за който всички са жадували, без да могат да го посочат в контекста на процеса Айхман. Трудно е да се вменява на Аренд вина за преувеличенията и манипулациите, възникнали по-късно на основание на написаните от нея 15 реда за непозната

1 Аренд отива на процеса по поръка на The New Yorker, за които трябва да напише серия репортажи, които една година по-късно издава в отделна книга Eichmann in Jerusalem; A Repport on the Banality of Devil. Книгата й предизвиква много спорове и до днес в средите на изследователите на Холокоста, някои от които отричат напълно нейните заключения, включително „баналността“ на Айхман, който според тях е действал от антисемитски мотиви, а не по причина на „банално“ изпълнение на задължения, както твърди Аренд.

2 Поместено на 3 юни 2012 в „Die Welt“ по повод 50 годишнината от осъждането на Айхман. Статията носи заглавие „Планина от трупове и един сив костюм“ с подзаглавие „Невежеството на Хана Аренд“

България, за една сложна история на спасение, гонение и унищожение, за която гениалната писателка и философ изобщо не е имала представа.

По какъвто и начин да бъде разглеждана днес сложната история на еврейството в царство България през 1941-1944, тя налага един трагичен извод: в онази епоха в България е имало властници, които са желаели унищожението, физическото премахване на всички евреи и частично са го постигнали. Дали са действали само под чуждо влияние или като банални опортюнисти, следвайки внесена отвън доктрина, е сложен въпрос, върху който си струва да се поразсъждава. Не са успели да завършат демоничното си дело, защото е имало други българи, за които еврейството в България е било неделима част от нейната история, включително от националните и освободителните ѝ борби. Това е втора, не по-малко сложна част от отговора на въпроса кой и защо е спасявал евреите, защо тяхната защитата е свързана не само с представители на опозицията като Петко Стайнов, Никола Мушанов и други, но и с членове на националистически формации от управляващото мнозинство (Владимир Куртев от ВМРО, Димитър Пешев[1] и други), без в това число да влизат стотици най-обикновени българи, за които изборът е бил неполитически, а чисто морален и етичен? Този именно въпрос дава основание на някои автори да твърдят[2], че българският национализъм от онази епоха, съсредоточен преди всичко върху осъществяването на националния идеал на обединението, териториално и народно, е специфичен и различен от екстремно уродливата форма на националсоциализма.

Цитираните обстоятелства, които показват една доста по-сложна ситуация на спасението и на ролята на спасителите, не са били обаче безпристрастно разглеждани от историци и управляващи пред обществото ни и в известни периоди са били укривани от него. Няколко поколения са били захранвани с лесносмилаеми версии за спасението на евреите, в които, като в исторически комикс, една сложна хроника е представяна като поредица от прости действия, извършени от митични герои. Нищо чудно, че българското общество се чувства национално уязвено при всяка корекция или дори уточнение на факти около спасението, с което са били окичени няколко поколения българи. Такова действие би могло да се сравни с отнемане на олимпийски медал или с болезнено покушение върху национален мит.

1 И двамата признати за праведници в Израел.

2 Емил Казаков, L'Église bulgare, les Juifs bulgares et la question nationale, Hérodote, 2002 /3(N°106)

В тази книга са събрани няколко мои есета за Холокоста в царство България, писани през 2011 и 2012 година, някои от които поместваниа в периодичния и специализиран по темата печат, включително на английски и немски езици. Те не са предизвикани от конкретни ситуации, а от различия с някои спорни и дори неверни интерпретации на историята на еврейството в България през периода 1940-1944 г., както и с инструментализиране на темата, в смисъла, за който предупреждава Бауер.

Тези различия могат да бъдат формулирани кратко по следния начин:

– **темата за спасението на 48000 български евреи е неделима от историята на техните гонения, както и на депортацията на 11343 от присъединените през 1941 г. територии на Македония и Беломорска Тракия..**

– българската държава от периода 1941-1944 (в лицето на правителството на Богдан Филов, солидарно с цар Борис Трети) определено носи вина и отговорност за тази депортация, която е организирала и осъществила, предавайки евреите в ръцете на германците извън границите на България(тракийските евреи във Виена, а македонските – на границата).

– списъкът на „**спасителите“ не се покрива с упорито разпространявани легенди и митове. Най-изявените водачи на спасението са представителите на Българската православна църква.**

– българското еврейство, притежаващо много от националните особености на българския народ, не е било пасивна, лесно манипулируема маса, и е намерило достатъчно сили и средства енергично да се противопостави на насилственото отнемане на най-висшето му право на гражданство и родина.

– то е намерило съюзници в най-широкия спектър на българското гражданско общество (политици, висш клир, общественици, интелектуалци и най-обикновени граждани), които е успяло да организира в своя защита. Ниската популярност на антисемитска идеология сред българския народ е дала на българските евреи по-големи шансове за оцеляване отколкото в други съседни страни.

– преследванията и съответно „**спасението“ е процес, който е продължил с променлив успех близо четири години, без нито за момент до 1944 година рискът от фатален изход да бъде изцяло елиминиран.**

В България има много „специалисти“ и историци по темата на „спасението“. По-малко са онези, които се занимават с историята на преследванията. Това е понятно: първата тема носи обществен комфорт, докато втората е трудно възприемана. Истината за онези изключително трудни години за еврейското население в България се състои обаче в равновесието между двата сюжета, което съм се опитала да постигна.

Някои могат да зададат въпроси: „Необходима ли е тази истина?“ или „Каква е практическата полза от нея?“.

На тях могат да бъдат дадени различни убедителни отговори, включително и евангелският: „Истината ще ни направи свободни“. От предразсъдъци, зависимости и невежество.

Бих желала да предупредя читателите, че този труд не е историческо съчинение, нито научна дисертация. В него са използвани два метода – на директната документалистика и на вторичния анализ на вече написани съчинения и трудове, с които темата изобилства. Въздържала съм се обаче от цитиране на авторитети, не от неуважение към тях, а защото не смятам, че „цитатничеството“ е метод на изследване или на приближаване към истината. Есетата изразяват моя лична гледна точка за събития от една епоха, важни не само за онези, чиято съдба и семейства са били ампутирани от Холокоста, но и за цялото българско общество, многократно наранявано и изтезавано, включително чрез съдбата на неговите евреи.

Спасението, народът и водачите

„Ако попитате някого, кои са трите неща, с които България се гордее пред света, почти сигурно е, че повечето хора ще назоват като едно от тях „спасението на българските евреи по време на Втората световна война“.

С тази фраза започва една издадена през 2011 година книга на еврейската организация „Шалом“ за живота на евреите в България.

Спасението на 48 хиляди български евреи се е превърнало за страната ни в „лейбъл“, важен почти колкото киселото мляко и розовото масло.

Няколко поколения българи са възпитавани с благородната легенда за спасението, според която цял народ, предвождан от цар, депутати и свещеници, се е втурнал да спасява евреите, предназначени за изтребление. Покосени от всеобща амнезия, разказвачите на тази красива

приказка дори не си дават труда да отговорят на простичкия въпрос: „спасени от кого?“.

Привидно елементарен, този въпрос се блъска в стена от исторически клишета и предразсъдъци, които пречат и до ден днешен да се даде хладнокръвна, лишена от политически пристрастия оценка на българския политически режим в периода 1939-1944. Наричан от комунистическата номенклатурна историческа традиция с нищо незначещия термин „монархофашизъм“, той бе формално реабилитиран след 1989 година чрез отмяна на един неверен термин. Историческа реабилитация на режима на Борис Трети и на правителството на Богдан Филов, въвлекли България в Тристранния пакт и превърнали страната ни в съучастница на тежки политически престъпления, не може да стане обаче само поради несъстоятелност на едно понятие. Без да се наемам да определя с една дума този враждебен на евреите режим, мога само да отбележа, че той е основна причина еврейското население в България да има нужда да бъде спасявано през 1943 година от сигурна смърт, сполетяла 11343 евреи от присъединени към царството и изцяло администрирани от него територии.

Темата за оцеляването или спасението, според различно употребявана терминология, на други 48000 е многократно коментирана, без досега да е постигнат консенсус за ролята на официалната държава, монарха и други политически субекти. Същевременно тя е исторически „изнасилвана“ нееднократно от различни кандидат-спасители и верни тям придворни. До 1989 г. беше налагана историческа доктрина, при която ролята на спасителите се възлагаше на компартията и в частност на Тодор Живков, за да се стигне до нелепото предложение да му бъде присъдена Нобелова награда за мир за „спасението“. След детронирането на Живков вакантната главна роля на спасител беше известно време оспорвана, докато не започна усилена кампания за присъждането ѝ на друг актьор от същата епоха – цар Борис Трети. Подготвяха я и я следваха различни епизоди, един от друг по-нелепи и печални като: неправомерно засаждане на символни дръвчета в Ерусалим (впоследствие изтръгнати), самоволно слагане (и съответно махане) на паметни плочи, писане на рекламни книги по темата (главно в чужбина), опити за правене на филми, преработка на учебния материал по История за средния курс, създаване на лоби (и дори фондация) в еврейски среди с цел пропаганда на тезата за „царското“ спасение, и други целенасочени действия, режисирани и отблизо наблюдавани от заинтересовани лица, до завършването на големия мит за царя-спасител.[1]

Този мит обаче не се споделя както от много български историци, така и от техни колеги в чужбина. Между тях са професор академик Георгий Чернявски и професор Лариса Дубова, автори на задълбочено, документално обосновано изследване на преследванията на българските евреи през периода 1940-1944[2], Фредерик Чери, автор на първото голямо изследване на историята на спасението, изследователят на Холокоста Арно Лустигер, професор Майкъл Беренбаум[3], големият американски

1 Пример е книгата на Михаел Бар Зоар „Извън хватката на Хитлер (Героичното спасяване на българските евреи) „, написана и разпространена с откровено пропагандна цел. През 1999 г. тя е издадена на български език в 30000 екземпляра, заплатени от Anti – Diffamation Ligue, за да бъдат раздавани безплатно. Основна теза на автора е изтъкването на заслугите на двореца и на българския цар в историята със спасението.

2 „Опыт беды и выживания“, изд Марин Дринов, 2007

3 автор на проекта на Музея на Холокоста в Скопие и на книгата „The Jews in Macedonia during WWII“, 2012

филмов режисьор Стивън Спилбърг[1], професор Ед Гафни от Чикаго[2], изследователските фондове на Музея на Холокоста в Йерусалим, на Музея на Холокоста във Вашингтон и на Музея на Холокоста в Лос Анджелис, Световната сефарадска асоциация със седалище в Ню Йорк и много други. Митът за „положителната" ролята на цар Борис Трети в съдбата на българските евреи и на онези от присъединените към България територии след април 1941 г. не се споделя и от еврейските общности (доколкото са останали) във всички споменати територии. През последните години и месеци се появиха и нови български публикации и филми, в които също така е изразено съмнение към всеобщо съпричастие към съдбата на евреите, както и за първи път се извежда на преден план трагичният и дълго умишлено отбягван въпрос за депортацията и унищожението на 11343 евреи през март-април 1943 г. от завзети от България Македония и Беломорска Тракия. Най-нови в тази поредица са изследването „Спасение" и падение" от Румен Аврамов[3], очеркът на професор Майкъл Беренбаум *„The Jews in Macedonia during WWII", „Shameful Behavior. Bulgaria and the Holocaust"* от американския автор Шеломо Алфаса, директор на Американската сефарадска федерация, книгата *Rettungswiderstand. Über die Judenretter in Europa während der NS-Zeit* от един от най-значителните изследователи на Холокоста, Арно Лустигер, трудът на изследователя Шломо Шеалтиел (проект на университета в Тел Авив съвместно с Яд Вашем) „От Родина към Отечество", двучастният филмов репортаж на Нова телевизия „Спасени" на младата журналистка Марина Цекова[4], като всички тези публикации датират само от последната година.

Освен това институции, общности, интелектуалци и други обществени фактори се задълбочиха в изследването на ролята на онези действителни български личности и институции, които са изиграли положителна роля за физическото оцеляване на 48 хиляди евреи. Като са се намесвали многократно при всеки случай на опасност от предстояща депортация, те са водели истинска битка с времето, отмествайки в него опасността и печелейки с всеки нов транш все по-големи шансове за спасение. Тази битка е с огромно значение, защото е осъществена въпреки действащите расистки, антиеврейски закони, гласувани през

1 инициатор на фондация и Балкански архив на Холокоста

2 Автор на документалния филм „Empty Boxcars"

3 Университетско издателство „Климент Охридски", март 2012

4 Излъчен на 10 и 11 март 2012 г.

декември 1940 г. и подписани от Цар Борис Трети през януари 1941 г. и през следващите две години до 1943 г.[1]

В резултат на това израелската държава призна за последните 10 години седем нови личности за „праведници“[2](най-високата титла, която се присъжда в Израел), между които патриарх Кирил и екзарх Стефан, македонският деец Владимир Куртев, както и други български общественици от онази епоха, все хора, известни с протеста, изразен лично пред цар Борис Трети, по повод преследванията на евреите. (В листата на българските „праведници“, за която ще стане дума по-нататък в този текст, не фигурира нито цар Борис Трети, нито който и да е член или приближен на Двореца или на правителството от онази епоха).

Паралелно с историческото признание на подвига на спасителите продължава да бъде извършвана значителна и нова по характер изследователска дейност за депортацията и убийството на 11343 евреи от присъединените към България територии.

Тази дейност е частична последица от новата политическа ситуация след 1989 година, при която се очертаха два нови фактора от гледна точка на изследванията на Холокоста:

1. След разпадането на Съветския съюз и на Югославия се създадоха нови политически субекти, важни за географията и историята на Холокоста (балтийските републики, Украйна, Белорусия и всички нови държави на мястото на стара Югославия).

2. Бяха отворени множество архивни фондове, с което станаха известни много нови факти.

Новите държави се нуждаеха не само от намиране на своя идентичност, но и на своя собствена история, което задължително преминаваше и през по-внимателен прочит на събитията, довели до унищожението на 6 милиона евреи през Втората световна война. Той се оказа съществено различен от досегашния за Литва и Латвия, места на истински антиеврейски изстъпления и зверства, за Украйна, където беше ясно формулирана вината на местното население в „Холокоста с куршум“ (избиването на близо един милион евреи) или за отделни републики на

1 Тяхното действие е отменено на 30 август 1944 от правителството на Багрянов, прекратено с идването на власт на правителството на Муравиев на 2 септември 1944 г., но фактически влиза в сила след създаване на правителството на Отечествения фронт на 9 септември.

2 Rigthious of the Nations

бивша Югославия, където в Хърватска са унищожени от самите хървати близо 40 хиляди евреи, докато по същото време партизани в Сърбия се борят да спасят други 10 хиляди. Много от цитираните страни изминаха труден процес на осмисляне на собствената си история и трябваше да се разделят с чувството за безнаказаност и безотговорност, с което ги обслужваше принадлежността им към големите политически съюзи на близкото минало. Този процес не е завършил и ние сме живи свидетели на най-нови негови епизоди: например официалното извинение през 2011 година, което трябваше да изрази Хърватска заради поведението си към евреите по време на Втората световна война, политическо условие за приключване на преговорите за приемане на страната в ЕС. Няколко години по-рано, през 2003 г. подобно извинение бе поискано и от румънския президент Илиеску и румънското правителство беше принудено да направи официална политическа декларация с признание за румънската вина за гибелта на близо 350 хиляди евреи в окупирани от Румъния територии (Транснистрия и Бесарабия).

На световната общественост, на интелектуалците-изследователи, както и на еврейските общности днес е пределно ясно кой каква роля е играл през онази епоха. Това като че ли все още не е напълно ясно на всички в българското общество.

Очевидно е същевременно, че

България е един по-особен случай

поради обстоятелството, че в нея едни евреи са били в крайна сметка спасени, а други – унищожени. Често привежданият от някои български историци и политически заинтересувани лица довод, че България е спасила всички свои евреи (от старите територии на царството), а не носи никаква отговорност за чуждите (в Македония и Беломорска Тракия) са почти наивни, като се има предвид, че по времето на онези събития всеки българин се е гордеел с факта на „обединението“, както целокупното българско общество е възприело присъединяването на новите територии, и не е поставял под никакво съмнение тяхната принадлежност към държавата. И до днес продължаваме да се хвалим с обстоятелството, че сме строили в Македония пътища и мостове, отваряли сме училища и църкви, създали сме университет в Скопие, но забравяме да уточним, че този градеж не е бил дарение към чужда държава, а инвестиция в собствената ни. Разполагам с няколко серии пощенски марки (от колекцията на моя дядо), от които е видно, че дори на 8 септември

1944 година Българските пощи са емитирали серии с надпис „Царство България, Македония“, тъй като до последния момент на своето съществование българското правителство е упорствало (и съответно може би е вярвало) да запази придобитите си през 1941 г. земи. Дори след влизането на съветските войски в България надеждата, че Македония ще остане българска е като че ли последната илюзия, с която нацията се е разделила. От друга страна в историческия контекст на Холокоста, доводът за „чужди“ и „свои“ евреи звучи меко казано странно и напълно нерелевантно от морална гледна точка.

Съществува голям онтологичен проблем в схващането на български политици, включително от най-висок ранг, по отношение на факта на спасението и на неговата припознаваемост.

Този проблем е свързан с наложили се две клишета: за „народното“ спасение и за „спасението отгоре“, т. е. по разпореждане на висшата държавна йерархия, отъждествявана в ново време с цар Борис Трети. Нюансите на двете тези се различават единствено в листата, в която след глав-

ните протагонисти са подредени по-"дребните" спасители (свещеннници, интелектуалци, депутати и пр.).

Ако се сравнят изявления по „спасението" на Тодор Живков, Симеон Сакскобургготски, Бойко Борисов, в тях, извън разбираемо различен като риторика политически език, ще се открие удивително сходство. Освен че използват двете клишета („народ" и „лидер"), тези понятия са поставени в исторически остарял контекст. Така например понятието „народ" те разбират като възрожденска идейно-обединителна категория, каквато през 1943 г. вече не съществува, а „лидерската" роля е била предоставяна най-напред на Живков, а в ново време вече на Борис Трети преди всичко заради заемана от тях йерархична функция. Друго налагащо се сходство между споменатите е тенденцията на историческо премълчаване или разкрасяване на историята за „спасението", която по силата на истински надпартиен консенсус се представя като колективен исторически акт (народ, цар, църква, общественици и пр.). Пренебрегнати са важни факти като безспорната вина на българските власти и държава от онази епоха, за депортацията и физическото унищожение на 98% от еврейското население в администрираните от България територии в периода 1941-1943 г, както и безмълвието на българското общество както при извършването на това престъпление, така и след него. И ако напълно основателно обществото ни се гордее с гражданското си неподчинение спрямо плана еврейската общност в България да бъде депортирана, то още не е намерило обяснение дори за себе си защо е останало равнодушно към насилието и беззаконието над „другите" евреи от Македония и Тракия?

Справедливостта изисква да отбележим, че демократично избраните след 1989 г. български президенти по различни поводи признаха вината на българската държава от онази епоха, при това свързвайки я с конкретната държавна власт, правителство и монарх. Във филма на Марина Цекова „Спасени" Желю Желев казва например следната фраза: „Държавата е тази, която изпраща евреите в Треблинка". С уточнение, че това изявление е неофициално, тъй като е направено през 2012 година, 15 години след напускането му на поста на държавен глава. В статия във вестник „Труд" от март 2012 г. Петър Стоянов също признава „отговорност на българските власти за депортацията на македонските и беломорските евреи", но също в качеството на частно лице. Подобно изявление прави и Георги Първанов по време на негово официално по-

сещение в Израел през 2008 г., което обаче има характер на импровизация и по-късно не е потвърдено нито от българските институции, нито от медиите. Всъщност България няма изработена позиция за своя вина през указания период на еврейските гонения и не е поела отговорност нито за депортацията, нито за преследванията, поради липса на консенсус по този въпрос.

През последните години обаче всички честванията на знакови дати от времето на еврейските гонения са съпроводени с официално държавно присъствие и с упоменаване на жертвите на депортацията, което би могло да се изтълкува като частично поемане на вина.

След Живков, много политически лидери намират основание за подобно „частично" тълкуване в оправдания от следващата епоха (комунистическата диктатура), която широко и често недобросъвестно се използва като сравнителна мярка. Като че ли насилническите действия на комунистите след Холокоста, включително върху негови извършители, служат за оправдание на по-ранни престъпления. В този смисъл възникват сериозни морално-етични съмнения, свързани с прибързана и в някои случаи напълно необоснована реабилитация на личности (Богдан Филов, генерал Луков, Дочо Христов, Иван Дочев и др.), и на цели групи и организации, обявени за „жертви на комунизма" (Съюз на българските национални легиони, Ратник, Бранник), и дори въздигането им в ранг на „борци" срещу комунизма и „дисиденти" с полагаемите се почести (паметници, възпоменателни плочи, шествия, официални названия и пр.), макар да имат пряко отношение към преследванията на евреите. Борци срещу комунизма са били и национал социалистите, но това никога не е било аргумент за тяхна политическа реабилитация.

Така, приемайки тезата за „народното" и дори всенародно спасение, лаврите на тази изключителна победа, наричана „най-светлата и хуманна страница в историята на нашия народ" се разпростират и върху някои крайно десни политически субекти, които имат право да присъстват в тази история само в ролята на палачи[1].

1 Появиха се одиозни коментари, включително от историци и социолози от СУ, в които „заслуги" за спасението се приписват дори на оберщюрмбанфюрер Бекерле или на одиозния Александър Белев. От друга страна, един от най-яростните действащи антисемити, генерал Луков, е обект на идолизация от страна на националистически формации, включително ВМРО, които организират всяка година „Луков марш" – факелно шествие на крайната десница с подчертано провокативен характер, към което официалните власти се отнасят с предпазлива търпимост. (бел. авт.)

Особено чувствителен в темата на „спасението“ е въпросът за ролята на „народа“.

Вярно е, че спасението на евреите в старите граници на царство България се дължи до голяма степен на енергични реакции, възникнали в гражданското общество на държавата. Но „гражданското общество“, квалификативна категория, не се покрива с понятието „народ“, което има и количествен смисъл.

Под добилото гражданственост понятие „спасението“ често се подразбира народно движение, което се е противопоставило на преследванията и гоненията. Истината обаче е по-сложна и се състои от

три различни по характер и значение епизода, без процесуална връзка помежду и с различни участници.

Първият датира от октомври-ноември 1940 г., когато в Народното събрание е внесен за разглеждане Закон за защита на нацията. Този закон се състои от няколко дяла, но за никого не е тайна, че основна част в него е Дял втори, „За лицата от еврейски произход“. Доказателство за това е извънредно простото обстоятелство, че възникналите протести срещу закона засягат единствено този дял(въпреки че формално ограниячения се предвиждат и в другите части на Закона, използвани като мимикрия.)

Срещу ЗЗН реагира най-напред Консисторията на евреите, която отправя призиви към всички инстанции на държавната власт и обществото. Срещу ЗЗН се противопоставят с петиции, писма и декларации група български писатели, Съюз на адвокатите в България, група общественици (между които Христо Пунев, Янко Сакъзов, Димо Казасов, Стоян Костурков), солидарно целият Синод на БПЦ, опозиционни депутати като Петко Стайнов и Никола Мушанов.

Тук трябва да се подчертае, че от началото на 30-те години с нарастване на ролята на интелигенцията (тя започва да се обединява и в професионално профилирани сдружения), голяма част от нея (с редки изключения) възприема в своите идеи принципите на толерантност, на народностно и религиозно зачитане на другите и отхвърляне на антисемитизма като идеология. Някои партии като Радикал-демократическата и Демократическата дори въвеждат нарочни текстове, свързани с това, в програмите си. Създадената по този начин среда на търпимост и приятелски чувства към еврейското население е база, върху която реакциите на интелектуалците при обявяване на проекта на ЗЗН са общо взето единодушни. Като пояснение може да се добави, че еврейското население, предимно живеещо в градовете, в някои от които (София и Пловдив) съставлява повече от 20%, е напълно интегрирано в специфичната българска градска среда и поддържа тесни приятелски връзки с интелектуалците, а и много евреи упражняват де факто свободни и интелектуални професии (лекари, адвокати, журналисти, музиканти, художници и прочее). През 1937 г. журналистът Буко Пити публикува брошура с 60 изказвания на интелектуалци и общественици от различни кръгове, които обосновават липсата на антисемитизъм в България и призовават към толерантност и верска търпимост[1]. В такава атмосфера реакцията на интелектуалните среди срещу ЗЗН не е изненада и възниква напълно естествено, без някаква предварителна организация. В периода от 20 октомври 1940 до края на ноември, когато привършват обсъжданията, Народното събрание е залято от протести на писатели, адвокати, общественици. Под петиции слагат подписите си приятели на царя като Елин Пелин, водещи писатели като Т. Влайков, Ст. Чилингиров, К. Константинов, Тр. Кунев, Мл. Исаев, Людмил Стоянов, Н. Лилиев, Петър Горянски, Ана Каменова и др., без оглед на различията им в политическите убеждения. Общественици като Христо Пунев, Димо Казасов, Стоян Костурков отправят лични послания.

Както е видно, в този първи епизод не участват депутати от мнозинството, включително Димитър Пешев, който в своите спомени признава, че в онзи момент е намирал „проектозаконът за необходим“.

1 Буко Пити, „Българската общественост срещу расизма и антисемитизма“, София, 1937 г.

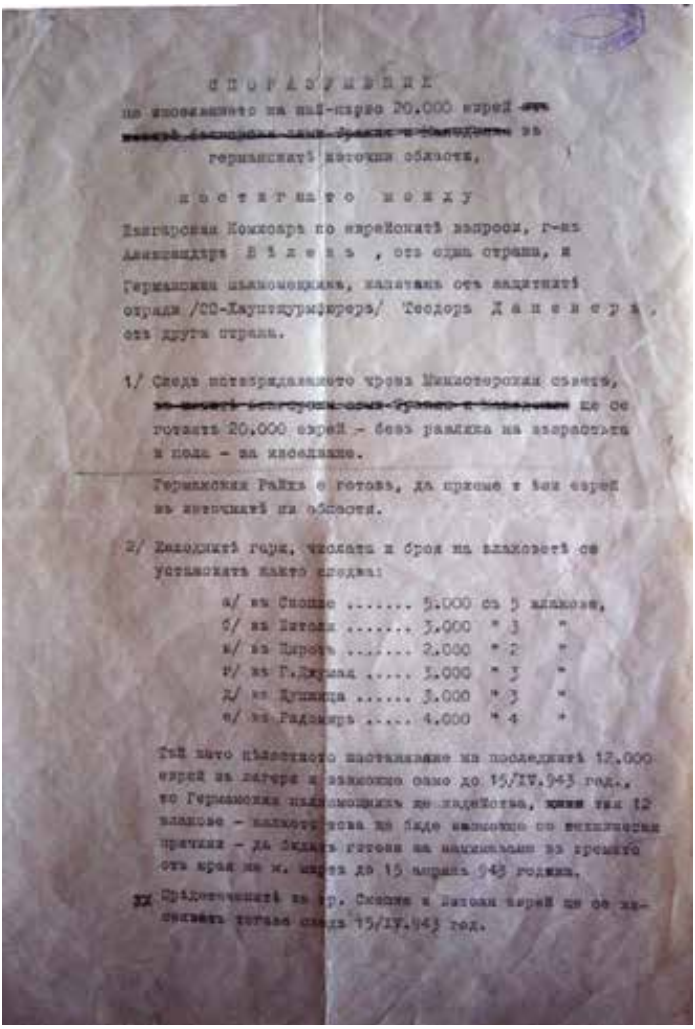
Както е известно от историческите факти, тази съпротива остава обаче безрезултатна, тъй като ЗЗН е приет и влиза в действие на 23 януари 1941, след като е узаконен с Указ на цар Борис Трети.

Вторият епизод е от март 1943, когато става явен плана за депортация на всички евреи от Царство България (в обединените му вече територии).

Първата реакция идва от Кюстендил, където Яко Барух организира представителите на еврейската община, които от своя страна намират подкрепа както в местни авторитети като Владимир Куртев, Сюизмезов и Момчилов, но и у зам. председателя в онзи момент на Народното събрание Димитър Пешев. Последният написва своето известно писмо до министър-председателя и събира 42 подписа в подкрепа.

В същото време в Пловдив назрява революционна обстановка, тъй като евреите са вече събрани на гарата за депортация, но митрополит Кирил се присъединява към тях, поемайки ролята на водач, и изпраща телеграма с драматичен текст до Царя. Митрополитът, който преди това е приютил в дома си пловдивския равин и семейството му, заявява, че ще се качи във влаковете с евреите. Никой дотогава не е извършил такова публично революционно действие, което несъмнено е имало своя ефект.

В този епизод няма организирано участие на интелигенцията. Тя е раздвоена между удовлетворението от присъединяването на Македония, в което вижда осъществяване на българския национален идеал, и един хуманен акт, чиято историческа тежест вероятно е подценила в онзи момент.

СПОРАЗУМЕНИЕ

по изселването на най-първо 20.000 евреи [redacted]
[redacted] в
германските източни области,

постигнато между

Българския Комисар по еврейските въпроси, г-н Александър Б а н к о в , от една страна, и

Германския пълномощник, капитан от щабната охрана /СС-Хауптщурмфюрер/ Теодор Д а н е к е р , от друга страна.

1/ След потвърждението чрез Министерския съвет, [redacted] ще се
[redacted] 20.000 евреи - без разлика на възрастта
и пола - за изселване.

Германския Райх е готов, да приеме в тях евреи
в източните му области.

2/ Ежедневният ход, числата и броя на влаковете се
установяват както следва:

а/ в Скопие ..... 5.000 с 5 влакове,
б/ в Битоля ..... 3.000 " 3 "
в/ в Дупница ..... 2.000 " 2 "
г/ в Г.Джумая ..... 3.000 " 3 "
д/ в Дупница ..... 3.000 " 3 "
е/ в Радомир ..... 4.000 " 4 "

Тъй като цялостното изпълнение на последните 12.000
евреи за петте е възможно само до 15/IV.943 год.,
то Германския пълномощник не гарантира, [redacted]
[redacted] 12
влакове - колкото това ще бъде възможно по технически
причини - да бъдат готови за заминаване за времето
от края на м. април до 15 април 943 година.

XX Предвидените за гр. Скопие и Битоля евреи ще се из-
[redacted] готови след 15/IV.943 год.

Третият драматичен епизод е свързан с новия опит за депортация около 24 май 1943 г. и е с някои нови участници. Тревогата е дадена този път от софийските равини Даниел Цион и Ашер Хананел, вследствие получена на 21 май заповед за изселване на софийските евреи в тридневен срок. Еврейските религиозни водачи се втурват да търсят подкрепа във всички среди на държавната власт и управление. Царят отказва да се срещне с тях и напуска София на 23 май, като остава безмълвен през цялото време на драматично развилите се събития. Камбаната за тревога бие софийският митрополит Стефан, който вече се е срещнал с равините и дори е дал гостоприемство на равина Цион. Стефан държи рево-

люционна реч в традиционното си за Празника на просветата слово на 24 май, в което отправя укор към властите заради отношението им към евреите и изразява съжаление, че „еврейските ученици не участват в празника". Той написва доста агресивно за стила на един духовник писмо на Царя (Борис Трети е отказал да го приеме), което предава на Павел Груев. „Бой се Борисе, с каквато мяра мериш, с такава ще ти отмерят", казва с нечувана дързост духовникът на укрилия се монарх. За първи път отношение към съдбата на евреите взимат и представители на левите сили, които виждат в този акт възможност за опозиционна проява на полето на глобалната политика срещу правителството. От друга страна, представители на мнозинството, включително Пешев, „абортирани" като дисиденти на властта в предишната акция, не участват в следващи действия по спасяването.

Като резултат властите вземат решение тихо мълком да изселят евреите в малки градчета и села в Северна България, откъдето да ги отправят по-късно в депортация за Полша. Стига се до ново спасително отлагане на „крайното решение" и евреите наистина са изселени светкавично от големите градове, където биха могли да разчитат на голяма подкрепа от страна на църквата и на интелигенцията.

От изнесените по-горе факти става ясно, че не съществува организирана последователност в тази съпротива и че единствената институция, която не спира своите действия през всички етапи на гонения и опасности за еврейската общност, е била БПЦ не само в лицето на висшия клир, но и на почти всички свои представители. Става ясно също, че българското еврейство е отказало да изиграе роля на послушна тълпа, не се е подчинило на авторитета на царя и правителството и е направило възможното, а в някои моменти и граничещо с невъзможното, за да подтикне към действия гражданското общество. Българските евреи са приели с огорчение да окичат гърдите с позорните жълти звезди, които някои от тях са закачили на мястото на военните си отличия, но са отказали да бъдат изгонени от земята, която са считали за своя родина. И това е дало резултат.

„Спасителната съпротива", както я нарича Арно Лустигер[1], няма обаче „водачески" характер в политически смисъл, което личи от нейните автори.

1 *Rettungswiderstand. Über die Judenretter in Europa während der NS-Zeit*. Wallstein, Göttingen 2011

Най-високостоящ в йерархията на ѝ е депутатът Димитър Пешев, който заема пост заместник председател на Народното събрание. Огромната морална заслуга на Пешев се състои в обстоятелството, че той не само желае, но и поема личен риск да стане „водач“ на кампания за спасение от депортиране на еврейското население в Кюстендил. Депутат от управляващото мнозинство, Пешев действа в този случай като истински дисидент. Това не е първият случай, когато той се противопоставя на „своите“. Като министър на правосъдието няколко години по-рано той е отказал да потвърди смъртна присъда срещу Дамян Велчев. Пешев съзнава, че е необходима публична и колективна акция и събира 42 подписа на депутати под набързо съчинен от него текст, чийто адресант е министър-председателя. Малко вероятно е да е правил предварителен „кастинг“ по тази подписка (което впрочем става ясно от нейното компрометиране само ден по-късно). Малко вероятно е също така подписалите неговото възвание да са имали до един съзнание за политическата тежест на този акт. Пешев обаче не успява да изкачи стълбата на своето водачество, защото акцията му, а впоследствие и той самият са политически съкрушени и компрометирани. След намеса на Филов, който дори не си прави труда да се срещне лично с Пешев, депутатите оттеглят подписите си от възванието, с което „обезвреждат“ възникналия дисидентски протест, както и самия Пешев. Заради своята акция на солидарност[1] той е сменен от своя пост вследствие на светкавично организирана от министър председателя Филов процедура, гласувана от цялото депутатство от мнозинството, включително подписалите „Пешевата“ декларация народни представители. „Предателството“ на тези 42 е попречило не само Пешев да стане „водач“ на протеста, но и да го превърне в обществено значимо политическо действие, абортирано още преди да получи гласност. Поради тази причина ми изглежда несъстоятелно на тези 42 депутати да се приписват заслуги в този акт.

Въпросът дали Пешевата декларация е имала стойност за спасението на евреите, не се изчерпва със спорния практически резултат от неговото действие. С нея Димитър Пешев създава прецедент на съпротива срещу режима на Филов и цар Борис Трети вътре в сърцевината на тях-

1 Писмо до министър председателя Богдан Филов, под което Пешев успява да събере подписите на още 42 депутати от мнозинството. Повечето от тях оттеглят обаче подписите си още на следващия ден след лични разговори с Богдан Филов, а писмото на Пешев не получава публичност и остава изолиран и индивидуален политически акт.

ното управление. Естествено Пешев не е бил Клаус фон Щауфенберг[1] и неговото писмо не е застрашило с нищо нито сигурността на Филов и цар Борис Трети, нито тяхната политика. То е било действие с вторични последици, много по-значителни от прекия проблем, с който е бил свързан изразения в него протест. Идващо от страна на член на мнозинството, подкрепен макар и ефемерно от други 42 (1/4 от всички правителствени депутати, третирани от Филов като „подведени“), то е показало реакция срещу прогерманската политика на правителство и цар, идеща не от опозицията.

Излишно е да се подчертава, че нейни депутати като Петко Стайнов, или опозиционни дейци като Никола Мушанов, въпреки целият им обществен потенциал, в онзи момент не са разполагали с политическо влияние. Онова обаче, което те са имали е била трибуната на Народното събрание, която са използвали, за да известяват тайни планове на правителство и дворец, с надежда да подкопаят увереността на населението в правдивостта на действията на властта.

Справедливостта изисква да се подчертае, че през онази пролет на 1943, когато еврейското население в цяла Европа е подложено на най-жестоки преследвания, в прогерманска България се намира проправителствен политик като Димитър Пешев, който официално се възпротивява на антиеврейските мерки, както и че опозицията запазва парламентарното си право да протестира, обстоятелства, немислими в която и да е било друга окупирана или присъединена към германския съюз страна. По парадоксален начин, именно тази „слабост“ на режима Борис Трети- Филов (по причини може би от личен характер на двамата) разкрива възможности за съпротива срещу тяхната антиеврейска политика, които несъмнено са били използвани в най-висока степен.

Един от най-важните актьори в тази съпротива безусловно остава Българската православна църква.

В дебата за съдбата на евреите тя е имала срещу себе си добре организирана държавна машина, върху която се опитвала да влияе чрез нестандартно средство на общуване между църква и държава: непрестанен натиск. БПЦ започва този натиск още при обсъждане на Закона за защита на нацията, с който изразява остро несъгласие, и го продължава до пълното премахване на антиеврейските действия след 2 септември 1944.

1 Германски офицер, който организира неуспешен атентат срещу Хитлер на 20 юли 1944 г.(бел. авт.)

През целия този период тя се намира в сложни и противоречиви отношения с Двореца и правителството, които отказвали да ѝ признаят правото да избере партриарх. Представители на висшия клир като митрополитите Стефан и Кирил имали нескрити конфликти с цар Борис Трети както по църковни въпроси, така и поради несъгласия с неговата прогерманска политика. Без да се съобразяват, че поставят в рисково положение вътрешната политика на църквата, българските митрополити правят морален и политически избор по отношение на еврейския въпрос в България, с какъвто не може да се похвали не само никоя религиозна институция в Европа от онзи момент, но и която и да е друга формална организация като цяло. При това нейната безпрецедентно последователна позиция не се изчерпва само с хуманистични призиви, но и с действия, пример за каквито дават самите църковни първенци. Епизоди като показното вземане под закрила на софийския и пловдивския равин съответно от митрополит Стефан и митрополит Кирил, драматичните писма и телеграми, изпратени от двамата до монарха с искане да отмени депортацията, заплахата на Кирил, че ще се качи във влаковете заедно с евреите, писмената заповед до свещенници „да отворят вратите на църквите и манастирите за евреите“, не са градски легенди и вторично изработени митове, а реални факти, извършени със замах и дори с известна театралност. Именно емоционалният ефект на тези реакции е бил стимулиращия населението фактор, което, увлечено от своите духовници, се е обединило около тях в действие, което за момент се е превърнало в кауза. Изумителен е фактът, че 11-те български митрополити, при всички противоречия, различия и понякога конфликти между тях, са успели да постигнат съгласие относно колективната си съпротива срещу антиеврейското законодателство и по-късно спрямо неговото прилагане и настъпилите гонения. Свидетелство за водената от тях битка за опазване най-напред на правата, а по-късно и на живота на еврейското население са протоколите на Светия синод от периода 1940-1944 година, един изумителен по своето съдържание документ, чието публикуване през 2002 година[1] даде нова насока на цялата „теория на спасението“. Всеки запознат с него разбира, че

истински морални водачи на спасението са били митрополитите[2],

1 Издателство ГАЛ-ИКО

2 На ролята на БПЦ е посветена отделна глава в тази книга.

които са упражнили влияние и власт както спрямо управляващите, така и в обединение на немалки по численост групи от хора, сред които са се ползвали с авторитет. Така те са осъществили не само форми на протест, но на истинско публично гражданско неподчинение, което е заплашило устоите на царството и властта, разтърсило ги е отвътре и в резултат ги е принудило към единствен възможен за момента избор: отмяна, макар и временна, на депортацията. Правителство и дворец реагират с нескрита неприязън на тези действия: според Стефан Груев[1], царят е много ядосан и дори склонен да обвини митрополит Стефан в шпионаж в полза на англичаните, колкото до Филов, в „Дневник“ за пореден път министър председателят се гневи на поповете. Доказал своята успешност, този метод на груб и недвусмислен натиск върху властта, е употребяван след това всеки път, когато нова опасност от депортация се е появявала, саботирайки намеренията на властта и лишавайки я все повече от народна поддръжка за нейните действия срещу евреите.

Само с морален авторитет разполагат и интелектуалците. Тук трябва да се подчертае, че евреи интелектуалци се ползват с голям авторитет в техни среди. Примери са композиторът Панчо Владигеров, автор на силно патриотичната „Българска рапсодия Вардар“(1922), написана като отзвук на българските национални тежнения след Ньойския договор, художниците Жул Паскин и Давид Перец и други.

Поради упражнявана в медиите цензура (вестници и радио са до един проправителствени), протестите на интелектуалците не добиват обаче широк обществен отзвук.

Един преглед на вестниците между есента на 1940, когато в Народното събрание е внесен законопроектът на ЗЗН и месец март 1943, който е трагична граница в съдбата на евреите, дава представа, че като че ли общественият интерес равнодушно заобикаля еврейските гонения. От друга страна, не може да се твърди, че съществува постоянна антисемитска пропаганда, която да подготвя обществото с планирани от властите гонения. Вестниците „Мир“, „Зора“, „Утро“ и прочее осведомяват населението за хода на войната, упражняват се в апологетика на германците, но рядко се отдават на вирулентни нападки спрямо евреите. През февруари 1943 г., само месец преди планираната депортация на евреите, във вестник „Мир“ могат да се открият дори съобщения за годежи

1 Ст. Груев, „Корона от тръни“

или сватби между лица от еврейски произход, а между рекламираните новоиздадени книги – биография на Алберт Айнщайн, който отдавна е напуснал Германия, за да избегне лагерите.

Тази политика на премълчаване какво точно се случва с евреите, може да бъде разглеждана и като цензура, но може би също така се дължи на онова, което германският посланик в София Адолф Бекерле с огорчение назовава „незаинтересованост у българите към разрешаване на еврейския въпрос". Дали това е било форма на мимикрия на контролираната от правителството преса, е въпрос на който не може да се даде еднозначен отговор? Дори намесата на Димитър Пешев с неговото писмо до министър председателя Филов остава почти неизвестна за публиката, както и причинените на самия Пешев последици от това действие. Филов, съгласувано с Борис Трети, организира светкавична контраатака, в резултат на която подписите на депутатите са оттеглени от документа, а на 27 март 1943 вестник „Зора" помества съобщение от 4 реда със следния текст:

„Из Нар. събрание

Нар. събрание вчера гласува предложението на нар. представител г. д-р Ал. Попов за изказване на недоверие на подпредседателя на Нар. събрание г. Дим. Пешев. Предложението бе прието с болшинство."

Видимо дирижирани антиеврейски кампании в пресата има сравнително рядко: например през есента на 1940, когато се обсъжда ЗЗН и в началото на 1943, когато, без нито веднъж да бъде споменат фактът на депортацията от Македония и Беломорието, са поместени антиеврейски статии и дописки, обвиняващи евреите в спекула и търгашество, банални атрибути на антисемитска пропаганда, вкарвани в действие в стратегически моменти от антиеврейските преследвания.

Изключения са антисемитските радиопредавания по Българското радио, които по най-експлицитен начин „разясняват" действителните цели на водената политика срещу евреите.

„Целта на антиеврейската политика се състои в това еврейската кръв постепенно да изчезне от България" – се казва в един от коментарите.

„Трябва да се сложи край на сантиментализма – призовава друг коментатор. – Има интелигенти, които хленчат за съдбата на евреите...

Еврейският въпрос не е само икономически, това е въпрос за кръвно, биологическо унищожение на евреите.“[1]

И все пак всички тези действия (съпротивата на митрополитите, мобилизацията вътре в самите еврейски общини, реакцията на интелигенцията, писмото на Пешев, острата реакция на някои дипломати) са получили в онзи момент достатъчна обществена тежест, за да наклонят везните в благоприятна за евреите насока. Тези везни от една страна са вече са претоварени с важни фактори като „международното положение“, вътрешнополитически борби в правителството, а няколко месеца по-късно и с внезапната смърт на монарха, след която никой не се наема вече да взема съдбоносни решения и да носи отговорност за тях. Може да изглежда провокационно като аргумент, но като че ли **смъртта на Борис Трети е спомогнала повече за спасението на българските евреи, отколкото приписвани му действия в тяхна полза като жив**. От средата и втората половина на 1943 в българския политически живот постепенно се конфигурира констелация от елементи, чийто резултат изобщо не е съдбата на евреите в България. В онзи момент те са почти незабележима частица от много по-голям пъзел, по-късно наречен „национална катастрофа“. Значително по-късно тази частица е извадена от голямата купчина на хаоса, за да добие характер на самостоятелна картина, наречена „шедьовър на българската хуманност“.

В светлината на гореказаното, когато става дума за ролята на обществени сили за спасението на евреите, употребата на понятието „народ“ би изглеждало като социално-историческа илюзия, без обединителното значение на действията на Българската православна църква, която успява да придаде характер на движение на действията в защита на евреите (спонтанната демонстрация на гарата в Пловдив с участие на митрополит Кирил и известната фраза, че ще „се качи във влаковете с евреите“, публичното изявление на митрополит Стефан при втория опит за депортация около 24 май и последвалата демонстрация, в която се включват дори комунисти, призивът „да се отворят църквите и манастирите за евреите“). В решителен за съдбата на българското еврейство момент именно Църквата е намерила верния подход да „качи“ народа на българската политическа сцена. Формулирала е за него кауза с морално измерение. Създала е момент с непреходна историчност, какъвто

1 Д. Даскалов. Цар Борис Трети: Познатият и непознатият, с.125-126

не са намерили за народа нито властта, нито монархът с тяхната териториална доктрина и идеите им за Realpolitik.

Употребата на понятието „народ“ при написване на историята на спасението на 48000 български евреи звучи кухо и неубедително, без пред него с главни букви да бъде написано името на Българската православна църква и без да бъде взета предвид бурната реакция на българската интелигенция. Може би в онзи момент тези две групи в обществото са имали в най-висока степен съзнанието, че в исторически смисъл българското еврейство, заселено по тези земи от столетия и напълно интегрирано в социалния живот и в историята, включително с участието си в освободителните и националните войни, представлява също част от българския народ. Насилственото откъсване на тази част за тях е бил предумишлен, престъпен акт, извършен поради политическо заслепение и в името на една нечиста сделка. Те не са допуснали българите да не реагират на своята собствена ампутация солидарно и единодушно, както това се е случвало и в други драматични моменти от тяхната история.

И тъй като понятието „народ“ не е само социална или историческа категория, но също и събирателно за манталитет, би могло да се каже, че тези личности, с особено висока морална устойчивост, като митрополитите Кирил и Стефан, като общественицте Петко Стайнов и Димо Казасов, като депутатът Димитър Пешев и македонският деец Владимир Куртев, като поредицата интелектуалци, като доктор Павел Герджиков и други знайни и незнайни обикновени хора с кураж и добри сърца, са станали действителни изразители на най-ценни добродетели на българския народен дух, с което са успели да повлияят на хода на националната история. Така, излизайки в защита на българското еврейство, те са спасили не само него, но и собствения си народ от тежестта на един позор, който дълго би тежал на неговата съвест.

Леа Коен е родена в София. Завършва пиано и музикознание в Българска държавна консерватория, София, майсторски клас, магистърска степен. След това продължава за период от четири години да учи История на музиката в Университета в Утрехт, Холандия. В периода 1976-1989 последователно е редактор в списание „Българска музика“, преподавател във Висшия музикален институт в гр. Пловдив, музиколог, а след това и директор на Софийска филхармония, гл. драматург и изп. директор на МФ „Софийски музикални седмици“. За този период написва пет книги за музика, главно из тематиката на музикалния авангард от началото на века, между които монографии за Паул Хиндемит и за Любомир Пипков.

Коментари (30)

- 14-10-2012|**Златко**

Преди да сме започнали, само едно кратко уточнение: всички коментари, касаещи само авторката на текста, а не съдържанието му, ще бъдат изтривани, а авторите им – изгонвани от форума. Не че се съмнявам в обективността и широтата на възгледите ви, рзбира се...

- 15-10-2012|**Силвърмен**

Златко, един въпрос – защо предварително се застраховаш срещу мнения за авторката?:))

- 15-10-2012|**Николай Марков**

Наистина, защо да коментираме авторката? Няма никаква нужда от това.

(Защо да коментираме авторка, която започва текста си с ... пряка персонална атака срещу друга авторка: „Грешката на Хана Аренд“...)

Затова: няколко бележки ПО ТЕКСТА:

1. В текста погрешно е посочена дори формулировката, която Израел използва за удостоените от него „праведници“ – те не се наричат „Rigthious of the Nations“ – правилното изписване на тази категория на английски език е:“Righteous Among the Nations“.

2. Още по-фрапиращо сгрешени в текста са и някои споменавания на организации с техните англоезични названия. Например, названието на организацията

„Anti-Deffamation League“ е написано в текста с ДВЕ грешки: „Anti – Diffamation Ligue“ – всичко това не може да не породи основателни съмнения доколко този текст е наистина плод на грижовно боравене с източниците – или просто е поредната доза пропаганда.

3. В текста се твърди, че „някои крайно десни политически субекти“ ... „имат право да присъстват в тази история само в ролята на палачи“ – такова твърдение, естествено, не е обосновано по никакъв начин: в текста няма посочен нито един факт, който да позволява употребата на думата „палач“ по отношение на който и да било българин, независимо от неговата политическа ориентация.

- 15-10-2012|**Златко** – гe:
  Силвърмен писа:
  Златко, един въпрос — защо предварително се застраховаш срещу мнения за авторката?:))

Защото това е болестта, от която най-много страдат разговорите тук, Силвъре. Или според теб не е признак на изключително ниска дискусионна култура да се обсъжда човека, а не идеите му? (Римляните са измислили название за този тип „критика“ още преди 2000 години, казва се критика ad hominem – но тия работи не те вълнуват тебе, знам.)

- 15-10-2012|**Златко** – гe:
  „Николай Марков“ писа:
  Наистина, защо да коментираме авторката? Няма никаква нужда от това.

Забелязваш ли, драги, че вече дори няма нужда да пишеш по няколко коментара, подушвам те още от първия (което би трябвало да те накара да се замислиш, защото говори за ясна липса на въображение и адаптабилност). Хайде сега да те видя, мили ми Рангелчо...

- 15-10-2012|**Златко**

Сега, след като го прочетох по-бавно и задълбочено, вече спокойно мога да кажа, че според мен това е много важен текст, сигурно първият, който представя някаква по-информирана и балансирана гледна точка по въпроса, поне в българското Интернет-пространство. Информираността на Леа Коен, както и способността ѝ за обмислена, непартизанска оценка на събитията, впечатлява силно. Вероятно това ще бъде типа оценка, която в края на краищата ще се утвърди в историята ни – спокойно отбелязване и на двете страни на българския Холокост – и падението, и последвалото го извисяване, без биене в гърдите и без скубане на коси. Идещите поколения без съмнение ще оценяват с повече безпристрастност от нас – и книгата на Леа Коен, която проправя път, най-вероятно ще бъде запомнена като една от първите, чрез които се прави не само опит за разчупване на „спасителската" догма, но и за реалистично преценяване на историческите събития. Отлична работа, доколкото мога да съдя по този откъс.

- 15-10-2012|**антони**

българските евреи са спасени с общите усилия на доблестни политици обикновени хора православната църква и самия цар борис спасени са 48 000 убити 70 от 500 депортирани няма друга страна в европа и света направила това за евреите манипулация е почти всичко описано в този откъс както и в труда на коен и най важното българия е само назначен управител на окупираните земи македония и тракия дори и най върлите антифашисти евреи ясно доказват с български вагони и немски конвой се изпращат обаче къде никой не е знаел къде всички са мислели че ще бъдат използвани като роби в трудови лагери всички фантасмагории за това че някой е знаел съдбата на тези хора е просто наглост но парите не миришат и авторката затова често явно нагажда позицията си и пак повтарям спасени няма друга истина и от всички исторически документи това е видно и се дължи на българия представлявана тогава от достоен народ политици и църква

- 19-10-2012|**Силвърмен**

Златко, исках само да кажа, че понякога – невинаги, разбира се – не е важно само какво се казва, но и кой го казва. Евреи да говорят за евреи е класика, но все пак предпочитам отношението към Холокоста на проф.

Йехуда Елкана пред това на Леа Коен. Ако ме разбираш. Разбираш ли ме, или да поясня...

/И се извинявам за забавения отговор, но сайтът няколко дни го нямаше/

- 19-10-2012|**Златко**

Не че го нямаше, ами ти беше на скамейката за размисъл, Силвъре... Признавам, че всичко това може и да е доста детинска работа, но като ми се вдигне кръвното и понатискам така копчето, което удря шамари...

- 19-10-2012|**Златко**

Не е лесна работа, да се намираш във фокуса на толкова много различно мислещи и чувстващи хора. От една страна дава много енергия, защото човек е принуден да не се застоява особено много, но пък понякога жилцата комарски идват в повече – и тогава се появява нужда от някакъв вид изпускателен клапан.

- 21-10-2012|**Силвърмен**

Златко, няма смисъл да вдигаш кръвното от това, че има крайни мнения, особено по такива въпроси.

А за Леа Коен исках да кажа, че е пристрастна към темата, защото е лично засегната. Докато ние, аз и много други, приемаме непрекъснатото припомняне на холокоста като опит за вменяване на вина. Аз нямам отношение към онова насилие и не искам да ми се припомня непрекъснато, защото това облагодетелства евреите за моя сметка.

Ти смяташ ли, че Леа Коен може да служи като последна инстанция и да ни определя на всички нас кое е правилно и кое не?

- 21-10-2012|**Марко**

Обезсърчителна е уговорката във формата на заплаха за изтриване от форума да не се пише нищо за авторката. А е и малко гузна с неясната си. Златко, ти сигурно предполагаш, че някой ще пише за авторката като за някогашната секретарка на ППО на БКП в Българската национална филхармония. Няма нужда от такъв призив към политическа коректност!

- 21-10-2012|**Златко**

И на двамата предишни коментатори – една добре известна, но може би малко позабравена фраза на Елеонор Рузвелт:

„Great minds discuss ideas; average minds discuss events; small minds discuss people."

Великите умове дискутират идеи; средните (посредствените) умове дискутират събития; дребните умове дискутират хора.

Не че личността на автора или авторката е съвсем без значение, разбира се. Но пък всички познаваме онова особено величие на българските седенки, в които се дискутират... знаете какво. Така че аз поне се опитвам да поиздигна малко тукашните участници над познатите навици. И така, по същество: добре и с познаване ли е представена темата, има ли уклон в една или друга посока, или тук си имаме работа с едно удивително сдържано и лишено от кавгаджийска критика мнение? Изобщо – опитайте се за момент да мислите не като част от агитката, а със собствените си глави, хора. И ако след това все още сте несъгласни – заповядайте, кажете го, но със спокойствие, с аргументи и познаване на факти и събития, които не са представени в текста. Така ще има полза за всички ни.

- 21-10-2012|**Силвърмен**

Златкооо! Опитваме се да мислим, човек!

Исках да кажа, че съм чул и прочел всички мнения за евреите и Холокоста, но един от аспектите се повтаря като латерна. Това е вярно, това е вярно, това е вярно... Вие сте виновни, вие сте виновни, вие сте виновни.

Това искам да кажа, защото ти и Леа Коен пускаш, и пак имаше нещо за антисемитизма сутринта, ново и все едно и също, пак като латерна има в твоя сайт. Няма да прочета последното, защото нищо ново няма да науча. Това вече го ЗНАЕМ ДО БОЛКА.

то вече е казано и от Самуел Ардити, и от Габриеле Нисим и от други.

И това предизвиква обратна тяга, запомни го!

И никак не е случайно че Леа Коен непрекъснато драскулка в списание Биограф например.

И други неща не са случайни.

Не са случайни тези неща, Златко. А при теб доста често се появяват.

Това е.

Иначе и ти си прав.

- 21-10-2012|**Златко**

Силвъре, първо, тук става дума не за „вие“, а за „ние“. Второ, това, че тълкуваш текстовете по тази тема като обвинения, а не като опити за изчистване на задния двор на българската история от боклука, който го задръства от много десетилетия насам, говори повече за самия теб, отколкото за нещата, които се пишат тук. (Същото най-вероятно важи и за милионите „средни“ българи от момента – защото най-типичното нещо за средния интелект е неспособността му/й да живее с **противоречиви**информации, идеи и съждения, в резултат на което винаги и навсякъде се опитва да сведе нещата до нещо простичко, „разбираемо“). В случая например в твоя, да ме прощаваш, череп, очевидно не може да се прокрадне и лъч от идеята, че този казус от българската история съдържа поводи КАКТО за гордост, ТАКА и за покаяние. За теб нещата могат да бъдат само от един род, или сме спасители, или сме виновници, точка. Ами какво да направя, не мога да ти помогна. Защото то само с **опитване** да се мисли не става, Силвъре. Иска си и можене. И как още си иска...

Тъй. Сега, дали ще ми се обидиш, отговориш по съответния начин и си проседиш мястото на пейката за размисъл, си е твоя работа. Според мен обаче ще е далеч по-добре и за теб, и за всички, които го четат това списание, ако се поопитат така, от време на време, да прумяват, че не всичко, което се публикува в България и на български език, може да се сведе до рефрена „всичко е простотия, мамка му“, и че някои неща, някои идеи, някои съдържания, си искат сериозно мислене, а не само дращене по форумите.

Хайде, със здраве.

- 22-10-2012|**Силвърмен**

Така е, много неща от историята искат преразглеждане.

За последно се опитвах да чепкам темата с богомилите – голяма тема в историята ни, европейска тема, и църковния събор с участието на цар Борил.

По темата с неяснотите и с лакирането на темите току виж постигнем съгласие.

Но по темата с ролята на националното достойнство и национализма като темели за една нация – не знам.

Апропо, твоят сайт ползва ли външни източници на финансиране?

- 22-10-2012|**Златко**

Да, ползва – хора като теб, доколкото успяват да откъснат по някой лев. Инак спонсори няма, няма и „обръчи от фирми“.

- 22-10-2012|**begem0t**

Ще ми се да хвърля една малка бомбичка, щото Силвърмен е адски прав, че всички знаем за Холокоста, и че никой от нас няма намерение да започне да се чувства персонално виновен за тази трагедия. Исторически факти – супер. Избрани исторически факти – не толкоз супер. Пристрастни тълкувания и обвинения на основата на избрани факти – не, благодаря.

Та ето ви бомбичката – г-жа Коен отбелязва с числа колко евреи са спасени, колко са загубени, и как тази сметка не я устройва.

Но щом сме започнали да смятаме човешки животи с кръчмарския тефтер, веднага се отваря вратата за въпроси от рода, ‹Ако един известен немски психопат беше довършил започнатото, колко арабски живота щяха да бъдат спасени?›

Тема за обсъждане.

- 22-10-2012|**Златко**

Хм, тъй като ми се струва очевидно, че сърцевината и на този, и на повечето разговори, които водим тук в, около и изпосред, българската история, очевидно остава напълно неразбрана от повечето читатели, ще си позволя тук да я изтипосам отново, пределно ясно, пределно конспективно, за всички, които все още виждат чушки и домати там, където всъщност става дума за ядрения, тоест основния, проблем на националната ни история от последните 130 години (а и не само нашата, но това вече е съвсем друг въпрос).

И така, според разбирането, което следвам в момента, историята на човечеството през последните двеста години се определя най-вече от две властващи идеи: капитализъм и национализъм (имайте пред вид, че това не си го смуча от пръстите, а предавам конспективно идеите на един от основните съвременни теоретици на национализма, Антъни Д. Смит, така както са формулирани в книгата му „Национализъм и модернизъм“). Основното отклонение от „линията“, комунистическият експеримент, се оказа отхвърлено в края на краищата именно поради несъвместимостта му с тези две, засега определящи световната история, идеи. Що се отнася

до капитализма, притегателната му сила все още е много голяма и не се вижда идея, която да предлага сериозна алтернатива. При национализма нещата обаче не стоят така и в наши дни започва да става все по- и по-ясно, че времената, в които той е играел някаква положителна роля в развитието на групите, общностите и народите по целия свят, отминават или дори вече са безвъзвратно отминали, в зависимост от степента на развитие на отделните общества. Това поне е мнението, което властва сред повечето специалисти.

Сега, какво означава това когато дискутираме теми от най-новата българска история? Просто е: основната движеща сила в нея, особено когато става дума за най-болезнените и най-спорните нейни моменти, се оказва винаги и само българският национализъм, от 1830-те години, та чак до наши дни. В началото, както изглежда, той действително е играел силно положителна, обединяваща и мотивираща роля в историята на националното ни пробуждане и освобождение. Най-късно от времето на Първата национална катастрофа обаче той започва да играе силно разрушителна роля. (А всъщност много по-рано, тъй като силно негативната му, силно тежнееща към катастрофи и „катастрофички", същност, се формира още по времето на Сан-стефанския договор – за което вече писах на друго място). Всичко това, разбира се, са щрихи с четката-баданарка, на едро и припряно, но аз нямам за цел тук да доказвам, а просто да опиша голямата картина на най-новата ни история, така както тя ми се привижда – доста ясна и доста разбираема, поне от гледна точка на белите, които сме вършили и продължаваме да вършим.

Сега, оттук нататък повечето събития, на които поне аз обръщам силно внимание тук в изданието, и които са по принцип обект на масови спорове и караници, тъй като без изключения са свързани с приемането и признаването на определени, не особено лицеприятни заключения относно историята ни (а следователно и самите нас), стават сравнително ясно разбираеми като израз именно на този национализъм, при който деленето на свои и чужди, плюс всички свързани с него, силно грозни, силно неприятни, мини-истории на позор (с няколко самотни върха, сред които участието ни в Холокоста от 1940-те, с всички уговорки, идещи от двусмислието на тази конкретна история, тоест, хем сме „спасители", хем сме „извършители", плюс „възродителния" процес от 80-те), се открояват особено ярко.

В сравнение с общоевропейската история, особено онази на двете Големи войни, нашите собствени прегрешения може и да изглеждат дребни, спор няма. И моето (но не само моето, тъй като не съм само аз) настояване да обръщаме внимание именно на тях, идва от факта, че именно чрез тях ние можем да прозрем дълбокия, принципен проблем както в историята си, така и във властващата в момента у нас обществена умонагласа.

Така че – за да стигна най-после до истински важния момент – дали ще се срамуваме или не, всъщност не е толкова важно. Който иска да се срамува, който иска – да не го прави. Важното, драги мои, е най-после да проумеем, че национализмът, във времето, в което живеем (а и почти винаги през последните стотина години) е идеология, която е водела и продължава да води хората и народите откъм една задънена улица в друга. И че модерният, над-национален патос на Европейския съюз, е такъв не по случайност, ами защото други хора, малко по-умни и исторически по-опитни от нас, са прозрели доста отдавна, тоест преди около 70 години, че единственото спасение от повтаряне, потретване и по-n-тване на все една и съща европейска и световна история може да се търси и очаква само ако се скъса радикално с идеологията, която винаги е водела до тази история – национализмът и национализмите.

А инак, дали ще броим трупове, дали ще се съгласяваме или не с нещата, които почти всички тук възприемат като „обвинения", по същия начин, по който един махмурлия, пиян-залян човек, който се е прибрал на сутринта омърлян и без пукната стотинка в джоба, няма как да не възприема като обвинение всичко, което му каже жена му, пък ако ще и да му стои диван чапраз и само в пода да гледа – той пак ще си мисли, че тя го обвинява в нещо си, просто такова е естеството на пиянството и нещата, които го следват... Та значи, дали ще се чувстваме виновни или не – това, драги мои, си е собствена работа на всеки от нас. Единственото, което има значение и в този, и в много други спорове тук по сайта, е поне неколцина от читателите му да си кажат, „Ей, вярно бе, това пиянството лоша работа, и май наникъде не води; я да взема и да опитам така, от утре, ако може, малко по-малко, или пък без хич".

Ей това е, мен ако питате, темата на темите и нещото, около което се въртят всичките ни „исторически" разговори тук. А инак, нищо против спекулациите и броенето на трупове – реални или въображаеми – ако това, примерно, ви помага да прекарвате по-леко нощите си. На мен лич-

но ми е все тая, стига в края на краищата нещичко да се промени, нещичко да просветне в една, две или три глави...

- 22-10-2012|**Златко**

А на всеки, който ми казва „аз не се чувствам нито виновен, нито засегнат; сори, майна, не съм аз пияница човек!“, ще отговоря възможно най-простичко: ами като не си такъв човек, що щеш тогава тук да се дърлиш и препираш относно неща пиянски, които така или иначе нямат нищо общо с теб?

Що щеш тогава да спориш по теми, които нямат нищо общо с теб, а?

- 22-10-2012|**begem0t**

Ерм, кво общо имаше патриотизма с цялата работа?

(не че не ми е любима тема, „патриотизма като опиум за народа“ – винаги съм готов да го обсъдим)

Но да ме обидиш на патриот само защото смятам, че израелските национални интереси с нищо не са по-важни от чиито и да били други?

Злати, историята е свързана са факти. И те винаги са неточни или непълни, и за нас остава тълкуването им. И ще си останат непълни и неточни дори и след като се появи машина на времето.

Но историята не размахва поучително пръст и не крещи „този добър, а този лош!“ Това го правят политиците. И то по-дребните.

- 22-10-2012|**Златко**

Ах да, и още нещо: понеже тук един умник по едно време не спираше да ми повтаря, че всички досегашни опити за над-национални развития – имаше пред вид Югославия и Съветския съюз, са пропаднали, което според него означава, че няма смисъл да се опитва отново... Та, отговорът ми е долу-горе такъв: абе, юроде неразумний, ако къщата ти се пали отново и отново, и всичките ти досегашни опити да намемериш принципно решение на проблема са пропадали, то означава ли това, че трябва да се примириш и на всеки не знам колко години да започваш отново откъм изгорелите основи? Или може би все пак трябва да опитваш на инат, отново и отново, както го е правил примерно чичко ти Колумб, когато всите моряци се изредили да му обясняват, че така, както са тръгнали, утре-вдругиден ще паднат отвъд ръба на земята, и го заплашили с бунт?

А?

- 22-10-2012|**Златко**

А, не, Владик, не ми приписвай неща, които не съм казвал. Всеки човек има дълбока, жизнена потребност от особена идентификация с неща и места, които възприема като родни. Нациите, най-вероятно, са нещо по-старо от национализмите, поне като етническа общност (макар че това е доста сложна тема, пък и самият аз се уча на бегом, така че някои неща започвам да ги разбирам едва в последно време, в зависимост от това колко книжки успявам да прочета по една или друга тема). Та, за да има възможност да се прави разлика между „легитимните“ и „зловредните“ прояви на националното чувство (което само по себе си е хубаво и топло нещо, когато не е насочено против същите тези чувства на съседите), хората са въвели принципно разграничение между думичките „патриотизъм“ и „национализъм“. Значи, нека се споразумеем, че патриотизмът е „доброто“ национално чувство, докато национализмът е „лошото“.

Това първо – но то няма връзка с въпроса, който ми задаваш.

Второто обаче е, че аз всъщност не разбирам въпроса ти. Нерде Ямбол, нерде Стамбол, тоест каква точно е връзката между израелските национални интереси и българския вариант на Холокоста, Владик? Или може би имаш пред вид, че Леа Коен защищава не български, а израелски интереси? Не си такъв човек, пък и се познаваме отдавна, инак сигурно вече щях да съм рипнал, защото такава една формулировка ми се струва толкова абсурдна, че ми се вдига кръвното. Но нека първо се разберем, пък тогава да разговаряме, ок?

Ах, да. За историята. Няма история без морална оценка, още от времената на Тукидид, че и по-рано. Тоест, не са само политиците, които оценяват нещата, просто техните оценки най-често са продиктувани от дребни, повърхностни интереси, което ги прави невалидни в дългосрочен план. Но няма бъдеще народът, който не е успял да постигне обикновена, човешка яснота по въпроса кои точно са злините, които е извършил самият той (не добрините – те са много по-спорна и трудна за постигане на консенсус работа, както го виждаме всеки ден). Виж, по въпроса за злините е малко по-лесно да се постигне съгласие, може би не точно от поколението, което е участвало или пък е било „закърмено“ с тях (примерно с разните „процеси“ от нашата с теб поколенческа история), но при всички случаи – от следващите. И в никакъв случай не е случайно това, че повечето историци на модерността и в наши дни, и

по-рано, кажи-речи само с това се занимават – да премерват на кантар и да оценяват отново и отново, отдавна и не чак толкова отдавна минали неща, през очите на новото, малко по-цивилизовано, малко по-честно време (така аз виждам настоящето на Европа, може би защото живея в една от страните с най-честно разровена история, ако и да не е само тя). И ние като всички имаме огромна потребност от честност, от липса на лъжа и перфидност, Владик. Няма хора, които да са лишени от тази потребност, не и като група, ако и някои индивиди да са отвъд всякакво спасение, то си е ясно. Така че нека не се залъгваме – историята на България е пълна с всевъзможни лъжи и заблуди не защото са ги измислили комунистите, а защото, откак се е освободил, още отпреди 130 години, този народ още никога не е гледал на себе си честно и с безпощадна яснота. Напротив, той винаги, отново и отново, се е заплесвал по едни или други мераци за величие, големина или надмощие, които са го карали да върши силно много и силно отровни гадости – и във войни, и между тях, след което да се принуждава да си измисля пъстри националистически залъгалки, с които да оправдае нечистотиите и да ги изкара нещо хубаво, ГЕРОИЧНО, вместо да ги покаже като това, което всъщност са били и продължават да са – ГАДОСТИ. И защото още никога не е попадал в компания, в която някой да се държи по друг, по-различен начин. „Там, където всички танцуват на един крак, ти не можеш да го правиш на два“, били казвали хаитяните. Хайде, дано да е хаирлия и новата компания, към която се присъединихме наскоро, да ни научи на други, малко по-честни, по-безпощадни към самите нас си, неща. Така, казват хората, се пораствало. Да видим, да видим.

- 22-10-2012|**begem0t**

Виж, Злати, хубаво го казваш. И много ми се иска да се съглася безусловно, само че в тия неща няма „безусловно“.

Къде минава границата между „добър патриот“ и „лош националист“? Къде минава границата между „българите спасили евреите“ и „българите предали евреите“? Докъде мога да се подигравам с България, без да ме нарекат „продажник“, докъде мога да я защитавам без да съм „патриот“, камо ли пък „националист“?

Имам ли право да търся скрита мотивация в изказванията на хората или трябва да приемам всичко „face value“?

За да обобща: харесвам това, че г-жа Коен е събрала доста факти. Не харесвам това, че е решила да пренапише частта свързана с участието на Борис III, не че ми е роднина. Пък може и да е права, може всички исторически книжки да лъжат. Няма да е първия случай.

Абсолютно не приемам, че ние имаме право 60 години по-късно, сити и спокойни, да размахваме палец и да осъждаме хора, които са се борили за собственото си оцеляване и пак са намерили сили да помислят посилно и за ближния. В аналогични условия държавата Израел е склонна да атакува първа съседите си и да жертва техния живот, за да спаси своя.

Това – в моите очи – лишава г-жа Коен от правото да съди. Това – в по-широк план – опетнява всички усилия, положени за спасяването на евреите преди 60 години.

В крайна сметка обаче, тя има право на мнение. Аз също, или... просто трябва да козирувам?

- 23-10-2012|**Майя Маркова** – re:

  begem0t писа:
  Но щом сме започнали да смятаме човешки животи с кръчмарския тефтер, веднага се отваря вратата за въпроси от рода,
  ‹Ако един известен немски психопат беше довършил започнатото, колко арабски живота щяха да бъдат спасени?›
  Тема за обсъждане.

Според мен – нито един. Имам предвид, че доколкото познавам възгледите на Хитлер и съдружие, те, ако бяха победили и успели да свършат започнатото с евреите, нямаше да им е нужно много време да се сетят, че и арабите „развалят расата“.

На същото наблягат и немалко араби, които се чудят на акъла на своите боготворящи Хитлер сънародници.

Без да зачекваме дреболии като – кой ги бие арабските държавници по главата периодично да почват войни с Израел, или пък защо арабски тийнейджъри биват пращани да се взривяват в израелски дискотеки и сладоледени къщи...

- 23-10-2012|**Златко**

Владик, аз без съмнение имам много недостатъци, липсата на търпение на първо място, но поне необходимостта от безусловно съгласие

със сигурност не е сред тя. Нещо повече – хората, които се съгласяват безусловно, рядко печелят уважението ми, освен ако става дума за очевидни факти, където спор не може да има. Инак, при толкова засукани и спекулативни твърдения, каквито са дискусиите ни около националната история, при цялата липса на яснота и разпаленост н страстите, безусловното съгласие може да означава само един вид пълна липса на самостоятелност, каквато е характерна за деца, а не за възрастни хора. Така че, добре си ми дошъл с несъгласието си, аз очаквам не „евалла, Злати", а просто разговор, в който две страни обменят мисли и идеи с познаване на нещата и взаимно зачитане на разномислието, стига да се намират на някакво сходно ниво на познание. Инак, обратната страна на медала, тоест „абе аз може и нищо да не знам, ама и ти си тъпанар", разбира се, също не е решение.

Това, що се отнася до общите положения. Сега обаче, по конкретиките, с тебе имаме доста различия, които трябва да изкажем, а след това всеки от нас да си мисли (или не, както предпочете). Значи, между „размахване на палец" и „търсене на истина" има доста разлика, макар че и двете неща са си метафорки, и двете се опитват да поставят някаква скрита оценка зад едно или друго действие. Значи, ако страната ти е в такава духовна и морална безпътица, в каквато е нашата с теб, ако хората са изгубили вяра вече и в най-простите неща и нямат доверие никому освен на най-близките си приятели и роднини, то това със сигурност говори за някакъв дълбок проблем със способността за ориентиране, нали така, Владик? А щом цялото общество е изгубило ориентира, то това пък означава, че всичките, или повечето, ценности, на които то се е осланяло от, примерно, стотина години насам, по някакъв начин са се оказали фалшиви. До тук съгласен ли си? (Повечето хора смятат, че този развал е започнал с комунизма; аз просто отивам по-назад и търся причините по-надълбоко, това е всичко). Значи, вече от доста време насам не спирам да подчертавам, че развалата на ценностите идва не само от времето на комунизма, тя е започнала още от самия първи момент, в който сме започнали да ги формираме, тоест да ги попиваме, от „Европа", малко преди и след Освобождението. В това е единствената разлика между мен и хора от отрицатели, които слушам всеки ден в българското медийно пространство. Всички реват срещу „кУмунистите", но никой не се сеща да погледне по-назад (или по-напред, ако щеш, защото модерна Европа май-май започва полека-лека да я преодолява тази болест,

национализма). Разбира се, първата реакция на повечето хора е „стига бе, идиот, и от това ли да се откажем? Ами тогава какво изобщо ще ни остане, ако захвърлим ВСИЧКО на боклука, включително и националната си гордост?“ Също като болен човек, който вика „аман, докторе, горчи! аман, докторе, боли!“ Така е братко, и мен ме болеше, докато му свикнах и го възприех, но сега, когато ми се струва, че съм намерил твърда опора, твърдя вяра, пука ми вече на шапката – и ми личи, нали така, инак хората нямаше да си губят времето и да ми четат глупостите, ако не чувстваха инстинктивно – не е нужно да се съгласяват – че тук май има нещо, това момче, колкото и откачено и гневно да звучи, май-май наистина си вярва на работите, дето ги приказва, я да послушаме тогава, да го видим колко пет пари струва...

После, за „опетняването“. Пак не съм съгласен. Допреди 60-те години на никого в България не му е и минавало през ума да се „гордее“ с някакво си „спасяване“, хората най-вероятно са си мислели нещо от рода „отърваха кожата, чифутски бедни дяволи, че и след това се измъкнаха тихичко, по терлици, а нас ни оставиха тук да сърбаме горчивата попара, мамка му“. Сам си прецени дали тези думи и начин на мислене ти се струват достоверни. А след това, когато изведнъж някой си – пак евреин, да му прощава Господ – изведнъж намерил това чудно средство за мотивация, изтъкването на Уникалността на българския Холокост (не се шегувам, нито пък иронизирам – уникален е българският Холкост, напълно съм съгласен, няма друг като него нито в Европа, нито някъде по света, само че не е едноцветно-положителен, както ни го представят вече от толкова време насам). Сега, ние с теб вече твърдо сме яхнали петдесетте, може би за нас действително в малко късничко да променяме нагласи и убеждения, може би скептицизмът действително е единствената умонагласа, с която днешният човек може да оцелее в днешна България. В такъв случай ти ще излезеш прав. Само че на мен това не ми е достатъчно, Владик. Искам като в Германия. Искам същата честност, същата безкомпромисност, същата безпощадност към самите себе си, към нещата, които сме вършили, към родителите си, към НАС си. Искам не само скептицизъм, искам Истина, искам Честност! Ей затова го правя всичко това – не че не ми е ясно, че за да се изправи човек пред българи и да им заговори за Истина и Честност, той трябва да е малко така маниак и не съвсем у ред. Но такива неща дал Господ, и за добро, и за зло, тъй че, Владик, аз ще продължавам тук да бия точно това барабанче, и за

чуващите, и за глухите, без пари, без андрешковщина, колкото и да не могат да го повярват това хората, колкото и да ме питат „а бе, мой човек, я ми кажи ти на мен кой ти плаща на тебе?“

Хайде, стига толкова. А това, че Леа Коен я причисляваш към израелците, а не към българите, май-май си е твой проблем, Владик. Без да се усещаш, ако питаш мен, вече си теглил чертата и не се доверяваш на „еврейката“, защото тя не е „от нашите“. А мен ме слушаш така, щото едно време похарчихме заедно един кош пари и може би това те е накарало да повярваш, че поне умея да губя без да се чумеря прекомерно:):):)

Хайде, със здраве, Владик. И поздрави на семейството!

- 23-10-2012|**Самолет 005**

Казано по селски:

Благодарността, изказана веднъж, задължава! А да си длъжник не е най-приятното нещо на света... По-добре е да са ти длъжници...

Казано по градски:

Много добра аргументация и направляване на доказателствата. Личи си опит и ум. Едно единствено несъгласие имам. Ето го и препъникамъкът в цитата – *„Някои могат да зададат въпроси: „Необходима ли е тази истина?“ или „Каква е практическата полза от нея?“.* (напълно логични въпроси и неслучайно зададени дори и от авторката) *На тях могат да бъдат дадени различни убедителни отговори, включително и евангелският: „Истината ще ни направи свободни“. От предразсъдъци, зависимости и невежество.*

За мен между понятието „тази истина“ и евангелското понятие „истина“ има разлика. Разликата обаче е все още неизречена в обществото ни. След като е неизречена, то тя е всъщност препъникамък.

Истината е въпрос на съгласие, а не на индексиране. Преди да се отведе „тази истина“ в евангелските регистри, то показателното местоимение „тази“ трябва да отпадне, за което се изисква голямо усилие...

Няма да съм лицемерен, ако кажа, че симпатизирам на усилията на г-жа Коен. Единствено се опасявам тя да не допусне грешка и да подцени умните хора в България – било то българи или евреи. Подценяването на умните става както с нелюбезност, така и с дидактичен маниер, така също и с недооглеждане на другата позиция... селската... Дзак!:))))

- 23-10-2012|**Златко**

Две забележки:

Първо, те „умните“ хора затова са умни, за да могат да отсяват – реално! – плява от зърно и да правят разлика между собствената си обида (или нечии опити „да бъдат обидени“), и търсенето на Истината. Там, където надделява обидата, царува не Умът – а следователно и претенции за такъв не може да има. Там царуват Комплексите.

Това първо. Второто е, че дори и най-умните хора на тоя свят са само хора, тоест днес ги има, утре ги няма, а след тях идват други, също толкова умни, само че с по-различен исторически опит. И тях вече ще ги обиждат по-други неща, а обидите на предшествениците им ще им се струват смешни, най-вероятно. Ето защо това тук нещо е насочено колкото към днешните „умни“ (господ с тях, щом не им достига нещо си, за да „надвият обидата“), толкова и към следващите, които вече ще ги сърби шапката за обиди и прочие. Но не и за Истината.

Хайде, лек ден...

- 23-10-2012|**Самолет 005** – re:

Златко писа:
Първо, те „умните“ хора затова са умни, за да могат да отсяват...
Това първо. Второто е, че дори и най-умните хора на тоя свят ... днес ги има, утре ги няма...

Да! Те умните отсяват... и най-вече отсяват пишещи..., защото знаят и второто, че писаното остава...

Та такива ми ти работи с лекия ден... Сигурен съм, че Леа отсява. А аз всъщност преразказах нещичко за истината от Чарлс Пърс... а той е от умните по-умен даже, ‹щот е гениален...

Щипкам си съфорумците ей така като бебенца по коремчето... дзак... дзак... дзак... Нали съм вече дядо белобради!

- 23-10-2012|**Kiril Ivanov**

Цитат от книга и автор които няма да обявя.

Кръгла маса организирана от Люси и Реймон Обрак. Става дума за свидетелствата, възпоменанията и историците.

„За пореден път нещата опират до разграничението между ролите на свидетеля, възпоменателя и историка: изискванията към тях не са

еднакви. От свидетеля се очаква да бъде преди всичко искрен; да сгреши тук– таме е човешко. И възпоменателят приема открито това: той се ръководи от повелите на момента и от миналото вземе това което му е удобно. Ала може ли историкът да се откаже, и то по принцип, от голата и студена истина?

Ето какво много трудно приемаха участващите в дебата специалисти по Съпротивата. Франсоа Бедарида се обяви за правото „да се възстанови търпеливо нишката на истината“ и напомни, че историкът следва своя „дълг към истината“. Жан– Пиер Азема каза, че „не може да си позволи какъвто и да било политически коректен език под общоизтъквания предлог за спецификата на една или друга кауза“, включително и класовата борба или геноцида на евреите; историкът „не бива по никакъв начин да обслужва една или друга частна памет“. Анри Русо се противопостави на идеята за „полезния мит“ и за „истините, които не са за казване“, преди да заключи, че целта на историка е познанието, не вярата: „Предаването на миналото не бива да се свежда до пасивния култ за героите и жертвите“

Крехкостта на доброто – Част 1
Автор: Цветан Тодоров

Въведение

Миналият век ще остане в историята като време, в което масовото насилие достигна нива, които светът не е познавал никога преди това. Преследването и унищожението на европейските евреи със сигурност представлява един от най-трагичните епизоди в човешката история. Но тези събития ни предлагат и възможност – за съжаление рядка – да видим как може да разцъфти и доброто, в усилията, положени за да се помогне на преследваните и да се спасят ония, живеещи под заплаха за живота. Актове на доброта се случват спонтанно почти навсякъде; но има две страни, които могат да си припомнят собствената история с гордост, благодарение на колективната защита, която са предоставили на евреите, докато самите те са живеели под немски контрол. Тези две страни са Дания и България. В същото време, в което Червената армия се приближава към българската граница, пише Хана Арендт в *Айхман в Ерусалим*, „нито един български евреин не е депортиран, нито пък е умрял от неестествена смърт... Не съм чувала за нито един опит“, продължава тя, „да се обясни поведението на българския народ, което е уникално сред пояса от смесени населения“.

Как можем да разберем тази чудотворна проява на доброта? Дали тези хора са притежавали изключителни морални и политически качества? Що се отнася до българите, аз знам от личен опит, че те не гледат на самите себе си с особено високо уважение. Разбира се, те обичат страната си и ценят спомените си, но когато се стигне до изказване на ценностни съждения, те бързо се съгласяват, че други народи, както отблизо, така и отдалеч, ги превъзхождат. С изключение на редките моменти на патриотична възбуда, те не са свикнали да считат себе си за герои. Ето защо самите те откриха с известно удивление тази героична глава от собствената си история.

Настоящата книга е замислена като опит да се обясни това щастливо събитие. Какво точно се е случило в България през тези военни години? Вярно ли е, че всички български евреи са били спасени? Кои са действащите лица и какво ги е мотивирало? Как са стигнали до това да извършат онова, което са извършили? Търсих отговорите на тези въпроси в документи и спомени, касаещи тези събития, някои от които са преведени между тези корици; отговорите, които намерих, също предлагам тук. Но първо, нека си припомним няколко страници от учебниците по история.

Последователността на събитията

Историята на преследването и защитата на евреите в България е добре позната, тя е тема на няколко изследвания, особено след основополагащата книга на Фредрик Чари *Българските евреи и окончателното решение*, публикувана през 1972; различни други изследвания, появили се по-късно, изясняват определени детайли. Ето защо ще се ограничa да припомняне на основните събития от епизода.

Три елемента на историческия и демографски контекст трябва да бъдат взети пред вид в началото.

Първият е, че в края на Втората балканска война (1913) и отново в края на Първата световна война (1914-18), България е трябвало да се откаже от няколко провинции, обитавани най-вече от български населения: Добруджа е отстъпена на Румъния, Тракия на Гърция, а Македония на Сърбия, бъдещата Югославия. Надеждата да се възвърнат тези провинции под български контрол все още е много жива в началото на Втората световна война.

Вторият елемент засяга политическата ситуация вътре в България. Военният преврат от 19 май 1934 е отслабил, в някои случаи дори разрушил, ролята на традиционните български политически партии, както и онази на Народното събрание, върховното законодателно тяло в страната. Силна изпълнителна власт е съсредоточена в ръцете на правителството, което царят, Борис III (1894-1943), назначава и контролира. Парламентарна опозиция въпреки това съществува, но тя не е силна. След изборите от декември 1939, тя се състои от 19 депутати (от общо 160), включващи двама от крайната десница, девет комунисти или техни съюзници и осем

депутати от традиционните демократически партии. Режимът може да бъде описан като авторитарен, но не фашистки.

И накрая, българските евреи, на брой 48,400 според преброяването от 1934, съставляват 0,8 процента от населението на страната. Деветдесет и седем процента от тях живеят в градовете, около половината в София; в по-голямата си част това са работници или занаятчии. Макар че България си има своите антисемитски традиции, те не са особено силни.

В самото начало на Втората световна война България избира глобалната си стратегическа ориентация: тя ще се държи извън конфликта и ще бъде неутрална (никакви български войници не са изпратени на фронта), като същевременно поддържа традиционния си съюзник, Германия. Тази позиция се оказва изгодна: според условията на германо-съветския договор, който дава на Съветския съюз северните провинции на Румъния, на 7 септември 1940 България получава южна Добруджа (която успява да задържи в края на войната).

Именно от този момент нататък може да се проследи развитието на българската антиеврейска политика, започваща с въвеждането на Закона за защита на нацията. Заявяваната цел на този закон е да предотврати действия срещу държавата, но определен брой от неговите клаузи са насочени специално срещу евреите. Европа се намира в апогея на расовото законодателство: Нюрнбергските закони са приети през 1935, а сега, както посочва Борис пред един от съветниците си, расовите мерки са осъществени в Румъния, Унгария „и дори Франция“. Време е за България да въведе някакви собствени ограничения и регулации. Започвайки с определянето на това кой точно е евреин, законът налага ограничения върху правото на това население да избира местоживеенето си, да притежава собственост и да практикува определени професии. Текстът на закона е оформен от Александър Белев, адвокат към министерството на вътрешните работи и водещ член на *Ратник*, едната от трите главни фашистки организации в България.

Законът, обявен за пръв път през октомври 1940 от министъра на вътрешните работи Петър Габровски, предизвиква силни реакции. Протестни писма се посипват върху Народното събрание от страна на професионални съюзи, политици и религиозни власти, както българско-православни, така и еврейски. Други обаче изразяват спокойно задоволство от закона, особено някои бизнес организации и различни фашистки групи. Подробностите около тези реакции могат да бъдат намерени в спо-

мените на Димитър Пешев. Народното събрание дебатира закона през ноември и декември същата година, и го одобрява през януари 1941.

През март 1941 България се присъединява към Оста – военния съюз, свързващ Германия, Италия и Япония; българското членство облекчава немската окупация на Югославия и Гърция. През декември същата година, когато, малко след нападението на Япония върху Пърл Харбър, Съединените щати обявяват война срещу Германия, България прави същото срещу Съединените щати и Великобритания. Същевременно, това решение има чисто символична важност. България получава контрол над Тракия и Македония, първо военен, през април 1941, а после и административен. „Официално", България си е възвърнала старите земи. Фактически обаче тя не присъединява тези територии, а само ги администрира; решението относно окончателното им разпределение е отложено за края на войната. Въпреки това присъствието на българската армия в окупираните територии индиректно помага на германската армия.

Тук също, в окупираните територии евреите са отделени от останалото население. Правителствено разпореждане от 5 юни 1942, касаещо гражданството в „земите, освободени през 1941", постановява, че „всички бивши югославски и гръцки поданици ще станат български такива, освен ако изрично пожелаят другояче". Но член 4 от декрета уточнява, че „[Тази мярка] не засяга лица от еврейски произход, освен женени еврейски жени, които получават гражданството на съпруга си" (*Оцеляването*, стр. 181). Това отказване на гражданство ще се окаже фатално за тракийските и македонски евреи.

Годините 1941 и 1942 показват бавно, но постоянно увеличение на антиеврейските мерки, и в същото време влошаване на жизнените условия на евреите. Еврейската общност се опитва да организира няколко изселвания с кораби за Палестина, но с катастрофални резултати: първият кораб, който потегля, *Салвадор*, потъва в Мраморно море на 12 декември 1940 със 180 души на борда; вторият, *Струма*, който потегля от Румъния, потъва с 400 пътници и екипаж. Корабите са стари и в лошо състояние. Различни опити за уреждане на легално отпътуване за Палестина на определен брой евреи пропадат. Нещо повече, британските власти, отговорни за администрацията на палестинския протекторат, не бързат особено да приемат корабите с бегълци. Няколко месеца покъсно, имайки пред вид исканията на евреите за входни визи в Палес-

тина, Антъни Идън, британският външен министър, отговаря, „Ако бихме предприели подобни стъпки, евреите от целия свят ще поискат от нас да направим същото и за Полша и Германия. Хитлер много лесно би могъл да изиска да сдържим думата си“. (Бояджиев, стр. 73).

Междувременно, българското правителство е наложило вечерен час за евреите, ограничило свободите им, иззело някои от домовете им или насила отделило някои от тях в работни лагери; от тях се изисква и да носят жълтата Звезда на Давид. Въпреки това администрацията си позволява доста големи свободи при съблюдаването на тези разпоредби; царят и министрите му поддържат сърдечни връзки с известни членове на еврейската общност, а българските консулства в чужбина продължават да издават визи на евреите, които ги поискат. Отделът, отговорен за еврейските въпроси в немското външно министерство в Берлин започва да показва все по-голямо нетърпение.

Ходът на събитията получава рязък обрат през есента на 1942. Към края на август е издаден нов декрет, очертаващ серия от допълнителни мерки, регулиращи публичния живот на евреите и създаващ Комисариат по еврейските въпроси, подчинен на министерството на вътрешните работи. Белев е назначен да ръководи операциите му. Немският посланик в София, Адолф Бекерле, както и неговият полицейски (Гестапо) аташе, Карл Хофман, получават уверения от премиер-министъра Богдан Филов и министъра на вътрешните работи Габровски, че депортацията на евреите може да започне всеки момент. Но за момента, настояват българските лидери, евреите са необходими за различни задачи в България, особено за поддържането на пътищата.

На 21 януари 1943, депортацията на българските евреи навлиза в критичната си фаза, с пристигането в София на Теодор Данекер, СС хауптщурмфюрер и специален пратеник на Айхман. След като е определил броя на евреите, които трябва да бъдат депортирани – 20,000 – Данекер предявява исканията си на Белев, неговия български колега. Заедно те решават как да се разпредели тази цифра: 14,000 евреи, преценяват те, могат да бъдат депортирани от окупираните територии (8,000 от Македония и 6,000 от Тракия); останалите 6,000 ще трябва да бъдат взети от „стара“ България – тоест от регионите вътре в границите отпреди 1940-та година. Данекер предлага да започнат с „нежеланите“ евреи.

През първите дни на февруари Белев издава инструкции до делегатите на Комисариата в новите територии да подготвят предстоящите

операции. Те не трябва да пробуждат съмнения, нито пък да разкриват истинската дестинация на вагоните. Отначало трябва да бъдат арестувани само мъже, след което семействата им ще бъдат инструктирани да ги последват. „На жените да се каже, че трябва да се присъединят към съпрузите си, така че целите семейства да бъдат преселени в стара България“ (*Оцеляването*, стр. 207). На 12 февруари кабинетът, очевидно след дълги дебати, одобрява предложенията на Белев, включително и ония, които уточняват броя на евреите, които трябва да бъдат арестувани. В телеграма до отдела по сигурност на Райха от 16 февруари, Данекер докладва със задоволство, че подготовката за депортация върви добре и че тя трябва да започне в ранния март.

На 22 февруари Данекер и Белев подписват съглашение, уточняващо предстоящата депортация. Уточнява се официално, че ще бъдат депортирани 20,000 души, без съблюдаване на възраст или пол; решава се също от кои гари ще заминат евреите, и с какви влакове. Съглашението включва споразумения за споделяне на разходите (българските железници ще платят за транспорта до границата, но не и по-нататък), и се уточнява, че българското правителство ще се откаже от каквито и да било по-нататъшни претенции върху поданиците си (каквито те всъщност вече няма да бъдат): „В онези случаи, в които евреи се депортират без все още да бъдат лишени от гражданството си, това трябва да стане при отпътуването им от българска територия“ (*Оцеляването*, стр. 205). На същия ден комисариатът разпространява до местните си делегати меморандум, изискващ в следващите двадесет и четири часа всеки от тях да направи списък от „богати, известни и изобщо добре познати“ евреи, както и местни лидери и опоненти на режима (*Оцеляването*, стр. 206). На 2 март 1943 кабинетът формализира по-ранните инструкции и машината е поставена в ход.

Депортациите започват по план. На 4 март тракийските евреи са арестувани и прехвърлени в „стара България“; на 11 март е завършено изолирането на евреите от Македония и град Пирот, на сръбската граница. Посланик Бекерле вече може да запише в дневника си на 3 март, че „Данекер ме информира, че от вчера е започнало вдигането на тракийските евреи, и че македонските евреи вече са прехвърлени в гетото; разрешава се само на момичета, по-малки от 14 години, да напускат [гетото], за да купуват храна и други неща от първа необходимост“ (*Оцеляването*, стр. 210). На 18 и 19 март тракийските евреи са откарани с влак до Лом,

откъдето се качват на шлепове, заминаващи за Виена; оттам са прехвърлени с влакове до Катовице и Аушвиц. Македонските евреи са прехвърлени с влакове директно до Аушвиц, на 22 и 25 март, и до Треблинка на 29 март. Депортирани са всичко 11,343 души. От тях ще оцелеят дванадесет.

Задържанията и депортациите не остават незабелязани в „стара България", където еврейските депортирани се намират транзитно в продължение на няколко дни; свидетели реагират със състрадание и гняв, за които има многобройни свидетелства – писмото на Димитър Икономов до колегата му Пешев, което подтиква последния към действие; изказванията, направени от Стефан, митрополит на София; настояването на Петко Стайнов, опозиционен член на Народното събрание, до премиер-министъра. Особено Стефан не губи време и предупреждава царя, пледирайки към него в телеграма да спаси тракийските евреи, чийто транспортен влак той е видял да минава през България. Но както Стефан казва още по онова време, неговите молби стигат до глухи уши.

За евреите от „стара България" събитията получават по-друго развитие. Техните арести започват на 3 март в различни провинциални градове и са провеждани според различни списъци, изготвени от комисариата. За разлика от събратята им в Тракия и Македония обаче, те могат да разчитат на подкрепа от българските си приятели. Най-ясният пример за това идва от Кюстендил. Там арестите, насочени срещу местното еврейско население от около 1,000 души, започват на 7 март. На 8 март делегация от четиридесет души решава да отиде в София и да пледира в подкрепа на съгражданите си. В края на краищата заминават само четирима: адвокат, пенсиониран учител, бизнесмен (Асен Суичмезов) и местният депутат в народното събрание, Петър Михалев; никой от тези мъже не е евреин. Пристигайки през нощта в София, те уговарят за следващия ден среща с друг депутат от Кюстендил, Димитър Пешев, който е и заместник-председател на Народното събрание. Както става ясно от спомените му, Пешев вече е бил информиран за случващото се; той кани посетителите си за среща в Народното събрание същия следобед. Изисква разговор с премиер-министъра Филов; това, казва му се, е невъзможно, но той и делегация от седем други депутати ще бъдат приети от министъра на вътрешните работи Габровски. Отначало Габровски отрича каквото и да било знание за арестите; в края на краищата, под настояването на посетителите, които отказват да си тръгнат, той вдига телефона и нарежда арестите да бъдат прекратени, а арестуваните – освободени.

Същият сценарий се повтаря и в други провинциални градове (но с по-малък успех). По-късно ще четем свидетелски разказ на Кирил, митрополит на Пловдив и бъдещ патриарх на България; той изпраща собствена телеграма до царя; ходатайства пред административните власти и позволява на евреи да намерят убежище в дома му; говори се, че той се е зарекъл да легне върху релсите на пътя на първия еврейски транспортен влак от неговата епархия. В София множество публични фигури се застъпват пред роднини и приятели от правителствените кръгове.

Пешев, който вече е играл решаваща роля при осуетяването на правителствените планове, решава да изгради предимството още по-нататък. Той бързо съчинява протестно писмо, което е подписано от четиридесет и двама представители на партията, разполагаща с парламентарно мнозинство и го изпраща до председателя на Събранието. Със сдържан тон той осъжда правителствената антиеврейска политика и изисква тя да бъде променена. Филов, щом само научава за писмото, е вбесен от това предизвикателство към властта му. В желанието си да унижи Пешев лично, той изисква, по време на заседание на представителите от неговата партия, всички, които са подписали писмото, да оттеглят поддръжката си. За негово разочарование тридесет от депутатите отказват да се съгласят. Освен това Филов изисква гласуване против Пешев и освобождаването му от задълженията на заместник-председател. Нито веднъж през това време Пешев не получава възможност да се защити публично. Въпреки това плановете за депортация на българските евреи са преустановени за известно време.

Така завършва финалния епизод от еврейската депортация; операцията е напълно успешна в Тракия и Македония, но пропада в самата България. Чиновниците от германската легация не изглеждат прекомерно разочаровани. „При тези обстоятелства“, пишат те на 5 април 1943, „реалният резултат, 11,343 депортирани евреи, трябва да се счита за задоволителен. Петдесет и шест процента от планираните 20,000 са били постигнати“. (*Оцеляването*, стр. 237).

Данекер и Белев не се отказват от идеята за депортиране на цялото българско еврейско население; службата на Айхман продължава да подчертава важността на тази задача. Действайки съгласувано, двамата упражняват натиск върху Филов и Габровски, които ги уверяват в добрите си намерения. От друга страна, еврейските организации, религиозни власти и различни политически фигури се опитват да убедят властима-

щите, и особено царя, че всички планове за депортация трябва да бъдат преустановени. Хващайки се за няколко акта на съпротива, в които са участвали евреи, в ранния март 1943 Белев прави нов план, със следните алтернативи: „План А: депортация на българските евреи в източните региони на Германия, с цел вътрешнодържавна сигурност; План Б: евакуация от София в провинцията на 25,000 евреи, ако предишният план се окаже нереализуем“. Габровски се съгласява с План А и го представя на Борис по време на аудиенция при царя на 20 май 1943. „Царят“, пише Хофман в доклада си от 7 юни, „реши, че евакуацията на евреите в провинцията трябва да започне незабавно. По тази причина план А беше изоставен“ (*Оцеляването,* стр. 257). На 21 май кабинетът утвърждава решението на царя. Международната ситуация, след Сталинград и победите на съюзниците в Африка, започва да се променя, както и общественото мнение в самата България; отсега нататък царят категорично ще се противопоставя на самата депортация.

Софийското еврейско население посреща новините за предстоящата евакуация и интерниране с паника и депресия. Протестите се увеличават, като Българската православна църква и определен брой известни граждани стоят начело на опозицията. Митрополит Стефан, който е изключително активен през този период, изпраща на Борис телеграма, която звучи така: „Не съдете, за да не бъдете съдени. Защото, с какъвто съд съдите, с такъв ще бъдете съдени; и с каквато мярка мерите, с такава ще ви се отмери. [Матей 7:1-2]. Знай, Борисе, че Бог наблюдава действията ти от небето“ (*Оцеляването,* стр. 42). Освен това Стефан приема главния равин на България у дома си. Традиционният празник по случай деня на Кирил и Методий, 24 май, се превръща в масова демонстрация срещу правителствените антиеврейски политики; арестувани са около 400 души. Въпреки това евакуацията на софийските евреи в провинцията продължава през целия юни; близо 20,000 евреи са принудени да напуснат столицата. Но депортацията в концентрационните лагери в Полша все още не се случва.

Дали тя просто е отложена? Данекер и Белев се надяват на това, но изглежда само малцина споделят надеждите им. В доклада си от 7 юни посланикът Бекерле вече е изразил по-различно мнение относно ситуацията. Първо, той представя Белев като опонент на правителствените политики и казва, че не може да му се има доверие. Белев, пише Бекерле, е възприел официалната позиция на българските управници, която

се свежда до следното: „Разбира се, ние сме съгласни, по принцип, да решим ‚еврейския въпрос'; но на практика засега ние се нуждаем от нашите евреи (те строят пътища!); освен това депортацията им би дошла на висока политическа цена, както вътрешна, така и международна".

Съюзниците са акостирали в Сицилия и България повече от всякога желае да запази неутралитета си (антисъветската пропаганда е забранена в страната, особено ако е насочена директно срещу Сталин). В един следващ доклад, датиран от 18 август 1943, Бекерле стига до следното заключение: „разбрах от разговорите си с посочените министри и от срещата ми вчера с премиер-министъра, че да се настоява на депортацията в настоящия момент няма какъвто и да било смисъл". Той не е изоставил всяка надежда, но я оценява като слаба: „когато немският [военен] успех стане очевиден и политическата офанзива срещу нас отслабне, това ще бъде момента за действие" (*Оцеляването,* стр. 264-5).

На 28 август, няколко дни след последната си визита при Хитлер, Борис внезапно почива. Тъй като принц Симеон е още дете, поставени са трима регенти, като Филов е един от тях. Формирано е ново правителство и в началото на октомври Белев е заменен с друг комисар, който не е особено известен с антисемитизма си. В края на месеца на софийските евреи е дадено разрешение да се завърнат по домовете си, а в течение на следващата година са отменени различни антиеврейски мерки; на 31 август 1944, в навечерието на окупацията на България от Съветската армия, кабинетът отменя Закона за защита на нацията. На 9 септември 1944 старият режим се срутва.

Конкуренцията на паметите

Спасяването на българските евреи, дори и да е частично (тъй като тракийските и македонски евреи са депортирани), е без съмнение заслужаващо хвалебствия действие. Въпросът е, кой има заслугата за него?

Комунистическият режим, който постепенно взема властта в България след 9 септември 1944 дава два взаимно изключващи се отговори на този въпрос: първо, случилото се не е чак толкова важно; второ, Комунистическата партия носи цялата заслуга за това славно постижение.

Случилото се не е чак толкова важно: това е заключението, което човек би могъл да направи, ако би следвал заседанията на Народния съд – съдебния орган с извънредни пълномощия, отговорен за чистките

след 1944. Защото, след като решава да постави пред съд всички депутати от управляващото мнозинство за това, че са подкрепяли политиките на предишното правителство, съдът решава да не обръща особено внимание на техните действия по времена еврейската депортация. От четиридесет и трите делегати, които са подписали протестното писмо на Пешев, двадесет са осъдени на смърт, шестима на доживотен затвор, осем (включително и самия Пешев), на по петнадесет години затвор, четирима други на по пет години и един на една година; трима са оправдани, а друг един умира по време на процеса (Нисим, стр. 225-6, 315-16). Най-важни сред екзекутираните са Икономов, който е бил първия човек, вдигнал тревога и Иван Петров, който се е борил твърдо в Народното събрание против Закона за защита на нацията; Михалев, винаги до Пешев по време на усилията му, получава доживотна присъда. Хората, осъдени на затвор, евентуално получават намаления на присъдите. Митрополит Стефан е освободен от задълженията си.

Съдебният апарат, сега в ръцете на комунистите, не е единственият, който оценява като незначителни действията на Пешев и неговите колеги. Важни фигури от либералната опозиция като Петко Стайнов, делегат в Народното събрание и журналиста Димо Казасов, който смело се е противопоставял на депортацията, сега заемат властови позиции: Стайнов е министър на външните работи, а Казасов – министър на информацията. Признаването на заслугите на техните политически опоненти със сигурност не фигурира сред основните им приоритети. Макар че Стайнов свидетелства на процеса на Пешев, той не говори в негова защита.

Нито пък всички членове на българската еврейска общност са особено готови да изразят благодарността си към тези паднали обществени фигури. Когато идва време да се намери адвокат за Пешев, който, поради поста си на заместник-председател на Народното събрание е обект на особени обвинения, семейството му се обръща първоначално към един изтъкнат комунист и еврейски адвокат, Нисим Меворах. Той отказва да поеме случая, позовавайки се на „политически причини“. Назначеният от съда адвокат, Давид Лиги, не се появява на първия ден от съдебните заседания, представяйки медицинско свидетелство, за да оправдае отсъствието си. Бившите жертви на преследване, след като вече са извън опасност, не поемат непременно борба срещу това ново преследване. Но не всички правят същия избор. Йосиф Яшаров, друг адвокат от еврейски произход, се съгласява да защищава Пешев и действително спасява

живота му, като намира смекчаващи вината обстоятелства. Иронично, онова, което убеждава съда, са не действията на Пешев за спасяването на евреите, а по-скоро нещо, което той е направил години преди това, през 1936, когато, като министър на правосъдието в една предишна администрация, е блокирал екзекуцията на една опозиционна фигура – човек, който в момента е министър на отбраната в новото след-деветосептемврийско правителство. Решението на Пешев от 1936 му е струвало поста при последващите размени в тогавашния кабинет. Що се отнася до Яшаров, той ще заплати скъпо за спасяването на живота на Пешев: през 1948 той е лишен от адвокатски правомощия, като софийската адвокатска колегия се позовава на неговите „реакционни тенденции" като причина за изключването му (Нисим, стр. 210-22).

Дълго след процесите от 1944 еврейският геноцид все още не е признат като такъв в България. Един учебник от 1954 например му посвещава едно-единствено изречение: „Имитирайки хитлеристите, правителството чрез Народното събрание прокарва Закон за защита на нацията, насочен срещу българските евреи". Очевидно е, че нито депортацията на македонските и тракийските евреи, нито неуспешната депортация на българските евреи, се смятат за достойни за споменаване. Според официалната българска енциклопедия в немските концентрационни лагери е имало само политически затворници; в Аушвиц, продължава енциклопедията, са били убивани „затворници от всякакви националности".

Такова е първоначалното комунистическо гледище за преследването на евреите по време на войната. Но съществува и друга, напълно различна версия, според която преследването действително е едно от големите престъпления на предишния режим, което е пропаднало благодарение на героичните действия на Комунистическата партия. Тази нова версия е формулирана и развита от известен брой еврейски комунисти, които първи събират и публикуват свидетелства относно тези събития. След масовото изселване на българските евреи за Израел през 1948 и 1949, всички публикации, свързани с еврейската общност, попадат в ръцете на ревностни комунисти. *Годишникът* на социалната, културна и образователна Организация на евреите в България, който се появява за първи път през 1966 и е посветен на публикуването на военновременни документи, отнасящи се до еврейската общност, се придържа твърдо към тази линия.

Комунистическата партия омаловажава събитията от март 1943, в които не играе никаква роля, като вместо това подчертава ония от май

1943, особено демонстрацията от 24 май срещу евакуациите и интернирането. Тази демонстрация, в нейната партийна интерпретация, е била организирана и ръководена от представители на Работническата партия (името, под което Комунистическата партия, нелегална от 1925 г., оперира по онова време) След 1954, когато властта минава в ръцете на Тодор Живков, хората започват да „осъзнават", че всъщност не някой друг, а самият той е ръководел тази славна операция. Хвалебствията към него ще стават все по-екстравагантни през следващите години, докато, към края на 1970-те, организацията се оказва поставена под натиск да номинира Живков за Нобелова награда за мир, заради ролята му при спасяването на българските евреи; в края на краищата от номинацията обаче не излиза нищо (Нисим, стр. 264)

До каква степен са обосновани тези претенции?

Нека да кажем на първо място, че по време на войната комунистите всъщност не се противопоставят на преследването на евреите във всичките му форми. Вярно е, че те се опитват да използват тази кауза, като я впрягат за политическите си цели, които са да се отхвърли съществуващата властова структура, а самите те да бъдат разглеждани като най-активни участници в борбата срещу фашизма; това, разбира се, е нещото, което се очаква политиците да вършат. Има множество свидетелства за опитите на партията да се бори срещу антисемитизма, в речите на нейните депутати в Народното събрание – тоест в ония речи, датиращи от времената, в които те все още могат да говорят онова, което мислят (след съветската инвазия тези законодатели са премахнати от постовете си и хвърлени в затвора). Такива свидетелства могат да се открият и в политическите статии и нелегални вестници, които партията разпространява, както и в нейните радиопредавания от съветска територия. Но дали тези намеси са играли толкова важна роля, колкото комунистическите историци биха искали да я представят? Ето това трябва да се определи.

Откровено казано, нищо не ни насочва в тази посока. Протестите на комунистическите депутати, когато Законът за защита на нацията все още се намира в проектна фаза, са били възприемани най-вече като пропагандни ходове, каквито те всъщност са, сред ред други неща; и във всеки случай протестите на този или онзи депутат не играят абсолютно никаква роля: услужливото управляващо мнозинство прокарва закона през януари 1941. По времето на самата депортация, през март 1943, комунистите не са в позиция да се противопоставят на операцията, която

продължава. Партията, която по това време е забранена и подложена на правителствени репресии, има само малко влияние; ако евреите биха били възприети като намиращи се в близост с комунистите, те биха били подложени на дори още по-големи преследвания. Накрая, демонстрацията от 24 май е организирана предимно от водачи на еврейската общност, особено равина Даниел Цион. Що се отнася до Живков, той изглежда не е играел каквато и да било роля; в антологията *Оцеляването*, публикувана в София през 1995, но все още апологетична към комунистите, редакторите сухо отбелязват, че „Версията на Тодор Живков, бивш секретар на третия регионален комитет на Българската работническа партия, че Централният комитет му е възложил задачата да организира и ръководи демонстрацията... не е потвърдена от изследователските търсения".

Но ако не комунистите са онези, които са спасили българските евреи, то кой тогава? През ранните 1950 години се появява една втора теза, диаметрално противоположна на първата. Според тази нова теза истинският спасител на евреите не е никой друг освен Борис III. Тезата след това е подхваната от българската емигрантска преса, особено през 1952 от Бенджамин Ардити, български евреин, който е емигрирал в Израел. Тя е подхващана отново и отново в българските емигрантски вестници, но също, след 1990, и в самата България. Тя има две очевидни предимства: първо, тя лишава комунистите от какъвто и да било кредит за спасяването и, второ, приписва благородна роля на техния исторически враг, царя. Освен това, за някои хора трябва да е имало и нещо успокояващо в този приказен край: в края на краищата царят все пак е бил добър и мъдър.

Но ако човек се обърне към историческите документи, първото нещо, което се забелязва е, че думите на царя никога не могат да бъдат приети като чиста монета. Когато Бори говори (той не пише често), то е не за да разкрие вътрешните си мисли, нито пък за да представи в думи света, който вижда около себе си; той говори, за да въздейства върху ония, към които се обръща, така че те да вършат онова, което той иска те да вършат. За всеки от тях царят има различни неща за казване и всичко, което той казва, е предназначено да служи на избраните от него цели. На евреите, търсещи покровителството му той обещава, че нищо няма да им се случи; на германците, изискващи депортацията на евреите отговаря, че няма нищо, което да желае повече. На различните си довереници, министри и съветници, той никога не дава два пъти един и същи отговор.

Ето защо единственият начин да се прецени отношението на царя към евреите е да се разглеждат действията, а не думите му.

От 10 март 1943 до смъртта си на 28 август същата година, царят се придържа твърдо към позицията, че евреите не трябва да бъдат депортирани. Пешев и неговите колеги-депутати не биха могли да спрат депортацията, ако Борис, който има върховната власт в България, би искал тя да бъде осъществена. Документите от онова време потвърждават това. В доклада си от 5 април 1943 Хофман пише: „изглежда, че министърът на вътрешните работи е получил от най-високо място [von höchster Stelle] разпореждане да спре планираното прехвърляне на евреите от стара България (*Оцеляването,* стр. 236; немски текст в Бояджиев, стр. 79). Подборът на думите е показателен: германските функционери представят тази информация като дедукция, а не като емпиричен факт, и те избягват да посочват лично царя. Въпреки това, в България от 1943 „най-високото ниво“ може да се отнася само до една-единствена личност. На 9 март Габровски се съгласява да отмени заповедите си, вярвайки, че ще може да ги продължи на следващия ден; трябва да е имало последващо действие от страна на царя – въпреки че за такова не са останали свидетелства – което да му е попречило да го направи. По време на следващия опит за депортация, през май 1943, Борис отново се намесва: както видяхме, по време на аудиенцията с неговия министър на вътрешните работи на 20 май, царят, отхвърляйки съвета на последния, отлага депортацията и вместо нея предпочита евакуация. Пред лицето на немския натиск той извърта: да, той много ще се радва ако германците решат неговия „еврейски въпрос“, но за момента наистина се нуждае от „своите“ евреи за поддържане на пътищата. Едва ли е за учудване, че в дневниците си Гьобелс го описва като „хитър като лисица“.

Но, както и да е, царят е фактически отговорен за депортацията в лагерите на смъртта на 11,343 души от окупираните територии в Тракия и Македония. Разбира се, тези хора не са български граждани, но именно неговото правителство е онова, което с декрет от 5 юни 1942 им е отказало гражданство. Борис не започва депортацията сам (това е отговорност на Данекер и Белев), но не прави нищо, за да я спре, макар че разполага със средства да го направи. Той очевидно знае какво се случва и знае също каква съдба очаква депортираните евреи. И дори ако не знае, всичко, което трябва да направи е да слуша хората, които са били свидетели на операциите. Швейцарският chargé d’affaires, Шарл Редар, се среща

с Филов на 11 март 1943 и го моли да спре депортацията, обяснявайки много ясно, че евреите, изпратени в Полша, са изправени пред сигурна смърт; силно невероятно е Филов да е запазил тази информация за себе си и да не я е споделил с царя. Думите на Стефан, митрополитът на София, са особено съкрушителни. След като е станал свидетел на еврейското страдание от първо лице, той изпраща на Борис телеграма, с която го моли да спре депортацията. „В отговор на нашата телеграма ние получихме съобщение, с което ни информираха, че всичко възможно и законно ще бъде направено". С други думи, операцията ще продължи, тъй като тя се прокарва в стриктно съгласие със закона.

След завръщането си в София, Стефан отново пише до двореца. „Усилията ми не доведоха до нищо", пише той на 2 април 1943; „малко след това депортираните бяха откарани до пристанищата на Дунав". Отказвайки да се предаде, той изпраща доклад до царя. Дворцовият чиновник, който го получава, дава на Стефан да разбере, че царят е „реагирал благосклонно към първия ни призив, като е наредил евреите, депортирани от Тракия, да бъдат третирани добре докато пресичат България, макар и да са пленници на висшето командване на Хитлер". Дали българските полицаи, които придружават тези транспорти, са получили заповедите? Независимо дали да или не, съдбата на депортираните си остава същата, докато българските съвести са евтино облекчени. Този отказ от страна на царя да се съобрази с религиозните авторитети е достатъчно необичаен, за да накара Стефан да отбележи в мемоарите си, че „това беше единственият път, при всичките ни професионални контакти с царя, в който ние се срещнахме с мълчание и резервираност".

Стефан не е сам в усилията си; депутати от управляващото мнозинство (като Икономов), както и от опозицията (Стайнов) протестират публично. Други митрополити, които са станали свидетели на депортациите, също се изказват. „В Скопие", пише Софроний, „арестуваха евреите – мъже, жени, деца, немощни. Събраха ги всички в един склад за тютюн, където бяха държани под строга охрана. По-късно бяха изпратени в Полша" (*Оцеляването,* стр. 232). Нито правителството, нито царят биха могли да не знаят за тези призиви. Въпреки това те си остават без отговор.

Откъс от Tzvetan Todorov,
The Fragility of Goodness: Why Bulgaria's Jews Survived the Holocaust,
Princeton University Press, 2003

Цветан Тодоров е френски философ от български произход, един от най-влиятелните интелектуалци на съвременна Европа.

Коментари (21)

- 15-03-2013|**Случаен гост на ЛП**

Изглежда, че свръхчувствителният „дунавски селянин“ Цв. Тодоров, спонтанно се е присетил – pardone moi! – и за кромидена България. Но за какво друго, освен за едно интелектуално Нищо, ни напомня с разсъжденията си авторитетният парижки автор? Като всичко, с което самоотдадено се е захващал, разработвал и внушавал на впечатлените си от интелектуализма му почитатели, този път мосьо Тодоров, sìl vous plait, сякаш се извинява за набързо охладения „Bollinger blanc“, който поднася на публиката си, внушавайки и, че всеобхватната му съвест има български корени. Хубаво! Но щеше да е още по-хубаво, ако публицистичната му услужливост не изглеждаше така самоцелно употребена, както в случая.

- 15-03-2013|**Историк**

Колкото повече текстове се появяват върху този епизод от историята, толкова повече се убеждавам, че ключовите думи, които всички трябва постоянно да имаме наум, са: *„при тези обстоятелства ...“*

Да, в конкретния случай тези думи (*„при тези обстоятелства ...“*) са употребени в цитиран тук германски документ от епохата (от от германската легация в София) – но те са напълно валидни и за положението, в което се намират всички останали действащи лица.

И което е особено поразително в случая: става ясно, че някои днешни наши коментатори на тези събития заемат една неуместно максималистка поза: „Да де, спасили сте някакви си 48 000 – ама защо не сте спасили онези 11 343, а? Негодници такива!“

А тази поза е неуместно максималистка именно като я съпоставим с нагласата, изразена от германските райх-чиновници в техните документи: *„реалният резултат, 11,343 депортирани евреи, трябва да се счита за задоволителен. Петдесет и шест процента от планираните 20,000 са били постигнати“*.

Разбирате ли какъв парадокс се получава: онези тогавашни хитлеристи, обладани от тяхната тоталитарна идеология, се оказват на практика не чак толкова големи максималисти (в постигането на собствените си декларирани цели за „окончателно“ решение), колкото се явяват днес неколцина „български“ (явно – само по паспорт) коментатори на онези събития (които не престават да се възмущават „ама как може да се гордеете, като не сте спасили ВСИЧКИ евреи“)...

- 15-03-2013|**Историк**

А иначе, и в този текст има някои несъобразени неща. Авторът, както често се случва на български автори (дори и когато живеят в чужбина), е толкова вторачен в българския мащаб на събитията, че на моменти изцяло изпуска от поглед по-широкия, балкански, и дори европейски мащаб.

Пример за това е фразата „именно неговото правителство е онова, което с декрет от 5 юни 1942 им е отказало гражданство.“

Ами те тези хора дотогава не са били хора без гражданство – те са си имали гражданство, били са граждани съответно на Гърция и на Югославия.

И въпросът трябва да бъде насочен именно към управляващите в тези страни: какво направиха те, управляващите на суверенните страни Гърция и Югославия от 1930-тте години нататък? Каква политика водиха те, какви управленски решения взимаха, доколко съумяваха да предвидят какво ще случи и какви ще бъдат последствията? Как докараха те СВОИТЕ граждани и СВОИТЕ територии до това положение, в което се оказаха тези техни граждани и тези техни територии през 1941, 1942, 1943, 1944 г.?

И само след като си отговорим на тези въпроси, вече ще можем да даваме и оценка какво са успяли и какво не са успяли да сторят БЪЛГАРСКИТЕ управляващи през същия период: от 1930-тте години нататък!

- 15-03-2013|**Златко**

Ако има някаква полза от подобни дискусии, то тя най-вероятно е в това, че малко по малко се научаваме на онзи тип мислене, при който става дума не само и единствено за борещи се противоположности, а за допълващи се и взаимно обогатяващи се виждания за едни и същи неща. Автоматичната реакция на почти всички читатели тук е, че ако някой казва неща по-различни от ония, които ги пише по нашите вестници и исторически книги, той значи е против нас... Девет от десет десет души тук четат текстовете и статиите с неизбежното усещане, че някой се опитва да ги унижи и оскърби, защото им казва нещо ново и не съвсем добре известно или прието.

Ами хубаво, то и това си иска време...

- 15-03-2013|**Историк**

Ама какво „ново и не съвсем добре известно или прието“ ни казва Цветан Тодоров в случая?

Този човек е боравил с документи, чел ги е, цитирал ги е дори – но много често просто не ги е разбрал!

Ето, от текста му личи, че той по принцип би трябвало да е запознат с факта, че от гледна точка на дворцовите чиновници, евреите от земите извън България са „пленници на висшето командване на Хитлер“ (защото сам е цитирал тези думи). Цитирал е думите, но явно не им е обърнал внимание. А то именно тези думи ясно показват каква точно е разликата в статута на евреите от България и тези не от България. И защо едните са спасени – а другите не.

- 15-03-2013|**Любо** – Жалко

Жалко за тези, които четат, без да разбират. Добре, че истината не се установяваше с гласуване. Има си исторически документи.

- 17-03-2013|**Цвета** – крехкостта на доброто

Спасяването на българските евреи и неспасяването на евреите от Беломорска Тракия е още едно доказателство, че всичко зависи от конкретния човек на конкретното място. И до личния избор на всеки човек. От гледна точка на днешните поколения въпросът стои бихме ли допуснали това да се случи отново или не. Това е важното. В останалите говорения – и в тези, които обвиняват българите, че не са спасили и евреите от

Беломорска Тракия, и онези, които ги оправдават, има твърде много политически интереси. А въпросът е за РАСТЕЖА НА ЧОВЕШКИЯ РОД. Ще допуснем ли нещо подобно да се повтори в човешката история или не?

- 17-03-2013|**Златко**

Хм, при очевидната непосилност на наследството на „Възродителния процес", самият аз виждам само малко смисъл в задаването на абстрактни въпроси като горния. На тях вече е даден отговор, при това доста еднозначен. Реалният въпрос в наши дни е „в състояние ли сме да променим нещичко в тази доста убийствена умонагласа", а не дали ще допуснем нещо, което не само допуснахме, но и което мълчаливо поддържа(х)ме, при това със злобничко задоволство. И чието наследство изплащаме и до днес, примерно в лицето на едно идещо поколение, лишено от способност да вярва в страната си или в нас – неговите родители. Това не е песимизъм, поне от моя гледна точка. Просто там, където има нужда от скалпел, не може да се работи с душевни мехлеми, това май е всичко...

- 17-03-2013|**БС2003**

Много интересна и добросъвестно написана статия. Темата е много болезнена, за съжаление.

- 17-03-2013|**Гост**

За да разбереме изключителността на спасяването на българските евреи не е необходимо да се връщаме 70 години назад в историята. Случайно до мен стигнаха публикациите на Кети Райчева, която моли Българското правителство да се застъпи за съпруга и, ливанския гражданин Талал Халил, задържан и изчезнал безследно в Ливан. Съпругът и е получил разрешение за Българско гражданство, но не го е получил защото още не се е отказал от Ливанското си гравданство. И междувременно е задърван и изчезнал безследно. Според думите на Кети Райчева, молбите и за помощ от Българските институции остават нечути и безрезултатани. Коментарите под статиите в пресата са смразяващи. Дали някой взима под вниманието страданията на тази жена, опитваща се да помогне на съпруга си с „не финализирано" Българско гражданство, не е ясно. На фона на нейния съвременен, частичен случай, ясно се разбира героизма на всеки един от онези български граждани, които с нещо

са помогнали българските евреи да бъдат прибавени към зловещата статистика на унищожените милиони. Пазликата е в това че преди 70 години те са били хиляди, в случая на Кети става въпрос само за един човек. Но за нея той е важен колкото хиляда. Нека си спомним и 6 Български сести в Либия, за които с години България не направи нищо. Героизма на целокупния Български народ в защита на българските евреи трябва да се споменава и популяризира постоянно. За тези тихи дела Българския народ не е получил необходимото световно признание. Депортирането на евреите от Беломорска Тракия и Македония не трябва да се отрича, то е факт. За спасяването на съпруга на Кети Райчева България трябва да направи всичко възможно и Българската Общественост трябва да подтикне Българските Институции да се застъпят за един не напълно български гражданин. Защото добротата е крехко и рядко срещащо се проявление на човещкия дух, особенно в наше време!

- 18-03-2013|**Гост**

Извинявам се за правописните грешки в горния пост и изпуснатото „не“ в текста. Да се чете – „да не бъдат прибавени“.

- 19-03-2013|**льольо** – пропуск?

Защо ли ерудитите не споменават, че корабът „Струма“ е бил потопен от съветска подводница?

- 19-03-2013|**Златко**

Интересно, първата ми мисъл, когато прочетох за двойната катастрофа беше, че това не може да бъде случайно. Но пък, признавам, си мислех по-скоро за германски, отколкото за съветски подводници. Това исторически доказан факт ли е, или просто версия откъм нашенско?

- 21-03-2013|**Бисер Стоянов** – Спасени евреи от Беломорска Тракия, Македония и Ви

С благодарност на Цветан Тодоров и Златко Енев за споделените размисли по крехкоста на доброто.

И все пак има има данни за спасени евреи от Беломорска Тракия, Македония и Виши-Франция. В интервюто с българската публицистка Даниела Горчева от Хага, Холандия, научих интересни факти за дейст-

вията на българските дипломати от посолството във Виши-Франция по спасяване на български евреи и тези от новите територии.

http://frognews. bg/news_52357/ D_Gorcheva_Balgariia_spasiava_ vsichkite_si_evrei_o t_svoiata_teritoriia/

- 14-08-2013**|Нада Нешева**

„малко по малко се научаваме на онзи тип мислене, при който става дума не само и единствено за борещи се противоположности, а за допълващи се и взаимно обогатяващи се виждания за едни и същи неща.“ – напълно съгласна.

- 18-08-2013**|Кръстина** – Блг на ЗЕ за поредния текст на ЦвТ

Все по-неслучайно ми звучат интертекстуалните връзки между книги на Цветан Тодоров и „Доброжелателните“ на Джонатан Лител. Всеки, който неглижира спасяването на българските евреи, би се замислил, ако прочете 800-те страници на „Доброжелателните“, донесли едновременно двете най-престижни литературни награди във Франция – „Гонкур“ и Голямата за роман на Френската академия. Творбата почива на скрупульозно мащабно проучване на документи из европейските библиотеки и е „по-документална“ от много документални изследвания. И макар че „обстоятелствата“, представени от истор документи, и литерат образ, нарисуван от ДжЛ, не би следвало да се сравняват поради различната си природа, съпреживяването на образа на унищожаването на евреите в Съв. съюз наистина би проявило като непосилна лекотата, с която се отхвърля огромното постижение на конкретните храбри човеци, изработили спасяването на бълг евреи.

- 18-08-2013**|Златко**

Хайде сега малко по-конкретно, Кръстина: Кой и какво точно отхвърля? И кои точно храбри човеци биват отхвърляни? Щото ако вие например смятате, че премълчаването е равно на възвисяване (или, за да звуча по-обективно: че разкриването на обратната страна е равно на принизяване), то, естествено, няма как да се разберем. Аз например съм метър и шестдесет висок. Не съвсем „мъжествен“ ръст, но мислите ли, че би имало полза да го крия, щото ми се иска, не ще и дума, да изглеждам по възможност малко по-голям?

- 18-08-2013|**Кръстина**

Искрено съм изненадана от обвързването на храбростта с ръста и с мъжествеността, Златко. Дори само защото познавам немалко храбри жени. И защото не мисля, че храбростта е функция на ръста и непостижима за женствеността: откровено заяждане по повод на „илюстрацията", която търси да ми обясни опозицията „премълчаване" – „разкриване"!

Що се отнася до отхвърлянето, става дума за признаването на огромното постижение – спасяването на 48 400 български евреи, и обвиненията за предадените тракийски и македонски евреи. Очевидно коментарът под статията:" Разбирате ли какъв парадокс се получава: онези тогавашни хитлеристи, обладани от тяхната тоталитарна идеология, се оказват на практика не чак толкова големи максималисти (в постигането на собствените си декларирани цели за „окончателно" решение), колкото се явяват днес неколцина „български" (явно – само по паспорт) коментатори на онези събития (които не престават да се възмущават „ама как може да се гордеете, като не сте спасили ВСИЧКИ евреи")" много ме е впечатлил.

По повод повечето гледни точки за нещата и за явленията от живота: мисля ги като прекрасна възможност за човека да постигне достатъчно обективна оценка за това, което е важно за него. Колкото по-отворено и по-пъстро става ветрилото от гледни точки, толкова по-голяма става и възможността за постигане на истината.

- 26-01-2014|**Георгиев** – ге: Или „забравени" подробности? „Хаавара"

  льольо писа:

  Защо ли ерудитите не споменават, че корабът „Струма" е бил потопен от съветска подводница?

След като хитлеристкото правителство сключва с ционистките организации договорът „Хаавара" през 1934 г. от пристанищата Варна и Констанца започват да пътуват през Черно море и проливите в Ср. море кораби превозващи евреи от цяла Европа до Палестина.

И така до средата на 1943 г. Но английското управление на Палестина междувременно се противопоставя на приток на евреи в Палестина, а немските войски стигат до Варна.

Вижте статията на Хр. Бояджиев за становището на британския външен министър Идън.

В момента се сещам за имената на два от тези кораба с български екипаж „Пенчо“ и „Салвадор“...

Не прави чест на евреите да премълчават тези факти, защото истината винаги излиза наяве.

- 26-01-2014|**Георгиев** – Ето една връзка към статия по въпроса

http://paper. standartnews. com/bg/article. php? d=2006-09-21&article=161210

- 03-02-2014|**Георгиев** – Грешка.

Договорът Хаавара е сключен през август 1933 г., а не през 1934г., както съм отбелязал в първото изказване.

Крехкостта на доброто – Част 2
Автор: Цветан Тодоров

На 31 март 1943 Борис е на посещение при Хитлер в неговата резиденция в Берхтесгаден, а не следващия ден има дълъг разговор с домакина и с Йоахим фон Рибентроп, външния министър на Хитлер. Скорошните депортации не напускат мисълта му. Ето какви са, по думите на Филов, впечатленията на Борис от срещата: „[Цярат] дискутирал нашироко еврейския въпрос с Рибентроп, опитвайки се да му обясни, че българските евреи са испански [т. е. сефардски] и че те по никакъв начин не играят ролята, която имат в други страни. Но изглежда, че Рибентроп не приема тези възражения и отговорил, че един евреин винаги си остава евреин (запис в дневника на Филов от 5 април 1943)

Рибентроп, в телеграма до Бекерле, прави малко по-различно описание на този разговор. „Що се отнася до еврейския въпрос в България“, пише той, „царят казва, че засега е съгласен да депортира само евреи от Македония и Тракия до Източна Европа [т. е Полша]. А що се отнася до българските евреи, той иска да се освободи само от незначителен брой – болшевишко-комунистическите елементи. Иска да задържи онези 25,000 евреи, които се намират в момента в концентрационни лагери; той казва, че иска да ги използва за строителство на пътища. Оставих тези коментари без внимание и просто подчертах, че по наше мнение, единственото подходящо решение на еврейския въпрос е расовото“ (4 април 1943, *Оцеляването*, стр. 243).

Разликите между двете версии са показателни. Борис се представя пред Филов като голям поддръжник на евреите, въпреки факта, че Филов подкрепя депортациите (но човек никога не може да знае). Но с Рибентроп Борис подчертава, че е разрешил депортацията на тракийските и македонски евреи, а след това обещава да депортира и някои български евреи, ако те са про-комунистически настроени. Но колко от тях? Ако се извадят онези 25,000 евреи, които Борис желае да задържи, от общия брой 48,000, изисквани от нацистите, това оставя някъде около

23,000 кандидати за депортация. Дали царят е възнамерявал да сдържи думата си или просто се е опитвал да успокои германския си събеседник с неопределени уверения? В края на краищата Борис предлага да задържи останалите евреи в концентрационни лагери. Още един финт? Без съмнение. Във всеки случай разликата между подобни мерки и „радикалното решение“ е повече от очевидна.

В светлината на тези документи и лични спомени Борис изглежда играе една по-малко героична роля, отколкото му приписват неговите почитатели. Действията му са ръководени от собствен интерес или поскоро от онова, което той вижда като интереси на България. За човек като Борис, който се идентифицира напълно със страната си, двете неща са неразличими. Онова, което го мотивира, е националният интерес такъв, какъвто го разбира той, а не хуманитарни принципи. Малките страни трябва да се споразумяват с големите. Хитлер притежава властта, а следователно някои от исканията му трябва да бъдат приемани. Царят успява да държи българските войници вън от свадата (като се изключи военната окупация на обещаните тракийски и македонски земи). Но когато става дума за предаване на евреите, както го изискват Хитлер, Химлер и Рибентроп, то е необходимо да се отстъпи тук и там, за да се спечели на други места; с други думи, да се депортират евреите от окупираните територии, но не и онези от „стара България“; да се прогонят евреите от София, но не и от България. Това всъщност е и начина, по който Бекерле се опитва да представи събитията, по време на собствения му процес през 1968: царят, казва той, се е съгласил с депортацията на тракийските и македонски евреи, но тайно е помолил за неговото сътрудничество, така че депортацията на евреите от стара България да бъде осуетена. Политиката на Борис е пресметнат ход, предназначен да се търси спогодба със силните на тоя свят. Тя успява да спаси някои животи – четири пети от българското еврейско население – за сметка на останалите.

Дали царят се е решил да застане зад българските евреи от хуманитарни съображения? Напротив, всичко показва, че и тук изборът на Борис е бил политически. През пролетта на 1943 победата на Хитлер вече не е онова очевидно заключение, каквото някога е изглеждала. Борис не желае да компрометира отношенията на България със Съединените щати и Великобритания, които са му представили ясно твърдото си противопоставяне срещу анти-еврейските политики на нацистите. Нито пък би могъл да игнорира напълно променящата се вълна на обществе-

ното мнение у дома. Има публични протести когато се гласува Закона за защита на нацията (ЗЗН), също както ще ги има и по-късно, през май 1943, по време на евакуацията; Борис е демонстрирал способността си за безразличие. Но защо променя поведението си след март 1943? Поради намесата на Пешев в народното събрание, отначало: това действие, буквално неподчинение вътре в правителственото мнозинство, показва, че една трета от неговите членове са готови да откажат подчинение на правителството по еврейския въпрос. Взимайки пред вид този нов баланс на силите, царят решава оттук нататък да се противопоставя на депортацията на българските евреи.

Ако царят не би взел това решение, евреите може би биха били депортирани; но пък ако Пешев и неговите еднакомислещи колеги не са действали както са го направили, царят вероятно би взел по-различно решение. И така ние стигаме до един трети начин за отговаряне на първоначалния ни въпрос, що се отнася до това кому подобава заслугата за спасяването, което значи да се постави акцентът върху действията на Пешев. Италианският журналист и историк Габриеле Нисим, както и други свидетели на тази драма, прави точно това в скорошната си биография на Пешев. Нисим подчертава изключителното естество на акцията на Пешев на фона на европейския контекст от 1943; той може и да не е единственият човек, помогнал на евреите, но той е единственият, който е водил законова, парламентарна акция в тяхна защита; той се е борил не просто в защита на едно или две лица, а за всички тях заедно.

От гледна точка на фактите, Пешев не е сам в България. Протестните писма, телефонните обаждания, личните стъпки, предприети по време на дебатите в Парламента и по време на арестите: никоя от тези мерки не би била достатъчна, взета поотделно, да се спре машинарията на потисничеството. Но количеството се е превърнало в качество и чрез самия си брой тези акции променят общата атмосфера: преследването започва да губи лъскавината на победата. Застъпничествата пред царя, дори и онези, които изглеждат напразни, продължават. Призивите към здравия разум на депутатите от Събранието, макар и игнорирани тогава и там, въпреки това оказват мълчаливо въздействие върху техните сърца и умове.

Сред различните призиви особено важни са онези на Българската православна църква и, с влошаването на ситуацията, позицията на църквата става все по- и по-твърда. По време на първите дебати в Народното събрание около ЗЗН, митрополитите подчертават разликата между

конвертираните или покръстени евреи, които са приели християнската вяра, и останалите – изисквайки, преди всичко, пълна защита на първите. В същото време, църковниците молят за това, последните, не-покръстени, да бъдат съдени според онова, което са извършили, а не кои са. По време на една среща на Синода, на 2 април 1943, дори онези, които са защищавали закона, вече атакуват приложението му. Йосиф, митрополит на Варна, например казва „Към евреите-нехристияни, отношението ни трябва да бъде такова на универсален морал, на човек към човека: (*Оцеляването*, стр. 231). Друг митрополит, Климент от Стара Загора, добавя, че, действайки по този начин, правителствените организации се държат като комунисти, а не като християни. Кирил от Пловдив и най-вече Стефан, са особено красноречиви. Стефан изпраща едно послание след друго, царят си остава равнодушен, докато премиер-министърът заплашва да даде Стефан под съд за действия, враждебни срещу държавата. Стефан отговаря със заявлението, че вратите на всяка българска църква и манастир ще бъдат отворени за евреите.

Пешев, следователно, за да бъде разбран правилно, трябва да бъде разположен сред тези други действащи лица. Разликата между него и тях се намира най-вече в неговата по-висока ефективност. Този адвокат, роден през 1894, служи като министър на правосъдието от 1935 до 1936; по-късно, през 1939, става депутат в Народното събрание от името на консервативната, мажоритарна партия, и заместник-председател на Събранието. Той не се противопоставя на ЗЗН когато законът е обсъждан в Събранието и, както ще видим, дори 30 години по-късно, в мемоарите си, не може напълно да отхвърли аргументите, довели до неговото приемане. Губи поста си след акцията от март 1943, но не и мястото си в Събранието; арестуван през късната 1944 от новите комунистически управници на България, той е осъден и пратен в затвора, но е освободен в края на 1945. Прекарва края на живота си, до смъртта си през 1973, в един вид вътрешно изгнание, рядко напускайки стаята си. От 1969 до 1970 пише безценните си мемоари, в които представя с големи подробности мненията и спомените си, касаещи всички въпроси на обществения живот, с които се е сблъсквал в хода на годините, включително и преследването на евреите. Мемоарите му съдържат енергична и, в контекста на комунистическа България, яростна защита на демокрацията, парламентарните принципи и личните свободи. Пешев е един от тринадесетте „праведни“ българи, официално почитани от държавата Израел.

Паметите се намират в конфликт едни с други защото славната роля в миналото – ролята на героя или, в други контексти, на жертвата – предоставят ценен символичен капитал в настоящето, такъв, който придава престиж, легитимност и, в края на краищата, повече власт на онези, които могат да предявят успешни претенции към него. Но паметта не е просто място, на което се сблъскват воли, всяка от тях търсеща предимство пред останалите. Освен това паметта е отворена за установяване на истината. Или вярно, или невярно е, че комунистите са отговорни за спасяването на евреите; или вярно, или невярно е, че Борис е направил всичко, което е могъл, за да спаси всички български евреи от депортация. Ако паметта трябва да се превърне в история, битката на противопоставящите се една на друга воли за власт трябва да отстъпи на заден план и да остави място за търсенето на истината: може би едно безкрайно, но въпреки това необходимо търсене.

Защо и как

Миналото изисква не само да го изследваме и познаваме, но и да научаваме уроците му – по следната проста причина: злото не е просто нещо, принадлежащо на миналото. Спасяването на българските евреи е една от редките светли страници в историята на евреите от онези мрачни времена; тя значи е освен това и неопровержимо положителен политически акт, който, по своята рядкост, заслужава пълното ни внимание. Защото, ако разберем по-пълно неговите последствия и мотивите на хората, отговорни за него, то може би сами ще можем да действаме по-добре утре.

През март 1943, премиер-министърът Филов изглежда е бил единственият човек в България, който е смятал, че евреите няма да бъдат много по-зле, ако бъдат депортирани. Всички останали знаят по-добре, независимо от това дали тази ситуация ги изпълва с удовлетворение или виждат в нея източник на срам. Точната информация е била рядкост, подробностите около унищожението все още смътни; често пъти онова, което е минавало за новини по онова време, днес вече е добре известно за нас като неверни слухове (например унищожението чрез електрически ток). Въпреки това, необходимо е било човек само да наблюдава как еврейските семейства – включително деца и възрастни хора – са арестувани, малтретирани и транспортирани, нужно е било само човек да се вслуша в онова, което са казвали говорителите на Съюзниците или представители на неутрални страни като Швейцария, за да се осъзнае,

че немските позовавания на неотложни нужди от работна ръка са зле прикрити измислици, в които никой не е вярвал истински. „Те се изпращат на смърт“, казва Шарл Редар, швейцарският chargé d’affaires; всички имат мрачни предусещания за съдбата им, разказва на Пешев неговият колега-депутат Икономов. В протеста, който Пешев пише покъсно и който четиридесет и двама други депутати подписват, се говори за „жестоки мерки… които могат да изложат правителството и цялата нация на обвинения в масово убийство“. Това е нещото, което всеки доброжелателен човек, живеещ в някоя европейска страна през 1943, може и да е знаел. Но когато знаем, че съседът ни е постигнат от зло, въпросът е, ще направим ли нещо против това? И ако да, то какво? И как?

Царят, който държи върховната власт в България, действа, както беше казано по-рано, въз основа на националните интереси. От момента, в който той преценява, че депортацията на евреите би накърнила репутацията на страната му, а следователно би компрометирала и бъдещето ѝ, той ѝ се противопоставя решително и ефективно. Може и да е бил подкрепен в решението си от призивите за състрадание, отправени от различни морални и религиозни авторитети. Това обединение на собствен интерес и добродетел е особено солидно. За съжаление то се случва рядко. През март 1943 царят очевидно не смята, че спасяването на евреите е от жизнен интерес за страната му; в съответствие с това той разрешава депортирането на първите 11,343. Като окончателни основания за действие, националните интереси сами по себе си не предлагат някаква особено солидна основа; те подменят доброто само по себе си с „онова, което е добро за нас“.

Онези, които не притежават власт да вземат решения, но които въпреки това участват в обществения живот, действат – тоест, когато изобщо действат – от името на някакъв закон. Понякога този закон е писан; съюзът на адвокатите, например, също като опозиционните депутати, посочва един от членовете на Конституцията, който твърди, че всички индивиди са равни пред закона. Църковното ръководство, в едно от посланията си, говори за „думата на нашия спасител, в чиито очи всички са деца на един небесен Отец“. Други хора може и да не са били в състояние да цитират никакъв конкретен закон, но пък говорят за страданието на жертвите: те действат, ръководени от хуманност. За тях е невъзможно да останат безразлични и пасивни пред лицето на болката, която действията на хората са докарали в този свят. „Хората описват ужасяващи и сър-

цераздирателни сцени, и ми разказват за ужасните условия, при които се държат евреите“, пише Стефан по времето на тези събития. „[Те] са третирани с нечовешка жестокост“. Важно е да се запомни, че всичко това се случва тогава и там, на българска земя, а онези, които „третират“ евреите по такъв начин, са български полицейски и държавни служители. Икономов, в призива си към Пешев, описва подобни реакции сред очевидците, разказвайки за „техния гняв и ярост, тяхната неспособност да останат безразлични пред трагедията, която се развива пред очите им: това множество от жени, деца и възрастни хора, които биват отвеждани кой знае къде“.

Какво е мотивирало тези хора, които – когато е дошло времето – са се осмелили да кажат „не“? Спомените на Пешев хвърлят известна светлина върху този въпрос. Човек трябва да си припомни, преди всичко, че през есента на 1940 Пешев не вижда причини да не приеме Закона за защита на нацията и че гласува за него. Аргументите му се отнасят до националния интерес: трябва да се направят отстъпки пред германците, тъй като България зависи от тях, а изолирането на евреите изглежда прави германците доволни; освен това, законът няма да бъде наложен и всъщност никой няма да пострада от него. И ако започва да променя мисленето си през първите месеци от 1943, то е защото там, където някога е виждал абстракции – правила, закони, регулации, евреи – сега вече вижда индивидуални лица, и това са лицата на хора, които страдат.

Първо, налице е изложението, предоставено му от Икономов, който, както Пешев правилно посочва сам, е нещо като политически противник. Следователно, ако те са се съюзили, това не е от някакви тактически съображения, а защото и двамата са почтени хора, готови да действат според убежденията си, а не само в съгласие с непосредствените си интереси. Че Икономов е решил да се обърне към него, дългосрочния си опонент, е за Пешев указание, че реакцията на другия е истинска. Изложението на Икономов говори не чрез абстракции или принципи, а за мъката на конкретни хора. „Тракийски евреи, възрастни хора, мъже, жени и деца, носещи покъщнината си, сломени, отчаяни, безсилни хора, просещи помощ докато преминават през града пешком, влачещи се към някаква неизвестна дестинация“. Жертвата, принесена от тракийските евреи, по този начин ще послужи, за да спаси техните братя, защото това ще пробуди съвестите на българските законодатели и висшето духовенство.

Няколко дни по-късно Пешев научава за плановете за ново „вдигане“, този път в Кюстендил, неговата изборна област. Именно тогава той взема решението си. „Не можех да остана пасивен... съвестта и разбиранията ми... не го позволяваха“. Така, както Пешев описва този момент, той изглежда сякаш волята му е била обладана от някаква висша сила. Вече няма друг избор и трябва да действа сега. Депортацията е разпоредена от правителството, но тя нарушава както писани, така и неписани закони. „Това съглашение, в нарушение на Конституцията, на обичайното върховенство на закона, нормалната почтеност и базисното човешко състрадание, не можеше да бъде въведено в сила и, от законова гледна точка, беше невалидно“. От този момент нататък действието става нужно, мълчанието нетърпимо, а гражданското неподчинение – задължително. „Да си мълча би било измяна към съвестта ми, то би противоречало на чувството ми за отговорност както в качеството ми на депутат, така и като човешко същество... Бездействието на мнозинството пред този въпрос би го превърнало в съучастник не само в... нарушение на Конституцията, но и много повече – в углавно престъпление, чисто и просто: масовото убийство на хиляди човешки същества“. Колко политически лидери от 1943 биха могли честно да кажат, че са говорили и действали по този начин?

Освен силните и видимите, налице е и голямото мнозинство от населението, което не участва директно в политическия живот, но чиито действия имат директно значение. Би било преувеличение, разбира се, да се твърди, че у българския народ не е имало никакъв антисемитизъм. Съществуването на войнстващи дяснорадикални организации като Ратник, Бранник или Легионерите ни припомня нещо по-различно, както го правят и публични активисти от висок ранг като Белев или антисемитите от по-елементарен тип, като например човека, който е нападнал Асен Суичмезов, един от защитниците на евреите. „Попов, келнерът, беше много враждебно настроен срещу евреите. Щом само ме видя, той грабна един стол и се опита да ме удари с него по главата“. Дори онези, които защищават евреите, често разкриват един вид приемане на дискриминацията, на която последните са подложени. Стайнов например, в реч пред Народното събрание, уверява колегите си, че „Евреите никога не са участвали в българския политически или обществен живот. Няма евреи в Народното събрание... Нито пък има такива в офицерския корпус, в театъра, в пресата, в телеграфните агенции, доколкото

изобщо имаме такива, нито пък в дипломатическото тяло или публичните служби“. И всичко това, разбира се, е вярно. Въпреки това би било некоректно да се твърди, че мнозинството от българския народ храни антисемитски чувства, а тази липса на враждебност от тяхна страна без съмнение допринася за спасяването на евреите по време на войната.

Какво обяснява тази липса на враждебност? Една от причините за това е, че еврейските семейства са широко разпръснати сред останалото население, вместо да бъдат изолирани по териториален или езиков признак. Българските евреи не живеят в гета; някои от тях знаят юдеоиспанския диалект, Ладино, но всички говорят български език. Трудно е за сънародниците им да видят в евреите някакво въплъщение на злото или агенти на мрачна власт. Лицето на евреина, познат за повечето българи, е напълно различно: „дребни търговци на зърнени храни, продавачи с подвижни сергии, търговци на дребно, работници и прислужници – всички те работещи за ежедневната прехрана и всички те полугладни“. Трудно е да се натрапи на българите нацисткия мит за евреите като агенти на световната експлоатация.

Има и една друга причина за тази липса на враждебност, която е свързана не със самите евреи, а с онова, което може да се нарече, по липса на по-добро название, „български национален характер“. Германският посланик Бекерле се позовава на него по няколко повода, за да обясни на началниците си липсата на антисемитски плам в България. „Твърдо съм убеден“, пише той в един доклад от 7 юни 1943, „че премиер-министърът и правителството желаят – и активно търсят – едно окончателно и необратимо решение на еврейския въпрос. Но усилията им са осуетявани от манталитета на българския народ, който не притежава нашата идеологическа яснота. Израснали сред арменци, гърци и цигани, българите не откриват някакъв особен недостатък у евреите, който би могъл да оправдае специални мерки срещу тях“ (*Оцеляването*, стр. 259). Петицията до Народното събрание от страна на Съюза на българските писатели говори за същата национална черта, но от друга гледна точка: бащите ни все още имат пресни спомени от потисническото иго, се казва в него. Как можем да приемем един закон, който би подложил и свел до условия на робство онези, които живеят сред нас?

Да се използват думите „иго“ и „робство“ в българския език означава да се предизвика автоматична асоциация с петте века на турско владичество (1396-1878), които няма как да не са оставили следи в колек-

тивната памет и националния характер. През този период българите споделят съдбата на други малцинства в Османската империя – гърци, арменци, власи, сърби, албанци, евреи, цигани и други. Всички тези народи, за да оцелеят, е трябвало да се научат да се прекланят, да сдържат гордостта си, да приемат, че трябва да живеят заедно със спътниците си в нещастието. А след това идва Освобождението – осъществено чрез намесата на трета страна, Русия, в Руско-турската война, а не чрез усилията на самите българи. В новата българска държава те се оказват отново заедно с довчерашните си спътници в нещастието, но сега с голямо турско малцинство – всички онези, които не са могли или не са пожелали, да се изселят в Турция.

Силната национална гордост не е сред отличителните черти на българите, както казах по-рано, а има времена, в които човек си желае това да би било обратно. Но в този случай изглежда именно тази сравнителна слабост е обяснението за сравнителната им толерантност към собствените малцинства, защото отказът да ги използват като изкупителни жертви, говори за липса на чувство на превъзходство над другите, което е и първата стъпка към тяхното подчиняване или изключване. Разбира се, това, че някой до вчера е бил жертва, не може да гарантира, че хората няма да изберат страната на потисниците си в днешно време; всъщност, човек често остава с впечатлението, че онова, което унижените и оскърбените си желаят повече от всичко друго, е компенсация за миналото им страдание. Но липсата на национална гордост – под което в този случай аз разбирам убеждението, че човек се намира по-високо от хора от други националности – комбинирана със способността за самокритика, изглежда е предпазила българите от изкушението да направят изкупителни жертви от другите.

Най-новата история изглежда подкрепя това твърдение. През 1980-те години комунистическото правителство започна да преследва турското малцинство; една от първите мерки, предприети срещу турските българи, беше българизацията на турските имена. Далеч от това да бъдат енергично поддържани от населението, вместо това тези мерки предизвикаха появата на дисидентски движения, за пръв път когато и да било при комунистическия режим. Никоя друга кауза не е имала този ефект – нито потискането на обществените свободи, нито икономическата мизерия; едва когато едно национално малцинство беше малтре-

тирано, група български съграждани, самите те не преследвани, се осмелиха да кажат „не“[1].

Такава е почвата, в която политическата доброта, този рядък и скъпоценен вид, може да пусне корени. Нека сега хвърлим по-близък поглед върху начина, по който тези действия са осъществени: кое точно е нещото, което ги е довело до успех?

Отговорите на този въпрос са различни, в зависимост от нивото на политическа йерархия на съответните действащи лица. За да започнем с една от крайностите, от момента, в който царят решава да застане твърдо срещу депортацията, той предприема необходимите и най-подходящи мерки. Вместо да влезе в директна конфронтация с германските власти, които биха могли да организират снемането му от власт, той ги умиротворява с неясни обещания, като в същото време поставя най-различни пречки на пътя им. Немският посланик в София стига до там да защищава политиките на Борис пред собственото си правителство:

1 Тук вероятно е необходима известна корекция на доста „розовите“ разбирания на Цветан Тодоров относно спецификите както на българското национално чувство (закъсняло – да, разбира се; но „меко“ и „безобидно“? Тук вече има място за солидни разногласия), така и относно утвърждаваната в текста липса на ентусиазирана поддръжка за „възродителния процес“ от страна на етнически-българското население, а и естеството на последвалите дисидентски движения. Собственото ми разбиране е, че, първо, по-новите интерпретации, включително и на български историци, вече говорят за значително по-ентусиазирана подкрепа за процеса от страна на етническото българско население. (Виж например Груев, М., Кальонски, Ал., *Възродителният процес. Мюсюлманските общности и комунистическият режим*, Издание на Институт за изследване на близкото минало, Институт „Отворено общество“ и СИЕЛА, София 2008). Второ, без решаващата роля на Русия – и в този, трети случай на българско „освобождение“ (само че този път чрез отказ от намеса) – в България никога не биха се появили каквито и да било по-масови форми на протест, с или без потискане на други национални малцинства. Към средата на 80-те години българското общество е наблюдавало с пълно равнодушие, че дори и с мълчалива подкрепа, вече повече от **20 години** на най-различни и абсолютно последователни политики на асимилация на различни мюсюлмански малцинства в страната, като турците са само последното от тях. Да се говори след всичко това за някаква особена форма на българско „съчувствие“ към етнически онеправданите, ми звучи силно недостоверно. Освен това, опитът да се припише на традиционно конформисткото, традиционно пасивно и неангажиращо се с актове на масово неподчинение, българско население, някаква внезапна, исторически напълно необяснима, форма на масово дисидентство, звучи неубедително. Същото важи и за населението от турски етнически произход, което никога не би се осмелило да се вдигне на масов протест извън обстоятелствата на късната „перестройка“ и свързаните с нея процеси на вътрешен разпад на режима, които – повтарям – са напълно немислими без решаващото (НЕ!)участие на Русия. Бел. пр.

едно забележително преобръщане. Пред своите съветници или подчинени, министри или депутати, царят винаги е предпазлив; никой не може да твърди, че знае какви точно са намеренията му. С представителите на еврейските организации Борис е учтив и дистанциран; той им дава уверения, без обаче да се впуска в нещо повече от общи изражения на загриженост. Той дърпа всички конци, но никога не заема централно място на сцената, оставяйки подобни лесни удовлетворения за министрите си. Предпочита сенките вместо дневната светлина. Типично, след като е сменил заповедта за депортация със заповед за евакуация, на 23 май 1943 той напуска София, за да отиде на лов; в следващите дни, докато различните канцеларии са изпаднали в състояние на паника, царят остава недостъпен. Не може да се отрече, че всичко се случва точно така, както той е възнамерявал.

Обикновените политически фигури не разполагат със същите възможности; те трябва да се задоволяват с упражняване на натиск там, където могат, докато се опитват да подобряват шансовете си за успех. Предложеният Закон за защита на нацията пробужда съвестите на мнозина. Професионални и други организации – Съюзът на българските писатели, Съюзът на адвокатите, Съюзът на лекарите, Съюзът на артистичните общества, Асоциацията на занаятчиите – всички те използват сдържани изрази в протестните си писма и не пропускат да подчертаят патриотизма си, но без особен успех. Адвокати, депутати и политици коректно посочват на правителството, че новият закон е в противоречие не само със съвестите им, но и с явни положения от Конституцията – отново, без особен успех. Митрополитите, които като разпоредители на държавната религия са публични фигури, се опитват да покажат противоречието между духа на закона и онзи на християнството; те биват учтиво посъветвани да си гледат работата. Казасов, в откритото си писмо до министър-председателя Филов, показва голям кураж и режещ ум; въпреки това законът е прокаран и въведен в сила. Добрите души се оказват безсилни, което не означава, че действията им остават напразни; но поне за обозримото бъдеще ефектът от тези стъпки все още ще трябва да бъде изчакван.

Следващата криза, центрираща се около депортацията, не е много по-различна от първата в това отношение. Протестите от страна на публични фигури, от висшето духовенство, не водят до никакви резултати. Има само едно изключение, но то е голямо и по тази причина заслужава по-дълго разглеждане. Става дума за акцията на Пешев. Кое е изключи-

телното в нея? Не това, че човекът зад нея е послушал гласа на съвестта си, а не заповедта на правителството си, нито пък това, че е готов да поеме рисковете, които идват заедно с това неподчинение. Онова, което прави това действие уникално е фактът, че то успява.

Акцията на Пешев се състои от цяла поредица стъпки. Първата е посещението на 9 март 1943 при министъра на вътрешните работи Габровски. Тук упоритостта и непоколебимостта на Пешев се изплаща, защото първоначално Габровски твърди, че никой не е разпореждал никакво „вдигане“ на евреи (тук по принцип Габровски използва похватите на царя, казвайки на всеки отделен човек онова, което последният би желал да чуе). Депортацията е задържана само защото Пешев, Михалев, Икономов и останалите депутати отказват да напуснат канцеларията на Габровски докато той не издаде, в тяхно присъствие, разпореждане да се освободят арестуваните евреи. Може би в тази сцена има нещо наивно (дали Габровски не би могъл да отмени заповедта си щом само посетителите му си отидат?). Въпреки това директното, лице в лице, взаимодействие между страните е решаващо. Упоритостта на Пешев и неговите приятели се изплаща.

Но все пак още нищо не е окончателно уредено. Габровски е отстъпил, но той би могъл да промени решението си; а зад него стои Филов – човек, обсебен от жажда за власт, който ненавижда всяко отстъпление. Пешев разбира, че сега, след първата намеса, е дошъл решаващият момент. „Реших да действам“, пише той в мемоарите си, „но как?“ И така започва играта на шах между двама страховити противници, Пешев и Филов.

Пешев анализира ситуацията блестящо. Необходими са бързи действия. Той е помогнал да се осуети депортацията, но правителственото решение – причината за депортацията – си остава в сила. Публичните протести са излишни, тъй като те винаги могат да бъдат игнорирани в името на държавните интереси. Позицията на правителството трябва да бъде променена. Но кой би могъл да го направи? Освен царят, до когото Пешев няма достъп, остава само една възможност: Народното събрание. Фактът, че Пешев е негов заместник-председател и има приятели там, прави този избор толкова по-убедителен. Легализмът на Пешев, неговата отдаденост на самите форми на демокрация, като Събранието, го подтикват в това направление. А освен това той вижда, че никой няма да бъде в състояние да дискредитира тази акция. Тук Пешев

прави един втори стратегически избор: да откаже предложението за подкрепа от страна на някои членове на опозиционната партия. Действието, насочено против решението на правителството, трябва да бъде ръководено от членове на партията на мнозинството, партията на самото правителство. Трябва да бъде абсолютно ясно, че депутатите, които се противопоставят на правителственото решение, действат от името на същите цели и същата най-обща политика; че онова, което те искат, е не да променят политическата линия, а да покажат, че тя е зле обслужвана от последните правителствени решения. Само по този начин, разсъждава Пешев, тяхното действие има някакви шансове за успех.

Пешев незабавно съчинява протестно писмо до премиер-министъра и, при следващата сесия на Събранието, на 15 март, започва да го разпространява сред другите членове на правителственото мнозинство. На 17 март той вече е събрал още четиридесет и два подписа освен своя собствен, и е решил, че е дошло времето да разиграе картите си. Изминала е една седмица от срещата в канцеларията на Габровски. Пешев взема думата и се обръща към председателя на Народното събрание, който го изслушва в мълчание, а след това излиза, за да се срещне с премиер-министъра.

Едва от този момент нататък Филов попада в картината; Пешев е имал начално предимство, което ще използва в своя полза. Научавайки на 18 март за съществуването на протестно писмо, подписано от четиридесет и трима депутати, в началото Филов се опитва да използва тактиката на отлагането: Пешев не трябва да прави текста си публичен, а просто да го предостави на следващото организационно събрание на партията. Пешев получава съобщението, но съдържанието му пробужда съмнения. Защо това допълнително забавяне? Очевидно е, че Филов се страхува от публичност; слабостта му, следователно, трябва да бъде използвана. На следващата сутрин, 19 март 1943, Пешев е изпратил протестното писмо чрез предписаните за целта законодателни канали, като по този начин го прави публично, макар че това избързване може и да му е струвало няколко допълнителни подписа.

Филов контраатакува. Той се среща със съветника на царя и излага собствената си стратегия. Вместо да допусне дебати по еврейския въпрос и да рискува открито представяне на разцеплението вътре в партията, той ще предложи гласуване на вот на доверие за правителствените политики като цяло; сигурен е, че ще спечели. „Поясних, че

вотът на доверие трябва да бъде цялостен и пълен; с други думи, че за гласуване за правителството по дадени точки и против него по други, не може да става и дума“. Междувременно той се опитва да изолира Пешев, изисквайки от всеки от подписалите се да оттегли подписа си. И накрая, Филов предлага на един покорен депутат да се въведе мярка за недоверие срещу Пешев и да се изиска премахването му от поста на заместник-председател. Царят, който вече е възприел позицията на Пешев по еврейския въпрос, не дава никакви указания относно собствената си позиция. „Царят е съгласен с неодобрението на Пешев от страна на мнозинството“, пише Филов в дневника си на 23 март, „за да му се попречи да причини по-нататъшна вреда.“

По такъв начин Филов е успял да си възвърне инициативата и всичко изглежда върви по план. Но тогава идва първото препятствие. Не всички от четиридесет и двамата депутати, които са подписали петицията, се отказват; тридесет от тях остават на предишното си мнение. На общото събрание, на 24 март, вотът на доверие за правителството е прокаран единодушно. Пешев също гласува в негова полза, защото не желае да сваля правителството, а само да промени някои от неговите политики, което вече е успял да направи. Въпреки това, когато се стига до вота на недоверие срещу Пешев, депутатите отново са разделени: шестдесет и шест гласуват за, тридесет и трима – против, а единадесет се въздържат („приятелите му, които бяха подписали писмото, не можеха да го изоставят“, обяснява Филов).

Тогава Пешев разиграва нова карта. Той отказва да напусне поста си, макар че същата нощ Филов е изпратил един общ приятел, който е министър на правосъдието, да се срещне с него, за да го убеди да направи тази крачка и да си спести по-нататъшни унижения. Пешев отказва категорично. Да се откаже, доброволно, би означавало да признае, че онова, което е извършил, е било погрешно, а това е точно нещото, което той не мисли. Той смята, през цялото време е имал право: „Твърдото ми убеждение беше, че съм изпълнил дълга си“. На следващия ден, 25 март, хората на Филов надвиват. Вотът на недоверие е прокаран и Пешев е отстранен от поста си, без дори да му е позволено да говори в собствена защита. Филов печели своята малка лична борба и надвива противник, който, във всеки случай, не се стреми към тотална победа и не разполага със средства за постигането ѝ.

Но принципната победа е на Пешев. Депортацията е прекратена и повече няма да бъде възобновявана. Пешев е изстрадал известно лично унижение, но знае, че това е цената, която трябва да заплати и че тя при всички случаи си струва. „Ето защо бях напълно доволен. Личните ми разочарования и неприятности в тази история бяха незначителни в сравнение [с постигнатото]“.

Пешев има основания да се чувства горд. Той и съюзниците му, борещи се за справедливост, са демонстрирали, че няма такова нещо като безизходна ситуация, че човек не е принуден да се покори на личната си съдба. В Европа от 1943, под нацистки контрол, той може би е единственият държавник, способен да се изправи срещу позора, да спре преследването на евреите. След него никой вече не може да каже, „Не знаех, това не беше моето място, не бях в състояние...“

Онова, което различава Пешев от други смели и безкористни мъже, следователно е не съвестта, а стратегията му. Той прави онова, което е необходимо при тези специфични обстоятелства, за да постигне целта си. Откритият протест, бунтът вътре в собствената му партия, който той успява да организира, е подходящ за България от 1943. При други обстоятелства, същите тези действия биха могли да се окажат напразни, дори самоубийствени. След 9 септември 1944 откритото несъгласие вече носи със себе си много по-големи рискове.

Един подобен случай: по време на войната Никола Петков е един от водачите на извънпарламентарната опозиция, Отечествения фронт – нелегална антифашистка организация, но не е комунист (той е член на БЗНС). В тази си роля той подписва протестно писмо до царя, касаещо евакуацията на евреите от София в провинцията. Той никога не е тормозен или нападан за това, че е предприел такова действие. След 9 септември той отново се оказва на страната на опозицията, този път демократичната опозиция срещу комунистическия режим. Този режим обаче не е толкова снизходителен като предишния, „фашистки“ такъв. Петков е арестуван, осъден и екзекутиран; политическата му група е разтурена и забранена. Той не е извършил нищо повече от онова, което е направил Пешев, просто е критикувал определени правителствени действия. Но по това време България вече е станала тоталитарна държава, каквато очевидно не е била при царя и Филов. При един тоталитарен режим парламентарното действие вече не е приемливо; несъгласието трябва да намери други пътища за действие.

Гледайки назад и размишлявайки върху спасението на българските евреи, човек започва да разбира, че нито един индивидуален или единичен фактор не би могъл да доведе до него. Само съвместните действия са го направили възможно. Ние бихме желали, може би, да посочим някой отделен човек и да го обявим за герой на героите, шампион в борбата на доброто срещу злото; в действителност обаче отговорността е споделена. Царят, без надигането на общественото мнение против депортацията, не би решил да я отмени. Хората на съвестта и куража, хора като Стайнов и Казасов, Стефан и Кирил, Икономов и Пешев, биха се борили напразно, ако царят не би решил да вземе тяхната страна; а и самите те едва ли биха действали по начина, по който го правят, ако не са чувствали, че българските граждани, с някои малки изключения, стоят твърдо зад техните усилия. Самите хора пък се противопоставят на антисемитските мерки, но една общност е безсилна без лидери, без онези индивиди сред нея, които упражняват публична отговорност – в този случай, митрополитите, депутатите, политиците, готови да поемат рисковете, с които са свързани действията им. Всичко това е необходимо, за да може доброто да триумфира, по определено време и на дадено място. Най-малкото нарушаване на веригата от събития – и усилията им биха могли да пропаднат. Изглежда, че, щом само веднъж бъде допуснато в обществения живот, злото лесно се самоувековечава, докато доброто винаги е трудно, рядко и чупливо. Но въпреки това възможно.

Откъс от Tzvetan Todorov, *The Fragility of Goodness: Why Bulgaria's Jews Survived the Holocaust*, Princeton University Press, 2003

Цветан Тодоров е френски философ от български произход, един от най-влиятелните интелектуалци на съвременна Европа.

Коментари (2)

- 16-08-2013|**Златко**

При цялото дължимо уважение към цялостното творчество и световно културно присъствие на Цветан Тодоров, струва ми се все пак задължително да се отбележи, десет години след излизането на книгата и за една, надявам се, вече значително по-добре информирана публика, че в този текст се чувства силната тежест на една остаряла историческа парадигма. С цялата си прозорливост, и при свободен достъп до повечето документи от онова време, Цветан Тодоров все пак не успява да се издигне над общоприетото тогава гледище за „спасението“, поизцапано малко от „неспасението“. Показателен в това отношение е например един такъв цитат:

> *Цитат:*
> *Жертвата, принесена от тракийските евреи, по този начин ще послужи, за да спаси техните братя, защото това ще пробуди съвестите на българските законодатели и висшето духовенство.*

Или, с други думи, българското участие в унищожението на евреите от „новите земи“ се оказва едва ли не необходимо, то е част от някаква телеологична верига, крайната цел на която все пак е „извисяването“ на „българския народ“, след краткото му падение малко преди това.

За това, че телеологичното, тоест целеполагащо, мислене, изглежда е неразривна част от досегашния български разказ, **вече съм писал на друго място**. Много по-важно ми се струва да се отбележи тук, че в този, както и много други текстове, посветени на нелесната тема за българското участие в Холокоста, остава напълно без внимание факта, че целият този срамно-величествен епизод е част от една значително по-голяма и по-продължителна верига от исторически събития, започваща най-късно с Берлинския конгрес, и продължаваща до наши дни: веригата на онова, което аз предпочитам да наричам с израза „приемствеността на злото“ в българската история.

А именно: най-късно от Берлинския конгрес насам, България и българите са натоварени с бремето на един силно компенсаторен, силно РЕ-активен и силно натоварен с отрицателни, разрушителни енергии „национален идеал“, който има минимум две важни, ако и в еднаква степен разрушителни измерения:

Първо: българската иредента, тоест „заветът“ да се възстанови единството на българските земи в съгласие с пределите на Българската екзархия от 1870. Това е „външното“ измерение на идеала, което води до добре известните ни национални катастрофи, в резултат както на конкретни военно-стратегически грешки, особено през Балканската война, така и на самата непосилност и ирационалност на тази задача, която на практика изправя България – отново и отново – пред необходимостта от неравна (и ненужна) битка срещу всичките ѝ балкански съседи.

Второ: криворазбраната идея за „бърза, догонваща модернизация“ (известното постигане „за двадесет и пет години...“), свързана с изключване от понятието за „българскост“ на всичко, което по някакъв начин би могло да бъде асоциирано с наследството на Империята, което пък на практика води до нейната демонизация и пълната инструментализация на образа ѝ, за целите на националната мобилизация. Това е „вътрешното“ измерение на идеала, свързано с непрестанни преследвания и опити за асимилация на различни български малцинства, най-вече мюсюлманските, от самото Освобождение, та чак до наши дни.

И двата аспекта на този проблем са директно свързани с българската форма на Холокост и нейното конкретно развитие. „Външната“ страна на проблема се състои в това, че междувоенното българско общество, облъчвано в продължение на десетилетия от идеята за „Велика България“, е абсолютно готово да **изтъргува** почти всичко мислимо в името на постигането на „идеала“, включително и собствените си граждански свободи, включително и кръвта на няколко десетки хиляди „чужди“: в случая, еврейското си малцинство (което пък е безспорно свързано с втората, „вътрешна“ страна на българския национален идеал, идеята за „чистата, незамърсена от примеси, българскост“, която получава особено силна подкрепа от страна на различните расови теории, широко проповядвани по онова време в Европа и целия свят, не само от германските нацисти).

Всичко това остава напълно извън обекта на разглеждане на студията на Цветан Тодоров (а и повечето исторически студии, занимаващи се с този въпрос в българската историография). Едва в последно време, благодарение на усилията на шепа иконоборчески настроени български интелектуалци, започва постепенното разчупване на „печатите на срама“, тоест разкриването на цялостната картина на този исторически

епизод, както и поставянето му в един по-широк и по-мащабен национално-исторически контекст.

Или, за да формулираме проблема по възможно най-плътен начин, ето реалния въпрос, който според мен би трябвало да си задаваме пред лицето на тази толкова нееднозначен исторически епизод:

„До каква степен българите от 1940-те години (и евентуално днешните) са готови да изтъргуват нечия кръв (примерно еврейска, арменска, турска, циганска, а може и малко българска, но в такъв случай „онази на лошите“ – примерно комунисти или някакви други там дяволи...), за да постигнат своя „национален идеал“, тоест завоюването на земите, които губят в резултат на Освобождението и Берлинския договор“?

- 18-08-2013|**Златко**

Банално, но факт: както почти винаги в най-новата ни история, в днешна България от решаващо значение – поне в дългосрочен план – неизменно се оказват не нещата, за които се говори най-ожесточено, а онези, за които най-ожесточено се мълчи.

Остава си, разбира се, практическата трудност да се избере най-ожесточеното сред множеството най-различни мълчания...

Забравено свидетелство за антисемитизма в България
Автор: Николай Поппетров

Противоречивата и болезнена тема за гоненията против българските евреи от края на 1940 до 9.IX.1944 г. е разгледана подробно в „VII състав на Народния съд. Едно забравено документално свидетелство за антисемитизма в България през 1941–1944 г.“ (ИК „Изток-Запад“) в съставителство и предговор на Върбан Тодоров и Николай Поппетров. Публикуваме части от предговора и от писмото на Димо Казасов до министър-председателя Филов.

„VII състав на Народния съд. Едно забравено документално свидетелство за антисемитизма в България през 1941–1944 г.“, ИК „Изток-Запад“, в съставителство и предговор на Върбан Тодоров и Николай Поппетров, 2013 г.

Изданието съдържа основните материали от VII състав на Народния съд, който е образуван специално за „съдене на подсъдимите, провинили се като антисемити-фашисти“. То разглежда гоненията против българските евреи от края на 1940 г. до 9.IX.1944 г. Включените текстове са свързани с два значими кръга от проблеми – този за антисемитската политика в България през 1941–1944 г. и този за дейността на Народния съд през 1944–1945 г. Значението на материалите, поместени в изданието

като исторически извор, е пряко свързано както с обществения и научния интерес към посочените събития, така и с въпроса за историческата памет и нейното субективно използване като политически аргумент в публичното пространство, се посочва в предговора, от който предлагаме откъс.

Предговор

...Така постепенно както вътрешнополитическото развитие на отделните страни, така и международната конюнктура след войната благоприятстват по-бързото забравяне на тъмните страни от миналото и преодоляването на неговите негативни последици, разбира се, за сметка на историята и с цената на компромиси при разкриването на историческата истина. Не е необходимо да се изброяват много примери в полза на това твърдение, което е характерно за който и да е народ и държава от времето на войната. Достатъчно е да припомним, че в името на общото си следвоенно развитие и единство федеративна Югославия изтъква основно борбата и героизма на Титовите партизани срещу германците и замъглява и прикрива вътрешната братоубийствена борба между четници и партизани, между усташи и партизани и четници, броят на чиито жертви може би доближава този на дадените във войната против германците. В съседна Гърция десетилетия наред е едва ли не табу разкриването на събитията и истината за периода на Гражданската война. Българската държава не прави изключение – в продължение на десетилетия тя възвеличава значимостта на собственото си партизанско движение, героизма на комунистите във въоръжената борба, гледа да не изтъква и дори ако може изобщо да не се говори за не-комунистическата, но демократично и антифашистки настроена опозиция, избягва темата за българската окупация в Македония и Беломорието през войната, скрива ролята на връзките между югославското и българското съпротивително движение и пр.

От друга страна, развитието на двустранните и международните отношения след войната също съдейства за постепенното изтикване на заден план и дори забрава на нелицеприятното историческо минало както във вътрешнополитически план на всяка страна, така и в международен – между съседните или други държави. Така както България десетилетия наред отбягва въпроса за действията на българската вой-

ска в окупираните съседни земи, като дори негласно се правят и опити окупацията да бъде представяна като освобождение, така и Гърция в последните 40–45 години, с подобрените българо-гръцки отношения, се въздържа да подчертава България и българите като враг №1 и като основен окупатор след германците по време на войната, да изтъква Драмските събития и като цяло да пропагандира срещу България. И Югославия, въпреки по-сложните отношения с България, избягва през този период да набляга специално върху ролята на българите като окупатори по нейните земи.

С течение на годините и с постепенната смяна на поколенията тази изкривена представа за историческото минало започва да се възприема в масовото обществено съзнание за истина, а добре премълчаното неминуемо се превръща вече в добре забравено. От това правило не прави изключение и темата за спасяването на българските евреи.

След приключването на Народния съд през 1945 г. въпросът за съдбата на българските евреи по време на Втората световна война престава да предизвика широк обществен интерес и сравнително бързо е оставен на забрава. Той е изместен от значително по-прагматични въпроси на следвоенното развитие в световен мащаб, сред които е и създаването на държавата Израел[1].

1 Не е излишно тук да се напомни, че VII състав на Народния съд е използван като аргумент в полза на България още на преговорите в Париж през 1947 г. В Меморандума на Световния еврейски конгрес до конференцията на външните министри по сключване на мирния договор в Париж от 1947 г. изрично се подчертава, че в България антисемитизмът вече е спрян и антисемитите са наказани със специален състав на Народния съд, поради което не е необходимо в предстоящия мирен договор с България да се предвижда специална клауза за защита на евреите. Вж. сборника *Борбата на българския народ за защита на евреите в България през Втората световна война. Документи и материали.* София, Изд. на БАН, 1978, с. 288–291, док. № 181.

Барака от еврейския лагер в „Кайлъка“.

Във времето между 1948 и 1951 г. от България за Израел се изселва мнозинството български евреи (около 43 000 души), което свежда българската еврейска общност до едно незначително малцинство от около 6500 души. С това тя и практически е лишена от възможността да оказва въздействие за провеждане на някаква по-специална политика в свой интерес. Очертаните по-горе тенденции на постепенно умишлено забравяне или изкривяване на историческата действителност от времето на войната се отразяват пряко и върху въпроса за съдбата на българските евреи – премълчаването на сведенията за ролята на българските окупационни части в Беломорието и Македония довежда в българската история и до забрава за тяхната роля и за тази на България като цяло по изселването на евреите от същите области в лагерите на смъртта. И обратно, след един период на затишие по въпроса за съдбата на собствените си евреи за около две десетилетия, от средата на 60-те години България започва да включва в пропагандния си външнополитически арсенал темата за тяхното спасяване през Втората световна война. С много малки нюанси тази тема е почти еднакво експлоатирана и използвана за постигането на едни и същи цели както до, така и след 10 ноември 1989 г...

Така от началото на 70-те години официалната пропаганда лансира първо БКП, а сетне и само една личност в нея като основен фактор за спасяването на българските евреи. Тази линия продължава до 1989 г., когато, след падането на режима, темата за спасяването на българските евреи получава нов тласък. Естествено ролята на Т. Живков и на БКП бързо отпада, изместена от получилата нова давност стара и позабравена теза за ролята на цар Борис като спасител на евреите. Наред с нея отново на преден план излиза и най-логичната от историческа гледна точка аргументация за ролята на демократичната българска общественост, която се е ангажирала с акция за спасяването на българските евреи, и която, наред с бързата промяна на Източния фронт, се оказва сред основните фактори, довели до тяхното избавление от лагерите на смъртта.

Същевременно се появяват и нови тези, чиято аргументация е насочена към отричане наличието на български фашизъм и към акцентиране ролята на Германия и германския натиск за изселването на евреите от Беломорието и Македония. Целта е ясна – България и българските правителства да се оневиняват за провежданата от тях политика до 9.IX.1944 г., която е нямала нищо общо с фашизма; България не е окупирала, а е освободила или пък само администрирала тези области; не са били българските правителства, администрация и войска тези, които са провеждали антисемитска политика, а те са били принудени в името на българските национални интереси да се съобразяват с германските искания и натиск. Друг вариант на тезата за оневиняването на българските управници и прехвърляне вината върху нацистка Германия е този за обвързване съдбата на евреите от старите предели на страната с тази на евреите от новоприсъединените земи. Така със задна дата изпращането на по-малкото на брой беломорски и македонски евреи в лагерите на смъртта се представя като изкупителна жертва пред германците в името на спасението на мнозинството евреи, живеещи в пределите на същинска България. В последните години пък стана модно да се говори повече за съдбата на македонските, беломорските и пиротските евреи и тяхното изселване в лагерите на смъртта като тема, останала досега прикривана и в голяма степен неизвестна на широката общественост, в противовес на силно подчертаваното с години спасяване на българските евреи. За съжаление и този верен в своята същност факт твърде бързо излиза от чисто историческия си контекст и започва да се използва за конюнктурни цели с днешен политически привкус, при което е на път

да се превърне в сериозен международен въпрос, оказващ отрицателно отражение върху развитието на дипломатическите отношения между две съседни държави.

Не е излишно тук да приведем един малко по-обемен цитат, който прекрасно илюстрира развитието на налаганите стереотипи по въпроса за съдбата на българските евреи както в българските учебници по история, така и в масовото обществено съзнание от края на Втората световна война до наши дни: учебникът по история от 1946 г. отбелязва, че антисемитският Закон за защита на нацията е бил промулгиран от Борис III и на тази основа са били депортирани евреите от Новите земи. Акцията по спасяването не е описана, а е фиксирана като заслуга на българския народ. Учебникът от 1954 г. отбелязва само приемането на антисемитския закон, без изобщо да спомене за спасяването на евреите. Изглежда поразително. Не са изминали и десет години от края на Втората световна война, а се премълчава едно уникално събитие. Изглежда още по-озадачаващо, ако се вземе предвид, че управляващите комунисти са взели участие в акциите за защита на евреите – чрез листовки, политически декларации и апели, съучастие в манифестации, предавания по нелегалната радиостанция. Може да се предположи, че учебникът от 1954 г. е подготвен през 1953 г. и отразява антисемитската по същество кампания, започнала в СССР през 1948 г. и кулминирала през 1953 г. Но непосредствено след смъртта на Сталин (март 1953) кампанията е спряна. А учебникът продължава да се преиздава и през 60-те години. Странното премълчаване сякаш противоречи на логиката на Аристотел, но всъщност се вписва в друга – идеологическа логика. Основният патос на учебника е заклеймяването на българския фашизъм. Негативизмът е толкова силен, че факти, които могат да смекчат черната картина на „фашисткото робство“, просто се изключват. През 1982 г. поредният учебник вече разказва за спасяването на евреите и компенсира пропуснатите идеологически бонуси, като акцентира на успехите на Червената армия и акцията на Комунистическата партия.

Еврейски трудов лагер

След 1989 г. историята се пренаписва. Спасяването на евреите от „старите земи“ е подчертано, депортирането им от Тракия и Македония се смекчава и отбелязва като признак на „крехкия български суверенитет“ – ролята на българските власти просто се премълчава. Изтъква се специално инициативата на Димитър Пешев и на някои депутати от парламента, както и ролята на Двореца. Участието на Комунистическата партия се омаловажава и игнорира. Учебникът от 2001 г. дава следната обща оценка:

„Това е постижение на цялата нация, без да се изпуска важната роля на Двореца и дори съдействието на отговорни представители на властващия режим.“ (*История и цивилизация*, учебник за 11 клас. София, Анубис, 2001, с. 214). Споменават се само две имена – Александър Цанков (2 пъти) и Димитър Пешев. Либералните политици (Н. Мушанов, П. Стайнов), които категорично и последователно отхвърлят антисемитизма, се оказват за втори път пренебрегнати.

Ако пристрастието намира място дори в учебниците, които поне по дефиниция трябва да се отличават с обективност, то в ангажирания печат идеологическите схеми са наложени върху историята семпло, неприкрито, с апломб. Сравнително проучване на вестниците *Дума* (орган

на екскомунистическата БСП) и *Демокрация* (орган на антикомунистическия СДС), осъществено от изследователи на Софийския университет, показа фрапиращи различия и образци на едностранчивост. Вестник *Дума* подчертава дори не толкова спасяването на евреите, колкото неспасяването на 11 000 евреи от „новите територии“ като доказателство за фашисткия характер на режима в България. Акцентира се на ролята на Съветската армия. Според Давид Овадия, поет, участник в съпротивата: „Не царят е спасил евреите, а победите на Съветската армия са решаващият фактор да не бъде допуснато депортирането.“ Обратно, според *Демокрация*: „Не другарите спасиха българските евреи, не Тодор Живков, а Борис III. Главно българската власт и общественост, а не Тодор Живков, както ни се втълпяваше досега.“

„Спасяването на евреите е екран, върху който се проектират всички идеологически деформации на българската история.“[1]

Другата голяма тема – тази за Народния съд – макар и свързана с предишната и исторически не по-малко значима, бива използвана през годините в значително по-малък мащаб за пропагандни и конюнктурни цели. Едно от обясненията за това е, че в продължение на няколко десетилетия за дейността на Народния съд почти не се говори и пише, като че ли върху нея е поставено табу и тази тема някак си тихомълком е напълно пренебрегната и оставена на забвение. Дори и периодичните амнистии на осъдените на различни години затвор от Народния съд по повод честванията на кръгли годишнини от 9.IX.1944 г., при които за близо 20 години почти никой не излежава пълната си присъда и са пуснати предсрочно на свобода, също не са използвани като пропаганда от страна на комунистическата власт. Още по-необяснимо е обстоятелството, че дори и в пропагандата в световен мащаб, която от десетилетия наред българската страна прави във връзка със спасяването на българските евреи, никога не се е изтъквал като аргумент и **неоспоримият исторически факт, че България първа в света е организирала специален съдебен процес за осъждане на антисемитизма**. Споменатите по-горе общи причини, свързани с относителното успокояване след войната по въпросите на фашизма и неговото възмездие в световен план, могат само частично да обяснят спуснатото мълчание по въпроса за Народния съд, което се отразява дори и върху липсата на изследователски инте-

1 Митев, Петър-Емил. *Българи и евреи – съседи и граждани*, сп. Демократически преглед, 2002, кн. 49, с. 13–14.

рес към него през тези десетилетия. Несъстоятелни са и аргументите, че изследвания няма, защото бил ограничен достъпът до архивните материали за Народния съд, тъй като от 50-те години на миналия век те се съхраняват в архива на МВР.

Основната част от причините би могла да се търси във вътрешното развитие на БКП и като цяло на политическото развитие на България в първите няколко години след войната, както и в разправата и чистките с онези партийни и ОФ-дейци, които са имали по-различно и критично виждане както за дейността на БКП до 1944 г., така и за следвоенното развитие на България и налагането на съветския модел на държавно управление. Част от тези видни партийни дейци участват в Народния съд било като съдии или като народни обвинители от върховните състави и още тогава проявяват своето несъгласие и с директния партиен натиск, и с външната намеса върху работата на съда. Впоследствие повечето от тях целенасочено са елиминирани от активния политически и обществен живот в страната, за да не критикуват и пречат на провеждането на партийната линия на сталинизация.[1] Показателен за нежеланието на управляващите да се чува и говори каквото и да било за Народния съд е и фактът, че направените още тогава два документални филма с репортажи от съда не са прожектирани и разпространени в България по официално необяснени, но очевидно вътрешнопартийни причини.[2]...

Логично е със смяната на режима през 1989 г. да се промени и цялостният поглед по въпроса за Народния съд, като се отиде от едната в

1 За различията сред партийните кадри по провежданата политика на БКП преди и след 9.IX.1944 г. и за вътрешнопартийните критики и чистки, вж. Ангелов, Върбан. *Неизвестни страници от миналото* 1919–1923–1925–1944–1956–1968. София, 1993, с. 57, 114–122, 123–131, 140–146, 147–163.

2 За различните виждания и сблъсъци в партийните среди по повод и по време на процесите, както и за това, че след своето приключване Народният съд бързо е поставен в пълна забрава, загатва и писаният още на 3 юли 1945 г. „Доклад на Георги Петров, бивш главен народен обвинител, до ЦК но БРП(к), относно работата, трудностите и значението на Народния съд в България." Оценката на Трайчо Костов за работата на Народния съд, произнесена на заседанието на ЦК на БРП(к) на 23 юли 1945 г., също не е еднозначна и е изпълнена с остри критики за „мекушавост" на главните народни обвинители по първите два състава. Дали става въпрос за мекушавост, или по-скоро за застъпване и отстояване на различни виждания и становища за характера, целите и функциите на съда, говори и фактът, че въпреки оказания натиск отгоре в полза на „народното възмездие", в процеса срещу депутатите (II състав на Народния съд) прокурорите, т. е. народните обвинители, пледират за максимум петнайсетина смъртни присъди, част от които задочни, докато съдиите присъждат 67.

другата крайност. Основната аргументация в повечето писания за Народния съд оттогава и до днес, които имат предимно вестникарски и широкопопулярен характер, не се свежда до нещо повече от декларативни, крайно негативни оценки и идеологеми, които не почиват нито на достоверна фактология, нито на сериозен анализ. За съжаление в голямото си мнозинство авторите на тези писания не само че не са специалисти по въпросите, за които пишат, но дори и само заради обща култура не са погледнали и прочели нещо от писаното преди тях, камо ли да се запознаят по-задълбочено с архивни документи и материали. И в този случай отново не може да бъде приет за меродавен аргументът за трудния достъп до архивите, въпреки че 20 години след 10 ноември 1989 г. материалите от Народния съд продължават да се съхраняват в архива на МВР и едва през 2010 г. са предадени на Държавния архив. Обратно, в новото време достъпът до тях бе значително либерализиран и само този, който не е пожелал, той не е получил материалите от Народния съд.

VII състав на Народния съд

Приятно изключение е сериозното проучване на Поля Мешкова и Диню Шарланов за дейността на Народния съд – *Българската гилотина: Тайните механизми на Народния съд*, София, 1994. В него авторите не само

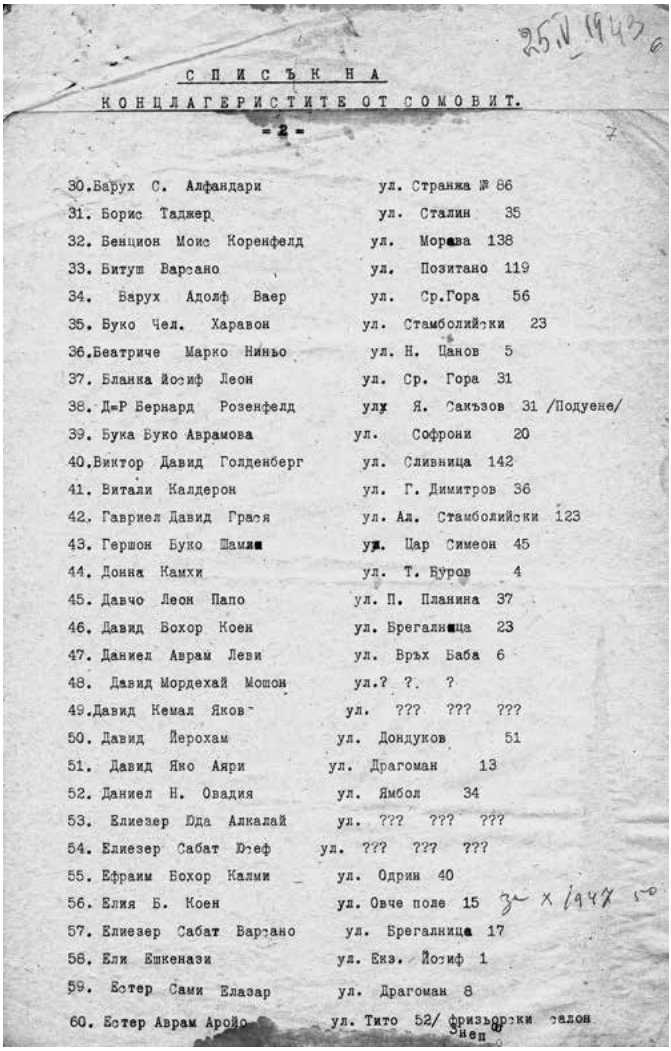
се опират изцяло на оригинален документален материал, но и проявяват впечатляващо обективен подход при неговото представяне, независимо че на места можем да изразим несъгласие с някои техни по-крайни тълкувания и оценки. Не бива да бъде подмината и книгата на Петър Семерджиев *Народният съд в България 1944–1945 г.*, издадена през 1997 г., в която също от критична гледна точка се разглежда дейността на всичките състави на Народния съд.

В наскоро излязлото изследване за държавния антисемитизъм в България през Втората световна война(*„Спасение“ и падение. Микроикономика на държавния антисемитизъм в България, 1940–1944 г.*, София, 2012) Румен Аврамов очертава, на основата на архивни материали, различни аспекти на провежданата от страна на КЕВ противоеврейска политика, свързана с изземване на еврейската собственост, с което фактически навлиза в проблематиката, обстойно разглеждана от VII състав на Народния съд. Това е и причината авторът периферно да вземе отношение по дейността на този състав и на съда като цяло, както и по постановените от него присъди. За съжаление и в този случай сме свидетели как въпреки претенциите си на сериозен изследовател, Аврамов прокарва определени внушения и прави оценки и коментари без да е работил с документите на Народния съд – със съдебните протоколи най-малко, да не говорим за другите следствени и доказателствени материали по делото. Най-интересното обаче е, че авторът се опитва да лансира нова, неаргументирана теза за пряка взаимовръзка между малкото на брой и твърде меки присъди, дадени от VII състав на Народния съд, от една страна, и някакво целенасочено подценяване на антисемитизма от страна на новата власт след 9.IX.1944 г. от друга.

Темата за Народния съд става твърде актуална от началото на 90-те години с оглед на някои чисто практични проблеми, свързани с предприетата през този период реституция. На няколко пъти Конституционният съд е сезиран от най-високи места да се произнесе по законосъобразността на Народния съд и на неговите решения и да се постанови тяхната отмяна. Материалните цели на тези искания са повече от прозрачни, въпреки че почти винаги биват завоалирани зад морални категории като реабилитация на личността, изчистване на несправедливо опетненото име и т. н. Във всичките си решения до 1996 г. Конституционният съд отхвърля исканията за отмяна на Народния съд като цяло с мотива, че по принцип тези искания са нецелесъобразни и не може

да се произнася тях. На 12 април 1996 г. с Решение № 243 Върховният съд на Република България, по предложение на главния прокурор Иван Татарчев за отмяна по реда на надзора на постановените от Народния съд присъди, приема, че „По отношение осъдените 124 от общо 126 лица от II състав на Народния съд е налице явна необоснованост на съдебния акт поради обективна и субективна несъставомерност на деянията в обвинителния акт, или поради това, че фактическите положения, приети за установени от съда, очевидно не се подкрепят от доказателствата по делото. В тази му част проверяваният съдебен акт следва да бъде отменен поради допуснати особено съществени нарушения... и подсъдимите трябва да бъдат признати за невиновни и оправдани по предявеното им обвинение...“ Сходно е и определението на същия съд в негово Решение № 172 от 26 август 1996 г., с което се „отменят изцяло присъдите от 1 февруари 1945 г. по наказателно дело № 1 на I тринадесетчленен състав на Народния съд...“ С това се стига фактически и до политическата реабилитация на бившите регенти, министри и депутати, осъдени от I и II състав на Народния съд, реабилитация, която поставя страната ни в крайно деликатно политическо положение в международен план. За правния и политическия абсурд на тези решения на Върховния съд, при които хем няма оправдаване на подсъдимите и тяхната вина, хем няма отмяна на присъдите, показателни са и обърканите обяснения на Мелкон Мелконян, председател на съдебния състав по делото за отмяна на присъдите на I състав на Народния съд: „Върховният съд не е оправдал никого, както се твърди тези дни. Не е в правомощията му да разглежда политическите грешки на тези политици. Аз не мога да преценя от днешна гледна точка дали сключването на договора с Германия или влизането ни в Тристранния пакт е правилно, или не. За мен тези хора са осъдени не като виновни, а просто това е било една политическа разправа. Съставът на Върховния съд не оправдава никого. По въпроса за вината не се е произнесъл. Присъдата е само отменена и делото е прекратено, тъй като няма на кого да се върне за ново разглеждане, понеже самите подсъдими са вече покойници.“[1]

1 Цитат по: Семерджиев, Петър. *Народният съд в България 1944–1945 г. Кому и защо е бил необходим*. С., 1998, с. 454–455.

С П И С Ъ К Н А

К О Н Ц Л А Г Е Р И С Т И Т Е О Т С О М О В И Т.

- 2 -

30.	Барух С. Алфандари	ул. Странжа № 86
31.	Борис Таджер	ул. Сталин 35
32.	Бенцион Моис Коренфелд	ул. Морава 138
33.	Битуш Варсано	ул. Позитано 119
34.	Барух Адолф Баер	ул. Ср.Гора 56
35.	Буко Чел. Харавон	ул. Стамболийски 23
36.	Беатриче Марко Ниньо	ул. Н. Цанов 5
37.	Бланка Йосиф Леон	ул. Ср. Гора 31
38.	Д-Р Бернард Розенфелд	ул. Я. Сакъзов 31 /Подуене/
39.	Бука Буко Аврамова	ул. Софрони 20
40.	Виктор Давид Голденберг	ул. Сливница 142
41.	Витали Калдерон	ул. Г. Димитров 36
42.	Гавриел Давид Грася	ул. Ал. Стамболийски 123
43.	Гершон Буко Шамия	ул. Цар Симеон 45
44.	Донна Камхи	ул. Т. Буров 4
45.	Давчо Леон Папо	ул. П. Планина 37
46.	Давид Бохор Коен	ул. Брегалница 23
47.	Даниел Аврам Леви	ул. Връх Баба 6
48.	Давид Мордехай Мошон	ул.? ?. ?
49.	Давид Кемал Яков	ул. ??? ??? ???
50.	Давид Йерохам	ул. Дондуков 51
51.	Давид Яко Аяри	ул. Драгоман 13
52.	Даниел Н. Овадия	ул. Ямбол 34
53.	Елиезер Юда Алкалай	ул. ??? ??? ???
54.	Елиезер Сабат Юсеф	ул. ??? ??? ???
55.	Ефраим Бохор Калми	ул. Одрин 40
56.	Елия Б. Коен	ул. Овче поле 15
57.	Елиезер Сабат Варсано	ул. Брегалница 17
58.	Ели Ешкенази	ул. Екз. Йосиф 1
59.	Ботер Сами Елазар	ул. Драгоман 8
60.	Ботер Аврам Ароио	ул. Тито 52/ фризьорски салон

Списък на евреите, въдворени в концлагера „Сомовит“

С тези си определения Върховният съд отваря така желания път за реституция на имотите на най-видните представители на управляващите среди от 1941–1944 г., съдени от I и II състав на Народния съд. Последвалите съдебни и тълкувателни решения на различни съдебни органи по искания за отмяна на присъди от Народния съд в повечето случаи са свързани с искане за реституция и с друго материално обезщетение на осъдените лица от Народния съд. Близо година по-късно, през май 1997 г., а и по-сетне, през декември 1998 г., сезираният отново за отмяна

на присъди по Народния съд Върховен касационен съд отхвърля искането на главния прокурор за преглед по реда на надзора като правно недопустим и се произнася, че: „Народният съд по Наредбата-закон за Народния съд... няма качеството на съдебен орган и постановените от него присъди не са съдебни актове, поради което не подлежат на преглед по реда на надзора... Последиците от дейността на Народния съд могат да бъдат предмет на законодателна намеса, както това е сторено със Закона за разглеждане на останалите висящи дела на народните съдилища, приет от Великото народно събрание на 28 февруари 1948 г., и със Закона за амнистията от 1964 г.“

По този начин и с други съдебни решения докъм средата на 1997 г. реституцията върху имоти, конфискувани по силата на съдебни решения от Народния съд, се осъществява с отмяна на индивидуалните присъди първоначално по реда на надзора, а след това като тази практика се отменя като противоконституционна, и чрез индивидуално възстановяване на собствеността по силата на специални закони (ЗВСОНИ и др.). С това отпада необходимостта от отмяна на присъдите по Наредбата-закон за Народния съд, тъй като реституцията и обезщетенията настъпват по право – по силата на съответния закон. Ето какво постановява по този повод Конституционният съд в своето Решение № 4/1998, повтаряйки мотивите си от 1994 г.: „... Поради това се допуска реституция по силата на закона (ex lege) без проверка на присъдите.“ И до днес се водят множество дела в различни съдилища в страната за индивидуално разглеждане и различни материални обезщетения на осъдени от Народния съд, като по-голямата част от тях завършват с отказ да бъдат възстановени правата на подсъдимите.

Така или иначе, след направения пробив за осъществяването на реституция, обезщетения и материално задоволяване на наследниците на осъдените от Народния съд с най-апетитните части от имотите на управляващите до 1944 г., и след законодателното заобикаляне на въпроса за юридическата правомерност или не на Народния съд като цяло, интересът към неговата законосъобразност и отмяна, както и за политическата и моралната реабилитация на осъдените от Народния съд лица като че ли съвсем намалява и дори на моменти изчезва от публичното пространство.

Периодично и най-вече при настъпването на кръгли дати некомпетентни журналисти и други автори подхранват с непроверени писания

илюзията сред общественото мнение, че Народният съд като цяло е нелегитимен и като такъв е напълно отменен, а осъдените лица от всичките му състави – изцяло са политически реабилитирани. Законосъобразно решение в такъв дух обаче няма и не може да има, доколкото това е и правно невъзможно, а и означава да бъде реабилитирана цялостната политика на България до 9.IX.1944 г. Изключение са двете решения на Върховния съд от 1996 г. за колективно пълно оправдание на осъдените от I и II състав на Народния съд лица (регенти, министри и депутати), които са взети под натиска на главния прокурор Иван Татарчев с искане за отмяна по реда на надзора. За съжаление никой не се е ангажирал да преразгледа и отмени тези решения като правен и политически абсурд, въпреки прекратяването тихомълком на тази съдебна практика в последвалите години.

В морален и исторически план някои от присъдите на Народния съд сигурно изглеждат прекомерни и несправедливи, но не съществува правен орган днес, който да има прерогативите да преразгледа индивидуално всичките присъди и да постанови по-справедливи решения. Ето и какво е продължаващото в сила и до днес определение на Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресирани лица от 1991 г., изменян многократно, вкл. и до 2010 г.: „Обявява се политическа и гражданска реабилитация на лицата, които са били незаконно репресирани заради техния произход, политически убеждения или религиозни вярвания през периода от 9 септември 1944 до 10 ноември 1989 г., и ако са: 1) осъдени от наказателни дела с изключение на осъдените от Народния съд 1944–1945 г., освен ако са реабилитирани по съдебен ред, деянията им са амнистирани или присъдите им са отменени по реда на надзора, или са осъдени от III тринадесетчленен състав на Народния съд по наказателно дело № 3/1945 г.“

Комисарят по еврейските въпроси Александър Белев

Интересно е в тази връзка да се припомни, че когато през 2009 г. избухна скандал с международен отзвук заради решението за наименуване на софийска улица на името на Богдан Филов, никоя от двете спорещи страни не се сети или пък не посмя да изтъкне като аргумент „за“ или „против“ обстоятелството, че присъдата на Народния съд над Б. Филов като министър-председател и регент е отменена от днешния български съд и той политически е реабилитиран като невинен. Едва ли е далече от елементарната логика, че щом политикът е реабилитиран за своите деяния, то и политиката, която той е провеждал чрез същите тези деяния, автоматично следва да се приеме за реабилитирана. А това едва ли допринася за утвърждаването на международния образ и престиж на България като правова, демократична и не реваншистка държава...

Европейската рамка, в която следва да се положат разглежданите от VII състав на Народния съд събития, е очертана от идването на 30 януари 1933 г. на власт на ръководената от Адолф Хитлер Националсоциалистическа германска работническа партия (НСГРП) и съответно от осъществяването на антисемитската ѝ идеология на практика. Съществени елементи от антисемитската политика на Третия райх с отзвук или пряко влияние върху българското политическо развитие през 40-те години са приемането на антиеврейските Нюрнбергски закони след 15 септември 1935 г., т. нар. Кристална нощ – масов, залял цяла Германия антиеврейски погром от 9 ноември 1938 г., и поетият на „Конференцията Ванзее“ на 20

януари 1942 г. курс към „окончателно решение“ на еврейския въпрос, т. е. на депортиране и унищожаване на еврейското население, намиращо се в обсега на германското военно и политическо действие. Трябва да се посочи, че в навечерието на Втората световна война ограничителни мерки срещу евреите предприемат някои други европейски държави – например Италия през 1938 г., а малко по-късно и редица други страни, сред които Румъния, Унгария, Сърбия, Франция и др.

Всеки опит за представяне/анализиране на разглежданата тема допира до един и повече от основните аспекти, които са свързани с по-голямата тематика – за наличието и проявите на българския антисемитизъм. Към него могат да се отнесат редица въпроси като тези – имало ли е в български условия антисемитизъм, ако да, какъв е бил той по своята същност и мащаби, в какво се изразява, местно (автохтонно) явление ли е, кои обществени среди се явяват негови изразители, кой го поддържа и т. н.

Като цяло в българските земи след Освобождението противоеврейските настроения се проявяват спорадично и, може да се каже, в повечето случаи са привнесени отвън. След 1879 г. се наблюдават изолирани случаи на моментна обществена неприязън към евреите и няколко антиеврейски погрома, породени предимно от слухове за побои от евреи над българи или за еврейски ритуални убийства. В своята цялост еврейското малцинство успешно започва да се интегрира в българския стопански, обществен, културен и политически живот от 90-те години на XIX век насетне, при едно открито толерантно отношение на властите към него. Българският антисемитизъм обаче има своите, макар и изолирани и лишени от мащаб, проявления още в края на XIX век. Първите белези на целенасочени и публично споделяни антисемитски настроения могат да се открият през 80-те и 90-те години на миналия век. Във връзка със засиленото заселване в североизточна част на България на доста евреи-бежанци от Русия поради антиеврейски погроми в Одеса и другаде, както и с идването на арменски бежанци от Османската империя през 90-те години на XIX век се надигат протести на местните жители от Русе, Варна, Добрич и другаде, които с писма и предложения настояват в българското законодателство да бъдат приети забрани за заселването на евреи и арменци в България и за закупуване на земеделски имоти от тях. Така се оформя първата ксенофобска и антисемитска вълна в български условия. Действително българското прави-

телство с редица окръжни нареждания и заповеди е забранило още от 1884 г. насетне влизането и заселването на евреи от чужбина, дори и те да са снабдени с редовни паспорти, „защото не е полезно да се пускат у нас разни чужденци – евреи, които идват главно с експлоататорска цел." Тази мярка е отменена за кратко през 1902 г. по отношение на руските евреи по настояване на руската дипломация, но през 1903 г., с идването на новия министър на вътрешните работи Димитър Петков, отново е въведена повсеместно.

Така, въпреки че в основата на противоеврейските нагласи и пропаганда, а и на посочените по-горе първи прояви на държавен антисемитизъм са заложени обвинения с икономическа подкладка, съществуват също и такива, които уличават евреите в използване на човешка кръв за ритуални цели, т. е. в едно са преплетени елементи на актуалния тогава европейски антисемитизъм и на традиционни противоеврейски разбирания. Външното влияние, заемките в случая са по линията на различни германски, австрийски/унгарски, руски, полски, румънски, френски и др. антисемитски текстове. Водещ мотив в издаваните докъм средата на първото десетилетие на XX век брошури и периодика е еврейската опасност, сведена до ритуални убийства, лихварство и икономическо поробване, придружена с призиви евреите да бъдат изгонени от България. Основни експоненти на българския антисемитизъм са предприемачът Николай Митаков, журналистът Стоян С. Шангов, старозагорският митрополит Методий Кусев и др.

В условията на стопанска, политическа и идейна криза след Първата световна война възниква втора антисемитска вълна в България. Като цяло след войната противоеврейските настроения и антисемитската пропаганда се разгръщат в два тясно преплетени пласта, които отразяват не толкова и не само тенденции в развитието на българското общество, но и такива в общоевропейски план. Първият е на борба против международния еврейски капитал, респективно масонството като еврейско дело, представяно като основен виновник за положението на България след войната.

Вторият е на отъждествяването на болшевишкия режим в СССР с международното еврейство. Така страхът от комунизма и стопанската криза, както и международната изолация на България активизират противоеврейски чувства и прояви – формира се радикална десница с антикапиталистически и антикомунистически нагласи, която се про-

тивопоставя на интернационализма и либерализма (в стопанската и в политическата му проява). В българските условия прочитът на тези тенденции води до убеждение, че съществува заплаха от международното масонство, че либерализмът и парламентарната демокрация от западен вид са непригодни към българските народностни специфики и традиции, че българското съществуване е заплашено от международен заговор на противниците на националната държава, както и от другата еврейска рожба –болшевизмът.

В края на 20-те години антиеврейските мотиви стават един от основните елементи на печатната и устната пропаганда на ранния български фашизъм – организациите Съюз „Българска родна защита“, „Съюз на българите фашисти“, „Национална задруга за политическо възраждане/Национална задруга на фашисти“. В самото начало на 30-те години те намират място и в „Съюза на българските младежки легиони“ (по-късно „Съюз на българските национални легиони“), както и в кръга „Обединение“ около ген. Никола Жеков. Антисемитизмът се превръща в отличителен белег на повечето идейни и организационни прояви на дяснорадикалния политически спектър, който е свързан с фашизма и националсоциализма.

След известен период на затишие, съвпадащ с консолидирането на авторитарните безпартийни правителства, антисемитизмът отново набира инерция в навечерието на Втората световна война. Съществен фактор за това е поведението на създадената през 1936 г. организация „Съюз на ратниците за напредъка на българщината“. През 1938 г. ратниците организират расистки акции и антиеврейски погроми. По същото време от техните и от легионерските среди се подема пропаганда, която представя евреите като стопанска и политическа заплаха за интересите на българската държава и народ; приписва им се, че те държат в своите ръце значителна част от капиталите, че не работят за българското стопанство, а за чуждестранни интереси, че провеждат идеите на световното масонство, а някои са свързани с болшевизма.

Третата антисемитска вълна (1941–1944) съвпада с провеждането на антисемитска политика на държавно ниво през Втората световна война. В България развитието на „държавния антисемитизъм“ през този период преминава през няколко ясно изразени фази. През късното лято на 1940 г. българското правителство взема решение да ограничи гражданските права на евреите. Изработен е комплексен закон – Закон за

защита на нацията (ЗЗН), в който основен акцент е поставен върху мерките срещу евреите. През декември 1940 г. той е приет от XXV ОНС и на 21 януари 1941 г. с обнародването си в „Държавен вестник“ влиза в сила. ЗЗН лишава лицата от еврейското малцинство от активно и пасивно избирателно право, забранява им държавна работа, бракове с българи, възможността да се заселват в столицата и др...

Откъс от писмото на Димо Казасов до министър-председателя проф. Филов

До г-н Министър-председателя проф. Филов,
копие до г-да министрите и народните представители

Г-н Министър-председателю! Както Ви е известно, на 6 и половина милиона българи е заповядано пълно мълчание и само на 10 от тях е обезпечена привилегията всичко да говорят, всичко да вършат, всичко да могат. Неми безпомощни зрители на опустошенията, които тая странна привилегия нанася в стопанския и духовния живот на народа, ние, българските граждани, имахме поне утехата, че от тази привилегия се ползват само българските министри и никой друг, освен тях.

Днес обаче тая привилегия е разширена. От нея са ползват Ваши приятели, за да ни делят на „националисти“ и „интернационалисти“, на „патриоти“ и „предатели“, на „спасители“ и „продажници“. Стига се дотам, че с позволението на ръководената от Вас цензура най-видните български писатели, на които мизерията е била винаги неизменната участ, да бъдат обвинени в подкупничество, загдето са казали справедливи думи в защита на българските евреи. Със същите мизерни обвинения бяха украсени и масоните, някои от които стояха от дясната Ви страна на министерската маса, а други – на депутатските банки.

Тъй като при управлението на председателя на Академията на науките всички пътища за защита чрез печата на истината и честта остават задръстени, аз си позволявам, г-н министър-председателю, да Ви отправя следните редове:

В тоя момент Вие събирате в личността си достойнията на пет от най-върховните звания в нашата държавна и духовна йерархия. Вие сте шеф на Българското правителство. Вие сте върховен ръководител на Българското просвещение. Вие сте председател на Българската акаде-

мия на науките. Вие сте *професор* в единствения български университет. Вие сте *председател* на българския „Пенклуб“.

По силата на тоя факт, всеки е в правото си да очаква от вас не само политическа активност и прозорливост, но и респект към общо установените етични норми, към основните повели на нашето народно възпитание, към научната истина, към великите уроци за превратността на историческата съдба, за труженическото дело на писателите. Да очакват от Вас и една тънка чувствителност към всеки опит да се осъждат на морална смърт беззащитни граждани, да се тласкат към безсрамие и буйства подрастващи поколения, да се фалшифицират исторически данни, да се клеймят писатели, общественици, учени и военни, да се свежда до нивото на продажник всеки, който има гордостта да не мисли тъй, както мислят Вашите приятели.

Изпълнен с тия очаквания аз вземам свободата да Ви поставя следните въпроси:

1. Като масон Вие отлично знаете, че българските масонски ложи бяха ултранационалистически гнезда. В тях членуваха всички видни представители на македонското национално движение.

2. Но ако Вие, г-н проф. Филов, сте забравили Вашата масонска принадлежност и Вашия дълг да почитате истината, аз Ви питам: защо като министър на просветата и председател на „Пенклуба“ тъй лесно забравихте дълга си към българските писатели?

С разрешението на ръководената от Вас цензура бе отпечатан и разпространен в хиляди екземпляри един позив, в който най-видни писатели, начело с Т. Г. Влайков и Елин Пелин, са обвинени в подкупничество само защото са направили една доблестна защита на българските евреи.

Каква картина! Калта да се окаже под покровителството на цензурата, а жертвите ѝ – Ваши другари – под охраната на Вашето потънало в мълчание равнодушие. Нима председателят на „Пенклуба“ не разбира, че защитата, която писателите направиха на евреите, е същевременно защита на духовната самобитност на българина, надарена с човечност, справедливост и състрадание към изпадналия в беда? Кой по-добре от писателите знае, че нашият малък и беден народ не може да импонира нито със сила, нито с богатство и че той е силен с чувството, което има за справедливост и е богат със своята човечност.

Когато българският народ изгуби своето съхранено през вековете и характерно за неговия национален облик чувство за справедливост

и човечност, той ще загуби своята нравствена и духовна физиономия, своята национална самобитност, своята славянска същност, своя български образ. Но той ще загуби и още нещо! Той ще загуби и своя събиран в течение на дълги години морален капитал, който го е издигнал в очите на света като трудолюбив, толерантен, мирен, справедлив и човечен народ. И защита на писателите е защита на посегателството върху най-скъпоценното съдържание на българската национална душа.

3. Председателят на българския „Пенклуб“ безспорно знае, че в конгресите в Дубровник, Будапеща, Барцелона, Прага, Буенос Айрес, българският писател поиска подкрепата на световни знаменитости за зачитане на българската народност, на българския език, на българската книга в земите, където живеят българи, тъй както българите зачитат наравно със себе си живущите в нашата държава малцинства. Исканата подкрепа бе дадена. И когато днес българският писател защитава равноправието на евреите, той отстоява честта на подписа си, сложен под моралния контракт, сключен в едно общество, за което честта нито е пуст звук, нито е глупав предразсъдък.

4. На четвърто място, аз питам председателя на българската Академия на науките и професора от Софийския университет какъв прием той готви със своя антисемитски закон на българските учени, философи, писатели, художници, композитори в световния ареопаг на същите, дето видни места заемат гениални синове на еврейския народ? Полезно ли е българската млада наука и българските учени да бъдат злепоставени заради социалната истерика, която люлее умственото равновесие на някои?

5. В политическите, стопанските, духовните, научните върхове на големи и малки държави играят видна роля гениални синове на еврейския народ. Войната срещу евреите у нас не може да остане без отражение върху тия среди и не може да не ни постави в нравствен конфликт с обществеността на тия държави, с които нашите интереси ни повеляват да поддържаме и духовни, и стопански връзки. Един богат с голям материален и духовен живот народ, като германския и италианския, може да си позволи лукса на подобен конфликт, но един малък народ като нашия е длъжен да го избегне. Ние се нуждаем от колкото се може повече приятели, от колкото се може повече съчувствия и съдействия. И служат на чужди интереси не тия, които искат да държат открити пътищата на нашия народ за връзка с всички, а ония, които искат да ги задръстят. Ка-

къв странен, какъв чудовищен национализъм да иска да обрече народа си на колкото може по-голяма изолация!

6. Вие оправдавате законопроекта срещу евреите с необходимостта да се отстранят всички влияния и се защити българската самобитност. Но в такъв случай защо си затваряте очите:

I. За 650 000 турци, които като цяло владеят много по-голямо притежание от евреите, които със своя консерватизъм спъват стопанския прогрес на страната и които са обект на чуждестранна пропаганда?

II. За 70 000 румъни, обект на енергична чужда пропаганда?

III. За безбройните чужди училища в България, където хиляди българчета са подложени в най-крехката им възраст на чужди влияния и пропаганда?

Не препоръчвам гонитбата на турци и румъни, но питам: защо виждате сламката, а оставате слепи за гредите?

7. В една земя като нашата, която жадува за стопанска инициатива и експанзия, за да бъдат извлечена скритите в недрата ѝ богатства и възможности, вие започвате поход срещу едно инициативно малцинство като еврейското, което е родено, което живее, което мре и оставя придобитото в земята ни, и го поставяте морално под циганите, които са два пъти по-многобройни от него и които водят един чисто паразитен живот върху снагата на нашето национално стопанство. Благоденствието на страната ли изисква това наказание за стопанската активност и тая привилегия за паразита?

8. Тия и редица други факти не ви ли показват какво странно лицемерие се крие зад борбата с чуждите влияния? Кого ще заблудите, че борбата срещу евреи и масони, които не играят никаква роля в нашия обществен живот, не е плод на чуждо влияние?

Вие имате само едно средство да държите в заблуда народа по тия и редица други въпроси: цензурата и камшика. На тях днес председателят на Академията на науките е поверил грижата да пазят престижа на истината. Но истината въпреки всичко ще възкръсне и в нейната светлина светът ще види, учуден, че председателят на Българската академия на науките вместо с факел се е оказал с камшик в ръката.

Николай Поппетров е български историк, изследовател на най-новата българска история.

Коментари (2)

- 09-03-2013|**Златко**

Седемдесет години от, хм, спасяването на българските евреи. Време за размисъл, време за поредна равносметка...

- 09-03-2013|**Златко**

Ако желаете да подпишете петицията, моля отидете на адрес**http://www.peticiq.com/pochitane_pametta_na_zhertvite_na_holokosta**

По повод почитане паметта на жертвите на Холокоста

До Народното събрание на Република България

ОТВОРЕНО ПИСМО

На Български хелзинкски комитет във връзка с декларацията на 41-то Народно събрание на Република България по повод 70-годишнината от спасяването на българските евреи и почитане паметта на жертвите на Холокоста

Български хелзинкски комитет оценява високо усилията на българското гражданско общество за спасяването на евреите-български граждани от депортация в нацистките лагери на смъртта по време на Втората световна война. Тези усилия, включващи значителен личен риск и саможертва, се увенчаха с успех и донесоха заслужено международно признание на спасителите на българските евреи. Те заслужават висока оценка от всички български институции, включително от българския парламент. В декларацията на Народното събрание са посочени и е отдадена почит на лица, организации и институции, изиграли своята

роля, за да се стигне до благоприятната развръзка. Претеглянето на техните заслуги е въпрос, който стои не пред политически орган, а пред историческата наука.

Заедно с това, с тревога отбелязваме изопачаването на някои исторически факти и опитите за прикриване на отговорността на българските власти за депортацията на повече от 11 000 български евреи от окупираните от българската държава територии в Кралство Югославия и Северна Гърция. В декларацията на Народното събрание се твърди, че този престъпен акт е „предприет от хитлеристкото командване“. Изразява се съжаление, че „не било във възможностите на местната българска администрация да го спре“. В действителност, депортациите са дело на тогавашната българска администрация както на местно, така и на централно ниво. Българската държава ги е договорила суверенно с нацистка Германия, суверенно ги е планирала и провела, предоставила е тези хора на нацистките власти със знанието, че ги изпраща на смърт. Беломорието и Македония са изцяло интегрирани в българската държава, за което говорят официалното титуловане на монарха като „Цар Обединител“, печатите на всички местни български учреждения, носещи надпис „Царство България“, разпростирането на българската юрисдикция върху тези земи, даването на българско поданство на жители от тези територии. Обстоятелството, че интегрирането на тези територии е временно и не е международно правно признато се отнася до всички територии, придобити през войната, които могат да бъдат окончателно присъединени към една или друга държава едва след мирен договор. Тогавашните български власти никога не са изразявали намерение или предприемали стъпки за спиране на депортацията. Напротив, съществуват официални петиции на еврейските общности в окупираните територии до царя и премиера с искане на евреите да бъде дадена възможност да придобиват българско поданство. Тези петиции обаче не получават никакъв отговор. Лишаването на евреите от окупираните територии от възможност да придобият българско поданство е последица от решения на самите български власти като Закона за защита на нацията и Наредбата за поданството в „новите земи“ от 5 юни 1942 г.

Изразяваме възмущението си, че българският парламент отказва да признае отговорността на тогавашните български власти за съучастието в този геноцид. Той трябваше да го направи и трябваше да поднесе извинение пред жертвите. Свободните хора в едно свободно и демокра-

тично общество не би трябвало да изпитват притеснения да се изправят пред своето минало, колкото и нелицеприятни да са някои факти. С това, повече от всичко друго те заслужават доверието и уважението на другите и доказват, че са честни и надеждни партньори. Българското общество е доказало, че има честността и куража да го направим дори по отношение на събития и периоди от българската история, които са по-близки до днешния ден.

Призоваваме българката общественост, институциите, неправителствените организации, партиите, медиите, учените и гражданите на нашата страна да обсъждат събитията, свързани с този, изпълнен както със саможертва, така и със зъл умисъл период от нашата история в тяхната противоречива пълнота. Ние дължим това както на спасителите на българските евреи, така и на онези, които загубиха живота си в газовите камери на Треблинка.

Настоящата декларация е отворена за присъединяване от лица и организации, които споделят нейния дух.

Можете да подкрепите това писмо, като подпишете петицията!

70 години война на интерпретациите
Автор: Стилиян Йотов

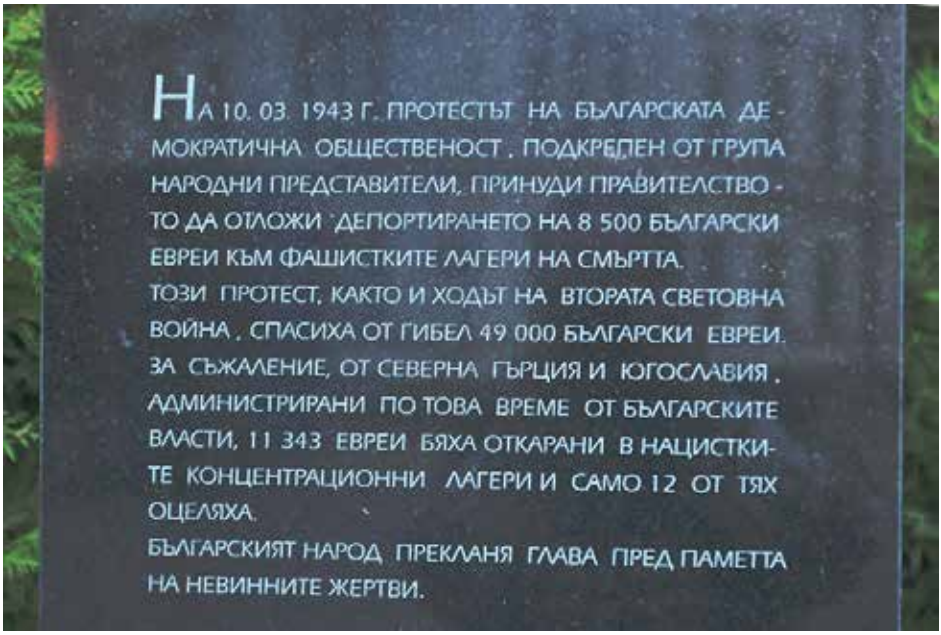
На 10 март тази година в София бе поставена и тържествено открита паметна плоча във връзка със 70-годишнината от „спасяването на българските евреи“, но и в „памет на жертвите на Холокоста“, доколкото България отбелязва този ден не на 27 януари, както е в повечето страни, зачитащи това събитие[1]. С почуда установих, че този мемориален знак е застанал на мястото и отпратил на склад по-стария, тържествено поставен – по спомени на човек от „Шалом“ – във връзка с 50 годишнината, а според други публикации – през 1999 г.[2] В материален план е налице буквален ъпгрейд: „камъчето“ (по думите на администратор в Столична община) се е превърнало в лъскав черен куб, този път надписът е издигнат на пиедестал дотолкова, че да не го препикават обичайните за българската градска среда скитащи кучета и по всяка вероятност монументално-мемориалната инсталация е по-подходяща за поставяне на венци и цветя. Но не само това. Самият текст също е коригиран, при това не само граматически. За изминалото време забележителната дата е станала друга; явно нечии спомени са се опреснили или тълкувателите са реконструирали по-прецизно пиковия момент в един дълъг и заплетен процес. Същевременно някогашната „общественост“ е станала „демократична“, онези „депутати“ са придобили плътност и са се превърнали в „група“. Дотук – съгласно *Категории* на Аристотел – имаме промяна не само във времето, но и по отношение на дейците; прекатегоризирането на миналото не свършва обаче дотук. Славният протест вече не се вписва в „обрата“ на военните действия, а само в „хода“ на Втората

1 **http://en.wikipedia.org/wiki/Holocaust_Memorial_Days**

2 Данова, Н., „България и холокостът: състояние на проучване на проблема и задачи, в: **www. bghelsinki. org/bg/ovektiv/nadia-danova/2012-12/blgariya-i-holocostt-sstoyanie-na-prouchvane-na-problema-izadachi/**. От там заимствам стария текст. Същият може да се открие в сборника: Колева, Д. Грозев, К., (съст.) *История, митология, политика*, И-во на СУ, София 2010, с. 505, или на английски в: Ofer, D., „Tormented Memories: The Individual and the Collective“, *Israel Studies*, vol. 9 (3) 2004, 137-156, 148.

световна; явно за тези години и битката при Сталинград е избледняла съвсем. (Нищо чудно, че и коригиращата програма на компютъра ми подсказва да разделя фразата на „Сталин“ и „град“.) Оказва се също, че българските евреи са спасени не от „смърт“, а от „гибел“, което превръща паметника в сфинкс, а посланието му в нерешима загадка: Имайки предвид смъртта, дали са били спасени „само“ от гибел или пък „и“ от гибел? Или акцентът върху „гибел“ е елемент от гордостта на народните будители, които не желаят да говорят за изтреблението с чуждици като „холокост“ или „шоа“?[1] Затова пък далеч по-ясна става съдбата в новия надпис на неспасените евреи. Те вече не са „изпратени“, а „откарани“, което е безспорно пак в синхрон с категориите на Аристотел, свързани този път със залога на описваното действие и с генералната концепция за „недадените“, позната ни впрочем още от Балканджи Йово. Може би най-забележителното за един случаен и паметлив наблюдател е, че за петнайсет-двайсет години и жертвите са намалели... също с 20; вече са 11343. Паралелно на това броене е и другото – на транзитни визи, с които тогавашни български дипломати са помогнали на чужди граждани с еврейски произход да се спасят. От ДА „Архиви“ споменаха за 10 хиляди, Президентът ги уточни в Париж на 15 хиляди, а кметството в Пловдив ги закръгли на 20 хиляди. Промяната в резултата само показва, че мачът ще се решава извън редовното време и по всяка вероятност с дузпи. Накрая, сменено е и началното място на депортацията; това не се е случило в „Егейска Тракия и Вардарска Македония“, а в „Северна Гърция и Югославия, администрирани по това време от българските власти“. В кой свят живеем? Защо когато „архивите говорят“ и ДА „Архиви“ издава през 2011 г. сборник *Българското управление във Вардарска Македония (1941-44)*, две години по-късно каменната идеология твърди друго? Следва ли от това, че цар Борис III не е „Обединител“, а – по стара византийска традиция – „Най-висш администратор“? Кога българските туристически фирми ще престанат да возят към Солун и Цариброд и ще открият новите светове на Тесалоники и Димитровград?

1 Навярно в името на някаква кабалистика в Декларацията на НС (ДВ 2013, бр. 27) спасените са „повече от 48 000“, на паметника – и в двете версии – „49 000“. Факт е, че между двете количества няма противоречие, но все пак по 999 начина.

Сменената плоча ми дава повод да обобщя мисли, които ме мъчат отдавна.

1. За гостите и съседите.

България спаси безспорно... своите роми. При това не само в старите, но и в новите земи. Навсякъде, където нацистите управляваха или бяха завоювали територии, те прочистваха населението не само от евреи, но и от роми. Разбира се, не със същата интензивност, нито със същата крайна цел. Но към изтребителната политика се включиха и сателитните режими, дори този във Франция. Румънците прочистиха новопридобитите от СССР земи, но не и старите; Унгария постъпи по същия начин, но нещо повече – запази възможността нейни роми да продължат да служат в армията ѝ, или да заемат освободени от депортираните евреи работни позиции. Сред тази група изпъква безспорно усташката политика, която надмина дори германските очаквания.[1] На този фон България – една сателитна държава – не погуби, нито интернира свои съграждани с ромски произход.[2] Защо?

1 **http://de.wikipedia.org/wiki/Porajmos**

2 Сцената с разстрела на ромски крадци от български войници навярно е най-грубото преиначаване на историята във филма „Трето полувреме“.

Преди всичко, в българската история липсват данни за някаква дискриминативна традиция или за актуалност през 40-те години на XX в. на позиция против ромите, на „анти-цигански“ нагласи, но също: никой не поиска това от нея. Трудно ми е да си помисля какво би се случило, ако Хитлер беше поставил и такова условие. Но и как би могъл, след като е лесно да види, че няма друга страна в Европа, където ромското население да присъства в такава висока степен както в Стара България – 4-5 % и в Нова (най-вече в Македония) – около 3 %. Това би значело например всяка група с големина на училищна паралелка да открие своята жертва и да я достави за експедиция в Третия райх!

Дали обаче проблемът е само в размера? Никак не ми е трудно да си представя, че едно друго, хипотетично желание на Хитлер би разпалило депортационни балкански страсти. Само година след 40-годишнината от спасението на българските евреи на българските турци бяха сменени имената и това се нарече „възродителен процес“, а пет години по-късно се случи чудовищното им изселване и прокуждане, и обществеността го прие единодушно като „голямата екскурзия“. Много по-рано, само петилетка след спасението от 1943 г. 85 % от българските евреи избират наново старата си родина, отказват се не само от сигурността, която имат при спасителите си, но и от „земния рай“. Останалите 15 % се прощават с независимостта на социалните и културните си институти, а на спасителите е предоставено не само да стопанисват, но и да се разпореждат с изоставената от едните и от другите собственост.

Тези факти са добре известни. Те обаче дават правото на тезата: Отпращането у дома действа разтоварващо и оневиняващо. Именно тази нагласа затъпи моралните чувства спрямо покъртителните картини на напускащите ни презглава сънародници през 90-те години на XX в. Тя мотивира и днес държави като Франция да връщат по домовете им „гостуващите“ роми от България и Румъния. Естествено, че има разлика в статуса на малцинства и той се вижда дори в типична имигрантска държава като САЩ. Тамошните индианци, макар и немного на брой, се ползват с неимоверни привилегии в сравнение с многобройните африкански или азиатски заселници, първите от които на всичко отгоре нито са дошли доброволно, нито може да бъдат обратно засети в някакви национални лехи или градини, от които са били изкоренени. На този фон само бежанците се ползват с (почти) безусловни права на убежище. При останалите всеобщото право за свобода на придвижване съответ-

ства на насрещни задължения, които са определени чрез редица условия. Ето защо гостите не биват отпращани „на майната им“, а у дома, в родината или... „в татковината им“. Затова пък всеки път когато някой Саркози – примерно Никола, натири обратно нежелани гости, друг Саркози – примерно Рудолф (председателят на Културното обединение на ромите в Австрия) ще реагира остро, че това е форма на дискриминация, още повече, че в случаите през XXI в. става дума за граждани на ЕС.

Макар и морално съмнителна, първата теза изглежда търпима, тя обаче среща пределите на своята немислима универсалност. Евреите „преди Израел“ и ромите изобщо не могат да бъдат отпратени обратно у дома. Затова пък тази невъзможност може да бъде надцакана от друга нагласа, свързана с друга теза. Тази нагласа е мотивирана от страх от съседска заплаха. Всяко разгръщане на сборник с архивни свидетелства разкрива изумлението на националсоциалистическите политици и администратори до каква степен българското съзнание не е дораснало, не схваща заплахата от еврейството, при това, че не става дума задължително за ционистки заговор, или грабеж, а чисто и просто за опасност от зараза, изискваща спешни хигиенизационни мерки. Този латентен страх от традиционния съсед-враг бе събуден и в края на социализма – нищо че Турция е съседът, с който България е водила най-малко горещи войни през XX в. След края му и със срива на социалните институции заплахата се пренесе върху вътрешния враг, който е сякаш „чуждо тяло“, смучещо наготово от здравата тъкан, от което не можеш да се отървеш и ти остава тихата радост, когато се разнесе и споходи и други.[1]

Добре, но ако си достатъчно добър играч и си гарантираш неутралитет, не престава ли с това и съседът да изглежда враг? В края на 30-те години на XX в. България сякаш постига това. Но се появява друг мотив, не по-слаб от заплахата – този на изкушението.

2. На пост край керкапорта – лека и добре платена работа.

За съжаление, неутралитетът също има цена. Но в повечето случаи представлява и неудържима позиция. Същото, както добре се знае, се случва и с България; на 1 март 1941 г. тя се присъединява към Оста и германските войски пристигат. Целта, също както е известно, е удар срещу Гърция, за да се попречи на откриването на друг фронт преди нападе-

1 Колко страшен може да се окаже „съседът“ показва Ф. Кафка в едноименния си разказ от 1917 г., публикуван през 1931 г.

нието на СССР. За изненада на Хитлер, Югославия се отказва от приятелството и се оказва допълнителна пречка в плана „Марита“. На България се налага да направи избор и тя решава да пропусне германските дивизии не само на юг, но и на северозапад. Ето как Югославия е сразена от много страни, с участието не само на немски, но и на австрийски, италиански, унгарски, румънски и хърватски войски. С изключение на Румъния, всички участници си „отчупват“ по парче. Такова се пада и на България. Само защото е отворила една порта. Подобна на онази „керкапорта“, през която според Стефан Цвайг еничарите нахлули фатално в Константинопол[1]. Онази вратичка през 1453 г. била останала незатворена, другата, през 1941 г., българските власти отворили сами. До сега не мога да открия сходно действие през Втората световна война. Държави и народи се бият или не се бият, някой обаче си мисли, че след като е изпълнил само портиерска роля, има правото да живее със спокойна съвест и да казва: „че какво толкова съм направил?“ След което да приеме и сребърниците... Разбира се, скоро компромисът се оказва наклонена плоскост. Лека-полека кротка България се оказва във война на три океана: не само с Гърция и Югославия, но с Чехия, със САЩ и Великобритания, с Южноафриканския съюз, Никарагуа, Гватемала, Нова Зеландия, както и в дипломатически развод с Иран и Мексико.

Знам, че евентуалната съпротива срещу Германия би имала ужасна и кървава цена. Все едно, дали щеше да забави с още малко удара на изток и да приближи сблъсъка на Хитлеровата армия с цар Зима.[2] Има и още нещо. „Балканският поход“ на Хитлер е последният блитцкриг, с него приключва ревизионистката и идва редът на тоталната война. А именно в тоталната война лъсва истинското лице на националсоциализма – пълното унищожаване на болшевизма и евреите. Заради неочакваното разрастване на партизанското движение на Балканите обаче разкриването на тази същност става и по-рано. Безмилостното избиване на заложници от Вермахта, не само от SS, започва в Югославия и в Гърция! В Сърбия – 100 за всеки убит и 50 за всеки ранен немски войник. Само за няколко седмици са разстреляни 31000 души. Паралелно на това войната

1 Цвайг, Ст., „Падането на *Византия*“ от *Звездни мигове на човечеството*(прев. от нем. Маргарита Дилова), в: *Избрани творби* т. 4, Народна култура, София 1989, 239-262.

2 Така смята Ханс-Улрих Велер по отношение на отложеното начало на плана „Барбароса“. Вж. Wehler, Hans-Ulrich, *Deutsche Gesellschaftsgeschichte*, Bd. 4: *Vom Beginn des ersten Weltkrieges bis zur Gründung der beiden deutschen Staaten 1914–1949*, C. H. Beck Verlag, München 2003.

с партизаните става претекст за прочистването на евреите. Съобщението до Берлин от средата на 1942 г. *„Serbien ist judenfrei“* сбъдва най-съкровения сън на Хитлер[1]. Изобщо не бих искал българското население да бъде лакмусът за проявлението на нацистката същност. Но слепи ли са били тогавашните български управници, армейски и полицейски началници, чиновници и интелектуалци, за да не видят какво става не къде да е, а непосредствено зад границата? Че по аналогия животът на евреите в обединена България струва смъртта на 600 свръхчовека, респективно 1200 тевтонски рани. Или не са били слепи, но пък са били заслепени?

Така или иначе, ако се опитаме да се поставим на мястото на съседите си, каква е стойността на твърдението, че ставало дума само за портиерство, както се казва: „лека и добре платена работа“? Няма ли поне да възкликнем: Това не значи почтена! Но за какво е честта, когато се падат толкова облаги? България сбъдва мечтите си, в Новия ред се оказва играч, който е ударил джакпота без дори да рискува. Затова на помощ идват оправданията чрез заслугите. Може да не сме заслужили сега „обединението“ чрез оръжие, но достатъчно други отколешни заслуги имаме, както по правото на силата, така и по силата на правото.

Тази логика на малкото действие, почти бездействие, от което произтичат големи облаги, е сякаш част и от най-новата ни история. През юни 1999 г. българското правителство (заедно с унгарското) не отвори коридор на руската авиация в подкрепа на десанта, проникнал на летището в Прищина от Босна и Херцеговина. Не че попречи особено, защото маршрутите над Румъния, през Гърция и Македония се оказаха отворени. Но жестът, определено, бе възнаграден. За съжаление, мотивите трудно могат да излязат наяве; все пак с течение на времето позицията от лятото на 99-та изглежда оправдана, доколкото не доведе до накаляване на напрежението. Но толкова ли положителен е знакът на затворената българска граница пред албанските бежанци, търсещи спасение от Косово, чийто образ по *CNN*български политолог сравняваше с „екзодус“? Може ли минимализмът на участието да бъде норма? Без значение дали възпира опити за политически реваншизъм или е форма на несъпричастност в беда? Колкото доставката на походни кухни и

1 Относно времето вж. Conze, E., Frei, N., Hayes, P., Zimmermann, M., *DasAmt und die Vergangenheit. Deutsche Diplomaten im Dritten Reich und in der BRD.* Karl Blessing Verlag, München 2010, 242. Това дава отговор защо на конференцията Ванзее Сърбия не присъства като прочистена.

сглобяеми колиби и да беше в полза на косоварите, тя нито ги приюти като бежанци, нито разтовари македонците от прякото бреме.

Навярно погледът ми към споменатите събития не е „правилен“ от една вътрешна перспектива, но съм убеден, че отстрани националното ни поведение към съседите действително изглежда портиерско. Независимо от ползата, която ние самите имаме от него. Затова не бива да ни учудва в какви художествени образи ни представят.

3. Българският трабант[1] и неговият манталитет

Струва ми се, от 1993 г. по отношение на новопридобитите от България през 1941 г области сред публикациите започна да броди изразът „администрирани от българските власти“. Заедно с тази фраза влезе в оборот и друга, за запазването на „германска юрисдикция“ на същото място. Те съжителстват и в приетата от българския парламент Декларация от 8 март 2013 г.: „Оценявайки обективно историческите събития, днес не може да се оспорва фактът, че 11 343 евреи са депортирани от Северна Гърция и Кралство Югославия, които тогава са под германска юрисдикция. Като осъждаме този престъпен акт, предприет от хитлеристкото командване, изразяваме съжаление, че не е било във възможностите на местната българска администрация да го спре.“ Вече 20 години не мога да намеря какъвто и да е документ на немски език, в който да се говори за такова нещо. Напротив, натъквам се на елементарни уточнения, че от Бисмарково време насам „юрисдикция“ на немски не значи нищо повече от „съдебна власт“[2]. С администрирането нещата са по-удачни, доколкото е налице съответствието на немски „*unter Bulgarischer Verwaltung*“. Проблемът тук пък е, че всички препратки сочат към един-единствен източник – надпис върху карта, публикувана в седмичен вестник. Става дума за вестник *DasReich* от 18.10.1941 г. Всеки може и днес да си закупи някоя от „застоелите“ бройки, достатъчно е да посети страницата в интернет[3] и да приведе съответната сума от 39,95

1 „Trabant“ = сподвижник, спътник, бодигард, пале (тичащо край майка си).

2 **http://de.wikipedia.org/wiki/Jurisdiktion**, тази страница препраща към 4 статии.

3 **http://www. historische-zeitungen-bestellen. de/historische-zeitungen-zeitschriften-vom-18.10.1942**. Интересът към карти, занимаващи се с десетте части на бивша Югославия, може да се задоволи и от тук: **http://de.wikipedia.org/wiki/Serbien_im_Zweiten_Weltkrieg**; след натискането на първата карта и откриването на новия прозорец: **http://commons. wikimedia. org/wiki/File**: Serbia1941_1944. png. Доколкото мога да преценя, в очите на Германия статусът на Сърбия е с по-голяма независимост

евро. Откога обаче седмичниците са се превърнали в решаващи исторически факт? Не е ли по-добре да видим, какво са подписвали официалните представители на България и Германия.

Да вземем Споразумението „Клодиус-Попов“ (*Claudius-Popov*) от 24 април 1941 г. В Преписа от 27.04. изрично става дума за „окупирана от България“ територия. На всичко отгоре, всяко бъдещо уточняване на граници – „окончателното уреждане“ – засяга единствено Гърция, но не и Македония, понеже българските партньори искат и Солун. В самото Споразумение на немски присъства изразът *„von Bulgarien besetzten Teil“*, но не и някакво администриране (*Verwaltung*). Вярно, Германия си осигурява неприкосновени области за разпореждане и то в три направления. Първото се отнася до суровините, особено скопския хром, но и всяка бъдеща концесия следва да се съобразява с немските интереси (чл.1). Второто гарантира на Германия правото да получава конфискуваното имущество (*Beschlagnahmungen*) и това на враговете, а на България се пада високата чест и задължението да доставя същото за своя сметка, както впрочем да поема разходите за престоя на немски войски на окупираната от нея територия, а и покриването на съответния дял от някогашните югославски задължения към Германия (чл. 2-4,6). Трето, България се задължава да не възпрепятства работата на сезонни работници (*Wanderarbeiter*) в Германия (чл. 2).[1]

Толкова ли е трудно да се разбере за каква „юрисдикция“ иде реч? Много скоро евреите се превръщат в суровина за „фабриките за трупове“ (Хана Арент), а сезонните работници е израз, с който и във Франция вече са третирани ромите и лишените от поминък евреи. Всеки познайващ английски е можел да си даде отговор за какво става дума при*Wanderarbeiter*, ако му мине през ума, че романът на Южен Сю *Скитникът евреин* (*Le Juif errant*), на немски може да е *Der Ewige Jude*, но на английски е *The Wandering Jew*. Явно обаче, че българските власти са били

и тя не е поделена с други окупатори. Някаква разлика с Гърция се вижда и от разполагането на двете държави в различни раздели (a и b) на Таблицата за унищожаване на евреите от Конференцията „Ванзее“. Не изключвам и съответните марионетни правителства също да се радват на различно юридическо признаване в Берлин.

1 Не мога да разбера кой немски израз съответства на „отстъпените на България области“ според цитата от Споразумението в статията на Спас Ташев „Българската администрация във Вардарска Македония през 1941-1944 г. и съдбата на еврейското население“, в: Грозев, К., Маринова-Христиди, Р., *Евреите в Източна Европа в годините на Втората световна война и Студената война (1939-1989)*, УИ Св. Кл. Охридски, София 2013, 115.

наясно. На 14 май 1941 г. войските влизат в Македония, на 10 юни 1942 г. (т. е. година по-късно) гражданите с „български произход“ стават автоматично български поданици, останалите – ако искат, но пък ще трябва да се откажат от парите си и да напуснат територията, а евреите – и да искат, нито ще получат новото поданство, нито могат да напускат, а губят и имуществото си. Цял „киндерсюрприз“: три в едно. Ето как, администрирайки тихо и кротко, България създава така нужните на Райха *Wanderarbeiter*-и и човешки суровинен материал – *res nulius*. С други думи, спазва си точките по Споразумението „Клодиус-Попов“.

Преди да гледаме какво се е случва в *Трето полувреме*, нека видим хода на мача в редовното време. На 28 януари 1943 г. Скопският областен полицейски началник Асен Богданов докладва до ДС при Дирекция на полицията, отдел „Б“ относно прояви на ВМРО-активисти. Разказвайки за случилото се през изминалата 1942 г., стига до месец март и следва репортажът му за „мача от държавното първенство между ... „Левски“ София и „Македония“, Скопие“. Присъстват 6000 души. Жена ми смята, че това отдавна не се случва по стадионите ни или само при турне на „Планета Пайнер“. Но тогава, преди 70 години, онова мнозинство става свидетел, как двадесет минути след началото на играта реферът отменя гол на „Македония“, публиката пламва и... реферът признава гола. През второто полувреме „Левски“ вкарва гол, който пък колегиално не е признат от играчите на „Македония“ и... мачът е прекратен. „Озверена, публиката отправяше най-низки хули по адрес на софиянци, чуваха се викове „майка бугарашка“, „Долу България... Горе Македония“... „проявите стигнаха дотам, че бяха обидени и български офицери“... „мнението на по-сериозните граждани бе, че направеното в продължение на 11 месеца за приобщаването на местното население, като че ли се разруши с един замах на тоя мач“[1]. Затова пък с един замах на законодателния меч, три месеца по-късно нещата си идват на мястото. Да се знае кой е поданик, кой не е. Така де. Иначе няма да имаме истинско вътрешно първенство. А всеки знае колко важен е футболът за една държава. Въпросът с гражданството, пардон, с поданството, решава не само футболни проблеми, но и административни. Администраторите започват да си вършат работата по ясни правила и да ходят необезпокоявани на мач. Вече няма да се повтарят грозни сцени като тази от март: „През време на играта някои

1 Вж. *Българското управление във Вардарска Македония (1941-44)*, 267. Добавил съм кавички на Македония, но не изключвам и зад липсата им да се крият големи теории.

от присъстващите дрънкаха звънци над главите над чиновници и други лица, дошли от старите предели, като ги подиграваха и обиждаха по най-различен начин, въпреки въздържаното поведение на последните“[1]. Нали си представяте какво следва, когато същински поданик дрънка над главата на своя чиновник и дали същият този чиновник ще се въздържа.

Така изглежда администрирането във вътрешно-държавен план. Но нека го видим във външно-държавен, на полето на дипломацията. Там се води същинска битка. Уж Германия само е дала на България да стопанисва земите ѝ, докато тя води походи в повечето посоки на света, но пък българските власти се опитват да отвоюват по мирен път от Италия някоя и друга паланка, да преначертаят така наречената „Виенска линия“. Дали пък не и в полза на Райха? Това ще покаже бъдещето. А настоящето изглежда така в*Дневника* на Филов и в *Дневника* на граф Чано, зетя на Мусолини.[2] На 9 април 1941 г., две седмици преди Клодиус и Попов да подпишат Споразумението, Филов научава от Царя (си), че терминът „окупация“ е нежелан и за предпочитане е да се говори за „опазване на реда и спокойствието“ (Филов: 303). Това пояснение е в австрийски стил, където „аншлус“ не би трябвало да значи нито окупация, нито анексия, а нещо по-така. 10 дни по-късно Царят (според Филов) се нерви преди срещата си с Фюрера, защото Солун може да се окаже само блян, но когато се връща, явно изглежда успокоен (Филов: 313-314). Следващите нощи главните герои, гледайки картата на Балканите, са обхванати от Гауски страсти, граничещи с триангулачна болест. Болката от загубата на Дебър и Тетово се смесва с радостната надежда за Охрид. „Работата се слага така: за Солун Фюрерът още не бил взел решение; също и за гръцка Македония. Сръбска Македония до Шар и Качаник с Враня и Пирот ще бъдат наши; в Тракия на изток от линията Свиленград-Дедеагач ще се направят вероятно концесии с турците“.[3] След подписването на Спогодбата и лични срещи на Царя с Клодиус, Филов научава на 27 април, че „Охрид остава с Ресен у нас, обаче Преспа, Струга, Дебър, Гостивар, Тетово и Кичево остават в Албания“ (Филов: 318). Срещу италианското „катеначо“ е нужна друга тактика! Дано само някой рефер не свири в тяхна

1 Пак там.

2 Филов Б., *Дневник*, (2-ро изд.) И-во ОФ, София 1989, Граф Чано, Г., *Политически дневник 1939–1943г.* (прев. от англ. Здр. Станков), София, Български художник 1992.

3 Текстът е коригиран решително от мен, тъй като не мога да допусна, че проф. Филов би изписал „фюрер“ с малка буква, запис от 23.04., с. 315.

полза, както ще се окаже през 1994 г. Онези, които не вярват на тактиката на Филов, слизат от трибуната на Парламента – такава е съдбата на Никола Логофетов, председател на XXV Народно събрание до 18 май 1941 г.[1] Новата тактика праща Цар Борис при Хитлер и Рибентроп, които одобряват Н. В. сам да посети Рим. През юни Царят първо среща Краля, т. е. тъст си (Виктор Емануил III, баща на Джована ди Савоя, известна и като царица Йоанна), от когото научава, че има някакъв гаф с граф Чано и вместо да търси зетя, по-добре да се срещне направо с Дучето. На 12 юни това се случва. Мусолини и цар Борис уговарят среща на министрите Филов и Попов в Италия и Филов отбелязва радостен този успех в дневника си. В своя дневник пък Чано записва на 30.06: „Ако хърватите и българите се опитват да хитруват, границите да се определят с декрет, без да се взема тяхното мнение“ (Чано: 263). За съжаление, през юли Филов научава, че не само ще трябва да носят подаръци и повечко ордени (Филов: 352), но и че италианците са нагънали „българо-албанската граница“ в своя полза, затова ги уведомява, че Попов се бил разболял. След дълго чакане на 19.07. Чано записва: „Наближаващата безплодна визита на българските министри в Рим започва с лоши предзнаменования“ (Чано: 268). Все пак срещата се състои и в пряк сблъсък съдбата на манастира „Св. Наум“ се оказва дипломатическа спорна топка. Чано отбелязва за гостите: „молят се известни отстъпки..., които са им необходими за засилване на личното им положение в собствената им страна. Аз пък се държах твърдо поради формални причини, не че бях убеден“[2].

В резултат на всичко това все пак се намира компромис. Създава се съвместна комисия, която започва работа в края на октомври и се среща за втори път през ноември 1942 г. Третата и последна среща е между 11 и 31 март 1943 г. На 29 март най-сетне границата е прокарана, Виенската

1 Екзекутиран на 01.02.45 в следствие на присъда от Народния съд, но не затова, че нетактично е засегнал италианците, както смята Филов, с. 326-27.

2 Италианците изчисляват, че са дали 60 000 убити и затова имат заслуги в определянето на границата, на което българите посочват 150 000 жертви от предни войни (Филов: 367-368). В трасирането ѝ се вземат предвид не само мащаби, връзката „население-имот“, но и броенето на „безкръстни български гробове“. Във войната на „карта и територия“ (Мишел Уелбек) ген. Васил Бойдев предприема хитроумен ход, оповестявайки с. Пещани за родно място на Паисий, и направо обезоръжава петимата италиански генерали и един граф, познаващи световната историята явно предимно от Дж. Вико. Вж. Гоцев, Д. „Из документалните записки на о. з. подполковник В. А. Яначков за териториалното разграничение между България и Италия във Вардарска Македония 1942-1943 г.“, в: *Македонски преглед*, 2004, 3, 113-129.

линия е коригирана и Охридското езеро е поделено. Биляна вече знаеше къде да пере в свои води. Предстоящият Илинденски юбилей би затворил една историческа рана. Точно през това наситено с дипломация време българските власти „администрираха“ „извозването“, а по-новому – докато „администрираха“ се случи „откарването“ – на еврейското население от съответните територии.

„За съжаление“ както пишеше, пише и сега на паметната плоча – и се казва в Декларацията на Народното събрание от 8 март 2013 г. Сякаш става дума за причиняване на смущение (*Belästigung, disturbance*), а не на вреда (*Schädigung, harm*). Докато не се осъзнае това, дотогава жертвите ще се надяват някой ден все пак българските власти да поемат вина или да изразят срам. Както, впрочем, се надяват и тези от Сабра и Шатила, че подобна мисъл (все още) не дава мира и на генерал майор Ариел Шарон. Иначе принципът на територията ще продължи да властва над принципа на човечността и всяко обяснение чрез възстановяване на българщината ще изглежда жалко. За съжаление.

4. Застъпничеството

Историята казва, че от българско-италианското прекрояване не излиза нищо. Трябвало е да влезе в сила през юни, но през юли 1943 г. Мусолини пада и самата Италия става враг на Германия. Германските власти чак през септември прочистват от евреи и бившата италианска зона на Гърция! Това не ни ли казва нещо? Че за разлика от България, Италия не е откликнала през март на „натиска“ от Берлин. (За него след малко.)

Въпреки че се знае, това упорито се отбягва в повечето публикации на български. А не е трудно да се види. В един от често цитираните документи от 18 март 1943 г. – „Секретен доклад на германския консул в Скопие Вите до германската легация в София...“ (не в Белград!!!)[1] – се изтъква „уволнението“ на 15 еврейски семейства съгласно „заповед на софийското правителство“. Същевременно става дума и за „освобождаване“ на 10 семейства поради „италиански произход“ и за 2 „от немски произход“. Единствено при българската инициатива е налице квалифициране, става дума за лекари и аптекари! С какво те са заслужили? Или са поценни? Предстои да видим. Но още тук, в края на доклада се вижда колко пакостливи са служителите на италианското консулство – „опитвали да

1 Тошкова, В., и др. (съст.) *България – своеобразният съюзник на Третия райх*, Военен комплекс „Св. Г. Победоносец“, София 1992, 120-123.

разговарят с евреите“ или пък италианският комендант на гарата, или епископ д-р Смилян Чекада. Добре, че „всички опити на италианците, включително на тримата италиански войници, да установят връзка с евреите в лагера са били предотвратени от българската полиция“ (122).

Ако не се лъжа, при Александър Матковски[1] става дума за 74 испански и за 19 албански освободени евреи. Бенямин Ардити[2] пък разказва не само за 900 души, укрити от отделни семейства, но и за „целеви“ бракове между испански граждани и македонски евреи, за да бъдат спасени като испански граждани. На този фон българските спасители залагат на професионалния профил, не на човека като такъв.

Това водещо начало изпъква не само тогава. Още по-рано, в началото на българското присъствие (или административно управление) на новите земи, на 26 ноември 1941 г. външните министри на България и Германия се срещат в Берлин между 20:40 и 21:15 часа[3]. Към края на разговора министър Попов повдига темата, че други държави третирали евреите си наравно с всички свои граждани, а българите – не, и това създавало проблеми. Фон Рибентроп отвръща, че „въпросът не е безинтересен“ и че в светлото бъдеще, когато войната приключи и евреите напуснат Европа, българите няма да имат проблеми с двойните стандарти. Това дава повод на Попов да мине към последната тема: не може ли в рамките на голямото немско строителство да се предвиди поне един мост и над Дунав, защото „липсата се чувства от доста време“. Този път фон Рибентроп не е така индиферентен и отвръща: „желанието е интересно“. Дунавските мостове I и II предстои да се строят в контекста на други интеграционни проекти. Но темата за единното третиране на евреите с различно гражданство се оказва актуална, даже гореща. Малка България прави съществен принос в изграждането на онази Нова Европа. Седмица след посещението на Попов „Отделът „Германия“ приветства идеята на българския външен министър“. (Тошкова: 259) Добре че сме уловили проблема с особеното, иначе немците можеха да го пропус-

1 Matkovski, Al., „The Destruction of the Macedonian Jewry“, in: *Yad VashemStudies*, 3 (1959) 203-258; *Трагедијатана евреите од Македонија*, Скопје, 1962. В Яд Вашем се пази и негов машинописен текст без година в обем от 75 стр. Ако не се лъжа сигнатурата е 98-3653F.

2 Ардити, Б., *Ролята на цар Борис III при изселването на евреите от България*, Тел Авив, 1952. Става дума за Матилда Конорти и Ноах Мико и за посредничеството на испанското представителство в София.

3 Тошкова, В., и др. (съст.) *Обречени и спасени. България в антисемитската програма на Третия райх*, Синева, София 2007, 258-259.

нат, вземайки решения от камбанарията на всеобщото. Благодарение на нашата инициатива и на тях става ясно, че „само [от] Унгария, Италия и Испания... трябва да се очаква съпротива. Това е резултат от влиянието на евреите в тези страни, както и на католическите възгледи по този въпрос“ (Тошкова: 260). Отношението към американските евреи извън САЩ също изисква специално внимание заради опасността от ответни мерки срещу германци в САЩ. Накрая Отделът „Германия“ признава, че не може сам да реши проблема. На помощ идва „юрисконсулта Александър Белев“, командирован на 29.12. за 20 дни в Берлин. Само ден по-късно отдел „Германия“, позовавайки се изрично на поставения от българския външен министър въпрос, добавя към проблемните страни Румъния, Швеция и Швейцария. На връх Нова година решението е намерено – „колективен договор..., [който] първоначално... да се ограничи с тесния кръг на онези държави, за които може да се предполага, че са готови за сключването на такава спогодба. Такива държави са Словакия, Румъния, България и вероятно – Хърватия“ (Тошкова: 263). Европа на две скорости или балкански принос – въпрос на предпочитание. Двайсет дни по-късно се провежда конференцията на улица „Ванзее“ и „окончателното решение“ става работна програма. Можем ли с чиста съвест да твърдим, че Белев е бил в Берлин просто като слушател?

Въпреки оптимизма на Германия, през следващите месеци провеждането на антиеврейската политика в България се сблъсква с огромни затруднения. И то при липсата на католицизъм или на еврейско влияние. Но все пак е отчетена като успешна. В докладна записка до фон Рибентроп от 11.09.1942 г. е записано: „Еврейската политика в България е постигнала забележителен напредък... дадено е определение на понятието евреин, въвежда се еврейска значка, както и ограничаване на имената... ще бъде създадено специално ведомство... от блокирания капитал на евреите ще се създаде фонд за настаняване на евреите в специални лагери и места [които да] послужат като подготовка за изселването или преселването“ (Тошкова: 310). На финала на записката се обобщава: „Тези планове за изселване накараха Имперската служба за сигурност да постави въпроса, предвид изказания по-рано интерес на българското правителство, Райхът... да се включи... да предложи своите услуги при провеждането на акцията по изселването... пълномощният министър Бекерле да повдигне в подходяща деликатна форма пред българския външен министър въпроса за изселването“ (пак там). В добре познатия стил фон

Рибентроп отвръща на 15.09. с бележка „все още е рано да се обърнем към българския външен министър“ (Тошкова: 311). От наличните документи не става ли ясно кой е (или се прави) на инициатор и кой на помощник?

Чак месец по-късно Германия прави на България предложението за изселване, след като е установила, че може да го обедини с извозването и от Румъния, и съобщава колко пари ще струва тази услуга на България – по 250 райхсмарки на човек. Отговорите на българските власти са два. Ал. Белев отбелязва, че „доброволното изселване няма да даде резултат... явно е, че... трябва да стане принудително“ (Тошкова: 314). След което уточнява бройката, етапите и че до началото „работоспособното еврейско население би трябвало да се задържи в работни групи непрекъснато и през зимата. Обекти за работа могат да се намерят“ (Тошкова: 315). Знаем, че ако трябва и снежинки може да се ловят. Б. Филов е по-директен: „България разчита да използва евреите като работна ръка в строителството на шосета“, което се оказва пречка за постигане на „пълно единство по въпроса“ (Тошкова: 317). Можем да си представим, че българските отговори са водили немците за носа. Че властите тайно са се надявали горчивата чаша да ги отмине. Но поне е ясно, че работна ръка е била нужна и робите за това са били налице. Само че, кое пречи да реконструираме и логика, в която и без да ти пука какво ще стане с българските евреи, губиш работна сила и на всичко отгоре си плащаш за това? Както при Паскал вярата е печеливша позиция, така и при тандема Белев-Филов е важно позицията да не е губеща. Още малко труд по пътищата ще покрие разходите по извозването! Така е, когато няма кохезионни фондове. Официалната вербална нота на българското правителство напълно потвърждава това. То е „особено зарадвано, че усилията му да се уреди всестранно еврейския въпрос в България са привлекли вниманието на Германия... [затова] ще се възползва от предложението на германското правителство да свърже изселването на евреите от България с това от Румъния, без да спъне с това строителната политика на страната“[1] (Тошкова: 317). На финала пък се изтъква, че 250 райхсмарки на лице са много пари. Въпреки че са непреклонни за цената, германските власти проявяват разбиране към българските си колеги, тъй като заради недостиг на електричество

1 Позволявам си грубо да преинача текста в публикацията, където пише не „строителна политика“, а „стройна политика“, просто защото така ми харесва повече. Не че се съмнявам в стройната политика на България. Освен това по-надолу става дума за „евтина работна ръка“ и за „пътища“.

някои предприятия се наложило да спрат, в това число и работилницата за производство на еврейски значки (Тошкова: 323). При толкова специфични проблеми България наистина се оказва в затруднено положение, Германия ѝ помага, изпращайки през декември 1942 г. в София *SS*-хауптщурмфюрер Теодор Данекер, натрупал достатъчно опит във Франция и който предстои тепърва да доразвива през 1944 г. при опърничавите сподвижници, в Италия и Унгария.

От януари 1943 г. започват изявите на гастролиращия в България Данекер. Във връзка с тях на някои места пише, че „под негов натиск" Белев изработил конкретен план за решаването на еврейския въпрос в поверените му територии. Така е озаглавен и публикуваният документ „Доклад от... Белев... до Габровки... за искането... на Данекер" от 4.02.43. (Тошкова: 331). В самия текст на доклада не откривам думата „искане". Навсякъде „Райхът е готов да даде съдействие", „Райхът е готов да приеме". За същото събитие Бекерле докладва на 8.02.43 в Берлин с думите: „Преди въвеждането на *SS*-хауптщурмфюрера Данекер... разговарях с министъра на вътрешните работи... който ми потвърди своето твърдо намерение да изсели всички евреи, но... предвид нуждата на работна ръка... това изселване да бъде ограничено първоначално само за освободените райони" (Тошкова: 336). Докато наистина не се открие начален документ от Данекер, кое пречи това да се смята за инициатива на Белев и Ко.? Същата самоактивност засяга и определянето на бройката от 20 000 в писмото от 4.02. Не знаем дали Германия е поискала или поне не знаем колко и от кои земи е поискала, но виждаме, че Белев е мотивиран още с първите транспорти да реши проблем с политически проблемните евреи от „старите предели". Директно пише на Габровски: „може да се използва случая за отстраняването на нежелателните евреи от тези предели, затова броят трябва да се посочи по-висок, например 20 000" (Тошкова: 334). В съответните места при Бекерле става дума за същото. Накрая, защо в процеса срещу Айхман в Йерусалим се повдига въпроса, че споразумение, подобно на това „Белев-Бекерле", не било известно или правено другаде?[1]

Колкото и зловещо да изглежда, тъкмо престараването на Белев прекатурва плана. Опитът за изселване на евреи от Дупница и Кюстендил

1 Цитат в: Бар-Зоар, М. *Извън хватката на Хитлер* (прев. От англ. Албена Танеева), УИ Св. Кл. Охридски & ИЦ Шалом, София 1999, 79. Става дума за становище на прокурора от процеса срещу Айхман: Gideon, H., *Justice in Jerusalem*, Harper & Row, London 1966, 124.

събужда реакция на възмущение и солидарност, от която се ражда българското чудо. Именно чудо, като се има предвид усърдието и последователността на антиеврейската политиката на ключови представители на тогавашната официална българска власт.

Тази власт – в лицето на пряко отговорните и на мнозинството най-висши нейни функционери – не толкова се застъпи, колкото отстъпи.

5. За капката катран

Едва ли е възможно да имаме единно становище коя логика е водила тази политика. Ще дадем само тези, за да спасим останалите *vs.* ще започнем от най-далечните докато *in the long run* никога не стигнем до най-близките. За неяснотата в позицията допринася и реверсивното изпробване на тази логика във „възродителния процес", при който преименуването започна от по-близкото (помаците) в посока на по-далечното (турците) и стигна „само" до името, но не до собствеността, живота, т. е. не стигна до край, а и не би трябвало да е засягало дори религията?!, в оскъдната форма на тогавашната ѝ допустимост. Така или иначе безспорните факти за спасените евреи отреждат на България най-достойно място сред достойните. Защо обаче се настоява за пожалването на всички български евреи?

Защото постоянно изплуват факти как българските власти са се застъпвали за евреи с български паспорти, т. е. такива от старите територии, заловени в Тракия от български полицаи. Още от Бар Зоар научаваме за Марко Аарон Перец и Хари Нисимов[1]. Други възкресяват и случилото се с Рафаел Моше Камхи – изтъкнат войвода на ВМРО, на когото „Македонският научен институт, Илинденската организация и лично на цар Борис III, по специален куриер му е изпратен български паспорт и той е освободен и спасен", при все че е в ръцете на германците[2].

За съжаление, не е само така. Не всеки е войвода и не всеки е заловен от българска полиция. На 15.06.1943 г., когато най-тежката опасност е отминала за евреите в старите български земи, когато италианците

1 Бар Зоар, цит. съч., 102.

2 Ташев, С. „Кой унищожи македонските и беломорските евреи? За изработване и отстояване на обоснована българска позиция" – **http://liternet. bg/publish28/spas-tashev/makedonski-i-belomorski-evrei. htm.**

упорстват за евреите около Атина[1], а германците са прочистили тези около Солун, Еберхард фон Таден, *Judenreferent* на Рибентроп, пише на Айхман: „В отговор на възможността, предложена на Българското правителство да вземе обратно *Saul Yeruham Mijan*, евреин пребиваващ в Солники, Българското външно министерство посочи, че те нямали никакъв интерес към съдбата на евреите български граждани, находящи се на територията на Райха... не възразяват на евакуирането му от Салоники[2].“ Мога само да гадая колко мастило и време са били необходими на фон Таден, за да схване, как българското Външно се грижи за сънародниците си зад граница (изобщо).

Всеки път, когато чуя фразата за всички спасени български граждани евреи, знам, че това е пренебрежително най-малкото към *Saul Yeruham Mijan*.

Стилиян Йотов е завършил философия в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, където преподава от 1990 година. През 2002 г. и 2003 г. е гост-професор във Франкфурт на Одер, а от 2006 г. – професор по съвременна философия и философия на правото. Автор е на „Справедливост и респект“, „Етика и мултикултурализъм“, „Равенство и егалитаризъм“, „Хабермас и претенциите на автономията“ и съставител на „Оправданата война днес“, „Конституционализъм“ и „Турция и ЕС – пределното изпитание“.

1 Впрочем, самата Атина е немска окупационна зона, но Епир, Тесалия, Централна Гърция и Пелопонес са италиански.

2 Dublon-Knebel, Irith, *German Foreign Office Documents on the Holocaust in Greece (1937-1944)*, Tel Aviv University, Tel Aviv 2007, 397. Паспортните данни са публикувани на с. 319.

Коментари (8)

- 20-05-2013|**Социолог и 1**/2

Много любопитно (и показателно) за нивото на дискусията по тези въпроси е фактът, че при все старанието, с което авторът тук наистина чете (в стремежа си да бъде обективен!) един такъв документ, какъвто е спогодбата Клодиус-Попов, той някак лековато пропуска един най-основен факт: между кого и кого всъщност е била подписана тази спогодба?

Ако погледнем каква длъжност заема към онзи момент (1941 г.) единия от двамата подписали (Клодиус) и я сравним с тази на другия (Попов), веднага ще ни стане ясно дали отношенията са били „равноправни“ ... и дали България е можела да прави в окупираните територии нещо друго освен да се подчинява на външния си господар.

Факт: към момента на подписването Карл Клодиус е на длъжност „зам. началник на отдел търговска политика във външното министерство на Германия“- а Иван Попов е външен министър на България. Това съотношение на длъжностите на двамата ясно показва кой заповядва – и кой е просто изпълнител. Независимо от своя привидно много по-висок формален ранг (външен министър!), явно от гледна точка на тогавашна Германия Иван Попов е просто нещо като много настойчив и вече досаден провинциален чиновник, който трябва да бъде доволен, че изобщо е сполучил да си издейства среща в германското външно министерство и дори да подпише съвместен документ – и то не с кой да е, а с цял един зам-началник на отдел в министерството на външните работи на Райха...

Всичко това е предостатъчно, за да си отговорим на въпроса: дали Германия е „отстъпила“ на България „суверенитет“ върху окупираните територии? Отговорът е ясен: не, през 1941 г. Германия не е отстъпвала на България никакъв суверенитет върху окупираните територии – защото един зам-началник на отдел дори и много да иска, просто няма как с подписа си да отстъпи такъв суверенитет...

- 20-05-2013|**Социолог и 1**/2

Но много по-интересен и заслужаващ обсъждане е друг въпрос, който авторът поставя:

„Може ли минимализмът на участието да бъде норма?“

Аз за по-лесно ще взема да го обърна малко този въпрос: каква по принцип би трябвало да бъде „нормата“ на нашето участие – особено когато става въпрос за война?

Може би е трябвало и през 1941 г. да възприемем като „норма“ нивото на нашето участие от предишните войни (1912, 1913, 1914-1918)?

Т. е. може би е трябвало и през 1941 г. да мобилизираме 600 000 души армия? И да я пуснем в смели битки – срещу когото падне и както падне? Това ли предлага Стелиян Йотов?

Не е ли време поне веднъж трезво да оценим РАЗУМА, който са проявили нашите управляващи по време на Втората световна война?

- 22-05-2013|**Арон Бали** – Сблъсък на база??

Съдбата на евреите по време на фашизма, за жалост в България е била винаги обект на политически спикулации. Както по време на социализма, така и сега се подават обидни за българските евреи тези- Как комунистите са спасили евреите и за това трябва да им бъдем вечно благодарни, което е сменено с новия вариант, че цар Борис е нашия спасител. Зад добре избрани формулировки се замазва вината на тогавашното правителство за споделяната с нацистка Германия политика за унищожение на евреите. Надписите на паметниците се сменят, правят се щедро финансирани филми, които ни продават тезата, че единствено Белев е този, който провежда политиката на нацистите. Лъжи и лъжи! Срамно е, че българите се крият от историята си, каквато е била. Авторът прави сериозен анализ основно за миналото. И отново коментариите са за замазване на вината на властта! Това някои го наричат „патриотизъм“.

- 22-05-2013|**Социолог и 1**/2

Г-н Арон Бали, след като не ви харесват тезите, които някой друг подавал („как комунистите са спасили евреите“ и „как цар Борис спасил евреите“), защо не вземете все пак да формулирате и Вие поне една своя собствена теза?

Какви ли би могла да бъде тя?

Може би: „Евреите сами са се спасили – без никаква чужда помощ – хванали са се за косите и са се извадили от блатото, като един сущи барон Мюнхаузен“?

- 24-05-2013|**watchtowerman** – Интересно, че евреите извън България знаят кой е с

През 1994 г., по повод 100-годишнината от рождението на Цар Борис III, най-авторитетните еврейски и американски организации дават посмъртни награди, които връчват на неговия син Цар Симеон.

На 12 май 1994 година, Конгресът на САЩ обяви цар Борис III като спасител на петдесет хиляди български евреи.

http://isurvived. org/Rightheous_Folder/King_Boris- III_USCongress. html

На 18 май 1994. влиятелната Анти Дифамейшън лиг /Антиклеветническата Лига / (многозначително!) връчва наградата „Морален държавник“ и „Минора“ – традиционен еврейски деветклонен свещник, дадена посмъртно на Цар Борис III.

На 20 май 1994год. в най-голямата в света синагога „Тиферет“ – Израел в Лос Анжелис, службата за шабат е изцяло посветена на Цар Борис III. Неговият син, Цар Симеон II, получава плакет „Пламъкът на живота“ – фигура от стъкло, изобразяваща пламък, с вграден отломък от лагера на смъртта „Треблинка“. Наградата е с напис „Праведен неевреин, в памет на цар Борис III, спасител на българската еврейска общност“.

На 23 май Цар Борис III получи посмъртно най-високото отличие на Ордена на Почетния легион – златен медал. Цар Борис III е първият не-евреин, който получава това високо отличие на еврейската общност.

- 24-05-2013|**Златко**

М-да. Очевидно нещо се е променило през тия двадесет години, докато ние изглежда сме си оставали същите...

- 25-05-2013|**Арон Бали** – Отговорност!!

Не са от вчера опитите да се оправдае цар Борис за действията му спрямо евреите през втората световна война. Тезата за „царя спасител“ има и своите поддръжници от Израел, като Буби Ардити и синът му. Сигурно има и други такива. В САЩ също има такива. Сериозните учени, които безпристрастно се занимават с този въпрос, не поддържат тази теза и дават достатъчно доказателства за това. А ние, живите имаме отговорност за това да се знае истината спрямо родителите си и децата си. Някои общества и институции побързаха да дадат оценка, водени от политиче-

ски пристрастия. За това оценката на музея на Холокоста бе изненада за тях. Но надали има по сериозна институция, която може да даде мнение.

- 25-05-2013|**watchtowerman**

Трябва ли България да бъде виновна затова, че е била принудена да сърба попарата на демократично-колониалните Великобритания, Франция, и не на последно място САЩ, за ролята им в сготвянето, както на „Холокоста", така и на втората световна война?!

Само ще вметна, че в началото на 1943г. българското правителство използва швейцарски дипломатически канали, за да проучи възможността евреите от българските предели да отпътуват с кораби от Черно море към контролираната от Великобритания Палестинска територия, а не да бъдат депортирани в концентрационните лагери в Полша, за което настояват германците. За съжаление този опит на българското правителство да спаси евреите, а не да попаднат в ръцете на Хитлер, е блокиран от правителството на Чърчил.

През март 1943 г. Антъни Идън се среща с президентаРузвелт, държавният секретар на САЩ – Кордел Хъл, и други висши американски служители в Белия дом. На срещата се разисква предложението на българското правителство. Въпросът е поставен за разглеждане от държавният секретар Хъл: как да се помогне на 60 000 евреи в България. На този въпрос Идън отговоря „че цялостният проблем на евреите в Европа е много труден и че ние трябва да се движим много внимателно, когато се предлага да се вземат всички евреи от страна като България. Ако правим това, тогава евреите на света ще искат да направим подобни ангажираности в Полша и Германия." Никой от американските официални лица не изразява несъгласие.

Ето го отговорът на съюзниците за Холокоста: понеже не можем да спасим ВСИЧКИ евреи в Европа, то не трябва да сеопитваме да спасим онези, които можем да спасим.

По този повод проф. Дейвид С. Уаймън посочва, че „десет дни след обсъждането съдбата на българските евреи между Идън и Рузвелт, британското правителство обяви плановете си да вземат 21 000 неевреи полски бежанци за Източна Африка. Те бяха част от 100 000 не-еврейски полски, югославски и гръцки бежанци които съюзниците преместват в резерватите на Близкия Изток и Африка през Втората световна война."

Четейки архивите на депортацията
Автори: Румен Аврамов, Надя Данова

Благодарности

Замисълът ни за издаване на сборник с документи, отразяващи депортирането през март 1943 г. на евреите от Вардарска Македония, Беломорска Тракия и Пирот възникна през лятото на 2010 г. Идеята се породи както от емоционалната натовареност и експресивност на тези архиви, до които се бяхме докосвали в хода на свои изследвания, така и от ясното разбиране, че в България събитието е слабо познато и – по множество причини – връщането към него се отбягва.

Пристъпвайки към осъществяване на проекта си дадохме сметка, че сложните проекции на тематиката поставят особени граници. Най-напред осъзнахме, че изданието трябва да бъде изрично насочено към *българската* общественост. В чужбина тези факти са много по-добре познати, дефицитът на знание е именно тук. По-нататък приехме, че инициативата за подобна публикация не следва да идва от (а още по-малко да се вменява на) българската или чужда еврейска общност. Те са пряка или косвена жертва на събития, в които главни изпълнители са българи и българската държава. Тъкмо заради техните решения и действия, хвърлящи и до днес дълга сянка върху България, сметнахме накрая, че най-подобаващо е с изданието под някаква форма да се ангажира наша държавна инстанция. Това не би било очакваното от мнозина в страната ни и навън тържествено официално извинение, но би представлявало жест на чувствителност към посланията на историческата ни памет.

Публикуването на сборника обаче прояви друга действителност. Държавна Агенция „Архиви“, която е тъкмо институцията с подобно призвание отказа в лицето на последните си двама ръководители да се ангажира с изданието. Отказ дойде също от ректора на Софийския университет и от издателството на БАН. Тези непублични позиции бяха изразени на фона на подготовката и провеждането на честванията на 70-

тата годишнина от спасяването на българските евреи. Възпоминания, в които сюжетът за съдбата на евреите от „новите земи“ беше не само маргинализиран, но и крайно превратно представен в декларацията на Народното събрание от 8 март 2013 г., показала, че все още липсва социална зрялост, необходима за осмисляне на сложни, често нелицеприятни факти от собствената ни история.

При тези обстоятелства нашето усилие можеше да намери подкрепа единствено сред гражданското общество. Изданието стана възможно благодарение на съвършено безкористната помощ на съмишленици, към които отправяме цялата си сърдечна благодарност. Тя е преди всичко към Българския Хелзинкски комитет, осигурил основната част от *финансирането* на публикацията и особено към Юлиана Методиева, която отдавна, последователно и всеотдайно прави всичко възможно депортирането на евреите от Беломорието, Тракия и Пирот да стане обект на публичен дебат. Искрено благодарим на Бойко Киряков за съпричастността към проекта от самото му начало. Държим да отбележим с уважение професионалната работа на Светлана Тодорова за набора и редакцията на документите и съпътстващите текстове. Накрая, изразяваме радостта и удоволствието си от общуването с младата хебраистка Сузана Хазан: ако изследователските ни пътища се пресякоха случайно, то единомислието ни с нея беше пълно, а забележителните и работоспособност и усет към историческата материя, с която работихме, ни дариха с неочаквани открития, с нови документи и с проникновено интелигентна гледна точка.

От съставителите
юни 2013 г.

Четейки архивите на депортацията

Съдбата на евреите в контролираните от България територии през Втората световна война не е преставала да привлича вниманието на историци и на широки кръгове в страната и извън нея[1]. Отразявал политическите промени, конюнктурни обстоятелства или развитието на самото историческо познание, този интерес неизменно се е изправял пред трудността – професионална и чисто човешка – да бъдат осмис-

1 Играещият човек (лат.).

лени във взаимната им обвързаност двата тясно преплетени разказа за оцеляването на едни и трагичната участ на други. И ако първият от тях е широко и позитивно експониран, като през годините се спори само за положителните роли, то този за депортирането от българските власти на 11 343 евреи от Беломорието, Македония и Пирот в нацистките лагери не успява да излезе от остраствания дебат за вина и (не)отговорност, от частичното осветляване или от витиеватите интерпретации. При това, към обичайните политически и идеологически разделителни линии през последните две десетилетия се добавиха изкривявания, свързани с трудните отношения между България и Република Македония.

Пристъпвайки към подготовката на сборник с документи от *съхранявани в България* архивни фондове, посветени на депортацията на евреите от Беломорието, Македония и Пирот, се ръководехме от два принципа. Преди всичко приехме, че събитията са част именно от *българската* историческа действителност и наследство, че те са особено важен тест за зрелостта на обществената ни памет. На второ място, стъпихме на очевидността, че предусловие за какъвто и да е дебат е познаването на обстоятелствата. Преглеждайки обнародваното досега, си дадохме сметка, че немалко важни архивни документи са правени публично достояние. Но това е ставало фрагментарно или несистемно, което затруднява осмислянето на множество пластове от събитието и на общите му послания. Продължават да са в оборот и редица неистини или изопачени факти. Ето защо тук представяме случилото се възможно *най-цялостно* и ясно *структурирано.* Ядрото на събитието („вдигането“ и депортирането на евреите) е поставено в по-широк времеви контекст, който включва свидетелства както за годините, предшествали депортацията от март 1943 г., така и за последвалия период до произнасянето от Народния съд на присъдите срещу някои от изпълнителите. Архитектониката на сборника от своя страна цели да онагледи най-важните, по наше мнение, аспекти на разглеждания исторически материал.

При подготовката на архивни сборници съставителите неизбежно са длъжни да правят серия от избори, в които се проявява отношението им към събитието и към документите. В подбора сме следвали правилото да поместим възможно най-изчерпателно архивните следи, свързани с *възлови* решения и факти, а когато става дума за масови и повтарящи се процеси – да публикуваме *представителни* за тях документи.

***

На 1 март 1941 г. България се присъединява към Тристранния пакт и германски войски влизат в страната. След бързо развитие на събитията на Балканите, на 6 април германската армия атакува Гърция и Югославия във взаимодействие със съюзниците си от пакта, като съществена част от силите ѝ използват коридора през българската територия. С окупирането на двете държави, въз основа на споразумения с Германия и Италия, българската армия и администрация от 20 април 1941 г. насетне започват да се настаняват в Беломорието, Вардарска Македония и Западните покрайнини. Взаимният интерес е очевиден – за Райха това осигурява освобождаване на военна сила за други цели; за България той е в постигането на „националния идеал“ чрез стъпване в „изконни“ земи.

Към онзи момент в трите области живеят около 13 000 евреи (близо 8500 в Македония и около 4500 в Беломорието), съсредоточени почти изключително в по-големите градове (Дедеагач, Ксанти, Гюмюрджина, Кавала, Драма, Серес, Битоля, Щип, Скопие и Пирот), където от столетия съществуват добре организирани еврейски общини. *Раздел 1* на сборника представя документи, които показват настъпилите след април 1941 г. промени в техния стопански и социален живот, както и действията на българската администрация. Отразени са демографията и поминъкът на еврейското население, изселването на част от него от Беломорието в други области на Гърция, преобладаващите настроения сред общностите. Става ясно как евреите в „новите земи“ веднага попадат под ударите на вече действащия Закон за защита на нацията (ЗЗН), на приетия през юли 1941 г. закон за еднократния данък върху тяхното имущество и на другите антисемитски разпоредби, приети в България. Вижда се посредническата роля на Централната консистория в София, която настойчиво апелира към лоялност, превръща се в трансмисия при прилагането на мерките, но и се мъчи да установи общуване между евреите от „старите“ и от „новите“ предели на страната. Документите регистрират как педантичното прилагане на забраните в тези области води до стопанска парализа на еврейските общности. Приведените финансови отчети говорят за техни общини, останали без никакви приходи поради напълно замряла активност и за масова безработица, което неизбежно насочва членовете им към сивата икономика.

От лятото на 1942 г. антиеврейските мерки в България рязко се втвърдяват и в края на август е учредено Комисарството за еврейските въпро-

си (КЕВ). Сборникът показва отраженията на тези промени в „новите земи“: премахването и на привидната самостоятелност на еврейските общини; затягането на забраните за движение на много публични места; бързо потушеното недоволство на местния бизнес и на общински предприятия заради загубата на клиентела; задължението за носене на жълти звезди ... В документите може да се проследи влошеното икономическо положение на евреите вследствие третирането им като чужденци и съответната невъзможност да упражняват търговска дейност, а от 29 август 1943 г. – практически и на каквото и да е търговско, занаятчийско и полузанаятчийско занятие. Макар за влизането в сила на тези ограничения да е дадена известна отсрочка, в навечерието на депортацията е заповядано те да бъдат изпълнени в срок от две седмици. Отразени са мерките за настаняване на софийски евреи сред общностите в „новите земи“, както и гетоизирането на еврейски квартали в някои градове като Битоля.

Раздел 2 е посветен на оформянето на замисъла за депортиране на беломорските, македонските и пиротските евреи и на държавните решения, взети за неговото изпълнение. Става дума за сложен процес, който включва дипломатически контакти и интензивни преговори с Германия, законодателна и нормативна подготовка.

Ключови в това отношение са въпросите за статута на териториите и за поданството на евреите в тях (вж. *раздел 2.1.),* които заемат важно място в продължаващите и до днес дебати за отговорността на българската държава за случилото се. Приведените в сборника документи засягат както чисто правната трактовка на проблема, така и фактическото положение на нещата, стоящо често на границата и отвъд нея.

„Новите земи“ са завзети от германско оръжие, но за Райха те не представляват обект на дългосрочни териториални претенции, а са само инструмент за военно-дипломатическо въздействие (по време на войната и след нея) върху държавите в региона и източник на известни икономически изгоди. Това се потвърждава напълно от поместената в сборника спогодба Клодиус-Попов, чиято главна цел е да предостави на Германия стопански гаранции. Доколкото се докосва до въпроса за суверенитета, тя съвсем не оспорва българските претенции, а напротив – удовлетворява ги, оставяйки оформянето им за след края на конфликта. Това е добре разбираемо, доколкото всяко присъединяване на територия (включително на „новите земи“) и прокарване на граници в

хода на война има условен, временен и международноправно *непризнат* характер преди окончателното подписване на мирен договор.

В цялостната си политика и пропаганда обаче българската държава гледа на администрирането на тези територии като на решаваща стъпка към тяхното бъдещо безусловно придобиване. Действията на България са изцяло насочени към елиминиране на каквато и да е двусмисленост в статута им. Представените свидетелства показват как върху „новите предели“ е утвърждаван *де факто* българският суверенитет, прокаран в частност имено през призмата на „еврейския въпрос“.

Във всички произхождащи от Беломорието, Македония и Пирот документи, включени в сборника, настойчиво се натрапват българската държавна символика и атрибути (например печати), с които те са оформени, а бюрократичният език бързо и трайно приема, че „новите земи“ са част от България. Публикуваните архиви говорят за суверенно отношение и в редица имуществени норми: облагането с еднократния данък засяга, както показва наредбата за приложението му, *българските поданици* от еврейски произход, независимо дали живеят в „старите“ или в „новоприсъединените през 1940 и 1941 г. земи“ (т. е. върнатата през септември 1940 г. по силата на международен договор Южна Добруджа е напълно приравнена в юридическо отношение с „новите земи“ от 1941 г.); преписките за издължаване на сумите по този данък се проточват месеци след депортацията на евреите; постъпленията от ликвидирането на имуществото им отива, пряко или косвено, в полза на *българската* държава. Приведени са статистически данни, според които в началото на 1942 г. евреите в страната са вече не 48 000, а 58 876 д. В самата договореност с Германия *(вж. раздел 2.2.2.)* открито е посочено, че България ще заплати „на глава“ за всеки изселен именно защото ще „спечели“ от ликвидирането на техните вещи и активи. А когато през май 1942 г. в Министерството на правосъдието обсъждат поданството в „новите земи“, професионалните юристи в прав текст ги третират като българска територия, върху която „се упражнява суверенитет на държавата“, и самата наредба – като привеждане на поданството в съответствие с този български „териториален суверенитет“.

Както става ясно, фактическото овладяване е пряко или косвено признато и отвън. Германия преговаря и сключва споразумение за депортиране на евреите от Беломорието и Македония с *българското* правителство; Народното събрание одобрява спогодба между двете държави

около 800 „български поданици от германски произход“ (живеещи предимно в „новоосвободените земи“) да се изселят „от България“ в Германия; редица от поместените архиви засягат дейността на чужди (включително германски) консулства в Скопие или Битоля, акредитирани не другаде, а в София. А според спогодбата Клодиус-Попов България поема припадащите се дългове на бившата гръцка и югославска държава и на съответните им национални банки, което е класическа клауза при встъпване в суверенни права върху новопридобита територия. Документите показват, че независимо от епизодичните търкания с германците и неминуемо временния характер на новите граници, Германия толерира процеса на утвърждаване на българска власт.

В този раздел на сборника намират място редица архиви, свързани с установяването на статута на евреите в Беломорието и Македония, като самото даване на поданство на населението в „новите земи“ е върховен израз на суверенитет. Поместени са двата основни правни акта, уреждащи въпроса между април 1941 и юни 1942 г. – приетият през декември 1940 г. нов Законът за българското поданство и Закона за защита на нацията. Те са гласувани преди депортирането изобщо да стои на дневен ред, но въвеждат правила, които впоследствие ще бъдат използвани за него: загуба на поданството при изселване от страната (в частност по споразумение с друга държава) и забрана чужди евреи да го приемат. Както показват други от публикуваните документи, политиката на властите в присъединените територии през този период не изключва еврейското население. То на практика е третирано като с българско поданство, което е и записано в редица административни формуляри (вж. *Факсимилета).* А мъже редовно са прибирани в еврейски трудови групи, така както се постъпва в „старите предели“.

Слагането на ред в поданството в Беломорието и Македония (през май-юни 1942 г.) предшества с около месец началото на преговорите с германците за депортацията. Но уреждането на материята е вече подчинено на една радикална визия (включваща възможността за масово изселване) относно бъдещето на евреите там, за които е търсен специален статут. В сборника (вж. *раздел 2.3.)* са поместени възловите документи в тази насока (Наредбата за поданството в новоосвободените през 1941 г. земи от 5 юни 1942 г. и релевантните членове 7 и 29 на Наредбата от 29 август 1942 г. за възлагане на Министерския съвет решаването на „еврейския въпрос“). С тях евреите са граждански маргинализирани и

целта за изселването им от „новите“ и от „старите предели“ е публично формулирана[1]. Публикувани са също протоколите от обсъждането в Министерството на правосъдието на наредбата за поданството, където ясно са изречени юридическите аргументи и са претегляни уязвимите точки. Крайният ѝ резултат е превръщането на евреите от Беломорието и Македония във фактически апатриди (хора без гражданство) – те няма как да са български поданици, а теоретично могат да бъдат само такива на вече несъществуващи (окупирани) държави, които не са в състояние и не желаят нито да ги приемат, нито да се застъпят за тях; когато се стига до депортирането, евреите се оказват единствените „законно“ засегнати от мярката „чужденци“. Приведени са публични разяснения по този статут, изискванията за ежемесечна регистрация, симптоми на съответната бъркотия в бюрократичната документация и дори в самите списъци, подготвяни за депортирането, където през 1942 г. евреите фигурират ту като „нелишени от югославско или гръцко поданство“, ту с гръцко/югославско или „бившо гръцко/югославско поданство“, ту като „евреи“, ту като „гръцки евреи“ или дори с квалификацията „българско поданство“. (вж. *Факсимилета).*

В сборника са публикувани пространни изложения до царя и министър-председателя (не е ясно дали те са достигнали адресатите), както и до други по-ниски инстанции, с които непосредствено след издаването на наредбата еврейските общини от Македония настояват на членовете им да се даде възможност да станат български поданици. В тези петиции еднозначно се заявява, че до 5 юни 1942 г. те в действителност са били приемани тъкмо за такива и че благоприятно решение би ги освободило от месечната такса за пребиваване в качеството им на чужденци, която при тяхното положение и при лишаването им от право да упражняват занятие се превръща в осезаемо финансово бреме. Тези отчетливо изразени искания (посрещнати с разбиране дори от някои български чиновници) са съзнателно игнорирани или формално отхвърляни, при това още преди да бъде изразен германският интерес за депортация от България. На кореспонденцията по въпроса окончателно е сложен край, когато през февруари 1943 г. от КЕВ отговарят, че всякаква размяна на писма е станала безпредметна, тъй като „предстои ликви-

1 Небостъргач в лондонското Сити (арх. Норман Фостър), наричан популярно *The Gherkin*, Корнишона.

диране с еврейството общо в България и особено с това в освободените през 1941 година земи.

Още по време на събитията от март 1943 г. юридическите решения с поданството на евреите от „новите земи“ са *публично* осъдени в две паметни парламентарни изяви на Никола Мушанов и Петко Стайнов (вж. *раздел* 4). Техен предмет е именно поданството, а не българската власт върху териториите, която не е оспорвана от никого. В речта си Мушанов показва, че депортираните евреи са превърнати в *res nullius* (ничия собственост, безстопанствени хора) и свежда стореното до флагрантно посегателство върху правовия ред, при което без обвинения и доказателства невинни са задържани и лишавани от права. А в интерпелацията си от 22 март и в последвалите прения П. Стайнов стига до също така лапидарни изводи, доказвайки, че изградената правна конструкция не е в състояние да лиши евреите от българско поданство, защото „личността следва по право съдбата на територията“, а „новите земи“ са присъединени от България.

Ако изработването на юридическата рамка е предисторията и предусловието за депортацията, то конкретното обмисляне и подготовка на начинанието се осъществяват със започналите в началото на юли 1942 г. преговори с Германия. Към този момент стратегическо виждане за изселването на българското еврейство (включително това от „новите земи“) имат Александър Белев и, вероятно, неговият непосредствен началник Петър Габровски и министър-председателят Богдан Филов (вж. *раздел 2.3).* То заляга в Закона за възлагане решаването на „еврейския въпрос“ на Министерския съвет и в наредбата от 29 август 1942 г., които са подготвени в края на юни и през юли. В тях обаче представите са все още доста абстрактни и неопределени, тръгвайки да придобиват ясни контури, след като Германия по дипломатически път слага въпроса на масата. Документите за този и за свързаните с него аспекти от събитията са поместени в *раздел 2.2.* Те са сред най-добре известните на българската историография и използвани от нея[1], като редица от тях са публикувани и в други архивни сборници.

Включеното тук по този проблем може да се резюмира в два пункта. България не е *инициатор* на идеята за изселване на евреите с цел уни-

1 Вж. в настоящи сборник: Данова, Надя. Дългата сянка на миналото. Депортацията на евреите от Западна Тракия, Вардарска Македония и Пирот: състояние на проучването на проблема.

щожаването им и вероятно без външния импулс тя не би задвижила подобна операция. Когато обаче политиката е възприета, българското правителство я привежда частично в изпълнение с разбиране и убеденост, усърдно, добросъвестно и последователно, търсейки същевременно възможности да я използва за собствения си дневен ред. Така евреите от Беломорието и Македония се превръщат в разменна монета.

Поместените документи говорят, че още в края на 1941 г. българското правителство пренася на международната сцена въпроса за третирането на евреите-чужденци, който ще се окаже тясно свързан с възможностите за депортирането им (вж. *раздел 2.2.1.)* Предложението на външния министър Иван Попов за паневропейска политика спрямо „чуждите“ евреи е внимателно прецизирано от германските дипломати и юристи в Берлин, където България (заедно със Словакия и Румъния, но за разлика от Испания, Унгария и Италия) е приемана за „безпроблемна“ по отношение на „еврейския въпрос“.

Българското политическо решение узрява окончателно когато в изпълнение на плана от конференцията във Ванзее Германия стига до еврейството на Балканите и в частност до това под българска юрисдикция. В тази перспектива синхронът с наредбата за поданството в „новите земи“ прилича повече на съгласуван акт, отколкото на случайно съвпадение.

Както се вижда от публикуваното в сборника, при първите контакти от началото на юли 1942 г. властите в София дават принципно съгласие евреите, български поданици, живеещи в Германия и в окупираните от нея земи, да бъдат изселени „някъде на Изток“ без повече да се интересуват от съдбата им. По указание на Рибентроп, през септември – ноември 1942 г. преговорите стават по-интензивни и всеобхватни и се поставя въпросът за депортирането на евреите от всички подконтролни на България територии. През този период кристализират най-важните характеристики на решението на „еврейския въпрос“ в страната, а Белев формулира идеята за триетапна схема на депортацията (вж. *раздел 2.3.):* първо Беломорието и Македония; после София и Пловдив; накрая останалите райони. Документите установяват съществената роля на главния секретар във външното министерство Димитър Шишманов за определяне окончателния вариант на представената като българска инициатива. В подготвената от него нота (изпратена на 12 ноември) наредбата от 29 август 1942 г. е посочена като потвърждение, че правител-

ството *само* е имало идеята да депортира евреите от България; то счита депортацията за *своя* цел; държавата декларира, че не е в състояние да я осъществи самостоятелно, и поради това се обръща за помощ към Германия, която в подходящ момент предлага услугите си; България е готова да заплати за тях, получавайки в компенсация достъп до имуществото на изселените. Единственият пункт, по който правителството не отстъпва е исканата от немците сума от 250 райхсмарки за всеки депортиран, които му се виждат прекомерно висока цена. Датата е неопределена (предвидена е за след 1942 г.) и все още не се прави никакво разграничение между евреите от „старите“ и от „новите предели“.

Така, последователността във времето на българската и германската позиция следва модела с налагането на ЗЗН. В двата случая управляващите в София добре разбират интереса на Берлин и изпреварващо изграждат рамката за неговото осъществяване. През декември 1940 г., т. е. преди присъединяването към Тристранния пакт, те приемат вече прокараното в редица държави базисно антиеврейско законодателство; през юни-август 1942 г. разписват юридическата основа за депортацията преди формално да са сезирани от Германия, но с напълно ясното съзнание, че изселване предстои и при отлична осведоменост за вече стореното в тази насока другаде из Европа.

Приведените документи показват как от декември нататък и особено след пристигането на Теодор Данекер в София на 21 януари 1943 г. контактите стават съвсем делови, изцяло посветени на тактиката и логистиката на предстоящата акция. Германските представители се отнасят уважително към решенията на българските власти, твърдо насочвайки действията им в желаната посока, но и съобразявайки се с вътрешнополитическите им съображения. Когато започва мисията на Данекер, Габровски вече е приел, че първо ще бъдат депортирани евреите от „новите земи“, като за останалите намерението не е изоставено, но изпълнението се отлага. Вижда се, че предложението за добавка на 8000 „нежелателни“ евреи от „старите предели“ е възприето и защитавано от Белев, но че то произхожда от Данекер и впоследствие е одобрено от българското правителство. „Българо-германски“ внушения за депортация тръгват и от по-ниски административни равнища (областната дирекция на МВР в Скопие и германският консул в града), които не са били в течение на вече уточняваните планове. В навечерието на изселването преговорите между България и Германия са изчистили всички основни

точки. Непосредствената подготовка е за 20 000 евреи (правителството в нито един момент не е взимало формално решение за *тотална* депортация, макар в прав текст да е огласявало тази цел), а пряко заплашени са 8000 от довоенните граници на страната, които – строго погледнато – са оцелелите точно благодарение развитието на събитията през м. март. Разбира се, неуспехът при първата стъпка нарушава общия план и след като властта веднъж се е препънала, ѝ е по-трудно да продължи. На нея ѝ остават съвсем немалки енергия и воля през май 1943 г. да изсели всички евреи от София, но през следващите месеци ситуацията във войната до такава степен се е променила, че радикални стъпки са вече трудно мислими. След смъртта на царя всякакви проекти и от българска, и от германска страна са изоставени.

Поместените в сборника документи поставят случилото се в Беломорието, Македония и Пирот в контекста на прецедентите в Европа (вж. *раздел 2.2.2.).* Преговорите с Германия мотивират правителството да се заинтересува отблизо от тях и през октомври 1942 г. Б. Филов разпорежда на българските легации да съберат съответните сведения: постъпка, издаваща неувереност и желание да се действа според съществуващите „най-добри стандарти“. Картината, която очертават отговорите, е пъстра, като още през октомври българските власти са били наясно, че съществуват варианти за фронтален отказ, за депортиране само на апатридите, или за репатриране на евреите, чужди поданици, ако техните държави поискат това. Публикуваме и резултатите от втори кръг допитвания до българските легации по инициатива на Филов, проведени в средата на март 1943 г., в самия разгар на депортирането. Това вече е ход, говорещ за съмнение, че може би се е отклонил от преобладаващата тенденция в Европа. Поместените отговори регистрират видимо изменение в общата обстановка, а България изпъква като държава, възприела крайна позиция спрямо евреите с размито или чуждо поданство от територии-те под неин контрол. Решението за отмяна на депортацията от „старите предели“ е напълно съзвучно с общата тенденция сред съюзничките на Германия към известно „смекчаване“. Случващото се в Беломорието и Македония обаче е по-радикално, отколкото при държави в близка ситуация. Българската политика спрямо евреите в придобитите територии се втвърдява тогава, когато другаде практиката на изселване е отменяна или изоставяна. „Вдигането“ от „новите земи“ се осъществява при пълна информираност, че под влияние на стратегическите военни

неуспехи на Германия у нейните съюзници са се появили колебания и пречупване в следваната дотогава линия.

Особено показателни са съпоставките с Румъния и Унгария, които са в най-сходно положение. Депортацията от управляваните от България територии става, след като през октомври 1942 г. Румъния[1] е спряла да изселва евреи от придобитите си земи (от „старото Кралство“ тя не го е правила), отстоявайки през следващите месеци тези си решения, въпреки силния германски натиск. Аналогичен отказ (както личи от архивите – забелязан от българската дипломация) публично декларира и Унгария, противопоставяла се успешно на всякакво депортиране на „свои“ евреи до март 1944 г., когато е окупирана от Германия. Тази алтернативност на траекториите сред съюзниците на Райха доказва наличието на варианти в унищожаването/оцеляването дори в най-тежките моменти от войната, като прави силно условна тезата за „българското изключение“.

Раздел 2.2.3. отразява отношението на държавата към българските евреи в чужбина. Поместената дипломатическа кореспонденция по въпроса носи информация и за антиеврейските политики из Европа, в частност в съседна Румъния и във Франция. Документите от Виши показват, че в сравнение с други страни България е най-пасивна в подпомагането и репатрирането на „своите“ евреи, като КЕВ даже изрично забранява подобни действия. Накрая, тясно свързан с външната рамка сюжет е този за евреите, чужди поданици (вж. *раздел 2.2.4.).* Неговото значение от гледна точка на съдбата на депортираните е в това, че отношението към небългарските евреи показва какво евентуално е можело да бъде третирането на онези от Беломорието и Македония, ако те бяха получили автентичен статут на чужденци, а не на де факто апатриди. Постъпките на чужди държави отразяват и възможната протекция за „собствените“ им евреи в чужбина. Поместените документи само докосват обширния проблем за политиката на българските власти към притока на емигриращи от Централна Европа евреи непосредствено преди и в първата година и половина на войната[2]. Става ясно, че през септември 1938 г. Дирекцията

1 Наредбата преследва и по-обхватните цели за „хомогенизиране“ на населението в новите територии и за възможно най-пълното им прочистване от „чужди“ и „нежелателни“ елементи. Всичко това с оглед окончателно постигане на „националното обединение“.

2 Вж. в настоящия сборник: Данова, Н. Дългата сянка на миналото.

на полицията вече заема твърдо становище за ограничаване притока на чужди евреи във и през България, а през септември 1940 г. категоричната ѝ линия (утвърдена с новия закон за поданството от декември с. г.) е за освобождаване на страната от „чуждия елемент“ и за отказ да му се оказва каквото и да е съдействие при напускане. Документите говорят, че спрямо пребиваващите законно чужди евреи България държи да прилага нормите на ЗЗН и на последвалите разпоредби, без да се съобразява със законодателствата, уреждащи въпроса в техните страни. Въпреки това, както показват поместените архиви, постъпките на легациите в защита на гражданските и имуществените интереси на евреите с тяхно поданство са многобройни (често водещи до компромисни решения), като при това визират не само поданиците им в „старите предели“, но и тези в „новите земи“. И по този въпрос Б. Филов възлага на българските легации да направят проучвания, но единствената отстъпка (за разлика например от Словакия) е да им се даде известна отсрочка или някои улеснения за напускане на страната, ако не желаят да попаднат изцяло под ударите на антисемитските мерки.

Раздел 2.3. съдържа основните решения на изпълнителната и на законодателната власт, приети във връзка с депортирането на евреите от Беломорието, Македония и Пирот. (Редица от тях имат отношение към замисляното изселване на евреите и от „двата предела“ на България.) Тук е поместено добре известното споразумение от 22 февруари 1943 г. между Ал. Белев и Т. Данекер, което е основната договорна рамка на депортацията. Включени са (заедно с придружаващи материали) и постановленията на Министерския съвет (ПМС), приети на 2 и 5 март, осигурили нормативната основа и окончателната политическа санкция за операцията. Особеното в тези актове е, че нито един от тях не одобрява в явен вид подписаното на 22 февруари. Това става косвено, като ПМС № 127 посочва, че изселването е „в споразумение с германските власти“. В правителствените решения е прокарана двусмисленост относно обхвата на депортацията. Предвиденият железопътен транспорт е за евреите от Македония, Беломорието *или* старите предели на страната, ПМС № 127 се отнася до „заселените в новоосвободените земи“ при положение, че бройката от 20 000 ги надхвърля с 8000 д., оставяйки врата за изселване и от „стара България“, а лишаването от гражданство засяга единствено последните. Това разноезичие отразява преплитането между стратегическата цел на правителството (тотално изселване) и непосредствена-

та му тактическа задача (депортиране от Беломорието, Македония и от ограничен брой точки от „старите предели“), като оставя възможности за маневриране според обстоятелствата. В раздела са поместени и концептуалните доклади на Белев, които формулират общата идеология на депортирането.

„Вдигането“ и изселването на евреите от Беломорието, Македония и Пирот е впечатляваща по своя замах, стегнатост и ефективност операция. В тези си параметри тя е до голяма степен нетипична за тромавата и неефикасна българска администрация, която в случая успява да разгърне сложна логистика, в кратки срокове да изпълни множество задачи и в крайна сметка да постигне напълно целите на начинанието. *Раздел 3* групира значителен брой документи, отразяващи в най-големи подробности случилото се през февруари – март 1943 г. Поместен е началният проект от 4 февруари, очертал основни линии: събиране на евреите в концентрационни лагери; отвеждане до определени гари в „старите предели“; изискване за пълна тайна и обяснение, че се преселват във вътрешността на страната; финансиране от фонд „Еврейски общини“[1]. В него все още е отворен изборът дали да се изселят *всички* или *20 000* евреи (тези от Беломорието и Македония + „нежелателните“ от „стара България“). По-нататък, в процеса на организацията редица по-частни решения отпадат, променя се и самият график на акцията.

От документите става ясно, че най-интензивната фаза от подготовката е вместена в малко повече от седмица, между 23 февруари и 3 март, когато са проведени „конференции“ с висшето ръководство на комисарството, разпределени са отговорностите, Белев прави инспекционна обиколка из Беломорието, изготвят се списъците, осъществено е окончателното устройване на лагерите. До 4 март КЕВ разгръща активно нормотворчество. В сборника са приведени различни варианти на конкретните планове, инструкции и наредби, които скрупульозно описват предстоящите действия. Те проявяват грижа както за съхранно отвеждане на *всички* евреи до границата, така и за опазване имуществото им, което впоследствие в голямата си част ще бъде осребрено в полза на държавата. Общият план за действие е одобрен от КЕВ, от военните и от областния

1 За всеобхватно и детайлно проследяване на антиеврейските политики в Румъния вж.: Final Report of the International Commission on the Holocaust in Romania Presented to Romanian President Ion Iliescu. International Commission on the Holocaust in Romania chaired by Elie Wiesel. November 11, 2004. Bucharest.

управител и размножен на циклостил на 1 март. През следващите два дни е уточнен за всеки град. Архивите ясно разкриват разпределението на политическите и другите отговорности в непосредственото изпълнение на акцията: депортирането е проведено от българската полиция, със съдействието на всички административни и други власти, особено военните, под общото оперативно ръководство на полицейските коменданти и представителите на КЕВ по места и при политическия надзор на съответния областен управител. Именно той например взима решение за изтегляне датата на „вдигането“ в Беломорието от 9 на 4 март поради това, че подготовката е станала по-широко известна от предвиденото.

Документите от раздела описват всички фази и критичните моменти между 4 и 29 март: нощна военна блокада на градовете в Беломорието (4 март), Македония и Пирот (10 март); „вдигане“ на евреите от домовете им; отвеждане същия ден във временните концентрационни лагери в Беломорието и Пирот; транспортиране от Битоля и Щип до етапния лагер в Скопие, а на тези от Беломорието (между 5 и 9 март) до етапните лагери на съсредоточаване в Горна Джумая и Дупница с прекачване в Демир Хисар; извозване от Горна Джумая, Дупница (17 и 18 март) и Пирот (19 март) през София до Лом; натоварване за последния им път към бивша Полша на очакващите ги кораби в Лом (20 и 21 март) и композиции в Скопие (22, 25 и 29 март). Основен извор са докладите на длъжностни лица, които неизменно наблягат на „абсолютното спокойствие“, липсата на произшествия, неподчинение и съпротива, на отсъствието на смущение в гражданството и „почти неусетното“, „безшумно“ придвижване, на много добрия ред, и „инертно държане“ на депортираните. Подготвяни са също статистически и обстоятелствени отчети, където броят на „вдигнатите“ е съпоставен с този от предварителните списъци, регистрирано и описано е издирването на отсъстващи, „залавянето“ на допълнителни (включително укриващи се) лица, прибирането на случайно намерени деца. Освен от служебните рапорти и от показанията пред Народния съд (вж. *раздел 7*), свидетелства на очевидци идват от придружавалите влаковете командировани лекари, български евреи, и от няколко сестри-самарянки (също еврейки), оказвали помощ на междинните гари. Отразени са престоят във временните лагери и последващото транспортиране до етапните и до Лом с влакове на БДЖ, чиято абревиатура стои на вагоните и в повечето от съхранените разпореждания или отчети. След предаването на евреите на германските военни

власти в Скопие няма български документални свидетелства за депортираните от Македония. За беломорските евреи, натоварени в Лом, са налице докладите на изпратените с третия и четвъртия кораб български лекари. Те дават основание да се отхвърли разпространената извън България мълва за потънал (потопен) кораб и за удавянето (или дори избиването) на депортираните с него евреи. Най-отдалечената точка, до която стигат български представители е Виена, тъй като германците отказват да допуснат когото и да било по-нататък.

Поместените свидетелства изясняват все още често дискутирания въпрос за охраната на депортираните до Скопие и Лом. Напълно е опровергано твърдението за участие на германски сили (мотив, появил се още при дознанията на Народния съд и мултиплициран впоследствие), като е ясно установено, че композициите са охранявани изцяло от българската полиция и отчасти от военни. Германци се появяват само в крайната фаза на операцията – при предаването на евреите на отправните точки и при конвоирането на транспортните средства, излизащи извън страната. Охраната е практически изцяло германска (българското полицейско присъствие е символично) от Скопие до границата със Сърбия. За сметка на това броят на българските полицаи на корабите от Лом до Виена е съществен и преобладаващ.

Документите в сборника съдържат следи от присъствието на евреите в Беломорието и Македония след депортацията от март 1943 г. (вж. *раздел 3.5).* Преброяване през м. май в Беломорието регистрира единични членове на някогашните еврейски общности в отделни градове. В Македония най-многолюдната останала група е в Скопие, формирана от незасегнатите евреи с чуждо поданство. Само тук-таме до есента там живеят български евреи, по-голямата част от тях лекари или аптекари. Към края на 1943 и началото на 1944 г. се пристъпва към окончателно закриване на еврейските общини. След това продължава единствено уреждането на висящи имуществени въпроси, с което са натоварени клоновете на БНБ, общините и други инстанции и което се проточва до септември 1944 г.

Ако обществените реакции към провалилия се опит за депортация на евреи от „старите предели“ на България са широко известни, многократно публикувани и коментирани, то следите за реакцията към депортирането от Беломорието, Македония и Пирот остават по-встрани от вниманието. Преобладаващо е мнението, че за случилото се в „новите

земи“ българската общественост е знаела малко, че онова което е научила е узнала твърде късно, и че българите там са били недостатъчно, за да повторят стореното в София. В *раздел 4* са събрани архивни свидетелства, отразяващи най-ярките публично изразени позиции и по-интимни рефлексии на ключови политически фигури.

Без съмнение, сред защитните инициативи най-силно се откроява издигнатият глас от Димитър Пешев, Никола Мушанов, Петко Стайнов и шепа други депутати. Приведени са писмото на Пешев, речите на Мушанов и Стайнов, както и интерпелацията на последния, които са бляскави образци на висок парламентаризъм, убедена привързаност към правовия ред и лична почтеност. За разлика от предходни техни публикации, тук са включени интегралните стенограми на разискванията по въпроса. Това са опозиционни прояви в момент, когато „вдигането“ на евреите (а при някои от тях и изпращането зад граница) е вече факт. Внимателният прочит на писмото на Пешев от 17 март показва, че то апелира за смекчаване на отношението към евреите, маркира съпротива срещу всякакъв повторен опит, но визира и друго – да предупреди за „масовото убийство“, в каквото би била обвинена България при депортирането. (За ставащото в „новите земи“ вече циркулира немалко информация). Че съществен акцент в петицията са събитията в Беломорието и Македония, говори и поместената реч на Тодор Кожухаров от 26 март 1943 г., в която той пряко свързва бламирането на Пешев именно с протеста му срещу изселването на евреите от присъединените територии. Особено изразителни са извадките от слабо познатия дневник на Н. Мушанов, където политикът слага на хартия разсъжденията си върху положението на евреите през януари – април 1943 г. Неговите записки говорят за осведоменост относно акцията и съдбата на депортираните, за радикално отхвърляне, от класическа либерална гледна точка, на установения държавен режим, за отвращението му от политическата и личната позиция на Филов. Размислите на Мушанов рязко контрастират с приведените в сборника пасажи от дневника на премиера, отнасящи се до същия период. Документите показват, че за случващото се в Беломорието и Македония е можело да се протестира, че публична съпротива е имало и тя е получавала (не непременно одобрителен) отглас дори в дълбоката провинция, че управляващите са били предупредени каква отговорност поемат, но въпреки това – за разлика от завоя им по отношение на „старите предели“ – не са отстъпили и са завършили замисленото.

Вижда се как противопоставянето срещу депортацията в парламента се основава на хуманистични аргументи, на протест против потъпкването на човечността и флагрантното нарушаване на закона, което (по думите на Мушанов) не може да бъде оправдано с „държавнически или политически съображения“. Става ясно и неоднозначното отношение към проблема сред митрополитите на Българската православна църква, които обсъждат гоненията на евреите от разнообразни гледни точки, всеки със своя дневен ред и нюанси, но стигат до огласяването на общи становища, а някои от тях и до конкретни действия.

В този раздел и другаде из двутомника са налице свидетелства за организирани и автономни изрази на спонтанна симпатия към изселваните. В документите, където е фиксирана съпричастност на въвлечени длъжностни лица основно става дума за по-мека тоналност на служебните доклади, за автентична загриженост по повод хуманитарната ситуация с евреите, за изявено желание на български дипломати да се помогне на съграждани евреи в чужбина... Що се отнася до локалното гражданско общество, в архивите са отбелязани доброжелателни жестове към задържаните в лагерите както от българи, така и от гръцкото и от друго „инородно“ население, на католически свещеник в Скопие, на италиански служби в града. Включени са също изразителни примери за взаимопомощ между отделни еврейски общини. Разбира се, впоследствие, пред Народния съд (вж. *раздел 7.1.)* обвиняемите привеждат повече разкази за благосклонно отношение.

Наред с това са поместени и образци на немалкото положителни отзиви в подкрепа на депортацията: от задоволство, че със заминаването на евреите изчезват черната борса и други битови проблеми до потока поръчани „отгоре“ телеграми към инстанциите в София, засвидетелстващи одобрение и възторг. А в редица от докладите за хода на депортирането и за ликвидирането на имуществото са налице преценки за коментарите и страховете на местното микрообщество. Настроенията и вълненията сред малки еврейски общности в България след изселването от март 1943 г. пък са уловени в рапорти на Държавна сигурност от Лом и съседни градове. В сборника отсъстват сложните отношения в рамките на далеч не монолитното и подвластно на разнопосочни идейни течения ръководство на българското еврейство, които представляват самостоятелна и обширна тематика.

Раздел 5 е изцяло посветен на *хората,* станали жертва на депортацията. В него поместваме списъци на евреите, живели в съответните градове непосредствено преди изселването. Става дума за уникални, силно емоционално натоварени и натоварващи документи, които едновременно с това носят много знание за унищожените общности. Включваме ги в сборника, защото приемаме, че всяка публикация на тези дълги поредици от имена е знак на уважение към загиналите. Но го правим и с мисъл, че имената придават човешка идентичност на един архивен корпус, пълен с дехуманизирани документи.

Списъци на депортираните от Македония са публикувани през 80-те години на 20. век[1], а за там, както и за Беломорието такива са достъпни в ресурсите на големи мемориални центрове, като Яд Вашем и Музея на Холокоста във Вашингтон или в интернет пространството. В България обаче това е първа публикация.

В архивния фонд на КЕВ са налице различни варианти на списъците. Като правило най-ранните от тях са изготвени непосредствено след 22 февруари 1943 г., когато комисарството спешно организира регистрацията на набелязаните за депортиране евреи, извършена от еврейските общини в сътрудничество с адресните служби. Впоследствие листите и техни допълнени преписи са използвани при „вдигането“ на хората от къщите, при вкарването им в лагерите и във влаковете. При всяка една от тези операции срещу съответните имена са слагани отметки или бележки на ръка. На последния етап списъците са преведени и на немски език с помощта на служители на германското консулство в Скопие.

Поместените в сборника варианти не са изчерпателни списъци на загиналите в нацистките лагери евреи от Беломорието, Македония и Пирот. На много места се посочва, че акуратността, и на българските, и на немските версии не е пълна, че в тях има (неизбежни) пропуски и грешки. Освен това, само някои от наличните списъци са използвани при натоварването на евреите на изходните точки. Нямаме никаква информация и за евентуалните събития (бягства, смъртни случаи, отклонение на назначението), настъпили по пътя към полските земи. Ето защо, *приемаме публикуваните тук списъци като приблизително отражение на състава на еврейските общности в последните десетина дни преди депор-*

1 Подробно този въпрос е разгледан в.: Шеалтиел, Шломо. От Родина към Отечество. Емиграция и нелегална имиграция от и през България в периода 1939-1949 г. С.: УИ Св. Климент Охридски, 2008.

тацията. За избора измежду няколко запазени варианта сме се ръководили от принципа да поместим най-"близкия" до момента на изпращането. (Той може да е и с по-малко имена от съставените от еврейските общини.) При други равни условия сме се спирали на списъка с повече информация за всяко лице. А кратки пояснителни бележки в началото на раздела предоставят обобщени данни за броя на депортираните, както и друга агрегирана количествена информация, извлечена от публикуваните в сборника архиви.

След хората идват вещите и парите. И ако според сключеното споразумение с Германия българската държава престава да се интересува за депортираните от момента, в който те пресекат границата, то тя продължава още месеци наред старателно да се занимава с оставеното от евреите имущество. В *раздел 6* са поместени представителни документи, свързани с неговото ликвидиране, подбрани измежду огромния масив, запазен във фонда на КЕВ. Макар да почиват на една и съща логика, разпореждането с имуществото на евреите от „новите земи" се различава съществено от процеса в „старите предели". Разликата е не толкова в разработените правила, колкото в обстоятелството, че в „стара България" властта все пак влиза в административен или правен досег с евреите, докато в Беломорието и Македония имуществото принадлежи на отсъстващи (обречени или вече не между живите) собственици.

В сборника са включени основните наредби, съгласно които става разпореждането с имуществото, принадлежало на депортираните. От тях става ясно, че в КЕВ са си давали сметка за възможните злоупотреби и грабежи, свързани с обсебването на толкова голям обем лична собственост, и че са се погрижили да придадат видимост на „правов" ред. Създават се комисии, които да разхвърлят отговорността, организират се открити търгове, изискват се подробни описи, вещите трябва да бъдат грижливо подреждани в хранилища по вид и качество, предвижда се постъпленията от продажбите да бъдат преведени по блокираната сметка[1] на *идентифицирания* собственик. Ликвидирането е обявено и

1 Фонд „Еврейски общини" е предназначен за издържане на еврейските общини, за подпомагане на бедните евреи и за покриване разходите на Комисарството за еврейските въпроси. Средствата на фонда постъпват от изземване на част (5 или 8%) от сумите по блокираните сметки на евреите и от всички събрани такси и облози от еврейските общини. В негов приход са отнесени имуществата на еврейските църковни и училищни общини и на сдруженията им с идеална цел. Като задача на фонда е изрично посочено „да подготвят изселването на еврейското население".

като грижа за обществения интерес чрез даване на държавни и обществени институции приоритетен достъп до имуществото.

Документите на самото комисарство обаче показват как предвидените защити не сработват, как изливането на „свободно“ имущество задейства присвоителните инстинкти на държавата и на широки слоеве от населението, как насилственото отнемане на собственост е неразделно от злоупотреби с нея, как общественият дух е отровен с недоверие и подозрителност. Става ясно по какъв начин значителна част от сумите от продажбата в крайна сметка не постъпват по личните сметки на евреите, а отиват в активите на комисарството, тъй като бившият собственик на вещите не е могъл (или не е правено усилие) да бъде установен. На 23 юли КЕВ вече постановява (легитимирайки една и без това широкоразпространената практика) занапред *всички* постъпления да отиват по негова сметка. Същевременно, по време на разпродажбите данъчните служби внимателно следят да бъдат прихванати всички висящи задължения към фиска на изселените.

В ликвидирането на „еврейското имущество“ в Беломорието, Македония и Пирот е ангажиран значителен управленски и административен ресурс, впрегнат в мащабна бюрократична задача (вж. *раздел 6.4.).* В сборника са поместени редица първични документи от операцията, като протоколи-описи от прибраните и депозирани в БНБ пари и ценности при самото „вдигане“ на евреите (вж. *раздел 6.2.),* наддавателни листове от търговете, списъци на разпродаденото имущество и др. Приведени са архиви, отразяващи работата, отчетите, оплакванията и проблемите на различните видове комисии – за отпечатване на жилището (или магазините) след „вдигането“; за приемане, съхранение, сортиране и подреждане на вещите; жилищната, получаваща ключовете от къщите и натоварена с тяхното стопанисване и отдаване под наем; провеждащите търговете и т. н.

Публикуваното очертава характера на търсенето и предлагането на изложените вещи и недвижимости. То свидетелства за настъпилата възбуда и за ажиотажа сред учрежденията (вж. *раздел 6.3.1.),* гражданските организации (вж. *раздел 6.3.2.)* и населението (вж. *раздел 6.3.3.).* Държавни ведомства отначало се опитват не да купуват, а да *получават* предлаганите вещи. Исканията им са формулирани с убедеността, че останалите „свободни“ вещи *се полагат* на въпросната институция, че тя не може и не трябва да изпусне появилата се възможност. Същата е логи-

ката на десетки граждански, религиозни или дори благотворителни организации, които правят сходни постъпки, търсейки привилегирован достъп или предлагайки заплащане. Вижда се как след кратко напасване на процедурите, комисиите възприемат правилото първо да задоволяват заявките на държавните и обществените структури, за които се подбират и отделят по-качествените вещи и които получават оферта по изгодни цени. Проблем за тях се оказва по-скоро липсата на предвиден бюджет и те често просрочват плащанията. Втори приоритет при преразпределението на имуществото са държавните чиновници, извоювали си привилегията да им бъде предоставено първо право на избор и организирането на затворени само за тях търгове. Останалото след учрежденията и чиновниците отива на открити наддавания сред гражданството. Поместеното отразява и разпределението на недвижимостите, при което стриктно се следва указанието да се запазят няколко от най-добрите къщи (заедно с покъщнината) за високопоставени „гости от администрацията и от други ведомства“ (вж. *раздел 6.4.2.).*

Акцията по ликвидиране на толкова значително по обем и така разнородно имущество неизбежно поражда вълна от *установени* и слухове за *подозирани* злоупотреби. Поместените отчети за „вдигането“ са изпъстрени с констатации за мародерски кражби (инцидентите са като правило приписани на „малцинствата“ или на бедняци-маргинали) и за използване на служебното положение (вж. *раздел 6.4.3.* и други части от *раздел* 6). Същата тематика, но изложена по-всеобхватно и с много по-остър тон, присъства в документите на Народния съд (вж. *раздел* 7).

Депортирането е изцяло финансирано от българската страна. Средствата идват от бюджета на КЕВ, но в крайна сметка това са пари на самата еврейска общност (бюджетът на комисарството се формира от данъците, събирани от фонд „Еврейски общини“, и частично от държавна субсидия) или от одържавени постъпления, получени при ликвидиране имуществото на изселените (вж. *раздел 6.5.).* В сборника са публикувани решенията на Съвета към КЕВ, който постфактум (на 13 март 1943 г.) преразпределя 40 млн. лв. от различни параграфи на утвърдения бюджет, за да може комисарството да допълни предвидените 15 млн. лв. по перото „преселване, изселване, лагери, настаняване и помощи за бедни хора“ и да поеме непредвидените разходи. Приведена е много подробна разбивка на отчетените към края на март разноски от 22.5 млн. лв.: те са значително под приетите по спешност от КЕВ, както и под постъпилите

близо 44 млн. лв. от ликвидираното за първите девет месеца на 1943 г. имущество на евреите от „новите земи“.

Заключителният *раздел 7* включва материали, свързани с работата на VII състав на Народния съд, специално натоварен с делата на обвинените в преследвания срещу евреите. Обособяването на тези документи се налага поне по две причини. От една страна, те произхождат от институция, чиято легитимност е отдавна оспорвана и част от чиито решения са отменяни по съдебен ред през 90-те години на миналия век. От друга, показанията на обвиняеми и свидетели в подобен процес носят повече от всякога залога за физическото оцеляване на изправените пред трибунала (което силно влияе върху тактиката на защитата) и отпечатъка на репресивния натиск на властта.

Въпреки това, редица аргументи натежаха в полза на решението документи от VII състав да бъдат включени в сборника. Преди всичко, процесът е естествен завършек и неотделима част от историческия епизод, а тъкмо този състав е първата известна ни съдебна инстанция, криминализирала сами по себе си антисемитизма и системните държавни гонения срещу евреите през годините на Втората световна война. Като се отчитат всички очевидни несъвършенства и изкривявания, произтичащи от политическата обстановка, не може същевременно да не се подчертае, че това става още преди края на войната, преди Нюрнбергския процес (който всъщност не включва антисемитизма в точките на обвинението си) и по много по-ясен начин, отколкото в други държави, където тези престъпления се размиват в общи процеси или се организират епизодично, и то значително по-късно. Съществено е също така, че процесът дава думата и на „другата страна“, а гласът на потърпевшите и на техни свидетели трябва да бъде чут в името на обективността. Защото дори той да е обяснимо предубеден, нищо не дава основание да се мисли, че привидно напълно обективните, гладки и успокояващи служебни доклади, изпращани през март 1943, са лишени от изкривявания, нагаждане или укриване.

В раздела са включени показания на подсъдими и странични свидетелства, които със задна дата разказват същата онази история, която е непосредствено документирана в предходните части на сборника. Подсъдимите я излагат като смес от неочаквано точна фактическа рамка, личен опит и повече или по-малко правдоподобни слухове. Неизбежни при тях са приспособяванията, декларативната подкрепа за новата

власт, вмъкването в разказа на хуманни постъпки и заслуги, отклоняването от лична отговорност, позоваванията на заповеди отгоре и на служебния дълг. Пред съда много от обвиняемите се отказват от писмените си показания, като някои правят внушения за упражнен натиск. А, от друга страна, преследваните или симпатизиращи им свидетели емоционално описват мъките, но и не спестяват добра дума за проявена към тях човещина.

При подобни проблеми подборът на документи, които да отговарят на приемливи критерии за историческа достоверност, бе подчинен на критично филтриране. За достатъчно надежден извор приехме материали, чието съдържание може да бъде потвърдено с архиви от момента на самите събития; където няма (или са минимални) видими следи от приспособяване към линията на обвинението; които съдържат преди всичко преки свидетелства и не препредават мълви или разкази от втора ръка. На такива изисквания съответстват най-вече някои от показанията на обвиняеми и свидетели от фазата на разследването, сред които се открояват депозираните от Ярослав Калицин, излагащи пределно систематично и цялостно всички стъпки от акцията и функциите на действащите лица. Поради прякото им отношение към темата са поместени и извадки от дознанията на двама министри, съдени от Първи състав на Народния съд. Накрая, включени са произнесените присъди и обвинителният акт, коментиращ две от интерпретациите за оцеляването на българските евреи, които десетилетия след това ще се редуват според политическата конюнктура. Не са поместени протоколи от самите съдебни заседания, където събитията са предадени в твърде свободна форма, през многобройни разнопосочни и противоречиви лични версии.

***

Архивите в сборника засягат и редица други въпроси, които не могат да бъдат отнесени към обособените раздели. Проявяват се например важни щрихи и нюанси от дейността на КЕВ, изплуват типажи на служителите в комисарството, тяхната мотивация и реакция пред задачите, с които са натоварени... Но особено съществено познание, разпръснато из различни точки на този корпус документи, има отношение към парливите питания, които и до днес съпътстват споровете около депортирането на евреите от Беломорието, Македония и Пирот: *какво са знаели* организаторите и извършителите на депортацията? *чия е отговорността*? над всичко и във всичко – *можело ли е тези хора да бъдат спасени?*

По първия въпрос приведените свидетелства носят известна, макар и непълна определеност. Документите в сборника отпреди Народния съд очертават кръгове и нива на информираност сред самите депортирани, сред изпълнителите и държавната бюрокрация, сред обществени групи. Става ясно, че най-широко разпространената, включително за висши управляващи, официална версия е, че евреите се изпращат като работна сила в завладените от Германия земи. Мнозина са я приемали без подозрения, други са си задавали въпроси. А наред с нея пълзят и паралелни слухове и информации. Но това, което изплува от редица от поместените документи, е, че назначението е било (или в определен момент е ставало) известно на разнородни, пряко въвлечени и по-странични среди. Те са знаели, че евреите се изпращат в *Полша,* като висшият персонал и част от апарата в КЕВ са били осведомени за дестинациите Катовице и може би дори Треблинка. Няма, и е трудно да се очакват, директни писмени доказателства, че участта и още по-малко конкретната технология на изтребление е била записана на хартия в България. Но има изобилие от изказвания, показващи как масовото депортиране еднозначно се свързва с убеденост, че тези хора отиват на *смърт*. От приведеното в сборника найярките са писмото на Д. Пешев и записите в дневника на Н. Мушанов, като към същото навежда известното на българската администрация относно избиването на евреи в други държави и в тила на Източния фронт. Така, представените тук документи оформят разбирането, че немалка част от българското общество е разшифровало топоса *Полша.* Кодът е разчетен от влиятелни сегменти в политическата класа и управляващите елити, инстинктивно или информирано е разбиран от еврейската общност, интуитивно е чувстван като нещо мрачно и фатално сред онова гражданство, което е имало сетива за случващото се. И дори да не е било известно, че хората са били изпращани на смърт, само по себе си принудителното изселване на невинни цивилни (както посочват в разгара на събитията Н. Мушанов и П. Стайнов) още тогава е оценявано от мнозина за недопустимо престъпване на една валидна и по време на война нравствена граница. В крайна сметка този акт действително се оказва найдрастичното и мащабно посегателство срещу гражданско население, извършено от българските власти през военните години.

Разсъжденията по другите два въпроса неизбежно се преплитат. Алтернативните отговори на последния са при всички случаи интелектуални упражнения: изречени вероятности нещо неслучило се да се е

случело са хипотетична конструкция. Дори да се тръгне по тази пътека, мисля, че е достатъчно правдоподобно да се приеме, че тези хора са били поставени в ситуация на пределен риск, на границата на обречеността. По общата логика, навсякъде в Европа животът на евреите, населявали старите ядра на останалите неокупирани държави е бил малко по-защитен, а най-уязвими и обект на най-интензивни изселвания са били онези с чуждо поданство и/или живелите в периферни, гранични, оспорвани, сменяли ръка по няколко пъти територии. Но отвъд общите съображения нишката отвежда към конкретната отговорност: към свободата на избор на България; към *възможностите* и *желанието* ѝ да се противопостави в „новите земи“ на германската политика за депортация; към дилемата *кой* да извърши депортирането. Тамошните евреи са се намирали в български ръце и, защо не, бихме могли да въобразим ситуация, при която, опитвайки се да запази бъдещото си добро име, българската държава отстъпва, или поне прави опити да отстъпи, мръсната работа изцяло на петимната за нея съюзна Германия. За това обаче са били необходими *твърди морални ориентири* и *воля*, а от поместените документи става съвършено ясно, че българските власти в нито един момент не са проявявали колебания дали да изселват евреите от Беломорието и Македония, че от самото начало и до края правителството е приемало тяхното депортиране като допустимо за постигане на свои външнополитически цели.

Четейки архивите на депортацията, става по-ясно, че дебатът за отговорността всъщност не може и не бива да се затваря във фактологията или още по-малко във формалните присъди на Народния съд. Задължително трябва да се отиде по-далече от случилото се през 1942 и 1943 г., като се осмисли подреждането на приоритетите години по-рано. Когато на върха на ценностната пирамида е поставено осъществяването на „националния идеал“, всички останали задачи и стъпки придобиват подчинено значение, а каквито и да са решенията, те получават изначално оправдание, окъпано в патриотарски възторг. На такъв фон веригата от събития и решения, довели до депортирането, става по-дълга и необратима; то е сведено до една от многото цени, които си струва да се платят, а евентуалното противопоставяне по този повод на Германия (дарителят и гарантът на най-сетне докоснатото „обединение“) – до един от многото рискове, които не си струва да се поемат. Именно гонейки „националния идеал“ в сложните предвоенни условия, България прави своя избор и става съюзник на Германия във войната. Акт от кой-

то, независимо дали са поделени с друг или поети под натиск, произтичат отговорности за последствията, чието сляпо и упорито отричане води единствено към недостойния негационизъм.

Публикувано в:
Депортирането на евреите от Вардарска Македония, Беломорска Тракия и Пирот (март 1943 г.). Документи от българските архиви.
Съставителство и обща редакция: Надя Данова и Румен Аврамов
София, Обединени издатели, 2013, т. I, стр. 11-35
(Тук се помества със съгласието на автора и издателите)

Надя Христова Данова е родена на 03.03.1942 г. в гр. София. Завършва история в СУ „Св. Климент Охридски" през 1964 г. През 1968 г. получава докторска степен, от 1980 г. е доцент, от 1995 – професор, доктор на историческите науки. Работи в Института за балканистика при БАН. Чете лекции в СУ „Св. Климент Охридски" и НБУ. Автор е на книгите „Националният въпрос в гръцките политически програми през XIX век" (1980), „Константин Георгиев Фотинов в културното и идейно-политическото развитие на Балканите през XIX век" (1994), „История на Нова Гърция" (съвместно с Апостолос Христакудис, 2003). Съставител и редактор на редица сборници като „Книга за българските хаджии" (съвместно със С. Гюрова, 1985, 1995), „Представата за „Другия" на Балканите" (съвместно с В. Димова и М. Калицин, 1995), „Да мислим Другото – образи, стериотипи, кризи XVIII-XX век" (съвместно с Р. Заимова, Н. Аретов, Н. Чернокожев, 2001), „Разночетенията на текста" (съвместно с Б. Биолчев и В. Стефанов, 2003).

Румен Аврамов (род. 1953) е български икономист и стопански историк.

Коментари (22)

- 20-08-2013|**Maarduk**

Синдромът „Изборът на Софи"...Колко и да е преживявала Политиката от хилядолетия, колко и извинения всейде да дири, иде ден и час, в който се снишава пред Невъзможен избор. Тогава „Избиращият" бива убит заради невъзможния си избор от спасеното си „дете", както евреите-комунисти от Народния съд осъдили Пешев за антисемитизъм...За нас остава Срамът, признат или не.....

- 20-08-2013|**Златко**

„Срамът", така поне си мисля аз, е далеч по-лесен за понасяне, пък и като поука, когато бъде публично обговорен, признат и направен също такова обществено достояние, каквото е и гордостта. Този вечен „страх от срама" така или иначе е основната движеща сила зад целия ни историографкси канон – сакън да не би да излезем нещо по-малко герои, отколкото се пишем! Време е, поне в това хилядолетие, да се научим да живеем с мисълта, че срам има във всички истории, не само в нашата, и че напред отиват само ония, които са се научили да не го потулват из някакви тъмни кьошета, където той само се превръща в болно място. (А там пък вече всеки може да те удари по всяко време, и срещу това ти не можеш да предприемеш нищо – просто защото сам си се съгласил да гледаш на това скрито-покрито нещо като на своя рана, своя язва).

Принципът е същия като при всяка друга рана – за да може да зарасне, тя трябва да бъде отворена, почистена и оставена на чист въздух и светлина, а не вечно да бъде прикривана и да гнои отдолу. Всичко това е толкова просто...

Дългата сянка на миналото
Автор: Надя Данова

Депортацията на евреите от западна Тракия, вардарска Македония и Пирот: състояние на проучването на проблема

В близост до сградата на Народното събрание, където през 1999 г. беше поставена паметна плоча, сега има нова плоча със следния текст:

„На 10.03.1943 г. протестът на българската демократична общественост, подкрепен от група народни представители, принуди правителството да отложи депортирането на 8500 български евреи към фашистките лагери на смъртта. Този протест, както и ходът на Втората световна война спасиха от гибел 49 000 български евреи. За съжаление, от Северна Гърция и Югославия, администрирани по това време от българските власти, 11 343 евреи бяха откарани в нацистките концентрационни лагери и само 12 от тях оцеляха. Българският народ прекланя глава пред паметта на невинните жертви“.

Този текст, който представлява нова редакция на предишния, отбелязва един несъмнен подвиг, извършен от български граждани и политици при трудните условия на война. Споменавайки загиналите обаче, той просто премълчава част от истината, като пропуска да спомене, че изпращането на невинните жертви в нацистките лагери е дело на български политици и власти.

На 8 март 2013 г. след оживени дебати на множество публични форуми XXXX1 Народно събрание прие „Декларация по повод 70-годишнината от спасяването на българските евреи и почитане паметта на жертвите на Холокоста“. В нея между другото се казва: „Оценявайки обективно историческите събития, днес не може да се оспорва фактът, че 11 343 евреи са депортирани от Северна Гърция и Кралство Югославия, които тогава са под германска юрисдикция. Като осъждаме този престъпен акт, предприет от хитлеристкото командване, изразяваме съжаление, че не е било във възможностите на местната българска администрация да

го спре“[1]. Така жестът на отсъствие на смелост да се прочете тази страница от българската история се допълва от опита за подмяна на историческите факти с цел да се снеме отговорността за престъпния акт от българската страна.

Именно желанието ни за един почтен и достоен прочит на тази трагична страница от българската история стана причина за създаването на настоящото документално издание.

В следващите редове ще се опитам да очертая мястото на темата за депортацията в българската историография, като, въпреки риска от повторения, ще спазвам хронологичния, а не проблемния принцип. Така по-ясно проличава колко отрано тази тема си пробива път в книжнината, но и същевременно колко лъкатушен е пътят на усилието да се изнесе цялата истина. След Втората световна война темата присъства, но в приглушен вид, докато изцяло доминира настойчивата теза за „спасението“ на българските евреи. Преобладаващата част от представителите на академичните среди в България, както впрочем и на българската общественост проявяват своеобразна селективност по отношение на темата „България и Холокостът“, като ролята на „спасител“ се приписва било на цялото българско общество, било на лидерите. При това тезата за „спасението“ е тясно свързана с утвърждаването на образ на България като „страна без антисемитизъм“[2].

Първата публикация, от 1945 г., която хвърля обилна светлина върху съдбата на евреите в Беломорска Тракия и Вардарска Македония – документалният сборник на Натан Гринберг – за дълго време ще остане единствената[3]. Предговорът на Н. Гринберг е датиран януари 1945 г., т. е.

1 ДВ, бр. 27, 15 март 2013.

2 Този образ е лансиран в книгата на Oschlies, W. Bulgarien – Land ohne Antisemitismus. Erlangen: Ner-Tamid-Verlag, 1976; за многобройните публикации по тази тема вж. Евреите по българските земи. Анотирана библиография. Съст.: Жак Ескенази, Алфред Криспин. С.: Международен център по проблемите на малцинствата и културните взаимодействия, 2002, 447-469; вж. и Troebst, S. Rettung, Überleben oder Vernichtung? Geschichtspolitische Kontroversen über Bulgarien und den Holocaust. – Südosteuropa, 59. Jahrgang, 2011, H. 1, 97-127 (Трьобст, Щ. Спасение, депортация или Холокост? Полемиките преди и след 1989 относно съдбата на българските евреи по време на Втората световна война. – В: История, митология, политика. С.: УИ Св. Климент Охридски, 2010, 493-511 (**www.org/record/18827/files/SUDGTL-BOOK-2011-094.pdf**; и в електронното издание „Либерален преглед“ **www.librev.com**).

3 Гринберг, Н. Документи. С.: Централна консистория на евреите в България, 1945 (**http://past.bghelsinki.org/wp-content/uploads/2012/09/n.greenberg.pdf**). Както сам Грин-

изданието е подготвено преди заседанията на Седми състав на Народния съд.

В него се казва: „Настоящата книга представлява обвинителен документ от изключителна важност“. Гринберг е назначен на 30 септември 1944 г. в Комисарството за еврейските въпроси със задачата да разследва концентрационните лагери в Сомовит и Плевен[1]. Той взема участие в Парижката мирна конференция през 1946 г. като съветник на българската делегация. Сборникът с обем 200 страници включва документи от фонда на Комисарството за еврейските въпроси, разкриващи организацията и провеждането на акцията по депортацията на евреите от Беломорска Тракия и Вардарска Македония, извършените над тях насилия и злоупотребите с имуществото им. В книгата са поместени и спомени на свидетели от Гюмюрджина (дн. Комотини) и Скопие за случилото се. В заключението Гринберг подчертава, че българският народ не е настроен антсемитски, но обвинява българските правителства в открит държавен антисемитизъм. Настоява, че „българският народ спря престъпната ръка, която се готвеше да изпраща български евреи на смърт в Полша. С това българският народ заяви в най-тежкия за евреите момент, че в тази страна е мястото, дето те имат всичкото право да останат и да се развиват рамо до рамо с българския народ. Ние, евреите, трябва да помним историческото наше спасяване от гибел и да впрегнем всичките си усилия за благоденствието на демократична и мощна България“ (с. 194). Във втория предговор, по-скоро встъпителни думи към изданието, авторът Ис. Франсез, временен комисар за еврейските въпроси, отдава признание на българския народ, който „няма нищо общо с фашизма и който със своята героична борба и скъпи жертви спаси българското еврейство от гибел, а сега чрез Народния съд ще даде заслуженото сурово наказание на антисемитите престъпници“.

Със заминаването за Израел на около 40 000 след 1948 г., т. е. на 90% от българските евреи, от останалата в страната малка общност се очаква пълна лоялност. *Годишникът* на Обществената културно-просветна организация на евреите в Народна Република България се превръща в

берг обяснява няколко години по-късно, изданието е предназначено да послужи като обвинителен документ пред Народния съд. По въпроса вж. Гринберг, Н. Хитлеристкият натиск за унищожаване на евреите от България. Тел Авив: Амал, 1961, с. 5.

1 ЦДА, ф. 190К (Комисарство за еврейските въпроси), оп. 1, а. е. 8611. Книга със заповедите, л. 282, № 911.

трибуна, от която трябва да бъде популяризиран митът за решаващата заслуга на БКП за спасяването на българските евреи[1].

Темата за депортацията присъства дискретно в издадения през 1978 г. документален сборник „Борбата на българския народ за защита и спасяване на евреите в България през Втората световна война“[2], в който са поместени някои от най-важните документи, свързани с нея. За разлика от други издания, в които става дума единствено за „спасението“, тук читателят може да надникне и в покритата с мълчание болезнена история на изпратените в нацистките лагери. Заслужават особено внимание документите, разкриващи решенията на българското правителство, подготвили акцията по „вдигането“ на евреите от „новите земи“, както и материалите, свидетелстващи за степента на информираност на българското общество за случващото се с евреите в Тракия и Македония. Поместени са документи от Централния държавен архив в София и от архива Яд Вашем в Йерусалим, копия от които се съхраняват днес в Научния архив на БАН[3].

В историческите изследвания депортацията присъства в статията на Владислав Топалов, според когото Борис III е главният виновник за съдбата на македонските и егейските евреи[4]. Проблемът се обсъжда и в публикацията на Изидор Соломонов, посветена на процеса от 1967 г. срещу германския пълномощен министър в София Бекерле, който е обвиняем за съучастие в избиването на 11 343 македонски и беломорски евреи[5].

1 Ето някои заглавия, които илюстрират тази атмосфера: *Израел, С.* Историческите корени на дружбата между българи и евреи. – Годишник. Обществена културно-просветна организация на евреите в НР България, 1, 1966, 13-46; *Майер, И.* Спасението на българските евреи от унищожение 1939-1944. – Годишник, 2, 1967, 21-40; *Същият.* Придобивките на българските евреи при народната власт. – Годишник, 4, 1969, 57-77; *Коен,* Д. Провалът на нацистките планове за унищожаването на българските евреи. – Исторически преглед, 1969, № 2-3, 61-68. В издадената през 1967 г. книга на Хаим Оливер, озаглавена „Ние евреите или как евреите в България бяха изтръгнати от лагерите на смъртта. Хроника от близкото минало“, се твърди, че заслугата се пада на районния комитет на БКП начело с Тодор Живков.

2 Борбата на българския народ за защита и спасяване на евреите в България през Втората световна война (Документи и материали). Съст.: Давид Коен, Тодор Добриянов, Райна Манафова, Стоян Танев. С.: БАН, 1978.

3 НА БАН, ф. 111.

4 Topalov, Vl. L'opinion publique bulgare contre les persécutions des juifs (octobre 1940 – le 9 septembre 1944). – Études historiques, II, 1965, 477-492.

5 Соломонов, И. Процесът Адолф-Хайнц Бекерле и някои изводи от него. – Годишник, XV, 1980, 159-194.

Въз основа на личните си впечатления като наблюдател на процеса от страна на България, както и на базата на достъпните му основни чужди публикации по темата авторът изнася редица конкретни факти за съдбата на депортираните, отхвърляйки версията за потъването на един от корабите при Лом. Той коментира проблема за степента на информираност на съвременниците относно предприетите от нацистите масови убийства на евреи, като настоява, че Борис III няма заслуги за спасяването на българските евреи. За съжаление, авторът се подчинява на тогавашния канон и настоявайки за „цялата и неподправена истина", говори за приноса на Българската комунистическа партия и най-вече на Тодор Живков в организирането на акциите в защита на евреите в България.

Депортацията на евреите от „новите земи" се коментира и от Илчо Димитров, който настоява, че Борис III носи основната вина за нея, тъй като се е съгласил да предаде на хитлеристите евреите от Беломорието[1]. В свое изследване, посветено на България и Холокоста, Димитров твърди, че „новите земи [...] макар и международно непризнати, бяха част от българската държавна територия. В тях бе въведено българско законодателство. Установени бяха органи на българската държавна власт – в културата, просветата, стопанството, правосъдието, полицията, армията, както и на българската църква. Самата спогодба се сключи от българските власти, а не от окупационните. Изпълнението ѝ се пое от българските власти, не от германските. Акцията по изселването се планира и проведе под ръководството на Комисарството по еврейските въпроси. Неговите представители ръководеха изпълнението с помощта на полиция и войска. Превозът се извърши с българските държавни железници. Колкото и да действаше под принуда, българската държава носи цялата отговорност за предприетото злодеяние"[2]. След като описва подробно акцията по „вдигането" на евреите от Беломорието, Димитров твърди: „Царят бе одобрил спогодбата за депортацията. С негово знание и съгласие тя започна да се изпълнява. [...] За случилото се се използваше аргументът, че тамошните евреи са били поданици на Гърция и Югославия, поради което българската държава не носи отговорност за тях"[3].

1 Димитров, И. България на Балканите и в Европа. С.: Народна просвета, 1983, с. 134.

2 Димитров, И. България срещу Холокоста. – В: Същият. Между Мюнхен и Потсдам. Българската политика през Втората световна война. Исторически очерци. С.: УИ Св. Климент Охридски, 1998, 76-84 (текстът е писан през 1988 г.), с. 79.

3 Пак там, с. 81.

Депортацията от „новите земи“ присъства в документалната публикация на Давид Коен, посветена на VII състав на Народния съд[1]. В нея се лансира тезата, че българите в тези територии са били в неведение и не са имали достатъчно време, за да успеят да покажат „присъщата“ си състрадателна съпричастност, проявена в „старите земи“. Темата за депортацията е засегната съвсем бегло в книгата на Димитър Токушев, посветена на Народния съд[2]. Авторът се задоволява да изброи подсъдимите в Седми състав, като посочва, че най-голяма отговорност носят Ал. Белев, който подписва споразумението с Данекер, и Я. Калицин, ръководил изселването на евреите от Беломорието.

След промените през 1989 г. и отпадането на ограниченията на комунистическата цензура в историографията изпъкват няколко конкуриращи се тези. В излязлата през 1991 г. книга на Христо Бояджиев добива ясни очертания промонархическата тенденция. Авторът посвещава на депортацията от „новите земи“ една глава, в която твърди, че с решението си да пожертва евреите от „новите земи“ Борис III на практика е избрал „по-малката злина“[3]. Цитираната богата литература е използвана изключително селективно с цел да бъде снета от българските власти отговорността за депортацията. Акцентира се на ролята на А. Белев и на германския натиск. Привеждат си главно мненията, подкрепящи тезата за „спасението“ на българските евреи, като се настоява, че противоеврейските прояви в България са чужди на българите и наложени от нацистка Германия, както и че българското общество е било в пълно неведение за подготвяната депортация. В тази тенденция се вписва и книгата на Стефан Груев[4], в която заслугата за спасяването на българските евреи се приписва на монарха и отново се поставя акцент върху силния германски натиск и особено на ролята на А. Белев. Депортацията на „небългарските евреи“ от Македония и Тракия се споменава напълно периферно и се твърди, че през март 1943 г. никой не знаел за тайните нацистки планове за „крайното решение“. Това твърдение и до днес се използва в защита на тогавашните български власти, организирали и провели депортаци-

1 Коен, Д. Защита и спасяването на българските евреи в показанията пред VII върховен състав на Народния съд. – Годишник, 21, 1986, 197-230.

2 Токушев, Д. Народният съд 1944-1945. Правно-историческо изследване. С., 1989, с. 7.

3 Бояджиев, Х. Спасяването на българските евреи през Втората световна война. С.: УИ Св. Климент Охридски, 1991, 43-58.

4 Груев, С. Корона от тръни. Царуването на Борис III 1918-1943. С.: Български писател, 1991; 20 092.

ята, въпреки че изворите от епохата свидетелстват за информираност за предприетото от нацистите етническо прочистване.

Очертава се и тенденцията да се съобщава лаконично фактът на депортацията, като настойчиво той се свързва с нацизма, с Комисарството за еврейските въпроси и неговия шеф, а отговорността на българските власти сякаш остава в сянка[1].

Бяха публикувани множество непознати и трудно достъпни документи от чужди архиви[2], сред които и материали, свързани с депортацията от „новите земи". Сред тях особен интерес представлява докладът на германския консул в Скопие, съдържащ важни подробности около депортацията на евреите от Македония. Като цяло внушението е, че българското правителство е действало под силен немски натиск и че все пак не се е подчинявало напълно, като се е стараело същевременно да защитава интересите на страната. От особено значение е и осъщественото от Витка Тошкова издание на части от дневника на Адолф-Хайнц Бекерле – германския пълномощен министър в София[3]. В публикацията се споменава за депортацията на евреите от „новите земи", но на преден план излизат данните за действията на българите в защита на евреите от „старите предели".

В Годишника на организацията на българските евреи „Шалом" за 1993-1994 г. излиза статията на военния историк Димитър Йончев, посветена на политиката на цар Борис III към евреите от „новите земи"[4]. На практика това е първото по-обширно изложение, посветено на темата, и то се опира на материали от Министерството на вътрешните работи, Дирекцията на полицията и Комисарството за еврейските въпроси. Авторът настоява, че евреите от „новите земи" са жертва на политиката на Борис III и Филов, както и че е пропуснат историческият шанс те да бъдат спасени от българския народ, който винаги е защитавал своите евреи. През същата година Димитър Йончев публикува монографичен

1 Даскалов, Г. Демографските процеси в Източна Македония и Западна Тракия (1 януари 1942 – 25 октомври 1944 г.). – Военноисторически сборник, 1992, кн. 1, с. 36.

2 България – своенравният съюзник на Третия райх. Съст.: Витка Тошкова, Николай Котев и др. С.: ВИК Св. Георги Победоносец, 1992.

3 Из дневника на Бекерле – пълномощен министър на Третия райх в България. Съст.: Витка Тошкова. С.: Христо Ботев, 1992.

4 Yonchev, D. The Jews from the New Lands in the Policy of Tzar Boris III (October 1940 – March 1943). – Annual of the Organization of the Jews in Bulgaria „Shalom", Vol. XXVII (Sofia), 1993/1994, 19-30.

труд, посветен на българската политика в Беломорието, в който темата за съдбата на евреите просто отсъства[1].

Темата за депортацията на беломорските евреи присъства в излезлия от печат през 1995 г. документален сборник на Давид Коен „Оцеляването“[2]. Самото заглавие е симптоматично за еволюцията в използваната терминология: вече не се настоява за „спасение“ на общността, а се говори за нейното „оцеляване“.

През 1997 г. Витка Тошкова публикува книгата „Фрагменти от историята на евреите в България“[3], в която политиката на страната по отношение на евреите е квалифицирана като „неподчинение“ спрямо Третия райх. Твърди се също така, че в България не е имало антисемитизъм, че той бил „внесен отвън“ между двете световни войни. Лаконичният разказ за случилото се с евреите в „новите земи“ е съпроводен от изложение за силния натиск от германска страна и съпротивата на българите срещу депортацията от „старите земи“.

На следващата 1998 г. Иван Хаджийски публикува изследване, посветено на съдбата на евреите от Югозападна България, което съдържа подробна информация и за временния лагер в Горна Джумая, в който пребивават депортираните беломорски евреи, както и за съдбата им в лагерите на смъртта в Полша[4]. През същата година излиза и статията на Дженгиз Хаков, в която също се изнася информация за депортацията на евреите от „новите земи“[5]. Основната вина за случилото се той хвърля върху Борис III, като подчертава, че българското правителство му е напълно послушно. Подчертава, че тези евреи са пожертвани в замяна на спасяването на 48 000 евреите от старите предели. Отново се поддържа тезата, че „българите са спасили своите евреи“.

На ролята на антисемитското законодателство като основа за депортацията фокусира вниманието излязлата от печат през 2000 г. на български и на английски книга на Владимир Пауновски и Йосиф Илел, в

1 Йончев, Д. България и Беломорието (октомври 1940 – 9 септември 1944 г.). Военнополитически аспекти. С.: Дирум, 1993.

2 Оцеляването. Сборник документи 1940-1944. Съст.: Давид Коен. С.: ИЦ Шалом, 1995.

3 Тошкова, В. Фрагменти от историята на евреите в България, С.: Дружество за дружба България-Израел, 1997.

4 Хаджийски, И. Съдбата на евреите от Югозападна България през 1940— 1944 г. – Исторически преглед, 1998, № 3-4, 94-118.

5 Hakov, D. The Fate of the Bulgarian Jews during World War II. – Études balkaniques, 1998, No 3-4, 122-130.

която са поместени много снимки с пояснителни текстове, свързани с депортацията на евреите от Тракия и Македония. Пауновски подчертава, че беломорските и македонските евреи са изпратени „в лагерите на смъртта по искане и под натиска на нацистите“[1] и че „те тихомълком били предадени на нацистите за изтребление през 1943 г.“[2] с надеждата, че това ще помогне за уреждането на териториалния въпрос в полза на България.

Темата за депортацията се появява бегло и в излезлия през 2002 г. документален сборник с материали, показващи застъпничеството на православната църква пред държавата в полза на евреите[3]. Става ясно, че представителите на висшия православен клир са били в течение на случващото се в Македония и Тракия и че съдбата на евреите от „новите земи“ изиграва роля за активизирането на клира в защита на българските евреи. През същата година Международният център по проблемите на малцинствата издава обемистата анотирана библиография „Евреите по българските земи“ (1917 заглавия; 536 стр.). В нея депортацията е изведена в предметния показалец самостоятелно като „изселване“, което присъства много бледо само със 7 от описаните издания[4].

С оглед на нашата тема от особено значение е издаденият от Еми Барух през 2003 г. сборник[5]. В него Е. Барух настоява, че „дори и днес много български политици, както и голяма част от обществеността не са готови непредубедено да приемат факта, че България е съучастник в убийството на евреите от Македония и Тракия“[6]. Особено внимание заслужава поместеният в този том текст на Лиляна Деянова, посветен на присъствието на темата за депортацията в българските учебници. Деянова въвежда темата за негационизма, като отбелязва с тревога факта, че появата в България на емблематичното име на френския негационист Робер Форисон минава безпроблемно. Тя обръща внимание и

1 Пауновски, В., Й. Илел. Евреите в България между унищожението и спасението. С., 2000, с. 36.

2 Пак там, с. 33.

3 Гласове в защита на гражданското общество. Протоколи на Светия Синод на Българската православна църква по еврейския въпрос (1940-1944). Съст.: Албена Танева и Ваня Гезенко. С.: ГАЛ-ИКО, Център за Еврейски Изследвания при СУ Св. Климент Охридски, 2002.

4 Евреите по българските земи: анотирана библиография. Съст.: Жак Ескенази, Алфред Криспин. С.: IMIR, 2002, с. 520.

5 History and Memory. Bulgaria: Facing the Holocaust. Edited by Emmy Barouh. Sofia: Open Society Foundation, 2003.

6 Barouh, E. The Convenient Cliches of Remembrance. – In: History and Memory, 33-44.

на факта, че в България след 1989 г. 13% от анкетирани от нея студенти настояват да не се говори за „спасяване“ на евреите, тъй като евреите от „новите земи“ са депортирани. Подчертава, че в учебниците е поставен акцент на спасяването на евреите от България, докато темата за Холокоста е периферна[1]. В изданието са поместени спомените на режисьора Анжел Вагенщайн, който по време на войната е станал свидетел на придвижването на влаковете с депортираните евреи. Той настоява, че в операцията по „вдигането“ на евреите не участват германски части, а единствено български войници и полиция[2].

През 2004 г. излиза книгата на Иван Хаджийски, посветена на депортацията на евреите от „новите земи“[3]. В монографията намираме много подробен разказ за нормативната и логистичната подготовка на „акцията“ по „вдигането“ на евреите, за депортацията и за разграбването на еврейското имущество. В нея са поместени редица факсимилета от документите, на които е базиран този разказ. Авторът подчертава, че „съдбата на еврейското население в Беломорието и Македония по това време е решавана от българската висша и местна администрация“. Обявява се категорично срещу оневиняването на Борис III и Филов чрез твърдението, че те са действали под чужд натиск в изпълнение на чужда воля и решения. Напълно основателно настоява, че в присъединените райони са действали български закони и разпоредби.

През същата година Николай Поппетров издава спомените на Димитър Пешев[4], като придружава текста на българския политик с встъпителна студия, в която терминът „спасение“ е поставен в кавички, говорещи за дистанциране от традиционно влагания в него смисъл. Той изрично подчертава, че депортацията е неизбежен резултат от политиката на българските управляващи среди, както и от действията на пар-

1 *Deyanova, L.* Postcommunist Negationism. – In: History and Memory, 128-142; по тези въпроси вж. също *Деянова, Л.* Към конструирането на евреина като враг (медийни стратегии на изобразяване на евреина като *друг* и „образи на врага“ през 2003та година в България). – Антисемитизъм в България днес. Съст.: *Алфред Криспин.* С.: Колибри, 2004; Същата. Очертания на мълчанието. Историческа социология на колективната памет. С.: Критика и хуманизъм, 2009, 152-169.

2 Wagenstein, A. Collective Memory: The Bulgarian Case. – In: History and Memory, 71-81.

3 Хаджийски, И. Съдбата на еврейското население в Беломорска Тракия, Вардарска Македония и Югозападна България през 1941-1944. Дупница: ИИА ДевораБи, 2004.

4 Пешев, Д. Спомени. Съставителство, коментар, бележки Николай Поппетров. С.: Гутенберг, 2004.

ламента и правителството, започнали с приемането на Закона за защита на нацията и последвалите го репресивни закони. Особено внимание се обръща на приетите от правителството постановления, подготвили депортацията[1].

От 2004 г. датира и документалното издание на Борислав Дичев, посветено на емисиите на Радио Лондон[2]. Изнесената информация е изключително ценна за пресъздаването на идейния, политическия и дипломатическия контекст на депортацията на евреите от „новите земи“, възприемана от автора като страница от българската история. От същата година датира и публикацията *online* на Владимир Мутафов, който основателно подчертава, че българското общество има интерес да бъде посочена отговорността на българските власти, осъществили депортацията на евреите от „новите земи“, тъй като в противен случай се хвърля сянка върху несъмнения подвиг на защитилите евреите българи[3].

Проблемът за депортацията присъства в издадения през 2007 г. сборника с изследвания и документи „Обречени и спасени. България в антисемитската програма на Третия Райх“[4]. Публикувани са материали от чужди архиви, като освен споменатото споразумение Данекер-Белев, тук са поместени доклади на представители на Комисарството за еврейските въпроси и на германски дипломати, които съдържат ценна информация за организацията и провеждането на депортацията на македонските и тракийските евреи. Поставен е силен акцент върху антисемитизма в Европа и антиеврейската политика в Германия, оказала влияние в България. Би могло да се твърди, че изданието представя много пълно сложния път, който изминават българските политици, за да се стигне до пагубните решения за депортацията на евреите от „новите земи“, като особено отчетливо проличава натискът върху българското правителство от немска страна.

1 Пак там, с. 15 (предговор от Николай Поппетров).

2 Говори Лондон. Предаванията на Би Би Си за България през Втората световна война. Съст.: Борислав Дичев. С.: Труд, 2004.

3 Мутафов, Вл. Царят-Обединител и спасяването на евреите в обединена България. – Media Times Review, април 2004. Достъпна на адрес: **http://mediatimesreview**. com/april04/jewish. php

4 Обречени и спасени. България в антисемитската програма на Третия райх. Изследвания и документи. Съст.: В. Тошкова, М. Колева, Д. Коен, И. Гезенко, А. Танева, Б. Дичев, И. Хаджийски. С.: Синева, 2007.

През същата година в Полша излиза от печат статията на Юлина Дадова, която проследява част от дебата относно съдбата на евреите в България и открито говори за отговорността на българската страна за случилото се в „новите земи“[1].

Темата за „спасението“ продължава да доминира над тази за депортацията в публикуваната през 2008 г. книга на Дора Калчева, посветена специално на проблема за Холокоста[2]. Въпреки че в нея акцентът се поставя главно на репресиите спрямо евреите в другите страни, съюзници на Германия, тук присъства и разказ за подготовката и осъществяването на депортацията на македонските и тракийските евреи с участието на българската администрация и полиция.

Много характерна е и тезата, изложена в издадената през 2009 г. „История на българите“. Тук тогавашният директор на Института по история при БАН Георги Марков дословно твърди: „Евреите от новите предели са пожертвани за спасението на 47 250 евреи от старите предели на Царството“[3]. Паралелно с това в публичното пространство продължава да присъства категоричното искане да се признае отговорността на българската страна за съучастие в депортацията на беломорските и македонските евреи. Много ясно и аргументирано това искане се поставя от Иван Генов[4].

В края на 2010 г. Ваня Гезенко публикува в сп. „La Estreya“ статия за Комисарството за еврейските въпроси, в която отново ударението е върху спасяването на българските евреи, като се твърди: „В условията на Втората световна война (и то като съюзник на Третия райх) малка България спасява своите евреи, въпреки че чрез сложните външнополитически маневри се оказва съучастник в депортацията на евреите от „новоосвободените земи“, тъй като те никога не влизат в нейните граници. През целия период на действие на КЕВ хиляди българи, водени не само

1 *Dadowa, J.* Ocalenie bułgarskich Żydow. Pomiędzy mitem a rzeczywistością. – In: *Goszczynska, J., G. Szwat-Gylybowa (Eds.).* Przemilczenia w relacjach międzykulturowych, Warszawa, Instytut Slawistyki PAN, Instytut Slawistyki Zachodniej i Południowej Uniwersytetu Warszawskiego, 2008, 213–228 (*Дадова-Михайлова, Ю. Спасяването на българските евреи – между митовете и реалността. – Историческо бъдеще, 2011, 1–2, 162–177).*

2 Калчева, Д. Холокостът в Третия Райх и неговите съюзници. С.: Дими 99, 2008, 117.

3 История на българите, т. 3: От Освобождението (1878) до края на Студената война (1989). С.: Труд, 2009, с. 268.

4 Генов, И. Унищожени и забравени. Кой и как спасяваше евреите в България (достъпна на адрес: **http://ivangenov.blogspot.com/2009/03/blog-post_21.html**).

от чувството на толерантност, но и от дълг и по съвест оказват помощ на съгражданите си евреи“[1]. Този пример илюстрира много красноречиво актуалната позиция на част от колегията към проблема за депортацията на евреите от Вардарска Македония и Егейска Тракия. Заслужава да се подчертае, че към същия брой на „Ьа Е8йеуа“ е публикувано приложение, съдържащо няколко от основните документи, свързани с депортацията на тракийските и македонските евреи[2]. Появяват се и издания, посветени специално на историята на новоприсъединените територии, в които обаче темата за депортацията е покрита с пълно мълчание[3].

Правните аспекти на интересуващия ни проблем са получили частично осветление в издадения през 2010 г. сборник от нормативни актове[4]. Встъпителната студия към изданието е на юриста Димитър Токушев, който насочва вниманието си изцяло върху мотива за съпротивата от страна на българската общественост срещу това наложено според него отвън законодателство, като се настоява, че антисемитизмът няма социална база в България. Говорейки за депортацията на евреите от Беломорска Тракия и Македония, авторът подчертава: „фактически „новите земи“ бяха присъединени към Царство България и представляват едно цяло. В тях се установяват органите на българската административна, военна, полицейска и съдебна власт. Съдилищата правораздават в името на Борис III“. Там „се въвежда изцяло българско законодателство, включително и всички антиеврейски закони и подзаконови актове.“ Сред публикациите, които засягат тази проблематика, ще спомена и статията на Николай Поппетров[5], в която се оспорва тезата за „спасението“ на българските евреи и се настоява за отговорността на българската страна за депортацията на евреите от „новите земи“. Н. Поппетров обръща

1 Гезенко, В. Създаване и дейност на Комисарството по еврейските въпроси. Институцията, която трябваше да осъществи Българския Холокост. – La Estreya, списание за еврейска история, изкуство, култура, 2010, бр. 4, с. 17.

2 Комисарство по еврейските въпроси. Институцията, която трябваше да осъществи Българския Холокост. La Estreya [2010].

3 Райчевски, С. Беломорска България (1941-1944). С.: Български бестселър, 2010.

4 Антиеврейското законодателство и неговото преодоляване (1942-1945). Съст.: Петко Добчев. С.: Фенея, 2010.

5 Поппетров, Н. Българското общество и евреите (1879-1944): обща постановка. – Помощни исторически дисциплини, VII: Евразийски хоризонти: минало и настояще. Сборник в чест на проф. д. и. н. Валери Стоянов. С.: Институт за исторически изследвания – БАН, 2011, 280-301.

внимание и на неглижираната от българската историография тема за еврейските трудови лагери[1].

Депортацията е засегната и в монографичното изследване на Румен Аврамов, посветено най-вече на икономическите репресии над еврейската общност в България. Авторът отхвърля употребата на термина „спасение", като настоява: „въпреки че по-голямата част от евреите под властта на българската държава запазват живота си, спасението трудно се съвместява с депортирането на останалите към нацистките лагери за изтребление, с тоталното отнемане на гражданските им права, с тяхното изселване и бруталното икономическо ликвидиране" [2].

Лаконично споменаване на депортацията на тракийските и македонските евреи намираме в излезлия през 2012 г. девети том от многотомното академично издание „История на България"[3]. Темата за депортацията от „новите земи" е докосната съвсем бегло и в академичното издание, посветено на принудителния труд в България през 1941-1962 г.[4] На депортацията са посветени излезлите от печат през същата година публикации на Спас Ташев, в които се настоява, че тя е дело на Германия и послушния ѝ Белев, а „спасението" – на Борис III[5]. На практика авторът изцяло се опира на вече известни факти, твърдейки неоснователно, че проблемът не е изследван от българската историография. През същата година излиза от печат и сборникът с изследвания, посветени на присъединяването към България на новите територии през 1940-1944. В някои от тях мимоходом се споменава фактът на депортацията, като не се проявява стремеж за снемане на отговорността от българските

1 Поппетров, Н. „Zwischen grossen Erwartungen und bösem Erwachen. Juden, Politik und Antisemitismus in Ost und Südosteuropa 1918-1945". D. Dahlmann, A. Hillbrenner (Hrsg.). 2007 [Рецензия]. – Историческо бъдеще, 2010, 1-2, 289-292.

2 Аврамов, Р. „Спасение" и падение. Микроикономика на държавния антисемитизъм в България 1940-1944 г. С.: УИ Св. Климент Охридски, 2012, с. 8.

3 История на България, т. 9. С.: АИ Проф. Марин Дринов, 2012, с. 435.

4 Троева, Е. Принудителният труд през Втората световна война. – В: Лулева, А., Е. Троева, П. Петров. Принудителният труд в България (1941-1962). Спомени на свидетели. С.: АИ Проф. Марин Дринов, 2012, с. 42.

5 Ташев, С. Депортацията на евреите от Вардарска Македония и Беломорието. Факти и митове. С.: Македонски научен институт, 2012; Същият. Депортацията на евреите от Македония и Беломорска Тракия и съвременните измерения на проблема. – Македонски преглед, XXXV, 2012, № 1, 7-39.

власти[1]. Свидетели сме обаче и на примера, че в публикуваното през същата година документално издание за българското управление във Вардарска Македония темата за Холокоста не присъства изобщо[2].

Събитие от изключително голямо значение за хода на дебата по темата за депортацията на евреите от „новите земи“ беше организираната от Българския Хелзинкски комитет международна научна конференция на тема „Да опознаем миналото си“. Конференцията бе проведена на 5-7 октомври 2012 г. в София с участието на утвърдени изследователи на тази проблематика от България, Гърция, Италия, Македония, САЩ и Франция. С изнесените приносни доклади тя даде много важен тласък на научните дирения на това поле, а също така несъмнено стимулира избистрянето на позициите в обществото ни по тази болезнена тема[3]. Много положителна роля в тази насока играят системно публикуваните от Юлиана Методиева материали под рубриката „Да опознаем миналото си“ в електронното издание на Българския Хелзинкски комитет „Обектив“[4].

Темата за депортацията на евреите от „новите земи“ се обсъжда от Борислав Дичев, който оборва тезите, снемащи отговорността от българската страна, че „новите земи“ са били под върховния суверенитет на Германия, че българските власти не са били информирани за предстоящото унищожение на депортираните или че евреите не са били български поданици. Авторът настоява, че в тези територии е въведено българско законодателство, че те са под българска юрисдикция, че именно българската полиция със съдействието на армията и чиновничеството осъществява акцията по „вдигането на евреите, че вземащите решенията лица са разполагали с достатъчно информация за случващото се с евреите в Европа“[5].

1 Гребенаров, А. Българското управление във Вардарска Македония (19411944) – за минали и настоящи проблеми. – В: Националното обединение на България 19401944 г. Сборник доклади от Националната конференция, Благоевград, 14-15 април 2011. Съст.: Т. Митев, А. Гребенаров. С., 1912, с. 57; Стоянова, В. Беломорието под българско управление през Втората световна война. – В: Националното обединение, с. 103.

2 Българското управление във Вардарска Македония (1941-1944). Съст.: А. Гребенаров, Н. Николова. Архивите говорят. Т. 63. С., 2012.

3 Вж. материалите от конференцията: **www.past.bg**,

4 **http://www.bghelsinki.org/bg/publikacii/obektiv/**

5 Дичев, Б. За (не)спасените евреи или цената на дългото мълчание. – Обектив, бр. 206, януари 2013 (**http://www. bghelsinki. org/bg/publikacii/obektiv/borislav-** dichev/2012-11/za-nespasenite-evrei-ili-cenata-na-dlgoto-mlchanie/).

Депортацията на евреите от „новите земи“ и участието на българските власти в нея присъства осезателно в появилото се напоследък документално издание, посветено на Седми състав на Народния съд[1]. В изданието са включени множество документи, разкриващи мерките на българските власти, както и дейността на конкретни личности по „вдигането“ и транспортирането на беломорските и македонските евреи. За съжаление от обширния му предговор отсъстват основни трудове по темата, като например публикациите на Лиляна Деянова, както и цялостната картина на „кухнята“ на конституирането на VII състав на Народния съд. Липсват и нужните коментари към някои от публикуваните материали, в които са изложени подвеждащи информации.

Друго издание, което показва известен напредък по отношение трактовката на интересуващия ни проблем, е сборникът с материали от проведената в края на 2012 г. конференция в Софийския университет[2]. В някои от текстовете отново срещаме настойчивите твърдения, че българската власт в „новите земи“ нямала установен характер и че „македонските и беломорските евреи са извън българската правна система“[3], целящи оневиняването на българската страна. Същевременно при обсъждането на темата за депортацията в други текстове недвусмислено се говори за отговорността на българските власти[4].

Депортацията на македонските и тракийските евреи е обект на внимание и за някои чужди автори, чиито изследвания се публикуват на българския език или в България. През 1952 г. Бениамин Ардити издава

1 VII състав на Народния съд. Едно забравено документално свидетелство за антисемитизма в България през 1941-1944 г. Съст.: Върбан Тодоров и Николай Поппетров. С.: Изток-Запад, 2013.

2 Евреите в Източна Европа и Съветския съюз в годините на Втората световна война и Студената война (1939-1989). Съст.: К. Грозев, Р. Маринова-Христиди. С.: УИ Св. Климент Охридски, 2013,

3 Колев, В. „Да бъдеш евреин“ в царството и в новите земи: исторически и юридически аспекти на проблема. – В: Евреите в Източна Европа, 97-104; Ташев, С. Българската администрация във Вардарска Македония през 1941-1944 г. и съдбата на еврейското население. – В: Евреите в Източна Европа, 114-134.

4 Стоянова, В. България и евреите от присъединените територии през Втората световна война. – В: Евреите в Източна Европа, 105-113; Хаджийски, И. Депортацията на евреите от Беломорието, Вардарска Македония и Пиротско и спасяването на евреите от Дупница и Кюстендил. – В: Евреите в Източна Европа, 135-151; Шеалтиел, Ш. Българското еврейство между заплахата от унищожение и национално възраждане (1939-1949). – В: Евреите в Източна Европа, 36-58; Дичев, Б. Законодателната рамка на антисемитската политика в България през 1941-1943 г. – В: Евреите в Източна Европа, 87-96.

в Тел Авив на български език книга, носеща посвещението: „В памет на избитите евреи от Беломорието, Македония и Пирот“[1]. Използвани са материалите, публикувани от Н. Гринберг през 1945 г., както и материали от Народния съд. Ардити настоява за ролята на Борис III на „спасител“ и обвинява за случилото се в „новите земи“ „садиста Белев“ и Германия. Депортацията е засегната в книга издадена през 1961 г. в Израел на български език от Натан Гринберг, който поставя акцента изцяло върху германската политика по отношение на евреите в България[2]. Гринберг използва богата германска документация, която е достъпна в архива на Мемориала Яд Вашем. През 1991 г. се появява книгата на Нир Барух „Откупът. Цар Борис и съдбата на българските евреи“[3], в която той защитава тезата, че българските евреи са спасени от лагерите на смъртта благодарение на натиска на масите, а вината за депортацията на евреите от Беломорието и Вардарска Македония е изцяло на Борис III. В главата под наслов „Кошмар в Тракия“ до българската читателска публика стига през 1999 г. и разказът за депортацията на тракийските и македонските евреи на израелския историк Михаел Бар-Зоар, който се базира на документацията, публикувана от Натан Гринберг[4]. В наситения с емоции текст на Бар-Зоар акцентът е поставен върху ролята на българската общественост и най-вече на Димитър Пешев. Темата за депортацията на евреите от Беломорието и Македония е разгледана в издадената през 1999 г. книга на италианския журналист Габриеле Нисим, посветена на Димитър Пешев[5]. Нисим настоява, че депортацията е извършена със съгласието на Филов и българския монарх, които са имали, според него, възможността, ако са желаели, да спрат влаковете на смъртта през двете седмици, в които те са били на българска територия. Много информа-

1 Ардити, Б. Ролята на цар Борис III при изселването на евреите от България. Тел Авив, 1952.

2 *Гринберг, Н.* Хитлеристкият натиск за унищожаване на евреите от България. Тел Авив: Амал, 1961. От особен интерес е рецензията на книгата на Гринберг, публикувана в Израел като отделна брошура: *Романо, А., Н. Леви.* По кой път бяха спасени евреите в България? (Комунисти и ционисти) (По повод на книгата на Натан Гринберг „Хитлеристкият натиск за унищожаване на евреите от България“).

3 Барух, Н. Откупът. Цар Борис и съдбата на българските евреи. С.: УИ Св. Климент Охридски, 1991.

4 Бар-Зоар, М. Извън хватката на Хитлер. Героичното спасяване на българските евреи. С.: УИ Св. Климент Охридски, 2011.

5 Нисим, Г. Човекът, който спря Хитлер. Историята на Димитър Пешев, спасил евреите на една нация. С.: Народно събрание на Република България, 1999.

ция по интересуващата ни тема предоставя трудът на френските историци Естер Бенбаса и Арон Родриг, посветен на сефарадските евреи на Балканите. Разказът за случилото се в „новите земи“ през март 1943 г. се базира основно на цитираните по-долу трудове на Фр. Чери и А. Матковски[1]. Заслужават особено внимание аналогиите, търсени от авторите между съдбата на „безотечествените“ евреи от Тракия и Македония и на отстъпените от Франция на Петен „чужди“ евреи. На депортацията на тракийските и македонските евреи е посветена една глава от публикуваната през 2007 г. от Издателството на БАН монография на руските изследователи Лариса Дубова и Георгий Чернявски, които използват богат документален материал от българските архивохранилища[2]. През 2008 г. излиза от печат на български език книгата на израелския историк Шломо Шеалтиел[3], съдържаща отделен параграф, посветен на депортацията на тракийските и македонските евреи. Изложението на събитията е обективно и се базира на богата изворова база от документи от български архиви, от архива на Яд Вашем и мемоарна литература.

Без да се спирам подробно на голямата тема за ролята на училищната институция, тук ще се ограничa да спомена само, че в учебниците след 1944 г. единствено през 1946 г. се споменава за депортираните 11 410 души, а през следващите години се говори само за „спасените“ евреи[4]. Темата за депортацията присъства бледо в учебника по история от 1993 г., в който се казва: „През месец март около 11 400 евреи от Тракия, Македония и Пирот са депортирани в Полша. Освен всичко друго това още веднъж доказва колко крехък е българският суверенитет и колко нездраво скрепени за българската държава са „новите територии“[5].

Краткото ми изложение показва, че у нас съществуват два паралелни разказа за случилото се в началото на март 1943 г. – единият, който настоява за отговорността на българския монарх и управляващите среди, и другият, който отхвърля съучастието на българските власти в

1 Бенбаса, Е., А. Родриг. История на сефарадските евреи от Толедо до Солун. С.: Колибри, 2003, 340-349.

2 Дубова, Л., Г. Чернявский. Опыт беды и выживания. С.: АИ Проф. Марин Дринов, 2007.

3 Шеалтиел, Ш. От Родина към Отечество. Емиграция и нелегална имиграция от и през България в периода 1939-1949. С.: УИ Св. Климент Охридски, 2008.

4 Deyanova, L. Postcommunist Negationism. – In: History and Memory, 137-138.

5 История на България за гимназиалната степен на обучение на общообразователните и професионалните училища. Авторски колектив. Автор на частта С. Грънчаров. С.: Булвест, 2000, 453.

това престъпление. Цитираните заглавия дават основание да се твърди, че интересуващите се биха могли, ако желаят, да получат достатъчно пълна информация за конкретните факти, и нямаме основание да смятаме, че това е тема-табу. Тя обаче очевидно е сред темите, върху които, по думите на Марк Феро, е хвърлено свенливото було на „мълчанието", закриващо „семейните тайни, каквито има всяка институция и всяка нация"[1]. Сред част от историците продължава да доминира мнението, че Вардарска Македония и Беломорска Тракия са само присъединени и тези земи не може да се смятат за част от България; според други автори те само са формално присъединени и са всъщност под командването на германските политически и военни власти; тъй като евреите от Вардарска Македония и Тракия не били български граждани (за разлика от евреите в същинските територии на България), не е било възможно да се направи нищо за тяхното спасение. Проявява се тенденцията за оневиняване на българската страна с оправданието за „силния натиск отвън", а също се изтъква аргументът за изискванията на „националните интереси". Паралелно с техните публикации съществуват и другите цитирани тук, в които се настоява за отговорността на българските власти.

Разискването на проблемите, свързани с културата на паметта/спомнянето[2], се усложнява в случая и от обстоятелството, че тук се докосва и елемент от националния ни автостереотип. Заслужава да се подчертае, че през последните години някои изследвания допринесоха много за доближаването ни до историческите реалности, като документирано доказаха, че е трудно да се говори за „изконна българска толерантност" и за пълно отсъствие на антиеврейски настроения у нас[3].

1 Вж. за „мълчанията" в историята и за вдигането на „мълчанието" във Франция по темата за отговорността на френската страна за престъпленията срещу евреите през Втората световна война: Ferro, M. L'histoire sous surveillance. Paris: Calmann-Lévi, 1985, 60; Idem. Les tabous de l'histoire. Paris: NiL, 2002, p. 40 sq.; Wieviorka, A. Déportation et génocide. Entre la mémoire et l'oubli. Paris: Hachette, «Pluriel», 2003.

2 Вж. по този въпрос: Асман, Я. Културната памет. Писменост, памет и политическа идентичност в ранните високоразвити култури. С.: Планета3, 2001, 27-32.

3 Тодорова, О. Образът на „нечестивия" евреин в българската книжнина от XVIII – началото на XIX век и във фолклора. – Български фолклор, 1994, кн. 3; Същата. Евреите в българската словесност от началото на XIX век до Освобождението. – В: Балкански идентичности в българската култура от модерната епоха (XIXXX век). С., 2001, 88-111; Евреите по българските земи. Анотирана библиография; Социално наляво, национализмът – напред. Програмни и организационни документи на български авторитаристки националистически формации. Съст.: Н. Поппетров. С.: Гутенберг, 2009; Керен, Ц. Еврейската

Разказът за случилото се през март 1943 г. в присъединените от България територии присъства в редица публикации на чужди езици, посветени на съдбата на еврейството на Балканите. В издадената през 1948 г. в Солун книга от Михаел Молхо се съобщават сведения за депортираните от Беломорието евреи, като се внасят нови щрихи към картината на събитията. На базата на спомени на съвременници на събитията се говори за потъването на единия от четирите кораба, с които евреите са транспортирани от Ломското пристанище до Виена[1]. Една от най-ранните публикации, в които присъства обширен и подробен разказ за съдбата на депортираните от българските власти евреи, е считаната за класическа книга на британския историк Джералд Райтлингер „Окончателното решение“[2]. Трудът на Райтлингер, който е претърпял няколко издания на английски и на немски език, е базиран на достъпната тогава документация от Нюрнбергските процеси и съдържа не само подробности за случилото се с евреите през март 1943 г. в новоприсъединените от България територии, но и поставя въпроса за отговорността на българските власти[3]. Няколко години по-късно в Израел излизат от печат на английски език съхраняваните в българските архиви спомени на медицинската сестра Надежда Василева за престоя на беломорските евреи в Ломското пристанище[4]. Особено място сред публикациите, които посвещават внимание на депортацията на евреите от „новите земи“, е трудът на американския историк Раул Хилберг, опиращ се на документите от Нюрнбергските процеси, съхранявани днес в архива на

общност в Русчук. От периферията на Османската империя до столицата на Дунавския вилает 1788-1878. С.: УИ Св. Климент Охридски, 2009; Поппетров, Н. Българското общество и евреите (1879-1944): обща постановка. – Помощни исторически дисциплини, т. VII. Евразийски хоризонти: минало и настояще. Сборник в чест на проф. д. и. н. Валери Стоянов. С.: Институт за исторически изследвания – БАН, 2011, 280-301; Същият. Съдбата на еврейските общности в Казанлък и Стара Загора по време на Руско-турската война от 18771878 г. – Историческо бъдеще, 2007, 1-2, 202-218.

1 Molcho, M. In Memoriam. Hommage aux victimes juives des Nazis en Grèce. Vol. I. Salonica, 1948, 102-105.

2 Reitlinger, G. The Final Solution: The Attempt to Exterminate the Jews of Europe 1939-1945. London: Vallentine, Mitchell, 1953 (= Idem. Die Endlösung: Hitlers Versuch der Ausrottung der Juden Europas 1939-1945. Berlin, 1961). Благодаря горещо на Катерина Крушева, която ми осигури достъпа до тази и други основни публикации.

3 Reitlinger, G. The final Solution, 379-384.

4 Vasileva, N. On the Catastrophe of the Thracian Jews: Recollection. – Yad Vashem Studies on European Catastrophe and Resistance (Jerusalem), 3, 1959, 295-302. Спомените се пазят в ръкопис и в машинопис в ЦДА, ф. 1568К, оп. 1, а. е. 190.

германското Външно министерство[1]. Това са документите, които разкриват преговорите между българските власти и германската страна около депортацията. Тези материали са публикувани в цитираното погоре издание „Обречени и спасени“ и поради важността си са намерили място и в настоящото издание. Както сам подчертава авторът, неговото внимание е фокусирано не върху жертвите на престъплението, а главно върху носещите отговорността за него – монарха, правителството и Комисарството за еврейските въпроси.

Съдбата на македонските евреи е обект на изследването на османиста Александър Матковски, публикувано през 1962 г., което е базирано на богата документална база от тогавашните югославски архиви, а също и на български архиви[2]. Авторът дава богата информация за еврейството в Македония до установяването на българска власт през април 1941 г. Спира се специално на действието на българското антиеврейско законодателство, на икономическото ограбване на евреите и на проблема с тяхното поданството. Изследването е публикувано и на английски език в Израел[3].

От особен интерес за нас е публикуваното през 1966 г. изследване на германския историк Зигфрид Фаук[4], посветено на българо-германските отношения през 1939-1944 г. и тяхното отражение върху българската политика спрямо евреите. На базата на германски архивни материали се проследява промяната, настъпила в края на 30-те години в статута на евреите в България в резултат на обвързването на България с Германия. Отразени са детайлно антиеврейските закони в България и мерките на българското правителство, подготвили депортацията на евреите от „новите земи“. Изнасят се подробни сведения за депортацията на македонските и беломорските евреи от българските власти, като авторът е убеден, че за България, макар и суверенна държава и въпреки отсъствието на български антисемитизъм подобен на този в Германия, присъединяването на „новите земи“ е трябвало да бъде компенсирано със следване на германските изисквания по еврейския въпрос.

1 Hilberg, R. The Destruction of the European Jews. Chicago: Quadrangle Books, 1961, 482-483.

2 Матковски, А. Трагедијата на Евреите од Македонија. Скопје: Култура, 1962.

3 Matkovski, A. The Destruction of Macedonian Jewry in 1943. – Yad Vashem Studies, 3, 1959, 203-258.

4 Fauck, S. Das Deutsch-Bulgarische Verhältnis 1939-1944 und seine Rückwirkung auf die bulgarische Judenpolitik. – In: Gutachten des Instituts für Zeitgeschichte II. Stuttgart, 1966, 46-59.

Сред ранните публикации по тази проблематика е изследването на израелския историк Нисан Орен[1], което заслужава особено внимание поради доброто познаване от автора на българската история от XX век. Опирайки се на цитираните по-горе публикации на Н. Гринберг, Б. Ардити и А. Матковски, както и на други издания и извори, Орен изнася подробна информация за стъпките на българското правителство, подготвили нормативно депортацията на евреите от „новите земи“, както и за самата депортация. Орен подчертава, че извършителите на акцията са се опитали да отхвърлят отговорността от себе си с аргументите, че Тракия и Македония никога не са били формално присъединени, че евреите от тези земи не са били български поданици и че българското правителство е действало под натиск – аргументи, които се чуват и до днес от защитниците на тезата, че българските власти не носят отговорност за това престъпление.

Основополагащ труд по тази проблематика е монографията на американския българист Фредерик Чери[2], в която освен подробно изложение на фактологията, читателят намира и обосновани оценки за хора и събития. Книгата на Чери се базира на български и чужди архиви и периодика, както и на несъмнено познаване на цялостната научна продукция по темата. Тя съдържа подробно изложение за антисемитското законодателство, подготвило депортация, както и за конкретните брутални стъпки за нейното осъществяване. В труда на Чери е дадена изчерпателна информация за депортацията, за насилието, упражнено от представителите на българските власти над евреите, както и за злоупотребите с тяхното имущество. Авторът е категоричен в твърдението си, че отговорността за депортация на евреите от „новите земи“ лежи върху българските институции. Темата за депортацията присъства и в излязлата от печат през 1979 г. книга на американската изследователка Вики Тамир, посветена на българските евреи. Книгата се опира на богата литература и документални източници от България, Израел и пр. Основателно авторката насочва вниманието към стъпките на българските политици, подготвили депортацията, като отделя специално внимание на разговорите на Иван Попов с Рибентроп през 1941 г. В книгата са дадени

1 Oren, N. The Bulgarian Exception: a Reassessement of the Salvation of the Jewish Community. – Yad Vashem Studies, 8, 1968, 83-106.

2 Chary, Fr. The Bulgarian Jews and the Final Solution 1940-1944. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1972, 191-129.

подробности около случилото се през март 1943 г. и се цитира споменатата по-горе информация на Михаел Молхо за потъването на един от корабите, превозващи евреите от Лом до Виена[1].

Депортацията на евреите от „новите земи“ е обект на внимание и за германския историк Ханс-Йоахим Хопе, който издава през 1979 г. книгата „България – своенравният съюзник на Хитлер“[2]. Авторът отразява сложния външнополитически контекст на събитията на Балканите, като подчертава силата на натиска от страна на Германия върху българските управляващи среди, но същевременно посочва и тежестта на решенията на българските власти. Съдбата на евреите в присъединените от България територии е обект на особен интерес за специалиста по проблемите на германската политика на Балканите през Втората световна война Хаген Флайшер[3]. Той внася в използваната изворова база множество непознати материали от германските архиви, допълващи картината на международния контекст на случилото се, като настоява, че като съюзник на Третия Райх правителството на Филов е разполагало със значително по-широк периметър на действие в сравнение с правителствата на окупираните държави. Опирайки се на германски източници, авторът подчертава експедитивността на българските власти, провели акцията по „вдигането“ на евреите от Беломорието. Флайшер коментира версията за потъването на един от корабите, превозващи беломорските евреи по Дунав[4]. Съдбата на евреите от „новите земи“ е обект на вниманието на германската историчка Анете Вайнке, която анализира документацията от следвоенните съдебни процеси и се спира специално на процеса във

1 Tamir, V. Bulgaria and Her Jews: The History of a Dubious Symbiosis. New York: Sepher-Hermon Press, 1979, p. 195.

2 Hoppe, H.-J. Bulgarien – Hitlers eigenwilliger Verbündeter. Eine Fallstudie zur nationalsozialistischen Südosteuropapolitik. Stuttgsart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1979, 137-138. Проследяване на конкретните факти: Idem. Bulgarien. – In: Benz, Wolfgang (Hg.). Dimension des Völkermords. Die Zahl der jüdischen Opfer des Nationalsozialismus, München, 1996, 274-310.

3 Fleischer, H. Im Kreuzschatten der Mächte: Griechenland 1941-1944. (Okkupation-Kollaboration-Resistance). Frankfurt/Bern/New York, 1986 (= Φλάισερ, Χ. Στέμμα και σβάστικα, Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης, 1941-1944. Αθήνα: Παπαζήση, 2, 1995, 318; на Х. Флайшер дължим и опита за библиографско описание на натрупания вече значителен брой публикации, свързани с Втората световна война и Гърция, в които присъства и темата за Холокоста: Greece in the 1940's. Bibliographies by Hagen Fleischer & Steven Bowman. John O. Iatrides (Ed.). Hanover and London: University Press of New England, 1981.

4 Φλάισερ, Χ. Στέμμα και σβάστικα, 318-319.

Франкфурт срещу нацистките дипломати. Разглеждайки „случая Бекерле“, Вайнке подробно излага и коментира фактите около депортацията на беломорските и македонските евреи и участието на българските власти в нея, като отчита натиска, упражняван от немска страна. Авторката представя и една убедителна градация на многопосочните фактори, допринесли за оцеляването на българските евреи[1]. Сложният дипломатически и правно-политически контекст на събитията в новоприсъединените земи са обект и на вниманието на Бьорн Опфер[2]. Богатата документална база, на която се опира изследването, позволява да се съди за възможностите, които са имали българските власти за самостоятелни решения относно съдбата на евреите в „новите земи“. Темата за депортацията на евреите от „новите земи“ присъства и в изследването на германския историк Йенс Хопе, коментиращ неоднозначните отношения между българи и евреи[3]. От значение за изясняването на външнополитическите аспекти на интересуващия ни проблем е и изданието, анализиращо ролята на германските дипломатически служби при инициирането на преследванията срещу евреите и по-специално на депортацията на евреите от присъединените от България територии[4].

Много съществен принос за изясняване на фактологията около депортацията правят издателите на двутомен документален сборник Жамила Колономос и Вера Вескович от Скопие. Те публикуват документи от домашните архиви, разкриващи организацията и провеждането на акцията по „вдигането“ на евреите от Македония, както и списъци на еврейските общини[5]. Документално издание, в което темата за депорта-

1 Weinke, A. Die Verfolgung von NS-Tätern im geteilten Deutschland. Vergangenheitsbewältigungen 1949-1969 oder: Eine deutsch-deutsche Beziehungsgeschichte im Kalten Krieg. Padeborn, München, Wien, Zürich: Ferdinand Schöningh, 2002, 265-269.

2 Opfer, B. Im Schatten des Krieges. Besatzung oder Anschluss-Befreiung oder Unterdrückung? Eine comparative Untersuchung über die bulgarische Herrschaft in Vardar-Makedonien 1915-1918 und 1941-1944. Reihe: Gesellschaft Südosteuropas 3. Münster: LiTVerlag, 2005.

3 Hoppe, J. Juden als Feinde Bulgariens? Zur Politik gegenüber den bulgarischen Juden in der Zwischenkriegszeit. – In: Dittmar Dahlmann, Anke Hillbrenner (Hrsg.). Zwischen grossen Erwartungen und bösen Erwachen. Juden, Politik und Antisemitismus in Ost und Südosteuropa 1918-1945. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2007, 217-252.

4 Conze, E., N. Frei, P Hayes, M. Zimmermann. Das Amt und die Vergangenheit. Deutsche Diplomaten im Dritten Reich und in der Bundesrepublik unter Mitarbeit von Annette Weinke und Andrea Wiegeshoff. München: Blessing, 2010, 282-284.

5 Колономос, Ж., В. Весковик-Вангели. Евреите во Македонија во Втората светска војна 1941/1945. Зборник на документи. Т. I–II. Скопје,, 1986.

цията присъства, е публикуваният в Израел сборник с германски документи за Холокоста в Гърция. Освен за съдбата на евреите от българската зона, материалите дават информация и за отказа на българските власти за защитят арестуван в Солун евреин, български поданик[1]. С акцент върху съдбата на евреите от Македония е двуезичното издание, осъществено през 2012 г. от Михаел Беренбаум[2]. В него се изнасят множество подробности около депортацията и лагерите за унищожение, към които са отправени беломорските и македонските евреи.

Проблемите, свързани с Холокоста, навлязоха в изследователското поле на историците в Гърция през 90-те години на XX век[3]. На проведените научни форуми бяха съобщени подробности за депортацията на беломорските евреи, като особено внимание заслужават изнесените от Х. Флайшер сведения, почерпани от немски извори[4]. Беше направен опит за обвързване на темата за Холокоста с хода на събитията на фронта[5]. Холокостът присъства в изследването на гръцката историчка Ксантипи Кодзагеорги-Зимари, посветено на демографските промени в Източна Македония и Западна Тракия през 1941-1944 г.[6] Същата авторка посвещава една глава на депортацията на евреите от Западна Тракия в издадената от нея през 2002 г. книга[7]. Изследването е базирано на български и гръцки архиви, периодика и обширна научна литература, което е позволило представянето на една много пълна и подробна картина на нормативната и логистична подготовка на акцията по „вдигането“ на евреите, както и на действията на българските административни и

1 German Foreign Office Documents on the Holocaust in Greece (1937-1944). Compiled, Translated and Annotated with an Introducton by I. Dublon-Knebel. Jerusalem: Tel Aviv University, 2007, p. 34, 319, 397.

2 Berenbaum, M. The Jews in Macedonia during WWII. Skopje [2012].

3 Varon-Vassard, O. L'intérêt pour les Juifs de Grèce. – Historein. A Review of the Past and Other Stories, Vol. 1, 1999, 157-162; Μπενβενίστη, Ρ. Η ιστοριογραφία για το Ολοκαύτωμα στην Ελλάδα. Μια επισκόπηση. – Σύγχρονα Θέματα, τχ. 76-77, 2001, 104-109.

4 Fleischer, H. Greek Jewry and Nazi Germany. The Holocaust and Its Antecedents. – In: Οι Εβραίοι στον Ελληνικό χώρο: ζητήματα ιστορίας στη μακρά διάρκεια. Πρακτικά του Α Συμποσίου ιστορίας, Θεσσαλονίκη, 23-24 Νοεμβρίου 1991. Αθήνα, 1995, 185-208.

5 Bowman, St. The Timing of the Deportation of the Jews. – Μακεδονία και Θράκη, 1941-1944, Κατοχή-Αντίσταση Απελευθέρωση. Διεθνές Συνεδρίο. Θεσσαλονίκη, 1998, 231-234.

6 Kotzageorgi, X. Population Changes in Eastern Macedonia and in Thrace: the Legislative „Initiatives“ of the Bulgarian Authorities (1941-1944). – Balkan Studies, 1996, vol. 37, No 1, 143-147.

7 Η Βουλγαρική κατοχή στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη 1941-1944. Επ. Χανθίππη Κοτζαγεώργη-Ζυμάρη. Θεσσαλονίκη, 2002, 155-168.

военни власти по депортацията на евреите от „новите земи“. Авторката не приема тезата, че отговорността за случилото се се пада единствено на монарха и правителството, а настоява, че плановете за депортацията не остават пълна тайна и се осъществяват в атмосферата на мълчаливо съучастничество. Кратко изложение за случилото се в Западна Тракия през март 1943 г. намираме в най-новото издание на „История на Гърция“, дело на авторитетни историци. Частите от това издание, посветени на съдбата на гръцките евреи, са дело на гръцката историчка Гавриела Етмектсоглу и българския историк Бисер Петров[1]. Всички изброени чуждестранни автори използват българската документация предимно чрез документалното издание на Натан Гринберг от 1945 г., а също се опират и на труда на Фредерик Чери.

Заслужава да бъде споменат проведеният през 2007 г. в Солун конгрес на тема „Холокостът на Балканите“. От българска страна участва Румяна Маринова-Христиди, която изнася доклад, съдържащ разказ за подготовката и осъществяването на депортацията от „новите земи“ със съдействието на българската администрация и полиция[2]. Темата за депортацията и последвалото я разграбване на еврейското имущество присъства в изследователските проекти и научни срещи, инициирани от Дружеството за проучване на историята на евреите в Гърция[3]. Депортацията се засяга от двамата гръцки историци Вайос Калогриас и Стратос Дорданос, които обсъждат подробно българската политика в Източна Македония и Тракия през Втората световна война[4]. Картината на случилото се с евреите през март 1943 г. се обогатява от излезлите напоследък в Гърция изследвания, посветени на еврейските общини в Ксанти, Комотини и Серес, в които са привлечени архивни материали от еврейските общини, съхранявани в Мемориала Яд Вашем[5]. В Гърция бяха положени

1 Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα. Β’ Παγκόσμιος πόλεμος 1940-1945. Κατοχή-Αντίσταση. Επιστημονική Επιμέλεια Χρήστος Χατζηιωσήφ. Γ’ Τόμος. Αθήνα: Βιβλιόραμα, 2007, 169, 184.

2 Μαρίνοβα-Χριστίδη, Ρ. Η Μεταχείριση των Εβραίων στη Βουλγαρία κατά τη διάρκεια του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου Ευρωπαϊκή εξαίρεση; – In: Το Ολοκαύτωμα στα Βαλκάνια. Εκδ. Γ. Αντωνίου και άλλοι. Αθήνα: Επίκενδρο, 2011, 33-56.

3 За изследователските проекти в тйзи област вж: **http://histjews.blogspot.com/**

4 Kalogrias, V., S. Dardanos. Die bulgarische Okkupation in Ostmakedonien und Thrakien (1941-1944). – Südost-Forschungen (Oldenbulg), Band 68, 2009, S. 414.

5 Ριτζαλέος, Β. Το τέλος των εβραϊκών κοινοτήτων στη Βουλγαρική ζώνη Κατοχής. – Χρονικά. Περιοδική έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος, 162, Ιούλιος-Αύγουστος, 1999, 3-7; Εξάρχου, Π. Οι εβραίοι στην Ξάνθη. (Ο κόσμος που χάθηκε αλλά δεν ξεχάστηκε). Ξάνθη, 2001; Παπαστράτης, Θ. Από τη Γκιουμουλτζίνα στην Τρεμπλίνκα... Ιστορία των Εβραίων της

усилия за съхраняването на спомени на съвременници и очевидци на събитията от 1943 г. В това отношение особено ценни са публикациите на Франгиски Абатзопулу, в които са поместени и спомени от депортацията на евреите от Западна Тракия[1]. Заслужава също да се подчертае, че в Гърция през последните години се прави опит за едно по-реалистично разглеждане на проблема за антисемитизма в гръцкото общество, като в редица критични изследвания се подкопава митът за отсъствието на антиеврейски настроения при гърците[2]. Темата за депортацията от Тракия и Македония присъства напълно периферно в новоизлязлата книга на Карина Лампса и Яков Сиби[3]. Но този труд е важен, тъй като в него се обсъжда болезнената и за България тема до каква степен е била известна съдбата на депортираните евреи. Опирайки се на класическия вече труд на Ричард Брайтман „Публичната тайна“[4] и на новоиздирени данни, авторите подчертават, че от лятото на 1941 г. британските тайни служби са разполагали със сведения за масовите екзекуции на евреи в Съветския съюз, а от май 1942 г. вече добиват публичност и сведенията за новите методи за масово унищожение, практикувани от нацистите в Полша. Израз на нарасналия интерес към тази проблематика в Гърция е тоукущо появилият се превод на гръцки език на книгата на Натан Гринберг „Документи“ с предговор от историка Василис Ритзалеос[5].

Особено място сред публикациите по темата за депортацията заема книгата на френския интелектуалец от български произход Цветан Тодоров „Крехкостта на доброто“[6], която, за съжаление, не е преведена на български език. В нея присъстват разказът за депортацията с неговите

Комотинής. Ξάνθη, 2009; Βουρουτζίδης, Χ. Η Ισραηλιτική Κοινότητα Σερρών στα χρόνια προ του Ολοκαυτώματος. – Χρονικά, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος, 2010.

1 Αμπατζοπούλου, Φ. Το Ολοκαύτωμα στις μαρτυρίες των Ελλήνων Εβραίων. Αθήνα: Επίκεντρο, 2007.

2 Πατρικίου, Α. „Να φύγουν“: οι Εβραίοι ως εχθροί της Νέας Ευρώπης στον κατοχικό Τύπο της Θεσσαλονίκης, 1941-43. – In: Αθέατες όψεις της ιστορίας. Κείμενα αφιερωμένα στον Γιάνη Γιανουλόπουλο, Αθήνα: Ασίνη, 2012, 245-259; Καραμπότ, Φ. Περί αλλοθρήσκων Εβραίων και ετερόδοξων Ευαγγελικών πολιτών στο ελληνικό κράτος το 19ο αιώνα. – In: Αθέατες., 211-226.

3 Λάμψα, Κ., Ι. Σίμπη. Η Διάσωση. Η σιωπή του κόσμου, η αντίσταση στο γκέτο και τα στρατόπεδα, οι Έλληνες Εβραίοι στα χρόνια της κατοχής. Αθήνα: ΚΑΠΟΝ, 2012.

4 Breitman, R. Official Secrets: What the Nazis Planned, What the British and Americans Knew. Hill and Wang, 1999.

5 Γκρίνμπεργκ, Ν. Ντοκουμέντα. Εισαγωγή-επιστημονική επιμέλεια Βασίλης Ριτζαλέος. Μετάφραση Νικολέτα Ράλτσεβα. Καβάλα: Παρατηρητής της Θράκης, 2013.

6 Todorov, Tz. La fragilité du bien. Le sauvetage des juifs bulgares. Paris: Albin Michel, 1999.

трагични подробности, както и основните документи, имащи отношение към темата, преведени на френски език. Книгата на Цветан Тодоров е изключително ценна не само с богатата информация, но и поради дистанцираното, но и същевременно ангажирано осмисляне на факта за едновременното съществуване на доброто и злото и за очертаната перспектива „крехкото“ добро да надделее при мобилизация на гражданите.

* * *

Предложеното издание представлява корпус от документи, съхранявани в българските архиви и хвърлящи светлина върху депортацията от „новите земи“. На първо място, това е архивът на Комисарството за еврейските въпроси. Става дума за изключително богат по количество и информация фонд, който отразява не само дейността на тази институция, но и на цялата държава, както и на различни личности и институции по места.

Документирани са нормативната и логистичната подготовка, провеждането на акцията по депортацията, както и последвалото я разграбване на еврейското имущество. Освен практиките, от изворите ясно изплуват и преобладаващите идеологии, характери, манталитети. За съжаление, гигантският обем на документацията от този фонд не позволява цялостното ѝ публикуване и сме принудени да подберем представителни документи от нея. Освен тях се публикуват и материали от архивите на Министерския съвет, Министерството на вътрешните работи, Българската народна банка, Министерството на финансите, Министерството на външните работи, Дирекцията на полицията, Министерството на правосъдието, Светия синод, Седми състав на Народния съд и администрацията в „новите земи“ и др. В изданието са включени извадки от съхраняваните в архивите дневници на Богдан Филов и Никола Мушанов, които съдържат информация за събитията от м. март 1943 г. За по-пълно разбиране на случилото се включваме и някои правителствени нормативни актове, подготвили депортацията, както и записи от заседанията на XXV Обикновено народно събрание. Включени са някои документи, които вече са били публикувани в изброените по-горе издания, но те допринасят за създаването на по-цялостна картина на случилото се. Опитваме се да отдадем почит на депортираните евреи, като публикуваме пълни списъци на еврейските общини в „новите земи“ с техните рождени дати и професии. Вярваме, че по този начин ще помогнем на читателя зад цифрата 11 363 да си представи депортираните хора

с техните имена, биографии и съдби[1]. Придържаме се към принципа да не прекрачваме хронологическите рамки на събитията, поради което не включваме спомени на свидетели. Нарушаваме този принцип единствено с публикуването на някои материали от Седми състав на Народния съд, датиращи от 1944 и 1945 г., тъй като те помагат да бъде очертан профилът на главните актьори и дават представа за епилога на събитията. Имайки предвид спецификата на материалите, свързани със съдебен процес, подбрахме единствено материали, които изнасят факти, потвърдени в съвременните на акцията по депортацията документи.

В процеса на работата възникнаха някои въпроси, свързани с установяването на достоверността на издирените и подготвени за публикация извори. Очерта се сериозният проблем: до каква степен могат да се използват материалите от Народния съд. Така например, при работа с архива на Седми състав на Народния съд историкът попада на показанията на А. Вагенщайн, според които депортацията на тракийските и македонските евреи е извършена от нацистките войници, което е в противоречие с твърденията му в цитирания по-горе негов текст. Оказа се, че в обвинителните речи са допуснати неточности при цитирането на дневника на Богдан Филов[2].

Друг особено показателен е и следният случай: при кръстосването на данните от архивите с тези от дневниците на Народното събрание се оказа, че липсват четири страници със записите от заседанието на 26 март 1943 г., деня, в който в Народното събрание се поставя на обсъждане въпросът за депортацията[3]. Възникнаха проблеми и във връзка с идентификацията на почерците на съставителите на някои от документите.

До този момент темата за депортацията е била обект на внимание предимно за историци, занимаващи се с политическата и дипломатическа история. Няма съмнение обаче, че предложеният изворов материал, би могъл да послужи за архив на едно изследване, прилагащо

1 За усилието на историците в световен план да бъдат назовани по име жертвите на насилието вж. Assmann, A. Der lange Schatten der Vergangenheit. Erinnerungskultur und Geschichtspolitik. München: C. H. Beck, 2006, 76-77.

2 ЦДА, ф. 1449, оп. 1, а. е. 185, л. 38-39; VII състав на Народния съд, с. 102, където важният с оглед на нашата тема разговор между Редар и Богдан Филов е представен като разговор между Филов и Борис III.

3 Случаят е подробно коментиран у: Данова, Н. Автори, архиви, история: разчитайки губещите се следи на един текст. – В: Ани Гергова – живот с книжовни пристрастия. Съст.: К. Даскалова, И. Пенелов. С.: УИ Св. Климент Охридски, 2012, 258-265.

подхода на микроисторята. Възприемането на един подход, центриран върху индивидуалните характеристики, върху личните съдби и връзките между индивидите, би хвърлило нова светлина върху отношенията между жертвите, екзекуторите, хората вземащи решенията и свидетелите. Микроисторическият подход би допринесъл за изясняването на въпросите какво са могли да знаят в даден момент и на даден място представителите на различните групи. Той би помогнал да се разбере начинът, по който са били вкарвани в действие различните политики от мерките за идентификация и изключване до изпращането на смърт, както и връзките между различните йерархически ешелони и различните актьори, замесени в конкретната акция[1].

Силно се надяваме, че нашите сънародници, прочитайки тези зловещи страници от българската история, може би ще станат малко по-резервирани към националния ни автостереотип за „изконната толерантност на българите“, както и по-критични към твърдението за „съдбовната важност“ на териториалните придобивки, коствали загубването на човещината. Случилото се през март 1943 г. в Егейска Тракия и Вардарска Македония трябва да се опознае възможно най-точно и подробно, и то по никакъв начин не може да помрачи несъмнено светлия подвиг на Димитър Пешев и подкрепилите го български граждани, а само би спомогнало да опознаем по-добре своето общество. Историографският преглед показва, че темата за депортацията не е нова нито за българската, нито за чуждата историография и че присъства в разгърнат вид в изследванията още от годините, последвали войната. Въпреки това обаче, протеклият у нас през последната година дебат по темата доказа необходимостта от повече информираност на обществото. Защото, както настоява големият унгарски мислител Ищван Бибо по повод на позицията на унгарското общество спрямо сходна мрачна страница от собствената история: „щом носим отговорност, то трябва да я погледнем очи в очи, без никакви увъртания, защото само така можем да се превърнем в зряла нация, само по този начин можем да сложим морала си в ред“[2]

1 За богатите възможности на този подход при изследване на проблемите, свързани с Холокоста вж. Mariot, N., C. Zalc. Face à la persécution. 991 Juifs dans la guerre. Paris, Odile Jacob, 2010. Pour une microhistoire de la Shoah, Le genre humain, sous la direction de Claire Zalc, Tal Bruttmann, Ivan Ermakoff et Nicolas Mariot. Seuil, septembre 2012, Дължа благодарности на колегата Надеж Рагарю, която ми предостави тези най-нови публикации.

2 Бибо, И. Политика, морал, демокрация. Избрани студии 1942-1957. С.: Ерго, 2003, с. 198.

Публикувано в:
Депортирането на евреите от Вардарска Македония, Беломорска Тракия и Пирот (март 1943 г.). Документи от българските архиви.
Съставителство и обща редакция: Надя Данова и Румен Аврамов
София, Обединени издатели, 2013, т. I, стр. 11-35
(Тук се помества със съгласието на автора и издателите)

Надя Христова Данова е родена на 03.03.1942 г. в гр. София. Завършва история в СУ „Св. Климент Охридски" през 1964 г. През 1968 г. получава докторска степен, от 1980 г. е доцент, от 1995 – професор, доктор на историческите науки. Работи в Института за балканистика при БАН. Чете лекции в СУ „Св. Климент Охридски" и НБУ. Автор е на книгите „Националният въпрос в гръцките политически програми през XIX век" (1980), „Константин Георгиев Фотинов в културното и идейно-политическото развитие на Балканите през XIX век" (1994), „История на Нова Гърция" (съвместно с Апостолос Христакудис, 2003). Съставител и редактор на редица сборници като „Книга за българските хаджии" (съвместно със С. Гюрова, 1985, 1995), „Представата за „Другия" на Балканите" (съвместно с В. Димова и М. Калицин, 1995), „Да мислим Другото – образи, стериотипи, кризи XVIII-XX век" (съвместно с Р. Заимова, Н. Аретов, Н. Чернокожев, 2001), „Разночетенията на текста" (съвместно с Б. Биолчев и В. Стефанов, 2003).

Коментари (1)

- 07-09-2013**|Гост** – историк

За тези които познават публикациите по проблема е видно че проф. Данова не е коректна а преднамерена. Това не бива и няма да остане без

научен отговор. В интерес на България е да се разкрива безпристрастно историческата истина. Преди няколко дни Самуел Ардити посочи, че:“Една част от историците ви не работят в полза на България. Посланниците ви нямат исторически материал, за да обяснят това, което е познато като българско чудо“. Чудото – България да спаси своите евреи.

За човешката цена на националния идеал
Автори: Копринка Червенкова, Румен Аврамов, Христо Буцев

(Разговор с Румен Аврамов, автор – заедно с проф. Надя Данова – на сборника с документи „Депортирането на евреите от Вардарска Македония, Беломорска Тракия и Пирот (март 1943 г.). Документи от българските архиви.“)

Копринка Червенкова: Наскоро бе отбелязана 70 годишнината от спасяването на българските евреи. Вие сте автор на книгата *„Спасение“ и падение. Микроикономика на държавния антисемитизъм в България 1940-1944*, подготвяте за печат заедно с проф. Надя Данова сборник документи за съдбата на евреите в „освободените земи“. Нека започнем с това – имало ли е казус „евреин в България“ след войната?

Румен Аврамов: Мога да отговоря само най-общо. Например, че след шестдневната израелско-арабска война през 1967 г., по външнополитически причини, евреите отново станаха подозрителни за режима. Че връзките с близки в Израел също правеше от тях изначално „неустойчива“ категория. Неотдавна излезе сборник на Комисията по досиетата с документи за Държавна сигурност и еврейската общност в България. От него могат да се научат любопитни неща по тези и по други аспекти. Но като цяло, политическото присъствие на евреите у нас след 1948-1950 г. е много по-незабележимо, отколкото, да кажем, в Полша, където през 1968 г. се надига вълна на откровен антисемитизъм. След масовата емиграция към новосъздадената държава Израел тук останаха преобладаващо лоялни към режима евреи. Някой ги беше нарекъл „образцовото малцинство“, което е незабележимо, интегрирано, не създава проблеми и е като правило идеологически правоверно. А откъм края на 70-те години Партията започна още по-активно да експлоатира за свои пропагандни цели темата за съдбата на еврейската общност през войната.

Христо Буцев: Занимавайки се с тази тема, отчитате ли – вътрешно в себе си – разликата, че ние сме били в Османска империя. По прин-

цип, евреите в Османската империя са другояче третирани и, общо взето, съжителството е друго, отколкото в Западна Европа.

Румен Аврамов: Това наследство не може да не се вземе предвид. Османската традиция при всички случаи е по-толерантна, отколкото тази в Централна Европа или в Русия. Което обаче не пречи сред българите на битово равнище да е тлеел антисемитизъм. Чувства се, например, в текстове на Каравелов или на Ботев. А след Освобождението в различни моменти приплямват изблици на по-масова психоза, вестникарска шумотевица, дори прояви на насилие.

Копринка Червенкова: Резултат на какво са тези изблици?

Румен Аврамов: Има интересни исторически изследвания на този проблем, много съдържателни са тези на Олга Тодорова. У нас, както и навсякъде, икономическата основа, конкуренцията са безспорни; работят религиозните предразсъдъци; на места общественото мнение се възбужда от градските легенди за ритуалното пиене на детска кръв от евреи... Най-обща основа си остава отношението към *другостта*, подозрителността към хора с различен бит, култура и поведение. Но това, което се случва през 30-те и първата половина на 40-те години на XX век, е от по-висок порядък. Тогава вече става дума за артикулирани антисемитски идеологии, за политически платформи и държавна политика. Не мисля, че те могат да бъдат обяснени с битовия, дребноградски или провинциален пласт от XIX в.

Копринка Червенкова: Според вас, има проблем в отношението на българите към малцинствата, така ли?

Румен Аврамов: Метафизика е да се говори за някакво навеки предопределено отношение. Много по-съществено е, че в дадени моменти бесовете излизат и тогава много българи (не българи*те*) се държат към малцинствата точно както народи, нямащи славата на толерантни, с която се кичим. През последните няколко години се занимавам именно с тези епизоди от историята ни, когато съвсем ясно се вижда колко лесно възпламенимо е агресивно-неприязненото отношение. Ситуацията се променя бързо, понякога почти мигновено.

Копринка Червенкова: Тоест, вие развенчавате българина като толерантен... Това ли е целта?

Румен Аврамов: Това не ми е било цел. То е резултат. Ако не се занимава с изработването на митове, ровенето в историята помага да се демистифицират и положителни, и отрицателни етикети. Какво значе-

ние има, че някои национални среди (примерно руската или полската) се определят като „нетолерантни“, когато в нашата „толерантна“ среда познаваме изригвания на антигръцкото движение през 1906 г., антисемитизма от края на 30-те и началото на 40-те години, „Възродителния процес“... А днес е достатъчно да се погледнат публичните реакции и анонимките в интернет по повод на която и да е тема, засегнала „националното“.

Копринка Червенкова: Затова ли в книгата ви *„Спасение“ и падение* акцентът определено е върху второто.

Румен Аврамов: Там просто се обърнах към икономическата експроприация на евреите от държавата и от частни лица, която десетилетия остава в сянка. Последната известна ми студия, и то в съвсем различен ключ, е на Давид Коен и датира от 1967 г. Днес, 70 години след събитията, величаещият разказ за тях продължава да измества и да гетоизира сенчестия. И докато е така, преди някога в бъдеще двата да се съберат между едни корици, всяка от страните неизбежно ще се изследва отделно.

Копринка Червенкова: Само че разказът за *падението* е стъпил върху желязна фактология, много неприятна за българите, бих казала. Докато другият разказ, за безкористното спасяване, поне в случая, няма подобна фактологична плътност. Вашият разказ звучи по-убедително.

Румен Аврамов: Не бих казал, че другият не стъпва на никаква фактология. Примери на съпричастие в България безусловно има, както впрочем и навсякъде другаде. Проблемът е в избирателността на представеното. Ето например, включвайки се в честването, Държавните архиви извадиха на сайта си голямо количество документи. Направиха го с качествена визия и в същото време изключително едностранно. Поместени са незаобиколими нелицеприятни решения и много списъци за изселвания от градове, защото, за да се възвиси доброто, все пак трябва да се покаже, че е имало срещу какво да се надигне. Много място е дадено на гражданските позиции срещу приеманите мерки. Никакво на тези в подкрепа, а те също са граждански позиции и също са били немалко. Впечатлението, с което се остава, е, че злото са закони, постановления, юридическа материя. Да не говорим, че в сайта на Архивите сюжетът за депортирането от Беломорието и Македония практически не присъства, а редките включени свидетелства са напълно размити в общия масив.

В моята книга погледът е друг, занимава ме конкретната житейска тъкан – как едри индустриалци, посочени с имената си, използват законите, за да елиминират евреина конкурент, как „народни маси“ се тълпят на търгове за еврейско имущество, как държавата си харесва активи и слага ръка върху тях по силата на приети от самата нея правни норми. Тези примери не съм издирвал целенасочено, те извират от самите архивни фондове...

Копринка Червенкова: Но в разказването на хубавата приказка участват и много евреи.

Румен Аврамов: Да, и то по различни причини. Чисто лични, защото споменът им за отмяната на антиеврейското законодателство се свързва с правителството на Кимон Георгиев. Именно то я осъществява всеобхватно след съвсем плахите стъпки в последния ден на правителството на Багрянов и малко по-решителните от това на Муравиев, което е нямало време за нищо. А и новата власт организира съда над „антисемитите“. Има и идеологически причини – останалите в България евреи с леви разбирания убедено създават версията за спасението от Партията и „народа“. Мнозина със сигурност са пренесли и спомени за проявена човещина. Този поток постепенно се превърна в елемент от държавно санкционирания разказ.

Копринка Червенкова: В последните 20 години обаче не съм забелязала държавна политика по отношение на разказите.

Румен Аврамов: Нейни варианти относно паметта за съдбата на евреите през 1943 г. е имало винаги. Променяха се само положителните герои. Ако негационизмът е отричане съществуването на газовите камери, то у нас се разви обратен негационизъм – заклеймяване на всяко оспорване или нюансиране на приетия към момента „канон за спасението“. По повод 70-годишнината това става особено грубо и недодяляно. Включи се и държавата, и публиката, и част от колегията, подписала мракобесни писма, за които доскоро беше трудно да се помисли, че могат да бъдат съчинявани в наши дни.

Най-натрапчива е контаминацията с „македонския въпрос“. Честването беше замислено и проведено като ход в междудържавните крамоли с Македония. Така в паметта за 1943 г. се намесиха съвършено странични проблеми, тя се превърна в поле за борба на два типа утвърждаване на идентичност. Българската държава се легитимира чрез благородния разказ за спасението. Македонската го прави чрез страданието и жерт-

вата (макар и не на македонци, а на евреи), линия, която през последните години най-видимо бе прокарана през Музея на Холокоста и с филма „Трето полувреме“. Поставянето в такъв контекст възкреси целия познат отпреди 1989 г. реквизит. В лицето на Спас Ташев се появи отново фигурата на оправомощения „идеолог“, който, в името на партийния/държавния интерес, изработва и вездесъща пропагандира правата линия в интерпретацията на исторически обстоятелства. За целта се използват наукообразно поднесени откровено неверни, измислени или превратно комбинирани факти. От кабинета на министър-председателя излизат тезиси за честването. Наблюдават се и дискретно се координират все по-многобройните академични събития по въпроса. Надпартиен хор от политически лица (в случая евродепутати) застава на патриотични позиции в чужбина (в случая, в европейските институции). Включва се и самият Бойко Борисов, който, наказвайки Македония с европейски остракизъм, попътно дава да се разбере, че не знае какво е Законът за защита на нацията или че в България са се развявали знамена с пречупени кръстове. В този контекст историческата истина, сама по себе си, е без значение, защото, каквото и да излезе по въпроса, то е оценено от гледна точка на задачите на българската или на македонската държавна пропаганда. Но затова пък процъфтява изкуството. Откровено поръчковият блудкав филм „Недадените“ (лансиран с психотерапевтичния призив „За да си горд, че си българин“) идва на мястото на някогашните художествени възхвали на Живков. Аргументът срещу „Трето полувреме“ беше, че е правен и с държавни средства, но България не измисли нещо различно, а през БНТ финансира „киноотговора“ си също с държавни пари.

Христо Буцев: Но на изложбата, организирана в Брюксел, отиде Шимон Перес.

Румен Аврамов: Той отиде там по друг повод, като използва случая да посети изложбата. Но, за сметка на това, Яд Вашем се дистанцира от нея, тъй като дозировката в представянето на събитията – грубо казано, 80% спасение, 20% депортацията – изглежда не се оказа приемлива за тях.

Христо Буцев: Не мислите ли, че този, бих казал, рехав шум около тържествата (не се получи някакво грандиозно нещо), всичките тези гафове се дължат на неграмотност на държавното управление в момента?

Румен Аврамов: От управлението трудно можеше да се очакват някакви тънки ходове на масова комуникация или изпращането на сложни послания.

Копринка Червенкова: Какво е все пак общото послание, което излъчиха честванията?

Румен Аврамов: След като България влезе в НАТО и Европейския съюз и постигна помпозно наричаните цивилизационни цели, вакуумът в дневния ред и хоризонта на обществото трябва да се запълни. Мястото на временно заучените чужди му либерални ценности започва да се замества от други, включително от различни разновидности и регистри на национализма. Връщаме се, както и другаде в Европа, към изпитани стари идеологии и тежнения, а национализмът е една от простите, достъпни и разбираеми сред тях. И доколкото съдбата на българските евреи през войната дава подходящ материал, тя бързо е впрегната.

Централният политически акт на тези честванията беше приетата на 8 март декларация на Народното събрание. Предварително имаше известни очаквания, че с нея България ще направи жест относно македонските и тракийските евреи, но нелепият документ, който напълно консенсусно произведе парламентът, се оказа по-ретроградeн от всички дотук. Оставям настрана съзнателните или неволни фактически грешки. Ключовата, подгрявана в течение на месеци преди това теза, е, че депортирането е извършено от „територии под германска юрисдикция“, че „престъпният акт“ е предприет от „хитлеристкото командване“ и че не е било възможно българската администрация да го спре, защото (подразбира се), и при най-малка възможност, България е щяла да направи нещо.

Копринка Червенкова: Каква е всъщност истината за тяхното гражданство? Нали то е основният аргумент.

Румен Аврамов: Тук трябва да вляза в повече подробности. За да се стигне до отговор, се налага да се мине през въпроса за „суверенитета“, който най-схематично стои по следния начин. След 21 април 1941 г. България влиза в тези земи, които, по договореност с Германия и Италия, са ѝ дадени „за администриране“. От самото начало обаче българските власти се държат като в де факто суверенно пространство, като в бъдещи свои територии. Там е пренесено цялото българско законодателство, по-специално антисемитското, с особена грижа към закона за еднократния данък върху „еврейското“ имущество. Пренесена е българската адми-

нистративна уредба, а документите се подпечатват с печата на Царство България. В служебната кореспонденция тези земи навсякъде официално се посочват като включени в пределите на Царството.

Всичко това е внимателно наблюдавано, но и толерирано от Германия, дори по определени въпроси да са възниквали търкания. За нея е било стратегически по-важно да не се занимава военно, административно и икономически с въпросните територии. Тя практически признава този статут, след като там функционират чужди, включително германски консулства, акредитирани към София, а германската страна иска разрешение – пак от българското външно министерство – да отвори консулство в Кавала. Ако тези територии бяха под немска юрисдикция, те биха се управлявали от немски наместници, а не от български областни управители. За същото говори и случаят с изселването на около 800 души от германски произход, живели в „новите земи“. През февруари 1943 г. те ги напускат едва след споразумение между България и Германия, одобрено от Народното събрание. Ако Германия беше „суверенът“, тя щеше да прибере тези хора като „свои“ и нямаше да преговаря с българските власти, за да получи разрешение. Накрая ще добавя и един чисто икономически аргумент – освен че покрива издръжката на германските войски в тези земи, България поема и припадащите се дългове на бившата гръцка и югославска държава и на съответните им национални банки, което е класическа клауза при встъпване в суверенни права върху новопридобита територия.

Върхът на този статут е именно поданството. Дава го само който приема (а другите допускат), че това са негови територии. Не може Германия да е суверенът и същевременно България да раздава поданство. На 10 юни 1942 г. излиза специалната наредба за поданството в новоосвободените земи. При предварителното ѝ обсъждане в Министерството на правосъдието професионалните юристи записват в протокола, че тя е продължение на българския териториален суверенитет върху „новоосвободените“ земи, че привежда в съответствие с него и поданството. Според новите правила, всички, които живеят там, имат право да получат българско, с изключение на евреите. Доказалите български произход го получават автоматично, а който не иска да е българин (основно сърбите и гърците), трябва до април 1943 г. да заяви желанието си и да напусне, но оставяйки имотите си без компенсация. Лишаването на евреите от право на избор става с препратка към Закона за защита на на-

цията, където е казано, че евреи с чуждо поданство не могат да приемат българско. Той е гласуван през декември 1940 г., още преди изобщо да стои въпросът за депортацията и Германия да е формулирала „окончателното решение". Тя все още се освобождава от евреите, като ги прогонва, не като ги унищожава.

Христо Буцев: Който не иска българско гражданство, до една година да се маха. А евреите не могат да го получат...

Румен Аврамов: Българските власти ги третират като чужденци, като „бивши югославски" или „бивши сръбски" поданици. Но те нямат държава, която да ги приеме, защото и Гърция, и Сърбия са окупирани с наложени от Германия марионетни правителства. Така че, всъщност, наредбата съзнателно прави от тях апатриди, хора без гражданство. Това става месец, преди да започнат контактите с Германия по повод депортирането на евреите от контролираните от България територии – и „стари", и „нови". Независимо дали е синхронизирано с германците или съвпадението във времето е случайно, постановлението дава правната рамка за бъдещата депортация.

Важно е, че преди юни 1942 г., в течение на година и два месеца, евреите в Беломорието и Македония са фактически третирани като български поданици, което и си е изписано в различни формуляри. Следователно, въпреки Закона за защита на нацията, в административния мир това е можело да се случва и то действително се е случвало. С наредбата от 5 юни 1942 т. вратичката обаче се затваря. И веднага след публикуването ѝ еврейските общини в Скопие, Битоля и Щип пишат обща петиция до царя и до Богдан Филов, в която искат да им се даде българско поданство. Пишат и до по-ниски инстанции. От върховете, ако изобщо тези писма са стигнали до тях, не получават никакъв отговор или неформална реакция. Но на по-ниско ниво български чиновник в „новите земи" приема искането за напълно естествено. Защото то си има и чисто икономически основания – след като са третирани като чужди поданици, евреите трябва да плащат ежемесечно съответната такса за пребиваване, което при тяхното икономическо положение, при лишаването им от право да упражняват занятие, се превръща в голяма финансова тежест. Молбите за освобождаване от тези такси се повтарят месеци наред, докато през февруари 1943 г. от КЕВ отговарят, че те са станали безпредметни, тъй като „предстои ликвидиране с еврейството общо в България и особено с това в освободените през 1941 година земи".

Разказвам всичко това, за да покажа колко несъстоятелно е твърдението, че „ако можехме, щяхме да ги спасим“. Гражданското изолиране на еврейските общности в Беломорието и Македония става със съзнателни решения именно на българската държава. Външно министерство и други ведомства са ангажирани с проблема за депортирането още от началото на юли 1942 г., когато Германия започва да изпълнява решенията от конференцията във Ванзее в тази част от Европа. Няколко месеца по-късно се очертава, а в началото на февруари 1943 г. е възприета схемата, че първо ще бъдат изселени евреите от „новите земи“, после тези от Пловдив и София, накрая всички останали. В нито един момент не е стоял въпросът първите да бъдат пощадени. Нито пък за това те да бъдат депортирани, за да бъдат спасени „нашите“. На изселването на беломорските и македонските евреи българското правителство гледа като на разменна монета за решаване на други свои външнополитически и военни въпроси. Строго погледнато, събитията от март 1943 г., които честваме, всъщност непосредствено визират съвсем конкретна група от около 8000 евреи.

Христо Буцев: Тяхното спасяване повлича крак за останалите…

Румен Аврамов: През февруари 1943 г., по внушение на Теодор Данекер, към набелязаните за изселване от „новите земи“ са прибавени и около 8000 влиятелни, по-заможни или неблагонадеждни евреи от „старите предели“. Още от края на февруари на местните власти е наредено да се изготвят съответните списъци. Именно включените в тях хора са били на крачка от депортацията. Разбира се, отлагането на заповедта вследствие намесата на кюстендилските депутати и на Пешев нарушава общия план и след като властта веднъж се е препънала, вече е по-трудно да продължи. Остават ѝ съвсем не малки енергия и воля през май 1943 г. да изсели всички евреи от София, но през следващите месеци ситуацията във войната до такава степен се е променила, че радикални стъпки са трудно мислими. След смъртта на царя всякакви проекти и от българска, и от германска страна приключват.

Копринка Червенкова: Да се върнем на двата разказа – позитивния и негативния. Негативният разказ е горе долу структуриран. Позитивният обаче е много разклонен, там не е съвсем ясно кой е субектът.

Румен Аврамов: Не мисля, че някога ще кристализира общоприет субект. Той се мени според идеологически и други предпочитания. От фактите, които познавам, поставям най-високо не само и не толкова Ди-

митър Пешев, колкото Никола Мушанов и Петко Стайнов. Техните речи в Народното събрание на 19 и 26 март са блестящи, те са най-силните документи по въпроса. Работата си в защита на евреите Пешев извършва „кулоарно“ – ходейки по кабинети и настоявайки. Което се оказва най-ефективният начин. Писмото му от 17 март е политически внимателно и балансирано със силен финал, предупреждаващ в прав текст за това, че българската държава може да бъде обвинена в масово убийство. То предизвиква буря в мнозинството, но след оказания натиск отгоре дава и повод за консолидирането му с препотвърждаване подкрепата на антиеврейските мерки и с оттегляне подписите на почти всички от подкрепилите го. А Мушанов и Петко Стайнов говорят за депортацията конкретно, поставят въпроса по съвършено ясен, а не по размития през следващите години начин. Те разглеждат изселването като флагрантно нарушение на правовия ред, като затваряне на невинни хора без обвинения и доказателства в непозволени помещения. Като противоконституционно и незаконно лишаване от поданство. Не се обсъжда къде се изпращат, констатира се една незаконна репресивна акция на държавата. Тя и действително се оказва най-масовото посегателство срещу цивилни, извършено от българските власти през войната.

Копринка Червенкова: Нататък как върви градацията на субектите? Царят?

Румен Аврамов: Макар да няма никакви преки архивни следи, „функционално“ погледнато, подобно решение не може да мине без неговата санкция. Но това е дефанзивна реакция, продиктувана от политическа целесъобразност, не от някакви принципни идейни или хуманни причини. Просто е дошъл момент, в който, точно благодарение протестите на Пешев, Мушанов, Стайнов и неколцина други фигури, е станало политически неизгодно да бъдат депортирани и „българските“ евреи, нужно е било да се минимизират политически загуби. Що се отнася до Православната църква, там ситуацията е особена. Протоколите на Синода са интересни, в частност, защото в тях се оглеждат хора, които в интелектуално отношение със сигурност надхвърлят боя на днешните митрополити. Личностите са различни, а според дневника на Филов, наместник-председателят на Синода Неофит се разграничава от другите членове, извинявайки се, че само предава тяхното общо мнение. Той впрочем не се свени да ходатайства пред Белев за назначения в Комисарството на негови близки или да иска за тях „еврейска квартира“.

Христо Буцев: Съществува мнение, че ако акцията с евреите от новите земи беше насрочена за три месеца по-късно, те щяха да бъдат спасени. Защото след Сталинград българската върхушка постепенно разбира, че войната отива съвсем на другаде.

Румен Аврамов: Не бих го казал по този начин. През февруари стратегическият смисъл на капитулацията в Сталинград изглежда не е напълно осъзнат от българските управници. Но по-важно е, че през тези месеци вече е извършен поврат в политиката по „еврейския въпрос“ на редица съюзници на Германия и този факт е добре известен на Филов. През октомври-ноември 1942 г. Румъния се е отказала от всякакво депортиране на евреи в Германия. Антисемитизмът на режима на Антонеско е радикален, в контролираните от него земи стават кървави бани, в лагери в Транснистрия са депортирани десетки хиляди евреи от Бесарабия и Буковина. Но въпреки натиска на Германия, Румъния по различни съображения не дава „своите“ евреи от „старото кралство“. Унгария е в много сходно положение с България. В идеологията на режима на Хорти антисемитизмът играе важна роля, но той отказва на германците евреи да бъдат изселвани. Когато през март 1944 г. Германия окупира Унгария, оттам са депортирани 400-500 хиляди от 700 хилядната общност. В Италия също са гласувани антисемитски закони, но докато Мусолини е на власт в Рим, той не замисля депортация нито от Италия, нито от онези части на Гърция, които са окупирани от италианците. Така че, пренавитата теза за уникалността на България през март 1943 г. е превратна. Отмяната на заповедта за 8-те хиляди евреи се вписва в общата тенденция сред германските сателити в Европа към – при цялата условност на термина – по-“предпазлива“ антисемитска политика. Акцията в „новите земи“ обаче стои като една вече изоставяна практика.

Копринка Червенкова: Знаело ли се е къде изпращат евреите?

Румен Аврамов: Официалната версия е, че ги изпращат на работа в Германия, тъй като Райхът има нужда от работници. Но който изобщо се е замислял по въпроса, едва ли я е приемал безусловно. В показанията си по делото на Народния съд един от главните организатори на депортацията от „новите земи“ в Комисарството по еврейските въпроси, Ярослав Калицин, разказва, че питал Белев защо на германците са им нужни евреи, след като току-що са ги изгонили от страната, на което получил отговор, че „нас това не ни интересува, ако искат, и на сапун да ги правят“.

Днес е добре известно, че информации за масово унищожаване на евреи започват да изтичат от пролетта на 1942 г., че през декември 1942 г. съюзниците, а дни по-късно и отделно Съветският съюз правят декларации, че е в ход изпълнение на план за целенасочено изтребление на евреите в полските земи. През март-април 1943 г. има предупреждение от американците и от англичаните, че българските власти ще отговарят за това, което правят с евреите. А в позивите, изданията и радиопредаванията на комунистическата съпротива в страната еднозначно и многократно се посочва, че изселените евреи ще бъдат унищожени.

Тези факти не са пряко доказателство, че всички български управляващи са познавали и интериоризирали парчета от наличната информация. Възможно е някои от тях да са я приемали за пропаганда, други просто да са отказвали да знаят нещо нелицеприятно. Но документите добре очертават кръгове и нива на информираност сред самите депортирани, сред изпълнителите и държавната бюрокрация, сред различни обществени групи. На българската администрация е било известно масовото избиване на евреи в други държави и в тила на Източния фронт. Назначението на депортираните се е знаело (или в определен момент се е узнавало) от пряко въвлечени и по-странични среди. Те са били информирани, че евреите се изпращат в **Полша**, като висшият персонал и част от апарата в КЕВ е бил осведомен за дестинациите Катовице и Треблинка. Няма и е трудно да се очакват директни писмени доказателства, че участта и още по-малко конкретната технология на изтребление е била произнесена или записана на хартия в България. Но има изобилие от изказвания, показващи как масовото депортиране еднозначно се свързва с убеденост, че тези хора отиват на **смърт**. Особено ярки са предупреждението в писмото на Димитър Пешев и записът в дневника на Мушанов, който на 20 март 1943 г. пише: „Да се продават за смърт човешки същества от страна на България? Кой си ти бе, Филов, който унищожаваш всички човешки добродетели на българите и ставаш Палач?“. Част от българското общество със сигурност е разшифровало топоса *Полша*. Кодът е разчетен от влиятелни сегменти в политическата класа и в управляващите елити, инстинктивно или информирано е разбирана от еврейската общност, интуитивно чувстван като нещо мрачно и фатално сред онова гражданство, което е имало сетива за случващото се.

Копринка Червенкова: В крайна сметка, възможно ли е било спасяване на беломорските и македонските евреи?

Румен Аврамов: Въпросът е всъщност за свободата на избор на България, за *възможностите* и *желанието* ѝ да се противопостави в „новите земи“ на германската политика за депортация. Алтернативните отговори на този въпрос са при всички случаи интелектуални упражнения. Изречени вероятности нещо неслучило се да се е случело, са неизбежно хипотетична конструкция. Ако все пак се тръгне по тази пътека, мисля, че е достатъчно правдоподобно да се твърди, че тези хора са били обречени. В най-общ план знаем, че навсякъде в Европа евреите, населявали старите ядра на останалите неокупирани държави, са били малко по-защитени, а най-уязвими са били онези с чуждо поданство, които са живели в по-периферни, оспорвани територии, сменяли веднъж или по няколко пъти владетеля си в хода на войната. Но, защо не, бихме могли да въобразим и ситуация, при която българската държава се отказва да депортира и, опитвайки да запази бъдещата си репутация, оставя този акт да бъде извършен от Германия. И тук опираме до *желанието* и *волята*, а управляващите в нито един момент не са проявявали колебания дали да изселват евреите от Беломорието и Македония. От самото начало правителството е приело тяхното депортиране като допустима цена за постигане на свои цели.

Христо Буцев: Значи, голямата отговорност е на правителството?

Румен Аврамов: Най-недостойното в държавната и в част от публичната позиция към събитията от 1943 г. е фикс идеята да се снеме всякаква отговорност. Дори тогава, когато е неоспорим факт, че българската държава организира, осъществява и финансира акцията от край до край – от „вдигането“ на евреите от домовете им до предаването им на германците в Скопие, на македонската граница, в Лом и Виена. България не е *инициатор* на идеята за изселване на евреите с цел унищожаване им. Вероятно без външния импулс тя не би задвижила подобна операция. Когато обаче политиката е възприета, българското правителство я привежда частично в изпълнение с разбиране и убеденост, усърдно, добросъвестно и последователно.

Ала дебатът за отговорността не може и не бива да се затваря във фактологията. Задължително трябва да се отиде отвъд случилото се през 1942 г. и 1943 г., да се потърсят причините в подреждането на приоритетите години по-рано. Когато на върха на ценностната пирамида е поставено осъществяването на „националния идеал“, всички останали задачи и ходове придобиват подчинено значение, а каквито и да са ре-

шенията, те получават изначално оправдание, окъпано от патриотарски възторг. На такъв фон веригата от събития и решения, довели до депортирането, става по-дълга и необратима; то е сведено до една от многото цени, които си струва да се платят, а евентуалното противопоставяне по този повод на Германия (дарителя и гаранта на „националния идеал“) – до един от многото рискове, които не си струва да се поемат. Тъкмо гонейки „идеала“ в сложните предвоенни условия, България прави своя избор и става съюзник на Германия във войната. Акт, от който, независимо дали са разделени с друг или поети под натиск, произтичат отговорности за последствията.

По материали на в. „Култура“
19 април 2013 г.
Източник

Румен Аврамов (род. 1953) е български икономист и стопански историк.

Коментари (7)

- 01-09-2013|**Bl. Blagoev**

Аврамов е информиран, но не добронамерен. За К. Червенкова да не говорим. Изброяването на куп факти с пригласяне на събеседник, не казва цяката истина. Без да се простирам, мога да кажач, че беседата ми напомня за катран в кацата с мед.

- 02-09-2013|**Гост**

Горещо бих препоръчал на Златко да публикува нещо за депортираните българи от 1913 насам. Поне една десета от обема, посветен на евреите.

- 02-09-2013|**Златко**

Българите-бежанци от съседни страни ли имате пред вид, уважаеми/уважаема? (Депортирането е нещо мъъъничко по-различно, при него става дума за екскурзия до газовите камери).

Отговорът ми е следният: историята на Балканите като история на конкуриращи се национализми не ми е особено интересна. Не виждам в нея възможност за морална поука, прекалено лесно е да се сведе всичко до „всички са едни и същи маскари". Виж, що се отнася до нашите си собствени, срамежливо прикривани бакии, там е друго.

Колкото и неприятно да ви е, колкото и неприемливо да ви прозвучи, принципите, които прилагам тук, са идентични с принципите на всяко добро възпитание: ако искате децата ви да станат хора, не им спестявайте усилията, нито пък се опитвайте да ги защищавате там, където са извършили нещо, достойно за наказание. Напротив: говорете с тях за тези неща, дори и ако рискувате те много да ви се разсърдят. А що се отнася до съседските деца, тяхното възпитание не е ваша работа, така че не губете време в пререкания и сръдни със съседите относно възпитанието на техните деца.

Нещо против тези или подобни на тях принципи?

- 02-09-2013|**Светлана Аврамова**

Точният отговор! Жалко, че се налага да се обяснява това.

- 03-09-2013|**Пратеник**

За отбелязване са следните думи на Румен Аврамов тук: „в дадени моменти бесовете излизат и тогава много българи (не българите) се държат към малцинствата точно както народи, нямащи славата на толерантни"...

Волно или неволно, Румен Аврамов тук на практика сам признава, че все пак българския народ, първо, не е от онези други народи („нямащи славата на толерантни"), и, второ, дори и когато в отделни моменти „бесовете" обземат част от българите, то дори и тогава тази част не надминава обичайното за другите народи – а просто много българи (не всички) се държат „точно както" онези, другите народи...

Има и друго: в интервюто значително внимание е отделено на въпроса дали управляващите, администрацията, обществото като цяло е било запознато къде точно са били пращани депортираните евреи – т. е.

дали евреите са били пращани „на сигурна смърт“, или просто са пращани „на работа“ в Германия... И Румен Аврамов излага разни косвени свидетелства за това, че голяма част от хората у нас са били „наясно“, че евреите биват пращани де факто „на смърт“. И цитира какво писал Димитър Пешев, вероятно може да цитира и някакви други документи. Но странно защо Румен Аврамов старателно пропуска да спомене какво пише в самия документ, на основата на който се извършва депортацията, а това е документът известен като „Споразумение Белев-Данекер“. А в това споразумение изрично е записано, че в подготвяните влакове „евреи със заразни болести не се допускат“. Какво означава това? Защо в споразумението е записана такава точка? Ако някой замисля да прати тези хора „на смърт“, той ще се вълнува ли толкова от въпроса дали тези хора евентуално ще се разболеят по пътя от някаква заразна болест?

Има и друга точка от това споразумение, която също досега като че ли старателно бива отбягвана в коментарите: това е точката, в която изрично е записано, че „В никой случай българското правителство няма да иска връщането на изселени евреи“.

Нека помислим малко и върху това: защо е вписана такава точка в споразумението? Кой и поради какви съображения, би настоявал в такова споразумение да се впише такава точка?

- 04-09-2013**|леон бенатов** – едностранчива позиция

Г-н Аврамов, педантично в своите публикации с метода на селективната истина доказвате вината на българското правителство за депортацията. Атакувате и един български патриот Спас Ташев. Той познава проблема за македонските евреи далеч по добре от вас. В книгата си доказва фалшификациите на македонската пропаганда, например сваляне от снимките на немски войници при депортацията. Критикувате и Бойко Борисов за непознаване на ЗЗН. Не изисквайте да има познания във всички области. Но той изиска от правителството на Израел, четвъртият участник в делегацията от Кюстендил 1943 Владимир Куртев да получи званието „Праведник на света“ благодарение на събраните доказателства от един български патриот от Израел- Самуел Ардити. Хубаво е да се запознаете с неговата книга „Човекът, който измами Хитлер“, представянето на второто издание на която беше на 1 август 2013 в присъствието на царското семейство. Вас ви афишират заедно с Искра Баева, като големи учени, изследователи по въпроса за ролята на Бълга-

рия в анти еврейската политика. В качеството си на съвсем дребна риба, цаца, позволявам си да Ви задам и на двама Ви елементарния въпрос:- Ако хипотетично тогава бяхте на мястото на царя, как бихте постъпили? Спомнете си какво се случи с Югославия, там дори обявиха Белград за зона „свободна от евреи“. С уважение: инж. Леон Бенатов

- 06-09-2013|**Гост за протокола**

Българският патриот от Израел Самуел Ардити каза:“Благодарните евреи обичат България, нехранимаъйковците не“. Какво може да се очаква от нехранимайковци като Румен Аврамов и Копринка Червенкова?

Спасяването на българските евреи – уникално ли е наистина? (Първа част)
Автор: Александър Везенков

Учили са ни, повтаряли са ни и в съзнанието ни вече необратимо се е запечатало, че България е единствената страна в Европа, спасила всички свои евреи през Втората световна война. Това се смята за уникално явление в онова време на пълно ожесточение, за един от върховете в политическата ни история, за едно от малкото неща, с които наистина можем да се гордеем. Неприятното е, че в чужбина тази уникалност обикновено не се признава, а самият случай сякаш не се познава. При политически прояви, честванията, пък и в чуждите исторически изследвания спасяването на българските евреи много често се пропуска или остава в сянката на други случаи.

Събитията в България са познати на чуждите специалисти, правени са и специални проучвания за тях (да споменем най-вече това на Фредерик Чери), но там всичко е представено и оценено по доста по-различен начин. Обикновено оцелелите евреи от старите предели на Царството се дават заедно с депортираните и избити от Беломорието и Вардарска Македония („новите земи“), намиращи се по това време под българска власт. Така излиза, че над 20% от евреите в страната са станали жертва на Холокоста в разрез с широко приетата у нас формулировка, че „нито един български евреин“ не е бил депортиран. Наред с това, доста повече място се отделя на репресиите, понесени от иначе оцелелите български евреи.

Всъщност, критични публикации за политиката на България към евреите през Втората световна война се появяват не само в чужбина. Някои книги, които показват по-сложна и противоречива картина, са преведени или публикувани у нас (заслужава внимание книгата на Лариса Дубова и Георгий Чернявский), неприятни истини се казват и в ред български изследвания (Илчо Димитров, Иван Ст. Хаджийски, Иван Генов и ред други). Публикувани са и съответните документи: заслуга на Натан Гринберг, Давид Коен, Витка Тошкова и пр., а напоследък към това се добави много по-изчерпателният двутомник, съставен от Надя Данова и Румен Аврамов. Изобщо въпросът за съдбата на евреите през Втората световна война е един от най-добре проучените в новата и най-нова българска история и ред неудобни факти са многократно изтъквани в специализирани изследвания и полемични статии.

В резултат на тези критики се е стигнало до една по-голяма предпазливост във формулировките – когато се говори, че „всички български евреи“ са били спасени, обикновено се уточнява, че става дума за старите предели на царството, докато онези от новите земи са били депортирани. Мнозина в прав текст заявяват, че отговорност за това депортиране носят българските власти. Част от публикациите отделят и повече внимание на унизителните репресии, които евреите понасят през годините на войната. По-внимателните изследователи, и български, и чужди, стигат до извода, че самото спасяване на евреите от старите предели е плод на ред обстоятелства, а не само на иначе безспорните заслуги на граждански активни българи. Специално се подчертава и ролята, която изиграл обратът във войната за промяната на политиката по еврейския въпрос. Отбелязва се, че и в Дания евреите са спасени (по-

рядко се споменават и някои други страни), съответно, че става дума не за единственото, а за едно от много малкото изключения.

Въпреки тези уговорки, у нас остава да господства представата за уникалния характер на спасяването на българските евреи. Напоследък виждаме как някои интелектуалци, от една страна, настояват да се кажат всички неудобни истини за тормоза над евреите през годините на войната, както и за българската вина за депортацията от новите земи, но заедно с това твърдят, че спасението на българските евреи е „уникално", че не е „мит", че самата дума „спасение" не бива да се слага в кавички, притесняват се да не би то някак да се „омаловажи", радват се на малкото открити „признания" от чужбина и възторжено ги цитират.

В същото време, мнозина направо сочат България като активен съучастник в Холокоста. Как да се справим с тези взаимоизключващи се интерпретации? Вижда се, че не е достатъчно да се вадят на показ документи и факти. Това много пъти вече е правено, но е дало само частичен резултат: дискриминацията и преследванията над евреите в старите предели и дори депортацията на тези от новите земи полека лека заемат мястото си в дългата верига от злоупотреби и насилия в миналото ни, а в това време идеализираната представа за „спасяването на българските евреи" като уникален феномен си остава почти непокътната. Затова тук ще опитам друг подход – да анализирам по-детайлно процеса на конструиране на българския разказ за „единствената страна в Европа, спасила своите евреи".

Изграждане на разказа в историографията

Изграждането на разказа за единственото по рода си спасяване на българските евреи има няколко основни елемента и пропускането на възможните сравнения с други европейски страни е несъмнено най-важният от тях. Взирането само и единствено в българския случай не винаги се прави съзнателно, но, в крайна сметка, именно то води до възприемането му като уникален. Нека за компенсация направим един кратък сравнителен преглед.

Макар нацистите да си поставят за цел да унищожат евреите от цяла Европа, далеч не навсякъде те имат възможност да приложат плановете си. Извън мерките по окончателното решение остават не само неокупираните противникови територии (Великобритания и части

от СССР), но и неутралните държави (Ирландия, Испания, Португалия, Турция, Швейцария и Швеция), макар някои от тях да водят прогермански политика. За евреите от последните шест страни не се говори, че са „спасени“, просто защото управниците им не са ги изложили на риск от депортиране.

Обратно, с малки изключения евреите стават предмет на депортация и унищожение във всички територии под директен германски контрол, а те не са малко: освен самата Германия и присъединените към нея територии (Австрия, Судетите, големи части от Западна Полша, Люксембург и т. н.), тук влизат остатъците от Полша (Генералното губернаторство) и Чехия (Протекторатът Чехия и Моравия), Холандия, Белгия, Норвегия, Дания, Северна Франция (от ноември 1942 г. и останалата част), окупираните територии на СССР (включително Прибалтика), по-голямата част от Югославия и някои стратегически зони в Гърция.

По-различно е положението сред страните съюзници на Германия от Оста. Разбираемо е, че най-плътно линията на преследване и депортиране на евреите следват две от тях, създадени с решаващо германско съдействие – Хърватската независима държава и Словашката република. Трябва да се отбележи обаче, че от октомври 1942 г. насетне Братислава спира депортацията.

С изключение на Финландия и Япония, суверенните съюзници на Третия Райх възприемат по-меко или по-строго антисемитско законодателство, но се оказват доста по-резервирани към депортирането на евреи. През лятото на 1942 г. Румъния, България, Словакия и Хърватия се съгласяват техни поданици евреи от германските територии да бъдат депортирани, но Италия и Унгария отказват. Що се отнася до евреите на собствена територия, Италия поначало отказва, а към Финландия изглежда дори не е отправяно подобно искане. Унгария предава през лятото на 1941 г. около 16-18 хиляди евреи чужди поданици, които са избити, доста хора загиват и в трудовите групи, но през следващите години регентът Миклош Хорти и следващият министър-председател Миклош Калай (март 1942 – март 1944) категорично отказват да депортират евреи. След началото на войната срещу Съветския съюз, режимът в Румъния сам извършва геноцид над голям брой евреи, но от есента на 1942 г., въпреки първоначално даденото съгласие, маршал Антонеску по-скоро мълчаливо, а после и открито отказва да депортира. Предложението към България е отправено заедно с това към Румъния през есента на 1942 г.;

от София първо дават съгласие по принцип, а по-късно уточняват, че за момента смятат да депортират евреите само от новите земи. Както е добре известно, спогодбата е подписана така, че предполага да се депортират и известен брой хора от старите предели, но протестите на близки до властта лица принуждават правителството да отмени това последно допълнение.

В крайна сметка, три от страните на Оста също са окупирани – Италия (в северната ѝ част) след капитулацията ѝ през септември 1943 г., като тогава под германски контрол преминават Албания и контролираните от Италия окупационни зони в Гърция, Югославия и Франция; Унгария през март 1944 г. заради подозрения, че може да сключи сепаративен мир; в края на септември 1944 г. е окупирана и Словашката република. В първите два случая това води до започване на депортация, а в третия – до възобновяването им след дълго прекъсване.

При това положение, от голямо значение е разглеждането на България наред с окупираните държави. Тъй като нито една наистина суверенна страна от прогерманския лагер, като изключим самата нацистка Германия, не е депортирала свои поданици евреи към лагерите на смъртта, само приравняването на България към окупираните страни и марионетните режими може да я превърне в някакво „изключение“. В някои случаи България директно е представяна за „окупирана“ страна, но дори без подобна формулировка, на практика всички сравнения на оцеляването на евреите у нас с депортирането им от други страни имплицитно поставят България наравно с окупираните държави. Същото смесване на несъпоставими случаи се получава и при споменаванията на България наред с Дания.

В други варианти се говори как до мерките срещу евреите и съгласието за депортация се е стигнало след постоянен и неудържим германски натиск. Всъщност, противно на това впечатление за продължителен натиск, пред който в София само по принуда отстъпили, процедурата по приемане на Закона за защита на нацията започва по време, когато България все още се придържа към неутралитета си и явно не става дума нито за диктат, нито за отлагане до последния момент. Българските власти бързо и лесно дават съгласие и за депортирането на евреите, енергично прилагат и постигнатото споразумение за това. Едва след частичното осуетяване на депортацията от 9 март 1943 г. българските управници започват да се дърпат на последващите искания за депортиране.

При това се пропускат поне две неща. Първо, в случая на суверенните съюзници „германският натиск“ е прилаган по-дипломатично и продължаването му зависи от поведението и реакциите на съответната страна. Второ, докато непрестанно се акцентира върху германския диктат, някак се пропуска, че българските управници се страхуват и от натиска на противниковия лагер. Ако от София лавират пред Германия, и то не само по еврейския въпрос, това е и заради все по-силното съобразяване с очертаващите се победители.

Както антиевреиските мерки в страната, така и съгласието за депортация се представят като нещо, изцяло привнесено и наложено отвън. Вярно е, че Законът за защита на нацията и всички последващи антиеврейски разпоредби са изработени по чужд образец. Това обаче е също толкова вярно за цялото законодателство в страната, включително за Търновската конституция. Въпросът следователно е да потърсим как привнесеното се е вписало в тогавашния политически ред и обществен живот. Изследването на Румен Аврамов върху „микроикономиката на държавния антисемитизъм“ добре показва това в една сфера, за която още съвременниците усещат наличието на нездрав интерес както в средите на държавната администрация, така и сред различни слоеве на българското население.

В някои случаи антиеврейските мерки дори се оправдават като плод на една благородна тактика – те не само били приети под германски натиск, но също така били нужни, за да се избегне изпълнението на други искания от германска страна. Това били необходими отстъпки в усилията да се заблуди Германия, за да се спасят евреите. Подобно обяснение обаче е анахронично за всички мерки, предприети преди да се предложи депортацията.

Съществен елемент е разглеждането на различните прояви на подкрепа към евреите като единствени по рода си, без да се виждат подобните случаи в други страни. При някои автори се митологизира цар Борис, което всъщност отразява идеализирания образ, който приживе му е изградила една внимателна лична стратегия и официалната пропаганда. В действителност, Мусолини може да се похвали с по-благоприятен баланс по еврейския въпрос дори след като се вземат предвид депортираните евреи след германската окупация на Северна Италия.

С по-голямо основание на преден план се вади фигурата на Димитър Пешев, за което нов тласък даде книгата на Габриеле Нисим „Чо-

векът, който спря Хитлер“. Заговори се, че в България имало единствен случай на „легална парламентарна акция“ в защита на евреите, а самият Пешев бил единственият „държавник“ в подчинената на нацистката власт Европа, който през 1943 г. успял да вдигне глава и да „спре преследването“ на евреите. Но ако е трудно да посочим точно парламентарна акция в защита на евреите, то има ред случаи на хора от средите на управляващите в страни от Оста, които се противопоставят категорично – примерите на регента Хорти и премиера Калай в унгарския случай са достатъчно показателни.

Като уникална се представя и ролята на духовенството. Но не само в България религиозните среди, иначе носители на „традиционен“, „битов“ антисемитизъм, са сред първите редици на отхвърлящите „политическия“ антисемитизъм: примерите включват широка палитра – от архиепископ Дамаскинос в Атина през архиепископ Степинац в Загреб до мюсюлманското духовенство в Алжир. Това се разбира и от самите нацисти, които отдават италианската, унгарската и испанската съпротива по въпроса на „клерикални влияния“.

Изобщо разказът за приносите на отделни българи често се плъзва към тяхното разкрасяване и идеализиране, но големият проблем е в липсата на по-широк поглед. Показателен пример е обявяването на хора с подобни заслуги за „праведник на света“, присъждано от института Яд Вашем в Израел. С гордост публикациите у нас отбелязват, че един или друг от видните спасители на евреите е получил подобно признание, а за такива са признати вече 20 българи. Това, което обикновено се пропуска, е, че за праведници на света са признати вече близо 25 хиляди души и в други европейски страни те са стотици (Унгария, Гърция, Югославия и др.), а в някои дори хиляди (Полша, Холандия, Франция и др.).

Уникалното при спасяването на българските евреи е, че става дума за цяла една общност, при това сравнително многобройна. Затова от фундаментално значение е подразделянето на темата на две части – една за спасяването на „всички“ български евреи в старите предели и друга за депортацията от новите земи, макар че те са част от един общ план, а събирането на евреи от старите предели е насрочено за шестия ден след това в Беломорието и непосредствено преди онова в Македония и Пирот. Именно това разделяне на двата въпроса позволява, след като опишат депортацията от новите земи, ред автори да заключават, че „нито един-единствен български евреин не беше депортиран от страната“.

Оттам насетне двата разказа са построени по различна логика. За „вдигането“ на евреите от новите земи се говори, сякаш нищо не се е подозирало за съдбата на депортираните. Що се отнася до старите предели, изселването на евреите от София през май-юли 1943 г., както и изпращането на мъжете в трудови групи, се представят като находчиви маневри за спасяването им от сигурна смърт.

Най-сетне, някои събития и мерки се представят съвсем превратно. Разрешената емиграция на известен брой евреи към Палестина през годините на войната се рекламира като изключителен жест на хуманност от българска страна. В действителност, по-значителна емиграция на евреи от България има през 1939-1941 г., но тя е в унисон с усилията на нацистка Германия да стимулира изселването на евреите от Европа. Още през септември 1939 г. българските власти направо се заемат с прогонването от страната на няколко хиляди евреи с чуждо поданство. Ново, но неголямо засилване на емиграцията има при кабинета Божилов (септември 1943 – май 1944 г.), като тогавашният министър на вътрешните работи Дочо Христов, един убеден антисемит, разказва как именно той разрешил изселване към Палестина поради убеждението си, че „колкото по-малко евреи останат в България, толкова по-добре“. Днес всичко се размива в едно и прогонените евреи с чуждо поданство от първите години на войната се прибавят в сметката на спасените.

Спасяването и „традиционната толерантност на българина“

Оцеляването на евреите от старите предели предизвиква спорове и вътре в България, но те са от различен характер – въпросът е чии са заслугите за този уникален подвиг. И в тези вътрешни спорове има големи напрежения: изтъкването на приноса на опозиционните среди и църквата очевидно е за сметка на управляващите; разказът за Димитър Пешев засенчва царя; някои идеализират царя за сметка на назначеното от самия него правителство; акцентирането върху заслугите на отделни хора от управляващите среди е за сметка на опозицията и особено на комунистическата партия и т. н. Точно големият разнобой по въпроса за конкретните приноси обаче допълнително спомага да се изтъкне един по-общ фактор, който се споменава от всички спорещи страни – „толерантността на българския народ“, а заслугите на политици и обществе-

ници с коренно различна ориентация започват да изглеждат като емана-ция на тази толерантност.

Съществен принос в изработване и налагане на представата, че спасяването на евреите е заслуга на „целия български народ", има комунистическа историография – в съответствие с представите си, че решаваща роля в историята имат народните маси, а не отделни личности, но най-вече поради нежеланието си да споменава имена, очевидно несвързани с БКП, тя изтъква как „българският народ" не позволил да се извърши депортацията и „масовата защита", която оказал на евреите. В новите публикации вече се говори за „българската (демократична) общественост" и „гражданското общество", които обаче запазват всички онези хубави качества, които има „българският народ" и особено „прогресивните сили" в комунистическата историография.

Всъщност, клишето за толерантността на българите е доста популярно още навремето и Филов го повтаря именно докато говори за депортацията пред швейцарския пълномощен министър Редар: „Ние сме били винаги най-толерантният народ, обаче сега сме принудени да вземем мерки, които в нормални времена сигурно не бихме взели." Непосредствено след войната като фактор за оцеляването на евреите започва да се сочи „традиционната толерантност на българския народ", а публикациите от комунистическо време не пестят възхвалите си за „интернационалната, антирасова психика на българския народ", част от която е и липсата на антисемитизъм. Толерантността се представя като някакво специфично и едва ли не вродено качество на българите, което се открива и далеч назад в миналото, дори през Средновековието. Уникалната толерантност на българите се оказва причината за уникалното спасяване на българските евреи. Оттук големият залог на темата – тя се свързва не просто с конкретни лица и постъпки през пролетта на 1943 г., а дълбоко засяга българската идентичност изобщо.

Това обаче имплицитно изкарва „нетолерантни" ред други европейски народи, докато в действителност техните марионетни правителства просто не са имали същите възможности за маневриране. Някои са по-внимателни в изказа, без да променят по същество тезата – Цветан Тодоров обяснява оцеляването на българските евреи с липса при българите на силно чувство за национална гордост. Така отново излиза, че причината е в социалнопсихологическите особености на българското население.

Трябва да се признае, че при това възхваляване на толерантността на българите се прилага избирателен подход: всички постъпки в защита на евреите се приемат за представителни за обществените нагласи, а антисемитските изказвания и постъпки се таксуват като неприятно изключение, дело на незначително малцинство хора. Въпросът обаче не е само в наличието и степента на толерантност, а и доколко тя пряко определя съдбата на евреите в окупираните и сателитни на Райха страни.

В окупираните страни от значение са ефективността на установения от германските власти контрол, провежданата от тях политика (тя е много различна в Холандия и Дания, да речем), дали или доколко местните власти разполагат с възможност за маневриране. На Балканите, например, германските окупационни власти решително прочистват контролираните от тях зони в Гърция и Югославия, но никаква специална акция не е предвидена за малобройната еврейска общност в Албания. Реакциите на местните власти и на населението също имат значение, но далеч не всички прояви на съчувствие водят до ефективно спасяване.

Обратно, видяхме как, макар повечето от суверенните съюзници на Райха да приемат антисемитско законодателство, с малки изключения отказват да депортират свои поданици евреи, пък били те и дискриминирани. Нещо повече – по принцип те отказват да депортират и евреи с чуждо поданство, като единствените значими изключения са Унгария през август 1941 и България през март 1943 г. Традиционният антисемитизъм е недостатъчен, за да се подкрепи нацистката политика, а в много случаи се намесва и политическа пресметливост.

Сравнението между отделните страни ясно показва, че изтреблението на еврейството не е непременно свързано с антисемитизъм на местното население, защото нагласите на обикновените хора не са определящи. Така от Холандия, която е емблематичен пример за толерантност в световен мащаб, са депортирани и унищожени по-голям процент от евреите, отколкото са избити в Румъния – страна с откровено антисемитски режим. Оттук отново се вижда колко подвеждащо е да сравняваме окупирани страни и суверенни съюзници на Райха.

Спирането на депортациите като изключение

Някои публикации следват разбирането, че България по принцип е била един „своенравен съюзник“ на Третия Райх, а отказът от депорти-

раване на евреите от старите предели на страната се разглежда като една от поредните прояви на това „своенравие“. По-внимателните съчинения отбелязват, че до началото на 1943 г. включително българското правителство плътно следва антиевреиската линия на Берлин и едва впоследствие настъпва обрат в политиката по еврейския въпрос. И в двата случая обаче поведението на България след март 1943 г. се разглежда като едно благоприятно изключение.

Преди всичко, трябва да се подчертае, че цялата акция за спасяване на евреите от старите предели през март 1943 г. е срещу договорена и подготвена от самите български власти депортация. Без решението на българските власти за депортиране на евреите изобщо не би имало подобна акция – точно както не е имало „спасяване на евреите“ във Финландия или пък в Италия и Унгария допреди германската окупация; в тези случаи просто няма нужда от героични усилия за спиране на планирана депортация. Целият драматизъм на спасяването на българските евреи през март 1943 г. идва да компенсира колаборационизма на българските власти до този момент.

Освен протестите вътре в страната обаче, наред с обрата във войната и проникващите слухове за действителната съдба на депортираните, роля за смяната на правителствената линия изиграва точно усещането, че останалите съюзници на Германия стават все по-резервирани спрямо антиевреиската политика на Райха. По стечение на обстоятелствата, от самото начало въпросът за депортацията от България е поставен заедно с този за Румъния. Макар че режимът на маршал Антонеску сам стига до изтребване на евреи в началото на войната, вече в този момент той отказва депортация и това става преди развитията в България: Антонеску мълчаливо спира подготовката още през ноември 1942 г., а през април 1943 г. официално обявява, че няма да депортира евреите. Още когато пристига в София през януари 1943 г., Теодор Данекер споделя с Бекерле за трудностите в някои други страни в Европа, включително, че Румъния е отказала да депортира. Макар и в не толкова пряка връзка, унгарският пример също е от значение, най-вече заради твърдата позиция на тогавашния министър-председател Миклош Калай, който заявява, че няма да допусне, докато е на този пост, депортиране на унгарски евреи. В телеграма на германската легация в София до външното министерство в Берлин от 24 юни 1943 г. се докладва: „Поведението на правителството се намира още под влиянието на речта на Калай от края на май т. г.“

Управляващите в София не просто попадат „под влиянието“, а сами следят какво правят съюзниците от Оста. Това личи от аргументацията на Филов пред Редар при срещата им от 11 март 1943 г., когато българският премиер се позовал на другите европейски страни, които депортират – той изброил Хърватия, Словашко и Румъния, а като изключение посочил, че „единствено Италия и Унгария са останали да намерят друго решение на еврейския въпрос“. Редар му изтъкнал, че Румъния също се е отказала, на което Филов в онзи момент възразил, но със сигурност е научил истината впоследствие. Показателна за това е служебната бележка от 22 март 1943 г., изпратена от главния секретар на външното министерство Димитър Шишманов до вътрешния министър, в която накратко описва линията на другите страни от Оста в Европа. От нея се вижда, че Италия, Унгария и (към момента) Словакия не депортирали евреи, а напоследък и в Румъния изоставили плановете за депортация и следвали мека линия по еврейския въпрос; само в Хърватия предстояло поредно изселване.

Изобщо българската реакция на отдръпване от плановете за депортиране не са никакво изключение, а закъсняло съобразяване с преобладаващата сред съюзниците на Германия линия на поведение по еврейския въпрос. След броженията в парламента на 26 март 1943 г. Никола Мушанов записва в дневника си с облекчение: „И днес, когато Романия изменя законите против еврейството в по-благоприятна смисъл, когато в Унгария ги толерират, в Италия се отнасят благосклонно, добре е, че и у нас се вдигнаха гласове за защита на човещина и справедливост.“

Въпросът не е само в отказа, а и във възможността този отказ да бъде удържан докрай. Италия и Унгария, които водят по-либерална политика към евреите и са много по-последователни в отказите си, впоследствие са окупирани (Италия частично), а много от техните поданици евреи са депортирани. Голямата разлика в българския случай е, че тук не се стига до германска окупация, след като страната тръгва да се откъсва от Оста. Именно така спасяването на евреите от старите предели се оказва окончателно. Причините да се спести на България една подобна окупация са в стратегическата маловажност на страната от гледна точка на Райха заради по-голямата ѝ отдалеченост от самата Германия. Повечето български автори обаче просто не проблематизират факта, че без окупация, от Унгария и Италия също не би се стигнало до депортация.

Показателни за това доколко може да се говори за „българско изключение“ са и оценките, идващи от германска страна. В някои официални германски документи от 1942 г. България изрично се посочва сред страните, показали готовност за сътрудничество с политиката на Райха по еврейския въпрос. Но и отказът от депортация на евреите от старите предели на следващата година не се оказва сериозен проблем за доброто впечатление в Берлин. Някои нацистки функционери критикуват и недоволстват, но като цяло и след март 1943 г. се признава, че българското правителство е съдействало в по-голяма степен по еврейския въпрос от други съюзници, като Унгария и Италия. При това, в доклада си от 18 август 1943 г. Бекерле извинително отбелязва влиянието на Румъния и Унгария за българския отказ от депортация, което впоследствие е възприето и от началниците му във външното министерство в Берлин.

Добра основа за сравнение на политиката по еврейския въпрос на отделните страни от Оста ни дават и дипломатическите намеси по отношение на техни поданици евреи в други страни. Подразбира се, че държави, които следват една по-толерантна линия, биха се застъпвали за тях там, където преследванията са по-жестоки. Макар антисемитското законодателство в България да е прието малко по-късно от други съюзници на нацистка Германия, режимът в София бързо излиза напред в прилагането на антиеврейските мерки. Така още през 1941 г. се стига до протести на дипломати от страни, като Унгария, Испания, Италия, Румъния, Франция (Режимът Виши), срещу прилагането на антиеврейското законодателство над техни поданици у нас.

Въвеждането на по-строги мерки спрямо евреите в България през лятото на 1942 г. води до нови търкания с дипломатическите представители на Италия, Испания и др. страни – за задължителното носене на шестоъгълните звезди, после при депортирането от новите земи и накрая при изселването от София. Така например, в Италия не е въведено носенето на жълти звезди, а в Унгария до окупацията през март 1944 г. то се ограничава само до събраните в трудовите групи.

Дипломати от съюзни държави се опитват да противодействат и по време на депортацията от новите земи. В доклада си от 18 март 1943 г. германският консул в Скопие Вите се възмущава, че при събирането на евреите от домовете им „италианските служби в Скопие, както и католическият епископ д-р Смилян Чекада, проявяват твърде непристойно отношение“ – италианци търсели да говорят със задържаните евреи, а

Чекада протестирал и се застъпил за освобождаване на покръстените евреи. В крайна сметка, от вече задържаните в Македония са освободени 74 души с испанско поданство, 19 с албанско и 5 с италианско. Друг германски доклад (на полицейския аташе в София Хофман от 5 април с. г.) отбелязва протестите на испанския пълномощен министър Хулио Паленсия пред премиера Филов, както и постъпките на други чуждестранни мисии, които обаче не повлияли на отношението на българското правителство.

Именно в този международен контекст през март 1943 г. царят и правителството сменят линията си; и вместо да продължат с депортацията (както по това време прави Хърватия), възприемат позиция, идентична с онази, следвана от независимите страни от Оста – Италия, Унгария, Финландия, Румъния и към момента дори Словакия. Но докато нашата историография акцентира върху спирането на депортацията като същинско чудо и превратно го представя като изключение от общите тенденции, всъщност изключение е реално извършената през март 1943 г. депортация от новите земи. С нея България се оказва единственият сред суверенните съюзници на Райха, който депортира по това време евреи.

Б. а. Настоящият текст е част от по-голямо историографско проучване по темата. Задължен съм на Надя Данова, Румен Аврамов и Чавдар Маринов за предоставени сведения и бележки по по-ранни варианти на текста, като отговорността за него си остава изцяло моя.

Александър Везенков е български историк, изследовател на свободна практика. Работи по проблеми на градската история на Балканите през XIX-XX век, на историята на реформите в Османската империя през XIX век и на институционалната история на комунистическите режими. Личният му блог може да се намери на адрес: http://alexandervezenkov. blog. bg

Коментари (20)

- 18-10-2013|**Юдофил**

Кой откъде се отпъне евреите та евреите... Стига вече. Уважавайте поне мъртвите. Живите нямат нужда от спасяване ами от нашето подражание. Аман от везенковци.

- 20-10-2013|**Надежда Александрова**

Много добър текст. Много навременен и актуален. Българската политика никога май не е била самостоятелна, не е било възможно да бъде такава. А и изобщо самото понятие политика съдържа в себе си съобразяване със много фактори и вътрешни, и външни. Това не просто се е опитал, а е постигнал авторът в този текст. А обществото ни очевидно винаги по подобни проблеми е било разделено. Например днес по отношение на другите етноси в България, на бежанците. Защо да си мислим, че сега сме по-лоши или по добри като общество, от предците ни преди 60-70 години? Важно е да се казват истините за историята ни, тогава само бихме могли като хора и народ да научим нещо за себе си и да се поучим от грешките си повече отколкото от постиженията.

- 20-10-2013|**watchtoewrman** – Светът награждава посмъртно „монархо-фашиста“(по д

През 1994 г., по повод 100-годишнината от рождението на **Цар Борис III**, най-авторитетните еврейски и американски организации дават посмъртни награди, които връчват на неговия син **Цар Симеон.**

На 12 май 1994 година, Конгресът на САЩ обяви **Цар Борис III** като спасител на петдесет хиляди български евреи.

http://isurvived. org/Rightheous_Folder/King_Boris- III_USCongress. html

На 18 май 1994. влиятелната Анти Дифамейшън лиг /Антиклеветническата Лига / (многозначително г-н Александър Везенков!) връчва наградата *„Морален държавник“* и *„Минора“* – традиционен еврейски девет-клонен свещник, дадена посмъртно на **Цар Борис III**.

На 20 май 1994год. в най-голямата в света синагога „Тиферет“ – Израел в Лос Анжелис, службата за шабат е изцяло посветена на **Цар Борис III**. Неговият син, **Цар Симеон II**, получава плакет *„Пламъкът на живота“* – фигура от стъкло, изобразяваща пламък, с вграден отломък от

лагера на смъртта „*Треблинка*“. Наградата е с напис „*Праведен неевреин, в памет на***Цар Борис III**, *спасител на българската еврейска общност*“.

На 23 май **Цар Борис III** получи посмъртно най-високото отличие на Ордена на Почетния легион – златен медал.

- 20-10-2013|**watchtoewrman** – Великобритания и САЩ ОТКАЗАХА да съдействат на Бъл

В началото на 1943г. българското правителство използва швейцарски дипломатически канали, за да проучи възможността евреите да отпътуват с кораби от Черно море към контролираната от Великобритания Палестинска територия, а не да бъдат депортирани в концентрационните лагери в Полша, за което настояват германците. За съжаление този опит на българското правителство да спаси евреите, а не да попаднат в ръцете на**Хитлер**, е блокиран от британския външен министър **Антъни Идън**.

През март 1943 г. **Антъни Идън** се среща с президента **Рузвелт**, държавният секретар на САЩ – **Кордел Хъл**, и други висши американски служители в Белия дом. На тази среща се разисква предложението на българското правителство за спасяването на еврейте чрез изпращането им към Палестина. Въпросът е поставен за разглеждане от държавният секретар **Хъл**: как да се помагне на 60 000 евреи в България. На този въпрос **Идън** се противопоставя като отговоря *„че цялостният проблем на евреите в Европа е много труден и че ние трябва да се движим много внимателно, когато се предлага да се вземат всички евреи от страна като България. Ако правим това, тогава евреите на света ще искат да направим подобни ангажираности в Полша и Германия.“* Никой от американските официални лица не изразява несъгласие.

Почти в същото време, в началото на 1943г. равин **Майер Берлин** казва на американския сенатор **Робърт Вагнер:** *„Ако бяха клани коне, както това става с евреите от Полша, то досега щеше да има силни, организирани действия срещу подобна жестокост към животните. Някак си, когато става дума за евреите, всеки мълчи ... „*

Равин **Майер Берлин** се оказва трагично прозорлив...

През пролетта на 1945г. Трета американска армия, под командването на генерал **Джордж Патън**, провежда военна операция „*Каубой*“, целта на която е да навлезе в дълбочина от 70 км в германска територия за да плени стадо коне от редката порода „*Lipizzan*“.

Явно, **Чърчил, Идън, Рузвелт** и компания, са загрижени повече за спасяването на конете, пък били те и от порода „*Lipizzan*“, отколкото спасяването на евреите...

Гадното е, че има люде, които са ги наели да лъскат имиджа на конекрадци, заради което хулят ония що по същото време са спасявали хора...

http://www. israelnationalnews. com/.../ Article. aspx/12794...

- 20-10-2013**|watchtoewrman** – Линкът в горното заглавие не е пълен

http://www. israelnationalnews. com/Articles/ Article. aspx/12794#. UmQO9nDIX5i

- 21-10-2013**|Леа Коен**

Невероятно е как царският адвокат г- н Мачканов, който пише под псевдонима watchtower man, се опитва да извращава истината и фактите около тази история с 4500 деца, която отдавна е осветлена и документите са публикувани(включително в моята книга „Ти вярваш“). А те са следните:

1. Август 1942 – Филов иска съдействие от Германия за депортация на 60 хиляди евреи от царството(т. е всички)

2. Август 1942- отговор на Рибентроп, че редът на България да стане judenrein е предвиден за март 1943. Препоръка към българското правителство да подготви депортирането.

3. 29 август 1942 в ДВ са публикувани 8 постановления на правителството за „Окончателно уреждане на ерейския въпрос в България“. Едно от тях е за Комусарството по еврейските въпроси, което технически да подготви операцията. Филов лично иска „специалист от Берлин“, който да осигури правилно протичане. Специалистът ще бъде изпратен в началото на февруари 1943- това е Данекер.

4. Краят на октомври британското правителство научава за плана за депортацията и подема акция да бъдат спасени ПОНЕ децата. По грубо изчисление те са 8%, равно на около 4500 върху 60 хиляди.

5. Декември 1943 – британското правителство се обръща с молба към швейцарското да издейства от българските власти емиграцията на 4500 деца, придружени от 500 възрастни за Палестина, като вси ки формалности ще бъдат уредени от британците.

6. Швейцарският дипломат Шарл Редар иска спешна среща с Филов по въпроса.

7. Краят на декември 1942 Филов разисква казуса с царя. Царят го съветва да пита за мнение германците.

8. Януари 1943 – питане до германците. Отговор: германците не са съгласни, защото „Тези млади израелити ще израснат като яростни врагове на Германия с желание за мъст заради техните семейства“. Филов уведомява царя, царят се съгласява с германската позиция и съветва Филов да протака срещата с Редар.

9. Февруари месец – подготовка за. масово изселване, евреите вече знаят какво се готви.

10. 4 март – депортация на тракийскитеевреи (във временен лагер в България, оттам за Лом и от Лом с кораби за Виена, където са предадени на германците. 9 март – осуетяване и отлагане на депортацията на кюстендилските и пловдивските евреи поради брожение и съпротива, но също и поради логистически трудности по извозването им. 10 март – прибиране на македонските евреи във временен лагер в Монопол, откъдето са откарани на на 21,22,24 март за Треблинка с български конски вагони.

11. На 2 март царят съветва Филов да пази пълно мълчание по „предстоящите събития“, а самият той се скрива в Чамкория.

12. 11 март Филов приема Редар от позиция на свършените факти. Швейцарецът настоява за децата, Филов казва „вече е късно, те са на път“. „Значи ги изпращате на смърт!“, казва Редар. Филов докладва срещата на царя. „Царят беше напълно съгласен с мен по въпроса за евреите.“ (Дневник)

- 21-10-2013|**watchtoewrman**

10 март 1943г. Из дневника на **Бекерле**:

„От Данекер и Винер научих, че Габровски е разпоредил незабавно да бъдат освободени всички евреи от Стара България и че след това комисарят по еврейските въпроси е подал оставка си.“

В доклад от 5 април 1943г. **Бекерле** и **Адолф Хофман**, правителствен съветник, щурмбанфюрер, полицейско аташе при германската легация в София(1943-44) пишат:

„Министърът на вътрешните работи е получил указание и от най-висшето място за да спре заплануваното изселване на евреите от старите предели на България“.

В България през 1943г. с *„най-висшето място“* се охарактеризира само**Царя**, защото по Конституция той има последната дума във всички решения в държавата.

13 април 1943г. От дневника на **Богдан Филов**:

„В 5ч. след обед отидохме с Габровски при Ц(аря)...Говорихме по еврейския въпрос. Ц(арят) е на мнение да вземем работоспособните в работни групи и по този начин да ИЗБЕГНЕМ изпращането на евреи от старите предели в Полша.“

Както се вижда от смисъла на подчертаната от мен дума, **Царят** търси начини, чрез които да се *„ИЗБЕГНЕ“* депортацията на българските евреи!

- 22-10-2013|**Georgiev**

Не е било нужно правителството да предприема никакви хуманитарни инициативи, а е трябвало да мисли само за собствения си народ – обединението на българите. Лично аз отдавна съжалявам, че са направили, каквото и да било за евреите. Погледнете как се държат такива жалки създания като Леа Коенова, Еми Барухова, Соломон Паси, Миглена Кунева-Пръмова... и 99,0% от евреите в България. Те са комунисти до мозъка на костите си, лакоми и нагли, безнравствени изчадия.

- 22-10-2013|**Златко**

Правилно, правилно, бай Георгиев. А още по-добре би било, ако правителството би се грижило само и единствено за теб, жената и децата. (Е добре де, може да се включат и някои и други братовчеди, плюс балдъзата и баджанака). Така де, какви са тия безобразия – изпонагрижиха се за другите, а за теб и родàта не е останал и сух кокал за гризане.

И после, нямало да мразиш, а?

- 22-10-2013|**Georgiev**

Както постъпват французите, поляците, турците, шведите, англичаните, американците, циганите, гърците, сърбите, руснаците, италианците – съответно СССР...през ВСВ, нали Златко-устатко?! Ама това не го казваш, защото не ти е удобно.

Поради това не е нужно да се правят „уникални“ неща, достатъчно е да си гледаш твоя двор.

Що се отнася до родата ми, по-добре си гледай твоята. Мрази като искаш и ти харесва, аз нямам време, защото имам достатъчно занимания. Пък и не виждам основания да поддържам нравствени отпадъци като Кунева, Паси, Барухова, Коенова... – минали през, където трябва, за да са всеядни и на гребена на вълната. Безнравствени същества, които всички са длъжни да обслужват.

Забравих, че с радио „Златко-либрев. ком“ няма нужда да се спори, защото има готов еднопосочен отговор за всичко.

- 22-10-2013|**Златко**

Сладур си ти, че и типичен на това отгоре, да сме живи и здрави и двамата. Хайде, да не го обръщаме на махленска караница, че пак ще го изкараме „несериозно“ изданието.

Между другото, да ти е минавало някога през ума, че някой може да си науми да мрази примерно „българите“, защото сред тях има и (немалко) такива кокиченца белоснежни като тебе?

- 22-10-2013|**Georgiev**

Управителю, виждам, че ти е скучно в Германия, пък и много трудно да бъдеш безпристрастен, затова повече няма да присъствувам в сайта ти. Ей тука с „уникалната“ др. Леа Коенова ще си уйдисвате и разтягате локуми. А, и с уникалния др. Везенков, разбира се.

„Всеки за себе си, Господ за всички“.

- 22-10-2013|**Златко**

Изгубих ви вече бройката, бай Георгиев, то да бяхте десет, да бяхте сто, такива като тебе, дето идват тук за да си излеят пчелното млечице, лечебно. А то, ако рече човек да ви нареди един до друг, пътека от София до тук да е станала, щото бройката ви, то се знае, се нарича легион. Не стига това, ами май съм си изгубил вече и шапката, дето ѝ пукаше, щото инак човек не може да удържи на толкова много любов братска, че и сестринска, па току-виж се споминал от едната доброжелателност, с която го обсипва публиката българска, любезна и световно-образована.

Та така. Лек път и на двама ни, жив и здрав ми бъди. И все пак – пополека с тая липса на омраза, дето инак няма нищо против евреите примерно да изпушат през комините аушвицки, щото, бай Георгиев,

кой каквото мисли другиму, това му идва самия него на главата. Това последното не съм го измислил аз, имай пред вид...

- 22-10-2013|**Леон Бенатов** – В отговор на Леа Коен

В отговор на Леа Коен. За споменатите 4500 деца е истина. Скърбя за тях и останалите жертви. Но питам Леа, ако хипотетично тя беше на мястото на царя, как би постъпила за да бъдем спасени? Въпреки дар словото ѝ не може да ми отговори. Тя е лишена от логическо мислене. Вижте примера със съседна Югославия. Там сръбските управници поставени от немците, след като се „потрудиха“ обявиха Белград за Зона свободна от евреи. Един съвет- намерете си едно бяло пияно и ограмотявайте музикално вашите познати.-Л. Бенатов

- 28-10-2013|**Леа Коен**

Г-н Бенатов, не музикално, а чисто човешки трябва някой да ограмоти вас. Очевидно за това не стигат жълтите вестници, от които черпите „знания“ за разни бели пиана. Искрено ви съжалявам, както и голяма част от моите сънародници, които с недоумение гледат раболепния балет, който от години кършите, славословейки БорисТрети като „спасител“. Този млад историк ВЕЗЕНКОВ, когото не познавам, не е обременен и има трезв и разумен поглед върху събитията. Коментирайте неговата статия, не мен, вашите „коментари“ за себе си вече съм ги чула и не са ми интересни, нито на когото и да било тук.

- 01-11-2013|**джони** – Джони

Отново се потвърждава наблюдението, че в България по-близо до истината ще се окажеш, ако примеш за вярно точно обратното твърдение на това което пропагндира официалната история. Очевидно официалната история има „висока познавателна стойност“, тъй като приемайки обратното на нейните „истини“, читателят открива самостоятелно света на историята по свой начин, което прави знанието много по-лично преживяно и запомнящо се, а пред него се открива допълнително и удивителния свят на функционирането и поддържането на лъжата, изяснява му се „прекрасния облик“ на нейните пропагандатори и механизмите на създаване на тази паралелна реалност и превръщането и в единствена. А Везенков съм си го поставил към към групата на авторите, които

отварят очите и можеш да го четеш спокойно без да приемаш, че истината е обратна на написаното.

- 03-11-2013|**Борис Танушев**

Везенков е представил като условно твърдението: „За „вдигането“ на евреите от новите земи се говори, сякаш нищо не се е подозирало за съдбата на депортираните.“ Е, добре, господине, дайте доказателства, ако искате да вменявате във вина неведението на българските власти, че по това време в действителност се е знаело каква съдба е очаквала депортираните. От това, с което аз съм запознат, дори и част от германското ръководство не е било в течение на ставащото в концлагерите. Да не говорим, че в онази епоха и други държави са практикували депортацията, без това да е било свързано с екстерминация. Удобно не се задълбочавате и върху особения статут на българските територии „отвъд пределите“ – администрирани от Б-я но не и управлявани, което естествено води след себе си и редица ограничения в свободата на действие – както и върху ролята на българските дипломати (акцентирате само върху чуждите) издаващи също визи на евреи. Съжалявам, но писанието ви, макар и изобилстващо от данни, създава само привидност за обективност, защото те са извадени от контекста и съвсем определено са тенденциозни. Ако под историческа наука продължавате да разбирате само защитата на „лобистки“ (партийни, корпоратистки, етнически...) тези, то трябва да ви се напомни, че вече сме „отвъд“ 1989-та.

- 05-11-2013|**pecheneg**

ако не помогнеш си лош. ако го направиш пак си лош защото не си помогнал на всички.

защо не каже авторът че сащ са лоши понеже спасиха само 20000 евреи на другите не им позволиха да емигрират в сащ.

май не тгрябваше да ставаме съюзници на германия. трябваше да се доверим и ние на великобритания както полша. да вярваме че великобритания ще ни гарантира неутралитета. пък като ни окупира третият райх нека наистина г-жа или г-ца леа коен да каже каква ще е съдбата на цигани еврей комунисти и въобще на всички нас тогава. колко жертви щяхме да дадем. щяха ли да са живи 50000 български евреи.

златко не се дразни ако не съм на твоето мнение

- 07-11-2013|**Лилия Георгиева** – А защо не?

Много благодаря на автора за добрия материал! Ще прочета и останалите му публикации..

Възмутена съм, че един такъв доста добре подплатен с факти и логично организиран материал трябва да предизвиква негодуванието на онези с промитите от официалната линия мозъци... просто за да не се“опетнява“ един от малкото факти, с които можем да се гордеем?.. Забравихте ли, че историята не е повод за симплифицирана гордост а истина, която трябва да знаем със всичките и детайли?...

- 10-01-2014|**Светла Георгиева** – На Везенков ли да вярвам или на Ш. Перес

Странно ми се струва, че Везенков и бивши български дипломати като Коеновска изразяват различно мнение от това на Президента на Израел Шимон Перез. Явно науката история и/ или дипломацията обслужват определени среди от обществата според конюнктурните политически повеи и изгоди.

http://www.vesti.bg/bulgaria/politika/shimon-peresspasiavaneto-na-bylgarskite-evrei-e-unikalno-5582791

Спасяването на българските евреи – уникално ли е наистина? (Втора част)
Автор: Александър Везенков

Другото българско изключение от март 1943 г.: депортацията от новите земи[1]

Трагичната съдба на евреите от новите земи обикновено не се пропуска от изследователите, но някак остава на втори план зад щастливото оцеляване на евреите от старите предели на царството. Дори комунистическите власти, които иначе имали интерес да експлоатират темата за престъпленията на режима отпреди 9 септември 1944 г., избягвали да се задълбочават във въпроса за репресиите на територията на съседните страни: в началото, заради предстоящото подписване на мирен договор и предвидените в него репарации, а после, от съображения за национален престиж.

Изобщо в българската историография съдбата на евреите от новите земи се отбелязва съвсем накратко. Повдигането на въпроса от съседни страни обаче напоследък налага да се дават по-пространни отговори и постепенно се разви една богата аргументация. Тя опитва да обясни защо на германския натиск не е могло да се противостои точно по отношение на депортацията от новите земи: акцентира се върху различния статут на тези временно присъединени територии, а и на обитателите им, както и на германското военно присъствие, което лишило българските власти и общественост от възможност да противодействат.

На свой ред, тези обяснения предизвикаха цяла вълна от контрааргументи, а въпросът за депортацията от новите земи фактически застана в центъра на вниманието. Кулминацията бе публикуването това

1 Настоящият текст е част от по-голямо историографско проучване по темата. Задължен съм на Надя Данова, Румен Аврамов и Чавдар Маринов за предоставени сведения и бележки по по-ранни варианти на текста, като отговорността за него си остава изцяло моя.

лято на двата обемни тома с документи **„Депортирането на евреите от Вардарска Македония, Беломорска Тракия и Пирот, март 1943 г.“, дело на Надя Данова и Румен Аврамов.** Така, след дълги години на уж умело избягване и париране на неудобните въпроси, се стигна до положението най-солидната публикация по темата да се отнася не до спасяването на българските евреи, а до организираната от българските власти депортация. За патриотично настроените участници в дебата остава утешението, че работата е дело на наши изследователи.

Защо не е могло да бъдат спасени? — Аргументи и контрааргументи

В опитите да се обясни непредотвратимостта на депортацията от новите земи, на първо място, се изтъква верният по същество факт, че те не са международно признати за част от България и тя само „временно“ ги „администрира“, а оттам се заключава, че не е могла да влияе на съдбата на евреите в тях. Настоява се също, че тук германският натиск не подлежал на преговори, защото е съчетан с правото на завоевателя. На искането за депортиране не е могло да се откаже както заради заплахата от репресии над България, така и защото иначе германците щели да го извършат сами. Контрааргументите са свързани с това, че новите земи са във всяко отношение уеднаквени със старите и се смятат за част от царството – в тях действат българското законодателство, български военни, административни, полицейски, съдебни, църковни, училищни и прочее власти.

Всъщност, спорът за статута на новите земи е излишен, защото точно за „администриране“ става дума – от голямо значение е, че на тази територия действат български административни власти, независимо че тя не е международно призната за част от България. Само по себе си, администрирането на дадена територия дава немалко възможности за влияние и обратно, страната, която не я администрира, няма много лостове в практически план.

Твърденията, че, дори без българско съгласие за депортацията на евреите от новите земи, германците щели „сами да си ги вземат“, са една непроверима хипотеза. Подобно нещо не се е случвало другаде – германски представители не са събирали евреи за депортация извън окупираните и пряко контролирани от самата Германия страни. Трудно е да си представим как това би станало в новите земи. Наистина, главно

в стратегически важните градове на Македония имало германско военно присъствие, което допълнително ще да е респектирало българските окупационни власти. Но споразумението Белев-Данекер е договорено не с тях, а на централно ниво и то именно защото германските военни представители не са могли нито сами да съберат от домовете им набелязаните за депортиране евреи, нито да разпоредят на българската администрация да го стори вместо тях.

В някои популярни публикации се правят опити депортирането от новите земи да се представи като извършено от германски власти или поне с германско участие. В подкрепа на това се цитират пропагандни материали от епохата, в които на едро се говори за „немци“ и „нацисти“, както и отделни фрази от някои по-късни спомени. Макар и предпазливо, към това мнение се присъединяват някои от водещите академични автори като Георги Марков: „В изселването на евреите от „новоосвободените земи“ участват съответните български административни и полицейски власти, а малцина гестаповци само контролират и напътстват.“ Напоследък в том IX от т. нар. многотомна история двусмислено се казва, че депортацията е извършена „с участието на български полицейски части и представители на КЕВ“. Съвсем закономерно и българската официална позиция стигна дотам в декларацията на Народното събрание от 8 март 2013 г. да говори за депортацията като за „престъпен акт, предприет от хитлеристкото командване“, и то със „съжаление, че не било във възможностите на местната българска администрация да го спре“. Все пак, повечето академични изследвания не виждат германско участие в самото събиране на евреите от домовете им. Документите в нашите архиви помагат да се реши поне този спор – запазените планове и отчети за акцията по „вдигането“ на евреите в ранната сутрин на 11 март 1943 г. показват изцяло българския ѝ характер. В нея, освен пратениците на Комисарството по еврейските въпроси, участват местни административни началници, полиция, военни, привикани са и различни чиновници, дори учители.

Ангажирането на българските власти, добре запознати със ситуацията на място до ниво точен брой и разпределение на евреите по квартали и отделни домове, рязко ограничава шансовете на по-инициативните между тях да се укрият от депортиране. Българските власти успяват да извлекат почти всички евреи от домовете им именно защото там е изградена добре действаща българска администрация, а не просто

шапка над заварените местни граждански и полицейски власти. Беломорието, Македония и Пиротско наистина не са просто „окупирани“, а макар и временно, ефективно „присъединени земи“. В крайна сметка, от тях има по-висок процент депортирани от повечето зони под директна германска окупация.

Второ и свързано с първото обяснение за депортацията на евреите от новите земи е фактът, че те нямат българско поданство. Срещу това могат да се отбележат поне три неща. Първо, българското правителство само решава да не даде поданство на евреите от новите земи с чл. 4, ал. 2 от Наредбата за поданството, утвърдена с 31 постановление на Министерски съвет от 5 юни 1942 г. Второ, чл. 3, т. „в“ от спогодбата за депортацията между Данекер и Белев от 22 февруари 1943 г. предвижда да бъдат включени и евреи с българско поданство, които ще го загубят при излизането си от страната. В тази връзка 116 постановление на Министерски съвет от 2 март 1943 г. предвижда, че всички евреи български поданици при изселването си през граница губят поданството си. Трето, още преднята година от София с лекота се съгласили евреите български поданици, живеещи в Германия, да бъдат депортирани.

От друга страна, при депортацията от Македония, наред с чуждите поданици, са пуснати известен брой лекари и аптекари без българско поданство заедно с техните семейства. Според доклада на германския консул в Скопие Вите от 18 март 1943 г., това е направено „по заповед на българското правителство“ и въпросните специалисти щели да бъдат пратени в градове, като Куманово, Враня, Сурдулица и пр., „където се чувствува остра нужда от лекари“. Напоследък се заговори за освобождаването след застъпничество от българска страна на футболния треньор Илеш Шпиц, както и на Рафаел Камхи, бивш деец на македонското движение, също чужди поданици. В един оптимистичен прочит това може да се види като спасяване на известен брой евреи от новите земи по чисто българска инициатива, но то също така показва, че българските власти суверенно се разпореждали кой да бъде депортиран. Това подкопава тезата, че евреите с чуждо поданство в новите земи били „пленници на хитлеровото военно командване“, че „принадлежат така или иначе“ на германците, които иначе можели сами „да си ги вземат“.

Твърди се, че депортацията на евреите от новите земи е станала въпреки „всички усилия да бъдат спасени“. В действителност, никъде в публикуваните източници няма дори намек, че правителството и царят

са опитали да откажат или отложат депортирането на евреите от новите земи. Но и извън правителствените среди, срещу депортацията на евреите от новите земи има съвсем малко конкретни реакции – едно оставено без отговор питане на Петко Стайнов до министър-председателя от 22 март (тоест, след като по-голяма част вече пътуват), изказванията на Никола Мушанов и Петко Стайнов в дебат за изменение на Наредбата за поданството в новите земи (съответно на 19 и 26 март), както и застъпничеството чрез телеграма на софийския митрополит Стефан пред царя, за което знаем от изказването му пред Св. Синод на 2 април 1943 г. и от по-късните му спомени. Липсва подобен опит в парламентарната акция на Димитър Пешев – решаващият ход в спасяването на евреите от старите предели не засяга новите земи. В някои спомени се говори за застъпничество на еврейските водачи от старите предели, но каквото и да са направили, тяхната дума не е могла да тежи особено точно в този момент, когато сами са заплашени от депортиране. Така погледнато, невъзможно е да се каже дали евреите от новите земи са могли да бъдат спасени, дори само защото няма никакъв сериозен опит за това.

В някои случаи извършената депортация на евреите от новите земи се представя като цената за спасяване на останалите. Георги Марков например пише, че „Евреите от новите предели са пожертвани за спасението на 47250 евреи от старите предели на Царството.“. Мнозина у нас намират това съждение за крайно цинично, но интересното е, че същото се появява и в публикации, критични към българската политика, която запазила собствените си евреи с цената на чуждите (Ал. Матковски). Въпросът е доколко това е вярно. По принцип, всяка отстъпка позволява да се настоява за нещо друго и след като евреите от новите земи, така или иначе, вече са депортирани, това неколкократно е изтъквано като някакво все пак сътрудничество от българска страна по „решаването на еврейския въпрос“. От друга страна обаче, нищо не показва, че това е компромис в замяна за отказа от депортация от старите предели, а изглежда по-скоро като „откуп“ (както го нарича Нир Барух) за всякакви други собствени цели на българското правителство и главно заради „националното обединение“.

Когато съберем всички изброени аргументи, виждаме, че те в крайна сметка съставляват един затворен кръг: от тях излиза, че депортацията от новите земи е била (**1**) изцяло в правомощията на германците, (**2**) нищо не е могло да се направи от българска страна, но (**3**) се е направило

всичко възможно и (**4**) все пак, това депортиране е послужило за параван, за да се спасят останалите евреи, макар че (пак **1**) депортирането било изцяло в правомощията на германците.

Въпросът е, че освен оборими поотделно, освен несъвместими един с друг, всички тези аргументи са и по-късно изнамерени. Показателно е по колко различен начин обяснява решението за депортация Богдан Филов пред швейцарския пълномощен министър Редар при разговора им на 11 март 1943 г. Министър-председателят изобщо не твърди, че това е наложена от Берлин мярка без възможност за избор от българска страна; подобно нещо не откриваме нито в доклада на Редар, нито в бележките в дневника на Филов от същия ден. Напротив – Филов обяснява защо българското правителство е предприело тази мярка и говори преди всичко за използването на евреите като работна ръка в Полша и необходимостта като враждебно население да бъдат отстранени от стратегическите зони: „Казах му какво вредно влияние упражняват у нас евреите и че и ние имаме право да се защитаваме с оглед на това, че и ние можем да станем театър на военни действия."

Малко по-късно главният секретар на външното министерство Димитър Шишманов дава по-различно обяснение на турския пълномощен министър в София Васфи Ментеш: „Г-н Ментеш се опита да разбере също дали евакуацията на евреите от Беломорието е била наредена поради опасението от военни действия в тази област. Отрекох това, като подчертах, че мерките срещу евреите в България са продиктувани от съображения на вътрешен ред." Очевидно двете изявления се разминават по въпроса дали се очакват военни действия в района, но и в двата случая депортирането на евреите се представя като собствено решение на българските власти. Нито дума за германско изискване, на което не може да се откаже поради статута на новите земи и поданството на евреите в тях, нито за самоволно разпореждане на германците в новите земи – обичайни аргументи на днешната ни историография при обясненията защо, „въпреки всички усилия", България нямала „никаква възможност да спаси" тези над 11 хиляди души. Това именно ни задължава да поставим въпроса за депортацията от новите земи по съвсем различен начин.

Българската политика в новите земи и депортацията на евреите

На първо място, трябва да направим уговорката, че различното положение в новите земи произлиза не само от „неустановения им международен статут“ или германската политика да се разглежда анексирането им като временно – българските власти сами ги третират по различен начин. Новите земи, например, нямат свои депутати в избраното повече от година преди присъединяването им XXV Обикновено народно събрание, а именно чрез народните представители се осъществява най-ефективното лобиране за отмяна на депортацията. Най-сетне, самите протестиращи депутати дават ясно да се разбере, че се вълнуват от съдбата на евреите в старите предели и изглежда сами имали нагласата, че на останалите не биха могли да помогнат. Димитър Пешев пояснява: „Аз допусках, че това става, защото в тези земи, не анексирани редовно към България, Германия има по-голяма възможност да влияе и налага свои решения. Това беше само едно съждение, макар че управлението на тези земи по нищо не се отличаваше от останалите части на България.“

В църковно отношение православните християни в новите земи преминат на подчинение към Българската православна църква. Там са изпратени на служба свещеници от старите предели, но от тези територии нови митрополити не са избрани. Напротив, някои от действащите митрополити са определени за управляващи четирите новосъздадени епархии: Кирил Пловдивски за Маронийска епархия (Западна Тракия), Борис Неврокопски за Струмишко-Драмска, Софроний Търновски за Скопско-Велешка и Филарет Ловчански за Охридско-Битолската епархия. На обсъжданията в Св. Синод непосредствено след депортацията ние почти не виждаме тези митрополити да повдигат специално въпроса за евреите от поверените им епархии в новите земи: митрополитите Кирил и Борис говорят за евреите в епархиите си от старите предели, а Софроний разказва за вече извършеното депортиране от Скопие, като за него това е мотив да призове да се застъпят за евреите вътре в страната.

Второто и по-важно нещо е, че в тези земи българската държава провежда собствена политика, която е свързана именно с това, че са новоприсъединени, а в тях има голям дял небългарско население. Въпросът за евреите в новите земи е само един детайл от по-големия проблем за отношението към завареното население в новите земи без българско само-

съзнание – гърци, турци и помаци в Беломорието, сърби, албанци, пък и немалко „българи“ във Вардарска Македония. От една страна, тази политика опитва принудително българизиране, когато изглежда възможно. Мерките спрямо помаците, например, са в духа на политиката, водена и в старите предели – за „доброволна“ смяна на имената и промяна на облеклото. Дори спрямо гърците има опити за българизиране на имената, задължават ги да говорят на български и т. н.

Същевременно, спрямо небългарското население се прилага и открита дискриминация: в Беломорието има магазини „само за българи“; има и разлики в дажбите на хранителни продукти, които са по-малки за инородното население. Като крайно решение се вижда (принудителното) изселване на небългарското население от новите земи, но на практика възможностите в тази насока са ограничени. Що се отнася до турците (а и помаците), Анкара отказва да приема преселници, а българското правителство не иска да я провокира. В самото начало на военните действия спонтанно бягат някои гърци, а българските власти прогонват и голям брой сърби, заселени преди това във Вардарска Македония. Германската страна обаче твърдо се противопоставя както на преселването на гърци от българската зона към останалата част на Гърция, така и на сърби от Македония. Особено критични са германските представители към бруталното отношение на българските окупационни власти към завареното инородно население – потъпкването на Драмското въстание, разстрелите на сърби и гърци под предлог, че са „комунисти“, и т. н. Изобщо търканията далеч не се дължат само на „липса на антисемитизъм“ сред българите.

Видяхме как българската историография е изградила разказа си около това как точно за депортацията от новите земи просто не е могло да се откаже на германския диктат. За това внушение обаче няма никакви доказателства и това е ясно видимо от публикуваните у нас документи. Фредерик Чери, който навремето основно проучва германските източници, заключава, че нищо не показва по-силен натиск от Германия за депортиране от новите земи, отколкото за старите предели. Към днешна дата нищо още не е открито, което да сочи подобно нещо. Просто в германските документи от 1942 г. се говори за депортиране на евреите от България изобщо и не се прецизира откъде да се започне. Напротив – да започне депортирането от новите земи препоръчва Александър Белев в доклад от 30 октомври 1942 г., за депортиране (поне за момента) само от

новите земи решително и еднозначно се изказва Габровски пред Бекерле на 22 януари и пред Данекер на 2 февруари 1943 г. Едва след това вече германските представители подемат тази идея. Така погледнато, въпросът дали българските власти са могли да спасят евреите от новите земи е напълно подвеждащ – те сами посочват именно тези хора за депортиране.

В крайна сметка, българските власти реализират точно това свое намерение. Протестите на групата около Димитър Пешев довеждат до това да не се изпълни поправката в споразумението Данекер-Белев за депортиране на евреи и от старите предели, а остава да депортират само тези от новите земи, което е и първоначалният план – така, както го излага Габровски пред Бекерле и Данекер.

Следва да се уточни, че ако България не е станала съюзник на Германия, тези територии пак щели да бъдат окупирани, най-вероятно от германски войски, и евреите от тях биха били в огромното си мнозинство депортирани. В тази връзка следва да се отбележи, че след като България преминава на страната на антихитлеристката коалиция в началото на септември 1944 г., Вардарска Македония остава под директен германски контрол за около два месеца, докато оттам се изтеглят частите на Вермахта от Гърция – какво би станало през това време с евреите, ако бяха оцелели под българска власт, може само да се гадае.

При реално стеклите се обстоятелства обаче депортацията на евреите от новите земи не се дължи на диктат, а по-скоро е плод на преплитане между германски и български приоритети. Преди всичко, българската националистическа политика не би извела на преден план въпроса за евреите – с тяхната малочисленост и с факта, че не са свързани с аспирациите на съседна държава. След като обаче въпросът за депортацията е повдигнат от германска страна, българското правителство само избира да даде положителен отговор точно за евреите от новите земи. От една страна, това изглежда най-лесният компромис пред едно настойчиво искане на по-големия съюзник. В същото време обаче може да се допусне и хипотезата, че българската страна е проявила известна комбинативност спрямо Германия и е използвала искането за депортиране на българските евреи по принцип, за да отстрани един, макар и малочислен, небългарски елемент от новите земи. Та нали от Берлин (пък и от Рим) упорито се противопоставяли на всякакви други изселвания от тези територии.

В днешно време упоритото повтаряне, че в газовите камери не е изпратен „нито един български евреин“, обикновено се придружава от пояснението, че става дума за онези „от старите предели“. Това наистина е едно доближаване до истината, но все пак остава един много съществен пропуск – евреи от две съседни страни са депортирани с активно българско съдействие. Просто не върви да се хвалим, че „българските евреи“ са спасени, а югославските (съответно македонските и сръбските) и гръцките – унищожени, след като знаем чии власти са извели от домовете им над 11 хиляди от тях и са ги предали за транспортиране към Аушвиц и Треблинка. Съвсем неадекватно е при това положение да градим обяснения за спасяването на българските евреи върху „толерантността“ на българите или дори само върху липсата при тях на „силно чувство на национална гордост“ (Цветан Тодоров). Нито липсата на „толерантност“, нито някакво „силно чувство на национална гордост“ на населението в Беломорието, Вардарска Македония и Пирот са причина за депортирането на евреите оттам.

Фашистката окупация и съдбата на евреите

При обясняването на депортацията от новите земи в нашата историография цялата логика е построена върху подчертаване на различния статут на тези територии в сравнение със старите предели и оттам се разсъждава как факторите за спасение са били безсилни в този случай. Полезно би било да погледнем от различен ъгъл и да сравним положението във временно присъединените към България земи с други анексирани и дори само окупирани територии. Много показателно е сравнението с окупираните от фашистка Италия зони, защото то ни помага да погледнем от друг ъгъл аргументите, че евреите в Беломорието и Македония „не са български поданици“, а самите „тези земи не принадлежат на България“. Споменахме как, въпреки възприетото антисемитско законодателство, дори не е обсъждано Италия да депортира евреи, както и че тя се застъпва за свои поданици евреи в територии, контролирани от Германия, а и от България. С изключение на анексираната Албания, окупираните от Италия земи нито са формално част от нея, нито населението им са италиански поданици, но оттук няма депортации. При това, не става дума нито за особена толерантност, нито за чисто хуманистични подбуди на фашисткия режим на Мусолини.

Наистина отказът на искането за депортация не би се харесал в Берлин и това добре се вижда точно от отказите на ред други страни. Прави го Италия, която отказва да депортира от територии, които контролира само благодарение на решаваща германска помощ (случаят с Гърция е най-показателният); през 1942-1943 г. Унгария за депортиране също засяга и територии, които владее благодарение на политическа подкрепа или завоевания на Райха (Трансилвания, южните части от Словакия; съответно Войводина); споменахме как за около две години (от октомври 1942 до септември 1944 г.) депортациите спира дори Словашката република – марионетна държава, създадена благодарение на германския удар върху Чехословакия. Всичко това е предизвикало критични коментари от германска страна, но не и директни репресии. По-късното окупиране на тези три страни е извършено по военни съображения и няма нищо общо с отказите им в по-ранни години да депортират евреи. Румънският отказ от есента на 1942 и пролетта на 1943 г. да депортира евреи също се отнася и до новоприсъединени територии.

Гърция е добра основа за сравнение, защото територията ѝ е разделена между три окупационни сили – германски, италиански и български. Що се отнася до политиката към евреите, прави впечатление голямата разлика между италианската и германската зона, като българската се развива паралелно с германската; италианците не само толерират евреите и отказват депортация, но помагат на евреи от германската окупационна зона да бягат на юг; депортациите оттук почват едва след капитулацията на Италия, когато се стига до директна германска окупация.

Същото е валидно и за териториите на Югославия – решително прочистване на евреите в териториите, окупирани от Германия (Сърбия, Хърватия с Босна), както и в тези, контролирани от България (Македония, Пиротско), но не и там, където се разпореждат италиански войски – Словения, Далматинското крайбрежие, Черна Гора, Косово и албанските части на Македония. Италианските власти не само не предават евреи за депортиране, но тук няма жълти звезди, надписи „еврейско жилище“ и „еврейско предприятие“, забрани за влизане на определени места и пр. – всички онези мерки, които българските власти налагат и в старите предели, и в новите земи. До капитулацията на Италия тук намират прибежище и някои преследвани в другите окупационни зони евреи.

Неадекватно е на този фон някои български автори да сочат спасяването на евреите в старите предели като доказателство, че тогавашният

режим „не е фашистки“, а други да привеждат депортацията от новите земи като доказателство, че точно напротив, е „фашистки“. От подобни разсъждения излиза, че режимът в Италия не е фашистки поне до германската окупация на северните ѝ части през есента на 1943 г. Въпросът не е толкова във фашизма и антисемитизма, а преди всичко в степента на директен контрол на нацистка Германия и колаборационизма с нея. Затова един и същи човек – Бенито Мусолини – може да отказва депортации като диктатор в Рим, но не може да ги спре като марионетен ръководител на режима в Сало.

В крайна сметка — нищо уникално

Накратко, може да се каже, че нито режимът в България, нито обществото са сред най-антисемитските в Европа. Управниците в София обаче проявяват по-голяма склонност да следват линията, задавана от нацистка Германия – както при строгостта на антиеврейските мерки, така и при съгласието за депортирането им. Без да достигат колаборационизма на марионетните правителства в окупираните страни, те следват антиеврейските мерки в по-голяма степен от повечето други суверенни съюзници на Райха.

В съответствие с тенденциите в другите страни е започването на депортациите с евреите от новоприсъединените земи – това отговаря на тактиката на нацистите да се започва от най-лесното, но в случая е плод на българска инициатива. Подобно на много други страни, по-силна реакция предизвиква опитът депортациите да се разпространят и върху местните евреи. Резултатът, както в други случаи, когато това е било възможно, е спиране на вече започналите депортации. Оттам насетне политиката на българските управници е повлияна не само от обществените настроения и обрата в хода на войната, но и от отказите на повечето други съюзници на Германия да депортират евреи – твърдото нежелание на Италия, Унгария и Финландия, спрелите по това време депортации от Словакия, както и промяната в позицията на Румъния. Да не забравяме най-сетне и щастливото обстоятелство, че, за разлика от Северна Италия, Унгария и Словакия, страната не попада под германска окупация.

При това положение оцеляването на евреите от старите предели ни изглежда като невиждано изключение, просто защото сами сме го до-

разкрасили. Като „спасяване на българските евреи“ се рекламира частичното разрешаване на една криза, създадена от българските власти, като в същото време се омаловажава фактът, че в новите земи те са активен съучастник в Холокоста. Към това се прилагат две прости операции: докато спасението на евреите се вижда почти само като резултат от процесите вътре в България и българското общество, репресивните мерки се разглеждат като изцяло привнесени, без да се отчита вписването на много от тях в българския контекст. Дългогодишното популяризиране пред външния свят на така описваното „българско изключение“ обаче не само не дава резултати, а и предизвиква остри критични реакции, които често са и доста по-добре аргументирани от онова, което предлага нашата историография. Макар на пръв поглед да разполагаме с една изключително благоприятна за нас история, по-внимателното ѝ разглеждане изважда на показ ред неприятни констатации – и не толкова за миналото на страната ни, а преди всичко за нивото на днешното ни обществено съзнание, готово най-безкритично да се самозаблуждава.

Българският случай не е уникален или изолиран, но не е уникална и българската историография. Подобно на всички страни в подобно положение, и в България се натъкваме на множество опити за отричане, омаловажаване и прехвърляне изцяло на германска отговорност на реално проведените антисемитски мерки, в това число на извършените депортации, а в същото време разкрасяване на спирането им и подпомагането на евреи. Примерите за „уникални“ спасявания са много – да спомена само претенциите, че Албания е единствената страна в окупирана Европа, където са спасени всички евреи, но, за съжаление, това не се знае по света. Говори се за прекаленото експлоатиране на темата за Холокоста, за превръщането ѝ в „индустрия“. Истината е, че колкото повече се говори и пише за Холокоста, пропорционално в индустрия се превръща темата за „спасяването“. Българският случай е типичен в това отношение.

Така или иначе, пак подобно на останалите европейски страни, разкрасената официална версия отдавна вече е подложена на критики. Въпреки опасенията, че става дума за „антибългарска кампания“, далеч не сме единствените, принудени да слушат отрезвяващи забележки. Това са не само гласове на оцелели евреи и потомци на жертвите, на заинтересованите съседни страни или на добре ориентирани критици от чужбина, но и на все повече хора у нас. Без да са лично и семейно засегнати,

някои повдигат въпроса поради убеждението, че всяко общество има нужда от катарзис, от изправяне пред тъмните петна в своето минало. Заедно с това, все повече хора разбират, че опитите за прикриване и отричане на широко известни и добре документирани факти е напълно обречена тактика. Най-сетне някои историци се чувстват професионално ангажирани да анализират тенденциозните интерпретации на миналото.

Александър Везенков е български историк, изследовател на свободна практика. Работи по проблеми на градската история на Балканите през XIX-XX век, на историята на реформите в Османската империя през XIX век и на институционалната история на комунистическите режими. Личният му блог може да се намери на адрес: http://alexandervezenkov.blog.bg

Коментари (10)

- 27-07-2014|**Леон Бенатов**

Г-н Везенков поднася тенденциозно селектирана информация. Освен официалните документи с положителност е имало и устен натиск и българският монарх е избрал най-печелившата политика. Сигурно е, че между изпълнителите на депортацията е имало убедени антисемити, но останалите са изпълнявали заповеди и директиви. И защо гражданското общество и църквата в Гърция и Македония не са проявили солидарност с евреите, както се е случило в царство България? Как би постъпил хипотетично г-н Везенко, ако е бил на мястото на цар Борис III?

- 27-07-2014|**Златко**

Здравейте, господин Бенатов,

предполагам, че на вашата възраст вече е малко трудно (а може би и напълно ненужно) човек да променя идеи и убеждения, с които е израснал. Особено пък когато те поставят самия него и неговия народ в светлината на някаква сериозна щедрост и благородство, като хора, които умеят да ценят стореното им добро. И все пак едно от големите предимства (или неудобства) на времето, в което живеем, изглежда се състои в това, че то ни предоставя все нови и нови познания и факти, които отказват да се поберат в рамките на старите теории и убеждения. Тук на сайта бяха публикувани вече около една дузина материали, които показват доста нагледно до каква степен тезата за „спасяването", ако бъде лишена от антитезата за „неспасяването", та дори и държавно поддържания български антисемитизъм от 1940-те години, се оказва куха и, бих си позволил да твърдя, фалшива. Но за това не ми се ще да споря. Всъщност нещото, за което искам да говоря тук е казано преди мен, и то не от кой да е, а лично от Тони Джуд, един от собствените ми интелектуални кумири. Прочетете го тук, а след това, ако искате, прочетете (отново) и текста, от който то идва. От него може да се научи много, струва ми се...

И така, нека дадем думата на самия Джуд:

> *От всички стари езици, които се втурнаха да запълнят пространството, опразнено от комунистическата дискурсивна мощ, антисемитизмът е най-поразителният. Тук почти няма значение дали изобщо някакви евреи са останали в днешна Източна и Централна Европа. Антисемитизмът в тази част от Европа отдавна има централно политическо и културно място; той е също толкова начин на говорене за „тях" и „нас", колкото и средство за подбор на евреите по-конкретно. Поразяващо тук обаче е неудобството, пораждано от намека, че днешните източноевропейци може би трябва да се занимават със своето минало третиране на евреите. Това конкретно минало е толкова дълбоко погребано, както от комунисти, така и от некомунисти, че опитите то да бъде изкопано отново се отхвърлят от всички, включително и от някои евреи. И действително, еврейската интелигенция от Будапеща и Варшава (която включва солидна част от дисидентските интелектуалци от миналите двадесет години) не желае да й бъде припомняно, че (а) нейното собствено и онова на родителите й най-близко минало е*

тясно свързано с онова на комунистическото движение и (б) че евреите в Източна Европа, които са оцелели след войната и са избрали да не емигрират, често са полагали значителни усилия да крият еврейскостта си — от колегите, съседите, децата и от самите себе си. Те често са първите, които настояват, че антисемитизмът е приключил през 1945 — всъщност понякога те ще твърдят, че по-ранните му прояви в страни като Полша, Чехословакия, Унгария и дори Румъния са били преувеличено представяни.

Миналото е друга страна: мит и памет в следвоенна Европа – Част 2

- 27-07-2014|**Борис Танушев**

Виждам резонност във въпроса на г-н Бенатов: „И защо гражданското общество и църквата в Гърция и Македония не са проявили солидарност с евреите, както се е случило в царство България?“ Искам обаче да поставя акцента другаде. По време на обсъжданата депортация дори в самата Германия се е знаело много малко за „крайното решение“ и истинското предназначение на „трудовите“ лагери. Затова пък е било практика и всред самите съюзници да депортират население точно по същите причини, които изтъква и Б. Филов – „Филов обяснява защо българското правителство е предприело тази мярка и говори преди всичко за използването на евреите като работна ръка в Полша и необходимостта като враждебно население да бъдат отстранени от стратегическите зони.“. Докато се заобикаля истината, че бг правителството, е постъпило не по-различно от разпространена военновременна практика и сред бъдещите победители, докато се премълчава, че то се е заблуждавало относно крайната цел на депортацията, изводите на подобни изследвания не могат да бъдат адекватни на иначе истинността на изложените в тях факти. Посочете ми в кое право настъпването на вредни последици поради действия извършени поради незнание, криви сметки или погрешни възгледи се приравнява с умишленото злодеяние? Да не споменавам пък, че многото примери на спасяване на евреи (правилно е да се говори за отклоняване, защото правещите го са нямали съзнанието, че ги спасяват от ужасна участ) и от тези спорни територии, говори и за отсъствието на расистко отношение към тази категория хора/сънародници.

- 27-07-2014**|Златко**

Благодаря ви за този коментар, господин Танушев. А сега, ако намерите време, опитайте да се зачетете по-нататък в останалите текстове от поредицата „България и антисемитизмът“ (не твърдя, че мога да предскажа ефекта от това, дори напротив). Впрочем, какъвто и да бъде той, някои от тези текстове – особено онези на Румен Аврамов – са истинско удоволствие, най-вече заради неговия особен, напълно автентичен хуманизъм и тънкото му усещане за правда и неправда...

Впрочем, вкусове всякакви, разбира се.

- 28-07-2014**|Самолет 005**

Спасяването на когото и да е има не само правни последици. То има всякакви последици. Споровете около спасяването на евреите са поставени още първоначално изкривено, защото не се уточняват рамките на дискусията и обикновено дискусията се превръща в манджа с грозде, тоест в спор, а не в обсъждане. А спорът е война – там има победител и победен (виновен), но не и истина. Винаги в такъв разговор трябва задължително да се очертават контурите и фокусът на обсъждането – правен, политически, исторически, етнически, народностен, общоразказвателен, митологичен. Винаги това неуточняване много ме е притеснявало за разводняване на обсъждането и довеждането му до махленско ниво...

- 06-08-2014**|сухи**

Все пак гледната точка на някакъв „общочовешки хуманизъм“ винаги може да бъде упрекната в абстрактност и неадекватност спрямо специфичните условия; от друга страна и евреите не са ангели, вероятно към някои от тях подходено, според човека, но все пак конкретните национални интереси са били над „общочовешките“, които с късна дата е лесно да се обявят за общовалидни, оттам и упрекващи когото и да е в антисемитизъм... Насила налаганото „добро“ също е зло...Така е можело да се действа, така са действали, историята е станалото възможно, а не какво е можело да стане... Както винаги Златко Енев говори от последна инстанция, истината е, че истина няма...

- 07-08-2014|**Златко**

Само няколко думи:

В този постинг ми правят впечатление две твърдения:

1. Има неща, които се намират НАД морала (в случая: „националните интереси“);

2. „истина няма“, тоест пак същото: няма правда, няма кривда; и да се опитваш, и да не, все тая: накрая все пак се оказваш някакъв вид мижитурка, подлец или просто плужек...

И двете, разбира се, не биха заслужавали капчица внимание, тъй като са фундаментално лишени от каквато и да било ценност, ако не биха били толкова представителни за времето и умонагласите, с които сме принудени да живеем тук и сега.

В тях аз виждам уловени в много кондензирана форма голяма част от проблемите на тази страна, от много време насам. Интелигенцията ѝ, доколкото я има, подава от себе си най-вече сигнали за нуждата от приспособяване и оцеляване в един принципно безсмислен свят. Какво ще правиш, как ще го правиш, как ще живееш – всичко това е напълно безразлично, стига само ДА НЕ ТЕ хванат. Инак може и да се възхищаваме потайничко на тоя или оня (чуждоземен) герой, който ще избере „да умре прав“, но това са чужди работи, не са те за нашата уста лъжица, нашата съдба е да мрем клекнали, ако не ли до шията забити в лайна...

Проблемът конкретно при Иван Сухиванов е, че самият той очевидно е достигнал такава степен на гьонсуратлък, при която вече нищо не е в състояние да го докосне, камо ли пък обиди и накара да се махне от едно място, където многократно му е казвано и показвано, че е нежелан, тъй като този вид злобарска безхарактерност просто не се котира тук.

Дребен човек, няма дори къде да го настъпиш...

- 09-08-2014|**Елка**

от Везенков, вероятно заради „пристрастия“ към България, каквито Везенков няма като повечето „експерти“ подпомагани от чуждестранни фондации.

Шимон Перес: Спасяването на българските евреи е уникален пример

Израелският президент отправи благодарността си не само към държавата ни, а и към хилядите обикновени хора, които са имали сме-

лостта, с риск към собствения си живот, да спасят друг живот и така да съхранят цялата еврейска общност у нас

„Уникален пример за кураж и съпричастие нарече израелският президент Шимон Перес спасяването на българските евреи по време на Втората световна война.

В Европейския парламент в Брюксел, в присъствието на българския президент Росен Плевнелиев и на политици от цяла Европа, Перес благодари на България, съобщи БНР.

Израелският президент отправи благодарността си не само към държавата ни, а и към хилядите обикновени хора, които са имали смелостта, с риск към собствения си живот, да спасят друг живот и така да съхранят цялата еврейска общност у нас.

Тук сме да почетем историята, но и да отправим поглед към бъдещето и към това, което ще завещаем към децата си, каза Шимон Перес. Най-ценното завещание към тях е никога да не се предават, да мислят геройски и да действат смело.

В памет на българите-спасители, които не са позволили към лагерите на смъртта да бъде изпратен нито един евреин, от днес

в Европарламента е експонирана документална изложба.

При откриването ѝ президентът Росен Плевнелиев подчерта, че не тогавашното правителство, а обществото е изиграло основна роля България да спаси всичките си евреи – нещо, което не се е случило в никоя друга страна по време на Втората световна война.

Това е пример, който никога не трябва да забравяме, заяви българският президент.

Той изрази съжаление, че в онези времена България не е могла да спаси и евреите от Северна Гърция и част от бивша Югославия.

По-късно днес Плевнелиев ще се срещне с председателите на Европейската комисия, Европейския парламент и Европейския съвет.

Разговорите ще бъдат посветени на политическата ситуация у нас.“

- 13-08-2014|**Самолет 005**

Ние живеем в „кавгаджийска култура“. Под „ние“ не разбирам българите, а цялото човечество. Терминът „кавгаджийска култура“ е въведен от една американска социоложка от еврейско потекло и тя написва книга със същото заглавие, която е преведена на български. Авторката е

Дебора Танен. Основната идея е, че кавгаджийската култура използа за целите си много повече пари от културата на съгласието. „Използва“ означава както *харчи* така и *печели*. Ето ви тънка препратка към културана на конспирационното мислене, но това е само препратка към онези, които харесват да мислят конспирационно. Иначе в парите и в процесите на използването им няма кой знае каква конспирация, а само утвърдени парадигми.

Това ми беше добър увод за споделянето на лични впечатления. Познавам доста евреи. Едни от тях са антибългарити (по модел на думата антисемити), а други са пробългарити. Всеки е такъв или онакъв, на базата на житейския си опит и разочарования. Преди време бях помолен да разведа из София една двойка възрастни евреи от Калифорния. Съпругът бил с българско родоначалие, роден в София в богато еврейско семейство на някогашен фабрикант евреин. Всичко добре – любезни и те, и аз. Говорехме на английски, защото съпругата не знаеше български. До момента, до който аз споменах (тогава беше много нашумял филма), че в България се води грозен дебат по повод на един македонски филм за това, колко зле се държали българите с евреите в Солун. За това, как един възрастен евреин от Солун казва от екрана (от трибуната на филма): „Защо, ти българино, дойде да колиш еврейски деца в Солун!“ Споделих, че вероятно това се е случвало, за да го документират във филм, но някак си е твърде остро като обръщение към всички българи. Че има хора, които тогава не са били неприятелски настроени към евреите, защото имам разкази на софиянци, които са криели евреи по домовете си (за да не употребявам думата „спасявали“). И така, без да искам, отключих стъписващ антибългаритски уклон в този състоятелен американец, роден някога в София. Коментарът му не беше злостен, но отношението му беше истинска рана. Разбрах, че е работил като общ работник в нещо като концлагерски трудов колектив от арестувани евреи за благото на България. Това силно го беше наранило – поставих се на негово място – син на фабрикант, скромен младеж с желание за свободен и щастлив живот (нарочно няма да спомена името на фабриката и индустрията), поставен при идиотските условия от типа „Димитровград или Перник-Волуяк“ – как да обичаш българите и България и как да не станеш антибългарит. Той се радваше на съвременната мизерия в България, на пошлостта на живота ни днес, на мръсотия, на освинените мъжко-шопарски физиономии на много тлъсти мъже българи с джапанки по улиците,

на циганията. Помислих си – че те и българи се радват на това особено българи от калифорнийския тип, тоест емигрираните. Защо да го обвинявам в антибългаритски настроения Освен това той не действаше с нищо против България. Беше дошъл тук в края на иначе хубавия си живот след емигрирането, за да се наслади на падението на българите, но не с идеята, че това е възмездие за деянията им срещу евреите или срещу самия него, а защото са прости. Той беше евреин, постарадал от българите, но беше класически образ на човек изобщо, постарадал от българите. И българин може да е пострадал от българите. И българин може да е антибългарит. Казах си, че е време да правим разлика между човек, пострадал от българите, и антибългарит. И тогава му казах, че филмът не е направен от хора, постадали от българите, а от антибългарити с претенции. И той млъкна. Не ми каза и „Довиждане!“, а само съпругата му ме изпрати до фоайето на „Шератон“. Дали го „спасих“?... Дали спасих и себе си? Исках да не съм в кавгаджийската култура.

Какво значи да спасиш някого от антибългаритски помисли? Същото, което значи да спасиш някого от антисемитски помисли. Но пропагандата и кавгаджийската култура използват пари, а не човешката душа...

- 16-08-2014|**Пенка Ангелова**

Все пак дискусията не би трябвало да завърши с това сравнение, което много куца. Антибългаризмът на даденото лице кулминира в неговото злорадство, което без съмнение не е лицеприятно. Световният антисемитизъм обаче е взел **милиони невинни жертви**.

Освен това: може да има всякакви хора- умни, глупави, интелигентни, простаци, добри, злостни... По реакцията на един човек не можем да обобщаваме нещо за нацията или етноса или религиозната му група, които и без това са някакви фикции.

И още нещо: в дискусията тук се прокрадва един характерен тон на идентификация с българското правителство. Някой пита г-н Везенков, как би постъпил на мястото на цар Борис. А защо не се запитаме, как бихме постъпили на мястото на тогавашните граждани, някои от тях са изпратили стотици писма и телеграми в подкрепа на колегите и съгражданите си. И дали **оцеляването** на евреите в границите на Стара България не е свързано и с това съчувствие, което се е проявило и на нежеланието на правителството да се конфронтира с гражданите си и с

голяма група от парламентаристите си? Както знаем, Царят е обичал да флиртува с „народа“ си.

Но да се опитваме сега да вменяваме на едно фашистко правителство, че те „не са знаели какво правят и къде депортират евреите“ е вече осъдителен исторически наивитет.

Статията на Везенков проследява решенията и действията на правителството и на българските окупационни власти. Решенията и законите и за Стара и за новоприсъединена Бългаия са еднакви. Остава открит въпросът, защо те се изпълняват стриктно само в новите територии.

Забранените травми. Антисемитизъм, антиосманизъм и българската национална идентичност
Автор(и): Румен Петров

Антисемитизъм

„... всички са травмирани – или след война, или след затвор. След лагер. Война и затвор...“
Олга Каримова[1]

Травматичният опит е опит, който измъчва и е трудно да се изрази и сподели с друг, трудно да се приеме и разбере от друг и затова травмираният човек е както смъртно изплашен, така и самотен („безумно самотен“, по С. Алексиевич) с този опит.

Тайната на травмата не обединява, а разединява (Алексиевич, отново). И това прави социалната травма важна за моралното и социалното здраве на обществата – защото цели групи от хора, големи групи са доведени до отчуждение и самота. В България тази незавидна роля се дава по злощастна традиция на българските турци, а по времето на тоталитаризма се появява и групата на „враговете на народа“ и техните близки. И едната, и другата група са подлагани на държавно-организиран и поради това – социално приемлив тормоз във всичките възможни форми, като едновременно с това върху изразяването на тяхното страдание е налагана забрана. Ако се чудим дали можем да си представим ситуацията, нека си припомним родители, които заплашват с отхвърляне („бой“) децата си, ако те заплачат от отхвърлящо поведение на самите родители: „Спри да ревеш или, ще те пребия!“.

Несподелеността на опита е един от основните фактори, които превръщат безпомощността в травма – в трайна нагласа към избягване, не-

1 Събеседничка на Светлана Алексиевич от сборника с интервюта „Време секънд хенд“. Изд. „Парадокс“. София, 2016 г. (стр. 245)

доверие, (себе-)изолация. В българската история, разбирана не като писан текст, а като социална памет – памет за опит, която се предава през поколенията, по много канали и на много нива, съзнавано или не, премълчаните насилия не са изключение и мълчанията на извършители и потърпевши са често силни. Понякога дори разполагаме главно с мълчанието на извършителите, защото потърпевшите или не са изтърпели насилията (загинали са), или не са тук, за да разкажат, а тези от тях, които са – не могат, по причини, които Светлана Алексиевич разбира добре.

Българският антисемитизъм

Антисемитизмът в България не е от средата на 20-ти век. По време на Руско-турската война от 1877-78 г. немалко евреи са загубили и живот, и имущество, и дом. Документирано е ограбването, малтретирането и избиването на евреи в Казанлък през 1877 г.[1] От руснаци и българи.

Шестдесет и шест години по-късно Исак Лазар Ишах, на 72 години, от Битоля, е „глава на фамилия, живущ на ул. „Неофит Бозвели“ № 38“. На 10 март 1943 Исак Ишах е „вдигнат“ заедно с жена си и семейството им от „първа група“ с началник на групата Ангел Видов Горанов. В документите, които отчитат този факт, жена му Навила е упомената само с малкото си име, като фамилията ѝ е заменена с четири запетайки в групи по две. Вероятно за икономия. „Групата“ се състои от 41 семейства с 149 членове, всички „живущи на ул. „Неофит Бозвели“. След всичко това са отведени поетапно в нацистките лагери на смъртта. Една част от тях са превозвани с шлепове по река Дунав. Поне един такъв шлеп, с товара си от хора за изтребление, потъва край Лом. Исак Лазар Ишах и Навила са двама от 11 363 (единадесет хиляди, триста шестдесет и трима) души, евреи от Вардарска Македония, Беломорска Тракия и Пирот, които през месец март на 1943 година са депортирани с цел да бъдат подложени на изтребление по националсоциалистическите закони в операция, извършена от създадената за целта, българска администрация в така наречените „нови

1 „Подобно на мюсюлманите евреите също получавали отказ за завръщане в родните си места или намирали къщите си заети или разрушени. При завръщането си в града, евреите от Ямбол били посрещнати на гарата от „почти всички българи, които викали: „Да живее нашият цар Александър! Вън турци и евреи! България за българите!“ (Маккарти, Джъстин. Смърт и изгнание. Етническо прочистване на османските мюсюлмани 1821-1922. Унив. Издателство „Св. Климент Охридски“. София, 2010. стр. 122-123)

земи“ – териториални придобивки за Царство България в резултат на военния съюз с Германия.

От тях оцеляват дванадесет.

Цитирам един своеобразен паметник[1], изготвен от Надя Данова и Румен Аврамов. Става въпрос за сборник, основно с архивни документи, чрез „простото“ четене на които, без нуждата от много обяснение, става ясно как се е развила операцията по унищожението на единадесет хиляди, триста шестдесет и трима души, извършено от една организация, с която аз съм интимно свързан – българската държава и българското общество. Тази политика на висшата българска администрация (това са хора със семейства), осъществено от български местни чиновници (също хора със семейства) е част от една антиеврейска политика на държавата (хора със семейства) и обществото, която е продължение на Закона за защита на нацията (ЗЗН), на приетия през юли 1941 г. Закон за еднократния данък върху еврейското имущество и на другите антисемитски разпоредби, приети в България. От българи – хора със семейства.

В изпълнение на тези политики през 40-те години евреи се разселват сред общностите в „новите земи“, а еврейски квартали в градове като Битоля се организират като гета. В хода на политиката по „депортиране“ (тези неща са пълни с езикови еквилибристики) тези хора са буквални социално анихилирани: след като са депортирани, имуществото им е ликвидирано – разпродадено, разнесено, претопено, като постъпленията от ликвидирането на материалните им притежания отиват, пряко или косвено, в полза на *българската* държава – за хората, които я създават и ползват – за нашите баби и дядовци, за нас като техни наследници.

Пред лицето на подобна жестокост винаги започваме да се тревожим за вината, търсим виновния, стараем се да го изолираме от нас. Това представлява голяма част от грижата на наказателното правосъдие. Но това, всъщност, е и разговор за невинния – за възможността да очертаем място на сигурност и надежда, че злото може да се ограничи, защото има и добри (добро) и ние да се разпознаем там. Все пак сме хора.

Надя Данова и Румен Аврамов знаят добре, че търсенето на виновен (търсенето на възможност за невинност) може да стане много агресивно, доста насилническо дори (човешки парадокс). В задочен разговор с аг-

1 Данова, Надя, Аврамов, Румен. Депортирането на евреите от Вардарска Македония, Беломорска Тракия и Пирот. Март 1943 г. Документи от българските архиви. Обединени издатели. София 2013 г.

ресивните адвокати на доброто (пълно е с тях) те се стараят да успокоят съвести като уточняват, че

„България не е *инициатор* на идеята за изселване на евреите с цел унищожаването им, и вероятно без външния импулс тя не би задвижила подобна операция."

Може би агресивните адвокати на доброто обаче няма да бъдат удовлетворени, защото

„Когато обаче политиката е възприета, българското правителство я привежда частично в изпълнение с разбиране и убеденост, усърдно, добросъвестно и последователно, търсейки същевременно възможности да я използва за собствения си дневен ред."

Не знаем точно какво е България, „която не е инициатор" на изселването с цел унищожение. Изглежда да е нещо между българския „народ" и българската „държава" – хибрид между колонизираният туземец и колониалната администрация? Кой е виновният и кой е отговорният?

„Във всеки случай при първите контакти с политиката на унищожение на евреите от страна на Третия райх от началото на юли 1942 г. властите в София дават принципно съгласие евреите, български поданици, живеещи в Германия и в окупираните от нея земи, да бъдат изселени „някъде на Изток" без повече да се интересуват от съдбата им."

Бежанци

Част от тези хора са бежанци – бягат от тормоз и смърт преди войната в Западна и Централна Европа.

България тогава, в лицето на своето правителство, още през септември 1938 г. чрез Дирекцията на полицията

„вече заема твърдо становище за ограничаване притока на чужди евреи във и през България, а през септември 1940 г. категоричната ѝ линия (утвърдена с новия закон за поданството от декември с. г.) е за освобождаване на страната от „чуждия елемент" и за отказ да му се оказва каквото и да е съдействие при напускане."

Данова и Аврамов смятат, че коренът на злото в този случай е в национализма. Според тях българското правителство е продало „небългарските" евреи за територии, считани за „изконно български" от т.нар. „народ":

„Когато на върха на ценностната пирамида е поставено осъществяването на „националния идеал“, всички останали задачи и стъпки придобиват подчинено значение, а каквито и да са решенията, те получават изначално оправдание, окъпано в патриотарски възторг.“ (стр. 34)

Вероятно има и други причини. Търсенето на тези причини, условия, процеси, както и разбирането на българския национализъм предстоят, така, както и много други полезни неща, които хуманитаристиката предстои да извърши.

Ако не можем да си представим ефективността на унищожението, това е навярно така, защото не сме се изложили на текстовете на документите. Не сме позволили паметта да се случи. Ето един такъв документ, прочетен от Данова и Аврамов:

„БИТОЛЯ. В гр. Битоля има да се ликвидират движими имущества на около 400 еврейски дома, от които 198 са вече ликвидирани. Работят 7 комисии, които както се споразумяхме със зам. Областния директор и нашият делегат там ще се увеличат и предполагам, че в този момент са вече увеличени на 15. Комисиите работят по следният начин: получават ключовете на домовете където ще се ликвидира имуществото от нашият делегат и веднага продават на публичен търг. За задоволяване нуждите на държавните учреждения се отделят някои вещи, които се складират в специален склад, а бакъра, вълната, парцалите и пр. се складират в друг специален склад. По хубавото бельо, дрехи сервизи и пр. се поставят в сандъци, които в началото са били запечатвани, а в последствие не и се изпращат в разходния склад от където се сортират и съответно продават. В склада, в който се складират по-хубавите вещи през 7-8 дни идват представителите на учрежденията по ред и взимат срещу опис и заплащане нужните им вещи, а остатъка се веднага продава по общия ред. От разходния склад също през няколко дена се предава на Храноизносна или Б.З.К. банка бакъра, вълната и пр. неща, които са под специален режим. Изобщо работата е сравнително по-добре организирана и се очаква до 20 дена да се свърши окончателно ликвидацията. Кражби има, но те са повече в по-бедните и най-бедните еврейски жилища извършени пак от бедняци и защото тези къщи е невъзможно да се опазят или по-сигурно заключат[1]“

1 Данова, Надя, Аврамов, Румен. Депортирането на евреите от Вардарска Македония, Беломорска Тракия и Пирот. Март 1943 г. Документи от българските архиви. Обединени издатели. София 2013 г. Том 2 (стр.327)

Питам се кои са купувачите и в колко българки домове и днес се предават вещи на тези хора, ликвидирани по този начин с участието на нашите дядовци[1] през 1943 г.?

Възникват въпросите, отговорите на които предполагат сътрудничество в разнообразни полета:

- Каква е природата на тази социална безчувственост към страданието на другите хора около нас? Има ли си тя обяснение, история, последици?

- Какво от това, че тази природа се опознае? Това ще направи ли обществото ни по-справедливо, ако справедливостта е начинът, по който отговаряме на болката?

...

През тоталитарното време злото не беше „тук". Отговорът на злото беше изключване. Отделен, макар и основен, беше въпросът кое е зло. Та тогава злото се наказваше с изключване, а страданието не беше част от ежедневието ни. Здравето, нормалността, редът, електричеството и „прогресът" бяха героите на новото време. Те вървяха с властта. Справедливостта не представляваше повод за дебат, в известен смисъл справедливостта не беше проблем, болката и несправедливостта бяха в миналото или оттатък стената, включително и тази на затвора. Там бяха и лошите – малки и големи. На злото (чуждото) се полагаше зло (отчуждение). Някои оттатък Стената виждаха тук „империята на злото"... Тук им ръкопляскахме, смятахме, че говорят за началниците ни, а не за нас. Жертвите са добри. Така ли е наистина? Ставаме ли по-добри от приложеното върху нас насилие? Ще питаме специалистите по наказание – затворническите деятели. Сложно стана.

Удобството на разделянето и услужливостта на властта да стори това и да ни обремени от моралните отговорности са част от проблема, навярно:

„Аз имам само гласа си
срещу цял куп измами –
измама уж романтична
в главите на чувствени парии,

1 Единият ми дядо е роден през 1909 а другият – през 1919 г. – и двамата – част от поколението на ликвидаторите.

измамата на Властта,
опряла покрив в небето.
Не съществува Държава.
Сам никой в света не живее.
Гладът налага своето.
Ако не ни се умира,
ний трябва да се обичаме[1].“

Подобно на Никола Вапцаров, Уистън Одън разсъждава по историческо-етични въпроси. Доста сполучливо, според мен. Дали обаче се изучава в училище и в университетите днес в България?

Освен изкусителната Власт и мълчанието на палачите, друга важна причина за моралната стерилизация, за непризнатото страдание и за предаването на социалната травма през поколенията е трудността на пострадалите да говорят за страданието. 22-годишната студентка Ксения Золотова, пострадала в атентат в Московското метро през 2004 г., споделя пред Алексиевич:

„...Да си жертва е толкова унизително...Просто е срамно. Аз въобще не искам да говоря с никого за това, искам да бъда като всички, а се оказва – сама съм си[2].“

Олга Каримова, с която започнахме, завършва разказа си за миналото си в тоталитарна Русия така:

„– Цяла нощ плаках...вих от болка...През цялото време си тръгвах... тръгвах... бягах в другата посока. Едва оцелях... А вчера отново се върнах там. Върнаха ме... Цялата бинтована ходех, започнах да развивам тези бинтове, оказва се, че нищо не е заздравяло. Мислех, че под тези бинтове вече има нова кожа, а няма нищо. Нищо не е зараснало. Никъде не е отишло... всичко което си беше... Страхувам се да дам това на някого. Никой няма да го задържи. С обикновени ръце това не се удържа.[3]“

Джъстин Маккарти се опитва да свали едни бинтове на паметта и за перипетиите на този опит ще се опитам да пиша в следващия малък текст, посветен на българския антиосманизъм и (не-)възможностите на интердисциплинарната хуманитаристика да работи с тази тема.

1 Одън, У. Х. 1-ви септември 1939 г. превод на Ал. Шурбанов,

2 Алексиевич, Светлана. Време секънд хенд. Изд. „Парадокс“. София, 2016 г. (стр. 392)

3 Пак там. (стр. 261)

Румен Петров е лекар по образование със специалност по психиатрия. Работи в тясно сътрудничество с учители и училища от 1992 г., в началото — по повод на темата за конфликтите в клас, а по-късно — и по повод на психичното здраве в училище, доброволческото участие на децата и родителската активност в училище. Опитът му от работата с местните училища в една конкретна софийска общност е предмет на докторската му дисертация, защитена през 2010 г.

Коментари (6)

- 11-09-2016|**Броди**

Романът епопея „Живот и съдба“ на Василий Гросман е факт в превод на български:

Антисемитизмът се проявява по различни начини — той е в присмехулното, гнусливо недоброжелателство и в изтребителните погроми.

Разнообразни са видовете на антисемитизма — идеен, вътрешен, скрит, исторически, битов, физиологически; разнообразни са формите му — индивидуален, обществен, държавен.

С антисемитизма може да се сблъскате и на пазара, и на заседание в Президиума на Академията на науките, може да го намерите в душата на грохнал старец и в детските игри на двора. Антисемитизмът безпрепятствено премина от времето на борината, ветроходните кораби и чекръка в епохата на реактивните двигатели, атомните реактори и електронните машини.

Антисемитизмът никога не е цел, антисемитизмът винаги е само средство, той е мерило на противоречия, от които няма изход.

Антисемитизмът е огледало на собствените недостатъци на отделни хора, обществени уредби и държавни системи. Кажи ми в какво обвиняваш евреите, за да ти кажа в какво си виновен ти самият.

Омразата към руското крепостно право, дори в съзнанието на един борец за свобода, шлиселбургския арестант, селянина Олейничук се е изразявала в омраза към поляците и чифутите. И дори гениалният Достоевски е видял лихвар евреин там, където е трябвало да различи безжалостните очи на руския предприемач, помешчик и фабрикант.

Националсоциализмът, надарил измисленото от него световно еврейство с расистки черти, с лакомия за власт над света, с космополитично безразличие към германската родина, е натрапил на евреите своите собствени черти. Но това е само една от страните на антисемитизма.

Антисемитизмът е израз на бездарието, на неспособността да победиш в равноправна житейска борба, навсякъде — в науката, в търговията, в занаята, в живописта. Антисемитизмът е мярка за човешко бездарие. Държавите търсят обяснение за своите несполуки в интригите на световното еврейство. Ала това е една от страните на антисемитизма.

Антисемитизмът е израз на неосъзнатостта на народните маси, неспособни да схванат причините за своите бедствия и страдания. В евреите, а не в държавната и обществената уредба виждат невежите хора причините за своите бедствия. Но и тази масова проява на антисемитизма е една от страните му.

Антисемитизмът е мерило за религиозните предразсъдъци, тлеещи в долните слоеве на обществото. Но и това е само една от страните на антисемитизма.

Отвращението от външността на евреина, от неговия говор, от неговата храна, разбира се, не е истинската причина за физиологическия антисемитизъм. Та нали човекът, който говори с отвращение за къдравата коса на евреина, за неговата жестикулация, се възхищава от къдриците на децата по картините на Мурильо, безразличен е към гърления говор и жестикулациите на арменците, дружелюбно поглежда негъра със синкавите устни.

Антисемитизмът е особено явление в редицата преследвания, на които са подложени националните малцинства. Това е особено явление, защото историческата съдба на евреите е своеобразна, особена.

Също както сянката на човек дава представа за неговата фигура, и антисемитизмът дава представа за историческата съдба и път на евре-

ите. Историята на еврейството се е преплела и обвързала с много въпроси на световния политически и религиозен живот. Това е първата особеност на еврейското национално малцинство. Евреи живеят в почти всички страни на света. Това необичайно разпространение на едно национално малцинство по двете земни полукълба е втората особеност на евреите.

При разцвета на търговския капитал се появиха евреи търговци и лихвари. По време на промишления разцвет мнозина евреи се изявиха в техниката и промишлеността. В атомната ера немалко талантливи евреи работят в областта на атомната физика.

По време на големите революционни борби доста евреи се изявиха като изтъкнати дейци на революцията. Те са национално малцинство, което не се оставя да бъде изтикано в обществената и географската периферия, а се стреми да се изяви в посоката на главното движение в развитието на идеологическите и производителните сили. Това е третата особеност на еврейското национално малцинство.

Част от еврейското малцинство се асимилира, разтваря се в коренното население на страната, в която живее, а народната, широката основа на еврейството запазва националното в езика, религията, бита. Антисемитизмът е приел за свое правило да изобличава асимилираната част от еврейството, че има скрити национални и религиозни амбиции, а органичната част от еврейството, занимаваща се със занаяти, с физически труд, да държи отговорна за онези, които участват в революциите, в управлението на промишлеността, в създаването на атомни реактори, акционерни дружества и банки.

Посочените особености са присъщи поотделно на едно или друго национално малцинство, но май единствено евреите са обединили в себе си тези особености.

Антисемитизмът също е отразил тези особености, той също се е слял с главните въпроси на световния политически, икономически, идеологически, религиозен живот. В това се състои зловещата особеност на антисемитизма. Пламъкът на неговите клади огрява най-ужасяващите исторически времена.

Когато Ренесансът нахлул в пустинята на католическото Средновековие, светът на мрака запалил кладите на Инквизицията. Пламъците им огрели не само силата на злото, а и картината на неговата гибел.

През двайсетия век обреченият на гибел стар национален режим на физически изостаналите и непреуспели държави запали кладите на Освиенцим, на люблинските и треблински крематориуми. Техният пламък хвърли отблясък не само върху краткото фашистко тържество, този пламък предсказа на света, че фашизмът е обречен. Преди лицето на неотвратимата си участ към антисемитизма прибягват и световноисторически епохи, и правителства на реакционни непреуспели държави, и отделни хора в стремежа си да уредят своя несполучил живот.

Имало ли е случаи през двете изминали хилядолетия свободата, човечността да бъдат използвани от антисемитизма като средство за борба? Може и да е имало, но аз не знам такива случаи.

Битовият антисемитизъм е безкръвен. Той свидетелства, че на света съществуват завистливи глупци и неудачници.

В демократичните страни може да се зароди обществен антисемитизъм; той се проявява в печата, представляващ едни или други реакционни групи, в действията на тези групи, например в бойкотирането на еврейския труд или на еврейските стоки, в религията и в идеологията на реакционерите.

В тоталитарните страни, където общество липсва, антисемитизмът може да бъде само държавен.

Държавният антисемитизъм е свидетелство, че държавата се опитва да се опре на глупците, реакционерите, неудачниците, на невежеството на суеверните и на злобата на гладните. Такъв антисемитизъм се среща през първия стадий на дискриминацията — държавата ограничава евреите в избора на местожителство, професия, в правото им да заемат високи длъжности, в правото да кандидатстват за някои учебни заведения и да получават научни звания, степени и така нататък.

После държавният антисемитизъм става изтребителен.

В епохи, когато световната реакция влиза в гибелна за себе си битка срещу силите на свободата, антисемитизмът се превръща за нея в държавна, партийна идея; така стана през двайсетия век, в епохата на фашизма.. Дано тази глава от втората част подпомогне относително цялостно повдигнатите от Ремен Петров въпроси.

- 12-09-2016|**Броди**

Добавка: енциклопедията „Еврейските общности и синагоги в България“ от екип на Елко Хазан, където за Русе и Свищов е споменато, че при руско-турската война 1877 година с артилерия са обстрелвани еврейски къщи от настъпващата армия. За мародерство в езика ни си има дума: плячкаджийство. В Прегледа бе поместена информация за комисиите в Беломорието, описващи имуществото на изселваните евреи през втората световна война. В Драма един от чиновниците бил стриктен изпълнител и действал по инструкциите, без да се облагодетелства ни най-малко, а някаква жена от новата управа го ударила хептен през просото от ненаситност да граби. Плиний Стари посочва, че споменаването на имена носи нещастие. Ето две, които и до днес се премълчават: Марин Поплуканов и Василка Хашнова от Ловеч, близки родственици на Андрей Луканов. В една незнайно защо премълчавана книга на теолога проф. Димитър Панчовски „Последните дни на Васил Левски“ не се подминават фактите за постъпките на упоменатите вече ловчанлии. Те така ненаситно ограбват турски стопанства- предимно добитък за изхранване на армиите, първо руска, после турска, че самите интенданти се стъписват.Апропо, братът на Васил Левски Петър Кунчев отива да възмезди в Ловеч, но се връща в Карлово обезверен и казва, че „предателе биле сегашните чорбаджии“. И да се върнем на повдигнатите от Румен Петров въпроси. В Горна Джумая населението безрезервно помага на нещастните евреи от ешалоните на смъртта. Във филма „Звезди“ на Кондранд Волф по сценарий на Анжел Вагенщайн е изобразено правдиво станалото тогава. Преди някоя година в Благоевград бе поставена мемориална плоча за тези събития. Е, намериха се някакви да я обругаят с три удара на кирка вечерта преди откриването, но старите граждани се събраха да почетат паметта на невинните ...

П.П. Все пак в бегла съпоставка с погромите в Лвов и Одеса след немското нахлуване, изроди от украинците и румънците нямат мяра в ожесточеността си, но това са психопати от населението, неуместно е да се правят от тук обобщения за цели народи; та, нашите прояви, предимно изключения, не знам защо все ни ги натякват, като самите евреи ни отдават дължимата благодарност...

- 13-09-2016|**Елена**

Напишете нещо за геноцида над българите и как сме се стопили като нация, самосъзнание и народ, и пръснали като Провадийска околия по целия свят. Нима ние не сме по-злочести от „бедните и нещастни“ семити, които и след 2000 години сигурно ще натякват за гоненията, на които са били подложени?!

Стига плакахме над чужд гроб – да помислим и за нас и нашите деца!!!

- 15-09-2016|**Румян Славов**

Анжел Вагенщайн каза в едно интервю преди 20-тина години нещо, върху което никой повече не се съсредоточи. Той е бил в трудов лагер край Благоевград и си спомня: „Местното население НЕ СЕ ИНТЕРЕСУВАШЕ от нас.“ И после прави сравнение с отношението на поляците – тогава тъкмо беше излязло едно разкритие как жителите на полско село сами унищожили евреите си, за което години наред са обвинявани германците...

- 16-09-2016|**Иван Попов**

Дали някой ще се осмели да представи тук поне някакво смислено обяснение как се е случило така, че масово отношението на българите към арменците е много по-добро от това към евреите – и наистина ли евреите и до днес не могат да проумеят на какво се дължи тази разлика?

- 21-09-2016|**Маке**

Евреите!

Първо обвиняват се българите за някой неща, които са правени от руската армия по време на Руско-турската война 1878г.?

Малко разяснение на „страните“ тогава. Руснаците и Русия са традиционни антисемитски народ и държава. Когато започват войната за Освобождаване на България голяма част от евреите по българските земи заемат проосманска позиция и подкрепят османците. Те защото се страхуват, че руският антисемитизъм ще бъде пренесен в евентуално свободна България (руски протекторат). Заставайки на проосманска позиция това ражда контрареакция у българите, особенно след кланетата в Стара Загора и региона. Това са основните причини за недоверието към евреите от страна на българите по време на войната и малко след това. След вой-

ната нещата се успокояват и българската държава и народ нямат значими проблеми с евреите.

Няма го у нас антисемитизма в Европа, защото първо нашето общество далеч не е толкова хомогенно, както в една Германия с единствено малцинство евреите, че така да му пречат на някой. Нито нашите евреи в България са като тези в Централна и Северна Европа. У нас евреите са сафарадски повечето принадлежат на средната класа и на бедните, за разлика от тези в Централна и Северна Европа. Второ генералните етнически и религиозни проблеми на България и българите(вкл. тези в Осм. империя) са свързани с православни – гърци, сърби, по-късно ромънци. С мюсюлмани – турци. С намеса на великите сили и т.н. Евреите са последният проблем на следосвобожденска България.

Затова няма традиционен антисемитизъм у нас. Повече се привнася отвън, отколкото е вътрешно явление.

За сравнение антисемитизма преди ВСВ в една Румъния е 100 пъти по-голям с погроми и подобни. В Гърция след 1912г. на няколко пъти се палят уж случайно еврейските махали на Солун с цел да се изселят и гърцизира града. В България ги няма тези неща.

За да се разберат действията на България и българите по време на Втората Световна Война трябва да се знае малко предистория. България изживява две национални катастрофи 1913г. и 1918г. 1/3 от земите населявани с българи – Южна Тракия, почти цяла Македония, Източна Тракия, Добруджа не просто остават извън България – българското население там се изтребва, изселва, с най-голяма жестокост се дебългаризира – десетилетия на зверски терор. Вътре в България между двете световни войни се води полугражданска война. Страната е обедняла, изолирана, пълна с бежанци, инвалиди сираци и вдовици от войните – всичко това радикализира обществото. Зад нашите съседи, които правят всичко това стоят техните съюзници великите сили. Това на фона на цялото либерално образование преди катастрофите. Българското общество колабира и морално след катастрофите 1913 и 1918г. Цялата идея за светлата цивилизована Европа на справедливостта е останала по окървавите баири на Източна Тракия, по запалените български села на Егейска Македония, по прикладите на сръбските жандарми и колонисти във Вардарска Македония, които бият всеки, който не говори единствено разрешения за говорене език – сръбският. Зад всичко това стоят и Зап. Европейските съюзници на нашите съседи след ПСВ и Русия след Балканската война. Това срива морално

българите – цялата вяра и идеализъм в справедлива Европа и братски славянски и християнски народи е рухнала. Стотици хиляди бежанци у нас са видели как техни братя, сестри, деца, родители, приятели просто са заклани пред очите им. Стотици хиляди български войници върнали се от фронта са видели смърт и изтребление с години. Всяко македонско семейство има някой емигрирал в България, всички тези емигранти знаят за нетърпимия терор, на който техните роднини са подложени. С този товар влизат България и българите във Втората Световна Война. България влиза в тази война, за да спасява каквото може. Единствено немците предлагат някакво решение на българският национален въпрос, затова и България тръгва неохотно с тях. Евреите и в България и в Македония са последният проблем на България и българите. Но те са основен „проблем" на тази същата нацистка Германия, която единствено предлага някакво решение – непълно.

Хитлер не дава цяла Македония на България, дори което дава е несигурно и при евентуална победа. Западна Македония е дадена на Италия чрез нейната квази колония Албания. Албанските националистически милиции (бали комбетари) нападат българските села, там, цели села се изселват – грабят, изнасилват, заробват (буквално) населението там перманентно. Италия и Албания постоянно претендират за увеличаване на тяхната зона в Македония до Кавала дори, което е цяла Македония. България не подкрепя с армия немците, а те имат претенции затова, което са ни дали, заплашват че ще го дадът на албанците. Не случайно „новите земи" са под българска администраци, но се водят немски за Германия. В тези условия България отстъпва евреите от своите „нови земи" дадени и от Германия. В интерес на историческата истина България се опитва да ги изсели в Палестина първо и прави официални постъпки пред Великобритания, отказват.

Дали е справедливо? НЕ разбира се! Това са невинни хора, цели семейства са изтрите от лицето на земята. Това е страшна трагедия. Има ли вина България? Има разбира се – наистина ги даваме на немците?

Не е заради дребнави вещи или имоти. Повечето евреи в Македония са бедни. Повечето къщи са давани на малоимотни хора в Македония.

Трябва да пазим паметта на тези невинни над 11 000 евреи, които загинаха от „новите земи" със съдействието и на България.

Имайте предвид че същите които дават македонските евреи те и спасяват евреите от старите земи. Същите са!

Задавате ли си въпроса ако цар Борис не беше сътрудничил на Хитлер по някой въпроси и той беше сменен с преврат с правителство, което напълно сътрудничи на Хитлер, какво щеше да стане и с останалите 50 000 български евреи, които бяха спасени? Примери Унгария, Италия. Така или инак българската армия се изтегля от Вардарска Македония след 9 септември 44г. и тя отново е заета от немците.

Война е вземат се тежки решения, някой погрешни.

Пак повтарям да пазим паметта на тези невинни хора, но с тяхната трагедия да не оправдаваме трагедията на българите в Македония. Както това се прави в Република Македония от сърбомани и сръбски колонисти.

Правни аспекти на държавната антиеврейска политика в Царство България (1940-1944 г.) – Откъс
Автор(и): Здравка Кръстева

Стремежът към справедлива оценка на действията на българските власти по време на Втората световна война във Вардарска Македония, Беломорска Тракия и Западните покрайнини настоятелно изисква да се раздели темата на две части. От една страна, българските действия в тези територии не са израз на агресивен апетит за повече „жизнено пространство“, какъвто е мракобесният дух на времето. Намерението на тогавашната българска държава е да поправи една историческа несправедливост1, случила се броени години по-рано, когато именно с инструментите на международното право границите на балканските държави са прекроени в ущърб на българската държавна територия, стотици хиляди хора с български произход са оставени отвъд границите на собствената си родина, огромни бежански потоци заливат пределите, в които Ньойският договор затваря България. Допуснато е етническо инженерство в Беломорието под формата на „доброволна размяна на малцинства“ с Гърция2, гонения и обезбългаряване. По този начин в много кратки срокове стотици хиляди хора – установено от векове местно българско население, е изселено, а етническият състав на тези

1 За историческите основания и моралните аргументи на исканията за отделяне или възвръщане на територии, несправедливо отнети от друга държава при предходна анексия виж по-подробно в Brilmayer, Lea, „Commentaries on Lea Brilmayer, Secession and Self-Determination: A Territorial Interpretation: One Decade Later“ (2000). *Faculty Scholarship Series*. Paper 2439. http:. В: digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/2439

2 Гръцко-българската конвенция за доброволна размяна на населенията от 27 ноември 1919 г. За нея професорът по международно право Георги П. Генов пише: „В действителност, конвенциите за доброволното изселване най-вече тая за гръцко-българското изселване, послужиха само като средство да се изселят принудително малцинствените населения. Това беше скритата цел на гърците, когато те я предложиха на Парижката конференция, а последната я наложи на България“ В: Генов, Г. П. Междудържавно право. Том 2: Организация на мира; Право на войната; Неутралитет. София, 1939, с. 362.

територии е драстично променен1. Още по-болезнено е разделението със санкцията на международната общност на българското население във Вардарска Македония. Тези въпроси са извън предмета на настоящото изследване, но оценката на присъствието на България в гръцки и югославски територии по време на Втората световна война ще е едностранчива без тяхното, макар и попътно, отбелязване.

Втората и незаобиколима част от темата за действията на българските власти в Беломорието, Вардарска Македония и Западните покрайнини е съдбата на евреите в тези земи и активната роля, която Царство България има в налагането на многобройни ограничения на правата на тези хора, нежеланието да бъдат третирани като собствено население и съответният, обрекъл ги на правен произвол, отказ да им бъде дадено българско поданство. А на края и най-тежко – депортацията на цялата еврейска общност от тези земи и предаването им в ръцете на нацистите, където почти всички намират смъртта си.

Премълчаването или неверните интерпретации на тези събития са причина международната научна общност често да подхожда с недоверие към българския феномен на спасяването на евреите от довоенните предели на страната. Колебливите позиции у нас за ролята на българските власти в случилото се с евреите от присъединените земи контрастират с единодушието в оценките на международната историография. Всички авторитетни изследователски центрове на Холокоста представят действията на българските власти по отношение на евреите по време на Втората световна война по идентичен начин, посочвайки:

1) въведеното антисемитско законодателство;

2) депортацията на вардарските, беломорските и пиротските евреи, осъществен от българските окупационни власти и предаването им на нацистка Германия, а от там на смърт;

3) последвалата защитна реакция на част от политическите среди, Църквата и обществеността, която, подпомогната от променения ход на войната, осуетява плановете за депортация на евреите в довоенните

1 За период само от 8 години народностният състав в Беломорието се променя значително, като към декември 1920 г. българите са 34,5 %, а гърците 27 % от населението, а към май 1928 г. българите вече са 12,9 %, а гърците 72,4% от населението. Сравнено с данните за беломорското население от периода непосредствено преди Освобождението, обезбългаряването и съответното гърцизиране на тези земи е още по-драстично. Виж Райчевски, С. Беломорска България 1941-1944, София, 2010. с.64.

предели на страната и в крайна сметка води до тяхното спасяване от Холокоста.

Така описват този период от българската история изследователите от Европейската инфраструктура за изследване на Холокоста[1], Центъра за съвременни изследвания на Холокоста към Американския музей на Холокоста[2], Международния институт за изследвания на Холокоста към мемориала Яд Вашем, Йерусалим[3] и др.

Очевидно в специализираните международни научни среди е установено голяма сходство в мненията по въпроса. Въпреки това противоречивите интерпретации на тези исторически събития продължават. Периодично те получават нов импулс за живот, често с политическа окраска. Ярък пример за противоречията в осмислянето на политиката на българската държава спрямо евреите стана острата дискусия в израелското общество, последвала създаването на Гората на България в Ерусалим. Гората е създадена през 1996 г. като мемориал по идея на български евреи, живеещи в Лос Анджелис. Още преди създаването на гората, докато само е заявено намерение за това, се разгарят дебати[4]. Първоначалната идея е мемориалът да се наименува в памет на цар Борис III и царица Йоанна. Срещу това изразяват резерви български евреи от Израел и САЩ, както и роднини на загинали в лагерите на смъртта тракийски и македонски евреи[5]. Като компромис гората е посветена на българския народ, а царят и царицата са почетени с нарочна паметна плоча „в признателност за приноса им за спасяването на евреите на България в тъм-

1 European Holocaust Research Infrastructure. National reports. Bulgaria. Retrieved from: ehri-project.eu

2 US Holocaust Memorial Museum. Holocaust Encyclopedia. Bulgaria. Retrieved from: ushmm.org.

3 Yad Vashem, Righteous Among the Nations. Bulgaria. Historical background. Retrieved from: yadvashem.org

4 Срещат се твърдения, че полемиката за възпоменателните плочи на царя и царицата започва след писма на български общественици и политици. Това не отговаря на истината. Фактите са други. Първите протестни писма са изпратени до инициативния комитет за създаване на гората и до Моше Ривлин, директор на Еврейския национален фонд, отговорен за парковете и горите в Израел, още през 1994 г., докато мемориалът е в идейна фаза, от израелци с произход от Македония и Тракия, от югославски евреи, от Съюза на гръцките евреи, оцелели от лагерите на смъртта. Подобни петиции и писма до президента на Израел, до председателя на израелския парламент, до Яд Вашем не затихват през целия период до откриването на мемориала и след това. In: Ofer, D. (2004). Tormented Memories: The Individual and the Collective. *Israe"l Studies*, *9*(3), 137-156.

5 Ibidem, p. 139.

ните времена на Холокоста“. Поставени са още две плочи – едната в памет на българи, участвали в спасяването на българските евреи, а другата в памет на загиналите от Тракия и Македония.

В последствие дискусията получава нов импулс и става още по-разгорещена, след като Михаел Бар-Зоар публикува книгата си, посветена на спасяването на българските евреи, която в Израел излиза под заглавието „Ешелоните отпътуваха празни: героичното спасяване на българските евреи“[1]. Провокирани от мемориала, посветен на българския монарх и заглавието на книгата, учени, общественици и наследници на загинали македонски и тракийски евреи, както и евреи от България, реагират остро срещу интерпретации на историята, които пренебрегват факта, че ешелони с 11 343 евреи потеглят от контролирани от България земи за лагерите на смъртта. Следват многобройни академични форуми по темата в Яд Вашем и на друг места и редица публикации в израелския печат. Ясно се очертават двете противоположни линии в дискусията. От едната страна са тези, които смятат, че почитането на българския монарх като спасител е оскърбително за паметта на загиналите македонски и тракийски евреи. Тази линия се поддържа от асоциациите на македонските и гръцките евреи, от еврейски организации от бившата Югославия, но и от част от българските евреи, както и от общественици и историци. Сред многобройните писма и петиции има такива от хора, които разказват за лично преживени от тях репресивни действия, извършени от представители на българската армия, полиция и администрация в Беломорска Тракия и Вардарска Македония. Други, без да са лично пострадали, аргументират позицията си с дълга, който носят пред паметта на загиналите. Дискурсът най-често е силно емоционален[2]. На срещуположната позиция са друга част от преживелите войната български евреи, които смятат, че цар Борис III изиграва решаваща роля в сложния процес, довел до тяхното спасяване от Холокоста, както и други историци и общественици.

1 Заглавието на израелското издание е цитирано по Ofer, D. Op.cit., p. 140. Българското издание излиза под друго заглавие: „Извън хватката на Хитлер. Героичното спасяване на българските евреи.“ Бар-Зоар. М. Цит. съч.

2 Роднини на загиналите пишат: „никога няма да забравим и никога няма да простим жестокостта на българите. От една страна, те спасиха евреите на България, но от друга страна, изтриха евреите на Македония и Тракия от лицето на земята“. Нисим Йош, председател на Асоциацията на македонските евреи пише: „До десетото поколение наследници на македонските евреи няма да се успокоят докато позорът [на паметника] не бъде премахнат от лицето на националната земя“. In: Ofer, D. Op.cit. 146.

В изострената обществена полемика и на двете полярни позиции се включват и политически среди от България. Писма до израелските държавни власти изпращат български народни представители и общественици от левицата, които се противопоставят на възпоменанието на българския цар в изцяло положителна светлина що се отнася до политиката на Царство България спрямо евреите. Сред тях са заместник-председателят на Народното събрание Благовест Сендов, Анжел Вагенщайн, Велко Вълканов, Нора Ананиева и др[1]. Противоположна позиция се поддържа от представители на десните политически среди – дейци на съществували в периода на ВСВ обществено-политически организации, като народния представител Дянко Марков, който заявява от парламентарната трибуна, че колегата му Благовест Сендов с писмото си е увредил българските национални интереси и че депортациите са извършени не от български власти, а от нацистите[2]. Изказването на Дянко Марков е преведено и включено в петиция на Асоциацията на македонските евреи до външното министерство на Израел с настояване за официална реакция[3]. Недоволството е предизвикано от тезата му, според която Цар Борис не носи отговорност, защото „депортацията на враждебно население не е военно престъпление“[4]. В България полемиката ескалира и Благовест Сендов е отстранен с гласовете на дясното управляващо мнозинство от поста му на заместник-председател на парламента. Актът е безпрецедентен за парламентарната ни практика в най-новата история, която не познава случай член на парламентарното ръководство, излъчен от опозицията, да бъде бламиран от мнозинството и още веднъж потвърждава изключителната поляризация и политизиране на мненията по тази историческа страница.

След многобройните писма и петиции Еврейският национален фонд, отговорен за националните паркове и горите в Израел, номинира обществен комитет със задача да преразгледа посвещаването на българската гора[5]. Следва половингодишна работа и множество заседания, в които са изслушани представители на Съюзите на българските и ма-

1 Ibidem, p.139.

2 Ibidem, p.148.

3 Ibidem, p.155.

4 Виж реплика на народния представител Дянко Марков към изказване на Гиньо Ганев в Стенограма от заседание на 37-то НС от 27 юли 2000 г.

5 Ofer, D. Op.cit. p.139.

кедонските евреи, учени и представители на широката общественост и са разгледани многобройни петиции и писма. За това изследване интерес представлява публикацията на Далиа Офер, професор от Еврейския университет в Ерусалим, която е член на комитета. Тя описва получените писма и изразените позиции на страните по време на изслушванията[1]. Според нея и двете страни в спора, отвъд различните си морални и политически аргументи, имат нещо общо помежду си – твърдят, че историческите факти безспорно потвърждават тезата им. Противниците на мемориала в памет на цар Борис III сочат като главни факти ролята на монарха в приемането на българското антиеврейско законодателство, рязката антисемитска позиция, която изразява пред застъпилия се за евреите Свети синод на Българската православна църква[2], цитати от официални български и германски документи, демонстриращи, че депортациите на беломорските и вардарски евреи и планираното принудително изселване на българските евреи, са част от обща държавна антиеврейска политика. За поддръжниците на мемориала в памет на Борис III същите тези факти доказват неговите кураж и хитрост, с които е маневрирал между исканията на нацистите и българските интереси. В писмата не присъства и оттенък на съмнение, че твърденията на авторите им може

1 Ibidem, 137-156.

2 Става дума за срещата от 15 април 1943 г. на цар Борис III и министър-председателя Филов със Светия Синод, провокирана от писмо на висшите духовници, в което те за пореден път се застъпват за еврейското население. В протокола на Светия Синод изказването на монарха в частта относно евреите е протоколирано така: „Подчерта се в речта му големите пакости, които тоя спекулативен дух на еврейството от векове прави на човечеството изобщо. Тоя дух навсякъде е създавал омраза сред хората, безверие, морално разложение и родоизмяна сред народите. Тоя дух на спекула и отрицание е създавал и създава сред обществата и народите недоволство, спорове, конфликти, войни и злополуки. На тоя спекулативен дух в голяма степен се дължи и сегашният световен катаклизъм. Вярно е, че някои от големите народи добре използват събраните с тоя спекулативен дух богатства за еврейството. Други обаче от европейските народи са се уверили вече, че еврейската спекулация е фатална спънка за свободното тяхно духовно, културно и национално-стопанско развитие. У тях е узряло съзнанието, че колкото по-скоро бъдат освободени от влиянието и експлоатацията на еврейството, толкова по-скоро и по-здраво ще се засилва и укрепва тяхното национално чувство и тяхното родолюбие. А това може да се постигне, когато по законодателен ред се изземат от неговите ръце разните стопански, финансови, търговски и фабрични предприятия. Навсякъде в Европа са създадени вече и се създават законоположения в тоя смисъл. Създаде се такова и у нас – Закона за защита на нацията. Позната по своето родолюбие, родната ни Православна църква в случая едва ли би могла да бъде на друго мнение". ЦДА, ф.791, оп. 1, а.е. 70, л. 88, 89. Оригинал. В: Коен, Д. Оцеляването..., 242-243.

да са оцветени от пристрастия. Напротив, „всяка от страните – продължава Далия Офер – беше сигурна, че нейната историческа документация представлява съкрушителното доказателство“.

В крайна сметка общественият комитет препоръчва да бъде запазено наименованието на мемориала като Гората на България, но оценява като противоречива ролята на българския цар по отношение на преследването и спасяването на евреите. Затова предлага да бъдат премахнати трите паметни плочи, като на тяхно място се постави една плоча, която да възпоменава загиналите евреи от Тракия и Македония, както и благородния български народ, с помощта на когото са спасени българските евреи. Предложението е прието и понастоящем в Гората на България в Йерусалим има един паметник, върху който на български, иврит и английски език са изписани следните два надписа: „С уважение и признателност към благородните души сред българския народ, които застанаха зад своите 49 000 събратя евреи и успешно се преборихa за тяхното спасение от Холокоста, 1939 -1944 г.“ и „В памет на 11343 евреи от Тракия, Македония и Пирот, които загинаха в нацистките лагери на смъртта в Треблинка през 1943 г. Вечна им памет.“

Сложната и противоречива политическа история на България по време на Втората световна война не се вмества в опростени схеми. Годините след края на войната и социалистическият период добавиха още пластове, които силно политизират дискусията по темата. Любителите на черно-бялото мислене няма как да намерят удовлетворение в една по-реалистично обрисувана картина на онези събития и основните действащи лица в тях. Реалността неминуемо накърнява ореола на идеализираните образи, а понякога отнема от черните щрихи на други. Образите на историческите фигури се очовечават, защото проличава смесицата от добро и зло, от правилни решения и грешки, от които е изтъкана всяка човешка личност. Цар Борис III и ролята му в съдбата на евреите са пример за това. Монархът, под чийто личен режим се управлява България по това време, носи отговорността за държавната антиеврейска политика, за унизителното отстраняване на тези хора от политическия, икономическия и културния живот в собствената им родина и за договарянето с Германия на изселването на евреите от Беломорието, Вардарска Македония и Пирот, без да направи опит да се противопостави на нацисткия натиск за депортацията им. От друга страна, без да се подценява решаващото значение на множеството фактори и личности,

които повлияват за спасяването на българските евреи, крайното решение, което спира депортацията е именно на Борис III. Вярно е, че има защитна реакция в обществото, но подобна реакция се случва и по-рано при обсъждането на Закона за защита на нацията, без да спре приемането му. Вярно е, че по това време ходът на войната вече не е така победоносен за нацистите, но през пролетта на 1943 г. краят ѝ е все още не се вижда, а дори и затруднена на изток, Германия е много силна. Към онзи момент царят е можел да удовлетвори немското искане и да депортира българските евреи, без това да доведе до особени вътрешни или външни сътресения за властта му. На три пъти – през март, май и август, 1943 г., той избира да не го направи и 50 000 души остават живи. Заедно с родените от тях след войната, днес многократно повече хора живеят благодарение и на онези решения, взети от Борис III през 43-та. Личната му роля в преследването и спасението на евреите се оказва сложна амалгама от тежки грешки и правилни решения. Голямо предизвикателство към черно-бялото мислене.

Откъс от:
д-р Здравка Кръстева,
Правни аспекти на държавната антиеврейска политика
в Царство България (1940-1944 г.)
Берлин, Изд. „Екстаз“ 2018, стр. 162–169

Коментари

- **18-04-2018|Златко**

Искрено се надявам този текст и изследването, от което той е част, да получат вниманието, което вярвам, че заслужават. Малко по малко темата за отговорността по отношение на тази все още силно болезнена тема започва да получава публичност и у нас (след като на Запад е била обект на също такива спорове и пререкания през по-голямата част от времето, което ние с вас прекарахме в сладката люлка на националистическия комунизъм.) Е, какво пък - нека се надяваме, че никога не е късно. Във всеки случай този текст поражда у мен истински сериозни надежди. Да видим, да видим...